

The Project Gutenberg eBook of Pietolan tytöt, by Heikki Meriläinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pietolan tytöt

Author: Heikki Meriläinen

Release date: July 26, 2015 [EBook #49528]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PIETOLAN TYTÖT ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

PIETOLAN TYTÖT

Kirj.

Heikki Meriläinen

Werner Söderström, Porvoo, 1892.

ENSIMMÄINEN OSA

I.

Vuorien kiertämän Kalliojärven itäisimmässä lahdelmassa loivan kuusikkoviitarinteen päivän kaltevilla

niemellä kyhnötti Pietolan matala uudistalo. Eteläpuolella taloa, lahdelman takana, kohosi mahtava, kuusikkoviitarinteinen ja jäkäläkuljuinen Hyllyäiskero niin korkealle, että moneksi viikoksi Pietolan asukkailta anasti taakseen talvisen auringon. Luode- ja pohjoispuolella seisoivat tummine kuusikkorinteineen lamuharjainen Karhurovan juontea selänne. Idän suulla, aivan lähellä taloa, nuokkui partainen aarniokuusikko, jonka helmassa lirisikin mutkainen Pajupuro. Lounaan ja lännen ranta yli tuon Kalliojärven oli vuorista vapaa. Sinne, matkalintujen tien suunnalle, kantoi silmä siintäviin vuoriin, jotka kaukaisuudessa liittyivät taivaanrannan pilven kaistaleihin. Talon kohdalla rantaan päin, oli sileä, pulleaselkäinen harjanne, joka kaudonkärkiselle niemelle pisti kivikkorantaiseen järveen. Siinä, niemen nenällä, lähellä rannantöyrästä, seisoivat tarvaslatvainen, juuresta karsittu tuuhea mänty, jonka takana kauan viipyi kevätillan laskeva aurinko.

Huoneita oli Pietolassa pirtti länteen perin, sen edessä pistosporstua. Pohjoispuolella oli pieni navetta, sen edessä harva kontulato ja havukattoinen tanhua. Luoteen puolella, ulompana kartanosta, oli pieni puoti köytykkä, eteläpuolella taas lähellä rantaa, turvekattoinen, aidastunut sauna.

Peltoa oli Pietolassa parin tynnyrin ala, joka lahtisina siekaleina kierteli ympäri kartanoa ja jota kuokalla ja lapiolla Pieto piti sulana ja haravalla sekoitti siemenen kun se aika sattui.

Kaksitoista vuotta oli Pietolassa tuli palanut, kuin Pietolla ja Liisalla oli jo yhdeksän lasta ja kaikki tyttäjä. Tyttöjen nimet, vanhimmasta nuorimpaan, olivat: Reeta, Kerttu, Auno, Riikka, Sanna, Vappu, Katri, Saara ja Martta. Kerttu ja Auno olivat kaksoiset, samoin Sanna ja Vappu. Reeta oli neljää vuotta vanhempi Kerttua, ja oli jo täyttämässä kahdeksantoista.

Vasun pohjaan oli vitsoilla nidottu kätkyen jalat ja siinä kaksi viikkoinen Martta pudisteli piikkoriepueisissa kapaloissaan ja kirahteli kuivasti. Huulet etsivät ruokaa ja sameat silmät tylsästi harreilivat korkeutta.

Siihen ryöpsähti äiti, mutta hetken perästä nousi, hiljalleen heilutteli vasua ja hymysuin, suurilla ruskeansinisillä silmillään palavasti silmäili kehtoa; muhkeihin kasvopäihin keräytyi herttainen punastus, äiti vilkasi leimuavan silmäyksen Pietoon ja virkkoi:

"Tuleppas sinä nyt vähän heiluttamaan, että varveneisi tuosta nukkumaan. Silmät sillä jo vyöryvät kiinni... Tulehan vähäsen liekuttamaan. Minä teen luudan noista varvuista ja joudun laittamaan iltaiskeittoa."

Pieto astui verkalleen kätkyen luokse, istahti pölkylle, vasemman kynäspäänsä varasi polveensa, kasvonsa nojasi turpeaan kämmeneensä, oikealla kädellään soudatteli kehtoa; leveissä kasvoissa ilmaantui tyyni ynseys ja verkalleen ja raskaasti lupsautteli pitkäripsisiä, vahvoja silmäluomiaan.

Liisa taitteli varpuja luudan pituisiksi, istahti lähelle kätkyttä pölkylle, latoi niitä varpuja luudaksi, silmäili Pietoon, silmäili kehtoon ja virkkoi:

"Katsoppas, Pieto, kun se nyt nukkuu makeasti; on niin autuaan näköinen. Katsohan, miten se turvallisen näköisenä lepottaa... Siinä sinun näköisesi tyttö. Tuokin otsa — — tuommoinen pyöreä pullukka, keskeltä vähän lantto, ihan kuin sinullakin; ja tuosta nenästä tulee semmoinen lyhyt ja vahva tökerö, kuin sinullakin. On se isän tyttö se."

Pieto kallisti päätään kehtoon päin ja virkkoi:

"Kunpa olisi edes poika, mutta: tyttö on lapsi onnetoman, vuohi vaivasen eläin."

Liisa taputti Pietoa ja sanoi:

"Sitä sinä, Pieto, aina nuriset. Mutta ethän tiedä, jos ne ovat yhtä hyvät, kuin pojatkin."

Pieto: "Ei ole tyttöissä pyssyn metsään viejää... Suut suurenevät, saaliit vähenevät."

Liisa: "Älähän huolehdi. Kyllä se Jumala aina murheen pitää luoduista lapsistaan. Mikäs meillä on hätänä? Valmiissa maailmassa mennä nuivataan, yksi päivä kerrallaan... Sinä nyt taasen olet nurrutuulella, kun tänäpäivänä ei metsästys onnistunut. Mutta saattaahan toinen päivä korvata tämänkin. Onhan meillä vielä syömistä. On aitassa viisi metsoa, ja teiriä ja pyitä on kai niitä kymmenkunta. On sitä vielä talvea saada. Vasta ollaan Marraskuussa, talvi sydämmellähän ennenkin olet enimmän saanut."

"Sitä sinä aina valitat, että ei lapsistasi tule auttajaa metsästyksessä. Etkö muista, miten Ilveskankaan Malla ennen metsästi, — metsästi kuin mies? Mistä tietää vielä, kuinka monesta noistakin tulee metsästäjiä, jotka tuossa makaavat. Katsohan tuota joukkoa, tuota punaposkista joukkoa tuossa lautturissa, — katsohan, miten ne hymyilevät. Eipä kellään ole vihannampia lapsia, kuin meillä. Ei noita tiedä vielä, miten ne isää auttavat. Reetasta kyllä näkyy tulevan karjanhoitaja. Navetassa se jo

lammasten ja lehmäin kanssa nuutostaa päivät, siellä se on nytkin. Se on jo kättä pitempi eläimiä hoitamassa. Sitenhän ne nousevat yksin päivin."

Liisa nousi seisalleen, taputti Pieton partaista kasvoa ja virkkoi:

"Ei olla millämmekään."

Pieton kasvot lauhtuivat. Hän kohotti mustatukkaista päätänsä ja tuhkanharmailla suurilla silmillään leimautti Liisaan lämpymän katseen ja virkkoi tyytyväisellä painolla: "Mihinkäpä tästä mentänee?" painoi mustan, tymperäpartaisen ja leveän leukansa kämmeneensä — ja lievännäköisesti silmäili kehtoa, silmäili Liisaa, joka laittoi pystyvalkeaa takkaan, pesi pataa ja laittoi lintukeittoa kiehumaan.

Liisa palosteli poltettua metsoa pataan, vilkasi Pietoon: "— Pannaankos kokonaan tämä lintu pataan. Eihän mahtane tointua tuo moskajoukko iltaselle?"

Pieto: "Panehan kokonaan ja pari pyytä lisäksi." Liisa: "Pannaan nauriita enempi. Kyllä tästä toki tulee vellin höystä yhdestäkin metsosta — tämmöisestä suuresta kantturasta. Parempihan on pitää suu säkkiä myöten."

Pieto: "Parempi kerta kyllä, kuin aina niukka. Panehan vaan pari pyytä tai teiri lisäksi. Eiköpä heit metsässä liene toisia."

Liisa otti teiren rahilta käsiinsä, rupesi sitä leikkelemään kappaleiksi ja virkkoi hymyillen:

"Pannaanpa vaan sitte, kun niin tahdot. Syöpi kyllä suu satakin kekoa, vaan kekosellakin elää... No mikäs nyt Reetalla, kun niin punastuksissasi tulet?"

Reeta: "Kassilan muori tulee tänne. Tuossa on jo kartanolla... jo tulee tänne, kuuluu jalan kopse." Liisa: "No anna tulla... Kas kun tulitte! Terve tuloa! Olen kaiken päivän ajatellut, ett'eikö muori enää muistakkaan meitä täällä."

Kassilan muori laski nyytynsä penkille, heitti turkkinsa naukaan ja kiskasi huivin päästään. Marraskuun koleaan tuulen punastuttamin kasvoin ja loistavin silmin, läheni kehtoa ja virkkoi:

"Pitihän minun toki lähteä teidän perheen uudistustanne katsomaan... No jopa se nyt Pieto on tainnut saada mieluisensa kätkylinnun, kun niin tynesti soudattaa nyrkyttelee."

Liisa: "Eipä se kovinkaan tunnu olevan siitä mielissään; vaan hyvänänhän sen nyt saa pitää... Sitähän tämä nurisee, kun ei saa yhtään poikaa."

Muori: "Ihmisinä niitä pidetään tyttöjäkin... No jopa siellä onkin lihava tytön loskare. Voi, voi, kun mässöttää kasvot, kuin vuosikkaalla ja kaksi leukaakin on kuin lukkarin muorilla! Kylläpä siinä ei olekaan Pietolla tyhjä soudatettavana... Mutta sepä on itse näkösensä... Ei sentään, on siinä kumpaisenkin osaa. On tuo nenä isän ja tuokin otsa vähän, mutta kulmat ja nuo hymykuopat ovat äidin puoleen... Nukkua sihottaa se vaan eikä tiedä elämän huolista... Mutta missä ne ovat toiset? Reeta tässä vaan on. Tämähän se on jo suuri tyttö. Ja se on isän näköinen, kuin suustaan sylkenyt... Kas tuollahan ne toiset jo nukkuvat oikein yöteloillaan."

Liisa: "Siellähän ne nukkuvat. Ne ovat iltaunisia, kuin kananpojat. Kun ilta vaan alkaa pimetä niin alkavat unillaan kätistä ja hierovat silmiään — niin olen aina tehnyt vuoteen, jossa saavat yönsäkin nukkua yhteen perään. Ja joutavatpahan nuo töiltään. Kyllä ne aamulla ovatkin aikanaan kilkattamassa."

Muori: "Mutta ne eivät ole karvakatoja yksikään. Suusta syöneen tuntee, ihosta ilman istuneen. Eivät ne ole hukkaan syöneet; kasvot kuin leipäreet... Kyllä siitä vuosikymmenen perästä joukkoa pemahtaa."

Liisa: "Kyllähän se sitte mäki velkansa maksaisi, mutta nyt tässä ovat länget lujalla olkapäissä, kun ovat tuossa kaikki pieniä, ei toinen toistaan kykenisi tulesta auttamaan. Ja kun syöminen on saamisessa, elämä ulon varassa, niin kyllä se kinnaroittaa. Mutta antaapa hänen vaan mennä yhden päivän kerralla. Terveinä kun lienemme, niin metsä ja järvi meitä kyllä osaltaan elättää, ja leivän jatkoa otetaan petäjältä."

Muori hymyillen katseli yhä nukkuvaa tyttöjoukkoa:

"Elätikseen se on Jumala luonut kaikki ihmiset... Mutta enhän muistakkaan. Minulla olisi täällä nyytyssä tuomisia tuolle pienelle nukkujalle. Tässä on, katsoppas Liisa, — tässä on näitä vaatteen apuja ja tässä ruo'an apua. Myöhästyneet ovat nämä saunaiset, mutta parempi myöhään, kuin ei milloinkaan."

Liisan silmät remahtivat. Hän laski löyhästi käsiään yhteen:

"— Herra Jumala! No mihin se nyt sopii, kun olette kantaneet meille puolen talouttanne. Eihän se nyt mahdu maille eikä halmeille semmoinen paljous. Voi, voi! tuommoiset jäärän nivuset, kolme tuommoista leipämöykkyä ja voirasia. On tuossa varmaan enemmän, kuin neljä naulaa tuommoista kesävoita kuin kultaa ja juurtoleipä kuin mikä seulan pohja. No on nyt puoleksi talvea syömistä. Ja — — entäs näitä vaatteita! Mitä te nyt ajattelitte, kun tuommoisen lakanankin kannoitte ja tuommoisen peitteen! Entäs vielä näitä pienempiä riepuja, kuinka monta! Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen, yksitoista, kaksitoista. No ei vähä! En tiedä mitä minä sanon teille tästä. — Katsoppas nyt, Pieto, eikös tule syömistä, jos syöpiäkin."

Pieto kohotti kumaroita hartioitaan ja virkkoi:

"Eivät ne kauaksi kestä."

Liisa pani tavarat pöydälle, siirtyi takan luokse kohentelemaan tulta ja sanoi:

"Tässä on meillä lintukeitto tulella. Pitää muorinkin jäädä yöksi meille pitkästä kotvasta, meidän lintukeitolle. Eipähän teillä lapset itkene kotonakaan."

Muori istahti pölkylle kätkyen ja piisivalkean välille, heitti suonikkaat, vahvat kätensä helmaansa, katsahti ympäri matalaa pirttiä, katsahti tyttöjen vuoteelle, katsahti kätkyeen ja mieluinen myhäily loimakoissa kasvoissa, virkkoi:

"Olen mielelläni yötä, vaikka kyllä kai nyt ei yö silmää kaivaisi, kun on tuommoinen täysi kuu, mutta on niitä minulla päiviäkin. Yötä olen täällä."

II.

Oli sunnuntaipäivän aamu kesäkuussa. Kirkossa olivat isä ja äiti. Lukukirkossa ne olivat, kuten äiti sanoi lähtiessään.

Tytöt keturoivat vaan paitasillaan remaantuneella yövuoteellaan pirtin karsinalattialla, vaikka aurinko oli jo aamusten rinnoilla. Reeta se oli jo aikoja noussut, oli lypsänyt lehmät ja ovensuussa siivitsi maitoa puhtaanvalkoisiin hulikoihin. Hän oli vähän tympeällä mielellä, mulautteli suurilla harmailta silmillään ja virkkoi:

"Mokoma laiska joukkio. Ette tulleet edes karpäisiä hosumaan lypsyaikana! Punikki kaasi maitonsa pellon hyviksi karpäisten kanssa kiuskaissaan. Semmoinen maitoläikkä meni kaikkein vahvinta maitoa — — puoli tuommosta kiulua. Se ei ole pikku vahinko se. Toiset tytöt eivät kuunnelleet Reetan saarnoja, kirnusivat vaan vuoteellaan."

Reeta kun sai lypsyastiansa järjestykseen ja maitohulikat hyllyyn niin kahden käden sukasi hartona olevia, lyhyitä hiuksiaan korvallisilleen ja virkkoi sille vuoteen väelle:

"Jos sen karitsat ette nyt rikeneen kohoa jalanviljaan, niin katsokaa kohta! Ovat rypenet vuoteensa yhdeksi taulaksi, on siekaleina, kuin koiran repimä."

Tytöt pyrähtivät ylös, kuin pyyparvi, kun kuulevat läheltä metsäkoiran räksynnän, istahtivat penkille ja pyöreän silmin seurasivat Reetan menettelyä vuoteen kanssa, kun sen ryssäsi summassa kokoon ja toruen kantoi ulos.

Tytöt ne kuuntelivat Reetan saarnaa, istuivat penkillä ja heiluttivat alastomia jalkojaan penkin laidalla. Mutta Saara, joka istui akkunan kohdalla, katseli vaan oman päänsä kuvainta auringon paistelevyissä lattialla. Sitä hän katseli ja kasvoissa näkyi mieluinen myhäily, kun hiukset olivat karhallaan yksi imake yhtäälle, toinen toisaalle, ja varjo tuli kuin tuulenkopran kuvain. Haa kallisteli päätään puoleen ja toiseen ja siihen mukaan liikkui varjokin.

Saara vilkasi toisiin tyttöihin onko noilla ollenkaan päät sitä mallia. Mutta olihan se, kuin olikin jokaisen pää samallinen tarvas.

Saara veti korvalliseltaan yhden imakkeen katsellakseen ja ihastuen virkkoi:

"Minun tukkanipa on kauniimpi, kuin teidän."

Kerttu: "Minkä tähden?"

Saara: "Sentähden, kun on valkea."

Kerttu: "Kasvahan meidän pituiseksi, niin kyllä tukkasi mustenee.
Kasvahan toiset viisi vuotta."

Saara sukasi tukkansa takaraivalle päin, pudotti kädet helmaansa ja huokasi tyytyväisyyden huokauksen. Välinpitämättömillä silmillään hitaasti silmäili sitä pientä elontannerta.

Mutta heti kääntyivät silmät Aunoon päin, kun se siellä loukon puolella virkkoi:

"Nyt ne ovat isä ja äiti kirkossa". Auno huokasi syvään, pani kätensä korvalliseen ja masentuneen näköisenä virkkoi:

"Äiti se käskei meidän iltasella maata ruvetessa ja aamusella noustua lukea isä meidän ja herran siunauksen, jottei ruma henki saisi tehdä meille pahaa."

Kerttu: "Emmepä illalla lukeneetkaan, — — räimme ja telusimme vaan."

Auno: "Senpätähden minä näinkin pahaa unta... Luetaan nyt."

Kerttu: "Luetaan."

Vappu: "Entäs Reeta?"

Reeta lujitti luudan sidettä: —

"Siihenhän minä nyt joudan."

Auno tuli lattialle seisomaan ja sanoi:

"Luetaan nyt."

Siihen kilmasivat toisetkin Aunon luo, seisahdivat piiriin, panivat kätensä ristiin ja painoivat päänsä kumarruksiin.

Auno se harvasteesen luki isämeidän ja herransiunauksen, ja syvästi huokasten siirtyivät sitte kaikki takaisin penkille istumaan.

Sannan harmaat silmät harreilivat ja huulet mutuilivat. Sitte hän virkkoi:

"Kyllä kai se kirkko on puhdas, kun isä niin pesi itsensä, ajoi partansa, harjasi päänsä ja äiti siltä vielä leikkasi tukankin lyhemmäksi."

Auno: "Se isä tuli niin sievän näköiseksi, kun äiti sille satoi kaulaan mustan silkkihuivin, jonka alta jäi näkymään valkea paidankaulus. Sitte isä pani kirkkolakin päähänsä ja oli niin totisen näköinen."

Katri: "Minkätähden se äiti itki lähtiessään?"

Kerttu: "Ei se itkenyt."

Katri: "Itki se! Silloin kuin isä jo kontti selässä ja ne uudet paulakengät kädessään, avojaloin astui tuonne Pajulehtoon päin, niin äiti tuossa kartanolla kokoili helmojaan ylemmä, otti vaaterasiansa käteensä ja sanoi meille, että 'olkaa nyt hyvinä lapsina, niin Jumala teitä siunaa'. Ja silloin se itki. Kyllä minä näin, kun vesikarpalot pyörivät kasvoja alas."

Auno: "Näkyi se itkevän."

Riikka: "Mitäs se itki?"

Auno: "Enhän minä tiennyt."

Katri: "Niin, itkipään äiti, vaikka Kerttu sanoi, että ei itkenyt."

Kerttu: "Minä en niin ajatellut, katsoin vaan isää, kun se oli niin puhtaissa vaatteissa ja leuka niin sileänä. Musta parrantynki vaan harmitti, mutta puhdas se oli sittenkin. En milloinkaan ole isää niin puhtaana nähnyt."

Kotvasen siinä istuivat äänetönnä, jalkojaan heiluttelivat ja katsoivat, kun Reeta ripsutteli vettä lattialle, lakasi sitä ja murisi:

"Vuolevat ja jykertävät tuommoista pärtöä lattialle, että on pyhänsä arkensa pirtti, kuin lammaskarsina. Koettakaapas häneen nytkin ruveta nikkaroimaan, niin kyllä saatte ympäri korvianne,

mokomat mestarit!"

Tytöt silmäilivät toisiaan niin syyllisen näköisenä, mutta kun Reeta ammentti rikat vasuun ja poistui niitä viemään ulos, eikä tullutkaan heti takaisin, niin tyttöjenkin kasvot ilostuivat.

Sanna se näkyi ajattelevan jotakin, silmät harreilivat ja hitaasti kallisteli hän päätään. Viimein kysyi:

"Lukevatko ne isä ja äiti kirikossa, kun sanoivat lukukirkkoon menevänsä?"

Kerttu: "Eipähän se ilman liene lukukirkko!"

Auno vilkasi kysyvän katseen Kerttuun:

— "Miksikäs isä ja äiti eivät lue kotona milloinkaan, niinkuin Ahtolan isäntä ja emäntä?"

Kerttu: "Kun ei ole kirjoja."

Katri: "Minkä tähden meillä ei ole kirjoja yhtähyvin, kuin Ahtolassa? Onhan siellä suuri vasullinen. Minkätähden sieltä ei tuoda kirjoja lainaan?"

Kerttu: "Äiti sanoi kerran, että ne ovat Jumalan kirjoja. Ei suinkaan se Jumala anna niitä kylään."

Katrilla sekausivat ajatukset, ajatteli, että "miten mahtaa olla? Onhan äiti sanonut, että se on sama Jumala rikkailla, kuin köyhilläkin. Miksi se ei meille anna kirjojaan?" Ja siihen se kysymys kuitenkin jäi, kun Saara kysyi:

"Onko siellä kirkossa niitä Jumalan kirjoja?"

Kerttu: "On kai."

Katri: "Onko se kirkko miten suuri?"...

Kerttu: "Enhän minä ole nähnyt."

Vappu: "Minäpä näin kerran unissani."

Sanna uteliaana:

"Minkälainen se sitte oli?"

Vappu: "Suuri se oli. Se oli niin suuri, kuin tästä tuonne järven yli. Korkea se oli, ja siellä oli ihmisiä niin ihmeesti. Puhtaita ne olivat. Ne lukivat ja veisasivat."

Sanna: "Olivatko vielä puhtaampia, kuin isä ja äiti?"

Vappu: "Olivat, paljo puhtaampia, niin puhtaita, niin puhtaita, kuin ilmoine päivä vaan!"

Sanna: "Olivatko ne niin puhtaita, kuin tuo aurinko?"

Vappu: "Höpsis! Eihän niitä olisi kärsinyt katsoakkaan."

Katri: "Oliko se kirkko puhdas?"

Vappu: "Oli se. Puhdas se oli ja valkea, kuin lumi vaan!"

Auno se meni katsomaan sivuikkunasta Hyllyäiskeroa, että, miten suurelta se näyttäisi, kun tuonne vuoren rintaan asti olisi yhtä kirkkoa; mutta sattui Reetan tielle, joka tuli ulkoa tuoreita haavanlehtiä helmassa ja alkoi syydellä niitä lattialle. Reeta potkasi Aunoa kintuille ja tiuskasi vihassa:

"Siinä se roikuilee avosäärin koko päivän! Ettekö, sen tarhapöllöt, osaa tuonne rantaan huuhtomaan itseänne: Tietkää se, ett'ette saa suuruksen hiventä, ennenkuin olette peseyneet; — sukineet ja letittäneet nuo hapenenne ja panneet pyhävaatteet päällenne."

Silloin siinä loppuivat kirkkoarvelut. Jokahinen lähti juoksemaan rantaan. Kerttu vei suopakupin ja toisella kädellä talutti Marttaa. Suovalla tytöt pesivät silmänsä ja kaulansa, pyyhkivät karkeaan hurstipyyhkeeseen ja puhdasta siitä tuli.

Sanna: "Kas, kun on Maritta lehtisilmänä!"

Kerttu: "Se kun puristaa nuo silmänsä pestessä niin lujaan, ett'ei niistä silmäkuopista lähde lika."

Auno: "Kyllä pitää pestä uudelleen. Katselee, kuin silmälasilla, kun kasvot ovat puhtaat ja silmäkuopat

likaiset vielä."

Kerttu: "Pestään uudelleen!"

Martta: "Älä, älä! Voi, voi! Äläkä enää Kerttu!"

Kerttu: "No älä puhukaan. Sinua nyt ei tässä likasilmäksi heit... No älä purista niitä silmäluomiasi niin kovasti... No! älä kipristele joutavia. Jopa kai sinulla nyt on halla tässä... No, jos vaan et anna pestä mielelläsi, niin pesemme väkisellä... Tule, Auno, pitämään noita käsiä. Niillä se haroo siinä... Kas niin, pidähän siellä käsiä. No mitä sinä rängyt? Pahaako sinulle tehdään?"

Auno: "Ei se vähänen! Kun kiskoo noita sorkkiaa kuin peura. Heittäypäs järveen!"

Kerttu: "Anna heittäytyä, sen puhtaampi tulee..."

Niin ne Kerttu ja Auno pesivät, kuin pesivätkin Martan väkisin. Kerttu sitte pyyhki Martan kasvot ja kaulan kuivaksi, harjasi päätä ja puheli:

"Kas nyt, kun tuli sieväksi tytöksi! Jos nyt äiti tulisi, niin löytäisi oikein sievän tytön tuosta; tuommoisen punaposkisen nypykän. Niin pyöreät kasvot, kuin nauris! Voi, voi, kun on sievä tuo meidän pikku sisko!..."

Martta istui kivelle suu vähän nyrröllään, silmät vähän vesikiehteessä, kun karvasteli se äsköinen suopa ja syvä huokaus nousi rinnasta.

Itsestään kasvot leppyivät kuitenkin ja tyytyväisenä, kädet helmassa, katseli hän siskojaan, kun ne kilpaa toistensa päitä letittivät. Vilkasipa joskus järvelle, jossa sorsat keloilivat suruttomina ja narahtelivat toisilleen kanssapuheen asemesta. Katsoipa sattumalta kiven viereen veteenkin ja siellä huomasi oman puhdassilmäisen, pulleaposkisen, keltatukkaisen, sileäpäisen kuvansa, joka sinisillä silmillään iloisesti katsella tirrotti vastaan. Silloin haihtui mielestä ynseys kaikki ja tuntui hyvältä, kun Kerttu oli hänet niin sieväksi laittanut.

Jo oli kaikilla hiukset letillä. Ne kun eivät yltäneet niskaan yhdelle letille, niin tehtiin kummallekin korvalliselle. — Niinpä olivat nyt pikkuiset sievästi tehdyt letit jokaisen korvallisilla — paitsi Martan, jonka hiukset eivät yltäneet mihinkään lettiin. — Kun astuivat jälekkäin rannasta pirttiin, niin Reeta antoi jokaiselle uudet pyhähameet, jotka äiti oli omatekoisesta, hamppuloimiin kaksivartiseksi harmailla kuteilla kudotusta kankaasta tehnyt. Kankeat ne olivat, mutta hyvät ne olivat; — olivathan ne uudet ja äidin tekemät.

Rannalla oli suuri tummanharmaa kivi, niin suuri, että järven toiselta puolen katsoen, luuli sitä huoneeksi. Kaikki oudot pitivätkin sitä Pietolan ranta-aittana. Sen hartiat olivat keltaisenkirjavan jäkälähilseen peittäminä, mutta seinämät olivat aivan puhtaat, kun niitä, Kalliojärven tulvillaan ollessa, länsituulen ahkerat aallot huuhtelivat. — Sillä kivellä nähtiin hyvin usein Pietolan tytöt kesäisinä päivinä, mutta nyt he eivät nousseet kivelle, vaan istuivat lähellä olevalle nurmipenkerelle. Siinä pitivät kiveä kirkkonaan; muistelivat, että isä ja äiti ovat kirkossa lukemassa ja veisaamassa.

Rannalla oli koivuteloja. Niistä he kiskoivat tuohenliuskoja, leikkelivät ne neliskulmaisiksi korteiksi; taittoivat mutkalle ja silloin olivat kirjat valmiit.

Syvämielisesti tytöt huokasivat ja rupesivat veisata kimeltämään sanattomia säveleitään. Kerttu se oli sen laulun johtajana ja hänen suustaan kuului sanattomia tavuja, semmoisia kuin: "ja-aa jo-oo ji-ii jo-oo jee ju-uu jo-oo" — ja muuta sellaista, joita toiset matkivat ja yhtyivät ääninensä Kertun säveliin. Pieni Marttakin kimelti oikein voimiensa takaa, että suu oli pyöreänä. Suloisena säikeenä himisikin hänen vieno lapsen äänensä siinä tyttöjen hartaassa veisuussa, joka juhlalliseksi kaareksi kuontui pyhäpäivän herttaiseen poutailmaan.

Kerttu katkasi veisuun ja virkkoi: "Kassilan muori kertoi, että kirkossa kun virsi veisataan, niin pappi nousee korkealle, että näkyy kaikille yli kirkon."

Sanna se oli rohkein joukossa, vaikka oli pehmyt kielenen, että r:än kohdalla teki melkein lystin kuperkeikan. Siitä huolimatta kiipesi kiven kupeessa olevalle pykälälle, jossa alkoi siitä tuohikirjastaan korkealla äänellä saarnata, että:

"minä veisaan virsiä, kuin kirkonhirsisiä; minä saarina sanoja, kuin Lapin kanoja".

Silloin Reeta tuli rantaan. Sitä eivät tytöt huomanneet, ennenkuin Reeta kasahti:

"Mitä se nyt tuo solkkapulkki on tuonne kiven rystylle kohonnut. Kun et sieltä toki lasken pois, mokoma saarnamies!"

Silloin Sannalta katkesi saarna; kävi ilkeäksi ja punastuen kiimasi hän alas; juoksi toisten tyttöjen luo ja häpeissään paiskausi vatsalleen kentälle, jossa nauraa kutisi itsekseen. Ja toiset nauroivat sillä papillaan, että silmistä vesi kihisi.

Sitä ei kauan kestänyt. Näkivät että Reeta hommaantuu järvelle. Silloin he hyppäsivät, kuin pulmuset pälvestä ja pyrkivät veneeseen, jota Reeta työnti maalta vesille.

Reeta: "No mitä ne nyt siihen? No eipä muuta, kuin koko sompajoukko latjautuu. Kas nyt! päitä ketrottaa, kuin lammastissa."

Vene oli kerinnyt noin viisikymmentä syltä rannasta. Reeta heitti soudannan ja itsekseen liukui vene tyynellä järven pinnalla.

Kerttu: "Mihin sitä mennään?"

Reeta: "Johonkipa sitä nyt mennään."

Sanna kuikisti veneen laidalta.

— "Onko tuolla noin syvässä pohja, kuin nuo pilvet näkyvät?"

Katri: "Missä?"

Sanna osotti sormellaan järveen:

— "Tuolla!"

Toisetkin kilmasivat veneen laidalle katsomaan.

Reeta: "Mikä siinä? Kaatavat... Ka, eivätkös kaada! Herra Jumala noita! ... Ui-uih ... nyt hukutaan ... vuih!"

Auno: "Voi voi, älkää parkuko! Koetetaan uida maalle."

Kerttu: "Koetetaan! Mutta missä Martta? Kas tuossa. Pidä minusta kiinni."

Auno: "Halli tulee, Halli tulee!"

Halli ui Vapun luo, pyöräytti häntänsä Vapulle. Vappu tarttui häntään. Silloin Halli ui maalle.

Sitte ui Riikan luo, kun se enimmäen hätäili, vei maalle.

Sitte tuli Martan luo, sille teki samoin. Sitte nouti Saaran, sitte Katrin, sitte Aunon, Kertun ja viimeksi Reetan.

Rannan karipohjaisella mättäällä seisoivat tuuhea mänty. Kauas ulottuivat sen käpyiset ja turpeahavuiset oksat ja moni lintunen oli sen oksien varjossa pesänsä pitänyt. Pieta oli jo taloa asettaessaan sen juurioksat karsinut miestä korkealle ja siten oli sen juuressa hauska katos. Siinä viileässä katoksessa hyypiyksissään ja luimussa korvin se tyttöliuta istua ketrotti kuin lammastissa aholla kesän viileänä päivänä. Märät vaatteet päällä höyryivät auringon hiostuttavassa kuumuudessa. Sydämissä oli hiljainen ilo puoleksi ihmeellisestä, mutta naurettavasta pelastuksesta. Reeta se vaan oli vihoissaan ja torui toisille:

"Kyllä minä vielä otan teitä, mokomat villikissat, veneeseen, sen tuhannen kenekset! Kyllä, kyllä minä panen päähäni, että saatte maajalassa keikkua, mokomat viljat! Eipähän liene korvia, jos kuinka kieltäisi, mokomat siivikot... Jos ette laita ryöttiänne kuivamaan, niin katsokaa kohta!"

Siitä hyppäsivät tytöt, riisuvat vaatteensa, panivat pajun oksille kuivamaan ja tulivat taas istumaan sen männyn viileään katokseen.

Mutta pieni Martta kytjötti mättään kolossa ja nikotteli.

Kerttu: "Martta, saitko vettä henkeesi, vai mikä sinulla on?"

Martta nosti päätään.

"Ei ole mitään, nukuttaa vaan."

Reeta puolivihassa koppasi Martan ylös, riisui vaatteet päältä ja virkkoi: "nuku nyt, kun nukuttanee!"

Ja siirtyi rannalle levittelemään Martan vaatteita pajun latvoille.

Martta kyhnähti mättäälle selin päiväpaisteessa kädet päänalla ja heti ummisti silmänsä. Mutta kun Halli oudostellen tuli nuuskimaan, niin aukasi silmänsä ja ystävällisesti hymyillen taputti maata kädellään ja kehoitti Hallia rupeamaan siihen. Halli, kun oli märkänä, kuten muutkin, niin puistalti itseään kerran vielä nuuskien Marttaa ja rupesi jalkainsa päälle maata siihen Martan osoittamaan paikkaan. Martta oikealla kädellään silitteli Hallin märkää päätä. Halli pari kertaa luksautti suutaan, nielasi tyhjän nielauksen, tyytyväisenä laski jyrkän päänsä ruskeiden kypäläinsä päälle ja ummisti rauhallisesti silmänsä. Harvakseen vaan kohoilivat kylet ja hiljalleen liikkuvat selässä märt villaimakkeet.

Siihen nukkui Marttakin ja oikein raskasta unta näytti nukkuvan. Pyöreät kasvot olivat punakammat entistään siinä auringon hiottavassa hauteessa.

Kerttu: "Lähdetään nyt piilosilla!"

Auno: "Lähdetään!"

Sanna: "Lähdetään karlttupiilosille!"

Auno: "Karttupiilosille lähdetään. Tässä karttu! Tähän mäntyyn pannaan nimet kirjaan."

Sanna: "Valmiit olemme."

Auno; "Minä nakkaan kartun... Huroo!... Menkää piiloon, minä noudan kartun ja haen teidät"...

Auno haki kartun, juoksi männyn luo, löi kartulla mäntyyn ja iloisesti virkkoi: "Miehet metsässä, karttu kotona, oma nimeni kirjassa... Ei näy ketään... Mutta suuttaukoon tuo Reeta, kun sen nimen pistän kirjaan?"

Auno, makeasti hymyillen, löi kartulla mäntyyn ja totisesti virkkoi:

"Reetan nimi kirjassa!"

Reeta mulautti Aunoon.

— "Kunhan tulen, niin lähdet mokoma kirjamies."

Kiven takana pyrskähti Sanna nauramaan.

Auno: "Sannan nimi kirjassa!... Mutta missähän toiset? Ehkä tuolla rukiissa"...

Sanna: "Tuli jo yksi riuunan pää! — Tuli toinen! Et sieltä löydä yhtään."

Kerttu suhahti toisille: "Nyt!"

Silloin kaikki pemahtivat kiven takaa ja lähtivät juoksemaan männyn luo.

Auno: "Kas tuollakos ne... No ette kerkeä... No ette kerkeä! On minullakin jalat. Ähäs, ettepään... Kertun, Katrin, Riikan ja Vapun nimi kirjassa. Ettepään kerinneet. No vielä se muka Saarakin harottaa! noilla lengoilla jaloillaan... Saaran nimi kirjassa!... No nyt uudelleen!"

Vappu: "Minä nyt kartun kätäkijäksi. Tuolla karttu. Huroo! Nyt kypälämäkeen!".....

Sanna: "No ruvetaan nyt kukkukuurosille!"

Kerttu: "Minä rupean kuuroksi!"

Auno: "Sama se."

Kerttu peitti silmänsä käsillään ja painoi päänsä mäntyä vasten, ja alkoi lukea:

"Kukko kuuroo, kana lientä lämmittää. Kukko kuuroo, kana lientä lämmittää, menkää piiloon, menkää piiloon. Kukko kuuroo, kana lientä lämmittää..."

Kerttu lähti hakemaan rannan kivien takaa.

Mutta kun toiset huomasivat että Kerttu kulkeutui kauemmas rannalle, silloin ison kiven takaa usahtivat ja kuni säikähtynyt riekkoparvi alastomina juosta pölistivät mäntyyn sylkemään.

Kerttu tuli noloissaan.

— "En minä uskonut, että te niin likellä olitte. Kun semmoinen kopina kuului, luulin teidän edemmäksi menevän."

Auno: "Mepä arvasimme, että likeltä se ei osaa hakea... Ruvetaankos uudestaan?"

Kerttu: "Ruvetaan talosille! Täällä rannalla on lehmiä."

Sanna: "Täällä järlevessä on parempia..."

Auno: "Tässä on hyviä. Katsoppa tuota Kyyttöä, minkälainen on."

Kerttu: "Kas sitä, kun on kauniinkirjava! Tokkohan minä löydän semmoista?"

Sanna: "Katsokaapa minkälaisen minä löysin! Se on kaunis kuin papin kukko".

Auno: "No älä niin suuria. Otetaan tämmöisiä, näitä tämmöisiä hiirenkokoisia vaan."

Sanna: "Tämmöisiäkö?"

Auno: "Semmoisia! Ne ovat sieviä... Kas Vapullapa on kauniita! Mistä sinä semmoisia sait?"

Vappu: "Tässä hiekassa niitä on, kun kaivelee, niin löytyy."

Kerttu: "Minullapa on jo kymmenen ja näin kaunista!"

Auno: "On minullakin jo yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan. Minulla on vasta kahdeksan... No jo on minullakin kymmenen!"

Kerttu: "Mitäs noilla toisilla? Saitko Saara yhtään? Voi, voi sinulla Saara parka kun on suuria ja rumia! Ei näistä ole. Etsitään parempia... Kas tässäpä on hyviä. Viehän noita tuonne talosten paikalle... No kyllä niitä nyt jo onkin. Kas Riikalla ja Vapulla kun on hyviä! Sannalla on myös sieviä. Mutta Katrilla! Mitä sinä hourit, kun on ihan pääsi kokosia?... Pane nyt pois nuo ja otetaan täältä parempia... Tässäpä on jo muudan ja tuossa toinen."

Auno: "On täälläkin Katrille lehmiä."

Vappu: "On täälläkin sorkkasääriä."

Auno: "Kyllä nyt jo on."

Kerttu: "Viedään nyt tuonne talosten paikalle... Kas täällä on kaunis ruohikko, ja tässä on lysti tuon männyn suojassa... Tähän ei paista aurinko niin kuumasti."

Auno: "Tässä on hyvä... Mutta Martalla ei ole lehmiä. Otetaan sillekin ja herätetään."

Kerttu: "Annetaan nukkua tuossa Hallin kanssa. Mutta johan on vaatteemme kuivat; pannaan ne päälle."

Vappu: "Jo kai ne ovat... Jo on paita kuiva, kuin sipuli. Mutta voi kun on kurttuun kuivanut ja kova! Voi, voi miten tämä nyt sujuu päälle?"

Kerttu: "Hierotaan!"

Vappu: "No hierotaan! ... Kas niin, kyllä tämä nyt sujuu päälle. Kas Katria, kun työntää päälleen ilman hieromatta! Nyt se köpöttää, kuin minkähän sammakko! Eikö se hiero?"

Katri nujautti olkapäitään, lähti kävelemään ja virkkoi:

"Eipähän."

Kerttu: "Hieropas sinä, Auno, tuon Saaran kasukkaa, minä hieron tätä Martan... Tuossa olkoon, kyllä se nyt sujuu. Mutta hameet, kun ovat vielä märät... No kyllä ne päällä kuivavat viimeistä... No nyt talosille! Laitetaan karja vaan oikeaan hoitoon."

Auno: "Mutta suitsu se pitää tehdä!"

Sanna: "Suitsu se pitää tehdä; kärpäsethän syöpi lypsäessä. Ka kun lankailevatkin paarlmain käsissä? Ka noin minun Omenani puskee Aunon Tiistikkiä!"

Vappu: "Katsoppas minun Kuleriani, kun vetää niskaköyttä tuolle Kertun Helunalle! Kohta tulevat yhteen. Voi, voi kun mullistelee! Kyllä pahasti käypi Helunan."

Sanna: "Katsoppas minun härkkääni, kun kuopii maata ja puhkaa ja puhaltaa, puskee mätästä. Möy, möy, möy! Kuule kun möyrlyää. Möy, möy, möy, möy, öy, öy! Nyt se lähti tulemaan sinne Kerltun karljaan. Kuule kun kiljuu jo tullessaan."

Vappu: "Kuuleppa, miten minun härkäni panee: ie-uu... ie-uu...
Kuulkaa tuota petoa, miten se karjuu ie-uu... ie-uu... ie-uu...
Katsohan, nyt se kuopii ja kaivaa kuoppaa! Tuohon se hautaa Sannan härän."

Sanna: "Kuuleppas miten minun härkäni sydäntyy, miten se mölisee."

Vappu: "Mitä se sinun härkäsi... huutaa vaan, että... entämie... entämie!"

Saara: "On täällä minullakin härkä. Katsoppas tuota laukkipäätä!"

Sanna: "Tehdään jo suitsu ja lypsetään!"

Kerttu: "Tehdään! Mutta mistä tuli?"

Auno: "Minä käyn tulukset pirtistä"...

Auno tuli nyrpeissään:

"Reeta ei antanutkaan."

Kerttu: "Vai ei antanut. Mitäs se sanoi?"

Auno: "Sanoi, jotta poltatte maailman."

Sanna: "On lehmäin suitsunpohjassa tuli, haetaan sieltä!"

Auno: "Sieltä haetaan!"...

Tytöt kokosivat rannalta veden kulottamia risuja. Auno toi kekäleen.

Vappu: "Nyt puhua töhöttämään joukolla — oikein huulet pitkällä — että saadaan tuli!... No niin!... Vielä vielä! Ei ole huulet yhtä paria. Has! jopas liemahti. Nyt risuja!... Tässä hienoja, näitä ensin... Jopas palaa Hekottelee. Heleijaa!"

Kerttu: "Nyt sammalia ja multaa pikkuisen päälle."

Auno: "Täällä sammalia!"

Kerttu: Kas se!

Sanna: "Tässä turlvetta."

Vappu: "Tässä aika lailla."

Riikka: "Tässä multaa."

Auno: "Ompa Katrillakin multaa ja Saaralla. Oikein helmassaan kantaa. Kas se; onpas nyt multaa... Ka nyt, miten tuo savu nousta pillittää mullan läpi. Voi, kun tuli hyvä suitsu!... No ruvetaan nyt lypsämään lehmiä."

Sanna: "Ruvetaan! Mutta missä, Auno, kiulut, jotka viikolla teit?"

Auno: "Tässä on kiulut jokaiselle."

Kerttu: "Kas kuinka sievät ja putkesta tehdyt! No lypsetään nyt. Kellokkaan minä ensin lypsän."

Auno: "Kellokkaan minäkin... No seiso siinä, seiso... minun haikea Halunani."

Sanna: "Ka tuota kuin astui jalkansa maitokiuluun! Siinä se sorlistelee ja kiuskaa!... Kohta minä lyön!"

Auno: "Minun on lypsetty."

Kerttu: "Jo minunkin. Siivitään nyt maito! Täällä on maituhuone. Otetaan pyttyjä täältä puolukan lehdistä... Tämmöisiä pyttyjä... Täällä on pyttyjä muillekin... Kas tuota pytylatajasta! Onkin siinä

paljo maitoa."

Auno: "Mutta ajetaan nyt karjat metsään yösyöntiin!"

Vappu: "Ajetaan... Katsoppas kun nyt ovat laiskana, maata möllöttävät vaan savulla, kuin Mikkosen lehmät. Ettekös osaa siitä metsään, mokomat lonikit, tai otan tuosta kaarakan!... Huus metsään, huus!... Kas kun venyttelevät siinä ja jorrivat. Päivä laulanut siihen. Huus metsään! huus!... No nyt ne mennä kölittävät."

Kerttu: "Kyllä siinä jo on ruokaa. Jätetään tähän."

Auno: "Jätetään... Entäs Saaran karja, on multa mättäällä. Eivät ne siinä ruokaa saa. Siirretään tänne. Annahan vaan tulla Riikan lehmäin jälessä... Tuoppas Katri sinäkin tänne paremmalle laitumelle... Siinä nyt on vasta syömistä, eikä makaamista, kun puolikylistään maleksivat heinikossa."

Kerttu: "Mutta Martta kun vielä nukkuu. Ompa sen siihen päivä laulanut. Reuvottaa aivan hermotonna ja kirkkaat hikihelmet kasvoissa tihottavat, kuin aamukaste kivellä. Tulkaapa katsomaan miten on nyt Martan kasvot punaiset! En milloinkaan vielä ole tuommoisia nähnyt."

Toiset tytöt juoksivat pirttiin Reetalta ruokaa tahtomaan, mutta Kerttu kouristui Martan luokse ja alkoi puistella.

— "Nouse nyt jo pois! Voi sinua urpiaista, kun oletkin väsynyt! Toinnu nyt pois. — Katso kun jo on ilta. Lähdetään syömään kotiin. Kohta tulee äitikin: nouse nyt. Jo hame kuiva. Pannaan hame päälle, että äiti, kun tulee kotiin, niin löytää sievänä tyttönä. No älä nyt kitise. Katsoppas Hallia, kuinka on tuossa sievänä. Sekin kummastelee, kun sinä nyt et toinnu ylös, vaikka ennen olet niin näppärä ollut. Nouse nyt äidin tuppelo. Minä nostan äitin tyykän... Kas niin! seisohan uutti, pitkänä, että panen paidan ja hameen. No mikä se on jalassa, kun ei varaa ollenkaan?"

Martta: "Älä... älä... voi... älä Kerttu." Ja pää hervahti niskoille, ja koko tyttö valahti varatonna maahan. Kalvistuneet kasvot seisoivat elottomina.

Kerttu juoksi kotiin sanomaan toisille että Martta on kipeä.

"Martta kuoli!... Voi, voi! Martta kuoli! Voi, voi, voi!... Martta kuoli! Lähtekääs katsomaan!... Voi, voi kun Martta kuoli!"

Tytöt kavahtivat ylös pöydästä, jossa olivat jo syömässä. Jokaisen silmät tuijottivat Kerttuun.

Sanna: "Kuoli? Herra ihme!"

Vappu: "Lähdetään katsomaan."

Auno: "No älkää parkuko! Lähdetään katsomaan."

Kaikki juoksivat itkien ja parkuen rantaan.

Auno: "Ka tässä on, kuollut on. No älkää parkuko, eihän se auta. Hallikin ulvoo sitä hätää. Älä nyt Halli niin telmä."

Vappu: "Ka potkiihan tuo. Elää Martta, elää."

Reeta oli kuullut melun pellolle ja juoksi paikalle, kasvot tuhostuksissa.

"Marttako kuoli? Mikä sille tuli?"

Reeta koppasi Martan syliinsä.

"Eläähän tämä; — säikyttelette vaan puolikuoliaaksi. Katso vaan että en tartu karhaasi, mokoma valehtelija!"

Kerttu: "No niin minä luulin... Ei siinä ollut henkeä äsken."

Reeta laski Martan sylistään ja äsähti:

"Vieläkö intät siinä?"

Kerttu: "Älä tukista!... Älä tukista!"

Auno: "Älä Reeta tukista Kerttua."

Reeta: "Mitäs hän valehtelee. Jos ette ole ränkymättä, niin saatte jokainen samasta sarvesta. Mitä se

tuokin koira on haukkuvinaan? Syyti, Halli; mitä sinä haukut?"

Vappu: "Sitähän se huutaa, jota muutkin."

Martta siinä ilakassa jo nousi istualleen. Reeta koppasi hänet syliinsä ja kantoi pirttiin. Halli rinnalla kirkkain silmin seurasi että mihin sitä viedään.

Reeta laski Martan sylistään pirtin penkille pitkäkseen vanhan nutun pään alle. Siihen Martta nukahti ja valitti nukkuessaan.

* * * * *

Yön huntu peitti iltaruskon jättämän Hyllyäiskeron harmaan huipun, kuin kirkkomiehet saapuivat kotiin. Tunnonrauhan mieluinen hymy lepäsi äidin kasvoilla ja rakkauden lämmöstä loistavin silmin läheni hän vastaanrientävää lapsijoukkoaan. Isä käveli hänen sivullaan syvämietteisen näköisenä, ja hieman väsymyksen tuhostusta kasvoissa. Käveli pirttiin, heitti ruskean konttikessukkansa selästään ja asetti sen rahille. Sitte riisui päältään sarkkatakkinsa, jonka olkapäissä kontinviilekkeiden sijat tuntuivat ja pani sen naulaan. Sen päälle pisti nahkapontaisen huopahattunsa; paitansa hihalla pyyhkäsi hiestynyttä otsaansa, istahti pöydän päähän, liitti ristiin kankeat sormensa ja asetti ne pöydän laidalle. Siihen painoi otsansa ja luki isä-meidän ja herransiunauksen, luki ne hartaammin kuin tavallisesti ennen.

Kauan viipyi ukko siinä kumarruksissaan; viipyi siksi, kunnes äiti oli aittaan laittanut iltaispöydän.

Sanna aukasi pirtin oven ja oven raosta virkkoi:

"Isä, aittaan syömään!"

Pieto: "Kyllä tulen kohta."

Silloin kohosi ukko seisalleen; mustat, hiestä kastuneet hiussuortuvat riippuivat ruskeilla kasvoilla, kun hän läksi vakavin askelin astumaan hyppelehtivän Sannan jälkeen.

Kerttu kantoi isän kontin puodin lattialle ja naposteli kielinuoraa irti. Toiset tytöt kirkkain silmin katsoivat mitä sieltä näkyisi.

Kerttu sai kontin kielen auki. Sanna ilahti ja virkkoi:

"Ka täkkä! Minäpä syön tämän."

Vappu: "Et saa syödä yksinäsi — — Eihän saa yksinään Sanna syödä tuota täkkää? Eihän saa, äiti?"

Äiti: "Mitäs siinä on syömistä luussa."

Vappu: "Eikös siellä ole toisillekin?"

Kerttu: "Onhan täällä kolmas... ja neljäskin vielä."

Vappu kiskasi molemmat käteensä ja virkkoi:

"Tuossa on Katrille ja Riikalle, minä otan tämän."

Kerttu: "Et saa syödä yksinäsi."

Vappu: "No annan minä sinullekin. Onko siellä vielä muutakin?... On leipää ja rasia, tyhjä rasia... Tyhjä on rasia. Ompas tässä leipää."

Kerttu: "No Saara, et saa yksinäsi syödä. Mistä se sai tuon tükän? Tuo tänne se."

Vappu: "No älä vikisekään. Joko taasen pitäisi Saaran saada yksinään kaikki. Auno ei ole saanut ollenkaan."

Sanna: "Minulta saat Auno."

Kerttu: "Kopostellaan kaikki yhteen läjään ja siitä jaetaan."

Saara jyrsi kuivaa metson täkkäluuta ja marisi: "en anna."

Vappu: "Vai et anna!"

Saara: "No älä! En anna; äiti lupasi."

Vappu: "No annat kyllä... Annoithan?"

Sanna: "Kas Saarlaa, kun mulistele."

Kerttu istui lattialle ja polviensa väliin alkoi puukon kärellä kopostella lihansirusia. Auno istui vastaan ja toista täkkää kaperteli samaan kokoon. Toiset tytöt kyyköttivät ympärillä.

Katri: "Anna Kerttu minullekin."

Kerttu: "No annetaan jokaiselle, kuin joudutaan."

Riikka: "Minullekin!"

Saara: "Tämä minulle."

Auno: "Anna olla siinä. Kunhan saadaan kaikki yhteen läjään, niin sitte jaetaan. Pannaanhan tuohon lattialle läjään... Kas tuleehan niitä sentään iso joukko."

Kerttu: "Tuleepa kyllä... Tässä on vielä kappale, vaan on niin kuivanut tuohon luuhun, ettei lähde ei kynsin eikä hampain."

Auno: "Niin on tässäkin; mutta otetaanhan tarkkaan."

Saara: "Niin sinä, Vappu, jo syöt."

Vappu: "Tuosta kirpun silmän verran pistin suuhuni."

Äiti tuli sisälle.

— "No ompa siinä nyt kanan pojat nokoksella. Ei luulisi ruokaa nähneenkään kolmeen päivään, kun nökötetään, kun pulmuset pälvessä, — eläs saalispaikassa!"

Auno: "Katsokaapa, äiti, mikä joukko jo on lihasirusi tässä lattialla!"

Äiti: "Lattialleko te sitte panitte? Voi teitä porsaat, mitä olette!"

Kerttu: "No jakakaa äiti nyt meille nämä"...

Auno; "Jakakaa, äiti. Äiti se on hyvä jakaja."

Äiti: "Ammentakaa tähän kuppiin, niin jaetaampa heidät."

Kerttu ammenti ne lihamölheet siitä lattialta kahmaloilla kuppiin ja ojenti äidille. Silloin hyppäsivät kaikki seisalleen ja katsoivat äidin kynsiin, kuin variksen pojat. Äiti hymähti ja hymyillen virkkoi:

"Eipä pääse nyt karkuun... Tuossa on Kertulle... Aunolle... Riikalle... Sannalle... Vapulle... Katrille... Saaralle... ja — luu jäi jakajan käteen."

Saara: "Minä sain vähimmän."

Äiti: "Kyllä sinä sait, ole vait'!"

Auno: "Entäs äiti itse? Jäitte ihan ilman. Ottakaa tästä minun osastani."

Kerttu: "Ottakaa äiti minunkin osastani. Ottakaa tämä kappale."

Äiti: "Syökäähän nyt."

Tytöt seisoivat äänettöminä puodin lattialla ja imeskelivät kuivia lihakipeniä ja palavin silmin katselivat isäänsä, kun se puodin loukossa valkeasta hulikasta käyrällä puulusikalla pisteli paksua viiliä.

Syötyään isä nousi seisalleen ja äänetönnä raukeasti asteli kontulatoon, jossa köllistyi yövuoteelleen ja samassa ja painuivat silmätkin umpeen. Mutta äiti poistui vielä pirttiin katsomaan onko Reeta tehnyt vuodetta toisille tytöille. Siinä äitin jälessä kipittivät tytötkin.

Karsinanloukossa penkillä makasivat Reeta ja Martta. Sinne astui äiti, nykäsi Reetaa:

"Mikä se nyt on nukunta, kun ei ole vuodetta tehty, että toisetkin saisivat...No hyvänen aika! Onkos Martta kipeä, kun niin valittaa ja kasvot ovat niin tulehtuneen näköiset?... Mikä sille on tullut? Luulin sinun nukkuneen yövuoteellesi, kun ei näkynyt jalkeilla... Mikä se on tullut?"

Martta raukeasti aukasi silmiään, katsoi vaisusti äitiinsä ja yhki sanattomia valituksia. Äiti painoi kätensä Martan otsaan ja sanoi:

"Kipeä se on tuo tyttö. Aivan on pää kuuma, kuin kekäle. Hyvänen aika! No sanokaa onko sille tullut mitään?"

Tytöt karottivat punastuksissaan eivätkä virkkaneet mitään. Silmät pauruivat väliin Reetaan ja väliin äitiin. Reeta nousi istulleen, katseli tuiman näköisesti tyttöihin, vuoroon toisella ja toisella kädellään raapustellen korvallisiaan. Rykäsi ja virkkoi:

"Minä, päivällä, lähdin soutelemaan, niin nuo ajausivat veneeseen ja kaasivat sen, ja siinä se kastui Marttakin samoin, kuin muutkin. Kielsin, jonka jaksoin, mutta tulivat vaan veneeseeni."

Äiti: "Enkö minä arvannut, että on sitä ollut jotakin, kun Martta oli kipeä. Sinä, vanhin joukossa! ja minä heitän silmäksi toisille! No oma lykkynsä; kun eivät hukuttaneet itseään... Mikäs sinulla oli asia järvelle? Aivan tapposen tahallaan haetaan surmaansa. Voi, voi sentään! En tuota minä olisikaan monasti liikkeessä, mutta ei olisi vielääkään pitänyt lähteä. Harvoin on vaivanen vesillä, silloinkin koston kovaan... Sinä tuommainen ihminen, kohta korva korvan tasalla, niin ei ole mieltä enempää kuin muillakaan... Voi, voi! mitäpä osaisi tehdä tuolle lapsi rukalle..... Ruvetkaa tuosta yöpuullenne! Ettekö ilman häkimättä osaa ryysyjänne laittaa?"

Tytöt kilmasivat noutamaan ulkoa makuuvaatteita. Reetakin lähti luimussa korvia ulos toisten mukana noutamaan makuuksia.

Keskelle lattiaa Reeta pani kolme halkoa pääksytysten ja niitten sivulle levitti puhtaita olkia ja halkojen päälle asetti Paksuja hurstipäällisiä höyhenpäänaluksia. Siihen asettui tyttöparvi sanaakaan puhumatta öiseen lepoonsa. Reeta se rupesi laidalle ja vielä pari kertaa kyynäspäällään pukkasi vieressään olevaa Kerttua.

Äiti jäi istumaan, itkevä Martta sylissä, ja hieroskeli sitä. Tyttöjen vuoteelta kuului katkonaisia uneksimissanvoja.

— Halli, halli... Vapun otti... kyllä minä pääsen... Voi, voi, yli laidan tulee... Huih... Huih... Halli soma, kun häntänsä... Oli se soma kuperkeikkanen Voi missä Martta — — Hahah... Se oli kyyti... Uih... uih.

Nukkui se viimein toki Marttakin. Äiti laski hänet penkille kuurrotulle vuoteelle ja itse kytjähti tyttöjen vuoteen reunalle. Aamun aurinko paistoi jo punertavana varjona karsinalasista yli pirtin toiseen sivuseinään.

III.

Päivän pyrkiessä puolen rintaan, tuli Rupukan muori Pietolaan. Tytöt olivat vasta nousseet nukkumasta — paitsi Reeta se oli jo askareissa — ja vilkuttelivat paitasillaan, mutta vieraan tullessa kytäsivät ulos ja juosta vihkasivat rantaan, että kenttä jytisi. Martta yhki karsinanloukossa vuoteellaan.

Rupukan muori istahti ensin lasinposkeen peripenkille kutoen harmaata sukan säärystä ja povessa olevasta kerästä juoksi lanka. Mutta kun kuuli loukosta Martan uihketta, niin siirtyi sinne Martan luokse. Äiti tuli ulkoa kantain vesisankkoa kädessään ja toisella käsivarrella oli pieniä halon kapuloita. Halkonsa laski hän maahan uunin luo ja vesisankkoa pani karsinapenkille. Ihastuneena virkkoi: "no, Rupukan muori! Terve tuloa! Eipä ole hamaan täällä näkynyt. Mikä hänen nyt saattoi tälle matkalle?"

Muori iloisesti katseli syvillä, mustilla silmillään Pietolan äitiä ja löyhällä riippui kurttuinen nahka leveistä kasvopäistä:

"Joutaahan se joutilas koira häntänsäkin nuolemaan, minkä minäkin. Minunkin rahkeeni toki viimein alkavat ruveta löyhtymään. Olen sen emannuuden vähäsen jättänyt jo nuorempien käsiin. Eikähän minusta liioin ala ollakaan hoitajaksi; maa jo tuntuu rupeavan puoleensa vetämään. Mutta kun vielä kykenen kävelemään, ja tätä työtä kun voi tehdä kävellessäänkin, niin lähin tätä sinun elämistäsikin ihan jalan syten katsomaan. Olen tätä niin sieväksi kuullut mainittavan!"

Äiti istui muorin viereen ja alkoi:

"Eipä näissä meikäläisten elämissä ole kehumista. Niinhän se köyhä elää, kuin märkä palaa, mutta ainahan tuota on päivästä toiseen päästy; vaikka kyllä ne eivät ole kaikkina päivinä viljavikereet. Kun tuommoisen sikiöjoukon kanssa kylmään metsään pahaistakaan ryypysijaa hierotaan, niin kyllä sitä

suoraan pidetään."

Muori: "Minä aina muistan, kuin sinä olit Ahtolassa ruotityttöenä ja Pieto kysyjänä kierti mieroä. Vaatteet olivat repaleet, ihan viilekkinä päällä, ja oli niin ujo, että kun tuli taloon, niin tunkeusi pisimpään loukkoon, ja jos joku pikkusenkaan sanalla loukkasi, niin rupesi itkemään ja meni toiseen taloon. Palvaamattomat lihat vaan vilkkoivat pojalta ja niiltään työntyivät tulipaloon pakkaseen... No kaikiksi sitä on köyhän lasta. Voi voi, kun se oli kurjan näköinen silloin! Ei olisi silloin uskonut, että tuo vielä tekee talon kylmään metsään. — Kyllä te nyt tässä elätte ihan luotuja päiviänne, vaan. Silloin se on lintu laihimmallaan, kun on pojat pienimmällä. Kyllä teillä nyt jo on pahin salmi soudettuna, kun on lapsia jo tuommoisia, kuin tämäkin tyttö."

Reeta seisoi muorin edessä lattialla ja pyöreillä silmillään katseli muoria, kun se laihoilla sormillaan kutoi sukkaa; ja katseli muualle. Reeta nosti aina silmänsä muorin harmaaseen hiusmartoon ja kurttuihin nahkalaskoksiin, jotka ajastuneen näköisinä riippuivat vahvoissa leukapielissä.

Muori: "Mikä sinun nimesi?"

Reeta vähän punastui ja kainosti virkkoi: "Reeta."

Muori: "Sinähän olet jo äitille kättä pitempi."

Reeta siirtyi ujona karsinapenkille.

Äiti: "Ei ole hänestäkään suurta turvaa paremmin, kuin toisistakaan. Mutta sehän on vanha sananlasku, ettei päiväkään paista ennenkuin nousee."

Muori kääntyi Martan puoleen ja sanoi: "Onhan tuo kipeä? Kun äsken tulin tähän, niin se yhkerehti niin kipeästi ja kasvot olivat niin vaaleat... Mutta nyt se katselee virkeämmästä. Eläväistä se on lapsen tauti, sanotaan, ja on se tosin. Ei olisi äsken luullut noin virkeäksi, kun kasvot olivat niin vaaleat ja silmät vierähtelivät niin sairaannäköisesti. Onko jo kauankin ollut kipeänä?"

Äiti: "Eilisestä asti."

Muori: "Miten se eilen tuli kipeäksi?"

Äiti: "Olimme Pieton kanssa kirkossa ja nämä olivat ominpäinsä tässä kotona, niin olivathan nämä, koko tuo pirpajoukko, menneet järvelle soutelemaan ja siellä kaataneet veneensä. Se tosin onkin tuo meidän vene niin armottoman pyörivä, että kun kielensä panee toiselle laidalle suuta niin jo kallistuu... Niin olivat kaatuneet ja siellä oli tämäkin Martta ollut joukossa. Ja sieltä se on saanut tuon taudin. Illalla kun tulin kotiin, oli hyvin kipeänä, mutta nyt se näkyy olevan viileämpi."

Muori löi kädellään polveensa ja sanoi: "no tuossa on tuonnoinen uneni! Vai kaasivat veneen ... ja ne ovat säikähtäneet. Tuossa se nyt on, kun minä mennä yönä näin unissani niin repaleisia ja pitkäpartaisia mustia miehiä ja matikoita. Minä kun heräsin niin oikein sylkäsin ja sanoin ukolle, että missähän nyt pitää vesikalman kanssa taistella. Niin nyt kun vaan kuulin, että ovat kaataneet veneensä, niin kävi karvalleni, kuin olisi kylmää vettä niskaan kaatanut ja oli kuin sanottu, että tuossa tytössä on vesikalma. Ja se ei päästä ilman mitäkään. Näissä tämmöisissä järvissä, joihin ei toisista järvistä laske jokia, on vedenhaltija vielä pahemmankurinen, kuin valtavesissä. Eikä siitä voi muualla päästä, kuin itsessään siinä, josta on tarttunut... No se tuo unikakkinen minulle aina sanoo nuo asiat... Siitä olen ihan varma, että tuossa tytössä on vesikalma, ja sen takaan, että lautoja potkaisee, jos vaan ei aikanaan ole luovehtijaa. Ja sama se on toisillekin. Eivät ne ole osattaan jääneet, eivätkä jaloillaan ole jättäneet, vaikka eivät vielä sitä tiedä, sillä se tuon huonoimman ensiksi otti käsilleen. Vaa kyllä rikka lumen alta löytyy."

Äiti: "Sitähän sitä minäkin olen juuri ajatellut. Mutta minä ajattelen sitäkin, että jospa te voisitte päästää. Olisi se hyvä, kun pääsisi aivan heti. Ja ketäpä siihen nyt tahtoisi. Sattuisiko Heppu-Tervokaan olemaan näillä mailla, kun se kulkee halki haleat maat... Kyllä kai te olette jo ennenkin olleet semmoisissa asioissa?"

Muori puristi huulensa yhteen ja katseli kudelmataa, venytteli sitä ja taas katseli. Tuokion perästä virkkoi:

"Kyllä se on totta, että minä en ole ensi kertaa pappia kyydissä. Ja niin minä olen ruvennut, niin ei ole toisen tarvinnut parsia. Enkä minä ennen hammassuuna pelännyt kahta tyhjää. Mutta eihän tuota nyt tiedä, miten tuo olisi... Kyllä niitä on joukko sentään, jotka minä olen jo pälkäästä päästännyt... Jo sekin Tarvaslehdon Risto; — siinä oli metsän nenä! No sitä ei tarvitse neulaa nenäksi, kun se sille syylleen sattuu. Oli vaan karhua säikähtänyt, niin siitä lähti päivä päälle ja ennen pitkää köysiin jouti mies. Se oli aivan köysissä oleva hullu. Semmoiseen ei ole menemistä käsiksi aivan yksin turkissaan. Eikä ollut se

lasten leikkiä, kun minä menin koskelle sen Riston kanssa. Mutta ei ole mies siitä päivin köysiä tarvinnut. Oli sitä Heppu-Tervokin kylvettänyt, rautu vaivasta vahinkoa oli vaan siitä. Se tuli tuhatta hullummaksi vaan siitä... Ei siitä Heppu-Tervosta ole aika asiaan, vaikka se on suuri tietäjä. Ja se on aivan sillä pilannut itsensä, kun se aina laittaa koiransa kotiinsa ja siten kostaa. Ja kuuluupa se pilaavan kitumaan aivan syyttömiäkin ihmisiä, niin se ei ole terveellistä. Mutta minä jos päästän kiroistakin, niin en minä laita niitä takasin. Minä laitan ne

"laajoille Lapin perille tuiman tunturin laelle vaaran vaskisen sisähän. Siellä ovat muutkin nurkkamiehet ikuiset pahantekijät."

Äiti: "Olisihan oikein päätö asia, jos tuota Marttaa vähän puoskaroisitte. Eihän ota, jos ei annakaan".

Muori nousi seisaalleen ja otti Martan syliinsä. Martta hätäisin silmin katseli muoria. Muori laski Martan vuoteelleen ja virkkoi:

"Kyllä sen näkee, että ei se ole oikeallaan tuo tyttö."

Sitte kaivoi hurstisen paitansa povesta lankakerän, pisti sen kiinni kudelman, pani lasin penkille ja sanoi:

"Saadaanhan tuota koetella."

Huokasi syvään ja lausui:

"Lähde Jumala avuksi yksinäisen ympärille, voimaksi vähäväkisen. En minä mitänä voine ilman avutta Jumalan, turvatta totisen luojan."

Sitte muori läksi, käveli ulos. Jalassa vippasivat pöyhtyneet tuohikengät. Niitä katsoi Martta muorin jälkeen, oikasi päänsä vuoteelle, huokasi syvään ja silmät vierähtivät kiinni, näpisteli kuivan näköisiä huuliaan ja näkyi nukkuvan.

* * * * *

Muori kulki kirveineen metsään. Sieltä hän etsi ukkosen repimiä puita ja rannalta veden kulettamia halkoja. Teki niistä rannalle ihan veden kielelle viisikantaisen portin, josta ihminen sopi läpi kulkemaan. Sen portin kaksi nurkkaa tuli maahan ja kolme jäi ylös. Sitte otti hän kesuen kannosta lastuja, satoi niitä niihin ylhäällä oleviin nurkkiin ja alanurkkiin kietoi sammakot punaisella langalla. Sitte hän meni metsään, puki siellä nurin käännettynä vaatteet päälleen ja teki päähänsä havunlehvistä lakin, johon oli pistetty yhdeksän eri puun oksia.

Näissä hankkeissa tuli sitte muori ja sytytti tulen niihin lastuihin, jotka riippuivat sen portin ylänurkissa.

Muori seisoj tuliporttinsa vieressä, vasen jalka järvestä, oikea kuivalla: Siinä sitte etusormet ristissä luki:

"ve'en ukko, ve'en ukko, ve'en kultainen kuningas, tule työsi tuntemahan, pahasi parantamahan ihosta imento raukan, emon tuoman ruumihista."

Muori mulautti vielä järvelle ja jatkoi:

"Vesi viitta Väinön poika, Sinervittären sikiö, viikon vuoressa makasi, kauan kasvoi kalliiossa. Vesi kirposi kivistä, kaatui kaste kalliosta surmaksi oman sukunsa."

Äiti seisoj kentällä Martta sylissä. Martta puristi äitiään kaulasta ja pyyteli: "Älä anna, äiti, minua vieraalle. Ethän, äiti kulta, anna minua vieraalle?"

Toiset tytöt, äidin hameesta pidellen, pyörein silmin katsoivat sitä kummallista porttia, jonka nurkissa kihisevät tervaslastut iloisesti palaa lekuttelivat ja musta savu poimukkainä pyörteinä pulppuili ylöspäin, kunnes vasta sylen korkeudella ne kolme savua yhtyi toisiinsa ja sitte mieluisena kaarena kallistui järvelle päin.

Muori viittasi äitiä tulemaan paikoille. Äiti tuli Martan kanssa muorin luokse. Muori repäsi Martan äitinsä kaulasta ja pujotti, järvestä päin, läpi portin kaksi kertaa ja kolmannen kerran järveen päin. Kun pujotti järvelle päin, niin samassa paiskasi Martan järveen ja ärjäsi:

"Vesi on vanhin voitehista,
kosken kuohu kastellista..."

... "Huh-huh! menikö tuolle vettä henkeen, kun noin häkeltelee? Ka no mikä tuolle tuli?... No jopa tuo

selvisi... Hyvä tuli!"

Sitte antoi Martan äidille. Äiti otti Martan syliinsä:

"Martta, kuule... älä nyt itke... Asetu nyt... No-no lapseni; nyt sinä paranet lapseni... Älä nyt niin paru. Kuule nyt... asetuhan nyt, muuten äiti piiskaa, jos et asetu. Ka menehtyy se. Voi Herra Jumala, tämän kouristi! Voi, voi! Tulkaa muori katsomaan!... kouristi tämän. Voi, voi, aivan meni mustaksi, kuin kekäle, ja puistaa kuin virrassa! Katsokaa, miten puristi nyrkkinsä. Voi, voi sentään, katsokaa miten pieksäytyy! Tuohon se kuolee... ei hengitä enää. Voi muori kulta! mitä tälle tehdään?"

Muori otti Martan, vei rannalle ja kolmeen kertaan pisti sukkeloon ja tenhoissaan luki:

"Lähe liika liikkumahan, paha vaiva vaappumahan käsin päällä käytyäni, suin sulin puheltuani. Tuonne ma sinun manoaan Turjan koskenen kovahan, jonne puut tyvin menevät, hongat latvoin lankeavat."

Sitte muori pani Martan mättäälle, jalat itään päin, ja siinä piirti puukkonsa käreällä maata kolmasti ympäri ja luki:

"Neitsyt Maaria emonen, puhas muori, muoto kaunis, kultakäärehet käsissä, päässä kultaviilekkehet, kultakenkäset jalassa, tule tänne, tarvitahan tekemähän terveyttä. Vesi juokohon vihansa, vetäköhön viertehensä alle soien sammalien, alle aaltojen syvien."

Siihen Martta asettui. Ei puistanut enää, vaan kasvat olivat mustanpuhakat, kuola valui suusta, rinta hyrräsi ja tyttö näytti nukkuvan raskaasti.

Muori katseli voitteisesti mustilla silmillään ja virkkoi:

"Minä ne saastat sammuttelen, pahat vaivat vaivuttelen

"vielä vanhoillanikin... Nyt se vasta heitti... Katsoppas nyt, kun se nukkuu levollisesti... Mutta näille toisille on tehtävä sama, muuten ette pääse rauhaan."

Tytöt pitelivät kiinni äitinsä helmoista ja surkein kasvoin ja vesikiehteisin silmin katsoivat Martan kovaa kohtaloa. Mutta muori äännettömästi päästä otti Saaran ja vei sinne tulilleen. Saara itki ja kimpsusi käsissä ja toiset hätäisinä katsoivat Saaran surkeutta. Muori tuikeasti mulautti äitiin ja viittasi avukseen.

Äiti tuli ja otti vastaan Saaran, kun muori pujotti kehikosta läpi, ja kolmannella kerralla äiti pujotti järvelle päin. Silloin muori porautti Saaran järveen ja tenhoissaan luki:

"Tuonne mä kivut lähetän, tuonne tuskat tuiskaelen keskelle meren seloista, syytelen mereen syvähän; sieltä ei niitä nouettane sinä ilmoisna ikänä, kuuna kullan valkeana."

Sitte muori päästi Saaran irti.

Saara väärillä säärillään juosta vekelti törmälle toisten luo, jossa vasta pyörähti takasin katsomaan ja hätäisin silmin puhalti oikein parahtavan huokauksen.

Muori se tuli Katria ottamaan. Mutta tytöt pemahtivat jalkoihinsa ja lähtivät kypälämäkeeseen. Huutaen hoilaten juoksivat Pajupuron korpeen. Sinne perään koetti Saarakin ja parkui minkä jaksoi.

Muori: "Voi sen tuliset minkä tekivät! — Ä-äälkää menkö! älkää menkö!... Huuda niitä... Nyt riittyy tuo tuli. — — Huuda noita ruojia!"

Tytöt kun kuulivat, että ei ole jälestä tuliaa, seisautuivat metsän rannakseen, kuin lammaskarja, katselivat pyörein silmin jällelleen ja puhaltelivat paisuneita henkäyksiä.

Äiti kävellä haihatti tyttöjen luo ja nyrkkiä pudistaen huusi:

"Jos vaan nyt vielä pakenette, niin katsokaa! Vai te lähdette jaloilla jättämään. Kyllä ette kauas mene. Tulkaa rikeneen pois! tahi minä....."

Tytöt, hyppysen suussa, kävellä nyrköttivät äidin luo.

Kerttu: "Kunpa tuo muori niin pahasti piti Marttaa."

Sanna: "Tekeekö se Reetallekin sen saman, kuin meille?"

Äiti: "Tekee se; aivan saman."

Auno: "Sepä meni piiloon tuonne kartanoon."

Äiti: "Se haetaan."

Vappu: "Eikö se muori antaisi meidän itsemme mennä järveen tuosta veräjästään?"

Äiti: "Kyllä se antaa; mennäänhän vaan sinne."

Vappu hypsähti: "Voi, voi, se on lystiä! Minä menen mielelläni."

Sanna: "Minä kanssa menen; ja sitte uidaan tuonne noin pitkin järveä."

Tytöillä loisti kasvoissa hätä ja hyvä mieli, kun äitinsä perässä lähenivät muorin tulia. Muori laitteli kehikkonsa nurkkiin uusia tervaslastuja ja sytytteli niitä palamaan, sitte puukollaan veti kolme ristiä veteen ja luki:

"Vesi puhas Luojan luoma sillä on Ristus ristittyinä, kaikkivalta kastettuna."

Sitte muori kutsui Katrin. Mutta Katri tarttui syliksi äitiinsä.

Sanna: "Antakaa minä menen ensin. Kuulkaa, muori, antakaa minä menen ensin!"

Muori korjasi päässään suurta havuhattuaan, lujitti vyötään, mulautti Sannaan ja karmeasti sanoi:

"Sitte vuorollasi!"

Hän kiskasi Katrin käsipuolesta ja viittasi äitiä tulemaan toiselle puolen kehikkoa.

Muori: "Et saa potkia! Et nyt jaloilla jätä... Ole ääneti! tässä ei ole sinulla suurta hallaa. Ole ääneti ja tottele! Parkuu että korvat halkeaa. Äläs pätö kalu ja pitää jo tuommoista äänen voimaa... Huh! tässä sulle... Huuda nyt."

Katri hyppäsi järvestä ja häkellellen silmät takana juoksi törmälle toisten joukkoon ja puuskutti hätäisesti.

Sanna hypähti.

"No minä nyt!"

Muori mulautti ja viittasi Sannaan tulemaan. Sanna vilkasi nuotion luokse ja lähti suoraan läpi kehikon menemään järveen.

Muori karmeasti: "Älä sieltä... täältä ensin... Ka niin, vielä täältä... No nyt järveen ihan umpipäähän... Sillä lailla... Nytkös se on taon punapään vuoro? Käyppäs käsiin!"

Vappu kilmasi muorin luokse, pujottausi läpi kehikon kaksi kertaa maalle päin ja sitte kolmannella kerralla pistäysi järvelle päin, potalti pitkän hyppäyksen ja pörähti järveen.

Muori: "Kas see! Sepä hyvä lapsi... Kukas nyt?"

Äiti: "Riikan on vuoro," ja tyrkkäsi Riikkaa eteenpäin.

Riikka: "En minä lähde... No älkää, muori, en minä lähde."

Muori raahasi Riikkaa käsipuolesta: "Tästä ei pääse, kuin tekemällä... Tuosta noin!"

Äiti ajoi Reetaa edellään kartanosta ja puheli: "Aika ihminen ja viitsit vastustella. Pahaako sinulle tehdään? Sinä huimempi muita!"

Kerttu, Auno, Sanna, Vappu ja Riikka järvessä kaulaansa myöten seisoivat ja katsoivat miten Reetalle käypi. Reeta pistelehti kehikon läpi, mutta viime kerralla järvelle päin lähti potaltamaan läpi kehikon kiireemmästi. Silloinpa tarttui kehikko mukaan ja sen palavan veräjän kanssa Reeta pörähti järveen. Palasiksi silloin remahti muorin kehikko ja veden päällä kelluivat suhisevat kekäleet.

Muori rannalla löi käsiään yhteen ja sanoi: "No nyt se oikein meni! Nyt minä sanonkin, että saatte siltä pahalta yönne maata."

Muori kokoili kekäleet järvestä ja ne vei Pajupuron korpeen. Sinne oli riisunut havuhattunsakin ja tuomisen vyönsä ja hohtavin kasvoin leveillä jaloin palasi Martan luo.

"Vieläpä tämä nukkuu. Antaapa nyt nukkua, kun pääsi rauhaan. Mutta oli se siihen tarttunut! Se ei

vähää totellut. Tuo vesikalma se on semmoinen hiimosti, että se ei ole joka räkänokan ajettava. Mutta en minä kuitenkaan ole vielä siihen kummaan yhtynyt, että ei olisi apua lähtenyt." — Päättään niekuttaen muori jatkoi: "Minun pääni ei ole korkealla, vaan pois minun edestäni on toinen rekensä siirtänyt. Se on Jumalan tauti, jos se ei minua tottele... Ne eivät ole konstit kangella käännettäviä, vaan siinä on sentään asiassa seitsemän seikkaa."

Äidin kasvoissa väreili rauhaton arkuus ja äänettömänä hän katseli Marttaa, kun se kentällä reuotti ja syvästi hengittäen nukkui raskasta unta. Otti Martan syliinsä ja hartiat kumarassa lähti astumaan pirttiin päin.

Muori, tuohikengät jalassa, astua vinttaili perässä. Korkeissa sarvenoissa riippui lyhyt harmaa hame ja suonikkaat, tummat käsivarret, kyynäspäitä myöten paljaina, riippuivat leveissä olkapäissä. Lyhyellä kaulalla riippuivat harmaat hapsset ja leveällä pörhöttivät suuret korvat.

Kalliojärven pinnalla pakenivat tyttöjen uimaväreet ja rannan metsissä raikui iloinen räikkinä. Tulivat tuosta viimein rannalle, etsivät paitansa läjästä ja kilmasivat petäjän juureen pukeutumaan.

Sanna: "Saimmepa uida. Ei äiti olisi tänä päivänä luvannutkaan."

Kerttu: "Oli niin paha mielestäni, kun räökkäsi tuota Marttaa."

Auno: "Se minunkin kävi ilkeäkseni, kun retuutti, niinkuin koiran penikkaa."

Reeta: "No ei se nyt sitä pahasti. Eipähän äiti kieltänyt."

Sanna: "Katsoppas Rliikkaa, kun pani nurlin paidan päälleen!"

Riikka: "Ei ole nurin."

Sanna: "Nurlin on. Katso vaan ommelta; palte mojottaa kuin kohennuskeppi!"

Vappu: "Se muori kun riipasi paidan tuolta Riikalta, niin siinä ei ollut kaukaista. Se tarttui vaan helmaan ja kiskasi korviin, niin Riikka putosi, kuin matikka kentälle."

Sanna: "Siinäpä se meni nurlin. Mutta se tuo Rliikka potki, kuin hevonen."

Vappu: "Mutta Katri, se vasta rääkyi!"

Katri: "Parkuipa tuo Saarakin."

Saara: "Niin, kun minua peloitti, kun sillä oli se havuhattu niin ruma."

Kerttu: "Eihän tuo ollut ruma; somahan tuo oli. Oli kuin kuusi päässä."

Auno: "Oli minustakin somannäköinen, kun muori on lyhyt ja paksu, — yhtä paksu, kuin pitkäkin ja sitte tuommoinen pensas päässä, niin minä ajattelin, että tuommoinen kai se on Tapion emäntä, jonka isä oli nähnyt... Minkä näköinen se kuului olleenkaan? Sanoppas, Reeta, miten se isä kertoi. Minkänäköinen se kuului olleen. Tuollahan se Pahtakuljun alla oli sen nähnyt."

Reeta vilkasi tympeän katseen toisiin ja lähti kävelemään pirttiin ja sanoi: "On heillä hupattamista. Ei minulle ole kertonut."

Lehmät tulivat kotiin ja niille suitsua tekemään tulivat Reeta ja äiti. Sinne siirtyivät toisetkin tytöt, kantoivat puun pärtöjä tuleen ja sen kattoivat multaisilla tarpeilla, niin valkea savupatsas pallerehtaen kohosi korkeuteen ja loi pitkän varjon Pietolan kesannolle. — — —

Luoteen korvalle metsien helmaan pyrki illan aurinko, kuin tytöt porojalkaisina tulivat pirttiin, jossa, iltasen saatuaan, rupesivat väsyneinä yönsä lepoon.

IV.

Martta oli jo nelivuotias. Oli Tammikuun tähtinen ilta, Pystyvalkea paloi pirtissä.

Rupukan muori tuli ulkoa ja kainalossa oli soikea vasu ja kasvoissa väreili hyväntuulen loimo. Muori oli niin saaneen näköinen, kun laski vasunsa pöydälle ja hymyillen alkoi aukoa ryysykääröksiään. Tytöt

kohahtivat katsomaan. Sanna hyppäsi rahille ja kuikisti vasuun, vilkasi muorin silmiin ja kysyi: "Mikä teillä on siinä? Kuulkaa, mummo, mikä teillä on...?"

Pieto toi päreellä tulen, kuikisti vasuun ja hymyili. Katsahti lempeästi muoriin ja kuikisti taasen vasuun. Tytöt pitelivät muorin hameesta ja rengassilmin katselivat muorin koukkunenää ja poimuksia, tummia kasvoja, kun ne niin salaperäisesti hymyilivät ja väliin kurkistivat vasuun.

Sanna hyppäsi rahille ja räpytti käsiään: "Voi, voi! ette usko minkälainen ihminen! Voi kuinka piiikkunen! Tule, Vappu, katsomaan. Voi, voi kun se on sievä!"

Tytöt yrittivät nousta katsomaan, mutta muori käänti sen vahvan koukkunenänsä tyttöihin päin ja mulautti mustilla silmillään puoleen ja toiseen.

— "No vähemmällä siinä! Lasken pois siitä!... Totteletko, Sanna... Lasken tuonne alas."

Vappu kiekkuu muorin hameessa ja pyyteli: "Näyttäkää, muori hyvä, mikä teillä on."

Muori harosteli vasua varovasti, kumartuneena tähyesti vasuun ja virkkoi: "Tässä on pikku poika."

Sanna: "Mistäs se on tuo pikku poika?"

Muori: "Tämän on äiti löytänyt saunan sillan alta."

Sanna: "Mutta me menemme katsomaan, eikö muita olisi. Minäkin haen itselleni. Lähdetään, Vappu, hakemaan!"

Isä naurahti ja nakkasi niin leppoisen silmäyksen Sannaan, Muorikin naurahti ja virkkoi: "Ei siellä ole muita."

Vappu nyrpeästi: "Muori narrasi. Ei olekaan äiti löytänyt saunan sillan alta."

Muori ei sitä kuunnellut, katsahti Pietoon ja virkkoi tyyneesti: "Jos saisimme puhdasta vettä puhtaalla astialla..."

Pieto vei tulensa uunin nurkkaan ja rosolaitaisella pahkamaljalla nouti ranta-avennosta vettä ja laski sen pöydälle.

Muori antoi sen lapsen Reetan syliin. Reeta suu niin mieluisessa mytyssä piteli lasta, joka vähän kirahteli.

Muori otti virsikirjan turkkinsa taskusta ja luki siitä lukuja; otti vesimaljan ja valeli lapsen päätä vedellä; luki vieläkin muutaman kappaleen, mutta näkyi muistavan jotain. Suuret silmät harristuivat ja suu hömähti auki. Mutta heti pyörähti Pietoon päin, joka pöydän sivulla seisoi jäykkänä, kädet ristissä, ja virkkoi: "No herranen aika! Mikäs sille nimeksi tulikaan?"

Pieto nosti hitaasti kätensä korvallisiansa, puristi huulensa yhteen, muttristi muotoaan, kynsiä rahnusteli korvallistaan tavan vuoksi ja viimein vastasi: "Miten hän olisi... Olen minä ajatellut..."

Muori: "Mitä ajatellut?... Jottako isän kaima?"

Pieton suu levisi makeaan hymyyn ja silmät remahtivat muoriin leppoisen näköisesti...

— "No... jospa tuosta tekisi."

Muori pyörähti lapsen päin, joka Reetan sylissä pudisteli ja mieli kirahtelemaan; teki kädellään ristin lapsen rintaan ja sanoi: "Pietari on nimesi..."

Hän aukaisi vielä virsikirjan, lukemaan rupesi, mutta pihisten putosi päreen pää lattiaan ja sammui. Pieto rientti ottamaan uutta tulta. Liedessä ruoposteli hän hiillosta päreellä ja kokosi isoimpia hiiliä yhteen ryhmään ja alkoi puhallella. Tuhkan alla tummuneet hiilet eivät kiihtyneet heti.

Silloin lapsi rupesi parkumaan Reetan sylissä. Muori otti lapsen ja Reeta pyörähti isälleen avuksi tulta puhaltamaan. Yhdessä ne Pieto ja Reeta puhua töhöttivät ja parantavat puhumistaan, että säkenet pölsivät. Muori piispitti ja heilutti parkuvaa lasta käsissään ja virkkoi vihaisesti: "Ei teillä ole huulet yhtä paria, kun ette saa tulta... Ka jo viimein!"

Pieto asetteli päreen pihtiin, siirtyi taas pöydän sivulle katsomaan, mitä muori vielä tekisi. Ja samoin tytötkin avossa suin ja pyyrysilmäisinä katselivat muorin meininkiä.

Muori pani lapsen vasuun ja vei pihalle. Tytöt usahtivat jälkeen, mutta muori ovesa mennessään

pyörähti katsomaan takansa, poikasi jalkaa kynnykseen ja vihasta äsähti: "ette saa tulla."

Sanna tekeytyi itkemään. "Tulen minä."

Muori: "Et sinäkään! Pysy vaan paikoillasi!" Hän paiskasi oven kiinni ja kartanolta alkoi kuulua lapsen itku. Tytöt kapasivat ikkunaan katsomaan, mihin se sitä viepi. Pieto näytti mielessään kummastelevan sitä, kun se muoria pyhä toimitus loppui niin lyhyeen, istahti rahin nenälle ja puheli itsekseen: "Sattui se päre pahan nenällä putoamaan... Nuo hiilet olivat niin pikkuisia."

Muori juoksun hypäkässä tulla hynttyytti saunasta ja hömäkehti niin hyväntuulennäköisenä, pani turkin päälleen, sitoi ruskeat karvatöppöset paulakenkäinsä päälle, tuipasi kättä Pietolle ja virkkoi: "Jääppäs terveeksi! Onnea ja iloa peikolle perheellesi!" — Sitte hän kävellä töpsytteli ulos.

Tytöt kilmasivat ikkunoihin katsomaan, mihin muori menee, mutta muori se koppasi pirtin perästä sukset jalkaansa ja kohta katosi metsän rinteeseen.

Tytöt istahtivat penkille, kuin kyyhkyset, ja pyörein silmin katselivat toisiaan ja näytti heistä siltä kuin olisi jotakin tapahtunut, jota eivät käsittäneet.

Pieto lähti ulos ja viipyi siellä kauan.

Reeta ja Auno tekivät vuoteen. Siihen laskeusivat tytöt hiljaisempina, kuin koskaan ennen, ja päreessä kun viimein tuli tuikahti, niin kauan harreilivat tyttöjen silmät korkeuteen ja kasvoissa väreili salaperäinen aavistus.

Reeta makasi vuoteen reunalla. Hän kääntyi syrjälleen, vetäsi hiljaa vaipan laitaa toisten päältä peitokseen, kyyristyi käppyrään, huokasi syvään ja heittäysi niin nukkumaan. Mutta kun Katri alkoi marista toisella laidalla vuodetta että "ei ole peittoa," niin Reeta nosti päätään ja sanoi viihteisesti: "Ettekö pääse likemmä toisianne, jotta yltäisi peitto jokaiselle. Kuka siellä on taas se rehentelijä."

Vappu: "Tuohan tuo Sanna."

Sanna: "No niin, kattila pataa panee. Itse riehottaa, kuin niittyriio. Ja tuo Rliikka; muut eivät pääse lähellekään."

Reeta: "Tokko osaatte asettua siinä, vai pitääkö kaarakka hakea! Paljonhan se olisikin, kun kerrankaan asettuivat ihmisiksi."

Silloin tapahtui vuoteella yleinen liike ja jokainen siirtyi aivan liha lihaan kiinni. Katrikin nykäsi vaipan laitaa toisten päällä, pani sen laidan allensa, kääri jalkansa vaipan mutkaan, kyyristi niskansa kumaraan ja lupsautteli muutamia kertoja suuria silmiään ja sekoi niin unen rauhaan.

* * * * *

Kolmannen kerran jo kukko lauloi pirtin sillan alla, kun Reeta heräsi, heräsi entistä raittiimmasti, mutta vetäsi vielä peittoa korvilleen ja koetti painautua nukkumaan, kun kuuli isänsäkin sikeän kuorsauksen pöydän päästä.

Unta ei kuitenkaan tullut enää Reetalle. Hän koetti kuolettaa ajatuksiaan ja lupisti silmänsä kiinni, mutta silmätpä aina niiltään nimiään kirkkaina remahtivat selälleen.

Viimein hän huolellisesti peitti vieressään makaavan Martan, joka, hikihelmet otsassa, siinä henkijieverinä nukkua sihotti, nousi ylös, kopelehti pimeään päässä sukkansa koukkopuulta, rahnikoi paulakengät jalkoihinsa ja rientti ulos. Näkyi arvelevan mennä saunaan, mutta kaakkoisien metsien helmassa pohotti aamunkoite ja suurena liekehti monivärinen kointähti koitteen hiilakalla reunalla. Kuuset näyttivät seisovan aivan kuin olisivat kasvaneet koitteen hohteeseen. Reeta katseli sitä ja tähtistä taivasta ja puheli itsekseen,—

"Voi noita tähtiä, kun niitä onkin paljo. Niitä olisi koko kopare, jos olisi seulaan karistella. — — Niin äiti"...

Reeta aukasi reippaasti saunan oven, mutta siihen seisahti. Toinen käsi oli ovinappulassa, sitte kuikisti päänsä ovesta sisään ja kuunteli... Kuunteli ilman huokaisematta, mutta rinta rupesi tutajamaan, kasvot tulistuiivat. Hän huokasi vapisevan, pitkän huokauksen ja virkkoi: "Äiti hoi!... Onko täällä äiti?... Kuuletteko?... Äiti hoi..."

Tuo viimeinen "hoi" tuli väristen ja kuulusti aivan hengettömältä, ja miltei takertunut huuliin, ennenkuin pääsi uloskaan. Silloin hän painoi kiinni saunan oven, puhalti raskaan henkäyksen ja oikahti: "Voi, voi!"

Sitte juoksi pirttiin, meni isänsä vuoteen luo, seisahti ja koetti asettaa vapistustaan.

"Isä!"

Pieto harristi silmänsä ja kätensä, tempasi kokotukseen ja asettui kuuntelemaan. Mutta kun Reetan vapiseva, hätäisen ahdas hengitys kuului läheltä, niin Pieto hyppäsi ja pöllistyen kysyi: "Mitä?... Mikä nyt?"...

Reetalta puhalti voimakas huokaus: "Kävin saunassa. Äiti ei virk..."

Sen enempää ei Pieto kuunnellut. Sukkelammin, kuin koskaan ennen, joutui hän ulos ja avojaloin, aivan hurjana, juosta rahnasi saunan luo, kiskasi saunan oven auki ja puhaltautui sisään. Mutta samassa tunsi jaloissaan jotakin ja langeta kömpsähti keskelle lattiaa.

— "No... kun jaloissa... Mitä sinä siinä?... Liisa, nouse pois... No... sepä nyt siki... Kun on aivan varaton. No nouse pois siitä vuoteellesi... Mitä sinä siinä paljaalla lattialla...?"

Nykäsi vielä varatonta kättä, mutta samalla puhalti ulos ja juoksunpotkassa meni pirttiin... Reeta oli juuri saanut tulen päreeseen viritetyksi. Pieto koppasi sen, katkasi toisen päreen keskeä ja ne sytytti lisäksi, huokasi pitkän ja ahtaan huokauksen ja lähti sen roihun kanssa saunaan.

Liisa maata rojotti lattialla selkäpiillään kädet levälleen heitettyinä. Vaahtoa oli suusta tullut, tuskaiset, lokahtaneet kasvot olivat kivettyneen näköiset ja puoli-auenneet, kuoppaan painaneet silmät ylöspäin käännetyt, että kalman verhoomat valkeaiset vaan näkyivät luomien välistä. Sitä kouristui Pieto katsomaan... Hyppäsi toiselle puolelle ja katsoi tarkemmin. Mutta rinta täytyi, kasvot hurmasi kamala punastus, silmät suurenivat ja paksut verisuonet risteilevät silmävalkuaisissa. Ulos puhaltui vallaton huokaus, josta kuuluivat värisevät voivotukset.

Sen kuultua ja nähdessä isän tuskan Reetan kasvot pullistuivat. Hän parahti itkemään ja rymähti äidin kaulaan lattialle, mutta Pieto meni ulos sen tulensa kanssa.

Turponnein kasvoin seisahti hän navetan perään ja vapisi. Kädessä paloi pärevalkea, jota hieno itätuuli hulmutteli, ja löi liekin käteen. Siitä Pieto havahtui ja viskasi päreen päät hangelle, katsahti vielä kun tuuli pyöritteli hangella hehkuvia hiiliä, jotka hyppelehtäen riensivät metsän rannakseen. Samassa puri hän hampaansa yhteen, kätensä nyrkkiin puristi ja hampaittensa välistä ahtaasti puhalteli raskaasti väriseviä, pakahtuneita huokauksia, jotka kaikki tulivat ulos hiljaisina tuskan voivotuksina ja kyynelet rupesivat tulvana juoksemaan pitkin kasvoja.

Hän kääntyi ympäriinsä ja lähti kävelemään. Käveli ensin pirtin perään... Seisahti siinä; ei näyttänyt katsovan mihinkään... Kääntyi taas ja lähti kävelemään rantaan päin. Näytti kuin jalat olisivat itsestään vaan sinne menneet.

Rannassa seisahti Pieto, painoi nyrkkiin puristetut kätensä rintaansa ja seisoi alla päin, kuin kivettynyt. Kyyneleet juoksisivat vallattomina ja huulet vähän liikkuivat... Viimein seisahtui kyynelten tulva ja kasvot selkenivät. Kassilan muori hiihtoi rannasta maalle. Kun havahti Vieton seisomassa, niin pysähti muutaman askeleen päähän, katsoi Pietoon oudostellen: "No Pietoko se? —"

Pieto säpsähti, näytti heräävän unelmistaan ja vastasi: "Voi, voi mikä täällä tuli!"

Muorin vesiharmaat, suuret silmät leimahtivat, pitkä vartalo suoristui. Hän riippasi harmaan päähuivinsa kaulalleen, että tarkemmin kuulisi, mitä Pieto sanoo: "Mikä se on tullut?"

Pieto nosti vasemman kätensä korvalliselleen, huokasi kolme väräjävää huokausta ja alkoi selittää: "Minä illalla taisin panna saunan lakeisen liian aikaiseen kiinni..."

Muori puhalti päätään, heitti suksensa siihen ja lähti etukumarassa astua kutostamaan. Oikea käsi huiski toimessaan, mutta vasemmalla kädellään piteli hän väljää turkkinsa povea, jossa Liisalle saunaisiksi oli paistettu vasikan lapa, paksu rukiinen leipä ja pienoinen juusto.

Saunasta kuului Reetan huutava itku ja voivotus. Sinne koetti muori rientää...

Reeta asettui, pyyhki hurstisen paitansa hihaan silmiään ja hyrski nikottavaa itkua...

Muori silpasi turkin päältä, laski loukkoon ja sen mutkaan kätki ne tuonnoksensa ja alkoi äänettömästi päästä hapuilla pärettä. Lauteen päästä kopiutui päre kouraan. Sen katkasi. Unin perästä kiului tuli, sieltä koppasi hiilen päreen kappaleitten väliin, nykäsi henkeä täyteensä, lipasi kielellään paksuja huuliaan, pyrristi ne pitkälle ja niitten läpi puhalti hiileen pitkään ja tiuhkeasti. Hiili kirkastui ja päreet savusivat, mutta eivät syttyneet ilmituleen. Puhalti toisen kerran, vaan eivät vielä kukaan syttyneet, vaan savusivat jo enemmän. Vetäsi taasen muori rintansa täyteen henkeä ja

puhalti, että posket pullistuivat ja vesi tihisi silmänurkista. Silloin leimahtivat päreet tuleen.

Muori kääntyi seinään päin, pani päreet alaspäin, että pikemmin syttyisivät, pyyhkäisi sormensa nenillä silmänsä nurkista vesikiehteet pois, ja kasvojen väreet vavahtelivat. Päreet syttyivät. Silloin kääntyi muori lattialle päin ja vilkasi silmillään ympäri saunan. Kätensä alta katsoi tarkemmin loukkoon, jossa rehuisella vuoteella retjotti nukkuva pienokainen; mutta silmänräpäyksessä tiukasi hän katsomaan lattialla rojottavaa Liisaa, jonka ryntäillä Reeta itki ja tuhki.

Muorin kasvot vaalenivat, ristiin liitetyt kädet hervahdivat alas ja ääni värisi.

"Herra Jumala hyvästi siunatkoon! Isä taivaasta, ole armollinen!..."

Pieto tuli saunaan ja seisahti oven suuhun...

Muori siirtyi katsomaan lasta, laskeutui varovasti kätensä rinnan päälle hengittämättä, piteli kättään siinä ja tunnusteli elon merkkiä; viimein oikasi itsensä, käänti hopeahapsensa otsaltaan pois ja vapisevalla äänellä lausui:

"Valmis on... Mennyt on emä ja erä yhdessä!"

Pieton leveät hartiat nytkähtelivät, karkea tukka rupesi tutisemaan ja valtava itku hyrskähti.

"Oi-joi-joih... joi-joi-joih... minä onnetto... mistä onnettomin....."

Reeta hyppäsi pois äidin ryntäiltä ja paiskautui vuoteelle kasvoilleen. Siinä oikoi jalkojaan, väenteli ruumistaan ja turski.

Niin kului hetki. Oistonaan juoksi kyynelvirta muorinkin laihoilta poskipäiltä. Viimein otti hän karkean esiliinansa. Sillä pyyhki kasvojaan, jatkoi päreen, nielasi tyhjän nielauksen ja kohotti päätään. Kurtteisissa kasvoissa näkyi uutta eloa. Korkea otsa loisti rauhasta, kun hän virkkoi:

"Herra antaa, Herra ottaa, Herran nimi olkoon kiitetty! He ovat tehneet sen, joka meillä on vielä tekemättä..... No rauhattukaa jo."

Reeta: "Minä kuolen ihan."

Muori: "Ei sinne pääse pyrkimällä."

Pieto seiso i polvet yhteen näpistettyinä, hieroskeli silmiään ja niiskutti. Koetti puristaa itkuansa, näkyi aikovan jotakin sanoa, mutta siitä ei tullut kalua, vaan purskahti taasen itkuun ja siihen sekosivat sanat.

Muori: "Se on vanha sananlasku, että siinä pitää ottaa missä annetaan... Mutta minun neuvoni olisi se, ettei tätä tapausta virketa lapsille ollenkaan. Minä lähden kotiin ja toimitan apua siksi, että saadaan nuo lähtijät sinne, mihin ovat menevät."

Pieto nikotteli ja virkkoi itkun seasta: "Parastahan se on niin."

Muori pani turkin päälleen, pisti ne tuomisensa Pieton käteen ja sanoi: "Ja'a nämä lapsille."

Pieto nöyrästi nyökäytti päätään, viskasi palavan silmäyksen muoriin:
"Kiitos, kiitos!"

Muori leveine turkkineen, kumartuen, työnty i ulos saunan ovesta; mutta pyörähti ja loistavin silmin virkkoi ovelta vielä: "Kuten puhuttu, niin ei virketa lapsille... Kyllä minä heti olen täällä."

Pieto: "Hyvä, hyvä! Kiitos, kiitos!"

Muori lähti astua köpöttämään suksilleen. Mennessään hän huokasi ja lausui: "sijan tietää, kohun syntyy, paikan kaiken kussa kasvaa, eipä tiedä kuhun kuoleman pitää."

Tuli sammui päreestä kiukaan nurkalla ja silloin sekä Piето että Reeta poistuivat saunasta. Reeta tuli ensiksi pirttiin, laskeutui vuoteen laidalle ja rinta hytkähteli. Itkun puuskia puhkeili tuon tuostakin, mutta Reeta pidätti ne, että tulivat vaan paksuina huokauksina ulos. Piето istui pöydän päähän vuoteelleen ja pani päänsä pöytää vasten. Siinä hän istui kumarruksissaan, karkea tukka tutisi ja raskaasti notkahtelivat leveät hartiat.

Kaikki oli hiljaista. Reetan raskaat huokaukset kuuluivat vuoteen reunalta, jossa kahdeksan paria kirkkaita silmiä harreili, ja kahdeksan tyytyväisen iloista muotoa oli päänaluksella, kuin lokkiraito rannan kivellä kesäillan herttaisessa siimeksessä.

Sanna kohotti päätään ja kysyi hiljaa Aunolta: "Onko nyt pyhä, kun nukutaan näin pitkään ja jo on päivä ulkona?" Auno: "Pyhä?... Vastahan nyt on Tiistai."

Vappu: "Eipä tuo vielä ole hyvinkään suuri päivä."

Sanna painoi suunsa Aunun korvaan ja hiljaa kysyi: "Mikäs se on Reetalla kun niin tuhkaa?"

Auno: "Se on kai mennyt saunaan äitiä katsomaan, niin äiti on torunut sitä siellä."

Sannalla jäi suu puoliauki ja silmät remahtivat suuriksi. Hän kallisteli päätään ja katseli ympäri hämärää pirttiä. Viimein kysyi puoliaäneen: "emmekö me sitte enää saa nähdäkään äitiä?"

Sen kuultua kaikki työt, paitsi Reetaa, kohottivat päänsä ja kirkkain silmin höröllä korvin kuuntelivat, mitä Auno vastaa Sannan kysymykseen.

"Saapihan sitä sitte nähdä, kun äiti tulee itse pirttiin."

Katri: "Milloin se tulee pirttiin?"

Martta: "Johan tuo onkin äiti pirtissä."

Kaikki kääntyivät katsomaan sinne, mihin Martan näkivät katsovan ja katselivat oikein terävin silmin.

Sanna: "Missä se on äiti?"

Martta: "Ettekö näe? Tuossa uunin luona... Noin ottaa päreitä uunilta."

Auno: "Missä se on: en minä näe."

Kerttu: "En minäkään. Uneksii kai se Martta."

Martta: "Enkä uneksi. No ettekö nytkään näe? Onhan tuossa aivan, aivan tuossa likellä ja katsoo meitä nyt."

Reeta ja Pietokin kohottivat päänsä katsomaan, mihin Martan sormi osoitti.

Kerttu: "No, sinä houmaat. Näkisihän sen muutkin. Sanoppas missä paikassa se on äiti?"

Martta hyppäsi ylös ja avossa sylin pää kekallaan juosta kilmasi lattialle vuoteen eteen ja iloisesti virkkoi: "tässä", mutta samassa ryöpsähti hän lattialle kontalleen, hyppäsi ylös ja pyörähti katsomaan ympärilleen, missä se on. Äitiä ei vaan näkynyt.

Martta jäi sormi suussa seisomaan lattialle. Pää nyrskähti alas ja karkea hurstipaita kurttuaisena riippui lanteilla.

Kerttu: "Kas sitä! Uneksipa se Martta."

Martta itkien tulla kyhnytteli vuoteelleen ja hautautui peittoon.

Auno: "Se on tuo Martta nähnyt unta äidistään, niin unen töhmerössä silmät valehtelivat."

Vappu: "Näin minäkin äidistä unta ja äiti ja se pikku! poika olivat taivaassa. Se pikku poika oli Jumalan käsivarrella ja äiti oli siellä muiden joukossa ja katseli meitä."

Sanna: "Minkälainen se oli se taivas?"

Vappu: "Se oli niin kummallinen, että ei sitä saata sanoakaan."

Sanna: "Miksi sinä et saata sanoa, kun olet nähnyt?!" Vappu: "Enpä minä sitä paljon nähnytkään. Minä heräsin siitä."

Riikka: "Mistä sinä tiesit, että se oli taivas?"

Vappu: "Kun siellä oli Jumala."

Auno: "Mistäs sinä sen tunsit?"

Vappu: "Kyllä sen tuntee."

Sanna: "Minkä se on näköinen?"

Reeta nousi vuoteeltaan ja sanoi tympeän käskevästi:

"Olkaa typerehtämättä jo; ja nouskaa siitä kynsillenne ja korjatkaa rehunne. Minä lähdän lehtiä hoitamaan."

Silloin kapsahtivat tytöt, ylös ja imekkeiset tukat tarhottivat kuin tuulenkoprat. Auno katsoi ikkunasta ulos.

"Hoo kun onkin suuri päivä jo pihalla."

Vappu suki kahden käden hapsiaan ja sanoi tyyneesti: "Äläs suuri. On noita jo suurempiakin nähty."

Kerttu otti vaatteita syliinsä ja lähti viemään niitä porstuaan. Toiset tytöt ottivat viimeiset ja yhdessä avauksessa meni vuode ulos. Reeta pani karjaturkkinsa päälleen ja sitoi sen hamppuköynöksellä; ja huivi silmillä lähti astua tupottamaan ulos.

Kerttu toi pienellä vasulla lunta, ripisteli sitä ympäri lattiaa, otti orresta siivet ja pyyhki pankon ja penkit. Auno ja Riikka ottivat varpuluudat ja rupesivat lakasemaan pirtin lattiaa. Toiset tytöt iloisina hilmerehtivät karsinasopella ja eroittelivat ketineitään kukin omiansa.

* * * * *

Melkein joka ilta kävi Kassilan muori Pietolassa. Niinpä taas oli eräs Tammikuun iltahämärä. Kassilan muori astui Pietolan pirttiin, heitti turkkinsa ovensuunaulaan, riisti töppösensä kenkäin päältä, kopisteli lumen ja lasi ne oven poskeen lattialle. Kasvoissa oli pakkasen punastus ja suurilla silmillään hän lempeästi katsella loihautteli tyttöjä, jotka istuivat pirtin peripenkillä.

"No mitäs, lapsukaiset, nyt niin olette kynsille lyötyjä? Ja Martta kultani, mitä sinä itkerehdät? Tuleppas minun syliini... Kas niin, sinä pikku kultanen, sinä minun kultakäpyseni! Voi kun nyt olet tahrannut silmäsi! Pyyhitäämpäs tähän minun esiliinaani... Kas niin, puhdistui ne vähän. No nyt se on taas sievä tuo minun tyttöni. Oletko sinä minun tyttöni?"

Martta: "Olen."

Muori: "On se minun tyttöni tuo sievä, pyöreäposkinen tyttöni. Mutta mitä sinä nyt olet itkenyt, kun nuo siniset, koreat silmäsi olet hieronut noin tuhkeroksi? Voi, voi, kun ovat vesikiehteessä nuo suuret silmät! Älä hiero tuolla pikku kätöselläsi enää. Tulee niin kipeäksi. Kuule, äläpäs hiero silmiä, vaan istu nyt siinä mummon polvella sievänä tyttönä. Ka niin se näpöttää tuo äidin kiharapää. Annappa suuta tuolla pikku summullasi tälle kurttuposkiselle jäkäläpäälle... Kas niin... Vielä toinen kerta... No hyvä, hyvä tyttö se on tuo minun omani tyttöni. Koetappa nyt yltävätkö nuo pikkuiset sylet ympäri mummon kaulasta... No niin. Yltäähän ne, jos kuin. Niin se tuo minun tyttöni oikein kaulasta halaa tätä vanhaa koppolia... Tämmöistä homekokoa se syleilee tuo äidin sievä tyttö; tuommoinen kyyhkynen. Vai urpiainenko sinä olet? Mikä sinä olet, sinä paarma?"

Saarasta näkyi käyvän kateeksi, kun muori hyvitteli Marttaa eikä häntä. Hän hiipi hiljaa muorin luo penkin viereen, nojasi kupeellaan muorin polveen ja sormi suussa allapäin seisoi... Muori laski Martan polvelleen istumaan ja taputti Saaraa kasvoihin.

"Mikäs sinulle on tullut, kun olet niin nurpeissasi?"

Saara: "Äitiä on ikävä."

Muori: "Missäs se on äiti?"

Saara: "Rupukan muori äsken sanoi että se on mennyt pikku pojan kanssa taivaaseen eikä tulekkaan enää."

Muori näkyi tahtovan vähän miettiä, mitä hän nyt sanoisi.

"No nouse sinäkin tuohon minun toiselle polvelleni istumaan, niin tuumaillaan tässä sitte enemmän. Kas niin, istuppas siinä... Onko nyt lysti?"

Saara: "On."

Muori: "Eihän nyt olekaan enää äitiä ikävä?"

Saara pyöritteli sormeaa suussaan, vesikiehteiset silmät pyörivät sinne tänne ja kasvot olivat levottomat.

Muori: "Sanos nyt. Eihän ole enää äitiä ikävä, kun pääsit mummon polvelle? Vai mitä?"

Saara painoi kasvonsa muorin rintaan ja hyrskähti itkuun.

Muori taputteli Saaraa ja lohdutteli.

"Noo, älähän ole milläsikään; kyllä se Jumala pitää huolen. Onhan sinulla isä ja niin monta sisarta! Ei kellään ole niin monta siskoa, kuin sinulla. Lueppas nuo siskot, onko niitä monta. Koetappas lukea... Etkö osaa?"

Sanna pudottausi penkiltä lattialle, tuli muorin luo ja loistavin silmin virkkoi: "Ei Saara osaa lukea, vaan minä osaan!"

Muori: "No lueppas sinä, että Saarakin kuulee."

Sanna: "Yksi, kaksi, kolome, nelejä, viisi, kuusi, seihtemän, kaheksan."

Muori: "Entäs yhdeksäs, mihin se jäi?"

Sannan silmät harristuivat ja suu pyöreänä katseli hän jokaista silmiin.

Muori: "Lueppas uudelleen!"

Sanna alkoi uudelleen, painoi kädellään jokaiseen ja luki oikein painolla: "Yksi... kaksi... kolome... nelejä... viisi... kuusi... seihtemän ja... kaheksan. Ei niitä ole sen enempää!"

Muori: "Entäs itse, monesko sinä olet?"

Sanna paiskasi kätensä kasvoihinsa ja kiimasi loukkoon.

Muori käänti huomionsa toisiin tyttöihin.

"Missäs se nyt on isä?"

Reeta istua tupotti, huivi silmillä, loukon puolella toisista, pyyhki piikkoiseen esiliinaan silmiään ja virkkoi nyrpeästi: "En tiedä missä lienee... Kohta tähän palellumme. Ei ole niin halon kappaletta. Tuosta rantteesta jyrsin tänä päivänä, joilla hornistettiin tätä pirttiä ja lehmille vettä lämmitimme."

Muori: "Vai niin. Eikös isä ole hakannut halkoja?"

Reeta: "Ei sitte myöten, kun..."

Porstuasta kuului askeletta. Jokaisen silmät kääntyivät sinne päin.

Muori: "Kukas nyt tulee? ... Pieto! ... Ja mitä se tuopi? ... No herranen aika! metsohan sillä on selässä... Yksipä se onkin... kaksi ja tuommoista rötkälettä!"

Pieto heitti metsot selästään lattialle, pani turkkinsa nauaan, istahti pöydän päähän ja laski otsansa pöytää vasten eikä näkynyt huolivan muitten toimista mitään. Tytöt keräytyivät kaikki metsoja katselemaan.

Muori: "No nyt minä olenkin täällä yötä, kun saatiin metsoja. Saanhan olla, tytöt, yötä?"

Reeta: "Olkaa toki."

Kerttu: "Olkaa toki!"

Auno: "Emme päästäisi pois emme vaikka!..."

Sanna: "Ette milloinkaan saa enää mennä pois!"

Vappu: "Teidän pitää meillä nukkua yhdellä vuoteella meidän kanssa."

Muori: "No hyvä hyvä... Mutta antakaapas minulle kirves, että minä käyn hakkaamassa puita pystyvalkeaksi."

Pieto kohosi hitaasti seisalleen ja käveli ulos.

Heti alkoi kuulua kopse lastukkaalta ja kohta oli kappaleina honkainen ranka. Riemulla kantoivat tytöt nyt halkoja pirttiin ja heti kohta hulmusi iloinen pystyvalkea sen takassa. Höyhenvasut otettiin nyt tulen valossa käsille. Kerttu ja Auno rupesivat metsoja höyhentämään. Muori ja toiset tytöt kehiesivät sitä lystiä katsomaan ja ilosta loistivat jokaisen kasvot. Martta se istui muorin sylissä ja painoi toisen kasvonsa muorin rintaan ja siitä katseli metson höyhennystä.

V.

Pieto viipy metsissä päivät päästänsä. Joskus hän toi linnun tai jäniksen; usein ei sitäkään ja töllötteli vaan puhumatonna. Kerttu ja Auno ne päivät nuivasivat halon hakkuussa. Lastut tulivat kuin tikan mölheitä. Kurikalla ja naulalla halottiin puut haloiksi. Nuoremmat sisaret katsoivat päältä ja kantoivat halot jälestä pois mikä tuli. Martta se katseli pirtin ikkunasta mitä toiset tekevät.

Oli niin iltapäivä Tammikuun lopulla. Kassilan muori astui lastukkaalle. Ahavasta tulehtuneet kasvat loistivat lempeä. Hymyillen virkkoi hän tytöille: "Mikäs nyt on tytöillä? Hakkaatteko halkoja vai mitä? ... Minkälainen teillä on kirves? ... Voi, voi, kun on suuri kirves! Ettehän tätä jaksaa nostaakaan. Antakaapas minä vielä vanhoillani koetan tehdä halkoa."

Muori veti kirveellä läjästä honkaisen rangan tanterelle, katsoi halon pituuden, nosti toisen töppösjalkansa rangan selkään ja alkoi hakata. Kauhistan korkealle nousi muorin käsissä kirves ja syvään upposi se rankaan. Hurtankorvina pursuilivat lastut lastuuksesta ja raskaasti nutjahtelivat muorin leveät hartiat... Kätet ryntäissä, olkapäät kaltaiselle puristettuina ja nenät punaisina katsoivat tytöt muorin hakkuuta. Kirkkaina seurasivat tyttöjen silmät kirveen kulkua ja kävi se niin mieleen, että ruumis nytkähteli mukaan jokaiselle lyönnille. Kylmä pohjoistuuli heilutteli karkeita hameen helmoja.

Muori sai rankansa haloiksi, pyyhki korkeasta otsastaan hikeä, lasi kirveen rankaa vasten.

"Ei ole miehestä menneestä, urohosta ohkavasta, minkä minustakin", virkkoi hän. "Hakattiin sitä ennen viidesti viisitalvisena."

Muori punalti päättään, silmät leimahtivat. Suoristi siitä vuosien painaman vartalonsa ja jatkoi: "Ennen kuin kaskea hakattiin, niin pidin minä puoleni, mutta ne ajat ovat olleet ja menneet. Muistella on jo aikaa siitä, kuin minäkin neljäntoista vanhana jäin äidistäni kahdentoista vanhan veljeni kanssa mökkiin, melkein yksinämme sulana pitämään. Isä oli virmainen ja toinen puoli varaton. Kainalosauvan avulla liikkui; niin ei ollut siitä suurta apua. Itse saimme hakata halkomme, tehdä työmme. Mutta minä olin rohkeakasvuinen, viidentoista vanhana oli kasvuni käsissäni, eikä ole sitte jalkani jatkuneet. Piimä se oli jäsenissä, mutta mikäs auttoi, kun ei ollut muuta lähtijää... Niin, itse olen sanomassa, vaan sen sanon, että minun länkiäni ei moni täytä."

Kerttu alla päin kainosti virkkoi: "Opettakaa muori minuakin hakkaamaan."

Muori taputti Kerttua päähän.

"No hyvä lapsi. Kyllähän se työ tekijänsä neuvo, antihan ensin voimia Jumala antaa... Minä tuon teille uudet sievät kirveet. — — On niin suuri tuo.

"Miestä myöten miekka vyöllä, kalpa kantajan mukahan.

"Se on vanha sananlasku... Mutta teillähän on kylmä. Ka Vapullakin tuommoinen nuttu hitakko päällä ja paljaat sääret! Ihme kun ovatkin punaiset kuin kauan varpaat! Eikö sinulla ole sukkiakaan? Ka eihän niillä ole yhdelläkään sukkiä. Voi teitä, sorsan poikue!"

Kerttu: "On minulla, Aunolla ja Reetalla."

Sanna pyyhkäsi vesitilkan nenänsä päästä ja iloisesti lipasi: "Eipä meillä ole pitkät taipaleetkaan."

Muori: "No lähdetään nyt pirttiin, viedään halkoja mennessä."

Tytöt usahtivat ottamaan halkoja syliinsä ja lähtivät kuin tuulispää pirttiin juoksemaan. Muori tuli perässä, katsahti uunin kupeella halkoläjää: "Onhan täällä halkoja päälle tarpeen."

Auno loistavin kasvoin katsoi muoriin, kääntyi vähän kalhimittain alaspäin ja kainosti vastasi: "Minä ja Kerttu niitä olemme jyrtsineet."

Muori: "No hyvä, hyvä... Mutta mitenkäs se minun pikku Marttani täällä jaksaa? Täällähän sinä kyhnerhdät vaan. Voi, voi sinua kyyhkynen! Tuleppas nyt taa sen mummon syliin. Kas niin. Onko nyt lysti?"

Martta kyyristi päänsä muorin rintaan ja kuiskasi: "On."

Muori: "Näitkö sinä, kun mummo hakkasi halkoja?"

Martta: "Näin."

Muori: "Oletkos sinä nukkunut tänä päivänä?"

Martta: "Olen."

Muori: "Sitte sitä kasvaa kun nukkuu; tulee isoksi tytöksi."

Sanna: "Kasvampaan minäkin, vaikka en ole nukkunut koko päivänä."

Muori: "Kasvat sitä sinä nukkumattakin; mutta näyttäkääpäs minulle niitä jalkineitanne."

Tytöt riipoivat jaloistaan kengät ja kantoivat muorin eteen. Sanna työnti muorin käteen omansa.

Muori: "Tämmöiset tohvelitko ne sinulla on. Aivanhan nämä ovat hajalla jo."

Sanna: "Ompa siellä turkkipohjallinen."

Muori pisti kätensä kenkään ja kupristi kulmiaan.

"Aijai, kun on aivan märkä, kuin suo, ja lunta on kappi sisässä! No eikö sinulla ole paulojakaan, kun on lunta appautunut aivan täyteen? Katsoppas nyt tätä siivoa!"

Sanna: "Ei ole pauloja kuin Kertulla, Aunolla ja Reetalla."

Riikka: "Vai ei. Onpaan minullakin."

Muori: "Mitkäs ne ovat sinun kenkäsi?"

Riikka: "Tuossa on yksi ja tässä... ä... ka... tässä on toinen."

Muori: "No hyvänen aika! Nämähän ovat ihan liemenä! Hajalla ovat jo ihan, kuin seulan pohja."

Vappu: "Minulla ovat vielä hajanaisemmat. Katsokaapas noita!"

Muori otti Vapun kengät, käteensä, nyökytti päätään ja vihelti.

"Onpa kyllä!... Onpa kyllä! Voi teitä lapsi parat! Viittä on vaivainen vailla, minkä te polokset! — — Minä lähden käymään kotona. Minä tulen kohta sitte, kun laitatte pystyvalkean... No Martta, menettäkö nyt pois minun sylistäni. Vai mitä sinä kihmerehdät? Etkö sinä lähtisikään pois minun sylistäni? Etkö?"

Martta painoi päätään lujempaan muorin rintaan ja virkkoi tuskin kuuluvasti: "En."

Muori: "Kyllä minä kohta tulen takaisin. Minä käyn vaan kotona ja tuon sulle pikkuisen kylän leivän. Kas niin, istuhan siinä penkillä. Se on sievä tuo minun tyttöni."

Martta jäi penkille istumaan ja kainosti säteilivät silmät muoriin.

Muori pani turkin päälleen ja lähti. Sanna meni muoriin syliksi ja hiljaa kysäsi: "Tuotteko te sieltä pienetä kirveet?"

Muori: "En minä nyt tuo, vaan sanon sepälle, että se tekee, niin tuon ne toisella kerralla. Kyllä minä tuon ne sitte, kun joutuvat. — No Jumalan haltuun nyt pikku hetkeksi!"

* * * * *

Pystyvalkea palaa rekotteli takassa ja hiljaa istuivat tytöt sen ympärillä, kun muori astui pirttiin mytty kainalossa. Heitti turkkinsa naulaan, puhalti väsymyksen henkäyksen, pudotti kaulalleen päähivinsä ja kahden käden oikoi hiuksiaan takaraivalle päin. Istahti sitte pystyvalkean luo, hengitti väsyneesti, että olkapäät nytkivät. Tyttöjen silmät säteilivät ja rinnat hytkähtelivät ilosta.

Muori: "Pian on huono voitettu, minkä minäkin. Oli kiire mielestäni ja hiihtää kutostin vähän kiireemmästi, niin raukesin loppumatkalla, ett'ei tahtonut jalka jalasta erota... Niin. Ei se tule vanhuus yksinään... Kas niin! Teillähän on tässä oikeen iloinen pystyvalkea. Näkyi niin ihanalta jo tuonne rantaan, kun hiihdin tuota järveä. Tuntui kuin olisi jo lämmittänyt, kun hohde näkyi ikkunasta... Tuoppas, Kerttu, tuo myttyäni."

Kerttu ei odottanut kahta käskyä, loistavin kasvoin toi mytyn muorin syliin. Muori alkoi sitä päästellä, vilkasi lämpymän katseen tyttöihin.

"Tuleppas nyt tänne, sinä, minun pieni Marttani, niin saat tuliaisia. Katsoppas tätä... ja tätä... ja tätä... Tahdotko sinä kaikki vai annetaanko tästä muillekin?"

Martta: "Annetaan vaan."

Tyttöjen silmät leimahtivat, rinnat hytkähtelivät ja kasvot sulivat mieluiseseen hymyyn. Muori otti rukiisen leivän, voirasian ja palvatun lampaan lihavätkäleen.

Leivästä leikkasi hän yhdeksän palasta, pani voita päälle ja lihaviipaleet pani voin päälle ja asetteli ne riviinsä jakkaralle. Sitä riviä katselivat tyttöjen silmät ja vuoroon lentivät katseet muorin hymyilevään muotoon. Viimeisen palasen kun muori teki ja pani siihen toisten viereen, niin kysyi hän:

"Oletteko milloinkaan syömään ruvetessa kiittäneet Jumalaa tahi siunanneet?"

Tytöt nyrskähtivät allepäin ja häpeän puna valusi kasvot.

Muori: "No älkää nyt olko millännekään. Nyt kun vasta rupeatte, vaikka huonoakin ruokaa syömään, niin sanokaa, että:

"siunaa, Jeesus, ruokamme,
asu aina luonamme!

"... Tulkaa nyt tähän minun luokseni seisomaan ja tehkää niin kuin minä sanoin. Muistatteko?"

Auno: "Muistamme."

Tytöt seisoivat muorin luona, panivat kätensä ristiin ja nöyrästi lausuivat muorin opettamat sanat.

Muori: "Ottakaapas nyt kukin tästä palanen."

Tytöt ottivatkin palasensa ja hiljaisina istahtivat muorin ympärille syömään.

Syötyä otti muori nyytystään käärön paikkanahkoja, vihkon hampun sydämmiä ja viimeiseksi otti mutkalle käännetyn puolivillaisen vaatepakan ja pani sen viereensä jakkaralle. Katsoi Kerttuun ja Aunoon.

"Tahtoisiko Kerttu ja Auno housuja?"

Kerttu punastui ja kainosti virkkoi viimein: "Eihän niitä tytöt pidä."

Muori: "Hohoo! Minä olen pitänyt jo ihan tyttö pahasesta asti. Kun näin miehillä olevan ja veljelleni, tuolle Erkkolan ukolle tehtiin, niin minun piti saada myös. Siitä myöten olen pitänyt ja hyvät ovat olleetkin. Niin on, kuin alasti, kun heittää milloin pois. On nytkin jalassani. Katsokaapa."

Tytöt mielissään katselivat muorin polvia, joissa oli punaisenkirjavalla tiuhtanauhalla sukan sääryys ja housun lahe sidottu kinttukivertimeen.

Kerttu loistavin kasvoin mutta kainosti:

"Minä tahtoisin."

Sanna: "Minä tahtoisin myös."

Vappu: "Tekeehän muori minullekin?"

Riikka: "Pitäisin minäkin."

Katri: "Tehkää muori minullekin."

Saara sormi suussa allapäin tuli muorin luokse.

Muori: "No tahtoisikos se Saarakin?"

Saara hiljaa: "Tahtoisin."

Auno punastuksissaan katseli muoria. Muori vilkasi Aunoon.

"No mitäs se Auno sanoo?"

Auno leimautti Muoriin kainon katseen. "Kun teilläkin on, niin pitäisin minäkin."

Reeta: "Kun yksi lammas vettä huuti, niin kaikki karsina janosi. Nyt jokainen tahtoo, kun yksi tahtoi."

Vappu: "Meistäpä tulee tyttöpoikia, kun saadaan housut!"

Reeta: "Me olemme Martan kanssa tyttöinä; emme huoli housuista."

Muori: "Mutta missä näitä ruvetaan leikkaamaan? Äläs huoli, otetaanpas tuo pöytä tähän jakkaroiden

päälle. Kerttu ja Auno, nostakaapas te tänne tuo pöytä... Ka se! No nyt päti hyvästi."

Pöydälle levitti muori vaatepakkansa, otti taskustaan sakset ja pikkuisen liitupalasen; vilkasi tyttöihin ja virkkoi: "No kellekkäs nyt ensin tehdään?... Reeta se ei kuulunut huolivankaan. Ei ehdotellakaan. Tehdään Kertulle ensin. Tuleppas, niin otetaan mitat... vähän suunnille. Ei se nyt niin tarkka tarvitse ollakaan... Olethan sinä jo aika paksu. Ja pohkeet, kuin aikaihmisellä! Kyllä sinusta tulee vankka ihminen. Kyllä sinun käsissäsi vielä kerran työn tukka kääntyy, kunhan joudut emosulalle. Noo, kyllä nyt jo saatiin mitat."

Muori mitteli vaatetta suu mytyssä, kallisteli päätään, liitupalalla merkitteli vaatetta, otti sitte sakset ja rupesi leikata jurnittamaan. — Tytöt mielissään seisoivat pöydän ympärillä ja sydämmet hytkähtelivät ilosta. Auno näkyi tahtovan jotakin sanoa asian nimeksi.

"Tuoltapa jääpi kaistale. Mihinkäs se joutuu?"

Muori oli toimessaan, teki työtään ja virkkoi päättävästi: "Kyllä se saa sijansa. Kyllä turkki tilkkunsa vetää, sannan kiukoa kivensä. Se on vanha sananlasku se... Siinä ovat yhdet! Aunolle taitaa sopia samallaiset?"

Auno: "Me olemme aivan yhdenkokoiset."

Muori: "Niinpä näyttää." —

Kuudet housut oli leikattu. Kappaleita oli enää vaatteesta jälellä. Niitä muori mittaili ja itsekseen hyräili virren nuottia. Viimein virkkoi hän: "Parhaaksi tässä nyt on vettä ja köyttä. Jokohan tuo niin käypi, että Saara jää ilman. Olisikko sinusta paha, jos jäisit ilman?"

Saara punastui, pani sormen suuhunsa ja kirkkaat vesikarpalot pyörivät kasvoilla.

Muori taputteli Saaraa poskelle ja virkkoi: "Osattuutta se on mieli karvas, vaan ei osan vähyyttä. Älä ole milläsikään. Kyllä ne tehdään sinullekin. Näistä palasista kokoillaan. Tilkku ei vaatetta pilaa. Ja jos ei muu auta, niin pannaan vaikka tuohesta jatkoa."

Tyttöjen kasvot levisivät ja yhteen ääneen hyrähtivät nauramaan.

Sanna: "Tuohesta housut?"

Vappu: "Sitte se on Saara näkemys, kun se vilkkasee tuohihousuissa."

Muorin posket olivat makeassa hymyssä ja leppoisesti virkkoi hän taas: "Älkäähän te meillä Saaran kanssa naurako. Kyllä me naurut päältämmä ajetaan... Niin, alkakaapas nyt laittautua ompelemaan. Ei tässä ristissä käsin saa olla... Tässä kotelossa on neuloja;... tässä lankakerä. Tehkäähän säikeet neulojenne perään."

Kerttu: "Jo on minulla säije!"

Muori otti lahkeen ja osoitti sormellaan: "Lähdetään! tästä näin tänne. Jätetään näin leveältä hulpaa... Siitä niin. Kas, olethan sinä jo oppinut ompelemaan aika kyytiä."

Sanna: "Jo minullakin on säije."

Reeta: "No sinä nyt et osaa mitään ommella. Et ole kuvitellutkaan eläissäsi. Kas säije!... kun on syltä pitkät... oikea laiskan säije."

Muori: "Ensi kerta sitä pitää kaikkea tehdä vaikka mitä. Kyllä minä neuvon, kunhan joudun. Odotahan vähän."

Reeta, Kerttu, Auno, Sanna, Vappu, Riikka ja Katri saivat jokainen ompeluksensa. Pystyvalkean ympärillä siinä rinnakkain tytöt istuivat. Sannalle ja Riikalle oli se työ niin mieleen, että kielet riippuivat huulilla. Ja pitkälle työntyivät Kertun ja Aunonkin vahvat huulet. Vapun hieno alahuuli lipotti limissä toisen päällä. Reetakin oli mielissään, että vesi tippui rievästä huulesta.

Katri se yhä panna tuhiasi neulan silmään lankaa; työnti Aunolle sen viimein.

"Pane sinä tuo lanka silmään,... ei sovi."

Auno otti neulan ja langan.

"Eihän se miten sovi kun on hieronut langan nenän paksuksi kuin puntarin perän."

Hampaillaan nykäsi Auno säikeen nenää, pyöritti sitä näpissään, pisti neulan silmään ja antoi Kattrille.

"Tuossa on, vaan mitäpä sinä sillä paljon tehnet. Kyllä ei siitä tule kahta valmista."

Muori se lasisilmät päässä tilkutteli Saaran lahkeita ja neuvoskeli muita. Saara ja Martta vaan katselivat joutilaina päältä.

Huvassa kului ilta. Suvehen olivat Otavan sarvet, kun vasta päästiin ompeluksista.

Laskeuttiin yön lepoon yhteiselle vuoteelle. — Pystyvalkean hehkuva hiillos vielä liekehteli ja levitti mieluista valoaan rauhaisaan katokseen.

Muori se oli vuoteen laidalla ja Martta kyyristyi muorin kylkeen kuin kananpoika emon siiven alle. Muorin suuret silmät valelivat tyttöjen vuodetta. Syvä äidillinen rakkaus lepäsi kuluneissa kasvoissa. Hän pani kätensä ristiin ja lausui: "Siunataan nyt itsemme!"

Tytöt pyörähtivät selälleen, liittivät kätensä ristiin rinnoilleen ja kuuntelivat muorin iltarukousta.

Silmä kerrallaan painui kiinni... Nukahti muorikin.

Kauan hän ei viipynyt yötilalla. Jo ennen kukon laulaa hän kohosi, pani takkaan puita, jotka syttyivät illallisesta hiilloksesta. Kohta liekotteli taas tervaksinen pystyvalkea, jonka punertavat liekit valaisivat nukkuvaa tyttöliutaa...

Kyynel kasvoillaan muori katseli hetken ja rukoili kaikkien orpojen isältä siunausta.

Sitte hän istui pystyvalkean vaiheelle, pani silmälasit korkealle nenälleen ja rupesi paikkaamaan tyttöjen kenkiä...

Kaikki oli jo tyttöjen kengät korjattu, kuin päivän kajaste ilmaantui taivaan rannalle, jolloin tytöt saivat nousta tervaillemaan kenkiään.

Muori laskeutui Martan luokse vuoteen partaalle.

"Tuntuu väsyttävän. Jospa nukahtaisin tässä päivän pielessä."

VI.

Oli Huhtikuun poutaisen päivän ilta Maaliskuun rajalla, Survehuhmaren ympärillä paitasillaan ja hikipäisinä tytöt liehuivat. Kahdella petkeleellä vuoroon survottiin. Toiset levähtivät silloin, kuin toiset tekivät työtä.

Kerttu ja Vappu olivat survomassa...

Sanna vilkasi oveen.

"Kuka nyt tulee? Ka muori! Kassilan muori! Muori, muori! Olette niin kauan olleet käymättä."

Muori istahti rahille ja laski kätensä polvilleen. Leuka! hervauti alas ja rinta huohotti väsymyksestä.

"Olen ollut kipeänä koko ajan, kun täältä viimeksi menin kotiin."

Vappu: "Mitäs sinne menitte. Olisitte olleet täällä."

Muori: "Lähdin viimeisillä voimillanikin teitä katsomaan. Tulevat tästä kevätsuvel ja hölseet, niin sitte en pääse ollenkaan... No miten nyt täällä olette voineet?"

Kerttu: "Oikein hyvin. Ikävä vaan on ollut teitä."

Auno: "Rupesimme tässä survomaan, kun loppuivat petäjäjauhot."

Muori: "Onkos teillä muita jauhoja?"

Sanna: "On meillä suuri säkki vielä koskematta tuolla kylkeisessä. Ahtolan isäntä toi mustalla oriillaan viikolla... Ja voi kun se hirnui! Ja isä on saanut paljon metsoja. On joka päivä syöty ja tuolla aitassa on vielä monta järellä. On meillä vielä tynnyrissäkin jauhoja. Reeta se aina tekee rieskaa: panee tämän maljan täyden makeita jauhoja ja kaksi tämän täyttä petäjäjauhoja ja leipoo rieskoja aivan samallaisia, kuin äitikin."

Muorin kasvat kirkastuivat.

"Vai niin, vai niin, vai tuotiin Ahtolasta jauhosäkki. Hyvä, hyvä."

Auno: "Ahtolan isäntä aikoi käydä kylvämässä meidän pellon kesällä."

Kerttu: "Ja kyntämässäkin."

Vappu: "Onpa meillä iso tynnyri ohriakin tuolla aitan loukossa. Saattaa se Reeta niistä jauhoja jauhaa."

Kerttu: "Niin... Ne pani äiti siemeniksi; eikä niitä jauheta."

Muori: "Vai niin, vai niin, että Ahtolainen toi jauhosäkin. Niin se Jumala pitää murheen. — — Missäs teillä nyt ovat housut ja hameet, kun olette paitasillanne? Ka tuollapa ne ovat kuivamassa orrella. Ovathan ne vielä ehyet?"

Auno: "Ehyet toki! Emme ole raskineet joka päivä pitääkkään; mutta tänä päivänä ryötöstimme tuolla halonhakkuussa koko päivän, niin pidimme niitä. Kylläpä tässä tarkenemme paitasillammekin."

Sanna: "Niillä teidän lähettämillä kirveillä olemme hakanneet halkoja. Voi, kun ne ovat hyvät ja terävät! Emme nukkuneet sinä yönä, kuin saimme ne kirveet."

Vappu: "Heittäkää toki turkkinne pois ja olkaa edes yötä täällä."

Muori kohosi seisalleen.

"Vai niin... Hyvä, hyvä, kun tuotiin Ahtolasta jauhoja. Kyllä minä puhun veljelleni Erkkolaiselle, että sekin toisi. Sillä on suuri aitta täynnä vanhaa eloa. Ja se mies kun auttaa, niin se ei vähällä auta. Enkä minä luule, että meidänkään isäntä on niin kätensä pessyt, ett'ei vähän auttaisi, kun minä puhun... Hyvä, hyvä, kun olette täällä niin hyvin voineet."

Muori otti turkkinsa povesta paksun leivän ja laski sen pöydälle.

"Tuossa on leipä. En jaksanut enempää tuoda ja tässä aapelus. Pitäisihän opetella lukemaan."

Vappu otti aapeluksen.

"Voi, voi minkälainen punakantinen. Ka, kun on suuri kukko! Kun on aivan kuin meidän kukko."

Saara lähenei muoria, painoi päänsä muorin reiteen ja vaikeroiden virkkoi: "Antaahan muori minulle tuon kirjan?"

Muori: "Se on, hyvät lapset, yhteinen teille kaikille. Osaatteko te ollenkaan lukea?"

Sanna: "Osaamme isä meidän ja herran siunauksen."

Kerttu: "Emme kirjasta osaa, vaan ulkoa. Äiti se opetti."

Sanna: "Eipä äitikään kirjasta lukenut."

Pieto työntyi ovesta pirttiin.

Muori: "Kas Pieto! No nyt tuli markkinat! Tuodempahan siellä mies tulee. Onhan nyt Pietolla koko maailman linnut selässään. Tuoksi se syyhytti minun suutani koko matkan tullessani. Ai ihmettä! Kuinkahan monta nokkaa tuossa rykelmässä on? Kyllä siinä on monet päät."

Pieto laski lintutakkansa lattialle, heitti turkkinsa naulaan, pyyhki hikistä otsaansa, puhalteli ja mielihyvällä katseli muoria. Kohotteli olkapäitään ja tyytyväisenä virkkoi: "Tulee se taakka linnuistakin."

Vappu suhahti Aunolle: "Kas isää, kun on nyt hyvällä tuulella."

Auno: "Ole hiljaa."

Muori: "Jo vähemmästäkin. Käskee siihen olla voimia pehmeässä lumessa hiihtäessä tuommoinen riippi selässä. Mutta tosi on vanha sananlasku, että jonka jalka kapsaa, sen suu napsaa."

Pieto: "Kyllä se työstä käypi Olen enemmän, kuin kolme peninkulmaa hiihtänyt tänäkin päivänä metsojen jälessä. On ollut vielä niin kitjakka keli ja tuommoinen taakka kun on selässä, niin syvään se vaipuu suksi. Mutta ei tuo mennyt tyhjiin, vielä jäi kolmetoista ammuttua metsoa metsään."

Muori löi käsiään yhteen.

"Aijai, vai kolmetoista vielä metsään! Ja montako tässä?"

Pieto: "On kai niitä kahdeksantoista."

Muori: "Enemmän, kuin kolmekymmentä! No, jo nyt on ollut antimieli. Jo on metsän emäntä aukaissut aittansa oven. Kuinka monta olet tänä päivänä saanut?"

Pieto: "Kaikki metsot; nuo neljä teirtä ovat eilisiä."

Muori: "No, miten se on mahdollista? En tähän elettyyni ole kuullut yhtenä päivänä ammuttavan noin paljoa; — en soitimestakaan."

Pieto: "Keino se työn tekee, ei väen väkevyys. Minä eilisenä aamuna jo löysin tuon metsoparven ja vainosin ampuakseni. Mutta ne olivat niin arkoja, ett'eivät kestäneet, niin minä vaan hiihtoa suohkasin perässä koko päivän, etteivät saaneet syödä. Illalla pimeään tullen varroin, mihin laskeutuvat hyydökseen. Siihen minäkin tein nuotioni ja tänä aamuna, kussa vaan kohosivat honkien latvoihin, niin silloin minäkin olin kintereillä. Ammuin jo yhden, mutta ne pölähtivät lentoon. Vaan ne kun eivät pakkasella lennä pitkään, niin minä, kun täyttä väkeäni lähdin kaiuttamaan perään, niin tapasin paikalla ja ammuin taasen muutaman. Ne taas siirtyivät palasen matkaa, mutta minä rehmitin perässä ja ennen kuin tiesivätkään olin siellä minäkin. Sitä tekosta tein ja ajelin koko päivän, ett'eivät saaneet syödä, mutta kun ilta tuli, niin jo jureusivat syömään, ett'eivät olleet tietääkseenkään, vaikka minä kolmetoista metsoa ammuin yksistä jalkaini sijoista. Ei kun vihassa vaan repivät männyn kerkkiä."

Muori: "No ei vähän, kun kolmetoista yksistä jalkainsa sijoista."

Pieto: "Niin, olisi niitä saanut vaikka viisikymmentä, mutta luodit loppuivat."

Muori: "No jo tuota oli tuossakin. Ei ole katumista."

Pieto: "Tallessa ne ovat siellä. Kun minä aamulla taasen lähden, niin kyllä niistä luku haihtuu."

Muori: "Kelpaa elää: noutaa vain, kuin aitastaan."

Tytöt sukerehtivat lintujen ympärillä lukien ja lonien niitä.

Muori kääntyi tyttöjen puoleen.

"Niin teistä, lapsukaiset, Jumala pitää huolta. Harvat ovat ne lapset, jotka ovat niin rikkaita, kuin te siinä olette. Kiitos Jumalalle!"

Sanna tarttui syliksi muoriin.

"Olkaa muori täällä yötä."

Muori: "Aivan mielelläni olen. En lähtisi pois vaikka ajaisitte."

Pystyvalkea paloi. Sen ympärille kokoutuivat tytöt ja muorikin, joukossa lintuja höyhentämään.

Siihen tuli Pietokin Sannan viereen, kohotti olkapäitään ja pyyhkäsi suortuvia silmiltään.

"Annappas Sanna minulle se metso, se näkyy olevan vanha kanttura. Ei, siitä lähde sinulle höyhenet. Ota sinä tuolta nuorempia, niissä ovat höyhenet löyhemmässä... Kas se... mutta jo se on tuo käynyt useammassa hongassa, kuin on tuo nokka tuommoiseksi käyristynyt."

Muori: "On se omituista, kun se vanhemmuuten tuo nokka menee noin koukkuun ja valkeaksi."

Pieto: "Niin se on. Ei se näy linnullakaan ikä merkittä menevän... Mutta jo ovat tuon päälakeen lujaan tarttuneet nuo höyhenet. Ei uskoisi... Noo, kyllä tästä elo saadaan, kunhan tässä tuumitaan."

Muori katseli vuoroon tyttöjä ja Pietoa.

"No olet, sinä Pieto, onnellinen. Lapset tuosta yksin vuosin nousevat, kuin päivä. Toista on, kun minulla ei ole yhtään lasta. Vaikka kuusi on ollut, niin kaikki ovat mullassa... Moni pahoilee sitä, kun tulee paljo lapsia, vaan omine ruokineen ne tulevat. Nähdäänpä miten runsaalla kädellä Jumala nytkin ruokkii tätä puoliorpoa lapsijoukkoa."

Pieto nykki metsosta höyheniä ja kovasti roksi vanhan metson karkea kesi.

"Kunpa olisi tuon Pajupuron varsi niittynä." Tyttöjen ja muorin silmät remahtivat ja lennättivät

kummeksivan katseen isään.

Muori: "Etehen on elävän mieli, kuollut taakse katsokohon. Eihän sitä tiedä, jos vielä onkin. Nuorista tuki tulee, vara vasta kasvavista. Kunhan tuo joukko pääsee päättään pitemmäksi, niin ei tiedä, mitä ne vielä raivaavat!"

Pieto: "Vähä on turvaa vävystä, vähä turva tyttärestä."

* * * * *

Metsokeitto oli syöty ja vuoteellaan viruivat jo Pietolan eläjät. Pieton vuoteelta, pöydän päästä, kuului raskas kuorsaus, mutta tyttöjen vuoteelta kuului vilkasta puheen sipinätä.

Kerttu yli Martasta työnti päänsä muorin likelle.

"Minkään tähden isä tänä iltana oli niin hyvällä tuulella? Ei milloinkaan ole vielä niin paljoa puhunut."

Muori: "Sen tähden kai, kun oli saanut niin paljo lintuja."

Kerttu: "Koko aikana sitte, kuin viimeksi kävitte, ei ole isä puhunut mitään; eikä se ole kotona ollutkaan, kuin yösydämmen. Öitäkin on ollut metsässä."

Sanna: "Omin päimme olemme tässä rehmineet kotona".

Vappu: "Mutta tässä yhtenä iltana, kun ei ollut isä kotona, niin me melskasimme; me räimme niin, niin kovasti että... Oltiin sokkosilla ja Sanna oli sokkona. Niin se kun kerran tuossa pöydän luona minua tavotti, niin luikasin pois edestä kuin matikka, niin Sanna tölmäsi pöytään... Hi-hi-hi... Silloin pöytä meni, meni... hi-hi-hi-hi... ylen kuppuraisiaan ja kupitkin kolisten menivät penkin alle."

Reeta: "Kas, kun tuntuu lystiltä, kun niin makeasti naurattaa. Hyviä töitään... vieläpä viitsii muistella. — Ovat aina kuin päättömät, — seinätkin vähällä särkevät."

Sanna: "Pitäähän sitä ruokansa edestä."

Muori: "Kyllähän sitä nuorena on mieli kevyt, kuin kevätlinnulla, mutta tänne asti, kun eletään, niin ei tule liikoja askelia. — — — Vai aikoi Ahtolan isäntä käydä peltonne kylvämässä. Hyvä, hyvä. Niin, kunhan nyt ihmiset auttaisivat teitä tässä huonoimmallanne ollessa, että pääsisitte kohoamaan. Kyllä sitä sitte tuumia olisi. Tuo Pajupuron varsihan kuuluu olevan niittymaata, sitä alkaisitte raivata vähän kerralla niityksi. Talven aikana hakkaisitte metsän haloiksi, kesällä sulan aikana siivoaisitte murrot; ja sitten se vähitellen muuttuisi niityksi. Sillä tavoin me ennen Erkkilässä teimme niittyä Lainiopurolle. Pieni, pahanen mökki se oli Erkkiläkin minun lapsena ollessani; aivan samallinen tanttii metsän sisässä, kuin tämäkin nyt. Vaan on siinä nyt leipää ja leivän särvintä... Petäjä-leivällä se on Erkkiläkin tehty siksi, mikä se jo nyt on. Niitty on pellon äiti, sanoo sananlasku. Kun mekin saimme niittyä ja lehmiä oli lähes kymmenen, niin maitoa kun oli yltä kyllin, niin ei ollut leipä määrässä. Usein oli leipänä vain tuohilevällä paistettua petäjämökeröä, jota kolmikannalla apettiin. Mutta kalaa ja maitoa, kun oli, niin ei hätäpäivää tullut Meillä ei ollut lintuja, niinkuin teillä... En sitä minäkään ole venynyt vehnäisillä, kasvanut kanan munilla. Eivät ne ole kaikki päivät olleet mieltä myöten, eivätkä kaikki atriatiat nenällä haistaen. Mutta tähän asti on Jumala auttanut."

Sanna: "Mutta me rupeamme hakkaamaan Pajupuron korpea haloiksi."

Vappu: "Alamme kyllä."

Reeta: "Alkaja havukoissa. Mitä häntä hupajaa."

Kerttu: "Kyllä alamme. Vaikka kuusen päivässä jyrksimme haloiksi, niin tehtyä sekin on."

Auno: "Nyt kun kevään pitkät ja lämpimät päivät tulevat, niin mikäs meidän on hakatessa. Hakkaamme vaan."

Vappu: "Hakkaamme vaan, että korpi raikuu."

Muori käänti itseään kylelleen, vetäytyi vähän koukkuun, pani kätensä päänsä alle, raukeasti lupsautteli pitkäripsisiä silmäluomiaan.

"Nukutaan nyt. Minä huomenna opetan teitä lukemaan. Nukutaan nyt."

Kolmena päivänä oli muori tyttöjä opettanut lukemaan. Kerttu, Auno, Sanna, Vappu ja Katri ne jo tavata junnasivat Reeta, Riikka ja Saara vielä kirjaimia muistelivat.

Illan lähetessä muori katsahti lempeän silmäyksen tyttöihin, kohotti olkapäitään ja virkkoi: "No,

nythän te olette alussa. Voitte jo omin päinnekin alkaa jatkaa. Minä lähdän kotona käymään ja tulen taasen teitä ohjailemaan, jos Jumala suopi."

Pani turkin päälleen ja lähti.

Rantaan saattoivat tytöt.

Sanna tarttui syliksi muoriin ja näkyi tahtovan sanoa, mutta ei oikein tiennyt mitä sanoisi. Muori kumartui, taputti poskelle Sannaa.

"Mitä se Sanna sanoisi?"

Sanna: "Kun menette pois. Milloinka tulette?"

Muori kädellään painoi Sannan päätä, kohotti korkean päänsä, katsoi etelän rannalle.

"En nyt, hyvät lapset, tiedä. Jumalassa on juoksun määrä. Jo näyttää ilma lauhtuvan, tuo tuulen perä sinistyvän. Näyttää lientyvän suven näköiseksi. Jos tulee suvi ja huovettaa tämän lumen, niin ei sitä sitte heti pääse. Mutta kyllä minä teitä muistan."

Sanna: "Käyttekö siellä Erkkolassa, että ne toisivat meille jauhoja?"

Muori nyökäytti päätään.

"Käyn, käyn. Jumalan haltuun nyt!"

Muori otti sauvat käsiinsä, kallistui eteenpäin nojalleen ja alkoi harvasteeseen siirrellä suksiaan eteenpäin pitkin Kalliojärveä. Pitkät turkin helmat heilahtelivat leveillä lanteilla puoleen ja toiseen; sauvain suoverot kitjahtelivat Huhtikuun hangessa ja päällä kaarteli kajakka taivas.

Yhdessä ryhmässä seisoivat tytöt rannassa kynsille lyödyn näköisinä ja katsoivat etenevää muoria.

Kerttu: "Tuntuu, kuin olisi viime kerran lähtenyt tuo muori."

Auno: "Niin minustakin tuntuu."

Sanna: "Ei toki viimekertaa. Aikoihan se tulla meitä opettamaan lukemaan. Huomenna tahi ylihuomenna on täällä."

Vappu: "Pyhänä se vasta tulee ja opettaa meitä. Mutta minä silloin jo osaankin enemmän."

Kerttu: "Ei se kule kiireesti, mutta katsokaapa minkä taipaleen on jo mennyt."

Auno: "Mustana pilkkana vaan siintää tuolta selältä. Kohta menee jo tuon saaren anojaan."

Kerttu: "Näyttää niin pieneltä, vaikka on niin iso; — isompi isääkin. Näyttää kyynärän pituiselta vaan."

Sanna: "Eikä erota jalkojakaan enää ollenkaan."

Auno: "Nyt kohta kiertää tuon saaren suojaan... Niinpä tekee. Sinne hupeni."

TOINEN OSA.

VII.

Kahdeksan vuotta oli kulunut siitä, kuin Kassilan muori viimeksi lähti Pietolasta. Pajupuron korpea oli jo

neljä latoalaa auennut niityksi ja viisi lehmää, kaksi vasikkaa ja neljä lammasta oli uudessa navetassa. Reeta, Saara ja Martta hoitelivat kotielämistä. Toiset tytöt pitivät huolto ulko- ja metsätöistä. Pajupuron korpeen kulki tyttöjen latu Ja päivä päivältä sen aukea suureni.

Oli kojakka ilta Huhtikuussa. Metsästä tultuaan olivat tytöt syöneet iltaisensa ja illan kajaksen valossa istuivat pirttinsä peripenkillä.

Auno katseli kämmentään ja virkkoi:

"Ilkeä kun tuohon tuli tänä päivänä tuommoinen verirakko."

Sanna: "On minullakin tuossa sormen juuressa aika rollukka ja kihelmöipi pahennusta."

Vappu: "On minullakin, mutta olkoon. Kylläpä tänä päivänä aukesikin korpi sen edestä. Kun Kassilan muori nyt tulisi kättelemään sitä aukeaa! Sehän se kerran esitteli meille niityn tekoa Pajupurolle."

Kiikka: "Eipä taida muori tulla enää."

Kerttu: "Vuoteen omana on muori; ei tuntenut minua enää, kun kävin tässä viime viikolla. No, kyllä se tuo hauta viepi näköisekseen, ennenkuin se kokonaan viepi. Siinä ei ole mullan muuttamista. Ne suuret silmätkin olivat kuoppaan painuneet ja posket sisään lokahtaneet; ja joka paikassa ei muuta, kuin luut ja sininen nahka ja nukkumaton henki laiden raossa. Hourata hupatti vaan. Mutta se kauniita rukouksia lukee houratessaan... Niin, meiltähän jäi se lukeminen, kuin kantoon."

Auno: "Niinpä teki."

Vappu: "Kova lykky sentään, kun se todellakin jäi, vaikka se Kassilan muori meitä niin toimeensa opetti. Se on todellakin unehtunut, ett'en suinkaan minä iitäkään tuntisi, vaikka jo tavata jaanasin. Ja kirjaimiaan ne hariloivat jo jokainen, mutta kyllä se on unohtanut, hävinnyt kuin tuhka tuuleen."

Sanna istui selkäkenossa, heilutteli oikeaa jalkaansa toisen polven päällä, keikautti vähän niskojaan ja virkkoi: "Hävitköön! Vähä vahinko. Pääsee tämän maailmaa läpi toki oiki luennoin ja laulannoin. En perusta! Lukekoot kirjanoppineet ja fariseukset; kyllä meillä on muutakin työtä. Niinpä toki helppoakin se luenta. Minä muistan, kun Kassilan muorin opettaessa kolme päivää istuttiin, niin hartioita pakotti, kuin olisi suolatynnyri ollut selässä ja pää tuli huomioksi, että silmät valehtelivat."

Vappu: "Sannalla on ollut vaikea, kuin Venäläispojalla. Sekin oli tuumannut, että 'ennen nurmie kynnäis, ennenkuin lukis.' Mutta minä vaan lukisin mielelläni, kun osaisin."

Sanna: "Siinäpä se onkin temppu. Oppineen se on hyvä työtä tehdä; mutta entäs se alku? Siinä se kakka leivotaan."

Vappu: "Tokipa siinä nyt ovat tekijäiset! Kunhan ruvetaan, niin ei muuta, kuin lähtö vaikeinta."

Reeta asetteli kenkiään orteen kuivamaan. Kasvot olivat tympeän näköiset. "Se olikin sana! — Kunhan ruvetaan! Mutta mistä sitä lähdetään? Kyllä et sormestasi ime, älä luulekkaan."

Sanna jatkoi: "Älä luule luuta lihaksi, koiran päätä paistikkaaksi."

Vappu: "Mutta minäpä haen sen aapeluksen. Tuolla se on aitan loukossa romuvasussa."

Auno: "Käy vaan; katsellaan tässä illan valossa..."

Vappu toi aapeluksen, makea hymy poskilla, heitti pöydälle Kertun eteen ja virkkoi: "Tiinä titä oiti, sanoi Pahka-Joona lukkarille."

Kerttu aukasi homeisen aapeluksen, katseli sitä; kutristi kulmansa ja tähysteli oikein tarkasti.

"Vieläpä näkyvät tuossa sen aikuiset puikon jälet, kun Kassilan muori luettiin."

Sanna: "Vaan näkyykös muistin jälet?"

Vappu pani kätensä Kertun kaulaan ja tähysteli.

"No onpa todellakin siitä aikoinaan puikon käreillä jyrnälletty, kun vielä jäljet näkyvät."

Sanna: "Annahan minäkin katson... Ka tosiaankin! Kyllä tuota kyntämistä ei olisi paperi kaukaa kestänyt. Mutta ii siinä käyköttää ihan entisellä sijallaan, vaan homehtunut on jo parta. Annahan koetellaan, vieläkö muita muistaisi. Ii, ässä, ää. Mutta mikäs se tämä kolmisorkkanen on?"

Vappu: "Se on ämmä. Mutta tuo rengaskorva, mikäs se olikaan?"

Kerttu: "Muistaakseni ee."

Sanna: "Entäs tuo pitkäkaulainen?"

Vappu: "Se on poika-ii, ja tuo taakkaselkäinen se on tee. Ja tuolla tuo tienneuvoja se on myös tee, vaikk'eivät ne ole vähääkään toistensa näköiset. Ja tuo suurimahainen se on ää. Mutta tuo jakkara, lienee se ämmän sukua mutta ei sillä ole kuin kaksi sorkkaa."

Auno: "Se on ämmä, jos en vaan väärin muistane."

Sanna: "Entäs tuo pitkäsäärinen lama-Kaaperi, mikäs virka se sillä on?"

Kerttu: "Se on ii."

Sanna: "No onhan niitä iitä koko poikue!"

Auno: "Ei se ole ii; se on jii, ja tuo nollotus — se on oo. Mutta tuota karhapäätä en muista."

Kerttu: "En minäkään muista."

Kiikka: "Eihän se liene äksä."

Vappu: "Hyh! Äksä on, jolla on tuo rotan häntä perässä. Kyllä minä sen muistan. — — — Kyllä olisi nyt Muori tarpeeseen."

Auno: "Mutta näitä yksikantaisia kirjaimiahan muori ensin opettikin. Katsellaampas niitä täältä toiselta puolen lehteä. Käännähän, Kerttu, siitä lehti... Ka siellähän ne ovatkin kirjaimet, jotka erottaa."

Vappu: "Siinä on kirjaimia, jotka pysyvät näpissä; tuokin ässä on takareellä vedettävä."

Katri pukkasi Aunoa kylkeen ja punastuneena virkkoi: "Katsos, muori on oven suussa."

Kaikki kääntyivät sinne katsomaan ja pöllähtivät. Hetken perästä Sanna virkkoi: "No olettehan te täällä. Terve tuloa! Voi kun on hyvä, kun tulitte!"

Muori ei virkkanut mitään, katseli vaan loistavin silmin tyttöjä. Kurttuiset kasvot olivat muorilla mieluisessa hymyssä ja entinen, harmaapäällyksinen turkki löyhällä. Kaulus repsotti olkapäille käännettynä ja laihoilla suonikkailla käsillään piteli hän turkkiaan kiinnempänä. Semmoisena hartiat hieman kumarassa ja paulakengät jalassa seiso i muori.

Sanna astui muoria kohti, mutta muori väisti, nousi pankolle ja halkoläjän päältä uunille.

Kaikkien kasvoissa näkyi kummallinen väristys; olivat hiljaa, ettei kuulunut hengitystäkään.

Kerttu huokasi syvän huokauksen ja virkkoi: "Kyllä ei ollut se oikeaa."

Reeta: "Sitä minäkin."

Katri: "Minua pelottaa. Hyi, oikein värisyttää!"

Sanna: "Pahalta minustakin tuntuu, — mutta mitä se ennusti?"

Reeta: "Sitä se ennustaa samoin, kuin äitimmekin haamu, että Kassilan muori on kuollut."

Sanna: "No älä nyt semmoisia... Mutta tuleepahan isä tänäkin iltana kotiin... Ompahan lintuja muutamia kepertynyt."

Pieto tuli ovesta, heitti lintunsa lattialle, katsahti tyttöihin ja virkkoi: "Kassilan muori se on heittänyt".

Sanna: "Ilmankos se... No kaikkia sentään! Milloin se on kuollut ja missä sen kuulitte?"

Pieto: "Tänä aamuna oli nukkunut, kuin uneensa. Oli katsellut kirkkaasti yli päänsä ja ihastuen sanonut: 'kas sitä, Jeesuspahan voitti!' Siihen oli naurusuuhun vaipunut."

Sanna: "Kuka sitä kertoi?"

Pieto: "Kassilan Paavo oli arkun lautoja hakkaamassa Jylhänkankaalla, se kertoi."

Vappu: "Jylhänkankaalla! No miksikä niin kaukana?"

Pieto: "Eihän niitä arkun lautoja oteta vanhalle kuolijalle niin likeltä, kuin muita tarvispuita; — eikä niin likeltä, jossa elävät kulkevat."

Riikka: "Minkätähden?"

Pieto: "Niin ne vanhat ovat tarkoittaneet. Sen puun haltija on karjalle pahanluoveinen."

Vappu: "Kun olisi tuossa, niin lähtisin katsomaan."

Auno: "Eipä se tule sillä takaisin."

Katri paiskautui loukkoon kasvoilleen käsiään vasten ja hartiat vapisivat.

Sanna: "Voi, voi, kun eivät semmoisetkaan ihmiset saa elää enempää aikaa, kuin se muorikin."

Reeta: "Onhan se oman ikänsä jo elänyt."

Kerttu ja Auno painoivat otsansa pöytää vasten. Riikka teki vuoteen ja kytjähti siihen.

Siihen siirtyi Marttakin; mutta heti voivahti kipeästi, oikasi äkkiään selälleen, hampaat kirahtivat ja joka jäsen tärisi.

Auno hyppäsi ja virkkoi:

"Kouristi Martan!... Niinpään teki. Voi, voi raukkaa!"

Kerttu: "Siihen koski niin pahoin. No hallitaan, että ei saa niin pahoin pieksäytyä... Auohan noita kouria! Voi, voi raukkaa!... No nyt se heittää... Annetaan vaan olla siinä."

Martan kasvot vaalistuivat. Hän raukesi hermotonna vuoteelle, mutta rinta aaltoili raskaasti ja syvät, sikeät hengitykset epävakaasti puhkeilivat.

Vuoteelleen kallistuivat toisetkin tytöt ja käsillään peittivät kasvonsa.

Pietokin pääsi iltaistaan syömästä, niin kallistui vuoteelleen ja heti kuului sikeä kuorsaus.

Tyttöjä ei nukuttanut Siitä silmiään he huomisaamuna nousivat ylös tuhnannein kasvoin. Istuskelivat penkillä ja siirtelehtivät paikasta toiseen.

Vasta iltapäivällä otti Kerttu kirveensä ja lähti hiihtämään Pajupuruolle päin. Sinne lähtivät toisetkin, paitsi Reeta, Saara ja Martta hiljaisina hoitivat elukoita kotona.

VIII.

Pajupuron korpi se oli tyttöjen suurin työtanner. Oli taasen viime talvena auennut yksi latoala uutta niittyä, josta nyt kesän tultua siivottiin risut ja murrot pois ja nuori heinäalku kuhotti perkkiöllä jo kantojen tasalla. Uusi nelisylinen lato katto päällä odotti heinäistä tungosta.

Oli kesäkuun mieluinen Sunnuntai-ilta. Petäjän juuressa tytöt istuivat ja katselivat Kalliojärven tyynellä pinnalla lekottelevia sorsaparia. Väliin ne aina puklahtivat vedenpinnan alle ja taasen kohosivat, jolloin veden kimalteleva pinta särkyi ja väreaallot pyöreinä piirinä lähtivät vierimään kaikille suunnille. Ne levisivät siksi, kunnes vesi taasen itsestään asettui, ja alkoi kimallella ilta-aurion ruusuhohteessa ja luoda puhtaita kuvia taivaan kupukannella lepäävistä kultakylkisistä pilvenloikareista.

Kerttu istui olkapäätään nojaten petäjään. Näytti olevan mielessä joku ajatus. Päivettyneet, muhkeat kasvot väreilivät ja raikas loimo välähteli vesiharmaista suurista silmistä. Tummat tuuheat kulmakarvapensaavat liikahtelivat ja pullea otsa vähän kurtisteli. Viimein silmänsä osotti rinteelle päin.

"Mitähän, jos hakattaisiin kaskeksi tämä kotirinne. Tuommoinen metsänpohja ja päivärinne! Se jos saadaan raajuun ja sattuu vuoteen, niin se päästää meidät leipään käsiksi. Ja koska vuosi vuodelta näkyy niittyä tulevan, niin tarvitaan sitä peltoakin. Ja siitpä halmeen sängestä sitä tulisikin puolella vaivalla."

Aunon kasvot kirkastuivat.

"Samaa olen jo ajatellut monta päivää... Ja nythän on siihen aivan paras aika, on kohta täysi lehti.

Siitä saamme vastojakin samasta. Ja eipä ole heinäntekoon vielä heti kiirettä, ei ole nurmikkaassa pääätä yhdessäkään. Nyt kun niityn raivuu loppui, niin mitäpä tässä lomassa muutakaan tekisimme semmoista, josta olisi eineen jatkoa."

Sanna: "Lyödään lattiaan!"

Vappu: "Se on mieluinen työperä. Lähdetään vaan huomisaamuna!"

Riikka: "Tuossapa tulee isä. Kysytään siltä, mitä se sanonee."

Katri: "Mitäpä hänestä isäkään kieltää. Mieluinen vahinko se toki on."

Reeta: "Paras kuitenkin on kysyä."

Kerttu: "Kysytään vaan."

Pieto seisahti lähelle tyttöjä. Löyhällä riippui lanteilla alas laskeuneet hurstihousut; karkea piikkopaita reuhotti auki solesta ja ruskeana paistoi päivettynyt rinta. Iloisenvirkeänä katseli hän poutaista taivaankantta.

Kerttu: "Aiomme hakata kaskea tuohon kotirinteelle. Mitä siitä sanotte?"

Pieto silmäsi rinteelle, mietti vähän ja virkkoi: "Kun hakannette, niin hakatkaa. Lähti kävelemään rantaa pitkin ja näkyi miettivän omia mietteitään."

Huomenna lähtivät tytöt kasken kaadantaan. Losahtelemalla irtautuivat pälkäreet lastuuksista ja hurtankorvina lentelivät suuret lastukimpaleet murtoiselle tantereelle. Humahtaen lankesi ryheväöksäinen kuusi tahi tuuhakkalehtinen koivu. Yksi lotina kuului murtoisen aukean rinteestä ja kirkkaina läihkivät kirveiden terät auringon helteisessä paisteessa.

Niin kaatui kaski ja kahden viikon työnä makasi kahden tynnyrialainen aukea. Kaikki puut siuottivat poikkirinteestä yhtenä suortuvana. Ei pientä vesaakaan ollut ristissä enää.

Rohkeamielisinä ja iloisina, kirveet olallaan, käyskelivät tytöt jälekkäin raateeltaan kotiin Lauantain lauhkeana iltana, silmäillen avaraa risumurrosta. Risujen repimät paidat riippuivat viilekeinä selissä, päivän polttamat rinnat ja olkapäät paistoivat, kuin petäjälevyt, ja nilkat ja pohkeet olivat pöheissä risujen piirtelemistä haavoista.

Saunaan työntyivät tytöt kylpemään. Reeta se oli löylynlyöjä, Saara ja Martta istuivat loukossa vasta sylissä; toiset olivat lauteella.

Sanna kipristeli ja virkkoi:

"Voi riettaan metso-Eera, kun polttaa noita olkapäitä!"

Vappu: "Eihän tästä tunnu nyt tulevan mitään."

Kerttu: "Panehan suopaa."

Sanna: "Nyt pannaan nahkat paittoon. Mutta tämä se vasta karvastelee! Ei tätä kestä ei hirvennahkainen... ä-hä-hä-hä-hä... Älä pöljä, lyö sitä löylyä! Aivanhan silmätkin päästä pullistuvat."

Auno ähki ja hammasta purren lykkäsi vastalla itseään ja virkkoi: "Ei tässä ole lysti, vaan puhdasta tulee."

Kerttu: "Kaukana on nyt leikki, mutta pihkasta pitää päästä erilleen."

Vappu: "En minäkään olisi pihkalle sukua, mutta ei tätä leikkiä kestä; juoksu minulle tulee."

Riikka: "Ei ole helppo; mutta pihkoineni en jää pyhäksi; — en vaikka terveys menköön."

Katri: "Puhdasta teen. Antaahan tulla vähän enemmän löylyä!"

Reeta: "Yksi kieltää, toinen käskee, kuin Seppälän talkoissa."

Kerttu: "So-so, äläpäs porauttele! Määrä se on makeallakin."

Sanna: "Ähäh, koskepa se koiraankin, jos karttuunkin."

Auno: "Koski mitä koski! Kohta olisin puhdas, kuin pulmunen; mutta tuo pää se on sellainen tarvas, että kyllä saa polttaa nuo hapenet. Ne ovat niin pihkan kanssa tallostuneet, että ovat yhtenä turpeena ihan."

Riikka: "Pää olisi pää, mutta eihän tuota näy muutenkaan selviävän."

Kerttu: "Panehan suopaa ja lykkää vaan, kuin turkkinahkaa, niin kyllä lähtee!"

Riikka: "Eihän tuota kärsi."

Kerttu: "Kyllä tämä koskee, että silmät valehtelevat; mutta ei auta."

Sanna: "Hätähän tässä on, vaan mennäänhän tätä."

Niin puhkailivat tytöt saunassa pitkän hetken. Viimein höyryävinä ja voimakkaasti puhallellen tulivat ulos ja istahtivat kentälle riviin, kuni sotkanpoikue rannantelalle. Ottivat pyhähameiden taskuista isot, häränsarvista tehdyt kampalostikkaat, joilla rupesivat päitään selvittämään. Vesi tihkui silmistä ja hampaat yhteen puristettuina kiskoivat pihkavanukkeita tukistaan; — kiskoivat ja ähkivät ja kurttuun vetäytyivät kasvot.

Hetken perästä olivat kuitenkin tukat selvinä ja jokaisen vieressä nurmella oli melkoinen tukko pihkaisia talloksia, kuin koirantakkuja. Jokaisen niskassa oli vaaksan pituinen palmikko, latvat sinisellä nauhalla sidottu ja päällä puhtaat hamppupaidat ja ahdashelmaiset puolivillahameet, jotka kankeina köpöttivät, kuin pajumerta tyttöjen leveöillä lanteilla. Äänettöminä ja syvä tyytyväisyys kasvoissa, he astelivat jälekkäin saunasta pirttiin, kuni matkalintujen raito tullessaan viimeistä taivalta syntymämmailleen kesäyön mieluisessa hämärässä.

IX.

Niin elettiin. Ajat eellehen menivät, vuosi vuotehen liittyi. Siirtyipä toinen kesä käsiin.

Oli poutapäivä Heinäkuun alussa. Etelän mieto tuuli hiljaa läikytteli Kalliojärven luisua rantaa ja harvukseen heilutteli kaskan ruskealehtisiä, kuivia oksia.

Pieto katseli taivaalle, katseli kaikille ilman suunnille.

"Nytpä on paras kaskanpoltto."

Ei tarvittu toista käskyä. Tytöt juoksivat aittaan. Siellä pukeutuivat sitä varten varustettuihin repalevaatteihin ja panivat virsut jalkaan.

Oli jo virsut jalassa Pietollakin; lähti kävelemään kaskan sivua ja virkkoi: "Tuolta altatuulen sytytetään. Annetaan vastatuuleen palaa, niin se palaa hitaammasti ja palo tulee parempi. Niin ennen vanhat sanoivat."

Pieto se iski tulen ja viritti tuohikäppyrän. Pisti sen kaskan laitaan, jossa se alkoi liekotella ja pikkuinen, musta pulppuileva savu pyörteisenä kallistui metsään. Jokainen tyttö otti tuohilevyn, jolla pistelivät tulta kaskan ranteeseen. Iloisesti se alkoikin palaa rekotella ja näpeästi levisi pitkin kaskan risuista lieveyttä. Oli kaskan takasivulla kuin savuinen aita, joka nojautui metsän rinnettä vasten. Mutta kohta leveni tuli paksumpaan kaskeeseen. Kerta kerralta suureni tulen voima ja mustanharmaina pyörteinä virkeästi nousi sakea savu korkeutta kohti. Jo jymistä alkoi maa tulen voimasta. Havuluutineen tytöt ja Pieto varttuivat tuulen alla, ett'ei tuli metsään pääsisi. Kun kanervikko rupesi palaa kurnaltelemaan, niin silloin hosuivat havuvastalla tulta, että se tukehtui. Siten torjuttiin metsän puoleinen laita. Piето se tuohoskeli jällelle jääpiä niemekkeitä, mutta tytöt olivat aivan huolettomina. Iloisina he katsoivat, kun mustanpunertavat liekit kuhisivat kuivissa kuusen havuissa ja purkivat tervamustaa savua, joka mahtavana patsaana kohosi korkeutta kohti täyttäen ilman, ett'ei aurinkoakaan näkynyt kuin joskus vilaukselta; ja silloinkin punaisena, kuin veri.

Kerttu luutansa varrella tonki paloa, otti multaa kouraansa, haisteli sitä ja tuumaili:

"On tuo multa, kuin talkkunata. Voi, voi kun tämä on hyvää! Kyllä tuohon päti siementä hämmentää."

Auno: "No pyörteessä siitä oras lähtee."

Sanna mielissään hykerteli käsiään ja loistavin silmin virkkoi:

"No erinäköinen se on tulevana kesänä näillä aioin. Piilossa ovat nuo mustat kannot; siinä kuhisee

tuota pitkä ruis... ruis kuin hanki! Ja silloin leivältä paistaa pienen Pietolan ympäristö. Silloin sanotaan, että eletään sitä meilläkin! Humu kuuluu, eikä köyhyyttä!"

Katri: "No älä nyt noin ole vielä hyvilläsi. Älä nuolaise, ennenkuin tipahtaa."

Sanna: "Jos vaan tämmöinen kesä sattuu, niin siinä ei auta muu, kuin totuus. Ruis kuin seinä seisoo tässä tulevana kesänä."

Kerttu: "Eivätpä ne ole kesätkään kaikki yhtäkaikki. Vuosi on vuoden veli, vaan ei vuoden vertainen, sanoo sananlasku."

Vappu: "Katsokaapa tuota Karhurovan lievettä, kun koko rinne on savun vallassa, että pisimpien puiden latvat pistävät esiin sinisen harmaasta merestä. Ai ihme, kun tuo on somaa!"

Sanna: "Lähtevät sieltä nyt sääsket... Soo, herra Jumala!... Mikä se oli se jyräys?"

Kaikki kauhistuivat ja harreilevin silmin joutuivat katselemaan ilman kaikille suunnille. Pahoin pöllistyi Pietokin.

Kerttu: "Ukkonen se oli."

Auno: "Tuolla pohjoisessa on pilvi."

Sanna: "Olkoon siellä; ei se tule tänne vastatuuleen,"

Kerttu: "Vastatuuleenhan ukkosen pilvi aina kulkee...! Kas, ai vanhan se lientyy tännepäin! Tässä päällä on jo liennettä."

Riikka: "His... miten lyöpi! Voi, voi!... Se olikin jyräys se. Voi, voi, mihin me menemme?"

Katri vapisten: "Ollaan vaan tässä. Ei sitä saa Jumalan ilmalla pakoon juosta."

Reeta: "Jo tihmoo vettä. Tuohon käsiselälle putosi jo. Voi kun ei kerinnyt palaa tuo kaski ennen!"

Sanna: "Kun tuulisi, niin ei se kauan viipyisi; vaan nyt jo aivan tyyntyi. Aivan pystyyn nousee savukin."

Kerttu: "Mutta, mikäs tuolla rinteellä puita huojuttaa?"

Auno: "Sieltä tulee tuuli. Kas, jo kuuluu johina! Voi, voi, minkälainen ilma tulee!"

Vappu: "Puut kaatuvat tuolla metsässä."

Kerttu: "Voi miten reuhtoo tulta."

Auno: "Kun kokonaiset kuuset nousevat ilmaan! Kas miten reuhuavat, kuin revontulet! Voi, kun on hirmuista."

Sanna: "Miten jyrisee tuo tuli, että maa täräjä! No on tulella voimaa; ei uskoisi, jos ei näkisi. Nyt ei ole kaukaista kaskessa. Mutta lähtevät nyt varmaan sääsket kartanostakin, on aivan savun kapalossa, ei näy vähääkään."

Vappu: "Kovinpa nuo sääsket viime yönä olivatkin kiiteisillään, huutivat: 'en minä, en minä' ja purivat sentään kuin koirat; mutta eiköön siellä nyt juoksu tule."

Riikka: "Niin luulisi."

Reeta kauhistuen:

"Mikä isällä, kun huutaa? Voi, voi!"

Kerttu: "Lähdetään katsomaan."

Auno: "Voi Jumala, koti palaa! Voi hyvä Jumala, koti palaa! Koti palaa!"

Huutaen ja parkuen juoksivat tytöt kasken ympärystä. Valkeat virsut vilkkasivat ja siekaleiset hameet rempalehtivat polvissa.

Pieto juoksenteli sinne ja tänne, tapaili jotakin käteensä, mutta ei näkynyt tietävän mitä ottaisi; juoksi rantaan, tuli samassa takaisin ja kiljasi kovalla äänellä: "sammutetaan!" Otti aidaksen ja juoksi tuleen. Mutta liekit löivät ympäri korvia ja tukka paloi. Kahden käden pieksi hän päätään ja juoksi pois tulen alta, silmäili taakseen ja parahti itkun sekaisesti:

Jo palaa navetta ja lato! Voi Jumala nähköön!...

Sitte tukkaansa repien ja parkuen pakeni savun läpi metsään.

Tytöt parkuivat toimettomina eivätkä tienneet, kun myrsky lennätti kaskesta palavia hiiliä ja liekit löivät ympäri korvia.

Kerttu: "Voi palamme tähän! Juostaan hyvät ihmiset pois!"

Reeta: "Minä palan; selässäni on tuli! Revi pois paita! Palan, palan! Herra Jumala!"

Auno: "Voi palamme kaikki! Mennään pois! Tulkaa tänne, hyvät ihmiset! Jumala armahtakoon!"

Pois tulen alta siirtyivät tytöt. Kaikilla olivat vaatteet tulella, että kiittivät, kun saivat revityksi toistensa päältä pois ja sitte sammutetuksi. Mutta sitä ennen kerkesi tulla monta haavaa.

Kerttu: "Aitassa on, on meillä vaatteita, otetaan ne pois."

Mutta samassa löi käsiään yhteen ja parahtaen virkkoi:

"Tulella on... Onnettomat! Voi rakas Jumala meitä!"

Myrsky suureni, ukkonen löi tulta ja jyräys jyräystä seurasi, että maa tutisi jalkain alla ja kaiku kaikua ajeli vuoresta vuoreen. Savenkarvaiseen pilveen kääriytyi taivas, että ilma pimenei ja vettä satoi, että virtana juoksi pitkin paloa, jossa tuliset kekäleet suhisivat tuoksutuvin valkeata höyryä ilmaan. Huoneet kohisivat ja roskivat liekkien jaloissa, jotka ulvoen riehuivat myrskyssä.

* * * * *

Myrsky taukosi. Pilvi vetäytyi pois omia matkojaan ja jätti jälkeensä hiilakan sinisen poutataivaan. Hauteisesti paistoi läntinen aurinko vettä itkevälle palolle, jossa märät rantteet höyrysivät ja liekehtivät hiillokset kuhottivat pirtin nokisen uunin ympärillä.

Kalpein kasvoin silmät punaisina ja rintojaan painellen seisoivat tytöt kuni aaveet palolla.

Tuli Pietokin metsästä. Silmät olivat põheiset, silmänluonne peloittavan ankara. Käsissä oli hänellä pitkävirtainen viertoluuta. Sillä alkoi rostita sitä hiillosta ja sanoi käskevästi, että:

"Sukkelaan sammuttamaan! Missä se Reeta on? Sammuttamaan, ettei pirtti pala! No sukkelaan tänne luutinenne! Tästä se tulee kartanoon. Voi, voi, kun ei vaan palaisi kartano! Tuokaa vettä! Kohta se tulee kartanoon. Varotaan edes pirttiä! Vaikka muut palaisi, kunhan ei pirtti palaisi. Mitä siellä seisotte kuin tontut? Tuokaa vettä, ettei pirtti palaisi! Voi, voi, aivan tulee likelle!"

Sitä hoki ja pieksi hiillosta. Tytöt juoksivat isän kimppuun. Kerttu alkoi:

"Isä kuulkaa! Isä, isä, kuulkaa! jo se on palanut Isä kulta, kuulkaa nyt, jo se on palanut. Älkää houratko; katsokaa, ei kuin hiillos on jäljellä!"

"Tuolla on pirtti, ei se ole palannut", virkkoi Pieto ja ojenti järeille päin kädellään, pieksi laudallaan hiillosta ja kierteli ahjoa.

Jo syttyi luuta ja lenti varresta taaksepäin palolle, jossa se rotisten palaa leimus. Tytöt tarttuivat Pietoon ja vetivät pois hiilloksen luuta ja neuvoivat:

"Tuossa on pirtin ja tuossa navetan ja ladon sija, tuossa saunan ja tuossa aitan."

Silloin näki, ettei ollut mitään jäljellä, katseli ympärilleen, astui lähelle pirtin sijaa, katseli onnettoman näköistä uunia kekäleiden keskellä.

Siihen isän ympärille likenivät tytötkin nokisina, virsut jalassa, eikä muuta vaatetta kuin siekaleiset hameet päällä. Mykkinä, alla päin ja hyppyset suussa katselivat yhtä kystä kynnelleen, katselivat ympärilleen ja hyrähtivät sitte kaikki valtavaan itkuun...

Tuokion puserrettuaan kuumia kyyneliä, tunsivat rintansa tyhjemmäksi. Pieto erosi ja allapäin käveli metsään. Tytöt jäivät paikoilleen, istahtivat paljaalle palolle ja kyyneltensä läpi katselivat Kalliojärveä, jonka pinnalla hiljalleen lipottelivat herttaiset aallonväreet.

Kerttu pyyhki tahrauneita silmiään ja sanoi:

"Meillähän on verkot järvestä. Lähdetäämpäs hankkimaan kalakeittoa."

Katri: "Venehän paloi."

Sanna: "Tehdään lautta noista rantteista. Vitsoilla aidotaan muutamia rantteita yhteen, niin on vene valmis."

Viisi isoa kuusirantetta sidottiin vitsoilla toisiinsa kiinni.

Kerttu ja Sanna ottivat pitkät kepit käteensä, menivät lautan päälle ja järven pohjasta työntivät lauttaa ulapalle päin niinkauan kuin sauvat ottivat pohjaan. Mutta kun syille tulivat, niin meloivat puolelta ja toiselta. Siten lautta hiljalleen liukui eteenpäin.

Toiset tytöt törmällä katsoivat jälkeen.

Auno hytkähti itsekseen, suu meni hienoon nauruun ja virkkoi:

"On kummannäköinen tuo matkue, ovat kuin manalaiset! Kaksi puolialastonta ja likaista kuin nokitonttua mustan lautan päällä harrivat ja kulkevat veden pinnalla... Vaan kun sattuu, niin ne ottavat kalat verkoista kuin paremmatkin kulkijat."

Reeta: "Mutta suoloja meillä ei ole raettakaan. Ne ovat menneet siinä, missä muutkin tavarat."

Auno: "Minäpä tiedän suoloja. Tuolla Kellojärven rannalla Sipolan kalasaunassa minä näin suoloja, lähden sieltä hakemaan... Mutta pataa sitä ei ole. Vaan voimmehan vartaassa paistaa ja hieroa suoloissa."

Reeta: "Patahan toki on. Kaikeksi onneksi satuin sen tänä aamuna viemään järveen, että puuron pohjautunut likoaisi, niin sitä lyytä jäi."

Auno: "No hyvä, hyvä! Sepä oli koko onni!..."

Katri: "Minä lähden suolaperiin; kyllä minä ne löydän."

Lautta likeni jo rantaa.

Rannan kiville rientivät tytöt katsomaan saaliita. Vappu hyppäsi korkeimmalle kivelle, kätensä alta katsoi ja virkkoi:

"Voi minkälaisia siiankämpäleitä! Ja tuommoisia kyrmynskaisia ahvenen köriläitä!"

Sanna hyppäsi lautalta maahan.

"On siinä kaloja. On semmoisia ahvenia, joittenka maamalot eivät ole vanhalle."

Auno: "Niin tulivat kalat kuin silloinkin."

Kerttu: "Mikäs auttoi."

Tytöt perkkasivat kalat.

Reeta se oli kokki, leikkeli palaisiksi suurimpia ahvenia pataan. Toiset tekivät vartaat, joihin pujottivat siikoja ja tulivat paistamaan hiilloksille. Reeta laittoi patansa hiilloksen päälle.

Sanna: "Paistetaan viime kerta tässä lämpymässä."

Reeta: "Onneton lämmin!"

Kerttu: "Minulla karvastelee selässä noita haavoja, jotka paloivat. Katsoppas, Auno, minkä se on näköinen."

Auno: "Kyllä se on kipeännäköinen, on pöhöttynyt kokoselkä ja kolme kämmenen laajuista lemparettä on aivan orvasketulla ja visvaa kihooa. Mutta katsoppas minun olkapäitäni, ja on siellä selässäkin muudan kohta, jota kirvelee."

Kerttu: "Ei tuolla selässä kummia näy, mutta tuo olkapää on paha, on noin laajalta aivan punaisena ja visvarakoilla."

Sanna käänteli siikavarrastaan hiilien päällä.

"Vähä muusta, kunhan on heikko henki jäljellä. Kyllä elävä eteensä katsoo."

Riikka: "Kyllä on katsomista."

Vappu: "Kyllä nyt suoraan pidetään!"

Reeta: "Elämästä puhutte!"

Riikka: "Kunhan mennään niin pitkälle kuin päästään, niin sitte uskotaan."

Sanna: "Niinhän se jäniskin tekee: Se menee koiran edessä minkä jaksaa ja sitte pistää päänsä pensaaseen."

Sanna otti kärisevän kalansa pois hiilten päältä.

"Mitäs täällä muuta on — kerta kuolla syntyneen... Mutta katsoppa kun tuosta kalasta tuli kaunis. Se on kuin sämpylä! Noin itsestään halkeilee."

Auno näytti omaa kalavarrastaan.

"No ei tuokaan ole pahempi."

Sanna: "Ompahan savustuneempi kuin minun. Pidit liekin päällä, niin savustui. Minä paistoin aivan hiillillä, niin tuli valkea... Mutta tuo Riikan kala on musta kuin korppi. Voi sinua, miksi korvennit!"

Riikka: "Mustathan me olemme itsekin."

Vappu: "Mies musta, leipä valkea."

Kerttu se jauhoi kiven päällä suoloja hienoksi ja pani ne tuohilevylle. Siinä hieroivat tytöt käriseviä rasvaa tihkuvia kalojaan.

Reetalla joutui keitto ja pata nostettiin tulelta.

Siihen hehkuvan aherruksen vaiheelle istahtivat tytöt syömään padan ympärille. Paistinkala oli leipänä, keittokala keittona.

Niin söivät tytöt. Mutta silmät tahtoivat mennä sen kurjan uunin puoleen, joka hehkuvain hiillosten keskellä ynseänä seiso. Pyörimään mielivät palat suussa ja punastusta ilmutui silmien ympärille.

Reetan tuhranneilla kasvoilla näkyivät kyynelten ojat.

Kertunkin pitkistä silmäripsistä kimaltelivat kirkkaat vesisherneet. Pala suussa siirtyi hän palolle ja laskeutui maahan kasvoilleen.

Toiset tytöt vielä tuohilipillä pistelivät muutamia kertoja kalanlientä ja yksitellen kytjähtelivät lämpymälle palolla kuni lampaat vastarannalle.

X.

Iltaan vierähti purppurainen aurinko.

Lehmät tulivat kotiin. Mutta kovin oudostellen ne turvat maassa kävelivät aukeata paloa, jossa sieltä täältä kitkahteli savua kytevästä lahokannosta tai muuraismättästä. Kävelivät ristin rastin. Viimein kokoutuivat talon paikalle ja rupesivat suun täydeltä haikeasti ammomaan, rönkyivät pitkät henkäjäkset ja oikein ruumiin voimasta.

Siitä heräsivät tytöt, pyyhkäsivät univeden suupielestään ja hyppäsivät seisalleen.

Sanna: "Minä nukuin aivan siki."

Vappu: "Aivan henkihieverinä minäkin nukuin."

Riikka: "Marttapa tuo nukkuu vieläkin."

Auno: "Antaa nukkua."

Reeta: "Mutta mihinkäs lypsämme lehmät?"

Kerttu: "Ei auta mun, täytyy lähteä metsään tekemään tuohiropehia."

Auno: "Aivan totta, niistähän saamme maitoastioita."

Sanna: "Ja puhtaita!"

Auno: "Mihin se veitsi tuli, lähdemme tuohiperiin?"

Reeta: "Tuossa se on kivellä."

Vappu: "Jäi toki tuo kirves ja puukko sitä lyytä palamatta, kun otettiin ne mukaan tuonne viertoretkelle. Muuten ei olisi kynttä karkeampaa koko päntyeellä."

* * * * *

Metsästä tulivat tytöt ja tuohiropeita oli toistakymmentä.

Reeta, Auno, Sanna, Riikka ja Katri rupesivat lehmiä lypsämään.

Ystävällisesti nuoleksivat lehmät lypsäjiään, loiskauttivatpa joskus karkealla kielellään arkoja palohaavojakin, josta tytöt kipeästi hiivistivät, mutta eivät sitä voineet kieltää lehmiltä.

Kerttu teki yhdestä ropeesta siivilän siten, että keskelle pohjaa leikkasi pyöreän reiän ja siihen pisti havunkerkistä tukon. Se pantiin toisen päälle ja siihen kaadettiin maito, että se juoksi sen havutukon läpi ropeeseen ja siten, puhdistui maito.

Sitte he joivat lämmintä maitoa minkä jaksoivat.

Mutta tähteesi jäi viisi isoa rovetta maitoa täyteen, jotka he kantoivat metsän rannakseen kuusen juureen ja kuusen koskuella peittivät, ettei karise roskia.

Siihen sammaleiselle kuusenkengälle istuivat tytöt ja kasvot näyttivät iloisemmilta.

Riikka: "Maatappa möllähtivät lehmät tuohon palolle. Kestikki nuokkuu ja märehtii."

Kerttu painoi päänsä kuusta vasten, pureskeli kynsiään ja virkkoi:

"Nuo lehmät sitä ovat tavaraa"

Reeta: "Kun se olisi aina kesä ja näin lämmin, niin noiden turvinhan sitä henkensä pidettäisiin."

Sanna: "Rähmistettäisiin kuin koirankuontolaiset, imettäisiin vaan noita lehmämullia! Mutta mitäs sitte, kun tuo lehti kellastuu ja pohjoinen alkaa puhallella oikeen äitipuolen henkeä? Silloin taitavat käydä keveöiksi nämä Aatamin vaatteet."

Vappu: "Niin käperrymme kuin torakat hangelle! Tuli työtään tekee minkä pakkankenkin."

Aunon rinta nytkähti ja kirkkaina välähtivät tummansiniset silmät.

"Kuolemasta ei ole vielä pelkoa. Siihen kun lehti kellastuu, on vielä monen miehen ikä. Ei tiedä mikä onnen potkaus meitä saavuttaa. Ja jos ei muuta, niin onhan kerjuuvärkit tallessa. On sitä maata muuallakin, ilmaa etempänäkin. Kerjännyt on isä, kerjännyt on äiti; ei tule synty suuremmaksi, jos mekin kerjäämme."

Kerttu: "Se olkoon viimeinen keino."

Riikka: "Ennen kuolen, ennenkuin kerjään!"

Katri: "Samat sanat!"

Sanna: "Mika se on hätänä valmiissa maailmassa! Tuommoisia ahvenen könttäleitä kuin äskenkin paistetaan ja keitetään, niin ei ole tyhjä näpissä; ja tuommoista kullanhohtavaa maitoa palanpainoksi, niin onhan meillä elämä kuin herroilla jouluna!... Mitä se Reeta itkee? Heitetään pois itku, ei siitä lähde ruuan jatkoa. Annetaan ilveksen itkeä, sillä on isommat silmät ja enemmän vettä."

Kerttu: "Niimpä kyllä... Tehdään nyt tähän maja, tehdään semmoinen laukupuoli vaan."

Auno: "Tehdään vaan, onhan se parempi tyhjää."

Kerttu: "Pannaan tähän näiden kuusten välille vahva ulku näin korkealle. Eihän se korkea tarvitse olla, kunhan istumaan sopii. Tänne perälle ja kupeelle pannaan näin korkealle seinää, että tulee noin luisu katto."

Sanna: "Mutta tähän tehdään pieni maja maitojuoneeksi".

Kerttu: "Tehdään vaan. Alkakaas vaan kiskoa koskuvia katoksi; minä laitan seinäiä."

Päivä oli maillaan. Yön verhoon hämärtyi hiilakka taivas.

Lehmät olivat paenneet yösyöntiin. Korven helmasta värähteli lehmänkellon himmeä kaiku. Nuotio palaa liekotteli majan edessä, jonka savu laskeutui siniseksi lavaksi Pajupuron laaksoon.

Lehtiselle vuoteelle kallistuivat tytöt. Reeta, Saara ja Martta kyyristyivät aivan vierekkäin, painoivat kasvonsa maata päin ja tuhkivat raskaasti, että hartiat notkahtelivat.

Toisten tyttöin silmät välkkyivät kirkkaina kuni tammikuun tähdet.

Yksi kerrallaan siitä kohoilivat paitsi Reeta, Saara ja Martta ja katosivat kultarantaisen kesäyön mieluiseseen hämärään ja yhtyivät toisiinsa noiden savua nihkavien tuhkaläjain luona entisen asuntonsa vaiheella.

Mykkä oli tienoo, levolla oli luonto. Mutta Kalliojärven pinnalla narahtelivat sorsat ja rannalla hymyili tervennä tuuheä mänty.

Sen juureen siirtyivät tytöt ja silmäilivät viihtynyttä järveä ja nukkuvaa Hyllyäiskeroa.

Vähäpuheisina he istuivat, vaikka kasvoissa liikkuivat levottomat väreet.

Kerttu viimein virkkoi:

"Mikä verkko se nyt peräksi pantanee?"

Auno; "Ei pääse edes ihmisiin, kun olemme alasti kuin rotan pojat."

Sanna: "Emme lähde pyrkimäänkään ennenkuin on suurempi pakko."

Vappu: "Milloinka suurempi pakko on kuin nyt?"

Sanna: "Esimerkiksi silloin, kun ei ole mitä syödä. Enkä minä sittenkään lähde kerjuuseen, en astu kerjuunaskelta. On isän ja äitin kertomukset kerjuuretkiltään siksi tuoreessa muistossa, että siinä tanteret tehdään ennenkuin lähden."

Riikka: "Sen sanon minäkin! On kuollut kummempiakin."

Vappu: "Henkeni säästän viimeiseksi tavalla tai toisella. Köyhyys ei ole vika kun sen kunnialla hallitsee."

Auno: "Henki on eläkkeen poika, se on vanha sananlasku... Vaatteesta on pahin kimpeli."

Kerttu: "Kun olisi edes neulaa ja lankaa, niin näistä tähteistä kokoilisimme ketineitä yhdelle, joka lähtisi käymään Ahtolassa. Sillä emännällä on vaatteita vaivasenkin varalla. Hänelle antaisimme yhden lehmän, kun pääsisimme vaate päälle. Ja jospa antaisivat leipävärkkiä, niin antaisimme toisenkin lehmän. Kyllä meillä maitoa on maidon sijaan kolmestakin lehmästä."

Auno: "Se on paras keino."

Riikka: "Mutta Kellokasta, Maatikkaa ja Helunata ei anneta. Lankeri ja Pulmikki ovat matalamaitoisemmat ja semmoiset pahankariset kintturat."

Katri: "Pulmikki on minun nimikkoni, en minä sitä anna".

Auno: "Parhaassa se on vievän mieli. Ei ne sitä toki tahdokkaan... Niin, kukapa alastonna lähti sinne Ahtolaan; säikähtävät ihmiset puolikuolijaaksi?"

Kerttu ei näyttänyt kuuntelevan toisten puhetta, ojentti kätensä niskansa taakse, liitti sormensa ristiin takaraivansa ympäri, keikisti niskansa taaksepäin ja huulet yhteen nipistettyinä suurilla vesiharmailla silmillään katseli taivaanrantoja, katseli kauan aivan rävähtämättä.

Mutta viimein hän virkkoi:

"Niin, se on totta, että me emme ole niin onnettomat kuin nyt näyttää. Noita lehmiä meillä on liaksi, emme niin monelle saa talveksi suojaakaan. Kaksi tai kolme lehmää panemme vaatteesen, syömiseen ja siemeneen. Ensi työksemme teemme pirtin tuon valmiin uunin ympärille. Tuosta korvesta kannamme hirret ja koirankaulalle salvamme, kuten isäkin ensimmäisen saunan oli tehnyt. Samoin teemme

saunan. Sitte rupeamme kuokkimaan tuota paloa, laitamme sen kelpotavalla kylvöön, niin kaunista katselemme tulevana kesänä. Siten on meillä työtä ja ruokaa. Sitte kun olemme heinän tehneet, niin teemme navetan samalla tavalla kuin pirtin ja saunankin pyöreistä hirsistä. Mutta nyt tuohen irti ollessa pitäisi katoiksi kiskoa tuohia. Ja siinäkään ei ole kaukaista, yksi päivä niitä antaa, kun menemme tuohon pahkalehtoon."

Sanna: "Siihen tuumaan minä tartun ensimmäiseksi!"

Katri: "Siihen minäkin!"

Riikka: "Samat sanat."

Vappu: "En ole muita kipeämpi"

Auno: "Hyvä tuuma. Mutta se on ensimmäinen harkittava, että miten pääsemme vaate päälle."

Vappu: "Sinne Ahtolaan sitä pitää lanttasta, kuten Kerttu jo sanoi."

Auno: "Alastikko sinä menet?"

Sanna: "Vaikka alasti, hyvä ei hävetä."

Vappu: "Onhan noita hameensiekaleita, ommellaan näistä muutamille vaatteet, toiset ovat alasti sen aikaa."

Auno: "Sepä juuri, että ommellaan, — mutta miten, kun ei ole neulaa eikä lankaa?"

Vappu: "Puretaan verkosta lankaa, tehdään katajasta neula ja ylenluoden ommella kurnitaan, niin anna luihottaa!"

Sanna: "Mutta oikein todella, sehän on mainio keino. Se naula vetää."

Katri: "Se oli hyvä neuvo."

Riikka: "Ei muuta kuin huomisaamuna ruvetaan askartelemaan. Tehty on työ aloitettu... No silloin sen tietää talon omakseen, kun noin tyhjästä lähtee. No tyhjästä Jumala maailmankin loi... Mutta missä mahtaa olla isä? Ei ole ollut päästään selvä sitte äitin kuoleman ja nyt... Voi, voi sentään, jospa olisi pysynyt edes entisellään!"

Koira juosta leuhotti metsästä.

Vappu: "Kas Musti tulee! Voi, voi Musti miekunaa, kun olet iloinen! Luulin sinut palaneen, kun ei näkynyt. No mikä sinulla on kun niin leimuat? Voi, voi, kun olet mielissäsi! Onko sinulla nälkä? Kyllä se on nälkä nyt koirassa, ihan keskellä koiraa on nälkä. Kyllä se on nälkä, kun olet niin livakkana."

Sanna: "Mutta kuka se kulkee tuolla ahon reunalla?... Isä se on, käyskelee kuin haamu tuonen mailla... Tänne tulee... Se näyttää olevan tajullaan."

Kerttu: "Tajullaan se näyttää olevan".

Alla-päin ja silmäluomet turvoksissa ukko käyskeli öistä paloa sanaakaan lausumatta. Tuli aherruksen vaiheelle, jossa muutamat kekäleet vielä savua kitkahtelivat.

Siihen hän istui nokiselle kivelle ja katseli mykkää uunia, joka tyyliä katseli ahjojen keskeltä.

Tytöt toivat päivällisen: kalapadan, paistinkalalevyn ja maitoropeen Pieton eteen.

Pieton suu hymähti, mutta jäykistyi jäljelleen ja alla päin rupesi syömään. Ei näyttänyt mitään ajattelevan, mutta hiljakseen virkkoi:

Tuo koira ei antanut nukkua... Kun makasin kuusen juurella, niin ulvoi ja vokisi luona.

Enempi ei hän puhunut; söi melkein runsaan aterian ja syötyään köllistyi tuhkaiselle kentälle nokinen kivi pään aluksena ja peitteenä aamuruskon kultaiset siivet.

Vappu antoi ruuan tähteet Mustille, joka häntä lupallaan haveltaen söi maittavan ateriansa. Pitkällä kielellään sitte loiskautteli suunsa ympäröiksi, luihutteli karvojaan, vilautteli muutamia ystävällisiä silmäyksiä tyttöihin ja kytjähti kynsiensä päälle Pieton eteen ja raukeasti ummisti silmänsä.

Menivätpä tytötkin majaan, kallistuivat lehtivuoteelleen vaikka jo kuusissa juhisi mieto

huomentuuli; aamun hohtoa joi Hyllyäiskeron mahtava harja ja länteen painui tumma yö.

* * * * *

Puolipäivän aurinko lauloi huolien jättämätä tyttölatajasta majan köyhälle vuoteelle. Etelän vaisu tuuli tuoksutteli niukkaa savua nuotion riutuneista kekäleistä vasten majan suuta, että paarmat ja hyttyset pakenivat hiljaisen majan alastomista asukkaista.

Lehmät kiitivät paarmain käsissä ympäri paloa ja ammoivat haikeasti.

Siitä heräsivät tytöt.

Silmiään hieroen ja korvallistaan raapien he selvittelivät itseään unentöhmeröstä ja vaivaisesti toinnuttelivat jaloilleen.

Reeta ja Riikka ne lähtivät lehmiä lypsämään ja niitten avuksi Saara ja Martta kärpäsiä hosumaan.

Kerttu, Auno ja Sanna lähtivät verkkoja kokemaan. Katri ja Vappu saivat ruveta tulta laittamaan ja pataa pesemään valmiiksi.

Verkkomiehet toivat melkoisen kopareen pyristeleviä kullanhohtavia säynäjän neituria ja kyrmynskaisia jukuripäitä ahvenia. Niistä paistain ja keittäin laitettiin murkinata.

Riikka se kävi isää herättämässä, repi käsistä ja jaloista ja kiljahteli, mutta eihän se tointunut. Eipä tiennyt uupunut mies vaikka paarmat ja kärpäset suristen pitivät syönnöstään verisellä tanterellaan ukon pinttyneellä kaulavarrella ja partaisella korvallisella.

Italypsyissä oli jo päivä, kun ukko nousta konkoi ylös.

Riikka toi paistinkalaa ja maitoropeen. Pieto rupesi syömään. Näpillään lohko levyltä mureata paistinkalaa selkäviillon siian kyljestä, kolmikannalla pisteli suuhunsa, ryyppäsi maitoa päälle ja puoliummessa silmin unisennäköisenä purra mutusteli.

Riikka allapäin seiso i luona. Kasvot olivat arannäköiset, pientä varpua katkoa nipsautteli ja harmaat silmät välähtelivät Pietoon, viimein kainosti virkkoi:

Lähtekää, isä, käymään Ahtolassa... Lähtekää, kun teillä on vaatteet... pesette silmänne ja kätenne... Ettekö lähde?...

Pieto köllistyi syrjälleen samalle vuoteelleen, josta oli noussutkin ja lupisteli harvasteesen pitkäripsisiä silmäluomiaan.

Mutta uni ei näyttänyt tulevan. Haukotteli pitkään pariin kertaan, kääntyi selälleen, pani kätensä ristiin kiveä vasten päänsä alle ja tylsännäköisesti silmäili pilvenhaitaleita taivaalle.

Tuokion perästä nousi ja hitaasti käveli metsään. Poroinen tukka oli karhallaan ja varatonna riippuivat pitkät suonikkaat kädet leveissä olkapäissä.

XI.

Kolmannen päivän aurinko jo kierti länteen, kun Kerttu lähti Ahtolaan. Päällä oli lyhythihainen tilkkuinen paita ja polveen yltävä resuinen hame, joka ei luvannut liian pitkiä askelia.

Ahtolan porstuan oven taakse hän seisahti.

Sivu kulkiessaan Ahtolan emäntä kuuli oven takaa nyyhkytystä ja vapisevaa hengitystä. Emäntä seisahti, toinen jalka porstuan kynnyksellä. Oven laidan alta näkyivät ruskeat varpaat.

Emännän kasvot värähtivät, lakeat silmät kiintyivät tutkivan näköisiksi. Hän palasi askeleen ja kuikisti oven taa.

— Herra Jumala! kuka siellä?... Kuka sinä olet?

Kerttu käsillään peitti kasvonsa ja hyrskähti itkuun.

Emäntä: "No Pietolan Kerttu! Herra Jumala, mikä sinulla on?... No asetu nyt... Mikä sinulla on?"

Kerttu vakuutti kaikin voimin itseään ja virkkoi:

"Paloi kaikki."

Emännän muoto kauhistui, löi kädellään polveensa.

— "Rakas isä armahtakoon! Kaikki paloi, vaatteetkin?"

Kerttu: "Kaikki mitä vaan hengestä oli irti."

Emäntä: "Kaikkea pitää kuulta!... Milloin se paloi?"

Kerttu: "Toissa päivänä, silloin Jumalanilmalla."

Emäntä: "Sinulla on nälkä?... Millä olette eläneet?"

Kerttu: "Maitoa ja kalaa olemme syöneet."

Emäntä poistui aittaan.

Sieltä hän toi raskaan kontin, laittoi sen Kertun selkään.

— "Vie nyt tämä ensin, että pääsette syömään. Kun isäntä tulee kotiin tässä illempana, niin tulemme teitä katsomaan."

Kerttu läksi kontti selässä kumarruksissaan mennä kyytöstimään.
Paksut pohkeet ruskeina vilkkasivat.

Pientarella pyörähti hän takaisin katsomaan ja sanoi itsekseen:

"Voi, kun en muistanut kiitellä!... No ei se nyt parane." Kääntyi ja lähti jatkamaan matkaansa ja puheli hiljaa: "...Ruokatavaroita kai tässä on, kun on näin raskas. On tämä aika raskas."

* * * * *

Illan huntu varjosi maan ja nuotio palaa liekotteli majan edustalla.
Sen niukka savu sinisti yön raskasmielisen metsänrinteen.

Ahtolan isäntä ja emäntä äänettöminä astuivat majan lähelle ja heittivät taakkansa rihvaisen koivun juurelle lähelle nuotiota ja sitte astuivat majan eteen.

Kun majasta ei kuulunut mitään, niin äänetönnä emäntä kuuristui katsomaan majaan.

Majan perältä silmänsä kohtasivat melkein alastoman joukon ja yhdeksän paria hieman arkoja rengassilmiiä ja kainosti hyypiytyneitä kasvoja, joissa leikitsi raskas tunne.

Emännän ruskeat silmät loistivat ja tumman punakat joukeat kasvot syvästi värähtelivät.

"No täällähän olette. Olette kyyristyneet kuin kanat haukkoja pakoon.
Voi näitä päiviä!... En tiedä itkeäkö on parempi vai nauraa... Missä Pieto on?"

Kerttu: "Hän on metsässä ollut jo kaksi päivää."

Isäntä punalti päätään, tummat kasvot jäykistyivät ja virkkoi:

"Hyvänen aika... Kyllä ei ole kunnian teillä."

Reeta: "On se ollut ennenkin."

Emäntä vilkasi isäntään, pyörähti ja otti vaatetaakkansa, toi sen majaan ja kouristui sen viereen istumaan ja puheli:

"Me toimme teille vähä vaateenapua. Mutta mitenkähän näitä ruvettaneen jakamaan, että kukin saisi vähänkään? Osatuutta se on mieli karvas, vaan ei osan vähyyttä... No tässä olisi yhdeksän paitaa, mutta eivät ole kaikki uusia. Tuo on Maikin paita, se taitaa Martalle sopia parhaiten ja tuo Saaralle. Näissä toisissa ei ole koon puolesta väliä. Tässä, Martta, sinulle paita, tuommoinen aivinpaita, semmoista noin valkeatakaan ei ole kuin pappilan mamsellilla. Tässä on Saaralle, Katrille, Vapulle, Sannalle ja Riikalle ja Aunolle ja Kertulle ja Reetalle... Mutta entäs nämä hameet?... Tuossa on Martalle tämä Maikin hame, tällainen oikein raitainen ja korea. Tuossa ovat toisten, jakakaa ne miten parhaite sopii. Tässä ovat

huivit, mutta näissä on vanhojakin. Luu jäi jakajan kouraan... Ja tässähän ne olisivat ne Pieton vuosvärkit, mutta eipä ollut ottamassa."

Majan loukkoon pisti emäntä vaatekääryn, jossa olivat paita ja housut.

Tytöt tulivat majasta, rinnat hytkähtelivät ja sanoja näytti suussa mutuilevan, mutta eivät osanneet virkata mitään. Hameillaan itseään peitellen juoksivat harmaana kirjavana parvena rantaan pesemään itseään.

Tuokion kaluttua palasivat he takaisin puhtain kasvoin. Päällä oli kaikilla puhtaat vaatteet. Märät tukkansa olivat käsillään oikoneet takaraivalle päin ja kasvoista loisti onnellisuus.

Emäntä ja isäntä olivat nyt majan hallitsijoita. Toinen istui toisessa päätä majaa ja välillä oli levitetty ruokapöytä.

Isäntä: "Sitä Pietoa pitäisi huutaa ehkä tulisi syömään."

Riikka: "Huudetaan joukollaan."

Vappu: "Huudetaan yhtäaikaa. Se..."

— Isä hoooi!

Vappu: "Vielä, äsken tosi kun toinen kerta..."

— Isä hoooi!

Sanna: "Kuulkaapa tuota kaikua, miten retkeilee tuolla ilmassa!"

Auno: "Mutta eipä kuulu ukkoa... Huudetaan vielä."

Vappu: "Huudetaan vaan... so!"

— Isä hooooi!...

Vappu: "Mutta ei kuulu ukkoa."

Sanna: "Ei se ole niin hätäinen."

Auno: "Huudetaan vielä."

Sanna: "Mitä tyhjistä lähti, tietää toki tyhjän tekemättäkin."

Vappu: "Eihän tuo kaada eikä ammenna jos huudetaankin. Huudetaan vaan ja vieläkin kovemmasti, so, yhtäaikaa!"

— Isä hooooi!

Vappu: "Mutta ei kuulu vaikka kuunteleisi paremmilla kuin korvilla."

Emäntä: "Heittäkää pois. On kuullut, kun lienee ollut kuultakseen. Tulkaa nyt tänne majaan; syödään nyt tässä pienessä Pietolassa yhteinen ateria."

Majaan työntyivät tytöt ja istahtivat seinukselle.

Emäntä: "No nyt syömään joka henki niinkuin yksi henki!"

Isäntä: "Mutta se Pieto?"

Emäntä: "Ei yhdeksän yhtä odota."

Sanna: "Mutta tässä talossa on viiliä! Minä tiedän, tuolla maitokammarissa siellä on tulva viilistä. Nosteleppas, Reeta, sieltä tänne."

Emäntä: "Ka tuossako se on maitokamari?"

Sanna: "Tässähän se on yhdessä jaksossa niinkuin herroillakin."

Emäntä naurahti makeasti ja virkkoi:

"Nauru hyvälle, nauru pahalle."

Reeta kantoi neljä viilirovetta pöytään ja yhdeksän tuohilippia toi lusikoiksi.

Emäntä otti niistä lipistä yhden, katseli sitä ja sanoi:

"Olen minä jo nähnyt minkä mitäkin, mutta en tuommoista lusikkaa. Ropeesta minä kyllä olen viiliä syönyt pahaisissa paitaressuna. Lapsena kun olimme kotipaikalla, niin teimme pikku ropposia. Niihin pyydettiin äitin panemaan maitoa. Sitte ne piimitettiin ja talosilla ollessa syötiin viiliä... No syödään nyt."

Isäntä: "Vaan jos Pieto tulisi, kun odotettaisiin."

Emäntä: "Kun tuli niin tuli, kun syömme niin syömme; itsellemme syömme."

Äänettöminä he siinä nuotion loimottavassa paisteessa söivät. Kaikilla näytti olevan puhelemisen halua, mutta ei päässyt alkuun.

Emäntä vilkasi tyttöihin, heitti kätensä helmaansa ja virkkoi:

"Mitä silloin ajattelitte, kun kotinne oli tulella."

Sanna: "Kuin monta päätä, niin monta mieltä. Minä ajattelin, että on tuo näkö komea, mutta liian kallis."

Vappu: "Minä en tajunut en tälle ilmalle, kun tuli pyörteinä riehui ympäriinsä ja koko tienoo jyrisi aivan yhden tulen vallassa kuin viimeisen tuomion Lauantaina."

Riikka: "Aivan minäkin säikähdin turraksi: tuskin olisin kipua tuntenut, jos olisin palanut. Enkä minä tiennyt missä olin; muistan vaan kuin pahaa untani, kun repivät palavat vaatteet päältäni pois."

Katri: "Sama minullakin oli. Korvissani vaan kuhisi, allani ja päälläni jyrisi, että maa vapisi jalkain alla. Vapisten odotin vaan viimeistä silmänräpäystä, enkä muista hitustakaan miten olin ja mitä tein."

Auno: "Siihen paikkaan minäkin pökerryin. En tiennyt mitä tehdä. Vihloi sydäntäni kuin veitsellä ja huusin vaan kuin päätäni leikattava."

Kerttu: "Minä en ensinnä — kumma kyllä — ollut millänikään enkä huutanut niinkuin nämä toiset. Kauhealle se vaan näytti. Mutta sitte kun olimme sateessa semmoisessa valossa alastonna ja noita palohaavoja kihelmöi, ukkonen löi tulta ja parhaallaan röhkäsi pirtti tulella, niin silloin ellosti sydäntäni ja maailma pyöri silmissä, mutta en aivan pyörtynyt tajuttomaksi. Ja sitte kun alkoi lakata sekä ilma että tuli, niin aloin selitä. Mutta kyllä näihin asti tuon tuostakin vihlaisee sydäntä, kun juohtuu mieleen... Voi, voi, kyllä se oli tähteetön vieras!"

Reeta: "Paras on, kun ei muistele."

Isäntä: "Se on tullut, joka on tullut. Ei tule se takaisin. Mutta mitä nyt arvelette, mikä on mielitettonne elämän suunnasta?"

Sanna: "Arvelemme tuohon tuhkille tehdä talon."

Isäntä: "Talon?"

Sanna: "Niin on hieno aie."

Vappu: "Talon teemme kuin pojat! Emme vielä ole yhteen pahaan pahastuneet."

Kerttu: "Olemme kyllä aikoneet tehdä pöksän tuohon, kun saisimme apua... Antaisimme lehmän..."

Auno: "Kaksikin, kun saisimme vielä siementä tuohon paloon."

Isäntä: "Sehän on paras, että rupeatte tekemään taloa. Minä kyllä olen tavara-aittanne. Saatte vapaasti tulla noutamaan mitä tarvitsette. Maksatte sitte kun jaksatte, ei sillä väliä, pitäkää vaan itse lehmänne..."

"Hyvä on pirtti pikkuinenkin, kota kolmisoppinenkin, kun se on omasta taasta.

"Tehkää vaan talo, minä käyn täällä teillä neuvonmiehenä... Totta tosiaan, nyt rupeatte uudella onnella juuresta jaksain taloa tekemään. Ehkäpä Pietokin tointuu avuksenne."

Kerttu: "Kyllä isästä nähden jää talo tekemättä; ei ole sitte äitin kuoleman talon työhön paljon tammotellut."

Riikka: "Mutta on metsästännyt, asiaa sekin on... oi jos se vielä eteenkin päin saisi lintuja, kuten tähän asti, niin eläisimme luotuja päiviämme, eläisimme kuin punapäl vessä!"

Kaikki olivat syöneet, nousivat sijaltaan, pistivät sormensa ristiin ja tytöt notkauttivat polviaan emännälle!

"Kiitos, kiitos."

Isäntä: "Niin, se on sanottu, että mitä puututte, niin käykää meiltä."

Kerttu: "Hyvä, hyvä!"

Auno: "Kiitos, kiitos!"

Isäntä majan suulta katseli järvelle, katseli taivaalla ja virkkoi:

"Ei aika miestä odota. Päivä romottaa jo taivaan rannalla... Nyt lähdetään kotimökille. Jumalan haltuun nyt, tytöt, ja terveeksi jääkää!"

"Tervennä menkää, tervennä menkää!" kuului tyttöin suusta ja lämpimästi puristelivat isännän ja emännän käsiä ja notkauttivat polviaan.

Isäntä painoi hatun syvempään päähänsä ja virkkoi: "Niinkuin olen sanonut, käykää meiltä mitä vaan tarvitsette" ja lähti kävelemään.

Emäntä pyörähti jälkeen ja kahden puolen katsellen astuivat ranteista paloa.

Isäntä: "Tuon palon ne jos saavat kelpo kuvalla kylvöön, niin se ne tytöt taloksi saattaa. Se on maata sellaista, ettei se saata olla kasvamatta."

Emäntä: "Meidän täytyy auttaa, jos eivät saisi... Kun olisi se Pieto pysynyt tervennä."

Isäntä: "Mikä siinä sitte olisi... Mutta tuolla palolla seisoo Pieto, menemme sen kautta... No, Pieto, terve mieheen! Jopa sinulle on täällä kummia tapahtunut... No, älä ole milläsikään. Ihmisille niitä vahingoita tulee, ei kiville eikä kannoille. Se on tullut mikä on tullut Ei saa katsoa mennyttä kiveä. Rupea nyt tekemään taloa uudesta, minä autan kaikella mitä tarvitsette."

Pieton silmät välähtivät ja vilkasi isäntään urkkivan silmäyksen ja kääntyi syrjittäin.

Isäntä ei pitemmin puhutellut Pietoa, lähti kävelemään kotiinsa päin.

Pieto lähti kävelemään majalle. Alhaalle laskeuneet repaleiset ja nokiset piikkohousut varattomina tökkäsivät horjuvilla reisillä ja leveät virsut jalassa kitkahtelivat. Itsekseen hän puheli:

"Minä autan... tekemään taloa... uudesta tekemään taloa,"

seishti, kahden käden nosti housujaan ja likaisista kasvoista kuumotti mieluista hymyä. Allapäin hän seisoi, hieman punalti päätään ja jatkoi:

"Kyllä on äitinsä poika tuo Ahtolainen... Kyllä se on äitinsä poika. Se oli muori, sen käsi ei koukkuun kuivanut... No hätäkös tässä. Ei ole poikki vaikka on hoikka... Tuohon, juuri tuohon tein ensimmäisen tulen. Tässä oli haarainen petäjä, sen oksaan panin konttini, hakkasin kappaleiksi kesuen kannon ja juuri tuohon tein ensimmäisen tulen. Se oli näin kaukana tuosta alakivestä. Liisa hakkasi tuosta ensimmäisen kuusen. Niin Liisa... Voi, voi!"

Maahan tuijottaen kynelet silmäin nurkissa seisoi Pieto hetken. Sitte rykäsi umpikuljuisen rykäyksen ja käveli majalle, jossa tytöt henkihieverinä nukkua kenottivat.

Nuotion paisteelle kallistui Pietokin.

* * * * *

Oli tuohen lähtöaika. Päivän tullen lähtivät tytöt kiskomaan tuohia kattoin varaksi.

Moni koivu jäi sinä päivänä parkkiselle paidalleen ja suuri oli kinko, joka pinottiin tuohia kokoon ja pantiin painon alle, etteivät käpristyisi.

Sitte ruvettiin pirtin tekoon ja muutaman viikon päästä oli koirankaulalle pyöreistä hirsistä salvettu entisen uunin ympärille yhtä suuri kuin entinenkin. Pyöreät hirren mallot olivat röykkäleisinä seininä ja perässä yksi neliruutuinen ikkuna niukasti antoi valoa, että jotenkin hämärän kuhjakaksi jäivät loukot, varsinkin silloin, kun ei aurinko paistanut siitä ikkunasta.

Nytpä tuli palon kuokinta ja rovihteminen.

Neljä oli kuokkaa. Niillä muutamat kuokkivat, toiset rovihtivat ja vähän päästä aina töitä vaihdettiin. Niimpä edistyi kampikin työ rintanaan. Ranteet ja kaikki pienetkin kekäleet koottiin pitkiin rovioihin palolle paksukenkäisiin paikkoihin ja siinä ne sytytettiin tuleen. Toisia koottiin ja sytytettiin sitä myöten, kun joutuivat roviot sitä vaille.

Nokisina kuin tontut tytöt aamusta iltaan liehuivat kekäleitten kimpussa riehakoiden rovioittensa vaiheella. Virtana jaoksi musta hiki pitkin ruskeita poskia ja hartioihin liittyi märkä paita auringon ja rovioitten kuumentamalla rinteellä.

Ja kun illan jättävä aurinko suuteli Hyllyäiskeron jäkäläisiä olkapäitä, silloimpa tytötkin irtautuivat työstään ja yltä päätä noen vallassa, että silmävalkeaiset ja hampaat vaan valkeina vilkkoivat, he vakavina astuivat rantaan.

Järvessä he pulikoivat kuni hanhen poikue. Sinneppä hävisi paattunut noki ja virkistyneinä kohosivat rannan tummille kiville. Siinä he pukeutuivat puhtaihin vaatteihin ja siirtyivät öiseen lepoonsa.

Niin päivä päivältä puhdistui kekäleinen palo ja pieniksi kuokan paloiksi murtui rinteen juurikkokenkäinen mustapinta. Ennenkuin heinäaika joutui, oli siemenelle valaisua tuo avara halme, johon Ahtolan isäntä Elokuun alussa kylvi enemmän kuin kaksi tynnyriä ruista ja harvanvirakkata oli kylvös sittenkin. Mutta kun oli lämmin ja sateinen syksy, niin pensasti hyöteä oras. Ja kun syksyn myrsky puisti keltaisia koivuja ja ilmassa lennätteli ryöstämiänsä lehtiä, niin kannot peittyivät ryhevään laihoon ja vihantana silloin aaltoili ankara huuhta.

XII.

Talvi oli jo kulumassa. Hohtavat liekit hulmuilivat pohjoisen otsalla ja kuivasti vinkui nurkissa pakkasviima Tammikuun poutaisena Sunnuntainiltana.

Levollisina istuivat tytöt kaltaisilla penkeillä pysty valkean liemakassa valossa.

Sanna haukotteli:

"Ha-haii, milloinhan tullenee Pyhä, että saisi olla helpommalla."

Kerttu: "Älähän leikittele; laitetaanhan ketineet kuntoon, kyllä huomenna tarvitaan."

Katri: "Tuossa riippuvat orressa."

Auno: "Siinä on minunkin."

Sanna: "Tuossapahan ovat valmiit lähtemään, aina valmiit lähtemään kuin lukkari sotaan!"

Reeta: "Mihinkä nyt on lähtö? Kiittää, kun saa olla pesässään."

Vappu: "Ollaan pesässään kuin karhut ja kuunnellaan tuota mouhetta ja viiman ulvomista tuolta nurkista."

Kerttu: "Olempa ajatellut, että tämä pesä on liian pieni, niin jokohan ruvetaan suurentamaan ja huomenna lähdetään hirren hakkuuseen Hepokankaalle?"

Reeta: "Hepokankaalle! — Sepä vasta oli tuulen pöläys. Lähteä Hepokankaalle merta edemmä kalaan. Ja mikä ihme ne hirret sitte Hepokankaalta laulaisi kotiin? Ei ota tulta se homma, en päätänikään käännä sille tuumalle. Hepokankaalle lähteä syyttä pakotta, kun tuossa äärellään seisoo kuusikko kuin linna. Niin kun lienee ottajaa, niin siitä lähtee vaikka minkälaisia riihen hirsiiä."

Katri: "Se on aina tuo Reeta vastaan. — On tuo toista, kun pääsemme räikimään Hepokankaan silvettopetäjikköön sen ehdolla, kuin risuta tuossa noita lonittuja kuusen kärviäitä."

Sanna: "Kyllä se tuuma ottaa tulen, ottaapa oikein emätulen! Ompa kirveeni terävä kuin tulen kieli."

Vappu; "Pystyy minunkin tasateräni."

Kerttu: "Niin lähdemme. Mutta mitä sanoo isä tuolla uunilla, lähteekö hän meitä opettamaan hirsien palhimisessa. Se palhiminen se ei ole jokaisen tolloivanan tehtävä. Kertoipa äitivainaa ennen, että oli Ritakosken Eero mies muita mwitterampi, mutta päivän oli tehnyt hirttä ja sekin tullut kiero kuin

väkkärän siipi. Jos niin käypi meillekin, niin hukkaan menevät hyvät humalat."

Sanna: "Meille ei käy niin ohraisesti. Silmä se on herra ja mieli kuningas! Vaikka emme olekkaan niin viisaita kuin Ritakosken Eero, niin työ se tekijänsä neuvoo."

Vappu: "Sen uskon minäkin, että tekijä on työnsä herra."

Auno: "Sen uskon minäkin, että tekijä on työnsä herra. Mutta parasta on kuitenkin harkita asia juuresta jaksain. Neuvona se on vanha venheessä; otetaan vaan isä jos lähtee... Mitä sanoo isä siellä uunilla?"

Sanna: "Kuuleeko vaari vähääkään? sanoi Kemiläinen vaivaistukille... Vai kuuleeko isä?... Ei kuule se mitään, särpää vaan yhteistä rokkaa ja käyskelee unelan vuoria... Mutta hennonko herättää?"

Reeta: "Anna vaan nukkua; paljokoon on herkukseen".

Riikka: "Herätä vaan pois. Kyllähän se saa pään kiinni unilangasta, jos se katkeaakin."

Sanna nousi pankolle, puisteli Pietoa jalasta. "Isä hoi!... Isä hoi! Kas kun on siki nukkunut. Jalkakin on retvakka kuin lankavyyhti... Isä hoi!"

Pieto: "Mikä nyt on?"

Sanna: "Lähdettekö meille osviitaksi hirren hakkuuseen Hepokankaalle."

Pieto konkaili istualleen.

"Huh-huh, kun tuli lämmin... Kylläpä siinä tarkeni... Joko nyt on päivä?"

Sanna: "Ei ole päivä; ilta on vielä. Vastahan tuo päivänkajaj sammui... Olemme tässä joutessamme tuumailleet aamuksi valmiiksi sitä hirren hakkuuseen lähtöä; ettekö te lähtisi mukaan meille niinkuin neuvonniekaksi."

Pieto: "Kyllä... Mutta Hepokankaalle... onhan se kaukana; miten sieltä hirret saataisiin kotiin?"

Kerttu: "On niitä tuumia. Onhan sieltä myötämaat tänne. Ja kun tie pohjautuu, niin ne tulla hoilottavat ihan, ettei muuta tarvitsekaan kuin — pois edestä vaan! Ja onhan semmoisesta männikköviileiköstä toisellinen hirsien otto kuin noista kuusenkatkaista tuossa korvessa. Sillä vaivallapa vetää etempääkin, kun irvostelee ja takkuua noita rautaoksaisia janhuskuusia. Kyllä niitten kanssa olisi päin taivasta ennenkuin olisi satakin hirttä, ja tarvitaampa niitä montakin sataa ennenkuin tässä on kartano, jossa on kamari joka henkeen ja vielä vieraankin varalla."

Sanna: "No sehän lienee koko ampaispesä. Kamari joka henkeen, voi ihmeellistä laitosta! Kyllä pahoin pelkään että liian korkealle lensit luomaa pannessasi sille teokselle. Ja kyllä luulen, että pitkiksi venyvät meidän kaulasuonet vetäissä sitä hirren paljoutta, mikä tarvitaan. Mutta parempihan on koettaa kuin miettiä."

Riikka: "Ei ole huone ropehen tavoin tehtävä. Ei ole niin tehty kuin aiottu. Mutta pannaanhan alkuun. Se kieltoa mikä minusta."

Reeta: "Mitä hulluuksia! Tietäähän tyhjän toki tekemättäkin. Ei nyt ole puheen hyvydestä, kunhan on vaan suu märkänä... Kamari joka henkeen! Ei suuri sana suuta halkase."

Katri: "No ei suinkaan se yhdeksän kamaria ollut sanottu ihan todella."

Auno: "Aamulla lähdetään."

Katri: "Sen sanon minäkin."

Sanna: "Aamulla lähdetään, vaikka kaaret syliin tulkoot!"

Riikka: "Koetan minäkin."

Vappu: "Joukon jatkona olen!"

Martta: "Saanko, Kerttu, minäkin lähteä?"

Kerttu: "Miten sinä lähdet tällaisella vinhalla? Ja tarvitseepa se Reeta sinut tässä kotona."

Oli jo myöhäinen hetki. Ajattelevan näköisenä kääntyi jokainen vuoteelleen.

Päre sammui pihdissä ja revontulien niukka valo pienestä ikkunasta hieman häimötti pirtin tummaa sisustaa. Kaikki oli hiljaista paitsi tuo tuulen ahdasmielinen virsi, joka nurkassa hyräili omituista nuottiaan ja tuuditti tyttöt rauhasaan uneen.

* * * * *

Aamun valon hohtava juova kiilui taivaanrannalta läpi huurteisen metsän. Pohjoisen mieto tuuli nuokutteli korkeudessa aihkien tuhuraisia latvoja Hepokankaan loivalla rinteellä.

Suksillaan siinä seisoivat Pieto, Kerttu, Auno, Sanna, Katri, Riikka ja Vappu.

Pieto avossa suin silmäili hongikon rinnettä ja paljaaseen rintaan puhalteli pohjoisen karmakka viima. Kinttaansa selkämyksellä pyyhkäsi hän vesitilkan nenänsä päästä, vilkasi käskevän katseen tyttöihin ja virkkoi:

Tuosta nuo aihkit hakataan. Mutta kaadetaan tuonne päin, että hirret tulevat myötäsukaan ja tyvet kotiin päin.

Kerttu: "Miten ne voitetaan tuommoiset puut? Ne menevät minne tahtovat."

Pieto: "Otetaan pitkä riuku, tuommainen salko. Tuostapa juuri tuleekin varsinainen tuosta haavanriutasta."

Auno hakkasi haavan, katkasi latvan terävälle viisteelle ja virkkoi:

"Tämmöinenkö?"

Pieto: "Ka see. Sen latvapää asetetaan tunonne ylös johonkin oksankysnään ja täältä tyvestä pari henkeä työntää silloin kun alkaa kaatuminen liketä."

Sanna: "Vasana se on vanha veneessä."

Kerttu virkkoi: "Katri ja Riikka työntävät. Tule, Auno, tuohon toiselle puolen hakkaamaan minun kanssani."

Sanna: "Ja minäkö Vapun kanssa tähän? No oli menneeksi!"

Sanna alkoi hakata ja jatkoi:

"Koetellaampa, kuka ensiksi petäjältä sydämmen katsoo... Kas kun on sitkeää tuosta maannousennasta kuin koiran lihaa, ei eroa lastuus ei luonnankaan. No oli mitä oli. Kunhan heitän tuon nursuni tuohon hangelle, niin lähtö tulee... No nyt. Niin otti kirves kuin toisen nuotin, kun pääsivät kädet vapaiksi... Heitä sinäkin, Vappu, pois turkkisi, kyllä työstään saa lämpymän."

Vappu: "Heitän kyllä ja paikalla... Mutta Kerttu ja Auno ne kölkyttelevät turkki päällä."

Kerttu löi vaan kuin tulen sammuttaja ja virkkoi:

Hyvä on lämmin laihalle, ei ole liiaksi lihavallekkaan... Pankaapas, Katri ja Riikka, riuku ja heti; se muuten kohta menee.

Riikka asetti riu'un nenän ylös oksanrosoon.

Kerttu: "So niin, siitä vaan työntäkää."

Riikka: "Mutta tämä menee konkeloon toista vasten."

Katri: "Kääntäkää lastuusta tuota aukkoa kohti, muuten menee konkeloon... Jo nojautuu, työnnetään vaan. No nyt... ollaan kovana! Hyvä tulee, holoikkis!... Siinä se nyt makaa petäjä. Mutta se oli koraus!"

Riikka: "Kuuleppa tuota kaikua minkälaista meteliä pitää tuolla ilmassa! Kuule, miten räjähtelee Hyllyäiskeron ja Karhurovan rinteissä! Miten väräjää ja pakenee! Soma olisi kulkea mukana... Yhä kuuluu... pikkusen himisee enää."

Katri: "Annetaan sama laukka Sannan ja Vapunkin petäjille."

Sanna: "Tämä on itsestään nojollaan matkan mukaan, ei tämä tarvitse."

Riikka: "Vara ei venettä kaada, työnnähän pois... Lyökäähän vaan kovasti, että joudumme isän petäjän kimppuun."

Vappu: "Älä hurjaa kivota, jo yön mitä minusta lähtee."

Sanna: "Minulta ja loppui lastuu."

Vappu: "On täällä mikä tarvitaankin."

Sanna: "Holoo! jopa tuo menee... Siinä se nyt pötköttää ensimmäinen; milloin lienee viimeinen."

Pieto: "Työntäkää vähän... Siitä niin: Ei mutta työntäkääpä tänne vähän karsaaseen, ettei turvautuisi tuohon kuostoon."

Riikka: "Näinkö?"

Pieto: "Niin, kunhan työnnätte."

Katri: "Jo heiluu. Löysätäänhän vähän ja sitte annetaan aika potkaus... Ka niin, heleijaa!... Voi riivattu sitä rämpsäystä. Aivan menivät oksat yhdeksi nuuskaksi."

Pieto käänti lakkinsa takaraivalleen, nakkasi sarkaröijynsä kannon päähän, pyyhkäsi käsiselällään hikistä otsaansa, rotasi haavan vesan, mittasi sylikepin ja sanoi:

"Lienevätkö nuo sylet vanhemmuuten kutistuneet. Ennen ne olivat peukalon nenistä kolme kyynärää aivan puukkohamaran päälle."

Sitte Pieto mittasi petäjän malloa viisi sylvä, katsoi tyveen, punalti päätään ja hiljakseen virkkoi:

"Lyhyeltä se näyttää; tuliko se nyt oikein?"

Mittasi uudestaan:

"Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi. Oikein se oli, vaikka se metsä varastaa silmät... Säälä on katkasta tuommoista puuta... Pannaan puoli sylvä pitemmäksi, eihän hirrellä ole valtaa. Pian sen pitkän lyhentää, kauan jatkaa lyhyttä."

Siitä leikkasi Pieto petäjän poikki, kynnelleen käänti kumisevan pölkyn, kirveen kasalla merkitteli suoraan puolelta ja toiselta minkä verran tulee pintoja otettavaksi, katsoi pitkin hirttä ovatko merkit suoraan ja korjasi mistä oli mutkalla, sitte sanoi:

"Alkaka tuota jälkiä palhia."

Kerttu: "Lähdetään, Auno, täältä tyvestä."

Pieto: "Latvasta päin kaikki!... Ei veistämillä, kun palhimalla! Ka näin, aina vaan kirves poikki hirrestä maata vasten eikä pitkin hirteen."

Kerttu ja Auno rupesivat palhimaan.

Pieto: "Sillä lailla!...Sannan kirves alta varastaa; mahalta tulee hirsi laihempi. Aivan luotiinsa maata kohti, muutoin tulee hirsi mahalta laihempi. Katsokaa, minä pudotan hänestä pinnat."

Tytöt siirtyivät loitommas ja vesisuussa katselivat, kun pälkäret lystin näköisesti lonkoilivat lastuuksesta.

Puolelta ja toiselta oli hirsi palhittu.

Pieto vielä kerran katsoi lappeita pitkin hirttä, näkyisikö mutkia; sitte nykäsi kirveen kasalla lastuin päälle lappealleen, painoi kirveensä kasan hirren viisteeseen, pani kätensä päällekkäin ponnin päälle ja sitä vastaan nojasi ryntäänsä, nosti karvaisen lakkinsa takaraivalleen ja syvällä kasvoissa kuumotti mehes punastus. Siinä hän silmäili äänetönnä hirttään.

Tyttöin rinnat hytkähtelivät ja suut vetäysivät makeaan hymyyn ja kirkkain silmin katselivat isäänsä. Näyttivät toivovan, että isä opettaisi heidätkin yhtä kauniita hirsii tekemään.

Mutta Pieton kasvot hiljalleen jäykistyivät, silmät tylsyivät, ajatukset näyttivät paenneen. Siinä hän silmät rävähtämättä katsoi kuoston tyveen tikan koloa.

Vappu: "Kuule, metso kotkottaa tuolla kankaalla."

Pieto ikäänkuin heräsi, kohotti päänsä pystyyn, silmät harristuivat ja virkkoi:

"Missä?"

Vappu: "Tuossa ihan lähellä... Noin kuuluu siiven ropina. Ne vasta nousevat hyydöksestä puihin syömään."

Pieto: "Pyssy unehtui."

Enempää ei Pieto siekaillut, pani takkinsa päälleen, käänti suksensa ja lähti hiihtomaan kotiin päin; sauvat kirnahtelivat pakkasen puremassa lumessa ja kerta kerralta eteni kuusikon helmaan.

Siihen jäivät tytöt seisomaan.

Katri: "Oppineen on hyvä työtä tehdä."

Sanna: "Oppien sepätkin tulevat Kyllä työ tekijänsä neuvo."

Kerttu: "Sen sanon minäkin. Parempi on koettaa kuin miettiä,"

sylkäsi kinttaansa kämmeneen ja lähti puunsa tyvelle.

Samoin tekivät Sanna ja Vappu. Mutta Riikka ja Katri saivat kaataa pystystä.

Hikipäisinä Kerttu, Auno, Sanna ja Vappu istahtivat ensimmäisten hirsiansä tyville.

Sanna löi kirveen pohjalla hirteen ja virkkoi iloisesti:

"Tuli yksi, sanoi suutari Lauantaina."

Kerttu sulava nauru suupielissä:

"Jopa tuli Sannan ja Vapun hirrestä ruunanpää."

Sanna: "Mikä siinä on? Niinhän se lojottaa kuin hirsi, hirsi kuin sämpylä!"

Auno: "Voi, voi miten on ohut toinen laita, on kuin aidaksen selkä."

Sanna kumartui katsomaan, kynsi korvallisiaan ja punastuksissaan virkkoi:

"Se alapäin varasti lauvistaissa... No ei se räätäli, joka ei ratkaise. Oppiraha se aina pitää maksaa. Mutta katsotaan sinun."

Kerttu: "Katso vaan, mutta se on yhtä lihava kummaltakin puolen."

Sanna: "Omapas tuossa laippa."

Auno: "Se on vähä vika. Yksi kolo ei komeassa haittaa."

Sanna: "Mutta tuossa ukko taaton hirressä ei ole yhtään koloa, ei laippaa, ei lanttoa; se on suora kuin nuolen varsi."

Vappu: "Eipä tuolla ole silmiä päässä tuollakaan. Kyllä se petäjä lahjottaa vielä miellekin semmoisia. On tuossa silveikko, mistä lähteä. Ei se paljon sairasta yhdestä eikä kahdesta ruunanpäästä... Mutta minkäslainen pelkka se täällä Riikalla ja Katrilla syntyy?... No se meni aivan massuolaan! Heittäkää jo pois ajoissa."

Riikka: "Mikä tässä on? Hirsi kuin hirsi, tehdäänhän vaan valmiiksi. Hullut ja herrat ei tunne keskitekoista kalua, se on vanha sananlasku."

Katri: "Tuossa siinä on paha mutka. Ja mikä hurja siinä on, kun se tahtoo tuonne allepäin syöpyä tuo kirves... äh... Minä olen koettanut ihan tismalleen pudottaa kirveeni, mutta... äh... Kun ei olisi tuota poukamata niin menisi se jonakuna."

Riikka: "Tehdäänhän pois valmiiksi, kyllä se sijansa saa."

Auno: "Kyllä se sijansa löytää, tehkää vaan valmiiksi. Siinähan opitte."

Toiset pölkyt makasivat tytöillä jo valmiiksi kynnelleen asetettuna palhimista varten.

Kerttu oli miettävän näköinen, käveli pitkin pölkyn sivua eikä näyttänyt käsittävän oikein, miten on paras lähteä.

Sitte hän pölkyn latvaan määräsi, miten paljo tulisi pintaa lähtemään puolelta ja toiselta; niihin löi kirveellä sijat ja pisti puikot pystyyn.

Sanna: "Nyt on Kertun pölkylä sarvet päässä kuin heinäsiirkalla."

Kerttu meni, teki tyveen samallaiset merkit, katsoi pitkin pölkyn malloa ja virkkoi:

"Anna olla. Kyllä naurusi näet vielä ennenkuin on leikistä luovuttu... Teeppäs, Auno, tuonne merkkiä, mihin minä käsken."

Auno laski kirveensä kasan pölkyn selkään. "Ka tähänkö?"

Kerttu: "Sormen verran laidemmaksi." Auno siirti kirvestään.

Kerttu: "Ka siihen... No nyt tuokemmaksi... Ka siihen. No tuokemmaksi... Vähän keskemäs. No siihen."

Auno kuletti kirvestä Kertun neuvon mukaan.

Kerttu: "Vielä tuokemmas!... Keskemäs! Siirrä vielä hiukan verran keskemäs. No siihen!... Vielä yksi merkki sinne latvemmas! Ka siihen!"

Auno: "Tehdään tuohon vielä, tässä on pitkä väli."

Kerttu: "Tehdään vaan. Vähän laidemmas! Vielä vähän! Ka siihen!... No nyt siinä on rata. Kun nyt ei päästetä noitten merkkien välillä riesuilemaan puoleen eikä toiseen, niin sittenhän lieneekin mustilaisen kirous, jos ei tule suora hirren lappeasta."

Auno: "No nyt lauistamme tämän puolen ensinnä, niin sitte voimme toisen puolen puikolla mitata tästä syrjästä, niin sitte tulee suora toisestakin puolesta ja samalla yhtä paksu."

Kerttu: "Niimpä se tehdäänkin. Tuosta latvasta lähdetään."

Sanna: "Tuo on hyvä keino."

Riikka: "Paras keino meille kaikille."

Pitkän aikaa kuului hongiston helmasta veistoksen loskina ja katkeamaton kaiku levisi metsään.

Mutta viimein taasen raukesivat kirveet, sammui kaiku ja huohottaen istuivat tytöt hirsensä tyville.

Sanna: "Mutta jo lähti tauti tästä työjyeestä. Tuossa on hirsi, joka ei iletä, pani hänen vaikka paremmalle kuin seinälle."

Riikka: "On tuossakin hirsi kuin voileipä".

Auno löi kirvespohjalla hirteen ja sanoi:

"En tiedä muuta, mutta tuon nimi on hyvä."

Kerttu: "Mahti on matkassa!"

Auno: "Mahti on matkassa! Kyllä niitä nyt rupeaa karisemaan hirsä."

Vappu: "Kun saisi tehdä ikänsä tätä työtä! Tuntuu niin lystiltä nähdä oman kirveen alta tuommainen hirsi."

Kerttu: "Kipu lapsella kirkkoon, kipu kirkosta kotiin. Kyllä ennenkuin sadannen tyvellä istut, niin on toisin tuumasi."

Vappu: "Ei anta perään, sanoi mamma Kröönille... Tuossa hujuu silvetto, joka mielellään antaa taasen muutamien."

Riikka: "Ei ole karttamisessa tuostakaan. Se on tulevaa kuin Mattilan muorin piimävelli."

Auno: "Minkä me otamme käsille?"

Kerttu: "Ei tässä mene käsi päähän. Kunhan tuosta järjestään... vaikkapa tuo tuosta."

Auno: "Se on liian suuri."

Kerttu: "Anna olla. Paksusta on pala parempi. Ja enemmän kohottaa seinää..."

Niin rupesi hirsä tulemaan ja mieluinen oli se työ.

Illan kajajaksi riutui lännen rannalle, kun tytöt palavissa päin hiihtoivat kotiinsa. Pohjoisen tuuli

puistelili lyhyitä hameita ja jalkoja puristivat kylmettyneet paikalliset kengät.

... Hepokankaalle kulki nyt tyttöin latu päiviä ja viikkoja. Mutta kahden kuukauden kuluttua makasi maassa enemmän kuin kolmesataa salskeaa hirttä ja saman verran kullanhohdavia lattiapalkkia ja laipiolautoja.

Kaksi päivää laitettiin rekiä.

Oli Maaliskuun heleä aamu, kun tytöt asettivat kaksi leveäjalaksista ja matalaketaraista rekeä ensimmäisen hirren sivulle Hepokankaan liepeessä. Siihen nostettiin hirsi. Toinen reki tuli tyven ja toinen latvan alle.

Sanna hymyili ja virkkoi:

"Siinä sitä olisi karpäselle lähtemistä, kun tervassa seisoo."

Vappu: "Siinä sitä olisi. Mutta kyllä taitavat kaulasuonet kiinnitä kuin viulunkielet ennenkuin on kotona."

Riikka: "Saattaa sapsokin käydä laulamaan. Tuommoiseen umpeen kun ötkähtää jalas, niin kyllä nikottelemaan käyvät nämä varsat."

Katri: "Sen tiedän, ettei paikaltaan änähä tuommoinen jätkä."

Auno: "Mitä sitä joutavia! Tämä menee tämmöisellä joukollaan vaikka nahkallaan."

Kerttu: "Otetaanhan jukosta joka henki niinkuin yksi henki."

Tytöt panivat jukon olkapäilleen ja nojausivat eteenpäin.

Kerttu: "Kas niin! Aivanhan se lähti kuin käsketty, ihan yhtenä luokona. Vetuvee vaan!"

Reet kulkea myssäsivät, että pajut vetivät lunta ja tie tuli kuin saukon jälki.

Kerttu: "So, huahdetaan vähän. Parempi väki jäämään kuin uupumaan..."

Sanna: "Soo, jukko suoraksi! Pähän vietävä pyrkii."

Pitkä vitsainen köysi oli jukkona, jonka jälkipää oli kaksihaarainen. Toinen haara oli sidottu toiseen ketaraan, että reki pysyi tiensuunnalla.

Toperana olivat tyttöin jalat polanteisessa tiessä, kumaraan painuivat hartiat ja tuhostunein kasvoin puhkaillen vetivät yhdestä köydestä uhkuilevaa hirsikuormaansa. Paksuina tuppaina pölisi valkea höyry kireään aamuilmaan raskaista henkäyksistä ja karkeat hikihelmet kyntivät vakonsa pitkin puuhkeita kasvoja. Pajujaan myöten usein reet opposivat. Mutta silloin painuivat alemmas tyttöin hartiat ja tiukemmasti kitisi vihtainen köysi.

Pietolan tanterelle pudottivat tytöt ensimmäisen hirtensä, istahtivat lappelalle, höyryävät hartiat aaltoilivat huohotuksesta.

Kerttu aukoi vaatteitaan jäähdytelläkseen ja virkkoi: Vähästä alku paljoon. Siinä on yksi. Jos jokainen olisivat tuommoisen lämpymän takana, niin ei tulisi monta päivässä.

Auno: "Pahin salmi on soudettuna. Kunhan tie kovoo, niin ne tulevat yhtenä köytenä."

Riikka: "Harmaassa on päämme ennenkuin on viimeinen tuossa."

Katri: "Eivät näe nämä näkimet."

Vappu: "Sen sanon minäkin."

Sanna: "Mitä sitä tyhjiä löräjää; ilta istuin tulee. Lähdetään uusi kerta!"

Auno: "Lähdetään vaan."

Tytöt hyppäsivät juoksemaan.

Auno: "Älkää nyt hurjana! Käydä jolpotellaanhan vaan. Verkka se ruton voittaa."

Niin ne tytöt vetivät hirsii yksitellen muutamia päiviä.

Mutta satoipa siitettä ja tie naulautui paljaalle iljaimelle.

Silloin tytöt ottivat kolmet reet ja kaksi henkeä tuli aina yhden kuorman kuletukseen. Kuormaan aina pantiin kaksi hirttä. Siis kuusi hirttä nyt matkasi peräkkäin yhdessä jonossa Hepokankaalta Pietolaan ja tytöt vakavin askelin johdattelivat kuormiaan mielensä mukaan. Usein ei muuta ääntä matkueesta kuulunut kuin hirsien laimea jumina, rekipajujen pieni kitkantein ja tyttöin jalkain kopina sekausivat yhteen ääneen, että hiljainen jorotteleva kaiku katkeamatta himisi kevään raikkaassa metsässä.

Siten kerralta kulkeutuivat hirret ja palkit Pietolaan.

Ja kun Huhtikuun aurinko ensikerran rikkoi talven vitiä ja räystääs itki ensimmäiset kyynelensä, olivat hirret ja palkit Pietolan pihalla vahaisessa pinkassa alttiina kälvimään kevään ahavassa.

Lautalatajaksen päällä istuivat tytöt ja huokailivat helpoittavia henkäyksiä.

Siihen tuli Saarakin.

Iloinen mielihyvä lepäsi tyttöin päivettyneissä kasvoissa.

Kerttu: "Siinä ne nyt olisivat, mutta mikäs ne nyt ristiin laulaa."

Vappu: "Siinä se mahti puuttuu."

Riikka: "Salvetaan koiran kaulalle."

Auno: "Ei vetele se homma."

Sanna: "Sen minäkin sanon."

Katri: "Mutta mikäs auttaa. Mitäs mahtinanne pidätte? Siitä heti sakoitetaan, jos tekee parempaa kuin saattaa."

Sanna: "Jos ei muu keino auta, niin otetaan vanha Kärpäs-Juuso aloittamaan. Se kyllä osaa."

Auno: "Se kyllä osaa, vaikka on paljaspäinen. Ja sitte kun alkuun päästään ja saadaan mahti käteensä, niin salvamme itse. Kyllä minun pääni kestää nousta nurkan kanssa taivasta kohti."

Sauna: "Vaikka pilviin mentäisiin, niin en jänistä!" Vappu: "En minäkään! Mutta minkälainen rakennus siitä aiotaan tehdä?"

Kerttu: "Tuoltapa hiihtoo isä taatto... Eipä ole nyt monta lintua... On sillä sentään muutamia."

Auno: "On yksi keitto... Mutta nulvakkana on ukko, ei nyt ole mennyt mieltä myöten."

Kerttu: "Se on päiväsydämmellä ollut sipsukeli, niin ei ole voinut hiihtoa."

Riikka: "Mutta nytpäs on jo hyvä keli; katsoppas miten ukko tulla loikaisee leveillä suksillaan... Kas ukkoa, kun tulee tänne meidän luokse; haluttaapa katsella tätä roviota."

Pieto seisahti hirsiläjän luokse, nojasi saavaansa vasten, katseli hirsikokoa ja virkkoi:

"Joko kaikki tässä?"

Sanna: "Siinä ovat joka kappale... Mutta mitenkäs niitä ruvetaan kokoon panemaan?"

Pieto: "Kunhan rupeaa rahoinaan ristiin, mitäpä hänessä muuta."

Pieto unisen näköisenä kääntyi pois, nosti suksensa nurkkaa vasten ja siirtyi pirttiin.

Kerttu: "Tuota ukkoa sitä pitää tahtoa pohjan panoon."

Auno: "Kun se rupeaisi. Mutta eipä viipynyt hirren hakkuussakaan; yhtä vähän se viipyy tässäkin, nyt varsinkin kun alkaa tulla metson soitimen aika."

Kerttu: "Pohjan panoon vaan ja näyttämään, miten tehdään."

Vappu: "Mutta minkälainen siitä tehdään?"

Auno: "Tehdään semmoinen kuin Ahtolassakin: pirtti, sali ja salin perään kaksi kamaria, sievä porstua ja porstuan perään kamari."

Kerttu: "Semmoista minäkin olen miettoillut."

Saara: "Kuka ne kamarit pitää senvertaiset? Tehkää kamari joka henkeen omituinen. Kun kerran

tekemään, niin kamari joka henkeen vaikka nyrkinkokoinen."

Vappu: "Se olisi kuin ampiaispesä!"

Sanna: "Kaikki yhteiset, se paras! Semmoinen tehdään kuin Ahtolassa".

Kerttu: "Tehdään vaan semmoinen kuin on Ahtolassa".

Sanna: "Semmoinen tehdään!"

Vappu: "Mutta tuolta pirtin puolesta lemuaa metsokeiton hunajahöyry, se tuntuu minua riitelevän puoleensa. Lähdetäänpäs katsomaan mitä siellä on taasen Reeta meille valmistanut illalliseksi."

Auno: "Lähdetään vaan."

XIII.

Huolettomina kuni työstään päässeet venyttelivät ja haukottelivat tytöt vuoteellaan huomisaamuna.

Mutta Pieto se oli jo kotvan lapioinut lunta kehikon sijalta.

Sinne siirtyivät tytötkin.

Kerttu: "Mitä nyt isä mieltii, kun siitä lapioipi lunta?"

Pieto: "Jotta tähän kehikon pohja."

Kerttu: "Se tehdään näin sivuttain järvelle ja samallinen kuin Ahtolan pirttirehto."

Pieton kasvot jäykistyivät, kynsi korvallistaan.

"No... Minä luulin, että pirtti vaan."

Pieto ei sen enempää tuumaillut, pisti lapionsa nietokseen ja poistui hirsiläjälle, istahti hirren selkään ja päätään kallistellen mielti. Harmaat silmät suurina harreilivat taivaanrantoja ja huulet liikkuvat.

Sitte hän luki sormiaan ja mielti väliin ja taasen luki sormiaan.
Viimein virkkoi:

"Niin se on takanakin Ahtolassa".

Koppoi kirveen ja rupesi tekemään hirteen salvosta.

Kasvot levisivät hienoon hymyyn ja puheli:

"Semmoinen kuin Ahtolassa... Sopiipa siinä nälkä keilaa lyömään... Omapa heidän on asiansa; kun jäänee kesken niin jääköön. Kunhan saisin tämän pohjan."

Seisahti, kynsi korvallistaan.

"No niin se on ainakin, että päilleen se on alotettu Ahtolan pirttikartano... Näitä tulee viisi tämmöistä. Nämä asetetaan paikoilleen ja näihin salvoksiin salvetaan sivut... Mutta siinä on kätösen loimet ennenkuin se pohja on paikoillaan ja tasallaan... Työ kankaan alkaissa, toinen loppuissa, tyhmäkin keskeltä kutoo, on vanha sananlasku... Mutta miten sen on?"

Kaapi taasen korvallistaan ja silmät harreilivat. Viimein tynesti virkkoi:

"No, ei se nyt liene jouhen päälle, jos ei tulekkaan aivan yhdenkokoinen. Kauas se ei käy. Pirtti se on viittä, porstua kahta, sali kolmea poikki ja kamari vähän päälle kahden. Siitä sitä karttuukin sivua... Noo, antaapa heidän koettaa."

Otti kirveen ja alkoi hakata salvosta.

Pohja oli luotu valmiiksi.

Päähirret vedettiin pohjalle päittäään järvelle.

Pieto silmät renkaallaan mieltä ja luki sormiaan...

Otti sitte sylkepin ja virkkoi:

"Kaksitoista syltä ja vähän päälle... Yksi... kaksi... kolme... neljä... viisi... kuusi... seitsemän... kahdeksan... yhdeksän... kymmenen... yksitoista... kaksitoista ja... noin paljon päälle," luki Pieto ja mittasi rakennuksen pohjaan pituuden.

Sitte mittasi pirtin pohjaksi viisi syltä, osotti sormellaan maahan ja sanoi:

"Panepas Riikka tuohon merkki!."

Riikka pani puikon pystyyn.

Pieto: "So!... Porstua kahta syltä... Panepas, Katri, merkki... Ei siihen! No juuri tuohon... Sali kolmea. Panepas, Vappu, merkki... Kamari kahta ja... ja... ja tuon verran päälle."

Kerttu osotti nurkan sijaa.

"Tähänkö tuo päähirsi?"

Pieto: "Kaikkiin näihin, joissa ovat merkit, pannaan päähirret poikki päin ja kaikissa tyvet tänne järvelle päin."

Pieto lähti kirveineen astumaan hirsiläjälle ja sanoi:

"Sitte tulette noutamaan sivuille hirret. Otetaan suurimmat hirret sivuhirsiksi."

Tytöt vetivät ne paikalle.

Pieto merkitsi salvokset rinnakkain, kumpaisenkin sivun hirret yhtä pitkiksi.

Silloin vietiin hirret paikoille ja salvettiin salvoksiinsa. Ja porstuan kohdalla jatkettiin ja liitettiin yhteen sivuhirret.

Nyt oli luoma valmis.

Tytöt katselivat sitä teosta ja kasvot vähän värähtelivät.

Kerttu: "Näyttää niin hirveän suurelta tuo kierros."

Auno: "Niin se näyttää... Kyllä siinä on nyt loimia kun lienee kuteita."

Sanna heilautti itseään.

"No ei se ole mökkiläisten aloke. Mutta antaa tulla, kun on tulemassa. Me emme olekkaan Nauku-Maijan tyttöjä. Ei kylä kudetta kiellä kyynärältä kymmeneltä, se on vanha sananlasku. Kyllä metsä lahjottaa mitä puututaan."

Saara: "Olisi mainio aloke, kun pantaisiin tämä pirtti neljäksi ja tuo sali kahdeksi, niin tulisi juuri yhdeksän kamaria ja porstua yhteinen."

Sanna: "Niin jokaiselle porsaalle omituinen karsina!... Tämä on hyvä, tässä sopii roikamaan mieltään myöten."

Pieto sieran palasella hioi kirvestään ja virkkoi verkalleen:

"Kun tulee korkeammaksi salvos, niin pienemmältä se näyttääkin... Tuokaapas hirsii tänne."

Tytöt ne laittoivat hirsii salvokselle, kuorivat niitä, poskesivat ja veistivät varausta avuksi.

Kolmannen päivän illalla oli jo kolme hirsikertaa sijallaan ja kivijalat nurkkien alla.

Mutta huomenna ei Pietoa näkynyt salvoksella.

Masentuneilla mielin tytöt katselivat teostaan.

Kerttu: "Tuntuupa se niinkuin olisi peukalo keskellä kämmentä"

Auno: "Ikävä, kun se isä ei pysynyt vielä muodatta päivää."

Sanna: "Tehty on työ alotettu. Aletaanhan vaan panna hirttä hirren selkään."

Vappu: "Mikäpä tässä muu auttane."

Kerttu: "Koettaa kai täytyy. Ja kyllä kai työ tekijänsä neuvoo. Kylläpä se keittäminenkin sietää isän joutaa metsojen kimppuun. Ei tätä joukkoa tiaisen päällä illasteta."

Riikka: "Mutta se on koko syömisen paljous, minkä isä talven pitkään kantaa metsästä."

Sanna: "Hym, mistä sitä syömistä piisaisi?"

Katri: "Niinhän sitä aina sanotaan, että se ei mitään tee. Mutta heti joutaisivat hampaat naukaan, kun isän nappu kallistuisi."

Vappu: "Kuka sitä on sanonut, ettei isä tee mitään? Katri höpäjää... Saadaampa nähdä, taasen iltasella se tuopi lintutaakan, ettei tuo moni mies semmoista. Ja se on tiedän mä syömistä, joka ihmistä sitoo."

Auno: "Mitäpä nyt niistä teemme lukua, rupeamme työhön."

Kerttu: "Se parasta."

Sanna: "Niin on hieno meininki."

Vappu: "Käsiksi on mieli käydä."

Katri: "En minä kuitenkaan osaa mitään tehdä."

Saara: "Jos osaisinkin, niin en huolisikaan. Pois lähden koko työpaikalta."

Riikka: "Mene vaan, ei ole kieltävää."

Vappu: "Vähä yksi varis kesää tekee. Ei kaivata! Joka suoloitta suuttuu, se jauhoitta leppy. Mene vaan... Mutta säälipä taitaa olla lähteä. Sääli huttua, sääli vatsoa, sanoi Iivana... Ka kun meni sormi suuhun, kun huimalla sikiöllä."

Saara: "No tuon porstuakamarin minä pidän, ilman en rupea mitään tekemään."

Sanna: "Kursi keinoihisi siitä tahi... mokoma kumu... paraskin työntekijä."

Auno: "No ole nyt... vieras tulee tuolta. Kuka se?... Ahtolainen... Se tulee katsomaan tätä teosta."

Sanna: "Voi ilkeä! Juostaan pirttiin, antaa katsella itsekseen."

Auno: "En liiku!"

Kerttu: "Ei tästä silmä osaa ota."

Isäntä seisahti suksiensa päälle salvoksen luona, kasvot leimuilivat ja leveä suu vetäytyi makeaan hymyyn.

Tytöt eivät olleet näkevinäänkään, olivat kynsille lyödyn näköiset ja kuoria kapostelivat hirsiiän.

Sanna aina vilkasi ujon katseen isäntään, joka hymysuin suki mustaa tuuheaa korvapartaansa. Isäntä rykäsi ja virkkoi:

"No mitä ilmettä te nyt täällä puskette?... Kokonaista pirttirehtoako hommaatte?"

Kerttu jyrsi kuorta hirren tyvestä ja virkkoi:

"Mikä hänestä tullenee. Kunhan kuvattemme joutessamme jotakin."

Auno: "Joutaahan se joutilas johonkin."

Sanna: "Käsiinhän tämä tuntua kuivavan koko teos."

Isäntä kaula pitkällä silmäili hirsiläjää. "No ihmeitä näkyy!... Mikä teille noita hirsiiä on laulanut tuommoisen paljouden?"

Vappu: "Hakkasimme ensin tuonne Hepokankaalle ja sitte vedimme perässämme."

Sanna suoristi itsensä ja osotti kelkkoja: "Noilla kelkoilla, jotka ovat tuossa hangella, on vedetty jokainen kanes."

Isäntä vihelti:

"Hyy... No tehdystä jotakin tulee, tekemättömästä ei mitään, sanoo sananlasku... Täältä illalla itakajeella kuului hirsien möyke. Lieneekö tuulta tiennyt tänne itään. Kuului aivan selvään nuijain jyske ja hirsien jyrinä, niin en malttanut olla lähtemättä katsomaan... Mutta itsekkö aivan omin päinne aiotte panna kokoon?"

Kerttu: "Niinhän on uhka, miten sitte käynee."

Sanna: "Perästä kuuluu, sanoi torventekijä."

Isäntä: "Itsekkö olette tuon pohjan panneet?"

Kerttu: "Isä sen laittoi. Ensimmäinen hirsi tässä on vaalissa omille nokille."

Isäntä: "Johan minä ajattelin, että... Katsohan ukkoa, kun vielä vanhalta muistilta osaa tehdä salvoksen. Se kun ennen uutena teki nurkan, niin sen salvokset eivät irvottaneet. Eivät hölmötä vielä vanhanakaan nurkat siinä meidän luhtirakennuksessa, jonka se sulhaismiessä ollessaan salvoi. Onko teillä luotilautaa?"

Kerttu: "E... ei... en minä tiedä, mikä se on."

Isäntä: "Ilman siitä ei tule kalua. Annappas kirves, niin minä teen. Tuostapa saan laudan."

Isäntä otti kirveen Kertulta, katseli sen terää. "Voi, voi kun on tylsä kirves! Ei tämä ole salvajan kirveen näköinen: on hioa nyljytetty aivan herneen palolle. Salvajan kirves pitää olla terävä kuin partaveitsi."

Sanna: "Mistäpä tuli suoli köyhän makkaraan!"

Isäntä: "Tahkomalla vaan. Kun tuotte meidän tahkon selkään, niin lähtee tauti kirveestänne."

Isäntä rupesi veistämään.

"Ei, ei tällä lähde lastu."

Auno ojenti kirvestään.

"Olisiko tämä parempi?"

Isäntä: "On tämä vähän niepseämpi. No eipä paljon ole väliksi... No kyllä tästä sentään saadaan... Tuokaapa hyvä punontainen ja pikkuinen, tuommoinen sormen pään kokoinen lyijypalanen..."

Sanna toi näpissään lyijykappaleen.

"Tämmöinenkö?"

Isäntä: "Semmoinen juuri... So, hyvä tulee, kun joutuu."

Isäntä sai valmiiksi luotilaudan.

"No nyt se on valmis. Tulkaapas nyt katsomaan, kun teitä opetan. Pankaahan mieleenne." Isäntä meni salvokselle.

"Tämän laudan levyiset pitää olla kaikki salvokset. Kas tämä entinen salvos tässä hirren selässä ei ole aivan samallinen. Levitetään juuri tämänlevyiseksi."

Isäntä asetti luotilaudan salvoksen sivulle pystyyn. "No nyt se on paikallaan."

Osotti lyijykappaletta, joka riippu punontaisessa.

"Niin, tämä aina salvoksia ja nurkan päitä merkitessä laitetaan niin, että tuo riippalanka seisoo tuossa aivan noin juuri pitkin tuota viivaa. Sitte tämän laudan laittaa myöten puukonkärjellä piirretään kahtapuolta, juuri tällä tavalla, ja sitte tämä lauta pannaan näiden merkkien jälkeen näin poikki hirrestä — ja tästä piirretään salvoksen leveys. Sitte pitää hengen tulleen edestä varoa, ettei saa kirves varastaa puolesta eikä toisesta. Samoin kuin nurkan päitä merkitään, niin asetetaan tämä lauta näin, että juuri tuo riippa lyöpi tuohon merkkiin. Sitte piirratte tätä laudan syrjää myöten, niin siinä kaikki koko konsti. Kun niin teette, niin sen täytyy väkiselläkin nousta suoraan."

Sanna osotti sormellaan lyijynuoraa ja sanoi: "Se on tuo lyijynokare, tuommoinen nolkotus vaan

tuossa langan nenässä, joka ajaa nurkan taivasta kohti ihan väkisellä. On liian paljo mieltä noin vähässä paikassa."

Isäntä: "Konsti ei ole kangella väännettävä... Niin, nyt kun tällä tavalla olette nämä päällimmäiset salvokset tehneet, sitte poskeatte hirren, että se juuri sopii putoamaan salvoksen pohjaan. — Posketessa täytyy olla hirsi kohdallaan. — Sitte merkitsette tarkasti salvoksen, siinä se on salvos viekas tulemaan akanhampaalle."

Vappu: "Eikö ukonhampaalle?" Isäntä naurahti ja jatkoi:

"Sitte salvetaan siksi, että vara ottaa joka paikasta noin kolmen sormen levyiseltä joka paikasta. Varatessa pitää olla hirsi kohdallaan, muutoin jää kallelleen ijäkseen. Ja vara pitää juokсутtaa näin kohdallaan ja vakavasti, muutoin tulee varaus ruunanhuulelle... Niin, laatua se työ vaatii. Jos työ mikä tahansa ei alusta pääse jäljilleen, niin se kurikkata vetää loppuun asti. Vaan kun se jo alusta joutuu suonelleen, niin siinä ei ole kuin luottelee vaan... Vähässä sitä paljon seisoo. Muistakaa nyt minun neuvokiani."

Kerttu: "Kyllä, kyllä! Kiitos, kiitos!"

Sanna: "Kiitos, kiitos! Käykää nyt vielä vastakin meitä opettamassa."

Isäntä: "Kyllä, aivan mielelläni käyn, ettei menisi pilaan tuommainen teos. Voi, voi, kun tästä tulee juhlallinen! Kyllä varmaan se teillä suuta nauruun vetää, kun saatte harjavuolen päälle."

Riikka: "Sinne on monen ihmisen ikä."

Isäntä: "Toki siihen on kauankin. Kun harjautte työhön, niin lapioitte menemään vaan. Alku se on aina hankala. Ja alku se työn kaunistaa, mutta lopussa kiitos seisoo."

Kotiinsa lähti isäntä hiihtomaan.

Tytöt palavin silmin katsoivat jälkeen.

Riikka: "Kun olisi yhden hirren salvanut sijalleen."

Katri: "Minä luulin, että Kerttu sitä tahtoi."

Kerttu: "En viitsinyt."

Auno: "Mitä me siitä. Työ käymään vaan!"

Sanna: "Työ käymään vaan! Ei pakisten parane."

Isäntä seisahti suksillaan, otsa vähän kurtistui ja sormellaan sujutteli vahvan, vähän kyömän nenänsä lihaista päätä ja suurilla tummilla silmillään katsoi suksiensa kärkiin... Mutta heti pyörähti, palasi takaisin tyttöin luo ja virkkoi:

"No minulla nyt eivät ole niin sienat tulessa eikä aika ihan jäniksen selässä, etten joutaisi hieman viipymään. Näytäppäs, Auno, minulle kirves, niin minä salvan yhden hirren paikoilleen, että opitte tuota luotilautaa käyttämään."

Auno hehkuvin kasvoin työnti kirveensä ja virkkoi:

"Oli mieleemme teitä pyytää meitä sen verran, vielä opettamaan, vaan emme viitsineet."

Isäntä nakkasi sarkaisen nuttunsa hangelle, nousi nurkalle ja alkoi posketa kumisevaa hirttä.

Tytöt kehivivät katsomaan, katsoivat niin mielissään, että kielet olivat huulien välissä ja huulet menivät mukaan, kun isännän kirves niin lihvakasti päästeli lastuja poskeaksesta...

Isäntä sai hirren posketuksi ja se johotti salvosten pohjassa.

Kirveen kasalla rupesi hän merkitsemään salvosta ja virkkoi:

"Näin tarkasti merkitään salvos. Ka näin!"

Auno: "Kyllä näemme!"...

Isäntä sai merkityksi salvokset, käänti hirren selälleen, rupesi hakkaamaan salvosta varovasti ja vakavasti, pudotellen kirveestään viivaan ja virkkoi:

"Kerkkä-Tanelin sanaan: tämä se on tarkempaa kuin puukolla tappelu."

Sitte hän vähäisen lohkasi salvosta ja jatkoi:

"Ei paljon kerralla, kunhan siksi, että vara ottaa tavallisesti."

Teki latvaankin salvosta, kaasi hirren salvoksiinsa, katseli saumaa ja koetteli varalla:

"On tuosta vähän näppi. Kylläpä se sattui näpin tarkalta... No on se sentään melkein sievimmälleen."

Katseli hirttä puolelta ja toiselta virkkoi:

"Nyt se on katsottava, onko kohdallaan. Katsokaapa, onko kohdallaan."

Tytöt katselivat.

Sanna: "Taitaapa se melkein olla. Näyttää se hieman niinkuin olevan nojallaan ulospäin; vai silmäkö tuo valhetellee."

Auno: "Niin minustakin näyttää."

Vappu: "Niin se näyttää kuvastavan silmään kuin olisi hieman kallellaan."

Kerttu: "On se siksi juuri, että silmä ottaa."

Riikka: "Ei suinkaan tuon vertainen toimita sitä eikä tätä."

Isäntä otti moukarin, löi hirttä korvalle ja sanoi:

"Joko oikeksi?"

Sanna latvalta hirttä katsoi pitkin, kallisteli päätään ja sanoi verkalleen ja päättävästi:

"No eipä taida parata. Ei löydä minun silmäni, kumpiko puoli siinä voitaisi."

Auno: "Ei minunkaan."

Isäntä katsoi pitkin hirttä.

"Nyt se onkin kohdallaan... Minä varsin teiltä kysyin, näettekö, milloin se on kohdallaan."

Vappu: "Näkeehän toki näin kirkkaalla päivällä."

Isäntä otti varan, rupesi piirtämään saumaa ja puheli:

"Tällä lailla vara kuljetetaan, niin kyllä patoaa iholleen hirsi. Katsokaa, tällä lailla merkitään salvoksen pohjat ja sitte pitää salvos salvaa aivan juuri näitten merkkien tasan. Muutoin, jos varastaa syvempään, niin tulee koppasalvos. Tai jos vähemmän, niin jää hirsi salvoksensa varaan."

Auno: "Kyllä, kyllä."

Hirsi kaadettiin selälleen.

Isäntä halkasi salvokset. Tytöt veistivät varauksen.

Isäntä pyyhki lastut pois salvoksista ja hirren selästä, katseli hirttä ja virkkoi:

"No osaattehan jo varauksen veistää aivan, ettei se siitä parane!"

Kerttu: "Isähän meidät opetti."

Isäntä hiki otsassa katseli vielä salvoksia ja hirren varausta, onko piirtoa myöten veistetty ja sanoi:

"Kyllä siihen näkyy uskaltavan panna sammalet koettamattakin. Mutta te omin päinne kyllä saatte ensin koettaa ja sitte sammaltaa."

Sammalet pantiin hirren selkään ja varovasti kaadettiin hirsi sammalten päälle salvoksiinsa.

Auno otti moukarin, löi salvoksiin ja jymeä kaiku levisi räikeän kevätaamun kuulakkaan ilmaan.

Isäntä istui hirren selälle.

"Kyllä se latva on jo ihollaan, sen kuulee äänestäkin; mutta pudotappas tänne tyveen koetteeksi."

Auno tuli tyven luokse, nosti moukarinsa ylös, kuten vaan kädet antoivat, ja pullistanein poskin jysäytti hirteen.

Isäntä: "Vieläpäähän nutjahti. Pudota vielä!... Se niin! Vielä nahahti. Pudota vielä!... So, hyvä on! Jo ääntää kuin yksi puu."

Auno nosti moukarinsa.

"Vielä kerta kiellon päälle, se on vanha sananlasku", ja yhäkin enemmän hartioitaan nutjauttaen pudotti moukarin hirteen.

Isäntä: "So-so, jo välttää! Hyvä on! Sen minä tiedän, että se ei lähde näppiin."

Kerttu katseli nurkkia.

"Aivan ovat nuo salvokset kuin yksi puu."

Isäntä otti luotilaudan, asetti sen salvoksen kohdalle Ja virkkoi:

"Katsokaapa, nyt ei kuin tällä lailla vaan. Tästä piirretään salvokset ... aivan näin."

Pani luotilaudan nurkan viereen, asetti luotirihman merkkiinsä.

"Tästä nyt piirretään nurkan pää tällä lailla... No joko nyt osaatte?"

Auno: "Jo epäilemättä!"

Kerttu: "Kyllä ymmärrämme."

Sanna: "Houkat olemme, jos nyt emme alkane osata!"

Isäntä laski luotilaudan käsistään nurkkaa vasten, katsahti kehikon kierrosta, huokasi miellyttävän huokauksen ja sanoi:

"Siinä on nyt. Alussa on. — Kyllä hyvä tulee, kun ette hutiloi."

Vappu: "Emmehän toki! Mihinkäs meillä on kiire. On meillä päiviä jos makkaroitakin."

Isäntä kohosi suksilleen.

"Terveeksi jääkää! Käyn kohta teitä katsomassa."

Tytöt loistavin silmin kääntyivät isäntään ja yhteen suuhun iloisesti virkkoivat:

"Tervennä menkää! Kiitos, kiitos teille hyvä isäntä!"

* * * * *

Päivä päivältä salvos kohosi, hirsi hirteen liittyi. Varhain aamusta myöhään iltaan levisi katkeamaton pauhina kevään puhtaaseen metsään...

Kesänkielessä, kun hanhet matkasivat syntymailleen, niin harjalla vilkkoivat tyttöin kiiltävät kirveet ja hehkuen punottivat päivettyneet kasvot.

Kesälintujen kiimalauluihin sekoi viimeinen kaiku harjavuolen sijalleen lyönnistä. Lastukkaalle pudottivat tytöt kirveensä ja istahtivat harjavuolelle, kuni matkahanhet virran kivelle.

Sanattomina siinä istuivat pitkän hetken... Jokaisen näytti täyttäneen mieluinen tunne.

Luoteen rannalle varveni päivän kajas ja huntuaan levitti kevätyö, kun tytöt laskeutuivat harjalta. Pihkasta kiiltivät repaleiset vaatteet, kun väsyneesti poistuivat yönsä lepoon.

Nyt tuli kattamisen puuha.

Männyistä kiskottiin varparuoteet. Ne levitettiin vierä viereensä vuolille ja eräänä tyynenä iltana ladottiin tuohet suomukseensa katoksi ja painoksi pantiin aisatut malot, joitten nenät harjalla liitettiin ristiin pujottamalla reijistään hienoon pituun.

Katto päällä se nyt seisoi uhkea rakennus ja lempeä hymyilivät hohtavat seinät kultaisen kevätyön tyynessä hämärässä.

Lastuiselle kentälle istahtivat tytöt. Syvään hymyyn vetäytyivät suupielet.

Kerttu virkkoi: "Luulimme olevan näitä rakennusaineita liaksikin, mutta rippeet ovat jäljellä."

Auno: "Tarkkaan turkki tilkkunsa vetää, saunan kiukoa kivensä, sanoo sananlasku. Mutta hyvä kun piisasi."

Sanna: "Mistäs multimuksia ja niskapuita pannaan?"

Vappu: "Metsässä tuolla seisoo monta semmoista puuta."

Katri: "Mutta ne eivät tulokkaan nyt niin luikona kuin hirret keväällä."

Riikka: "Yksi kerralla kannetaan tahi vedetään kelkalla, kun on vielä paikoin luntakin."

Kerttu: "Mutta riihi meillä on ensimmäinen tehtävä. Kirkkaanapa selviää tuo laiho lumen alta. Jos Jumalasta on myötiä niin kuukauden kolmisen perästä on mitä panna riiheen."

Vappu: "Leivältä paistaa silloin tuo kantoinen rinne."

Sanna: "Ompa tuossa laihon aitavieressä tuo tumma kuusikkosylvö, tuo antaa mielellään riihen. Tuommoiset mankilakuuset rupeavat kättämättä riiheksi."

Vappu: "Ja tuota, tuota — Matti Möykkysen sanaan — me osaammekin tehdä salvoksen, tuota, tuota."

Riikka: "Se välttää koirankaulaan."

Vappu: "Vaikka ressin kaulaan, niin sattuu kyllä!"

Auno: "Totta tosiaankin, tuo kuusikko meille; antaa riihen. Tuohon paikoilleen tokastaan tosiaankin koiran kaulalle. Siihen välttää, kunhan on puuta; kyllä sammalet tukkii välämät. Ja ompa tuohia katoksi ja metsästä lisää."

Kerttu: "Semmoista minäkin olen ajatellut ensi hätään."

XIV.

Oli Elokuun lämpöinen päivä, Auer kattoi vuoret ja laaksot ja siniverhossa seisoi mykkä Hyllyäiskero. Mutta veriinsä joutuneena rymötti lynkäinen ruis.

Silloin työt astuivat sirppi kourissa rukiinsa kimppuun ja hymysuin he iskivät sirppinsä keltaiseen olikkoon. Ahvatta kuhina ja karea jurmitus alkoi kuulua raskasteräisen olikon rinteestä. Pivo pivon perästä kohoili korkeita janhusolkia ja lyhteitä alkoi tulla kuin tulvaa kahisevalle sängelle Reeta, Saara ja Katri ne sitelivät, Pieto pani jäljestä kuhilaille ja Martta poimi päitä sängeltä.

Siten viikossa muuttui kuhilaksi tuo äkeä touko ja kuhilailta paistoi se valtainen halme.

* * * * *

Kuhilaat olivat jo kälvineet Elokuun poutaisessa tuulessa. Mielivätpä työt ruveta kokoamaan niitä nartteeseen eräänä helteisenä päivänä.

Pieto se oli keskelle ahoa nartteen pohjan laittanut Tytöt tulivat lyhteitä kantamaan. Mutta Pieto raukeasti virkkoi:

"Eivät ne näy päiväsydämmellä käsiä sietävän. Ovat niin kuivaneet ärhähköiksi. Iltanuoskeata täytyy odottaa."

Tytöt poistuivat kotiin levähtelemään. Sanna mennessään virkkoi:

"Mieluinen vahinko! Yöllä on viileämpi kantaa lyhteitä."

Auno: "Niimpä on."

* * * * *

Aurinko painui mailleen ja nouseva yökaste nuostutteli kuhilaat. Silloin työt rientivät kuhilastensa kisaan ja alkoivat nostaa lyhteitä nartteen pohjalle.

Pieto se latoi ensimmäisen lyhdekerroksen nartteen pohjaan, meni nartteen päähän, katsoi pitkin lyhteiden tyvestä, kävi kahdesta kohti pökkimässä sisäänpäin ja eräässä kohti vetäsi lyhteen tyviä ulospäin, meni taasen katsomaan nartteen päästä, virkkoi:

"On tuosta vähän mutkalla noin puolen kämmentä ulospäin".

Kävi varovasti pökkimässä lyhteitä sisäänpäin, palasi taasen katsomaan nartteen päästä, katsoi totisesti ja juoksutti silmiään päästä päähän pitkin nartteen pohjaa ja virkkoi:

"Tuo pohja se täytyy olla suora, muutoin nartteesta tulee loksokylkinen kuin lama lehmä."

Sitte hän siirtyi toiselle puolen nartteen pohjaa, latoi lyhdekertuuden ja taasen oikoi rintuuden suoraksi, katsahti Kertun päälle, kohotti voimakkaan näköisesti hartioitaan.

"Sinä, Kerttu, saat ruveta latomaan."

Kerttu hieman punastui.

"Kun tuota osaisi."

Pieto: "Kyllä siihen oppii; alahan panna!"

Kerttu otti lyhteen ja pani nartteeseen niinkuin näki toistenkin olevan.

Pieto: "Ei sillä lailla, ei sitä niin pehmeästi. Se pitää panna näin: tällä lailla töksäytetään tyvi tuohon toiseen lyhteesen, niin ei luista ulospäin. Muutoin se pursistelee näitten rinta. Tällä lailla vaan!"

Kerttu otti lyhteen, tönkeästi jusautti nartteen lapeeseen.

"Näinkö?"

Pieto: "Paremmiin toisen viereen, niin taajaan kuin vaan menee ja... Sillä lailla! Painahan lujempaan lyhteen tyvi."

Kerttu hartian voimasta huiskautti lyhteen nartteen laiteeseen ja rutasi toisten viereen. Otti toisen ja kolmannenkin, pani ne samalla lailla.

Pieto: "Sillä lailla, annahan mennä se kertaus!"

Sitte poistui Pieto toiselle puolen narttettä ja alkoi latoa lyhdekertuusta.

Kun päästä päähän oli lyhdekertuus ladottu, katseli Pieto Kertun latajasta, nykki muutamia lyhteitä ulospäin ja virkkoi:

"Näkyypä se siitä lähtevän... Menehän tuonne toiselle puolen nyt latomaan."

Kerttu katsoi Pieton latomista ja siirtyi toiselle puolen narttettä ja alkoi suoltaa lyhteitä nartteeseen...

Taasen oli lyhdekerta pantu. Pieto päättään kallistellen katsoi puolta ja toista nartteen sivua, virkkoi varmasti:

"Kyllä se nyt siihen vakautuu, kunhan lyödään vaan."

Nakkasi hattunsa sängelle ja hymyilevin kasvoin rupesi roppelasti latomaan lyhteitä.

Samoin Kerttukin oikein haltioissaan sukki lyhteitä nartteeseen. Toiset tytöt kantaa uhmittivat lyhteitä paikoille. Lyhteen latvasta, kun pirisi jyviä sängelle, niin hymyillen Pieto virkkoi:

"Pirahtaa sitä pitävältä. Mutta siihen sitä jääpikin, josta karisee."

Enempi ei hän enää puhunut koko yönä. Märkinä höyryisivät pulleat hartiat ja hymyyn lientyivät leveät posket. Märkinä makajaksina riippuivat tyttöinkin tukat ruskeille kauloille ja oistona juoksi hiki pitkin tulehtuneita poskia ja selkiin liittyivät märät paidat.

Niin työskenteli Pietolan väki Elokuun lämminnä kuhjayönä. Ja kun aamun aurinko hiipi itäisen metsän latvoille, niin juhlallisena johotti valtainen narte halmeen autiolla sängellä ja sen mahtava kuva seisoi aamuauringolle hymyilevän metsän tummalla rinteellä. Syvä tyyneys näkyi tyttöin ja Pieton väsyneissä kasvoissa, kun keräilivät päitä nartteen ympäriltä.

Kerttu istahti sängelle. Hikihelmien ojat näkyivät tuhrauneilla kasvoilla.

Auno istahti viereen. Ja hiljaisina kuin pulmuiset pilveen liepsahtelivat toisetkin tytöt siihen ympärille.

Karkean paitansa hihaan pyyhkeilivät he kasvojaan ja kirkkaina remahtelivat silmät.

Kerttu katseli närtettä, virkkoi: "Vuosi takaperin olimme onnettomimmat, mutta nyt onnellisemmat kaikkia ihmisiä."

Auno: "Joka kovan kokee, se pehmeän perästä löytää sanotaan. Todellakin, vähän enemmän kuin vuosi takaperin juuri tässä seisoimme. Se kauhistava palo hukutti elon ja elämisen henkeä ja hipeätä myöten. Mutta nyt on kaikki lisästen kanssa takaisin... Hyvä kaikki, hyvä kaikki. Nyt maksamme Ahtolaan velkaamme ja vielä jää kahdenkin vuoden leipä talteen. Siten eletään aivan luotuja päiviään."

Sanna: "Hyvä on pitkän pinon vieressä lastuja poimia."

Vappu: "Niin se ajan kiertävä ratas kiepauttaa yhdessä vuodessa asiat nurin niskoin ja kääntää taasen pystyyn. Kyllä me nyt elämme kuin pukit huuhdassa, kun muu paha muualta katsonee."

Kerttu: "Luojaalla on lykyn avaimet."

Reeta kahden käden sukasi hartoja hiuksiaan korvainsa taakse, siniset verisuonet olivat korkealla tasaisella otsalla ja virkkoi:

"Niin on, ei pääse päätään ylemmäs."

Riikka katseli närtettä.

"Tuli siihen hyvä korkeus. Ei olisi uskonut minkälainen närtteen jätkä kokoutui tuolta yhdeltä aholta."

Vappu: "Näkihän sen semmoisen lyhteen paljouden."

Sanna: "Mutta mihinkäs niitä nyt ruvetaan jyviä panemaan? Se ei sovi pikku pussiin tuon närtteen sisus... Isä se suunnille tietäisi, paljonko tuosta pemahtaa rukiita. Kysytäämpäs isältä... Isä!"

Pieto kohotti päätään, kun oli kumartunut päitä poimimaan.

"Mitä?"

Sanna: "Paljonko luulette lähtevän rukiita tuosta närtteestä?"

Pieto virkkoi varmasti:

"Noin vähän enemmän kuin kuusikymmentä tynnyriä."

Vappu hytkähti, kasvot leimahtivat:

"Se on koko rovio! Ja ne ovatkin rukiita ihan helmenkarvallisista!"

Sanna: "Mutta mihin niitä sovitetaan? Ne eivät sovi pikku pussiin."

Auno: "Kyllä niitä on sijoja. Säkinä on köyhä kaikki. Tuosta porstuan peruskamarista tehdään aitta."

Saara: "Se on minun kamarini; ei sitä panna aitaksi."

Riikka: "Sinun... Ole vaiti!"

Vappu: "Siitähän tosiaankin. Ei kuin pannaan lattia vaan, niin silloin on aitta valmis."

Kerttu: "Sitä minäkin ole ajatellut."

Sanna: "Siitä tehdään aitta ensi hätään... Mutta nyt tuntuu rupeavan päivä laulamaan. Eikö lähdetä levähtämään?"

Auno: "Niimpä tuntuu. Lähdetään vaan."

Vappu: "Kiinni se tuntuu silmiä riitelevän."

Tytöt nousivat seisalleen ja raukeasti haukotellen lähtivät kävelemään kotiinsa.

Pieto se vaan nokki hattuunsa närtteen sivulle karisseita jyviä ja itseksensä tuumaili:

"Herveä se on veri lumella minkä nuo Jumalan hyvät tuolla jaloissa."

Laskeusi polvilleen sängelle ja nokki jyviä lakkiinsa. "Niinpä se rupesi painostamaan... Sadeko tullenee."

Pani sen jyvähattunsa päänsä alle ja köllähti nartteen sivulle syrjälleen, lupsautti verkalleen parin kertaa silmiään, leveä partainen leuka hervahti varattomaksi, hengitys raskeni, nukkujan tyyni rauha valtasi uupuneet kasvot ja viihtyneenä retkotti jokainen jäsen.

* * * * *

Lännen vuoriin kätkeytyi illan aurinko, kun Pieto kohosi istulleen, harreili silmillään sinne ja tänne, nousi seisalleen, kävellä toikkaroi muutaman askelen, katseli taasen ympärilleen, haukotteli parin kertaa, kielellään kasteli paksuja huuliaan, käsillään hieroi turvottuneen näköisiä kasvojaan ja katseli taasen töhmeröisesti ympärilleen.

"Nukahdin tuohon... No en suinkaan minä hyvin kauvan... Kumma, kun koko ruumis on kuin syöty ja oksennettu."

Rupesi vielä samalle sijalleen pitkäkseen, haukotteli, että vesi tihkui silmistä, virkkoi:

"Kun olisi vähän enemmän nukuttanut, että olisi tuo pää selvinnyt."

Koetteli painaa silmiään kiinni ja herkutella uneen... Vaan taasen haukotti ja silmät vaan kirkastuivat ja uni näytti pakenevan kauemmas.

Pieto unehtui ajatuksiinsa, katseli taivaankannella lepäileviä illan juopuneita pilviä, katseli sinistä korkeutta, katseli ympärinsä kiertävää lakea eikä varsinaisesti mitään.

Siitä hän viimein nousi, lähti käsi paidanhalossa kävellä törkkimään. Itse hän ei näkynyt tietävän mihin menisi.

Osui kuitenkin rantaan, jossa tytöt paitsi Reeta ja Martta olivat verkosta tuotuja kaloja perkkaamassa.

Sanna vilkasi iloisen silmäyksen Pietoon ja virkkoi:

"Jopa nyt isä nukkui unenköyden aivan suoraksi."

Pieto katsahti tyhmästi ja kysyi:

"Miten suoraksi?"

Sanna: "Siten kun meni koko pitkän pituinen päivä."

Riikka: "Minä kävin monta kertaa katsomassa, mielin herättää kalakeittoa syömään. Mutta uni näytti olevan makeampaa, niin en raskinut."

Katri: "Ompa nyt Reeta jo toista kalakeittoa keittämässä. Onkin semmoisia ahvenia keitossa, että niitten säkeen ilkiää tarttua."

Pieton silmät suurenivat, harreillen katseli taivaanrantoja, katsoi Hyllyäiskeroa.

"Onko illan ruskoa tuo puna Hyllyäiskerossa?" Sanna: "Ompa hyvinkin ja viimeistä tähdettä sekin. Kohta uinahtaa ihan."

Pieto haukotteli välinpitämättömästi, lähti kävelemään, käveli pirttiin.

Otti tangosta leipäkannikan, puolikosta suolaisen selkä viillon siian, istahti pöydän taakse ja silmiään lupistellen pureskeli makeaan suuhunsa.

Reeta toi siihen maljallisen keitettyjä ahvenen muruja ja toisen maljan lientä.

Pieto pisteli ne kalamurut liiviinsä, ryyppi liemen päälle ja poistui kontulatoon tavalliselle yövuoteelleen ja paksulla kielellään loiski muutamia kertoja partaisia huuliaan, vetäytyi koukkuun ja ummisti silmänsä.

XV.

Metsä oli keltainen, lehdet loikoilivat puista, vettä lihuutteli samea taivas syyskuun tuhrakkana päivänä

ja syksyn kolkko tyhjiys näkyi kaikkialla.

Reeta se oli jo aikoja sitten hoitanut lehmänsä, päästänyt ne metsään, puhdistanut maitoastiansa ja paikkainen talvinuttu yllään hän istui pirtin ikkunan poskessa, joka oli vedetty puoliauki. Siinä hän parsia jampi vanhaa syylinkää. Kylmännäköisen vahvan nenän päässä riippui kirkas vesitilkka.

Toiset tytöt ne vielä loikuivat repaleisella yövuoteellaan, venyttelivät ja haukottelivat, ei näkynyt olevan mihinkään kiirettä.

Reeta puolivihassa virkkoi:

"Mitä tuo oinisteleminen maksaa nyt koko päivän! Näkisi tuosta jo oiki soristelemisin kohota kynsilleen."

Riikka: "Joko nyt on päivä ylhäällä?"

Reeta: "Vasta se nyt on. Jo tuosta herran hetkestä olleet lehmätkin metsässä."

Vappu: "Noustaan velikullat pois."

Sanna rupesi suulleen ja virkkoi:

"Ei kannata yhden vajavan päivän tähden. Ollaan tässä yhdellä tiellään... En liiku tuosta."

Toiset tytöt hyppäsivät pois.

Auno otti alusen laidasta:

"Nousehan pois, sen likasorkka, siitä. Tokko älyät, vai mitä!"

Vappu: "Älä huoli, minä nakkaan tuon kissan tuonne paljaille säärille. Nakkaanko?"

Riikka: "Nakkaa, nakkaa, kyllä herää."

Vappu otti unisen kissan syliinsä.

"Ai hyvä lintu, pidähän nuo kynnet harallasi. Mikä se nyt on Mikolla, kun on niin unisena? Ei ole kypälässä yhtään havunneulaista."

Katri: "Kiusaahan vähän, niin kyllä löytyy käteen ruotoja..."

Paristahan niskasta... Sillä lailla! Katsoppa nyt kättä onko piikkiä.

Nakkaahan nyt."

Sannan rinta pullistui ja ulos pörähti makea nauru, hyppäsi ylös ja virkkoi:

"Jos, jos sen pahokkaat ette ole pelaamatta niin"...

Katri: "Mitä niin?"

Reeta: "Kun et ole siinä roikuilematta; volkuilee paljain säärin kuin Mykrä-Kaija... Korjatkaa rikeneen ne rehonne lonsaan! Ja kun ei muuta liene, niin kurokaa niitä ryömiänne vähäkään sokeammiksi... Tuo Sanna se paraskin on. Ei huoli, vaikka yksin siekalein tippuisi päältä pois, roikelehtaa vaan. Kaunis kunnia. Ja tuo Vappu toinen hyvä, tuommoinen loikki, pää pilviä pitelee."

Sanna: "Katsoppas nyt Reetan nenää, kun on kyömässä. Se on väärinpäin noussut ylös tänä aamuna."

Reeta: "Sinä mokoma, tuo kippurakärsä. Melkein suora tuo omakin otsan pönkkäsi."

Sanna: "Semmoinen se pidetäänkin. Suoran edelle sitä ei ole käynyttä."

Kerttu: "Kun saisimme aamusen nihua, niin lähtisimme tästä johonkin... Kun rupeaa enemmän satamaan, niin sitte saattaa turoja noita ryöttiään."

Riikka: "Minun kuomani ovatkin ehyet, ihan neulalta heitettyt."

Sanna: "Sen ne ovat näköiset. Aivan ne ovat neulalta heitettyt, ei vielä päällä käytetty!"

Katri: "Ehyt minunkin on mekkoni, vaikka se on tuommoinen satakerta. On siinä paikka paikan päällä, mutta ehyt se siltä on."

Auno: "Niin, mihin sitä sitte lähdettäisiin, kun aamuista saataisiin? Mitä se Kerttu sanoi?"

Kerttu: "Tuosta sängestä lähdemme kuokkimaan ohran maata tulevaksi kesäksi. Etehen on elävän mieli."

Auno: "Aivan oikein! Se on ilmituuma. Laitappas emäntä hartsua pöytään!"

Vappu: "Tiedäppäs, emäntä, mitä virkasi vaatii, jotta saataisiin tuota, tuota murua rintaansa Matti Möykkysen sanaan."

Reeta: "Ei ole lukkoin takana. Tuolla kodassa on juustopata, kyllä saatte. Tahi kun ette saane, niin näpöttäkää ilman vaikka kolmeen karvanlähtöön, semmoiset viisaat."

Sanna: "Laittakaapa tuo ryypysija tuosta pois, tuota, tuota. Kun minä itse tässä rupean hötkyttelemään emännäksi, niin ei kuiva kynsiin murkina, ennenkuin on pöydällä. Tässä on emäntä ja toista paisuu!... No hytinään joka kynsi!"

Vappu: "Eipähän hameen helmat ahdistane emännällä."

Sanna käsipuolellaan kantoi juustopadan pankolle ja siekaleiset hameen helmat hetalehtivat nilkoissa; otti astiavasusta maljan ja ammenti täyteen kokkaista juustoa, ammenti toisen ja kolmannenkin maljan, virkkoi hymyellen:

"Jos kokki tahtoo etujaan valvoa, niin tulkoon katsomaan osansa päätä, muutoin jää tiirin osalle: pohjapa tässä kopajaa... Mutta pispapa on tullut vieraaksi kokille, kun on juusto pohjautunut!"

Reeta mulautti Sannaan ja virkkoi tyyliä:

"Eiköhän jotta pappi."

Pisti parsinneulan hampaihinsa, puukolla leikkasi langan ja sormiensa nenillä venytti syylingän kärkeä, näkyisikö vielä hiutiokohtaa. Otti kätensä pois sisästä, venytteli syylinkää kahden käden, laski siivosti viereensä penkille, otti toisen syylingän parsiakseen eikä näkynyt välittävän vaikka toisten suut läikivät parhaaltaan ja lusikat kalisivat pöydällä.

Vappu: "Kyllä nyt kokilla riihen nurkka palaa."

Sanna: "Anna palaa! Ei se nyt välitä, kunhan saa töppösiä."

Riikka: "Tule pois, Reeta, yhteen nujuun, muuten jääät tyhjille suin. Ei yhdeksän yhtä odota."

Sanna: "Kyllä me nämä eteykset saadaan laitaa ilman hänettäkin. Tietäähän elävä kuolevansa; emme perusta. Veistelläänhän vaan tuota siian lapetta juustolle ja leivälle kolmanneksi sääksi, vahvikkeeksi, ettei sujuttaisi ympäri kuokan varresta kuin ankerias."

* * * * *

Sängen rantaan astuivat tytöt. Sanna löi kuokkansa maahan, seisautti, silmäili alastonta sänkeä ja virkkoi:

"Tiinä titä oiti..."

Kiskoi hartiavoimalla ensimmäistä kuokan palaa ja jatkoi:

"Lujassa ovat kuikassa höyhenet minkä tuossa pelto... Mikä ne nuokin kannot laulaa pois? Tuossa jo on ensinnäkin tuommoinen juurikka; mikä tälle osataan?"

Kerttu: "Kyllä osataan, kun otetaan Kuokka-Iiskon konstit käsilleen... Kaivetaanhan reikä tuonne juuren alle. Ompa tuolla kehikon kupeella kuiva hirsisalikka. Terottakaapa sen tyvipää, mutta tehkää semmoiselle sian kärsälle, että pysyy juuren alla; tuokaa se tänne, minä kaivan sijan."

Tytöt kantoivat hirren paikalle.

Kerttu: "So, laskekaa tuohon tyvi... No nyt nostetaan latva ylös, että pääsee solahtamaan nenä juuren alle... No nostetaan vielä! No niin... Vielä vähän. No joka henki niinkuin yksi henki! Kohta menee... Pikkuisen vielä!"

Tytöt pullistunein kasvoin nostivat hirttä pystyyn.

Sanna: "Ei tämä nouse enempi. Tule sinäkin, Kerttu!"

Kerttu: "Minun täytyy tätä tyveä painaa, muutoin se keikkaa."

Katri: "Tämäpä peliä on, kun toiset nostavat, toiset painavat."

Sanna: "Tämä on kuin Paapelin tornin rakennus: toiset tekevät, toiset purkavat."

Kerttu: "No pois hurmuus ja nostetaan vielä... No ei tullut kalua. Tule, Katri, painamaan tuosta, tuosta noin tällä kangella painat vaan, minä lähden nostamaan. Sittehan on kumma, jos tämän kanssa nyt päivä pitää ährätä. No nyt yhtäaikaa!... Se niin, solahtipahan juuren alle!... No nyt painetaan! Niin, sillä lailla! Siirrytään latvemmas sitä tehden kuin yltää. Ka niin!"

Vappu: "Ka rietas, miten ruskaa ja lekkuu tuo kanto, katsohan! Kyllä nyt ei kanto ole omalla asiallaan. Painetaan vaan yhä!... Katsokaa miten laajalta liikkuu maa!... Kuule, mitä nuhjavat ja ponkkavat juuret. Mennään ihan latvaan ja painetaan kerrassaan maahan!... Sillä lailla! Voi, voi kun tämä on lystiä!"

Kerttu: "Pitäkää vaan siinä; minä kopistelen mullan pois, että kevenee."

Sanna: "Täytisen karhapää mikä on!... Siinä on juuria vaikka minnepäin, mutta lähdön teki!" Auno: "Täytyy sitä voiman käsissä." Riikka: "Mutta ase on tuo hirsi tuohon asiaan."

Katri: "Eihän tuolle sulinkäsin voisi ei tämän taivaallista."

Kerttu: "Tulkaapas noihin sarviin, niin kellistämme nurinniskoin... Sillä lailla vaan."

Auno: "Ruska mitä ruska, vaan kyllä kellistyt... Siinä se nyt karhottaa, mokoma karilas."

Riikka: "Minkälaisen puran on kasvanut maaemään ja sinne se vielä haroittunut sen tuhansiin haaroihin ja imekkeihin! Mutta lähdön teki!"

Auno: "Mutta katsokaapa tuota multaa, kuinka se on kaunista. Se on kuin ilmoista talkkunata."

Sanna: "Entäs tuo myllöstys; miten kuohkeata on tuon juurikan pohjalta. Se on semmoista savikon muheaa."

Kerttu: "Näkyvä olevan paras, kun ensimmäiseksi väännellään nuo kannot, niin se siinä myllöstäytyy, että vähä jää koko kuokkimista. Näkyvät nuo juuret urkenevan niin kauas."

Vappu: "Se parasta! Tämä on lystiä... Tuoko nyt?"

Kerttu: "Vaikkapa se, sitte tämä, sitte järestään lähdetään liestyttämään. Mutta tuli se myöskin on laitettava, jossa näitä jäljestä poltetaan. Ei näitä muutoin soviteta mihinkään."

Katri: "Me Saaran kanssa laitamme tulen ja rupeamme jäljestä polttamaan."

Sanna: "Se parasta!"

Kerttu: "Samahan se. Mutta tuohon alle tuulen, ettei savu ole ristinä."

Katri ja Saara laittoivat tulen: siihen sulloivat juurikoita kumolleen ja pulputen kohosi sakea savu.

Siten työskentelivät tytöt kantoisella vainiollaan aamusta iltaan päivät ja viikot. Katkeamatta näkyi kantokasain liekottava tuli, sininen savu kiirehti syksyn metsiin. Turpeen näköisinä liikkuvat tytöt tuohtuvien kantokasojen ja riittyvään hiillosten vaiheella ja tumma nokihierre oli kiehtynyt vahvoihin huuliin.

Siten se kantoinen aho vähitellen muuttui muheaksi pelloksi. Ja kun Marraskuun poutainen yö anasti maat routaiseen hallintoonsa, oli enemmän kuin kolmen ohratynnyrin ala kantoista rinnettä puhtaana peltona.

Viimeisen kantorionsa liekottelevaan paisteeseen istahtivat tytöt ja katselivat kalpean kuulakkaa taivasta ja kuuranhärmäisiä rinteitä.

Kerttu virkkoi tynnosti:

"Tosi on vanha sananlasku, että

"Martti maalle, karttu jäälle,
paimenet kylän kululle.

"Jopa Kalliojärvi sulkaa vetää, tietää se että huomenna on Martin päivä."

Sanna: "Sanoopa se sananlasku, että

"Simo siltoa tekeepi pahan Martin maalle päästä."

Vappu: "Sanoopa se sananlasku, että

"Simo siltoja tekeepi,
Martti maita vahvistaapi."

Auno: "Vahvistakoon nyt maat ja metsät, kun saatiin tuommainen läikäre tähän kuokasta ja kuokostapa kuokoksen päiväistäkin, peltoa kuin maksaa!"

Vappu: "On peltoa kuin Kyrössä. Siitähän on sananlasku, että kun olisi yhdessä Kyrön pelto, Limingan niitty, Kemijoen kalavesi, niin ei tuttaisi Jumalalakaan."

Kerttu: "Ompa tosiaan peltoa tuossa. Kunhan siihen kuusi nautaa, kahdeksan lammasta ja neljä vasikkaa antavat moskaa höysteeksi, niin ei se ollut viimeinen touko, joka tältä rinteeltä tuonnoin leikattiin. Vielä siinä on touko ryömyllään vastakin."

Vappu: "Toivossahan se köyhä elää, pelossa rikas kuolee."

Kerttu: "Niin, tästä on päästy, mutta ei työ tekijältä lopu. Nyt sitä pitäisi tuota asuinrehtoa ruveta sulaksi laittamaan."

Auno: "Sehän se olisi, mutta, mutta..."

Sanna: "Taitaa mahti käydä vähäksi uunin teossa."

Auno: "Mutta kiven nosto nyt on ennenkuin maan routii. Tuossa minä tiedän, tuossa järven toisella puolen aivan veden kielellä semmoisen syrjälouhen, siitä saa vaikka minkälaisia liuskoja. Siihen on meidän käyminen käsiksi ennenkuin kerkeää routia aivan jalkapuuhan. Kyllä niitä siitä yhdeksi uuniksi heti lähtee. Ja kun tuossa järvessä joutuu jää kantavaksi, niin noilla kelkoilla suokaisemme rantaan."

Sanna: "Mutta pitää olla hevoiset kengässä, muutoin hampaansa särkevät, kun turvalleen lankeilevat nilpulla."

Vappu: "Eipään kengittä! Ei liene liiaksi sukatkaan, kun pitkittänee tuota ilmaa."

Katri: "Mutta kukas uunintekijäksi? Siinä se taitaa tulla ällä eteen."

Kerttu: "Ompa hätäkin. Otetaan Koivukankaan ukko mestariksi. Se on pappilaankin muurannut aikoinaan."

Sanna: "Mitä siitä on homekoppolista enää taikaa, vanha kakaraan kaatuva laho. Kyllä siitä nähden pysyvät kehikot kylmillään ijankaikkisesti."

Kerttu: "Älähän sentään... Sen ukon päässä vaikka se on paljas kuin munan kylki, on vielä täysi nero ja se on pää-asia. Mitäs me hänen voimistaan; vaikka paarilla kannetaan työpaikalle, niin itse teemme työn, kunhan vaan suusanalla neuvoo."

Auno: "Se keino kaikista paras."

Riikka: "Silloin meistä muurareita rupeaa tulemaan."

Kerttu: "Vieläpä suutariakin. Se mies se osaa opettaa kengänkin tekoon. Se kuuluu enemmän koin kaksikymmentä vuotta olleen sotaväessä suutarina. Niin kertoi Rasilan Maija-muori."

Katri: "Vaun on se ukko päästänyt monta miestä kenkäjalkaan!"

Riikka: "Minä kyllä opettelen suutariksi. Ei se ole ihmistä pahempi suutarikaan."

Sanna: "Vaun suutarin jalassa ei ole kenkiä eikä sepän tupessa puukkoa, se on vanha sananlasku."

Riikka: "Oli miten oli, matta suutariksi opettelen. Oppia se on suutarinkin oppi."

Auno: "Ei ole puheen pituudesta. Mitäs muuta kuin lähdetään kivipaikalle."

Sanna: "Kyllä eivät laho vielä aamuunkaan. Antaa nyt hautua sen asian."

Vappu: "Sen minäkin sanon, ettei niitä syö siellä hiiret eivätkä vie muut, jos ovat huomeneenkin. Tänä iltana lämmitetään sauna ja karistellaan entinen noki selästään ennenkuin uutta alamme hieroa."

Riikka: "Niin tehdään. Kyllä ollaankin koko porokopeloita."

Auno: "Eipä tuo sentään tunnu suuta väärään vetävän minullakaan se kylpyhomma."

Kerttu: "Semmoista minä olin ajatellutkin, vaan hyvähän on tuumata valmiiksi."

Saara: "Mutta minun kamariini tehdään ensimmäiseksi uuni."

Riikka: "Mikä se on sinun kamarisi?"

Saara: "Tuo porstuan perus."

Katri: "Mistä se on sinulle tullut?"

Sanna: "Ole veikkonen ääneti? Ne ovat kaikki yhteisiä kuin kuin köyhän Paavon hevoset, että hei kaikki minun hevoseni."

Saara: "Minä sen pidän porstuan peruskamarin."

Vappu: "Ei tule ne herkut. Paraskin vaivannäkijä tässä nyt tarvitsee omituiset kamarit! Melkein pehmeillä käsillä olet vielä tähän asti asiaan tarttunut. Kyllähän sinä tässä pannaan herrastelemaan... Odottele kerjäläinen."

Saara: "Vaan minä en lähde kiven nostoon."

Vappu: "Jos tahasi! Se ei paljon hidasta."

Sanna: "Mutta laiskan ei pidä syömänkään. Katsotaan kyllä, kumpiko on parempi: tehdkö työtä vai olla syömättä."

Saara: "Ka Sannan silmiä, kun kiiltävät koin Jormaselaisten... Kyllä minä syön, mitä minä tahdon."

Sanna: "Syöt, vaan määrältä syöt, jos tahdotaan. Saat sanoa kuin venäläinen sotamies, että määrältä Ruotsi syöttää, määrältä asuttaa."

Katri: "Ei se toki Saara malta ollakkaan poissa kiven nostosta. Eipä se pysynyt poissa salvokseltakaan, vaikka uhkasi."

Vappu: "Se vaan suunsa mauksi sanoo... Tulee se toki kiven nostoon noita räpylöitään katselemaan."

Saara mulautti Vappuun.

"Sinä mokoma työpuskari. Kyllä minä kohdastani kontin kannan."

Sanna: "Ei suuri sana suuta halkaise!...Sinä kohdastasi kontin kannat. Kuka se on nähnyt?... Johonkin käsketään, niin on nenä kyömässä ja suu murrollaan kuin Mörö-Kajalla, vetää sääriään kuin vaivainen kana. Ja tapaa sen silloin jos jokin tauti, saisi se Rupukan muori olla aina puoskaroimassa."

Saara: "Mutta mitäs Martta on tehnyt."

Sanna: "Martta! Häpeä toki suullesi vetää! Reetan apuna muutostaa karjan hoitamisessa niin pitkät kuin päivät."

Kerttu: "Mitähän maksaa tuo jatustus."

Saara: "Tuo Sannahan tuossa."

Sanna: "Sinä puhdas kuin pesty kekäle! Katsoppas alkua; kenen oli syy?"

Auno: "Kaksikin hyvää, kolmekki autuasta."

Saara: "No ei minun syytani ole. Minä tahdon tuon Porstuan peruskamarin omakseni. Tahi jos sen pidätte aittana, niin sitte tuon päivänpuolimmaisena nurkkakamarin."

Sanna: "Hyhyy... hyhyy... Kylläpä ylhäiti lennät nyt! Jo nyt ämmä rukka panit liian paljon palallesi. Vai nurkkakamari, päivän puolimmainen!... Parhaassa se olisi sentään vievä mieli... Ole toki uneksumatta semmoisista hommista!"

Vappu: "Lauluksi se toki se homma jääpi."

Kerttu: "Pirtin uuni meillä on ensimmäinen."

Auno: "Ja sen teemme tuossa paikassa. Se on päätetty; Koivukankaan ukko mestariksi, minä ja Kerttu murareiksi."

Vappu: "Olen minäkin yksi kokelas."

Sanna: "Ja minä."

Katri: "Mitäs minulla teetetään?"

Sanna: "Sinä saat olla savilänttärinä ja Saara pannaan paljain säärin polkemaan savilavaa."

Saara: "Eipä muuta kuin pannaan. Puhu toki hiljaa semmoisista."

Kerttu: "Kun ei lopu tuo marina ja märinä. Asiaa ei neulan edestä, niin kunhan jätistään... Missäs olikaan kuokkani? Vien sen talteen vastasen varalle."

Sanna otti kuokkansa olalleen, potkasi Kertun kuokkaa ja virkkoi:

"Tuossa on tökerösi."

Pystöpäisinä kuokat olallaan lähtivät tytöt kävelemään kotiinsa päin. Punaiset pohkeet vilkkoivat repaleisten helmien välistä, löyhällä riippuivat olkapäissä poroiset paikkanutut, levällään repsottivat niskoissa liestyneet palmikot, ja jaloissa karskoi kahmeinen tanner.

XVI.

Oli umetto päivä Joulukuussa Marraskuun rajalla. Sillan tasalla oli uunin teos Pietolan uudessa pirtissä. Tytöt asettelivat suurimpia ja laajimpia kiviä pohjakettaan.

Koivukankaan ukko se istui pölkylä, turkinkaulus oli pystyssä ja vanha näätäreuhka suojeli paljasta päätä. Turkin raosta näkyi kurttuinen kaula, ja varatonna riippui tuomivartinen pahkapiippu hampaattomissa huulissa. Korkea kyömänenä seisoj ylähuulen tasalla ja kaitaiset kureiset kasvot peittyivät valkeaan partaan. Käsissä oli hänellä melkein sylenpituinen suoraksi höylätty särmikäs keppi, jonka nurkissa oli muutamia koloja. Niitä se ukko piteli mieltävän näköisenä laihoilla, vapisevilla näpillään, osotteli uunin pohjaa ja virkkoi:

"Niin tuohon... Tuohon ainakin se on pirtin uunin vetoreiän leveys ja tuohon korkeus. Siitä se sopii hölkäisemään."

Seisalleen nousi ukko. Vahvat sarkahousujen lahkeet olivat irtaallaan paulakenkän päällä maatavetona, jäykkänä kömötti kohmea turkki koukkuun rytistyneellä pitkällä vartalolla.

Hän astui askelen, kuuristui verkalleen, mitteli kepillään uunin teosta kaikilta sivuilta, virkkoi:

"Sisnoin... Nyt tässä täytyy tietää mitä tästä tehdään... Sisnoin."

Mittakepillään ukko piirteli uunin sijaa osiksi ja mieltiväisenä puheli:

"Tähän tulee takka... tähän liesi... tähän ja tähän vetoreikä... tämä jää pesäksi... sisnoin sisnoin... Tuo kivi pannaan tähän nurkkaan sisnoin... tuo sitten."

Osoitti kiveä lattialle.

Kerttu otti kiven, nosti ukon osoittamaan paikkaan, käänteli siinä.

"Mutta ei tämä käy tähän; on tuo laita tuommoinen lieppu,"

Ukko: "Kyllä se käypi, sisnoin."

Piirti kepillään kiven laitaa.

"Tuosta vasaralla tuo laita pois."

Otti vasaran ja kankeasti taksautteli kiveä.

"Ka näin... Ka näin tällä tavalla... Sisnoin."

Kerttu hymyellen katseli ukkoa, kun se vasaralla taksautteli kiven laitaa ja sanoi:

"Oppineen on hyvä työtä tehdä; listii kuin naurista vaikka on kiveä."

Ukko: "Listittiin sitä aikoinaan. Mutta ei ole miehestä mennehestä eikä tuiki tullehesta, minkä minustakin... Toinen jalka on haudassa, toinen haudan partaalla... Sisnoin, nythän se siihen jo mukautuu... Lonkkaa vähän... Annappas tuo kiven liuska tänne, pannaan tuonne laidan alle, niin heittää se."

Kerttu: "Tämäkö?"

Ukko: "Se toinen. Ei se, tuo tuokimmainen. Ka se..."

Ukko sokrotti kiven liuskan sen pantavansa kiven alle. "Sisnoin, heittipään lekkumasta. Nyt vaan seosta alle..."

Pani lastalla savitahnosta kiven sijalle, pani kiven paikoilleen, koputti vasaralla, että tuli iholleen, virkkoi:

"Sisnoin, siinä se on yksi. Nyt asetetaan toinen nurkka. Katsotaan vaan, että tulee uuni seisomaan suoraan eikä kalhimmittain kuin pilantekijä."

Pani kiven toiselle nurkalle, mittasi kepillään ristiin.

"Sisnoin, siinä on toinen nurkka."

Okiasi suoraksi itsensä ja jatkoi: "Nyt tässä ei ole muuta silmäkirjaa kuin nämä sivut muurataan suoraan, aivan suoraan, ettei jää laiskan kohtia."

Auno otti kiven laatan, loiskautti uunin pohjalle.

"Tästäkö näin? Tuohan on ihan kuin tuosta."

Ukko kepillään koputti kiven nurkkaan.

"Sisnoin, tuo viiste nirskutetaan pois tuosta laidasta."

Auno lohko vasaralla kiven laitaa sen verran kuin ukko määräsi kepillään ja pani sijalleen.

Ukko: "Sanoi, savea alle vaan... Sisnoi... Hyvä on. Siitä se lähtee, kunhan tässä tievaillaan."

Auno: "Kun tässä päästäisiin alkuun, niin kyllä sitä sitte."

Sanna: "Kun sitä päästäisiin järkeensä, niin eihän tässä taasen ole kuin pidellään ja vedellään."

Ukko: "Kyllä työ tekijänsä neuvo, kunhan tässä päästään matkalle."

Osoitti kepillään muurausta ja jatkoi: "Tähän vaan nyt näitä sivuja aletaan kutoa vaan."

Kerttu, Auno, Sanna ja Vappu alkoivat asetella kiviä sijalleen. Ukko istahti pölkylle, pani keppinsä viereensä, täytti pahkapiippunsa, iski tulen tulaan, pani sen piippunsa päähän rouheiden sekaan ja alkoi imeä tuomista vartta. Syvään upposivat poskinahkat imiessä uhkeaa piippua ja niukasti tuikahteli sininen savu massahtaissa märkain huulten.

Siten ne tytöt muurasivat uunia. Koivukankaan ukko se istui aamusta iltaan paikoilla ja anteli vapisevia määräyksiä.

* * * * *

Oli joulunaattoilta. Joululot olivat levällään puhtaalla lattialla. Honkainen pystyvalkea lieskotteli takassa Pietolan uudessa pirtissä. Koivukankaan ukko teki haloista lapinjakkaroita ympäri talon. Tytöt tekivät olista pehmikkeet niille jakkaroille ja niillä jakkaroilla istuivat herttaisen pystyvalkean iloisella paisteella ukkokin mielihyvällä veteli piippuaan ja katseli hulmuavaa tulta, johon piipun päästäkin verkalleen rientivät vaalakat savuhiulut. Muuta ääntä ei kuulanut kuin tulen hulmina vetotorvessa ja hiljainen kärinä ukon piipusta, kun se alkoi käydä pohjilleen. Pieto istui valon kälveessä ja lauhalla mielin silmäili hohtavia seiniä, joissa välkähteli pystyvalkean liekkivä valo.

Tyttöin silmät paloivat ja saunan löylyn tulehduttamat kasvot liekehtivät. Kaikilla näytti olevan virkkamista enemmän kuin koskaan ennen. Mutta eivät ne vaan virkanneet, märkiä tukkiaa vaan kahden käden oikoivat takaraivan puolelle. Reeta se jo kampasi ja istui jakkarallaan vähän pimennossa uuninurkan suojassa.

Mutta heti lentivät tyttöin silmät oveen, kun porstuasta kuului kävelyä.

Ovi aukesi ja Ahtolan emännän iloiset kasvot ilmautuivat ovelle ja tieraisia kenkiään kopistellen astui pirttiin. Tytöt löivät käsiään yhteen, hyppäsivät seisalleen, hykertelivät käsiään. Sanna ehätti sanomaan:

"No eikös tullut vieras! No vanha koira se ei valetta hauku. Reeta on koko illan hokenut, että nyt aikoo vieras, suuta syyhyttää".

Reeta: "Niinhän minä povasin. Toteempaan kävi, vaikkette uskoneet."

Emäntä ei virkannut mitään, heitti turkkinsa penkille, päähuivinsa kiskasi, heitti sen turkkinsa päälle, sukasi kahden käden hiuksiaan korvain taakse ja hehkuvalla mielin virkkoi:

"No onni uuteen tupaan! Terve teille nyt tänne! Voi, voi kuinka teillä nyt on tilavaa ja valoisaa... Aikoivat tulla meillä ominpäinsä aikaan, niin lähdin katsomaan tätä teidän uutta pirttiä, kun kuulin, että jouluksi valmistuu. En malttanut olla tulematta katsomaan."

Auno: "No istukaa toki tänne meidän keskeemme, minä teen vielä lapinjakkaran itselleni... No istukaa vaan tähän, siinä on oikein vanhankansan istuin."

Auno teki kolmesta halaspuolisesta halosta lapinjakkaran, pani olkikäärön ja istui siihen jakkaralleen emännän viereen.

Emäntä palavin silmin katseli ympärilleen, pullea rinta hytkähteli, suu aukeili ja yritteli sanomaan, viimein virkkoi:

"No en tiedä mitä sanoa nähdessäni kaikkea tätä... Jumala on rikas... Vuotta puolen toista on siitä, kun ei mitään ollut tällä sijalla. Hyvä Jumala sentään!... Koivu-ukko se vielä muurasi tuon uunin? Oikein sievä uuni, uuni kuin morsian."

Ukko veteli välinpitämättömänä piippuaan ja sanoi:

"Minä... millä voimalla? En ole kättä puuttanut! Tässä istuin ja katselin valmista; näkyipä tuo nousevan."

Emäntä: "Tytöt ne muurasivat? No kaikiksi teitä on! Kuka se oli muurari?"

Sanna: "Kuka kerkesi. Oli toisinaan kuin muurahaisia kekosen päässä keväisessä paisteessa."

Emäntä: "Kaikiksi teitä on, sanon vieläkin. Ja hyvä tuli?"

Ukko kohotti hartioitaan, kasvot kirkastuivat ja virkkoi: "Siinä on yhdellä sanalla hyvä uuni. Sata lunta on niskassani, sata lehteä hartioillani, sata sulaa olen soutanut, en ole parempaa uunia nähnyt."

Kopisti kypenet piipustaan takalle ja pitkästä massistaan alkoi laihoilla vapisevilla näpillään ammentaa rouheita piippuunsa. Tumma kurttuinen leveä rinta paistoi auki olevan paidan halosta ja löyhällä riippuivat karkeat housut ohuilla reisillä.

Emäntä: "Että ei mahti maahan jouda vaikka mahtajat menevät. Niimpä ukkokin antoi teille uunin tekomahtinsa viimeisellä ikänsä kannikalla."

Ukko: "Kyllä ne nyt osaavat, jos tahtovat."

Sanna: "Mutta Riikasta se tuli suutari vielä muun hyvän päälle."

Emäntä: "Miten niin?"

Sanna: "Tuo ukko opetti ja puhdetöikseen Riikka ommella suimi sen pitkää, tämän lyhyttä."

Sanna otti loukosta kengät.

"Täällähän on kenkiä toista läjää."

Riikka punastui, puri huultaan ja virkkoi:

"No taasen hapattaa. Annahan olla niiden siellä."

Emäntä ojenti kättään.

"Mikä näissä on? Kengät kuin kengät. On tuosta mennyt vähän rynikukolle, mutta kyllä se siltä kenkenä menee. Aivan näkymättömiin kävelee mutkaista tietä... Ei muuta kuin hyvyys vikana."

Tekemällään mölkä soutaa."

Reeta: "Ei ole heidän koreudestaankun häntä on jota vetää koipeensa tuiskulla ja pakkasella."

Ukko läimäytti Riikkaan lystin silmäyksen ruskeilla silmillään ja virkkoi:

"Eivät sitä ole naskali kädessä muutkaan suutarit syntyneet. Opittavaksi ikä, ei eletäväksi."

Reeta sai päänsä palmikolle, otti kuppivasunsa, otti pankolla olevan padan päältä kannet pois ja alkoi ammentaa maljoihin höyryävää metsokeittoa. Kerttu, Auno, Sanna ja Vappu kantoivat ruokia pöydälle.

Pöydän ympärille kokoutui perhe.

Emäntä istui pöydän takana, katsahti yli joukon ja virkkoi:

"Eikö Koivu-äijä muistaisi jonkun virren värsyn? Juhlan kunniaksi tässä laulaisi. Vielähän se vanhalta muistilta menee."

Ukko liitti laihat sormensa ristiin, laski ne pöydän laidalle, virkkoi:

"Ja tämän ensimmäisen aterian siunaukseksi tässä asunnossa tänä merkillisenä hetkenä olisi kyllä tarpeellista; mutta ei taida minun ääneni jaosta."

Emäntä: "Äänellään lintukin laulaa. Antakaa tulla vaan."

Ukko rykäsi kaksi kertaa, karasti kurkkuaan ja alkoi laulamaan:

"Ah Jeesuinen, minun herraisen j.n.e."

Pieto ja tytöt panivat kätensä ristiin, kasvot vakaasivat ja katselivat ukkoa. Emäntä säesti ukon väräjävä virttä heleällä äänellään. Ja ihanasti helisi raikaa pirtti...

Syömästä oli päästy, ovilattialle tehtiin vuode Pietolle ja Koivukankaan ukolle.

Mutta tytöt ne tekivät itselleen karsinalattialle oikein loikavuoteen.

Siihen sitä langetuin, Ahtolan emäntä laitimmaiseksi.

Äänettöminä siinä keuvottivat; silmät harreilivat yli hohtavan katoksen, jossa liekutteli varveneavan pystyvalkean suopea valo.

Emäntä huokasi syvään, nosti kätensä rinnoilleen ja virkkoi:

"On monta Joulua siitä kuin Vapahtaja on syntynyt."

Sanna: "Huomennahan sitä kuulutaan kirkossa saarnata poukuttavan... Minä muistan, kun äiti-vainaa viimeisenä Jouluyönä puhui Vapahtajasta rehuisessa seimessä, puhui paimenista karjatarhassa. Sitä en muista oikein mitä se puhui eräästä Simeooni-vanhuksesta. Yhtä ja toista se kertoi, jota Ahtolan vanha muori oli hänelle päähän istuttanut ruotityttönä ollessa... Niin, kaikkeahan niissä kirjoissa olisi, joka niistä selon saisi."

Emäntä: "Olenhan kuullut, että olette huonot lukemaan. Mutta nyt tämä uusi rovasti teidät panee ahtaalle."

Vappu: "Jokohan kuivamaan nostaa."

Emäntä: "Kyllä ne sitä mainitsevat ankaraksi siitä luvun kohdasta. Ja oma hyvähän se olisikkin, jos oppisi lukemaan. Ja sempätähden se lieneekin ankara."

Sauna: "Olkoon miten ankara tahansa, mutta ei minusta heltiä yhtään sanaa."

Vappu: "Ei minustakaan."

Riikka: "Tokkohan tuntisin iitä jos kaksisauvassa vastaan hiihtoisin."

Katri: "Tuntee tuon sentään, vaikka paikalla tulisi eteen."

Saara: "Tuntisin minäkin vaikka hän olisi minkänäköinen."

Sanna: "Jottako hajusta jo tuntisit? Älä petä sentään!"

Auno: "Jospa sen yhden ja toisenkin tuntisi, niin vähä siitä asiat valkenevat."

Kerttu: "Oltiinhan sitä jo vähän alussa, kun Kassilan muori opetti; mutta se kun kuoli, niin jäi kuin kantoon koko homma. Ja sitte paloi sekin Aapelus. Siitä myöten ei ole ollut kirjaa lastuakaan. Niin senvertainen, mitä Kassilan muorilta jäi, on unehtunut kuin uninäkö. Uudesta on lähdettävä alkuun."

Sanna: "Pankoot vaikka kahdeksi, mutta minusta ei tule lukijaa."

Vappu: "Niin kovaan se nyt ei ota, ettei siihen opi, mitä muutkin ihmiset tekevät."

Auno: "Sen minäkin sanon, että kyllä siihen oppii. Mutta vaivan panttina se on."

Kiikka: "No ei se luina luikahtele; mutta lähtö se kuitenkin on vaikeinta."

Reeta kyyristi hartioitaan kokoon, veti polviaan koukumpaan, pani kätensä päänsä alle, raskaasti lupsautteli silmäluomiaan, kasvoissa syvä ynseys ja sanoi:

"Lukemaan! Kaikkia ne laittavat ikäänkuin eivät ne ihmisiä olisikkaan, jotka eivät muka lue... Minä tiedän, että saa kirjoilla hakea semmoista ihmistä kuin oli äiti, vaikka ei osannut lukea... Lukekoot tai laulakoot, mutta minusta ei tule tämän parempaa."

Sanna: "Saa sanoa kuin turkkivenäläinen, että kova peä, kova peä."

Emäntä katseli hämärään lakeen, rykäsi kuivan rykäyksen ja virkkoi:

"Olisi minulla yksi näppärä keino, miten oppisitte lukemaan... Tuo Juken-Maija, se on paras teitä opettamaan... Kyllä tosiaan minä toivon, että otatte sen eukkolekkerin opettajaksenne. Teille kun on Jumala siunannut kaikkea näin runsaasti, niin se ei maalta merelle aja, sillä hän tulee mielellään aivan ruokapalkoilleen. Hänellä on kyllä poika mukanaan, mutta se nyt ei teitä syönnillään hävittäisi."

Auno: "Mutta sehän on kirkolla; mikä sen sieltä tänne laulaisi?"

Emäntä: "Kyllä sen kirkossa käydessäni toimitan, jos tahdotte."

Vappu: "Tahdomme kolmastikin."

Auno: "Hyvähän tuo olisi."

Katri: "Mielelläni ottaisin vastaan vaikka tänä iltana."

Reeta kohotti päätään.

"Mitähän tuolla tässä tehtäisiin? Ei tarvita tähän syömään sitä joukkoa."

Riikka: "No eivät ne nyt syö enempätkään."

Reeta: "Hengelläänkös ne elävät?"

Sanna: "Eli mitä eli, söi mitä söi. Tulloon vaan meille opettaja. Saadaan nähdä, että Reetakin rupeaa yhdessä muitten kanssa hommaan. Olihan se miessä kuudentena seitsemäntenä urossa taivon kaarta kattaessa silloinkin, kun meitä Kassilan muori opetti. Silloinhan Reeta jo muisti kirjaimia monet. Ja luulen vaan, että kun taasen tulevat eteen samallaisina, niin Reetan puikko tervehtii niitä entistä jäperämmin."

Vappu: "Ei Reeta ole asiasta kaukana. Ja mitä se meitä hidastaa, jos Reeta ei tahdokkaan lukea. Tulloon vaan opettaja!"

Emäntä: "Niin kyllä se on teille paras keino. Ensi kesänä on meillä lukukinkeri; silloin se rovasti teidät panee ahtaalle, jos ette osaa lukea."

Reeta: "Hyh, ahtaalle! En ole ahtaalla, sen sanon. Tuonne kiveleille työnnyn siksi päiväksi, niin en ole ahtaalla. Musta on jälki kesällä."

Sanna: "Pannaan kello kaulaan."

Reeta potkasi Sannaa yli Saarasta ja virkkoi:

"Tuossa!..."

Sanna: "Kas äksypä se on!... Kah potkii se! Älähän soristele. Panehan talteen ne lähtimesi, muuten et pääse rovastia pakoon."

Kerttu: "Mitä hänessä... Onhan työtä tosissakin."

Auno: "Se päätettiin, että Juken-Maija tulkoon meitä opettamaan, ja tuokoon kirjoja tarpeen mukaan."

Katri: "Tulkoon vaan."

Riikka: "Samat sanat."

Pystyvalkea riittyi, hiillos varveni tuhkan peittoon ja yön tuuli huokaili nurkissa. Kalpean taivaan tuikkavat tähdet vilkkuivat ikkunoista, valkea katto ja hohtavat seinät loivat himmeään kojon avaraan pirttiin, johon silmä kerrallaan raukesi sikeään uneen. Ja hengitykset vähitellen muuttuivat huolettomanraskaiksi puhkeiksi ja jyrähteleviksi kuorsauksiksi.

XVII.

Oli Sunnuntai-ilta Joulun jälkeen. Hämärän kuhjassa istuvat Pietolaiset valkean pirttinsä puhtailla penkillä.

Porstuasta kuului jalan kopsetta ja pientä puheen sipinää.

Ovi aukesi ja oven raosta pistäytyi pirttiin keskikokoinen harmaaturkkinen nainen, ja häntä kainaloon yltävä poika. Vaimon tummanruskeat suuret silmät rohkeasti kiertelivät avaran pirtin hämäriä seiiniä ja virkkoi kelkkeästi:

"Hyvää iltaa! Terveisiä kirkolta!"

Kerttu istui pöydän latvalla ja vastasi:

"Kiitos, kiitos! Mitä kuuluu vieraalle?"

Vieras: "Ei liikojia. Rauhan sanomat... Minä olen Juken-Maija. Tulin tänne kun kuulin, että olette kutsuneet".

Auno: "Terve tulemaan! Painakaa puuta."

Juken-Maija katsahti oven suussa seisovaa poikaa.

"Otin tuon pojankin mukaani; ikävä sillä olisi kotona... No älä nyt siihen oven suuhun seisomaan: tule tänne penkille. Se on semmoinen ujo tuo poika."

Otti ketterästi turkin päältään, pisti sen naulaan ja virkkoi pojalle:

"Panehan sinäkin Pentti tähän turkkisi."

Poika riisui turkkinsa, pani sen naulaan ja istahti penkille; kädet polvilla ujosti silmäili talon asukkaita.

Juken-Maija kävellä sipsutteli kepeästi akkunasta akkunaan ja hymysuin iloisesti virkkoi:

"No teillähän on täällä iloinen pirtti! Tämähän nyt on kuin köyhäin taivas! Jo tässä sopii keloilemaan. Ai ihmettä! Tuntuu niin väljälle ja valoiselle. Meillä siellä kirkolla on asunto semmoinen pieni tuuttero; yksi ikkuna ja senkin pimentävät toiset rakennukset, eikä näe minkäänlaista ulkokausteelta."

Kääntyi lattialle, taitteli sormiaan ja katsahti tyttöihin.

"Montako teitä sisaruksia on oikeastaan? Onhan teitä monet."

Sanna: "On meitä yksin lukien yhdeksän kappaletta."

Juken-Maija: "Oikein taikurin kolmijako? Mutta missä se on isäntä?"

Sanna: "Tuolla on uunilla."

Reeta laittoi takkaan pystyvalkean ja istahti ääneti tavalliselle sijalleen uunin kalveeseen, nojasi olkapäänsä uunin rintaan ja silmäili tympeästi vuoroon penkillä istuvaa poikaa, vuoroon Maijaa.

Pystyvalkea tuhoutui palamaan. Sen ympärille kokoutuivat tytöt. Vieras istui joukkoon, katsahti poikaansa, viittasi ja sanoi:

"Tuleppas, Pentti, tänne istumaan yhteen joukkoon. Ei sitä saa olla ujona. Rohkea se rokkansa kysyy, ujo nälkään kuolee."

Poika astua kyhmitti äitinsä luokse, istahti viereen; polviensa päällä haristeli sormiaan ja niitä katseli allapäin.

Tytöt olivat vähäpuheisina, jänteitä ilmautui aina kasvoihin ja arkoina pilkistelivät ujut silmät.

Juken-Maija istui rintapaisteella keskellä joukkoa. Tummat kiihkeät kasvot väreilivät irtanaisesti, valkea raito lostikkahampaita vilahteli hienojen huulten väliltä, suupielet urkenivat poikki lyhyvien kasvojen, ja kippura lyhyt nenä painui terävien kasvopäiden tasaan. Siinä hän katseli uunia, katseli ympäri tulen loisteessa hymyilevää pirttiä, hytkäytti pulleata kaitaista rintaansa ja virkkoi:

"Voi miekkosilla teillä, kuin on hyvä asunto! Osa se on yksillä, kesä kaikilla, Jumala jokaisella."

Sanna: "On se osa orvollakin, vaivaisellakin Jumala." Juken-Maija:
"Minä en tiedä nimiännekään, mitä kaikkia lienette?"

Sanna: "Minä olen Sanna, tuo on Reeta, tuo Auno, tuo Kerttu, tuo Katri, tuo Saara, tuo Vappu, tuo Martta, tuo Riikka."

Juken-Maija: "Kuka teistä on vanhin?" Sanna: "Tuo Reeta. Sillä niitä on joukko päiviä päässä, kohta vuosia kolmisen kymmentä."

Juken-Maija: "Entäs sitte Reetan jälkimmäinen?"

Sanna: "Tuo Kerttu ja Auno. Nehän ne ovat tehdyt yksillä tulilla Reetan ollessa nelivuotias. Sitte meitä muita on tehty sängelle ja hangelle. Kuka näistä selvän saanee. Minä ja tuo Vappu sitä olemme samoin kuin Kerttu ja Aunokin tulleet samoilta lämpymille. Vuosia siitäkin lienee jo kolmatta kymmentä, koskahan tuokin Martta on jo missä asti lieneekään toisella kymmenellä."

Juken-Maija: "Eipä sinua ja Vappua luulisi kaksoisiksi. Vappu tuommoinen pitkä hoikale ja sinä noin paljoa matalampi."

Sanna: "Hatarathan ne näkyvät mitat olleen."

Juken-Maija: "Mutta tuo Auno, se vasta on äitinsä malli, se on kuin olisi suustaan sylkenyt! Minä tunsin sen hyvin; olimme yhtä aikaa rippikoulussakin. Se oli tuommoinen suora, vahvarintainen, pitkäkaulainen, suoranenäinen ja punaposkinen ja suuret siniset silmät. Niillä se katseli niinkuin se, joka ei olisi suksimiesten puhuteltava. Ja reima se oli — pois tieltä vaan! mitä se vaan yritti. Mutta lukea se ei osannut enempi kuin vastasyntynyt. Vaan älä huoli — koulussa se vaan oli muiden mukana, kuunteli muiden tutkintoa; vastauksia iski päähänsä ja sieltä aina vastata molauttikin... Ja vahva se oli kun karhu! Oli jo silloin täysi ihminen, ei ole sitte jalkansa jatkuneet... Niin aamut ja illat se kanteli vesiä pappilan piioille, pesi poukkuja, jauhoi ryyniä, pilkkoi halkoja, veteli lapsia pikkukärryillä ja yhdestä toiseen hyppäsi. Pappilan rouva se sitä taputteli kuin pikku lasta ja kiitti veden päälle kupliksi. Niin pääsipään koulusta, pääsi kuin pääsikin... Tämä Kerttu on näöltään paremmin isänsä puoleen. Tuo pysty nenä on aivan isältä ja nuo leveät kasvot vivahtavat paljon isään. Nuo vesiharmaat vihannat silmät eivät ole juuri kenenkään, mutta tuo silmänluonne, nuo kulmakarvapensaat ja pitkät silmäripset ovat ihan äitiltä... Kyllä äitin puoli voittaa kaikissa muissa, mutta tuo Reeta on isän tyttö. Nuo tuhkan harmaat suuret silmät, leveät alasriippuvat kasvot ja lyhyt kaula. Ihan kuin isän elävä kuva!... Veistäjänsähän ne lastut lähtevät, se on vanha sananlasku... Mutta terveitä te vaan lienette, kun olette niin muhkean näköisiä ja vereviä? Riikalla ja Aunollakin luulee ihan, että veret tippuvat kasvoista."

Auno: "Olemmepa me jotenkin terveet."

Vappu: "Ei ole sanottaviksi nuuruttu sitte kun on kerran päästy vasikkataudista. Mutta tuo Martta se ei ole aivan terve."

Juken-Maija katsoi sipeästi Marttaan ja virkkoi:

"Mikä sillä on? Onhan tuo punaverinen kuin kesän kukka, semmoinen pyöreäposkinen!"

Sanna: "Siinä on ikävä tauti, se toisinaan kaatuu ja... Voi, voi!"

Martta vaaleni, silmät kääntyivät ylöspäin melkein nurin ja äkkiä leimahtivat kasvot mustanpunaisiksi. Kerttu hyppäsi Marttaan käsiksi.

"Voi, Sanna, mitä teit! Voi, voi!"

Auno tuli Kertun avuksi.

"Sen ei sietäisi puhua siitä. Sen mieli kun nyrvääntää niin sen tapaa tuo tauti. Voi, voi, nyt se ottaakin sen kovasti."

Juken-Maija: "No herra Jumala, kouristaa sen! Laskekaahan tähän lattialle; oijotaan sormet nyrkistä. Voi raukkaa miten puistaa! Pitäkää, ettei saa pieksäytyä!"

Reeta: "Saivat taasen tuon tuommoiseksi. Se on kaunis katsella. Niillä ei paljon pysy hammasten takana. Kun eivät tuosta malttaneet pitää suutaan kiinni; tietävät hyvin, ettei se salli siitä puhuttavan kenellekkään."

Sanna: "No en minä häntä niin tiennyt."

Auno piteli lattialla selällään olevan Martan käsiä ja rauhallisemmin mutta vähän väristen virkkoi:

"Kyllä se nyt helpottaa; jo vaalenivat kasvot ja kädet lavahtivat varattomaksi. Heitetään tuohon... Siinä se nyt hojottaa. Antaapa hänen nukkua nyt. Kyllä se siitä tointuu."

Kerttu: "Eihän tuo ennen ole noia herkkä ollut."

Reeta mulautti Juken-Maijaan ynseän katseen, meni karsinaloukkoon penkille mahalleen, pani kätensä otsansa alle ja tunki raskaita huokauksia.

Toiset tytöt istuivat vieraansa kanssa pystyvalkean vaiheella. Kasvoissa värähteli punastua. Kädet helmassa, hartiat kumarassa he istuivat ja hypistelivät hameensa pieniä nuppuja ja tuijottivat tuleen.

Juken-Maija katseli sinne tänne, näkyi miettivän miten saisi puheen alkuun. Rinta hytkähti, suu aukesi; mutta kiinni ahdistuivat hienot huulet.

Sitte Maijan kasvot selkenivät, kohotti kaitaisia hartioitaan, leimautti tyttöihin palavan silmäyksen ja lausui:

"Niin minähän sitä lähdin tänne teitä lukemaan opettamaan; Ahtolan emäntä kertoi, että olette kutsuneet. Minulla on täällä porstuassa kontti, jossa on teille Apelukset. Minäpä otan ne käsille."

Maija pistäytyi porstuaan, toi sieltä kontin, pani sen rahille tulen paisteesen ja hymysuin naposteli siitä kielinuoran irti ja käänti auki kankean kitisevän kielen, nosti sieltä vihkon punakantaisia leveitä Apeluksia ja leimautti silmäyksen tyttöihin.

"Tässähän näitä olisi kirjoja, mutta ei näitä ole joka henkeen; on vaan kuusi kappaletta."

Tyttöin silmät kirkastuivat ja kilvalla ojentivat kätensä saadakseen.

Maija pisteli Apelukset jokaisen käteen, ketä oli siinä paikoilla.

Sanna aukasi Apeluksensa.

"Kas kukkoa, kun selällään kenottaa!... Äläs vielä — näinhän se on."

Sanna käänti kirjansa ja jatkoi:

"Aivan samallinen tuo kukko kuin siinäkin Kassilan muorin antamassa, joka paloi."

Maija: "Milloinhan siinä kukon jaloissa oltanee luvun kanssa."

Sanna käänteli lehteä.

"Pitäisikö tämä kaikki osata, tämä koko paametti?"

Maija: "Kaikkihan se pitäisi."

Sanna: "Ei tullut mitään. Siinä muistia kysytään! Kenenkä kalloon sopii kaikki tämä kirjaimen paljous?"

Vappu: "Taisi tulla semmoinen tehtävä, joka on paras ennen lopettaa kuin on alotettukaan."

Auno: "Ei siitäkään tule mitään. Koetetaanhan vaan."

Kerttu: "Aivampa tässä näkyvät kirjaimet olevan samallaiset kuin siinäkin entisessä."

Maija vei konttinsa oviuloukkoon, istahti tyttöin keskeen, otti Sannan käsistä Aapeluksen, osotti Aapisen kirjaimia.

"Nämä ne pitäisi ensin muistaa kaikki. Muistatko sinä yhtään?"

Sanna: "Muistan minä sentään muutamia: tuo ensimmäinen lohnikas se on aa, tuo toinen kohjotus se on pee, ja tuo kuuruselkä se on see, ja tuo vanteenkappale se on lee, ja tuo sydänalansa pitelijä se on ee, ja tuo pitkänivusinen se on ähvä, ja tuo kissanotsa se on kee, ja tuo Koposen kumara muori se on hoo. Mutta nyt en enää muista. Lieneekö heillä nimiäkään kaikilla."

Katri: "Ii se on tuossa hoon vieressä."

Maija katsahti tyttöihin. "Muistaako kukaan enemmän?"

Vappu käänteli lehtiä.

"Kyllähän ne näyttävät ennen nähdyiltä, mutta ei muista niitten nimiä."

Maija: "Kyllä me opimme, kunhan rupeamme! Kunhan kolme viikkoa nuivataan, niin kyllä me jo osaamme lukeakin, ei ainoastaan tunneta kirjaimet. Kolmen viikon perästä minun pitää mennä rovastia hieromaan; minä lupasin ihan varmaan. Se lupaus ei saa liisiä. Ne odottavat kuin hevonen kesää minua kotiin. Enhän minä olisi mitenkään tänne joutanut, vaan kun oli näin tärkeä tämä asia, niin lähdin kiposen kiireessäni. Ja paljon te kolmessa viikossa opitte, kun rupeatte ahkeriksi. Tokihan tuommoiset ihmiset oppivat! Tuo poika ei ole kumma kalu, on vasta Juhannuksesta kolmellatoista; mutta se jo lukea jammistaa kirjaa vaikka mistä! Sillä kyllä onkin tuo opinlahja parempi tavallista. Ei se sillä paljon kiikastellut lukemaan opetus. Koetappas, Pentti, tässä lukea, että nuokin tytöt kuulevat. Tässä Aapelus, koetahan vaan."

Pentti punastui, murrusti suunsa, alkoi sylissänsä hieroa käsiään, rutisteli olkapäitään ja vieräytteli tympeitä syrjäsilmyksiä äitiin.

Maija: "Sitä ujostuttaa kylässä ensimmältä."

Reeta kohosi ylös, nykäsi huivin silmilleen ja tympeästi virkkoi:

"Laittakaa pahnojanne siinä ja hommatkaa yöpuullenne." Tytöt nousivat, alkoivat laittaa vuoteita ja Reeta kantoi iltasruokia pöydälle.

Uunilla alkoivat päreet kahista.

Pieto laskeutui uunilta, unisen näköiset olivat kasvot ja silmäluomet huolettomasti alas päin.

Hän astui pöydän päähän, istahti siihen ja laski ohauksensa pöytää vasten. Harvasteesen kohoilivat leveät hartiat.

Maija tekeytyi lempeäksi ja katseli Pietoa.

"Eikös isäntä ole terve, vai mikä se on? Vieläkö Pieto minua tuntee? Terve nyt pitkästä kotvasta! On siitä jo päiviä, kun yksin pakein oltiin."

Pieto kohotti päätään. Silmäin alapuolelta näkyivät leveät valkeaiset. Hitaasti ojenti kätensä ja murahti:

"Terve!"

ja painoi päänsä pöytään rystysiään vasten.

Maija: "Mikä se on kipeä, ethän näytä oikein virkeältä?"

Pieto: "Pääni on tullut vähän töhmeröksi"

Maija: "Kaulasuonet ovat mahtaneet kiinnitä. Annappas minä niitä vähän hierustelen."

Maija kiepsahti Pieton viereen ja alkoi kopostella kaulasuonia.

"Ai ihmettä, minkälaisissa ovat kaulasuonet, aivan kuin raunio! Semmoisilla kovilla makuroilla ja rauhasilla, ihan yhtenä kakarana! No ei ole kumma, jos on pää pökiö! Tokko lienee ikänään hierottu ja vaikeassa ollut pienestä pitäin?... Kyllä se tuo hieronta on tarpeen. Jos minua ei olisi hierottu, niin en pysyisi pärekorissakaan. Leppälaudalle ja myötävirtaan olisin aikoja joutanut. Mutta kun itse olen oppinut siihen, niin tekee silloin kuin joutaa. Onko sinua kupattu milloinkaan?"

Pieto murahti:

"Ei... Kukapa sitä..."

Maija: "No pysy henkikin! Ja ei kertaakaan kupattu? Se paha veri, särkynyt kovissa töissä, sehän se juuri tekee ihmisen tohjoksi ja tölleröksi. Mutta kyllä minulla on nyt sarvet matkassa. Kyllä me siitä pahasta pääsemme, kun sauna lämmitetään... Voi ihme noita suonia, ne ovat niin kiikkaalla kuin viulun kielet! Kyllä niissä olisi jauhamista... Tuossakin minkälainen moskula, aika känsä! Eikö tuo ole kipeä?"

Pieto hieman hiivisteli.

"Tuntuu se vaimaltavan."

Maija: "Sen usko!... Kyllä mahtaa muikin ruumis olla hieronnan vihoissa. Semmoisessapa muokassa, rääkissä ja kurissa sitä on sinuakin pidetty. Talon tehnyt kylmään metsään, siinä monta onnettomuutta nähnyt, joukkonsa tuolle puulle vetänyt; niin on sitä saanut työn takkaan tarttua, monta kovaa kokea. Mutta ne koituvat eteen vanhana päivänä. Sen tunteeikin noista suonista, että sitä on pidetty asiassa."

Maija huokasi syvästi hartaan huokauksen, heitti päänsä vähän kallelleen, kasvoissa näkyi säälin hellä kuvastus ja huokauksesta kuuluivat sanat:

"He-hee..."

Sitte jatkoi edelleen:

"Koville on koira luotu — saa sanoa — minkä tuo köyhän lapsi. Se saa olla routanakin rekenäkin, kerran vesikelkkanakin... Miltäs tuntuu, eikö jo tunnu hieman notkeammalta kaulasi?"

Pieto sujutteli sinne tänne kaulaansa.

"Ei tuosta tiedä."

Sitte nojasi hartiansa seinään.

Maija: "Eihän se vähä tunnu. Mitä se tuommainen, kun aivan yhtenä rauniona ovat suonet ja toiset kiinteällä kuin kanteleen kielet!"

Pieto ei näkynyt kuulevan, katseli vaan poikaa, joka pystyvalkean luona hartiat kumarassa nykötti.

Maija: "Mitäs Pentti nyköttää? Se on nyt taasen vieraassa paikassa hiljaa kuin veden kala. Se vaikka on jo kolmellatoista, niin se ei särje korvia kotonakaan. Mutta ei se yhdessä kohti ole. Se on niin nerokas ja terhakka tuo poika. Se ei ole pussiin pantava. Ja sillä on vaikka minkämoiset teokset. Ja sillä on käsitys kaikista asioista niinkuin aika-ihmisellä, semmoisistakin, joita ei ole nähnyt eikä kuullut. Sormestaanko hän heitä imenee niinkuin esimerkiksi metsästämistä; ei ole ikinä nähnyt, niin kyllä se tietää miten sitä pyssyä pidetään silloin kun ammutaan, ja miten se lintu siipiään rapistellen putoaa maahan ja sitte henkitoreissa koettaa siipiräpäköllä mennä pakoon. Niin se tietää aivan kuin olisi nähnyt. Kyllä siinä on semmoinen miehen alku, että ei ole joka äitillä, kun jaksaisi vaan saada korva korvan tasalle. Ja kyllähän sen nyt tuosta saa. Pahin salmi on jo soudettu, kun on hänen tuolle puulle saanut. Kohta aivan yksin päivin se siitä joutuu. Se vaikka on vasta kolmellatoista, niin on jo noin iso. Kyllä se on kokolias ikäisekseen. Tuleppas tänne antamaan kättä isännälle."

Pentti hieman punastunein kasvoin käveli paulakenkineen Pieton luokse, lopsautti kättä Pieton leveään kämmeneen ja kumartaa niekautti lyhyttukkaista pyöreätä päätään, katsahti äitiin ja jäi kainona seisomaan äitin luo.

Maija pani kätensä Pentin pääläelle.

"Tämmöinen poika! Onhan tässä jo pituutta. Ja tuo pää se ei ole suuri, mutta kyllä se suuremmalle kumman näyttää. Sinulla sitä ei ole poikaa?"

Pieto hieman punastui.

"Ei ole elossa."

Reeta istui pöydän latvalla, taittoi puolipaksusta reikäleivästä ison palasen ja purtilosta veti siian sulikan palaselleen. Sen huomasi Pietokin ja siirtyi hänkin pöydän taakse, silmäsi yli pöydän ja virkkoi:

"Käyppäs, Maija, ottamaan ruuan laatua."

Maija nyökäytti ja sanoi:

"Kiitos, kiitos!" ja istahti pöytään.

Siihen kokoutuivat kaikki rahvas ja rupesivat syödä rotuilemaan.

Maija: "Entäs tuo Pentti? On se suu sorsallakin jos sorsan pojallakin. Tuleppas tänne Pentti, istu siihen viereeni. Sillä on nuo ihan kuin isällään. Sillä oli aivan tuommoiset vinot ja hieman nurkkasilmät. Ja tuommoiset ruskeat ne olivat. Ja tuo lyhyt nenä nöpökkä, se on aivan kuin isä vainaallaan... Siinä on mies joka ei ole nähnyt isäänsä. Poveen jäi mies isän kuollessa. Ei tiedä isän armoista. Mutta tähän on päästy... No syöppäs nyt; on tässä nyt kalaa. Kalalle se on ahne. Kalamies siitä tulee... Olisihan siinä sievä miehen alku mutta kun on käsi tyhjä, toisessa ei mitään."

Poika suun täydeltä purra mäikytti kalaa, haukkasi leipää, hurautti haarikasta piimää ja molautteli ympärilleen.

Sitä katsoi Pieto pitkästään, unhotti syöntinsä, kasvot värähtelivät ja vahvat huulet höpisivät ja virkkoi kuuluvasti:

"Ei se olisi vielä noin iso."

Siitä havahti, että oli muitakin kuulemassa ja toimisi syömään.

Mutta pala näkyi pyörivän suussa, antoi leipäpalasensa koiralle ja siirtyi nukkumaan vuoteelleen.

Ei häntä heti nukuttanut. Silmät harreilivat kaikille suunnille ja valoisasti välähtelivät leveät valkeaiset.

Mutta tulet sammuiivat ja kaikki hiljenivät. Vuoteilta kuului vaan raskasta hengitystä.

Pieto unimielissään virkkoi:

"Jos olisi minun poikani... minun poikani."

Maija, vuoteensa laidalta nosti päätään, koetti kuunnella... Mutta kun Pieto puheli niin hiljaa ja sekavasti, ettei saanut selvää, niin lasi päänsä alas, kasvot väreilivät ja silmät kiintyivät korkeuteen.

XVIII.

Päiviä puolikymmentä oli kulunut. Oli pakkaskirtuinen ilta. Lounaan rantaa lähenei synkkämielinen aurinko ja huude korvissa seisoivat nuokkuvat kuuset.

Pieto juoksun hypäkässä tuli saunasta pirttiin. Korvallisilla, leukapielissä ja kasvopäissä näkyi punaisia renkaita, joitten sisukset olivat aivan täpösen täynnä pieniä haavan nirhamia, joista muutamista tihkui mustanpunainen veri, joka pisaroihin hyytyi haavain suulle. Hän istahti pöydän päähän ja makea hymy levisi alas riippuviin kasvopäihin ja mustantymperä partainen leuka vissotti imelöissä poimuissa. Sitte kohosi penkillä, käveli karsina-akkunaan, katsoi siitä ulos, kävellä vaahkaili pirtissä sinne tänne.

Pentti istui pöydän latvan kohdalla penkillä, itsekseen hyrritteli sanatonta laulua ja pieniä puukappaleita puukolla salvoi pieneksi huoneeksi.

Sen luokse istahti Pieto ja hymyillen virkkoi:

Mitä sinä nyt teet?

Pentti vilkasi Pietoon elävän silmäyksen, lipasi huultaan kielellään ja painoi päänsä alas. Kasvoissa oli hieno punastus ja tuhnanneilla hyppysillään hitaasti asetteli puupalikkata ristikkonsa salvokseen.

Pieto siinä pitkän ajan katseltuaan kysyi:

"Mitä sinä teet? Kirkkoako?"

Maija tuli saunasta punastuksissaan. Lyhyt harmaa hame teiskotti lanteilla, likaisenviehkan hurstipaidan pänttie reuhotti puolirintaan, hartona reuhottivat märät hiukset ja mustina suortuvina riippuivat lyhyelle kaulalle. Sarvipussinsa pisti hän ovensuuhun penkille, ketterästi pyörähti karsinaan päin, oikoi kahden käden kaulaltaan hiuksimakajaksia niskaansa päin ja virkkoi:

"Minäkin kylvin. Oli siellä löylyä. Ja olisi sitä vieläkin... Kas sielläkös se poika taasen rakentaa! Mitä se nyt tekee? Kirkkoako se taasen salvaa? Se sillä on aina tekeillä; siihen se nousee ja laskee. Mahtaa siitä tulla rakennusmies vielä kerran, kun jaksaisi päästä viidesti viistalviaaksi... Mutta sinä, Pieto, et saa jäädytellä itseäs, sinun pitää ruveta maata. Kun olisi sorkkarasvaa, niin voitelin sarven sijoja."

Sanna: "On sitä."

Sanna toi ulkoa ison härän sarven.

"Kas tässä koko sarvi!"

Maija: "Ompa sitä! No rapeahan tuohon penkille köllöttämään...Se niin...Ompa nyt kirjava selkä. Oli neljäkymmentä sarvea selässä!... No luulisi sen vähän helpoittavan. Voi sitä veren paljoutta mikä siitä lähti! Enempikin häntä sopii nahkan alle. Ja se kun oli pahannäköistä. Se vasta näkemästä oli! Se oli mustaa ja sakeaa kuin tervaa eikä siitä yrittänyt loppua tulla. Ja vieläkin on kihonnut muutamista haavoista... Voidellaanhan tuolla, kyllä se lauhduttaa haavat... Jahka olisi hieman pikiöljyä tuohon sekaan, niin huomenna olisivat terveet nuo veitsen jäljet."

Sanna: "On sitäkin! Mikä meiltä puuttuu, sitä ei tarvitakaan..."

Sanna toi pikiöljykupin.

"Kas tässä!"

Maija: "Tirautahan tuohon sarveen... No, no, määrää se on makealla. Ei sitä suurta läikkää tarvitse. Hämmenetään nyt vaan sekali tällä puikolla... No nyt! nyt!"

Maija alkoi siipikynällä sukia voidetta Pieton paljaaseen selkään...

Pieto kutristeli selkäänsä, kasvot olivat kireässä jännityksessä, hampaansa puristi yhteen ja irvellä ikenin virkkoi:

"ä-hä-hä-häh... vui-vui, kun polttaa... ai-ai... älä, älä pane enää."

Maija: "Kyllä se ensin vähän kirvelee, mutta hyvä on. Kyllä sen leikin mies kestää. Pannaanhan vaan? Kerrallaan kun kestää, niin kerrallaan katkeaa... So, nyt se on voideltu!... Vieläkö kihelmöipi?"

Pieto kipristeli ja ähki.

"Nyt se vasta sitä porottaakin! Mojoo ihan!..."

Maija otti pitkävillaiset rouot, kääri siihen Pieton ja virkkoi lempeästi:

"Nuku nyt siihen ra... No nuku."

Maija hieman punastui, pyörähti ja leimautti tyttöihin tulisen katseen ja lausui:

"Niin, se lukuhan se nyt on takapajulla, kun koko päivä meni tuolla saunassa. Minä kun sitä ensin hieroa jylttäsin vihaisen rupeaman, oikein kädet menivät varattomiksi ja sitte iskin aivan täyteen sarvia... Kyllä siinä oli kätösen loimet... No ruvetaampas lukemaan. Pitäisihän toki oppia, ettei minun kulkuni tänne tyhjään menisi. Ja tämä uusi kirkkoherra se on vihainen laiskoille lukijoille. Mutta minulle se on hyvä kuin liposen lintu. Se kun aina käypi meillä, niin se puhuttelee tuota poikaa. Se on hyvä hyviinsä, paha pahoihinsa... Niin, kyllä se tulen takoo teille, jos ette opi lukemaan. Mutta kyllä te opittekin. Ja kun kesällä tulette rippikoulun aikana majalle, niin kyllä minä teidän päanne pelastan... No ruvetaampas nyt taasen koettamaan... Istutaanhan tänne pöydän ympärille kaikki. — No Reetakin yhteen joukkoon Martan kanssa yhdelle kirjalle... Otahan aapeluksesi käteen... Isä-meitä se jo meneekin, otetaan siitä Uskontunnustuksesta. Koettappa, Reeta, nyt tavata... No missä sinulla on puikko?"

Reeta nyreästi:

"Minä sormellani viilletän."

Maija: "Ei siitä niin paksulla sormella tule mitään. Tässä puikko!... Jokos muilla ovat puikot hommassa?"

Sanna: "Aisoissa on puikko."

Vappu: "Suorana on ämmää kohti. Eikös se ole ämmä tämä suuri ryhökäs?"

Maija: "Ämmä se on. Taitaapa olla kaikilla puikot ämmässä."

"No Reeta, alappas tavata!"

Reeta: "Ämmä, ämmä ... ii ... ännä... ännä... ää ... uu ... ässä."

Maija: "Ei niin! Tavataan nyt: ämmä, ii, mi; ännä, ää, nää, miinää, uu, ässä, uus; koo, oo, ännä, koon; uus-kon — Sillä laillahan sitä tavataan... No alappaa uudestaan alusta."

Reeta: "Mikäs se olikaan tämä ensimmäinen."

Maija: "Ämmä!"

Reeta: "Ämmä ... ii ... ännä ... ää ... uu ... ässä..."

Maija: "No eihän se vieläkään ole tavuuta. Koetappas uudelleen!"

Reeta alkoi taasen ja jokaiselle kirjaimelle hartiat nujahtivat:

"Ämmä, ii, ännä, ää, uu, ässä."

Maija: "Ei siitä tule sen valmiimpata."

Sanna: "Antakaa minä!"

Maija: "No koeta vaan! Seuratkaa vaan muut tarkasti puikollanne. No nyt, Sanna, anna mennä vaan!"

Sanna: "Ämmä, ii, mii; ännä, ää, nää; mii-nää; uu, ässä, uus; koo, oo, ännä, koon; uus-koon."

Maija: "No jo välttää! Kyllä sinä osaat tavata."

Vappu: "Minä nyt!"

Maija: "Koeta vaan!"

Vappu alkoi kiireesti: "Ämmä, ii, mii; ännä, ää, nää; uu, ässä, us; koo, oo, ännä, kon; uskon."

Maija: "Soso! Sehän lähtee kuin luokoa! Lueppas suoraan tätä samaa."

Vappu: "Mii-nää ... uus-kon ... Juumaa-laan ... päl-lee."

Maija: "Katsohan oikein! Tavaa se viimeinen sana."

Vappu: "Pee, ää, ää, ällä, pääl, päälle."

Maija: "No niin, anna mennä vaan!"

Vappu: "Ii sano ii, ässä, Isä."

Maija: "Luetaan suoraan!"

Vappu katsoi sipeästi kirjaan, kasvot hieman punastuksissaan, silmät räpähtelivät ja puikolla piirtäen alkoi:

"Ii-sän ... kaa ... kaa ... kaa ... iik-kaa ... vaaitaan."

Maija haukotteli raukeasti. — "Kyllä sinä alat kohta osata. Opetelkaa itsekseen; minua niin painostaa, kun päivän olin saunassa. Rupean tuohon penkille hieman köllöttämään."

Kerttu: "Mutta tässä alkaa tulla hämärä; sitte pystyvalkealla jatketaan."

Maija: "Paras on!... Kun nyt kolme viikkoa niin oppisitte kuin näinä päivinä, niin huoletta saisitte rippikouluun tulla."

Sanna: "No ei sitä nyt tähän heitetä!"

Vappu: "Alkuhan se on aina hankala, sanotaan. Kun tässä päästään matkalle, niin kyllä sitä mennä lojotetaan. Ei minua enää peloita vähääkään."

Maija venytteli väsyneesti penkillä; — mutta katsahti Pietoon, joka penkillä roukoin alla kuorsaili, ja silmät välähtivät kirkkaiksi.

— "Kyllähän te opitte helposti ja varsinkin tuo Martta. Mutta nämä Reeta ja Riikka, miten niiden käynee; jokoahan jalkapuuhan joutunevat rippikoulussa."

Sanna: "Ne ovat yhteisiä uskovaisten tavarat! Kunhan me oppisimme ensin; kyllä me toisille opettaisimme. Eikä se ole puusta Reetankaan pää. Kyllä se siitä koivertuu muiden mukaan. Niin, se on tehty, joka on aiottu: lukemaan opitaan ja opetellaan."

Maija: "Olisi itsellenne häpeä, jos ette oppisi, kun minä sen vaivan näin, että umpitietä paarostin tänne aivan teidän tähtenne. Ajatelkaapas sitä, olisiko kukaan teistä lähtenyt toisen tähden kulkemaan tuota matkaa tällä kululla. En usko! Mutta minä sen tein aivan ihan teidän tähtenne; eihän minulla muuta asiaa ollut ei lastuakaan... Ettekö usko, että minä näin tämän vaivan aivan teidän tähtenne?"

Auno: "Kyllä sen ymmärrämme, että suuren työn olette meille tehneet ja meistä on teille vaivaa ollut." Kerttu: "Kyllä sen käsitämme." Pöydälle laskivat tytöt kirjansa paitsi Reeta se puikollaan osoitteli kirjaimia, renkaillaan olivat harmaat silmät kohti Aapisen riviä, huulet liikahtelivat ja kieli harvasteesen sissahteli leveiden hammasten välissä.

Mutta kun iltahämärä valtasi kirjaimet, niin pöydälle laski Reetakin kirjansa ja rupesi laittamaan pystyvalkeaa.

Pystyvalkea kun tuohtui, niin sen ympärille siirtyivät tytöt kirjoineen.

* * * * *

Joka päivä ne tytöt hieroivat lukua. Ja kun kolme viikkoa oli Maija ollut Pietolassa, niin tyttöillä olivat jo Aapelukset lopussa.

Oli poutainen aamu Tammikuun lopulla. Ennen muita jo nousi Maija, viritti tulen takkaan, kävi korjaamassa peittoa Pieton ja Pentin jaloille ja hartioille, katsahti tyttöin vuoteelle, katsahti taasen Pietoa ja Penttiä.

Pieto hitaasti aukaisi silmiään ja katsoi Maijaan. Maija virkkoi: "Siinä nukkuvat kuin isä ja poika." Katsoi hetken, kääntyi karsinan puoleen, otti orresta sukkansa ja Pentin sukat ja töppöset ja rupesi niitä parsimaan.

Nousivat tytötkin. Reeta poistui kotaan keittämään ja toiset istahtivat tulen paisteelle ja virkeillä silmin katselivat Maijaan.

Maija paikkasi töppösen kärkeä, leimautti katseen tyttöihin ja virkkoi:

"Nyt ne taasen pitää panna töppöset löpsämään: tänäpäivänä sitä pitää minun lähteä. Kyllä olisi vielä tarvinnut olla täällä teitäkin opettamassa, mutta ei mitenkään käy laatuun. Sitä semmoiselle ihmiselle kuin rovastille lupautuu, niin sitä täytyy pitää kiinni lupauksestaan. Lupaustaan se lempokin vaatii, sitä paremmin pappi." Katsahti Pieton vuoteelle ja jatkoi:

"Tuo Pentti näkyisi täällä hyvin viihtyvän. Se nukkuu tuolla Pieton vieressä kuin isänsä vieressä. Äiän se on siihen perehtynyt. Kyllä se on totta, että kyllä täällä aika kuluisi, ja olisi tarpeellistakin vielä vähän viipyä teitä opettamassa, mutta ei käy laatuun. Ja kyllä nyt olettekin siksi luvun alussa, että pääsette matkaan, kun painatte päälle. Ette suinkaan nyt jättäne lukuanne laiskan teille? Kyllä se olisi minusta koko harmi, jos ette oppisi. Ajatelkaapa miltä se tuntuisi, kun sen vaivan näin, että tänne asti ryötöstin aivan tämän asian tähden ja nyt on sama matka edessä. Kyllä sitä ei olisi jokainen ällökäs tehnyt. Mutta minä kun kuulin, että on niin tärkeä asia, niin otin sääret selkääni ja lähdin vaan! Ja jäljelläpäähän on tämäkin aika. Mutta ei siinä saanut panna vaivoja vaa'alle. Kyllä se taasen pohkeissa tuntuu, kun on tämän matkan leiponut takaisin; mutta minä kun osaan hieroa, siinä on suuri asia... Kyllä siellä on taasen kysyjä, kun sinne menen. Sitä ei joutaisi ei päättään sammuttamaan toisinaan. On sitä tuota siinäkin pappilassa. Siinä on ruhaa jos rampaakin: mikä vetää sivujaan, millä halkaisee hartioita, millä on hammastauti, millä rinnanpullistaja, millä mitäkin. Ja toisinaan ovat jokainen niin ympäriinsä kipeät, ettei löydä tervettä paikkaa! Mutta minä vaan hieromalla teen kalun. Kyllä sekin vanha mamselli olisi aikoja lautoja potkaissut, jos ei olisi minua. Ja näkeepä sen tuosta Pietostakin; katselee kuin toinen mies, kun minä olen sitä tässä väliaikoina sytysteltyt. Ja se kuppaus, se teki enemmän kuin puolen. Ettekös ole nähneet, miten isänne on ollut virkeä, keppelhtänyt kuin poikanulikka?"

Katri: "Hyvähän tuo on ollut, Reetakin on siitä niin mielissään, että oikein!"

Maija: "Kyllä se tuo kupparin ja hierojan virka, se ei ole mitätön virka."

Silmäsi tyttöihin, katsahti akkunaan ja jatkoi:

"Ei siellä vielä taida olla päivä. Pitäisi tästä joutaa lähtemään. Kyllä se tuo matka tarkkaankin viepi päivän."

Kerttu katsahti akkunasta, sukosteli kahden käden karhistuneita hiuksiaan ja virkkoi:

"No ei suinkaan nyt niin kiirettä, ettei joutaisi aamusta odottamaan.
Ei sitä nyt saalia suuruksellomalla saa lähteä."

Maija: "Eipä tästä nyt vielä niin sanomin pyörähdetäkään. Vielä on puussa pohjat, petäjässä liiheet. Tässä on näitä sukkiakin vielä korjaamatta, ja kontinviilekkeetkin ne näkyvät olevan huonot. Ja on sitä tuon lähdon kanssa pauhaa yhtä ja toista."

Kerttu: "Pitää kai sitä nenästä palkankin apua Paha se on orja palkatonna, paha paljon palkan kanssa."

Maija huokasi ja virkkoi:

"En minä ole palkkani tähden tänne tullut, mutta sen kalliin asian, sen teidän lukemiseen tähden."

Reeta toi keittopadan, laittoi murkinan pöydälle, ja syömään kokoutui perhe. Mutta Reeta ja Kerttu poistuivat aittaan.

Hetken perästä tuli Kerttu loistavin kasvoin pirttiin, kumartui Maijan luokse, joka lintuvelliä vinttaili suurella puulusikalla, ja virkkoi Maijan korvaan:

"Me tuolla Reetan kanssa tuumasimme teille laittaa jotakin viemistä; mutta mihinkä saisimme panna?"

Maija nielasta kurnautti karkean palan ja suotaan hämmennellen kääntyi Kerttuun, katsahti palavan silmäyksensä ja virkkoi:

"Säkinä se on köyhä kaikki. Tuolla on kontti penkillä, ja on minulla täällä naulassa hame, joka joutaa säkiksi."

Maija hyppäsi, otti naulasta harmaan hameen, työnti sen Kertun käteen.

— Kas tässä.

Kerttu kiireesti pyörähti, otti loukosta kontin, jossa sarvipussi kapisi, meni sen kontin ja hameen kanssa puotiin.

Maija pääsi jo syömästä.

Kerttu ja Reeta tulivat pirttiin. Kertulla oli kontti, Reetalla hamesäkki käsissä. Ovipenkille heittivät ne säkkinsä.

Maija liemahti sinne ja virkkoi:

"No mitä kummaa te nyt hommaatte! Mihin minä tällöisen tavaran paljouden kanssa sovin? Aivanhan niitä on kuolemakuorma!"

Kerttu: "Tässä kontissa on kymmenen metson täkkää, viisi leipää ja muutama tökäle kesävoita tuoheen käärittynä. Tässä hameessa on jyviä, että saatte leipätaikinuksen."

Maija löi käsiään yhteen

— "No herran ihme, aivanhan taloutenne minulle tyhjennätte! Jumala teille antakoon kolmin kertaisesti sijaan! No kyllä te olette niin hyviä ihmisiä, ettei maassa vertaa. Tulkaa nyt minun luokseni, kun tulette rippikouluun; kyllä minä teitä autan rippikoulussa. Se rovasti on niin ystävällinen minulle. Minä jo nyt kun menen hieromaan, niin puhun teistä. Siinähan sitä on hyvää aikaa hieroa kyhnystellessä puhella tällöisistä. Ja kyllä minä osaan! Minä kun on paras asia puhuttavana, niin silloin en kopristele lujasti, hivelen vaan lystimmälleen, mieliksi vaan. Ja kun se on minulle niin henkiystävä, niin kenen puhetta sitä sitte uskoo, jos ei minun? Lähimmäistäänhan lempokin nuolee, sanoo sananlasku."

"No nyt Pentti, pannaan turkit päälle, päivänviila on tuossa taivaanrannalla; siinä se valkeaa. Annappas, Pentti, kättä tuolle vieruskumppalillesi ensin ja kaikille muillekin."

Pentti suu mytyssä kierti jokaisen luona ja pyöreätä nuppupäätänsä nyökäyttäen löi kättä jokaiselle, pani turvakot käteensä, seisahti lattialle ja vinoilla silmillään alta kulmainsa katseli.

Maija kätteli kaikkia, seisattui lattialle, katsahti Pietoon, mutta heti kääntyi tyttöihin ja virkkoi:

"Kyllä te olette niin hyviä ihmisiä, oikein on ikävä lähteä, mutta täytyy sitä. Kun on se lupaus niin luja,

niin ei auta. Hyvästi nyt!"

Maija pani kontin selkäänsä ja hamesäkin kontin päälle ja virkkoi:

"No oppikaa nyt lukemaan ja terveeksi jääk jääkää!"

Tytöt: "Tervennä menkää, tervennä menkää!"

Maija kuuruissaan lähti ulos raskaan takkansa kanssa, katsahti vielä takaisin.

— "No terveeksi jääkää ja tulkaa nyt minun luokseni rippikoulun aikana."

Sanna: "Tulemme, tulemme! Tervennä menkää!" Ulos työntyi Maija ja poika perässään lähti astua paatostamaan Kalliojärven halki polannetietä, joka tuskin koiti aamun himmeässä hämärässä.

Tytöt kääntyivät pois akkunasta. Reeta virkkoi: "Oli sentään koko asia tuo, kun opimme lukemaan." Sanna: "Nyt se on Reetastakin hyvälle, vaikka se ensin veti vastakynttä koko hommalle."

Vappu: "Eihän se ensinnä ollut lempituuma itsellesikään."

Sanna: "Se oli puoli leikkiä, toinen totta, enhän minä toki hyviä asioita vastusta."

Reeta rupesi syömään ja sanoi:

— "Enhän minäkään muuten, vaan kun luulin, ettei siihen opi."

Auno: "Vähä niistä laskuja. Hyvä kaikki, hyvä kaikki!"

XIX.

Oli Kesäkuun heleä Lauantaipäivä. Sinisenä kaarteli hulakka taivas ja rantoja huuhteli etelän vaisu läikkä, kun tytöt lähtivät kirkolle rippikouluun. Kevätahavassa valaistut sileät aivinapaidat, suppuhelmaiset matkahameet päällä ja tuohivirsut jalassa, pyöreät kansipäälliset tuohivakat käsissä vaatteita täynnä, ja leveäviilekkeiset ruskeat eväskontit selissä tytöt äänettöminä ja kumaroissaan astuivat tuskin koitavaa kivistä polkua, ja valkeat virsun pohjat vilkkasivat askelten vaihtuessa...

Tuli taloja eteen, jäi jäljelle. Tuli toisia yhtä tuntemattomia, mutta ne jäivät jälkeen samaa tietä. Tie suureni kerta kerralta. Sattuipa tien sivuun askarteleva työmies, mutta nähtyään matkalaiset unhotti hän työnsä ja tyhmännäköisenä seisahtui katsomaan kulkijoita, silmäili jokaista erikseen, silmäili kunnes tie kiertyi metsän suojaan ja matkue sinne hupeni jymisevää tietä.

Tytöt joutuivat Puolukkavaaran mujukkosantaiselle harjalle, jossa eteen aukesi ääretön avaruus täynnä salmikkaita järviä, tummaharjaisia hongistoselänheitä, kuusikkokumpuja ja pensaikkaita lehtoisia alangoita. Maahan laskivat he konttinsa ja sankavakkansa ja istahtivat someroiselle puolainvarsityöryäälle. Silmäillen avaruuteen pyyhkivät vesisherneisiä kasvojaan. Sanna silmäili etelän rannalle ja virkkoi:

"Olisi siinä katselemista, mutta kun ei tiedä enempää kuin Mujukko-Lassi takistaan, mitä vaatetta mikin paikka on. Mikähän tässä on mitäkin seutua?... Mutta tulepa tuolta eräs, kysytään siltä. Mutta kuka oikeastaan on tuo tulija? On se olla vähällä niinkuin Keppi-Tuovinen, vanha sotamies. Minä näin sen viime talvena Koivukankaalla, kun sitä talon ukkoa hain uunin tekoon... Ja sehän se onkin. No mikä tuonkin nyt tuohon utautti? Siinä on mies, ei säkissä."

Keppi-Tuovinen lyyhäten lähenei tyttöjä; väljät housun lahkeet hölttäisivät alastomissa nilkoissa. Seisahti keppiään vasten.

— "No ompa siinä joukkoa kuin Helluntain epistolassa."

Sanna: "Kateen paljo vaan ei vaivannahneen."

Ukko: "Mitä tässä ja mihin matka?"

Vappu: "Kirkolle päin."

Sanna: "Kirkolle päin oltiin kulussa, istahettiin tähän tuulluttelemaan ja katselemaan tuota maailman

repaletta. Vaan emme tiedä enempi kuin pukki Venäjältä, mikä on minkin nimellistä tienoota."

Ukko huohotti väsymyksestä, pyyhki otsaansa, siveli harmaata korvapartaansa, silmäili tyttöihin.

— "Mistä te olette, kun ette tunne tienoita? Ette sainkaan liene tämän kirkon ihmisiä."

Sanna: "Tokipa kovinkin loittoa. Kyllä minä teidät tunnen, näin teidät tuolla Koivukankaalla viime talvena."

Ukon silmät kirkastuivat.

— "Vai Pietolan tyttöjä! Jahaa."

Sitte hitaasti oikasi itsensä ja teroitti mustat kuoppaan painuneet silmänsä etäisiin tienoitiin, tuijotteli hetken, hitaasti ojenti keppinsä kohti lounaan rantaa ja verkalleen alkoi selitellä.

"Katsokaa: tuolla tuo monisaarinen järvi on Luotosen selkä, joka liittyy tänne näihin sinisiin vuoriin."

Kääntyi hitaasti ja osoitti kepillään pohjoiseen.

"Tuolla pohjoisessa tuo pilvien rajalla hämmöittävä sininen kuhmura on Hyllyäiskeron pullea harja."

Sanna: "Sen takana aivan lähellä on meidän koti."

Ukko: "Tuo idänrantaan urkeneva mustanharmaa matala juova on peurarikkaan Linturovan aarniometsäinen selänne... Mutta tässä etelän suulla tämä tuuhea muhkea kannas on Kirkkomännikkö, ja tuo tumma huippu, joka kohoaa siitä männiköstä ja katkaisee taivaanrannan, on kirkontorni. Sen juurella tuo monikattoinen talo, tuo, jonka akkunat nyt leimuavat kuin tulella, on pappila. Tuokempana tuo monilahtinen järvenrentale on Ruokojärvi, ja sen rannoilla noissa valkeaikkunaisissa taloissa elävät ne kirkonkylän pohatat... Tämä järvi tässä likellä, johon kuvastuu tuo valkea männikköniskainen santatörmä, on se mainio kirkasvetinen ja lohinen Luomajärvi... Ja tuossa tuon lehtoisen niemen kainalossa on minun syntymäkotoni. Siitä ovat muinoin minun isoisältäni vihavenäläiset polttaneet elon ja elämisen... No niin, mitäpä niistä muistelee. Pitäisihän kävellä jämpiä. Terveeksi jääkää!"

Sanna: "Tervennä menkää!... Mutta missä täällä kirkolla asua Juken-Maija, löytäisimmekö häntä?"

Ukko katsahti kirkkoon päin, sanoi:

"Kyllä sen löydätte. Lähellä pappilaa täältä mennessä ensimmäinen talo, siinä portin korvassa matalarappusinen tuparötykkä, siinä se on... Hyvästi nyt!"

Sanna: "Hyvästi, hyvästi!"

Ukko kääntyi matkalleen.

Tytöt jäivät istumaan ja katselivat ukon neuvomia tienoita.

Mutta viimein Auno virkkoi:

"Ilta istuin tulee. Lähdetäämpä lopettamaan matkaa."

Sanna: "Kyllä tuon kerkiämmä, ei tuota enää pitkältä ole."

Vappu: "Kyllä vielä saa tovin virsua heitellä ennenkuin on perillä, vaikka se niin näyttää vaaralta katsoessa. Mutta loppuahan se kun lopetetaan."

Tytöt ottivat kontit selkäänsä ja lähtivät astua heitättelemään vaaran rinnettä alaspäin ja kovasti jytisi kivinen tie.

* * * * *

Kartanolla seisovat tytöt kamarassa, raskaat kontit selissä ja harreilla silmin katselivat männikössä muhjottavaa taplikaskattoista kirkkoa ja huipputornin moskularistista kukkoviiriä.

Ovi aukeni ja rappusille huurahti Maija, löi käsiään yhteen.

— Herra ihme! Eivätkös ole tuossa. On suutani syyhyttänyt koko päivän. Olen arvannut. No hyvä, hyvä, kun tulitte! Käykää nyt tänne asunnontapaiseen.

Maija pyörähti huoneeseen ja tytöt konttineen ja vakkoineen ujoina hiipivät perässä.

— Näin pieni täällä on asunto. Olin tässä jo rupeamassa nukkumaan, jo tein tuohon vuoteeni. Satuinkiin sattumalta menemään ulos. No sepä nyt oli, kun tulitte! Kyllä me nyt täällä tulemme toimeen. Miten se Pieto jaksaa?

Sanna: "Mikäpä hänellä on jaksaisa."

Maija: "No kuka siellä kotia hoitaa?"

Sanna: "Ahtolan vanha Auno."

Maija: "No hyvänen aika! Heittäkää nyt konttinne pois. Minä tässä hupeloin, etten muista käskeäkään. Tänne porstuaan heitetään liiat neuvot, tänne nurkkaan, kyllä ne siinä säilyvät. No miten siellä nyt Pieto jaksaa? Kuka se hoitaa elämistä? Ompahan Reetakin lähtenyt yhteen matkaan. Sehän olikin paras. Kyllä se on hyvä asia, että nyt tulitte kouluun. Onhan se suuri asia päästä seurakunnan yhteyteen pois susien kirjasta."

Tytöt penkillä silmät pyöreinä ja kädet helmassa. Eivät kerinneet vastata mitään Maijan kysymyksiin.

Vappu silmäsi Kerttuun ja suhahti:

"Missä me syömme?"

Maija koppasi rievun, pyyhkiä hutasi pöydän, leimautti virkeän silmäyksen tyttöihin ja jatkoi:

"Tässä on pöytä panna ruokaanne syödäksenne. Pieni tämä on, mutta kyllä sopu sijaa antaa. Siirretään vaan tähän keskelle lattiaa... Kas siinä."

Sanna kantoi kontin pöydän luokse, purki siitä pöydälle kaksi paksua leipää, neljä kuivaa metson täkkää, suuren rasian voita ja ison juustoleivän.

Maija: "Ompas siellä oikein pohjanmaatolaisten kirkkoevästä, monta monituista metson täkkääkin. En ole sitte metsällistä suuhuni tarjonnut kuin mitä teiltä sain."

Kerttu: "Ruvetaampa sitte tästä syömään. No emäntä käykäpäs käsiksi metson täkkään."

Maija: "Kiitos, kiitos! Mutta kun pahimmoilleen ennätti nukkua tuo poika. Olisi se mielellään syönyt sekini. Mahtaako tuo herätä. Aivan nukkuu henkihieverinä. No antaa nukkua."

Tytöt seisoivat pöydän ympärillä, leikkasivat leivästä palaset käteensä ja lohkasivat rasiasta hohtavaa kesävoita palaselleen.

Sanna: "No tulkaa nyt emäntä tänne yhteen nujuun."

Maija: "Kyllä, kyllä; kiitos, kiitos!"

Sen kanssa liemahti pöytäan, rotasi metson täkästä puoliskon, alkoi sitä ropostella ja pala suussa lausuili:

"Oli se minunkin isäni metsämies. Kyllä sitä ennen lapsena sai linnun lihaa. Mutta sitte, kun isä kuoli, jouduimme vieraan varaan. Viisi oli meitä pesuetta: kolme tyttöä, kaksi poikaa. Kerjäsimme ensi talven, sitte pantiin ruojille mikä mihinkin kylän sopukkaan. Siten hajotettiin ympäri ilman ääriä, yksi itään toinen länteen... Sitte olin piikana kymmenen vuotta, huimansin menemään naimisiin köyhemmän itseäni kanssa, sitte kuoli mies, sain tuon lapsen kaulaani, niin ei kumma jos on köyhänä pysytty. Mutta köyhyys ei ole vika, kun sen kunnialla hallitsee... Niin... Köyhyys ei ole vika kun sen kunnialla kantaa. Köyhänä olen ollut ikäni. Vaan ihmissä minua on pidetty. Olen oppinut hieromaankin, siihen eivät kaikki pysty. Vaikka luulisi, ettei siinä ole suuri silmäkirja, mutta laatua se työ vaatii. Siinä pitää tietää mihin ne suonet juoksevat, mistä ne lähtevät ja mistä ne saapi käsiinsä. Aivan joka kerran, kun on pappilassakin tarvittu hierojaa, niin minut on haettu. Ja hevosella on haettu, vaikka on noin lyhyt matka, muutamaa sata sylvä vaan. Rovastiakin olen hieronut monta monituista kertaa... Mutta se on vähän lihava se ukko, sillä ei tunnu luuta muualla kuin otsassa. Niin, kyllä minä voin pitää teidän puoltanne. Syyhytellen se isokin sika kaatuu. Oiki luvuimpa tuo pääsi äitinnekin koulusta, kun pääsi tuttavaksi pappilaan. Samoin se käypi teidänkin, kunhan minä käyn rovastin puheilla... Mutta tuo linnun liha se on tehosata. Oli semmoinen mokare, tuommoinen tuskin puoli metson täkkää, jonka otin, niin tuli aivan ehosta, ihan kyllitellen. Kiitos, kiitos!"

Tytötkin lopettivat syöntinsä, pistivät veitsensä tuohitappiin ja panivat ne suoriin lonkkataskuihinsa.

Sanna se korjasi ruuat pois, vei kontin porstuaan, ja penkille kädet helmaan istuivat tytöt; ikävä kajastus näkyi kasvoissa.

Maija teki lattialle leveän ryysyisen vuoteen ja virkkoi:

"Höyhenistään lintu tunnetaan. Tuommoisen vuoteen minä vaan voin laittaa. Mihinkäpä köyhä pani köyhyytensä. Sitä lintu linnulle, mitä linnulla itsellään. Ruvetaanhan tähän pitkäkseen... No... Ei täällä saa ruveta ikävilleen Vai mitä te niin nöllötätte? Paras on olla reima ja ripeä vaikka portille kaatukoon!"

Maija laskeutui vuoteelle.

— Tulkaapas nyt tänne yhteen lautturiin.

Tytöt hiljaisina riisuutuivat ja kytjähtelivät vuoteelle.

Mutta itään kiertyi jo lempeän kesäyön kirkkain kajas kun vasta yksi ja toinen silmä vähitellen varveni unen valtaan.

XX.

Kirkkaana kohosi Pyhä-aamun herttainen aurinko. Hiljaa seisoivat rannan puut. Kaukana nurmikkovainioitten perillä venyi kirkon huippuisen tornin pimentokuva, kun tytöt jo istuivat penkillä. Niskoissa sipottivat pienet palmikot, päissä valkeapohjaiset ristiraitaiset pumpulihuvit, jotka otsalta seisoivat terävällä sopella. Kaulassa lemottivat olkapäille yltävät siniraitaiset tummapohjaiset huivit, päällä harmaat puolivillaiset yksikörttiset röijyt ja samannäköiset lyhytlännät hameet, jotka kankeina kömöttivät korkeilla poimuilla ja lauteilla lopottivat isot pyöreäpohjaiset taskut. Jaloissa valkeasääryksisten sukkain päällä töpöttivät ruskeat paulakengät.

Aukinaiset Aapelukset helmoissa, päät alas kumartuneina ja silmät kirjoihin teroitettuina siinä tytöt istuivat Maijan tuvan kaitaisella penkillä. Kasvoissa näkyi arkoja väreitä ja huulet harvasteesen liikkuvat...

Sanna kohotti päätään, painoi kiinni Aapeluksensa, katsahti Maijaan, joka kokoili vuodetta lattialta ja kanteli ryysyjä ulos, virkkoi:

"Milloin sinne kirkkoon mennään?"

Maija: "Hohoo! Sinne vielä hetki heiahtaa ennenkuin kirkkoon mennään. Kyllä vielä hyvänkin sormihaaran kiertää aurinko ennenkuin kirkko aukeaa."

Auno: "Mistä sen tietää, milloin se aukeaa? Kunhan eivät vaan menisi meistä tietämättä."

Maija: "Olkaa huoletta! Kuuluu, veikkoset, se soitto. Olkaa miessä huoletonna, kunnes kello moukaisee."

Vappu: "Kuuluako se tänne noin kaukaa?"

Maija: "Kyllä kuuluu. Huoletta kuuluu. Uskokaa minua. Kyllä sen kuolette, älkää huolehtiko. Ja sinne on aikaa vielä palanen. Tähän näin kun paistaa aurinko tuosta akkunasta, niin silloin vasta."

Riikka: "Kyllä kai me kerkeemme syödäkin?"

Maija: "Vaikka kymmenen kertaa! Ja syönettehän toki ennenkuin lähдете mihinkään, ja tuokin Pentti saisi maistaa linnan täkkää. Siitä on kovin paha jos se tietää, että minä olen saanut eikä hän saisi. Ja kyllähän minä sen teille korvaan. Emme me Pentin kanssa syö koiran suuhun."

Sanna aukasi kontin ja levitteli ruokia pöydälle.

— Kyllä me sen uskomme. Kyllä me annamme Pentillekin metson täkän. On meillä niitä monta vielä... Tuossa on Pentille... Kyllä te sen moneenkin päähän korvaatte.

Tytöt kun olivat syöneet, niin odottelivat päivän kiertämistä siihen paikkaan, mihin Maija sen oli sanonut joutavan ennen kirkkoon menoa, ja hiljaisina kädet helmassa istuivat taasen penkille.

* * * * *

Kello mölähti. Tytöt hypsähtivät ja silmät pyöristyivät. Sanna hyppäsi seisalleen ja virkkoi:

— No nyt!

Silloin sanan puhumatta lähtivät tytöt astua kopistamaan...

Väkeä työntyi kirkkoon oven täydeltä. Kelloin moukina täytti kirkon, lattia jymisi askelista ja penkkiin mennä suhittivat ihmiset istumaan. Samoin tekivät tytötkin.

Kirkon perässä oli iso taulu, jossa oli kuvattu Vapahtaja ristillä. Sitä katselivat tytöt rengassilmin. Kellot taukosivat, väki asettui.

Sanna suhahti vieressään istuvalle Kertulle: "Mitä nuo ihmiset noin katselevat meitä?" Vappu kurotti päätään ja kuikuili ympärilleen; sitte painoi päänsä alemmas ja virkkoi hätäisesti:

"Voi kalat ja verkot, kun me olemme miesten puolella!"

Toisten silmät harristuivat.

Katri: "Tuo Reeta kun ei paremmin katsonut."

Riikka: "Eihän sitä tullut ajatelluksi, kun tuo Reeta työntyi edellä."

Sanna: "Vähä vahinko! Tuossa risteyksessä on tyhjä penkki, mennään sinne! On meillä jalat."

Auno: "Totta tosiaan!"

Vappu: "Mennään sinne!"

Silloin tytöt nousivat ja kiireesti astua sipsuttivat Sannan osoittamaan tyhjään penkkiin; istahtivat siihen.

Mutta naurun tirskeä aikoi kuulua edestä ja takaa ja ivallisia muotoja näkyi siellä täällä.

Tyttöin kasvot jähmettyivät, silmät harreilivat; mutta eivät tajunneet, mikä tässä olisi liikaa.

Etelä-ovesta astui pitkän-hoilakka, hieman etukumara rouva, jonka särmäkkäät kasvot olivat hartaassa hyypiyksessä ja hienot huulet kuivassa nipistyksessä. Tämä seisahti penkin kohdalle. Mustat tavattoman suuret palkosilmät mulkoilivat hienojen pitsien alta ja tummat kuluneet kasvot kuohahtivat. Silkkisen kauhtanan alta veti hän esiin valkoisen kätensä, sujutteli hienoja sormiaan taaksepäin ja viittoili.

Tytöt eivät näkyneet tietävän mitä se oli, katselivat vaan pyörein silmin rouvan tahdikasta tykkilakkaa, sen puhtaita pitsiä, silkkinauhoja ja leuan alla mustan silkkikaapun päällä lopottavaa valkeaa pitsisolmua.

Ovesta tulla sipsutti puoli kymmentä toisia puuhkeampikasvoisia, joitten leveät hameet kuhisivat ja pystyillä hartioilla holli löysä kaapu. Nämä seisahtivat rouvan luo, leveiden liattujen reunain alta pyöri kirkkaita silmiä. Rouva kääntyi niihin päin ja kikkeästi virkkoi:

"Aj, aj, hva' di bönderna ä' dumma! Ä' de' nu int rysligt?"

"Herri jee! Hva' ska' vi nu göra?... Be dem bort!"

Kuului toisen lisäys.

Rouva viittasi taasen sujuvasti lattialle päin ohuella kädellään ja yrmeästi lausui:

"Mitä te siihe tuli? Tämä härskapi penkki. Menkä pois! Tämä o härskapi penkki."

Tytöt punastuksissaan katselivat toisiaan ja sitä väkeä eivätkä näkyneet olevan kiireissään.

Unilukkari tuli koiran ajosta, seisahti kirkon perustalle. Tiheä rivi läjötti keltaisia vaskinappia harmaan pystykaulusisen sarkaröijyn rinnassa. Kahtaalle kaatuva jakaus tummatukkaisella päälle ja kaulalle yltävä tukka vedettynä suurien korvien taakse, pyhä totisuus leveissä kasvoissa ja pystypäisenä hän katseli pitkin vahvaa nenäänsä. Sinne huomasi hän rouvain viittomisen — vakavin askelin tulla törötti paikalle, viittasi koirakepillään ja jyreästi virkkoi:

"Pois siitä! Ette nyt tuota ymmärrä, tuonikäiset, ettei herrain penkkiin..."

Tyttöin kasvoissa sälähti, tulivat penkistä pois; seisahtivat.

Silloin rouva edellä ja toiset perässä menivät penkkiin, istahtivat ja kumartivat päänsä alas... Pienen hetken perästä oikasivat itsensä ja tyyni rauhankajastus palasi kasvoille.

Tytöt hämmästyneinä katselivat ympärilleen. Ivallisia kasvoja näkyi kaikkialla. Jokainen istui leveällään kuin omassa penkissään. Ei kukaan osoittanut istuinta.

Oven suuhun siirtyivät tytöt seisomaan yhteen ryhmään. Martta, Saara ja Katri peittäisivät toisten suojaan ja kynsillään ruopostelivat seinän saumoja. Seinään päin kääntyi Reeta ja Riikkakin; mutta Kerttu, Auno, Sanna ja Vappu katsoivat ihmisten elettä kasvoissa synkkä ynseys.

Lukkari tuli korkeaan penkkiinsä, tauluun pani kilisevät numerot ja aloitti virren:

"Ylistän sinun nimeäs" j.n.e.

Kun käreä vapiseva ääni joutui yli kirkon, silloin kaikki ääninensä yhtyivät virteen ja koko kirkko täyttyi helinästä. Ivalliset kasvot katosivat ja tyttöin kasvot tyyntyivät. Levollisina katselivat he kirkon lakeen enkelin kuvia ja taulua kirkon perässä, ja taas enkelin kuvia ja taulua kirkon perässä. Sanna osotti sormellaan kirkon perään ja visahti:

"Mikäs tuonne mujahti tuonne taulun alle?"

Kerttu: "Pappi kai se on. Kuunnellaan mitä se sanoo."

Rovasti rupesi alttarilta lukemaan, sitte messusi, lukkari vastasi ja taasen veisattiin virsi. Sen loputtua luki pappi taasen, lukkari aloitti virren ja pappi katosi kirkon perästä, mutta virren loputtua ilmutui nurkassa köpöttävään kirjavaan pönttöön ja rupesi saarnata poukuttamaan.

Sinne kääntyivät kaikkien silmät. Äänen voima täytti kirkon, että yksi möyhinä kuului vaan. Mutta oven suuhun ei eroittanut sanoja.

Hetken kuluttua ilmutui lattialle unilukkari, räiskä kädessä, paulakenkineen. Pystypäisenä hän kävellä törkkäili sinne tänne ja leveässä leuassa vihotti järeä parransänki. Missä tuolla täällä alkoi korkea pää nuokahdella, sinne kiirehti, työnti raiskansa nuokkujan eteen ja räsäytti. Silloin nuokkuja kiskasi päänsä ylös, silmät remahtivat. Mutta unilukkari viattomana kuin ei mitään olisi tapahtunut kääntyi pois ja pyhä totisuus kasvoissa katseli kirkon kaikille suunnille.

Sanna osoitti sormellaan miesten puolelle ja virkkoi hiljaa:

"Ka tuossa muudan pitkäkaulainen onkii kiiskiä."

Vappu: "Odotahan aikaa, kunhan tuo pyyntimies joutuu... No katselee se vaan. Missä sillä ovat silmät?"

Sanna: "Jo käypi vainu. Tänne lähti töröttämään. Katsotaampa miten käypi. Ka niin, niin menee kuin tietylleen. Kohta räsäyttää. Kas niin! Läksi yksi kärpänen."

Vappu: "On koko lurkki tuo! Eipä ole tietäkseenkään vaikka tuommoisen tekosen teki miehelle. No nyt se tuolla taasen näki otuksen! Jo on pyydys vireessä. Kas kuin se tähtää... Jo laukesi!"

Kerttu: "No mikä siinä nyt on kuhistava? Kuunnellaan nyt papin saarnaa."

Tytöt kääntyivät katsomaan pappia ja teroittivat korvansa kuulemaan sen puhetta. Mutta läheltä kuului räpsäys.

Vappu suhahti:

"Äähäs! Sattuiko?"

Lähitienoossa ihmisiltä parahti nauru. Mutta kun unilukkari katsoa mulautti, niin kaikki asettuivat istumaan hiljaa. Vappu painoi päänsä Aunon suojaan, käsillään puristi suutaan, vesi tihkui pullistuneista silmistä ja paksuina henkäyksinä purki nauruaan.

Unilukkari katsoi kylmän ja viipyvän katseen tyttöihin, murahti:

"Ei hyvää pahantekijäksi", ja lähti kävellä törkkimään.

Siten kului huvassa kirkon aika, meni kuin nukkuneen rukous.

Huomenna se alkoi rippikoulu. Paljon ennen muita menivät tytöt kirkon luokse. Männyissä johisi aamun lempeä tuuli ja mykkinä seisoivat hautataulut mäntyin siimeksessä. Tytöt siirtelehtivät taululta taululle ja tavailivat kirjoituksia. Viimein kiertyivät kirkon sivulle.

Sanna seisautui akkunan eteen, osoitti sormellaan kirkon lakeen.

— Kas, näkyvät tähän tuolta ne siivikkokuvat!

Vappu: "Kuumoittaa vähän. Mutta jos saataisiin jotakin porrasta tähän akkunan alle."

Sanna; "Minä etsin..."

Sanna toi kaksi lyhteenkuivauskärväkköä, pani ne pystyyn seinää vasten, toisen toiseen akkunan poskeen ja aidaksia pani oksain päälle. Siihen nousivat tytöt seisomaan kamanaa vasten kynkkämäksilleen ja käsillään kuurtoillen silmiään katselivat kirkkoon.

Sanna: "Tähän näkyy aivan selvään." Vappu: "Näkyy tähänkin... Nuo kuvat tuolla laessa ovat aivan kuin ihmisen kuvia. Vaan nuo siivet, mitä ne mahtanevat merkitä? Enhän minä ole kuullutkaan, että ihmisillä olisi siipiä... Tuo tuossa, jonka pää on tännepäin, on kuin Multiniemen Tiltta. Semmoiset suuret siniset silmät, nöpönenä, ihan kuin Tiltalla."

Riikka: "Sen isähän on ollut kirkonmies, kirkkoväärti, vai mikä se lienee ollut. Olen minä kuullut, että se Multiniemen Aapeli-isäntä on ollut semmoinen ylhäinen virkamies. Kirkonvirkamies se on ollut Jos sen tyttö on kuvattu tuonne. Onhan niillä rikkailla etuja, saavathan ne vaikka sarvet päähänsä."

Vappu: "Mutta eihän Tiltalla ole siipiä eikä yhdelläkään ihmisellä. En ainakaan minä ole nähnyt."

Auno: "Enkelin kuvia ne ovat. Puhuihan Kassilan muori kerran nähneensä vuoteensa vieressä enkelin, jolla oli ollut siivet."

Kerttu: "Eikö liene muori unimielissään hourannut."

Katri: "No, minkäs kuvia nuo sitte ovat?"

Saara: "Eivät suinkaan nuo kuvat olekkaan ihmisten tekemiä. Kukas tuonne ihmisten edestä pääsee."

Katri: "Niin minäkin luulen."

Vappu: "Voi, voi, mennään pois, näkevät meidät tässä. Tuolta tulee mies."

Sanna: "Kun tuli niin tuli, eihän tuo silmillään syö."

Auno: "Ja mitäpähän meistä tahtookaan."

Vappu: "Se on se eilinen pyyntimies. Mutta se astua tempoo kuin tulen sammutukseen!"

Sanna: "Mennään todestaankin pois. Se tulee kirkkoa aukaisemaan, suuri avain on kädessä. Pääsemme kirkkoon... No laskeutaan pois."

Kerttu: "Laskeutaan vaan."

Tytöt hyppiä kupsahtelivat portaaltaan alas ja jäivät seisomaan kentälle.

Avain kourassa pystypäisenä, pikkuinen naapukkalakki päässä, keltainen nappirivi rinnassa ukko astua törkkäili isolle ovelle, mulautteli syrjäsilmillä tyttöihin ja vahva nenä riippui melkein huulen tasalla.

Tytöt astuivat ukon jäljessä kirkkoon ja seisauttivat erään penkin korvaan. Sanna katseli ympärilleen, virkkoi:

"Ei suinkaan tämä nyt liene herrain penkki?"

Vappu: "Mikä tuo nyt lienee, mutta vanhoja akanlahoja tässä eilen istua lohjotti kuin lakokuhilaita."

Kerttu työntyi penkkiin. Siihen menivät toisetkin ja istauttivat rinnakkain.

Vappu: "Sopiipa tänne nyt."

Sanna osotti saarnastuolia.

— Tuossa se eilen pappi saarnasi, että nenä laukkasi mukana.

Tyttöin suut menivät nauruun, mutta Kerttu pukkasi Sanna.

— No mitä hänessä... On hänessä ihmisiksi.

Ukko aukoi ovet kaikki, mutta palasi samaa jälkeä ison oven kautta. Seisahti tyttöin luokse. Mustantymperä leuka oli rutistunut hieman kurttuun, suu murrullaan katsahdelti tyttöjä, aukaisi paksut huulensa ja jyreästi virkkoi:

"Te... tekö laitoitte nuo laitokset tuohon akkunaa taakse, joitten päällä rimpuilitte, kun tulit?"

Tytöt punastuivat, katselivat toisiaan. Saaran silmät pyörivät, joukeat kasvot värähtelivät hätäisesti ja virkkoi:

"Tuo Sanna."

Ukko: "Kyllä minä teidät tunnen, te eiliset pilantekijät, virnusuat!"

Murristi suunsa, keikautti niskansa ja käveli ulos. Paksut sarkahousut vökkäsivät leveillä lanteilla.

Katri katsoi tuikeasti Saaraan.

— Taasen Saaran piti päästä syyttömäksi.

Vappu: "Kyllä kuitenkin taidamme olla riettaan kirnussa. Kyllä taitaisi olla somin, että ottaisimme jäniksen passin, ottaisimme ajoissa ja lähtisimme taulametsään silloin, kun on tuossa veräjä auki."

Sanna: "Paras on katsoa. Jos on suuttunutkin, niin ei meitä susilla syötä yksi mustaharja."

Kerttu: "Ollaan paikoillaan, mitäpä heillä on meille syytä. Jos tahtovat, niin saammehan heti nuo portaamme tuolta lasin takaa mihin vaan tahtovat."

Auno: "Ketäs ne tuossa haittaavat? Mitä me niistä. Katsellaan nyt vaan noita kuvia paremmin, nythän olemme rauhassa... Kas sitä, jo kello moukaksi! Kohta tänne tulee muitakin."

Kerttu: "Ollaan nyt vaan tyynessä ja vakavina."

Sanna: "Vakavina kuin peruna vellissä. Ei olla tietävinään mistään mitään."

Kirkkoon alkoi sumppuutua ihmisiä. Mutta ne kaikki menivät kirkon perään.

Sanna: "Jokohan sitä nytkin satuttiin väärään paikkaan, kun kaikki tuonne menevät kuin lampaat laihoon ja kitisevät kuin kärpäset hyvässä ruokapaikassa. Jokohan lähdemme mekin tuonne?"

Kerttu: "Pysytään paikallaan."

Auno: "Tässä ollaan."

Penkkiin istui väki kirkon perässä. Lukkarin penkkiin ilmaantui eilinen paljaspäinen mies, joka põheisillä silmillään välinpitämättömästi katsella murjautteli ihmisiä; karasteli kurkkuaan ja laitteli heiluvia numeroita tauluunsa.

Mutta unilukkari ja rovasti tulivat tyttöin luo, seisahtivat siihen. Rovastin muhkea vatsa työntyi kauas mustalahkeisten jalkain kohdalla, paksu säkkileuka riippui kaulalla, korkeat kasvopäät seisovivat jäykkänä ja synkät varjot kuvastuivat notkoisessa otsassa. Unilukkari vähän kumartain viittasi tyttöihin, silmät vilahtelivat kiukkuisesta, mutta vakavin kasvoin pyhällä painolla virkkoi:

"Nämä ne ovat, joista minun on täytynyt herra rovastille tuoda ilmi... ilmi sen, mitä puhuin."

Rovasti tuhkanharmaila silmillään äljäytti virallisen katseen tyttöihin ja alkoi römeällä äänellään ja saarnaavalla nuotilla paasuta, että sylki pärisi suunpielistä:

"Te olette eilen häväisseet Jumalan pyhää temppeleä; te olette pilkkana pitäneet Jumalanpalvelusta, te olette menneet kiellettyyn paikkaan tässä Herranhuoneessa, te olette nyt kiipeytyneet akkunasta tänne kirkkoon ja niin kaikellisilla ilveillänne olette tehneet Jumalan pyhää lakia vastaan ja saastuttaneet tämän kalliin Herranhuoneen. Niin tämän katkeran ilkityönne rangaistukseksi saatte käydä jalkapuuhun Jumalanpalvelusajaksi."

Sen sanottuaan rovasti lähti astua kellertämään kirkon perään. Lukkari alotti virren. Mutta unilukkari viittasi tyttöjä, ärähti, että "seuratkaa minua, lurkit!"

Vaalein kasvoin ja värisevin huulin tytöt seurasivat unilukkarin korkeanokkaisia paulakenkiä.

Kirkon edustalle sileälle nurmelle oli kuljetettu suuri musta hirsi, jossa oli yhdeksän nyrkin mentävää reikää. Sen luokse seisahtui unilukkari. Oli kaksi miestä, jotka nostivat pois päällimmäisen osan.

Martta parahti itkuun, mutta samassa kaatui maahan, puristi hampaansa yhteen ja nyrkkinsä lujaan; silmät seisoivat ja rupesi tärisemään kuin virrassa; löi käsillään ja jaloillaan maahan.

Tytöt eivät tajunneet mitä tehdä. Kerttu meni Martan luo, hallitsi sitä, virkkoi:

— Älä nyt niin. Voi, voi!

Unilukkari sanoi karmeasti:

"Pankaa tuohon jalkanne!... Sukkelaan!... Pankaa miehet väkisin, rovastimme on määrännyt."

Kerttu: "Älkää toki tätä Marttaa! Syytön tämä on. Näettehän... kouristi. Älkää panko! Älkää panko!"

Unilukkari: "Pankaa vaan yhteen joukkoon. Kyllä se kestää telutakseen tuo hirsi. Anna potkia, pankaa vaan. Se niin, pidähän siinä, että saadaan hirsi päälle... No käykää paikallenne! Jalka tuohon!"

Saara parahti: "Ei minua! Sanna se teki. Ei minua! No älkää hyvä isä! Älkää! Ei minun ole syytä, Sanna se..." Unilukkari reuhautti Saaran hirren viereen, pani jalan koloon, virkkoi:

"Sinä syytön. Ole siinä!"

Auno: "Päästäkää Martta! Päästäkää, rakkaat herrat! Päästättähän? Voi, voi!"

Unilukkari: "Nyt hirsi päälle!... Se niin. Kyllä siinä pysytte."

Lukkoon pani unilukkari hirret.

— Jos ette ole ulvomatta, niin otan kepakon!

Siirtyi kirkkoon. Sinne menivät hänen apumiehensäkin.

Nurmeen suulleen kääntyivät tytöt, käsillään puristivat suitaan, hartiat tutisivat ja nurmeen puhkeilivat tuskaiset henkäykset. Martta kiemuroi kouristuksissaan ja tärästi sitä jalkapuuta. Kirkosta kuului virren laulu ja tyyninä seisoivat männyt.

Tytöt kohosivat hirrelle istumaan. Huivi otsalla, pöhöttynein silmin ja tahranein kasvoin istuivat he rinnakkain pölkylä, toinen jalka pölkyn raossa ja toisella pönkitsivät itseään, ja harvasteesen nikottelivat, että niskat ketkahtelivat ja rinnat hytkyttivät. Martta makasi rankana maassa selkäpiillään, kädet heitettyinä pään taakse. Nukkui sikeästi. Rinta harrasi raskaasti hengittäessä ja verinen jalka hirren reiässä.

* * * * *

Rahvas tulla jyristi kirkosta ja kehiesivät jalkapuun ympärille katselemaan vankeja.

Tulipa rovastikin. Kasvoissa pyhä tyyneys, pää vähän kallellaan ja kirja kädessään työntyä läpi väen tungoksen, seisahti jalkapuun vaiheelle ja hartaalla painolla ja saarnaavalla nuotilla lausui:

"Minä Kristuksen käskynhaltija ja Jumalan uskollinen palvelija kysyn teiltä: tunnustatteko kurjat rikoksenne ja pyydättekö sydämmestänne ja julkisesti anteeksi Jumalan pyhältä seurakunnalta ja Kristuksen käskynhaltijalta tässä seurakunnan läsnä ollessa?... Ettekö vastaa?... Onko sydämmenne niin perin paatunut Jumalaa ja hänen pyhää temppeliään sekä kristillistä seurakuntaa vastaan, ettette tahdo katua ja päästä synnistänne. Sillä jos ette nöyryytä itseänne Jumalan väkevän käden alle, niin tietäkää, että minulla on taivaan valtakunnan avaimet ja on valta päästää ja valta sitoa. Ja jos ette rukoile nöyrästi anteeksi, niin Jumalan viha lankeaa satakertaisesti päällenne ja pysyy päällänne. Minä Jumalan ja hänen pyhän seurakuntansa puolesta kysyn: ettekö kadu ja ettekö rukoile synninpäästöä ja ettekö lupaa parantaa elämäännä tästedes?"

Tytöt katselivat maahan, mutta Riikka mulautteli tuimia silmäyksiä.

Rovasti jatkoi: "Minä Jumalanpalvelija ja hänen huoneensahaltija vielä kerran kysyn, ettekö sydämmenne pohjasta rukoile syntiänne anteeksi ja nöyrällä sydämmellä lupaa parantaa elämäännä."

Riikka mulautti häränsilmäyksen rovastin suureen vatsaan; tulehtuneet tuhranneet kasvot olivat kuin rauta, jäykästi virkkoi:

"Sitä ei tule!"

Reeta, Katri ja Saara parahtivat itkuun. Saara itkun seasta virkkoi:

"Päästäkää minut, minä olen syytön. Tuo Sanna se teki... minä rukoilen anteeksi syntiäni."

Katri: "Päästäkää Marttakaan edes."

Reeta: "Minä rukoilen."

Rovasti huokasi syvään ja alkoi:

"Tietäkää rakkaat ystävät, että Jumala on ylpeitä vastaan, mutta nöyrille hän antaa armon. Ja minä, Jumalan ja hänen ainoan poikansa uskollinen palvelija, sanon, että minulle on annettu taivaan valtakunnan avaimet ja mitä minä päästän maan päällä, se on päästetty taivaassa, ja mitä minä sidon maan päällä, se on sidottu taivaassakin. Mutta nyt teille on tapahtunut armo ja laupeus, ja minä päästän teidät kristillisen seurakunnan yhteyteen eikä kukaan saa teidän syntiänne soimata. Jos joku sen tekisi, hän on vikapää samaan rangaistukseen."

Unilukkari otti avaimen. Tytöt nousivat toisen jalkansa varaan ja päällimmäinen hirsi nostettiin pois. Tytöt vetivät jalkansa hirren raosta, huivilla peittivät kasvonsa ja kurtteisina riippuivat hirressä hierauneet vaatteet.

Martta ei herännyt. Unilukkari nosti jalan pois hirren kolosta ja käänti nurmelle. Siihen hervahti varatonna Martan verinen ajettunut jalka.

Rovastin kasvot punastuivat ja öljäkät silmät vähän tulistuivat, kysyi:

"Mikä sillä on, kun ei toinnu? Mikä sillä on jalassa?"

Kerttu pyyhki silmiään.

— Sen kouristi, niin hieroi tuskissaan tuohon hirteen.

Auno lisäsi: "Sen aina kouristaa, kun mieli vaan nyrvähtää."

Rovasti silmäili hermotonna retkottavaa Marttaa, silmäsi tuhkipia sisaruksia; pani päänsä kallelleen. Pyhä rauhan kajastus näkyi kasvoissa, virkkoi:

"Niin se on. Kova se on synnin rangaistus — Onko teistä kukaan tullut rippikouluun?"

Reeta: "Olemme kaikki."

Rovasti: "No lähtekää nyt kirkkoon, siellä koetetaan lukuanne."

Ja sen sanottuaan lähti rovasti astua vötöstämään.

Kerttu katsahti Marttaan.

— Entäs tuo Martta?

Auno: "Antaa sen nukkua tuossa."

Kirkkoon astui rovasti ja tytöt rientivät perässä.

Tulla suhittivat kaikki muutkin ihmiset penkkiin, mutta tytöt jäivät seisomaan seinää vasten. Siinä he hartiat kumarassa, syvä ynseys kasvoissa, allapäin seisoivat ja huivinsa nurkkaa purivat. Riikan kasvot olivat synkän näköiset, kylmiä syrjäsilmyksiä vierähteli tähtäilevään joukkoon.

Rovasti katseli kirjojaan. Suntio istui penkin korvassa. Hiljaista puheen sipinää ja naurun tirskeitä alkoi kuulua joukosta.

Silloin Riikka oikaisi itsensä; lähti kävelemään ovea kohti, että silta jytisi ja hameen helmat heilahtivat oven poskeen.

Sanna ja Vappu lähtivät perään. Menivät Martan luokse istumaan.

Rovasti kohotti lihavan päänsä. Suuriksi levisivät harmaat silmät, notkokas tasainen otsa lientyi pilveen, leveä suu murnistui ja paksu parransänkinen leuka vetäytyi kurttuun. Katsahti Sannan ja Vapun jälkeen, mulautti toisiin tyttöihin ankaran silmäyksen. Mulautti vielä uudelleen ja hengitys tuntui ahtaalta. Unilukkari virkkoi painolla:

"Niillä on sydäntä!"

Rovasti posahti: "On niillä sydäntä, mutta nyt ovat leikissä, josta eivät niin sanomin selviä. Kyllä minä oikaisen. Minä panen lukkarin kouluun! Lukkarin kouluun minä panen! Kyllä siellä niskanne sujuu. Vai niskoittelemaan te tässä rupeatte!"

Saara hyppysyet suussa hätäisesti palavin silmin virkkoi: "En minä niskoittele... Tuo Riikka, Sanna ja Vappu. En minä. Luen minä."

Rovasti ärjäsi: "Mitä sinä luet?... Tuossa kirja, koetappas."

Saara astui pöydän luo, pyyhki vesikiehteet silmistään, alkoi tähyttää rovastin sormen kärkeen ja vapisten janaasi: "Ässä... ässä... ii... siihen."

Rovasti painoi lujemmasti sormeaan kirjaan ja jyrmeästi lausui:

"Siihen aikaan..."

Saara: "Siihen aikaan... Siihen aikaan... koo... koo... ässä."

Rovasti kiskasi kirjan pois, paiskasi pöytään; sylki pärähti pöydälle.

— Saatte mennä lukkarin kouluun joka kynsi! Ja jos ette ole ihmisiksi, niin minä teille näytän! Kaikkia maa kantaa ja taivas kattaa! Menkää lukkarin kouluun!... Ettekö kuule!

Rovasti poikasi jalkansa lattiaan. "Kävelettekö ulos! Onko siksikään järkeä?" Tyttöin silmät olivat pyöreinä eivätkä näyttäneet tajuavan mitään. Mutta Kerttu lähti hyypiyksissään kävelemään ovea kohti. Aunon suu aukesi, näytti aikovan sanoa, mutta ei tullut sanaa; lähti Kertun jälkeen ja samaa tietä sukittivat toisetkin.

Rovasti poikasi vielä jalkaa ja jälkeen ärjäsi: "Jos vaan ette mene lukkarin kouluun, niin kyllä minä teidät opetan!"

Unilukkari totisena: "No luulisi sydämmen lähtevän. Mutta sen näkee, ettei niissä vähä tunnu. He ovat omiansa lukkarin kouluun."

Rovasti niekutti lihavaa päätään ja lausui:

"Kyllä minä oikasen!"

Riikka se oli herätellyt Martan jaloilleen ja alkoi taluttaa pois. Äänettöminä hartiat rytyssä, huivi silmillä astua nyrköttelivät tytöt majapaikalleen.

Matalalle penkille oven suuhun istuivat rinnakkain ja katselivat kenkiään. Kaikki oli hiljaista. Valkea mustanokkainen kissa kápälöittänsä päällä kyhnötti pankolla, hyrritteli ja tyhmännäköisesti raotteli raukeita silmiään. Pentti ikkunan edessä kaperteli kissan purtiloa ja vinoilla silmillään alta kulmainsa katsoa murjautteli tyttöjä.

Maija tuli ulkoa, kiiresti astua lenttuutti vesisankko käsipuolella. Silmät leimahtivat tyttöihin, heitti vesisankkonsa uunin kupeelle, oikasi itsensä, pyyhki märkiä käsiään piikkoiseen esiliinaansa ja virkkoi:

"No mitäs nyt kuuluu? Ei tainnut luku juostakkaan. Vai niistä olette pahoillanne?... No onko teille mitä tullut?... Määrättiinkö lukkarin kouluun vai mitä?"

Kerttu: "Niinhän ne..."

Maija: "Mutta mikä Martalla, kun pitelet jalkaasi?... Mitä Jumalan nimessä tämä on? Onko koira repinyt?"

Riikka: "Panivat jalkapuuhun ja tapasi se hänen tautinsa, niin siinä riehnäsi tuommoiseksi."

Maija löi kädellään reiteensä, vihelti, pyöritti päätään.

— Jalkapuuhun! Herra Jumala! Jalkapuuhun! Nyt minä kummia kuulen! No mistä syystä se oli muka tulevinaan?

Sanna pyyhki silmiään.

— Emme tienneet sitä niin pahaksi: tänä aamuna katsoimme akkunasta kirkkoon, niin unilukkari näki sen ja sanoi rovastille, niin siitä.

Maija: "Siinä oli muka syy! Se unilukkari hölkkähousu, sen tulinen koiranhierin! se se on taasen lieskutellut rovastille. Sille minä olen niin vihainen; että jos olisi hampaani raossa, niin heti rasahtaisi.

Sen sanon... Vai jalkapuussa!... Mutta kun olisitte antaneet kokan kokasta. Olisitte tehneet samoin kuin tässä taannoissa pyhänä Lentuan Iisko, se mainio viulunsoittaja. Se poika ei paljon surrut. Kirkossa kun ruvettiin virttä laulamaan, niin Iisko kohti kulkuaan veisasi, että:

"ain veisatkaam talonpojille, torppareille toisinaan, herroille ei milloinkaan.

"Veisasi vaan että männikkö helisi. Sitte kun pappi rupesi saarnaamaan, niin täydeltä suulta rallatella loilotti koko pitkän kirkon-ajan ja käsillään matki viulun soittoa. Näin vaan hajasi käsillään. Tässä vasemmassa kädessään oli pitelevinään olkapäätään vasten viulua ja sormillaan muka rimpotteli kieliä ja oikealla kädellään rokaa sysäsi. Ja näin koko ruumiillaan pani yhteen mukaan. Sitäkös kirkkomiehet kirkon ikkunasta katsoivat ja naurun tirsuntaa kuului rahvaasta. Ei silloin rovastin saarna maistunut millekkään, Kun tekin olisitte saman tehneet, ruvenneet yhteen ääneen laulaa lojottamaan ja olleet iloiset vaan, niin olisi ollut paras kunnia mokomalle pyydyspaikalle... Noo... Ette siinä ole pahenneet ette neulan edestä! On siinä moni ollut eikä ole pahennut. Oli kerran Salmijärven lautamieskin, vaan herrastuomarinapahan istuu oikeudessa. Olkaa huoletta vaan... Vai sinne virsupään kouluun muun hyvän lisäksi. Siitä ei tule mitään, ei kerrassaan mitään! Se lukkari, se se vasta mies on! Se tappelee ja teluaa niiden koulittavainsa kanssa. Ja mitä ne siellä oppivat? Sillä tyttökoilakkeellaan se aina muka opetuttaa. On se sekin koko mamselli. Kunhan kolmottaa vaan, nokka tavarata. Ei ole kelvannut kenellekkään, vaikka on sitä isä-hyvänsä koettanut kaupita sinnekin tännekin, tuollekin tällekin. Mutta näkevät toki alalleen... Kaikkea sentään!... Mutta ei se ole totta että te tulette lukkarin kouluun. Minä kun otan vielä koiranturkin päälleni, niin minun nimeni ei ole Juken-Maija, jos en minä saa sitä asiaa muuttumaan. Sanokaa minun sanoneeni. Älkää itkekö, antakaa ilveksen itkeä, sillä on silmät isommat ja enempi vettä. Minä lähden rovastin puheille. Saatte vaan nähdä, että muuttuvat myllyssä jauhot... Sekö sen sisään nyt meni, mokoman läskipään! Sen sanon, että kuulee kyllä kuminakakkunsa, jos nyt hyvästä ei ole apua. Minä olen sillä sydämmen nousemalla. Mutta ei se toki kuvattelekkään hommatakseen teitä lukkarin kouluun, kun minä saan sille rannat oikoa. Tulee se sen verran älyynsä, että ei pakota teitä lukkarin kouluun. Minä menen..."

Maija meni, että häntä huiskahti oven raosta.

Tytöt ne istua tupottivat penkillä, mutta kasvot rupesivat jo kalkastumaan ja silmänluonne näytti suveutuvan.

Sanna punalti päätään ja virkkoi:

"Mutta olisi se koko apaja mielestäni, jos tuo akka saisi ne piiput kääntymään."

Riikka: "Pankootpa nyt vaikka suolaan. En perusta, tehköt vaan mieluistaan. Ei ole köyhä edessäkään jos ei reessäkään. Varokoot vaan vanttuitaan tästä puoleen! Kävi äsken niin sydämmelleni tuon Martan tähden, että joko otan sitä rumpua ja heitän, että märäksi sijaa jää."

Kerttu: "Mitäpä uhkailemme, omat on pyytämät oravat. Syystä on sepälle palkka."

Auno: "Sen minäkin sanon, että pidetään saaliinaan ja ollaan vasta viisaampia."

Riikka: "Mitä me olemme tahtoneet? Mahtoi sekin karpästenpyytjä-körpiö seista murnottaa siinä penkinkorvassa varustamassa sille linttakavion pahnueelle ettemme olisi tietämättämme menneet siihen mokomaan kalttopäiden penkkiin. Olisi tuon saihon malttanut olla käymättä. Sanoppa, oliko se meidän syy?"

Kerttu: "Eipä se kuitenkaan tule sillä takaisin."

Vappu: "Ei muuta, vaan kun olisi silloin otettu liehkaa, kun se laukkipää jätti meidät kirkkoon, niin saisi kysellä muorilta mokoma reppakorvan työjje."

Sanna; "No opiksi se on ollut. Pidetään saalissaan ja pyyhitään partaansa... No totta tosiaan, kyllä tässä elämässä keikutetaan. Mutta jos tuo Maija saisi sen aikaan ettei tarvitsisi mennä sinne lukkarin kouluun, niin empä tiedä mitä antaisin tuolle Maijalle... Kyllä antaisimme tänä jokaisesta metsosta minkä saamme."

Riikka: "Hyh, mitä sinulle itsellesi jäisi? Se oli koko pöläys! En perusta, pankoot vaikka suolaan! Silakka ei suolassa pilau."

Sanna: "No vaikka mitä tekisin, kunhan ei tarvitsisi sen kollon revittäväksi mennä."

Riikka: "Ei revi pitkään!"

Katri: "Tapellakko olisi parempi? Hyi sentään! Emmehän ole ikinä yrittäneetkään."

Riikka: "Kyllä sitä saattaa tehdä jos niin tarvitaan. Enkä luule, että asiasta olisit poissa sinäkään, et ole niin lampaan maidolla juotettu."

Sanna: "Sen minäkin uskon, että kunhan tukkaasi alettaisiin repiä, niin katsottaisiimpaa, tokko kynnet löytyisi."

Vappu: "No siitä nyt olisi vihainen vaikka kuka! Mutta se kuitenkin paras, kun päästäisiin tästä pälkähästä, ettei tarvitseisi mennä sinne lukkarin kouluun."

Auno: "Kukapa sitä toivoisi."

Vappu: "Se vieläkin parasta, että lähdemme latmistamaan, kun olemme vielä näin väljällä. Emmehän tiedä, minkälaiseen katiskaan joudumme hetken perästä. Olisitte siellä kirkossa kuunnelleet neuvoani, niin ei olisi tätä pöläkkää ollut. Ja kumpu se olisi tähän loppunut, vaan vastahan vaivat alkavat."

Riikka: "Pankoot vaikka haapakirnuun, niin en pakene!"

Auno: "Paras on pysyä paikoillaan."

Kerttu: "Niinipä on, ei paeten asiat parane. Olisihan saalista, jos vaikka miten saisimme tämän rippikoulun käyneeksi. Emmehän saa ilman rauhaa kuitenkaan, hakevat ne meidät uustakin ahtaastakin. Ja kouluahan se on lukkarinkin koulu. Mutta tuollahan tulee Maija!"

Vappu katsoi ikkunasta.

— Tulee niin, ettei takimmainen jalka toista tavota.

Maija astui huoneesen, silmät leimusivat; tummat kasvot olivat reimakat. Valkea pohjaisen päähuivinsa repäsi päästään, vilkasi penkille, liutasi kädellään hiuksia silmiltään ja virkkoi:

"Viivysin, kun piti odottaa kirkosta rovestia. Mutta kääntyi siellä nyt kello lampaan kaulassa. Enkö minä sanonut, että minun nimeni ei ole Juken-Maija, jos en minä saa sitä aikaan, ettei teidän tarvitse lähteä lukkarin kouluun."

Tyttöin silmät kirkastuivat; tietämättään hutasivat huivit kaulalleen ja kokotetuin käsin avossa suin katsoivat Maijaan.

Sanna: "Miten kävi?"

Maija: "Siten se kävi, että minä saan teitä opettaa täällä tahi kotonanne ja syksyllä vasta saatte tulla rippikouluun."

Vappu: "Lukkarin kouluunko?"

Maija: "Siitä ei puhettakaan! Kyllä se kollo saa pestä kätensä siitä tehtävästä."

Siitä Sanna hyppäsi seisalleen, juoksi syliksi Maijaan ja virkkoi:

"Herra Jumala! Aivanko totta, että te saatte meitä opettaa? Voi, voi! Aivanko totta? Voi, voi kun olette hyvä! Minä nostan teitä aivan tuonne kattoon!"

Maija ponnisti vastaan.

— So so... No heitähän nyt! No heitä, heitä! Heitä pois!

Sanna laski eukon maahan ja läpastyksissään Maija jatkoi:

"Niin, kyllä se rovasti yritti olla kovana. Tehän kuulitte eilen kirkossa ilkamoineen. Siitä se rovasti oli karmakkana. Eikä se vähällä lauhtunut. Vaan minä kun selitin, miten te olette hyvän pahan tietämättömät hulliaiset, metsässä omin päinsä kasvaneet, ensi kerran vasta ovat kirkolla, eiväthän ne tiedä asetuksista. Eihän ihminenkään sormestaan ime. Ei se ole niinkuin meillä, jotka täällä kirkon luona elämme parempain ihmisten ilmoissa. Se on aivan toista! Aivan toista se on, kun näkee joka päivä oppineita ihmisiä kuin sillä, joka ei näe milloinkaan, on aivan kuin säkissä ainakin... Kyllä se vieläkin yritti tohisemaan, mutta ruustinna tuli siihen ja virkkoi:

"Kyllä sinun, Härman, tule anta niille raukoill' anteksi. Kyllä minä näki, että siinä kirkko penkis, että ne oli aivan tyhmä. Pitähä sinu olla viisampi, joka ole pappi."

"Sitte rupesi lauhtumaan. Edestakaisin murralla suin kävellä vökkäili kotvasen salinsa lattialla; tuli sitte minun luokseni, sanoi:

"No, opeta sinä niitä vähänkään lukemaan, niin tulkoot syksyllä tänne kouluun."

"Minä kiltisti sanoin: 'Minä en opeta vähä, minä opetan ne ikäänkuin omat lapseni. Aivan kuin omat lapseni minä ne opetan. Ne ovat turvattomat orvot, äitistään jääneet pikkuisiksi ja isä ei osaa lukea itsekkään, niin eiväthän ne sormestaan ime. Kyllä minä ne opetan ihan kuin omat lapseni. Ja olenhan minä niitä jo opettanutkin viime talvena. Ilman minua eivät tuntisi iitäkään. Kyllä minä, joka olen alustakin opettanut, opetan vieläkin. Sen minä sanon vieläkin, että minä opetan ne ihankuin omat lapseni.' Sitte rovasti tuli jo hyväksi, kättäni puristi ja sanoi:

"Hyvä, hyvä! Minä luotan teihin... ' Niin kyllä se on totta, että vaikka muita olisi mennyt, niin ei olisi voittanut tätä asiaa. Ja parastaan piti panna minunkin. Mutta sen minä sanonkin, että jos eivät olisi minulle perään antaneet, niin eivät olisi viiteen suveen näpänneet minua hieromaan. Ja se ei olisi ollutkaan pieni loukokenen pappilalaisille. Ja sempä taisivat muistaakkin, että parempi on olla sepän vihoissa kuin kupparin vihoissa."

Sanna: "Teidän pitää nyt lähteä meille. Voi, voi, kun pääsemme kotiin! Voi, voi! Se on enempi kuin emälammass ja kaksi karitsaa. Voi, voi, kun olitte hyvä."

Vappu: "Kyllä se oli koko apaja!"

Kerttu: "Oli se hyvä... Kyllä kai lähdette meille ihan nyt yhteen matkaan?"

Auno: "Ja kyllä me kannamme neuvonne mitä vaan on maanpäällistä."

Maija: "En suinkaan minä tässä juurillani ole. Pääsen kai minä. Ja mitäpä se paranee, kun on lähdeksi niin lähdeksi. Mitäpä tässä on, pannaan vaan pillit pussiin ja soitetaan suolla mennessään... Alahan laittaa, Pentti, itseäsi... Mutta mitenkäs se on Martan jalka, kykeneekös se matkalle?"

Martta nousi seisalleen, polki maahan tönkeän jalkansa ja virkkoi:

"Kyllä minä... Kunhan vertyy, niin pääsen minä... Kunhan päästäisiin kotiin."

Kerttu: "Kyllä se hiljalleen menee... Kunhan täältä pääsisimme pois!"

Auno: "Menemme hiljalleen, kunhan vaan pääsisimme lipumaan kotiin päin!"

Vappu: "Menemme tuuman ja tiiman, kunhan saamme olla kotiin päin nojallamme. Ei muuta kuin lähdetään vaan!"

Katri: "Lähdetään vaan!"

Saara: "Mutta minulle pitää omituinen kirja saada."

Kerttu: "Eikö muille kuin sinulle?"

Saara: "Sittehan niitä onkin melkein kaikilla."

Vappu: "Ka niin! Saaran nokka kippurassa. Paraskin lukija itsepäällisen kirjan tarvitsee!"

Saara: "Minäpäin luin rovastillekin."

Katri: "Mitä sinä luit? Yhtä ässää vätkytit kuin märehdivä lehmä!"

Sanna: "No sitte selvä tuli! Hohoo! Ei toki viitsisi suulle vetää mokomata lukemista."

Auno: "Mitä siinä nyt jatisette. Laittaukaa virstalle."

Maija laittoi vaatteitaan kokoon ja virkkoi:

"Kohta nyt lähdetään, kunhan saan valmiiksi tämän vaatesäkkini... Mutta kukas se nyt ottaa tämän ensiksi selkäänsä."

Riikka: "Kyllä menee, antakaa tänne vaan."

Riikalla oli jo eväskontti selässään. Maija nosti säkkinsä Riikan kontin päälle, ja Riikka lähti kävellä hötkyttelemään.

Maija katsoi jälkeen.

— No siinä kyllä näkyisi menevän vaikka suolasäkki semmoisilla hartioilla... No lähdetäämpäs perään.

Tytöt kontti selässä ja vaatevakat käsissä työntyivät ulos. Maija otti sarvipussinsa, pisti ovensa

lukkoon ja lähti kävellä heilottamaan Pentti rinnalla.

Syrjiinsä katselematta, umpisuisina kirjavana raitana tytöt kävellä jylkkäsivät, että jytisi santainen tie ja helteisesti paistoi läntinen aurinko.

XXII.

Myöhä oli jo ilta, kun vasta saavuttiin kotiin.

Yöteloillaan oli jo Pieto. Kontuladossa se oli Pieton vuode. Selällään hän kädet pään taakse heitettynä maata keiotti heinäisellä vuoteellaan; suu selällään syvästi nukkuu kahitti ja tuolloin tällöin kurkussa kakerti karkea kuorsaus ja silloin jätisi partainen leuka.

Maija kuikisti ovelta latoon, virkkoi:

"Nukkuuko Pieto?... Hoi! nukkuuko Pieto?... Hoi, nukkuuko Pieto?...
Ei se näy heräävän, jos ei repäse."

Maija meni Pieton luokse, nykäsi varpaasta.

— Pieto kuule! Kas, älä nyt niin säikähdä; minähän tässä olen. Vai etkö sinä muistakkaan? Juken-Majahan minä olen.

Pieto kimposi istulleen ja pyöreän silmin suu auki katseli Maijaan eikä näyttänyt ensin tajuavan mitään. Mutta sitte selveni, kysyi: "Mitä nyt?"

Maija: "Minä tulin tänne teille tyttöjä lukemaan opettamaan. Rovasti laittoi minut. Olivat nuo tytöt siksi huonoja lukemaan, ettei saattanut ottaa rippikouluun. Se rovasti se kun on niin tarkka kaikessa, niin käten mahtain laittoi minut opettamaan tänne kotiin. Tytötkin tulivat kaikki kotiin. Mutta nouseppa nyt katsomaan minun poikaani, kuinka se on kasvanut. Se on niin paljon kasvanut ja miehistynyt sitte talvellisen, että tuskin tunnet. Tulehan katsomaan, se on täällä pirtissä."

Pirtissä tytöt riisuiivat pyhävaatteitaan ja vähäpuheisina asettelivat niitä nauloihin. Penkillä istui Pentti.

Pieto astua jampi pirttiin. Suuret jalkaterät lopsahtelivat lattiaan ja hiukset riippuivat silmillä; mutta pirttiin tultuaan hän seisahti lattialle, kahden käden käänti niitä korvainsa taakse ja otsalle ilmautui mutkainen jakaus.

Maija meni Pentin luo; nykäsi olkapäästä Pentin lattialle seisomaan ja alkoi selitellä:

"Katsoppas tämmöinen tämä on. Tämähän on jo koko mies. Ja se tätä nykyä on kasvanut kuin korvista olisi vetänyt. Talvella kun täällä olimme, niin oli minua kainaloon; niin katsohan nyt, kun olkapäähän jo tärppi. Niin on siihen pitänyt kasvaa. Ja mitäs, muutenhan se on ruumistunut niin mahdollottomasti! Katsohan näitäkin kasvoja: talvella nauvattivat kuin nauris, mutta nyt lössöttävät kuin rovastilla. Kyllä siitä näkyy kohta mies joutuvan. Metsämies siitä taitaa tulla, se aivan päivät päästään kupastaa pappilan poikain kanssa vesilintuin amunnassa. Ja ne pappilan pojat tästä pitävät niin paljon, etteivät ne lähtisi ei mihinkään ilman tätä. Ne ovat aina yhdessä kuin juottokaritsat. Ja sinne se tämäkin palastaa ihan kuin palkattu. Eivät ne Pappilan pojat pidä kenestäkään niinkuin tästä. Kyllä ne ovat niin perehtyneet toisiinsa, että ne ovat yksituumaiset kuin paita ja pohkea. Kyllä mahtanee niillekin pappilan pojille tulla ikävä nyt, mutta ei siinä auta. Niin, enhän tänne olisi minäkään joutanut, olisi sitä ollut työtä sielläkin; vaan minä kun olin kerran jo talvella alkuun pannut noitten tyttöin opetuksen, niin minä en heitä töitäni kesken. Ja se on tärkeämpi kuin mikään muu."

Maija hytkähti itsekseen, ja jatkoi:

"No tietää tuon nyt toki! Tuon ikäiset ihmiset eivät vielä ole ristillisen seurakunnan yhteydessä, niin mikä on sen ensimmäisempi kuin semmoinen teko, että saattaa ne siihen... Noo, parempi myöhään kuin ei milloinkaan."

Maija silmäili Pietaa, silmäili poikaansa; mutta kääntyi sitte tyttöin puoleen, jotka jo olivat kädet helmassa istumassa peripenkillä ja mykkinä katselivat Maijaa. Pieta istahti pöydän päähän kynkkämäksilleen pöytää vasten ja siitä katseli pirtille. Pentti istui sivupenkille ja suu mytyssä allapäin näpissään katkoi varvun palasta.

Karsinassa olivat kangaspuut ja niissä hamppuloiminen, harmaakuteinen, karkea puolivillakangas. Sitä meni Maija katselemaan, virkkoi:

"Ompa teillä täällä kangaskin."

Sanna: "On sen tapanen."

Maija näpisteli vaatteen hulpaa.

— Kangas kuin kangas. Hyväähän tämä onkin, vaatetta kuin tuohta!
Mitä tästä arvelette tehdä?

Sanna: "Talvivaatetta varten se on."

Maija: "No siihen tämä on aivan omiaan! Tuommoinen se suojaa tuulta. Se ei olekkaan vedessä juotavaa hitakkoa. Kas sitä kun olette jo oppineet kankaan kudontaan ja varmaan siitä, kun minä teitä opetin tässä talvella?"

Sanna: "Olemme me tämmöistä kaksivartista osanneet jo kauan aikaa. On siitä vuosikymmen, kun Ahtolan Elsastiina, se vanha piika, opetti tuon Aunon ja Kertun, niin siitä olemme me toiset sitte oppineet."

Maija: "Vaan ettehän neliniitistä ole ennen kuvatelleetkaan kuin minä viime talvena neuvoin?"

Auno: "Ei sitä ole osattu ennen."

Maija: "Vaan nyt osaatte?"

Vappu otti hameensa naulasta käteensä.

— On tässäkin kotikutoa, tässä keväällä teimme.

Maija pyörähti katsomaan, nipisti Vapun hametta.

— Kappas sitä! ompas se nankeaa vaatetta. Eikä ole piitämiä eikä lapasiakaan, polkuvikoja ollenkaan; aivan suorana sojottaa loimi kuin varsinaisen kankurin tekemässä! No niin se on, että oppien ne papitkin tulevat. Kyllä nyt näkyy vaatteen puutos pakenevan. Niin se on, kun oikein neuvotaan, niin heti sitä oppii. Se ei ole sentään pikku konsti osata tehdä tuommoista neliniitistä. Vaan minä kun olen neuvomassa, niin sen täytyy mennä päähän. Minä kun joka paikan neuvon ja selitän ihan takitilaan, niin semmoisen neuvokin täytyy upota vaikka kannon päähän... Kuka tätä kutoi?

Vappu: "Auno sen laittoi ensin kudottavaksi ja sitte sitä rahottiin kuka kerkesi."

Maija: "No nyt kun tuon kankaan saatte pois, niin laitetaan oikein uuden muutin rantukangas. Siinä sitä on vieläkin enemmän tietämistä. Kyllä sitä siinä enemmän päätä vannehditaan. Mutta minulla ei mene käsi päähän vaikka minkälaista laitettaisiin. Minun pääni ei ole korkealla, mutta siinä on najua siksi, etten minä heitä tekemättä, mitä vaan nähnen. Minumpa piti pappilassakin tässä tuonaan laittaa toimelleen sen vanhan mamsellin ristiraitainen. Myttyyn olisi mennyt ilman minutta. Minä en ole mitään kouluja käynyt, vaan minulla on tuo muistilahja semmoinen, että mitä minä vaan näen, niin se tarttuu päähän kuin naulattu. Ja tuolle Pentille näkyy toki tulevan se muistinpesä aivan kuin minulle. Se muistaa aivan pienenä parana tapahtuneet asiat, ihan lukee kuin kirjasta. Lieneekö ollut tuskin kaksivuotias, vai lieneekö hän ollut vähän kolmannella kun Lautakankaan Risto ampui metson meidän aitoviereltä suuresta hongan-ranista ja toi sitte sen meille; tämä kun lattialla sitä käänteli ja levitteli sen siipiä ja piehtaroi sen vieressä, niin se muistaa sen kuin eilisen asian Niin sitä ei tee kuka tahansa. Kyllä se on erikoinen kaikille lahjoilleen tuo poika. Kyllä se on erikoinen alku."

Maija katsahti Pietoon ja lisäsi:

"Nyt taasen tyynessä Pentti kyhnöttää. Lieneekö vähän ikävä, kun tietää, ettei huomenna pääse pappilan poikain kanssa linnun ammuntaan. Mutta älä ole milläsikään, kyllä täällä aika kuluu. Ottaahan Pieto huomenna mukaansa työhön, niin kyllä siellä päivä kuluu."

Pieto käänti päänsä Penttiin ja virkkoi:

"Lähdemme tästä huomenna virsuntekoon tuonne Pahkalehtoon."

Maija: "Ka se! Se se nyt on vasta mieluinen retki! Saat uudet virsut jalkaasi."

Maija meni Pieton luo, istahti rahille; osotti Penttiä.

— Eikös sinusta, Pieto, ole paljon kasvanut tuo poika sitte talvellisen?

Pieto heitti syrjäsilmillä Penttiä ja virkkoi:

"On tuo tainnut vähän."

Reeta se sai ruuan pöydälle, siihen kääntyivät kaikki. Pieto ei muistanut äsköistä syöntiään, istahti hänkin pöytään, taittoi kannikasta palasen, otti purtilosta säynäjän-pulkan, haukkasi sitä leivän sekaan ja haarikasta rymäytti sakeata piimää palan painoksi.

* * * * *

Viikot kuluivat. Maija se opetti aina joka päivä tyttöjä lukemaan ja vielä kankaitakin kutomaan. Mutta kun joutui konnunteko-aika, niin eivät tytöt joutaneet olemaan kotisalla koko päiviä, vaan viipyivät joskus yökunnissakin lehtimetsässä. Ja Maija kun oli niin mielellään emännän tehtävissä kotona, niin menivät Reeta ja Marttakin lehtimetsään toisten kanssa, menivät evään kanssa oikein yökuntiin haapoja taittamaan Koposen kankaalle.

Pieto ja Pentti olivat olleet käestelemässä paistekalaa Mertalammista ja tulivat kotiin päivän ollessa puiden latvoilla ja kumpikin kantoivat kannannaiset takat kirvesvarteisia hauin-vätkäleitä ja jäkäläpäitä ahvenen-könttöryitä. Rannassa ne Pieto ja Pentti perkkasivat kalansa ja kantoivat ne aittaan, jossa sitte suolasivat puolikkoon ja siirtyivät pirttiin odottelemaan iltasta. Maija se oli tehnyt ison juustoleivän ja paistanut sen uunissa leipäin jäljestä puhtaan tuohilevyn päällä; sen kantoi pöydälle iltasaterian kanssa syötäväksi. Loistavin silmin katseli Pietoa, istua kepsahti Pieton viereen ja alkoi lasketella:

"Emäntiinsä lehmät lypsävät, isäntiinsä koirat haukkuvat, on vanha sananlasku ja tosi se onkin. Minä olen noita lehmiä juotellut ja horsmia olen nykkinyt palaksiksi, niin nyt nuo lehmät kun lökkäsevät maitoa, ihan kukkuripäät kiulut kupsauttelivat jokainen lehmä, niin tein juustoleivän. Ei se maalta merelle aja, jos tuommoisesta maitoläikästä suunsa mauksi tekee jonkun juustoleivän. Sitähän hepo syö, jota vetää. Nyt kun eivät ole tytötkään kotona, niin tästä tulee meille kolmelle asiaksi asti."

Pieto pureskeli leipää ja kalaa, katsahti juustoleipään ja sanoi:

"Maistiaisina tuo tuonvertainen menee."

Maija: "Eihän sitä makeaa mahan täydeltä, kunhan siksi että suomme pesemme."

Otti eteensä sen juustoleivän, viilti puukolla kolmeksi kappaleeksi. Pentin eteen pisti yhden ja toisen kaikkein isoimman kappaleen laski Pieton eteen, virkkoi:

"Katsoppa tuota loskarettä! Semmoista ei ole ollut edessä viiteen suveen, sen minä sanon... Kyllä sitä vielä tämäkin talo näkyisi emännän tarvitsevan; aivan kaikellinen talouden hoito näkyy kurikkata vetävän. Tietääpä sen, kun ei ole yhtään talossa semmoista, joka olisi mitään nähnyt, olleet ihan kuin säkissä koko elinaikansa. Toisin se kääntyisi minulla, jos olisin emäntänä, mutta minä olenkin nähnyt enemmän."

Pieto ei näkynyt hyvin kuuntelevan Maijan puhetta, pureskeli vaan kalaa ja leipää ja haarikasta särpäsi piimää sekaan.

Maija se syöä mäiskytti juustoleipää, että suupuolet vaahtesivat ja silmät pyörivät päässä kuin kerät. Pentti toisella puolen pöytää nuoleskella loiski näppiään ja vilkasi Pieton juustopalaseen. Maija nieltä haroi juustoleipää ja palasuussa virkkoi:

"No nytkö se Pentti jo syöä hoklasi juusto-osansa? Siinä ei kauan viivyty. Sananlasku sanoo: joka on ratto ruuilleen, se on töiilleen terävä. Kyllä se vielä joutuu, kun se pääsee työnkin rintaan."

Pentti suu mareissaan katseli Pieton juustopalasta, Maija katsahti Penttiin ja virkkoi:

"Kävikö se vähäksi? No ei makeaa mahan täydeltä. Osallaanhan se mies elää, koira toisen kohtalolla."

Silmäsi Pietoon, siirti sen juustoleipä-kannikan Pieton eteen ja sanoi:

"Syö nyt pois tuo juustosi, tuolla pojalla näkyy sitä mieli tekevän."

Pieto leikkasi palasen näppiinsä ja rupesi syömään. Maija: "Eikös ole hyvää?"

Pieto pureskeli ja katseli palasensa valkeaa suuhmaloa, jossa selvästi näkyivät leveät hampaan-jäljet ja virkkoi:

"Tuntuupa tuo menevän."

Maija palavin silmin silmäili Pietoon ja virkkoi:

"Anna pikkuinen viipula tuolle pojalle mieliksi, pienempi se olikin sen osa; sillä näkyy niin mieli tekevän. Tuosta noin kun vähäsen leikkaat, hänelle mieliksi. Vähästähän se on huiman mieli hyvä."

Pieto leikkasi kerrassaan kolmannen osan juustopalastaan ja antoi sen Pentille.

Maija: "No nythän sinä saitkin koko vänkäleen! Katsoppas, kun sinulle on hyvä tuo isäntä. Voi, voi, kun antoi paljon! Kyllä nyt jäit, Pieto, vähemmälle. Minun olisi aina tahtoni, että kunkin pitäisi osansa saada; mutta kun itse annoit, niin oma on vahinkosi... Niin, kyllä sitä laittamalla saa makeankin palan. Se on vanha sananlasku, että ei ruoka syömällä loppu, vaan saamattomuutta. Kyllä noita lehmii jos minä olisin hoitamassa, niin sen uskon, että ei tarvitsisi syödä kuivia paloja ei kesällä eikä talvella. Nytkin jos Reeta, Martta ja Saarakin olisivat hoitamassa, niin tuskin puolta maitoa lypsäisivät. Aivan ihan paikalla, kun minä aloin hoitaa, niin alkoi runsastua maidon tulo. Ja sen tekee ihan tuo palasien antaminen. Ne tulevat niin hyvin mielin ja se tekee paljon."

Syömästä oli päästy; nousivat pöydästä. Pentti istahti penkille ja unisennäköisenä katsella muljautteli ja lupisteli silmiään.

Maija: "Jopa Penttiä väsyttää. Pian se halla matalan kylmää, minkä Pentinkin. On vielä nuori, niin suussa se on särjellä sappi. Päivän kutostaa, niin väsyhän sitä. Eipä kumma, jos alkaa nukuttaa. Heitäppäs päältäsi liiat ketineet ja mene kamariin vuoteellesi nukkumaan."

Pentti riisui päällimmäiset vaatteensa pois, lähti paitasillaan astua nyrkkäsemään kamariin. Maija asetteli Pentin vaatteita naulaan, virkkoi:

"Niin, menehän vaan sinne vuoteelle nukkumaan. Kyllä minäkin tulen, minä käyn ensin Pieton vuodetta tuolla ladossa kouhottelemassa. Lieneekö koko kesänä korjattu. Aivanhan se polkeutuu yhdeksi taitoksi, kun ei milloinkaan pengota. Minä lähden nyt ja laitan aivan uuden jälkeen sen vuoteen."

Maija lähti ulos, vilkasi Pietoon ja virkkoi:

"Saat sinä tulla nukkumaan, en minä sitä kauan korjaa."

Maija astua hulmusi latoon ja Pieto lähti perässä kävellä jämpimään. — — —

Päivä jo paistoi itäisen metsän latvoilta, kun Maija vasta palasi vuoteen korjuusta. Kepeästi hän kapperehti aamuuskareillaan, ei malttanut kävellä; juosten toimitti asioitaan. Lehmät olivat jo lypsetty, maidot korjattu, pytyt pesty, kun Pieto tuli vasta makaamasta ja istahti rappusille ja silmäili taivaalle valkeankajakoita tuulen-kynsiä. Katseli ilman kaikille suunnille, mutta ei näyttänyt varsinaisesti katsovan mihinkään. Maija toi kodasta juustopadan kartanolle jäähtymään, virkkoi:

"Pian se kypsä kerkeää emännän hyvän käsissä. Tuossa on jo aamuskeitto ja aamuasiat ovat kaikki jo ihan sujona."

Sitte istua liepsahti Pieton viereen rappusille, pani kätensä Pieton polvelle ja alkoi puhella:

"Minä olen tässä itsekseeni nyt miettinyt, että kun tänä iltana aikoivat tulla tytöt kotiin ja huomenna on Lauantai, niin me pääsemme lähtemään kirkolle ja siellä laitetaan asia jaloille. Mitäs se paranee. Silloin sika säkkiin, kun se on päin. Ei virkata kenellekkään ei tytöillekkään, saattavathan ne kuulla sen jäljeltäkin... Eikös niin, että lähdemme huomenna, sillä enhän minä tässä tiedä tätä tointa pitää ilman summan päältä? Ja silloin minä tietenkä vieläkin uskollisemmasti noita tyttöjä huolestaisin lukemaan, kun tulen äitipuoleksi. Se on sitte minun velvollisuuteni. Se on raskas velvollisuus äitipuolella, mutta minä koetan parastani. Eikös niin, että lähdetään?"

Pieto kohotti hartioitaan, kasvot hieman värähtelivät; painoi päänsä alas, virkkoi:

"Mitäpä tuolle lienee muuta kuin lähdetään."

Maija: "Niinhän minustakin. Mitä se pitkittäin paranee. Menemme siellä nimismiehen luokse, se saattaa ja tekeekin meille mielellään, mitä vaan kirjoja me tarvitsemme. Se on minulle tuttu, minä olen sitäkin hieronut monta kertaa. Kyllä se meille valmistaa kirjat... Minulla on mielessä, että tekisimme semmoiset välikirjat, ettei tuo Pentti joutuisi vieraaksi, että sitte, kun meistä aika jättää, niin olisi hänkin perillinen. En minä tahdo sortaa tyttöjäkään, en toki! Miten minä niitä sortaisin! en minä sorra syrjäisiäkään. Ja onhan veri vettä sakeampi minkä tytötkin minulle, kun ovat lapsipuolia. Miten minä niitä sortaisin! Mutta enhän voi sortaa tuota Penttiäkään. Se on semmoinen alku, että siitä nousee vanhan-päivän vara. Kyllä sinä sen tulet näkemään, kunhan se tuossa vielä vähän vanteroituu... Niin,

minä tahtoisin sinua tekemään semmoisen välikirjan, että Penttikin tulisi talon lapseksi."

Pieto: "Kun tuosta ei tytöille tulisi mitään vastusta, niin eihän se minua haittaa. Tytöthän tämän talon ovat tehneet, vähän tämä minulla on valmistunut, niin pitäkööt tytöt omanaan."

Maija: "Ei herran tähden siitä tule haittaa tytöille; voittohan se on koko talolle! Tuommoinen miehenalku, kohta täysi työmies putoaa kuin pilvestä taloon! Taitaisi tuon ottaa vaikka kuka, eipähän liene kasvattaissa ollut vaivaa. Ymmärräthän sinä toki tuon asian, että mitä haittaa siitä tulisi... Niinhän se tuumataan, että huomenna lähdetään: tehdään ne välikirjat ja laitetaan asia jaloille?"

Pieto: "Tehdään niin."

Maija taputti Pietoa poskeen ja pyörähti kartanolle; otti juustopatansa, kantoi sen pirttiin ja alkoi laittaa aamusta pöydälle.

Pieto käveli kartanolla sinne tänne ja katseli taivaalle tuulen-kynsiä, katseli kohti taivaanrannan sinisiä vuoria, katseli hän Karhurovan tummalle rinteelle, katseli likelle ja kauas, mutta ei varsinaisesti mihinkään ja syviä väreitä liikkui partasissa kasvoissa.

Maijan ääni kimahti rappusilta:

"Tule nyt syömään!"

Sinne kääntyi Pieto; allapäin käveli pirttiin ja paidanhalosta paistoi päivettynyt karvanen rinta. — —

Ketteränä toimitteli Maija huomenaamuna aamuaskareita. Ennenkuin Pieto nousi, laittoi jo kirkkovaatteetkin valmiiksi, lämmitti partaveden, terotti kuppaveitsensä partaveitsekseksi Pietolle; sitte hijoi keritsimet, joilla lyhentäisi Pieton tukan.

Pieto tuli nukkumasta. Allapäin astuskeli käsi paidan halossa, haukotteli ja katseli raitistuneen näköisesti. Maija osotti rahia.

— Istuppas tuohon, lyhennän sinun tukkiasi, kun ihan kaulalla riippuvat kuin hevosen harja. Minä laitoin tähän lämpimän partaveden, että ajetaan pois tuokin parta.

Pieto istui rahille. Maija lyhenteli tukan, otti sitte kuppaveitsensä ja virkkoi:

"Mutta mitenkäs se tuo parta? Se on semmoinen järiläs, mahtaako se lähteä tällä raudalla?"

Maija silitteli Pieton leukaa.

— Voi ihme! On kuin harjan terä! Jonkinlaista partaa!

Pieto otti Maijalta veitsen.

— Kyllä minä ajan itse.

Sitte lämpimällä vedellä liotteli, hieroi suopalla, alkoi veitsellä vedellä alaspäin partasia leukapieliään ja kovasti kairasi Maijan kirkasteränen kuppaveitsi, mutta sileäksi aukeni jälki, Pieto kun ajoi partansa, Maija kampasi Pieton pään, laittoi hiukset kahdelle korvalle ja hymyillen virkkoi:

"Ei uskoisi miten olet nyt erinäköinen, aivan ihan kuin toinen mies! Kyllä varmaan nyt kymmenen vuotta nuorenit. Näpöttää kuin poikamies!"

Maija antoi Pietolle sileäksi kaulatun aivnapaidan ja virkkoi:

"Tässä on paita, tässä naulassa muut vaatteet. Paneppas nyt päällesi ja lähdetään. Asiat eivät ole kylässä kynnyksellä. Ja parempi aikaa myödä kuin ostaa..."

Pieto oli jo pyhävaatteissaan, paulakengät jalassaan. Lujasti olivat sarkahousujen lahkeet käärittynä kengän rujuvien kanssa nilkkaan. Pystykauluksinen vaskinappinen sarkaröijy päällä; kaulassa valkea paidan-kaulus oli sidottu ruskealla silkkihuivilla, jonka näppärä vetosolmu lipotti leuan alla.

Pieto otti eväskontin selkäänsä, alkoi astua Pajulahteen päin pellon piennarta. Maija kohotti pitkän suoraraitasen hameensa helmoja ja mutkia tukki näpillänsä kauluksen alle, koppoi pienen vaatenyyttinsä ja lähti juosta hulmuttamaan Pieton jälkeen. Meni Pieton rinnalle ja tarttui Pieton käteen, virkkoi:

"Kyllä sinä olet ollut ylenkatsottu kaikilta, ihan syletty ja polettu; mutta kyllä minä sinun pääsi kohennan. Katso vaan, että nyt jo, kun menemme kirkolle, niin miessä puhuttelevat. Mitä he nyt ihmiset virkkanevat, kun minä semmoisen kanssa kuin sinun... No sanokootpa mitä tahansa, siitä ei ole saapaa

eikä lähtevää kenelläkään: minulla on oma mieli maksan päällä... Mutta kyllä ne pappilalaiset, ne ovat minulle niin vertaisia ja ne minusta pitävät niin paljo... No saa nähdä mitä ne virkkavat."

Pieto ei puhunut mitään, käveli vaan tietään, niin Maijakin lopetti puheen ja astua kipsutti vaan kynttä kantta Pieton jälessä ja jytisten siirtyivät eteenpäin kaitasella kinttutiellään. — — —

Nimismiehen taloon sitä mentiin. Pieto jäi rappusille. Maija se meni sisälle ja seisahti oven pieleen.

Nimismies allapäin kirjotti pöydällään eikä näkynyt olevan tietäkseenkään tulijasta, kirjotteli vaan, että ropisi valkea virkapaperi ja kiireesti huiski kokon loihkea kynä. Mutta hetken perästä hän kohotti päätään ja suurilla molkare silmillään katsoa mällisti Maijaan. Maija niijasi syvään ja virkkoi:

"Päivää! Terveisiä Pietolasta!"

Nimismies hymähti: "No mitä sinne yhdeksän tytön taloon kuuluu?"

Maija: "Ei liikoja. Mutta minulla olisi vähä asiaa. Minulla olisi vähä kirjottamista. Kun minä... Ette, te herra nimismies, usko kun minä tulin niin hulluksi, että ajattelin mennä sen Pieton kanssa naimisiin... Niinhän minä tulin hulluksi. Niin kun minulla on tuo poika, niin lähimmäistäänhän lempokin nuolee. Senhän arvaa herra nimismies. Niin minä kun tuon Pieton kanssa arvelin mennä naimisiin, niin tuon poikani etua pitäisi valvoa aikanaan. Senhän tietää herra nimismieskin, että kukas sen etua valvoo, jos en minä. Niin, herra nimismies, jos kirjottaisitte semmoisen välikirjan. Kyllä minä sen teille korvaan moneenkin päähän, älkää pelätkö."

Maija likeni nimismiestä ja paremmin kuiskaamalla sanoi, että

"Suoraan sanoin se pitäisi tehdä se kirja niin, että Pieton kuoleman jälkeen jäisi kaikki omaisuus tuolle minun pojalleni. Pentti Kovalainen se on pojan nimi. Pankaahan vaan Pentti Kovalaiselle, niin... Minä olen ne tytöt opettanut lukemaan ja kankaita kutomaan ja kaikin puolin ihmisiksi saattanut, niin ei se ole paljo, jos saapikin sen rypysijan tuo poika. Eikä se toki kovin häävi olekkaan. Vaan kun minä hullausin... No niin, kunhan kirjotatte. Kyllä minä korvaan, älkää pelätkö... Sitä ei pitäisi lukea tuon Pieton kuuloon. Kunhan vaan kirjotatte, niin kutsukaa sitte meitä tuolta ulkoa, jos tarvitaan siihen Pieton nimeä laillisuuden vuoksi. Mutta älkää vaan lukeko Pieton kuuloon sitä kirjaa. Se ei anna nimeään, se on semmoinen juurikka. Se pitää niistä työistään niin paljon. Se ei näy välittävän siihen nähden mitään siitä pojastani, sanoo vaan, että kun olisi omani... Niin, tyhmähän ei ole milloinkaan viisas: semmoinen valmis poika, jo toisella kymmenellä, niin ei älyä pitää yhtä hyvänä kuin omaansa. Niin tehkäähän vaan se kirja. Ja niinkuin sanoin, ei siitä ole kellekkään vahinkoa. Enhän minä sitä virkakkaan tytöille ennenkuin... Mutta jos häijyiksi rupeavat, kuten se on tavallista äitipuolelle... Niin, kirjottakaahan se kirja, kyllä minä korvaan. Ja... Niinkuin jo sanoin, käsketekää täältä rappusilta meitä. Nimismies nyökäytti: 'Kyllä, kyllä'."

Otti paperia ja alkoi kirjottaa; käänti vielä päätään ja virkkoi:

"Pentti Kovalainen se poika?"

Maija: "Niin, Pentti Kovalainen se on."

Rappusille liepsahti Maija punastuksissaan, virkkoi:

"Aivan mielellään rupesi nimismies kirjottamaan, vaikka oli niin kiire ennestäänkin. Ei se olisi jollekulle ruvennut. Vaan ei tarvinnut kuin mainitsin vaan, niin kesken heitti muut kirjotuksensa ja rupesi vaan kirjottaa ropuuttamaan. Kohta se tulee meitä käskemään nimiä kirjojuttamaan."

Pieto: "No osaako se kirjottaa, minkälainen se pitää olla?"

Maija: "Hyh! Jo se toki osaa! kun se kuulee asian. Semmoinen se on mieskin, ettei se osaa. Eikähän se ole ensi kertaa pappia kyydissä. Saat nähdä, että kohta on valmis."

Maija osotti akkunaan sormellaan:

— Tuossa se, tuon akkunan edessä se kirjottaa. Minä menin aivan suoraan... No heitähän konttisi tähän rappusille, kohta se tulee käskemään.

Pieto riisui konttia selästään, laski rappusille ja tyynenä katseli kartanolla juoksentelevia kanoja ja suurihelттаista käyräpurstoista kukkoa, joka ylpeästi kävellä taahkaili nurmisella kartanolla. Mutta kohta kuului sisällä askeleita, marahti lukko ja porstuan ovelle ilmutui leilimuotoinen takakeikko herra, joka verestävillä molkaresilmillään katsoa välmäytti Pietoon ja virkkoi:

"Tulkaapa nyt!"

Pieton kasvot sälähtivät, tempasi naapukkalakkinsa päästään, kumarti syvään ja lähti astumaan sisään.

Rinnan seisahtivat Pieto ja Maija nimismiehen ovenposkeen. Nimismies katsoi Pietoon ja virkkoi:

"Pannaanko nyt Pieton nimi tänne kirjaan?"

Maija: "Pannaanhan se, ja minunkin nimeni. Minun nimeni on... Ei suinkaan se suku ole vielä vanhannut? Minun nimeni on vanhuudestaan Maija Kuusikangas, ja tämä Pieto... mikäs se onkaan? Sano nimesi."

Pieto rykäsi ja arvelleen virkkoi:

"Pieto Paloniemi se oli silloin rovastin kirjassa, kun minä vihittiin Liisan kanssa; olisivatko he nyt muuttaneet."

Nimismies: "Pieto Paloniemi?"

Maija: "Niin, Pieto Paloniemi. Kunhan kirjoitatte. Ja Maija Kuusikangas minun nimeni."

Nimismies kirjotti Pieton nimen ja virkkoi:

"Tuleppas, pidä tuosta kynän nenästä, pannaan puumerkkisi."

Pieto pitää johotti leveähelpeisestä kokon sulasta ja nimismies tehdä ruopi kirjaimia. Sitte virkkoi: "No kyllä välttää, hyvä on." Pieto siirtyi pois. Maija kähenteli siihen:

— Entäs minun nimeni?

Nimismies: "Ei sitä tarvitakaan."

Maijan kasvot punastuivat.

— Ei hyvä herra nimismies, kyllä minä sen teille korvaan, ei se sovi ettei minun nimeäni. Minähän sen hommasin koko asiankin. Voi hyvänen aika!... Mene, sinä Pieto, rappusille, minä tuumaan täällä. Menehän ja odota pikkusen.

Pieto meni ulos ja verkalleen painoi oven kiinni.

Maija kumarteli: "Hyvä herra nimismies, pitäähän siihen toki tulla minun nimeni. Ei suinkaan siitä ilman tule porikkatakaan. No ymmärtäähän herra nimismies se verran; minähän koko asian hommaaja olen, pitäähän toki tulla minun nimeni."

Nimismies: "No sinä et nyt ymmärrä: pojallesihan sinä hommasit Pieton lupaamaan. Ja tämä nyt on hyvä tämä kirja, usko pois! Sinä pilaat koko asian sillä nimelläsi."

Maijan kasvot jäykistyivät, katsoi alaspäin; punalti taasen päätään.

— Kuulkaa, herra nimismies, en minä käsitä tätä miten minun nimeni ei olisi tarpeellinen. Minunhan on poikani Pentti ja sillehän minä hommaan. Ajatelkaahan, herra nimismies, tätä paikkaa.

Nimismies: "Minä olen jo ajatellut ja sinä olet hullu! Tällä koko kirjalla ei tee mitään, kun tähän sinun nimesi tulee. Mutta jos sinä tämän kirjan pidät tallessa Pieton kuolemaan ja annat pojillesi, niin silloin tämä on hyvä. Ja jos sinä minulle korvaat, niin minä laitan tämän vieläkin paremmaksi, minä käytän oikeudessa."

Maija kumarti: "Niin, herra nimismies, laittakaa vaan hyväksi. Minä jätän sen tänne. Kyllä minä korvaan teille, herra nimismies, laittakaa vaan hyväksi. Mutta kyllä kai te panette minunkin nimeni, jos tarvitaan? Minulla on kiire pappilaan, minä jätän sen kirjan tänne; käyn vasta."

Maija kumarti syvään.

— Hyvästi nyt korkeasti kunnioitettu herra nimismies. Kyllä minä korvaan tästä. Hyvästi nyt!

Sen kanssa tuli Maija rappusille korvia myöten punastuksissaan; seisahti siinä ja punalti päätään.

— No se nyt oli kumma: minun nimeni ei ja sinun panttiin!

Pieto: "Mitäpä ne niistä vaimoin nimistä."

Maija ällistyi, selälleen remahtivat silmät ja harreillaan viiltivät halki taivaankannen, virkkoi:

"Totta tosiaan! eihän ne asiakirjoissa."

Maija pyörähti nimismiehen huoneeseen.

— Nyt minä huomasin. Älkää panko pilaksi sitä minun nimeäni sinne kirjaan. Minä en tuota ennen jo hoksannut, että ei niitä naisten nimiä asiakirjoissa. Älkää panko. Ettehän vaan liene kerinneet kirjottaa? Antakaa jo minulle se kirja.

Nimismies ojenti kirjan Maijalle, virkkoi:

"Käy sitte täällä, minä neuvon menettelemään tämän kanssa."

Maija otti kirjan, niiasi syvään.

— Kiitos, kiitos! Te olette niin hyvä minulle. Kyllä minä korvaan teille. Hyvästi, hyvästi!

Nimismies: "Hyvästi, hyvästi!"

Maija tuli rappusille; kääri kirjan vaatenyyttyynsä.

— No nyt se oikesi. Hyvä siitä nyt tuli. En tuota ennen miettinyt... No lähdetään nyt pappilaan. Mutta tästä kirjasta ei siellä saa puhua ei mitään.

Pieto pani konttia selkäänsä, virkkoi: "Mitäpä hänestä."

Sen sanottuaan lähti Pieto astumaan pappilaan ja Maija nyyttyneen pyörähti jälkeen.

XXIII.

Oli Syyskuun kuutamoilta. Kaksi pitkää viikkoa oli kulunut siitä, kuin tytöt olivat lähteneet rippikouluun. Pystyvalkea paloi takassa enemmän Pyhä-illan kunniaksi kuin tarpeen vuoksi. Tulenpaisteella ne Pieto, Pentti ja Maija istuivat. Pieto varasi kyynäpäillään polviinsa, Kaulalle riippuva karkea tukka oli käännetty korvalehtien taakse. Tyytyväinen loimo ruskeissa kasvoissa, hartiat koukussa, hän siinä istui, hampaissa lyhytvartinen piippunysä. Harvasteesen vedellä lupsautteli savuja ja harmailla silmillään raukeasti katseli tuleen rientäviä, valkeita savurenkaita.

Maija se sierattuneet, pinttyneet kädet helmassaan, pienet jalkoterät ristissä, kasvat ikäväntuulennäköisinä istui vähän ulompana Pietosta ja Pentistä ja katseli tuleen; katseli pirtin kaikille suunnille ja virkkoi:

"Kumma, kun eivät ala jo tulla ne kirkkomiehet... No eiväthän ne liioin ole kerinneetkään, jos ovat päässeet rippikoulusta. Myöhään niitä on kirkossa pidetty."

Pieto kohotti hartioitaan ja virkkoi:

"Eivät ole niin lapsia enää; kyllä sieltä tulevat, kun joutuvat."

Maija nosti tuleen pari tervaskannon-solmua. Kihisten rupesivat ne palaa hulmuamaan. Maijan otsa vetäytyi vähän kurttuun, matala nenä kipristyi, katsoi tuleen tervaa hikoilevaan kannon-palaseen, niekautti pari kertaa päätään ja alkoi:

"Saa nyt nähdä, muuttuuko tyttöin mieli äitipuoltaan kohtaan, kun pääsevät rippikoulusta. Luulisi niitten vähän tulevan järkeensä — ja kylläkai rovastikin muistuttaa. Kyllä se oli sentään koko lahja äitipuolelta se lukemaan opetus. Ei ole likellä toista semmoista äitipuolta. Semmoisen joukon saatin kirjalle, se ei ollut pikku teko; mutta pahaksi sentään olen tullut... Kaikkena ne muut sentään menisivät, vaan Sanna ja Vappu ne ovat ilkeimmät. Tosin ne jos saisivat olla alallaan, tehdä kuten itse tahtovat, niin ei niissä sitte mitään olisi; mutta menköömpäs niitä oikaisemaan, niin kohta saa sääriään varoa. Samallinen se on Riikkakin, kyllä sekin tekee kuten päästä käsketään... Tietäähän sen miten se sopii, että antaa heidän valtansa. Eheen toki minä, joka olen oppinut enemmän talouden hallintoa ihmisten tapaan, voi heiltä kysyä miten tehdään. Eikä muutoinkaan se milloinkaan käy laatuun, että muna kanaa neuvoo. Heidän täytyy olla lapsen sijassa minulle. Eikös niin, Pieto, enkös minä ole emäntä tässä talossa?"

Pieto: "No kukapas tässä on."

Maija pukkasi kekäleitä koommaksi, pani taasen parin verestä tervaksen palasta tuleen ja jatko:

"Ne näkyvät nuo tytöt saaneen sinulta ollakkin aivan mieltään myöten ja niin ne näkyisivät vielä nytkin tahtovan. Vaan kyllä ne nyt tulevat näkemään, ettei se aina ole niinkuin he tahtovat,... Minä olen tässä vieraskoreutta pitänyt. Kun vasta olen ollut yhden kuukauden oikein talon ihmisenä, niin en ole vielä viitsinyt. Mutta kyllä se kuitenkin lienee paras, että ajoissa otan ohjaket käsiini. Minä tiedän saattaneeni heidät ihmisten yhteyteen. Kyllä he ovat velkapäät minua palvelemaan. Ja jos eivät sitä tottele, niin luistakoot keinoihinsa. Mutta sitä meidän välikirjaa, sitä ei pidä ei kahden kaulan edestä niille ilmoittaa. Silloin niitä ei hallitse ei säkissäkään. Joutavathan tuossa ruokansa edestä työtä tehdä Kyllä siinä on perintöä, kun minä lukemaan opetin. Tuosta Pentistä se meille kuitenkin tulee vanhan päivän vara. Ei sitä pistäkkään pussiin niinkuin outo luulisi... Mutta nyt varmaan tulevat kirkkomiehet, kun Sepeli haukkuu. Eipähän nyt muita tullene näin myöhällä... Minä lähden katsomaan."

Pihalle kiirehtivät kaikki ja teroittivat silmänsä Pajulahteen päin, näkyisikö tulijoita. Sepeli se rientti metsän ranteesen ja haukkui yhäkin hurjemmasti, että kaiku täytti koko öisen ilman.

Pitkän tuokion he siinä katsoivat teroitettu silmin Pajulahden perukalle. Maija virkkoi:

"Ilman se tuo koira mitä hourannee... Sepeli se! Sese, tule pois!"

Sepeli ei vieläkään heittänyt, vaan säköi uhemmaati ja Mahtui, että hyppi tasakäpälässä ilmaan.

Pieto: "Ei ole tyhjä; ehkä on peto liikkeessä. Minä otan pyssyni ja ammun peloksi."

Pieto verkalleen käveli pirttiin, toi sieltä karhupyssynsä, pani kovan latingin, käveli metsän rinteeseen ja laukaista päräytti. Tuli leimahti, että metsänrinne valkeni ja hetken perästä vasta pudota molskahti kuula Kalliojärveen ja väreaallot piirinä levisivät järven tynellä pinnalla sillä aikaa kuin pamauksen jyrisävä kaiku vieriskeli vuoresta vuoreen.

Pieto katseli ympärilleen ja itseksensä puheli: "Kyllä se oli jämäys, joka ilvekselle tai ahmalle kyytiä lisäsi... Jos noin likelle olisi sattunut kuin tuo kuusi, niin kuollut olisi peiakas paljaasta säikäyksestä!... Mutta heittipään Sepeli haukunnan. Kas, ei kuulu ei risausta ei rasausta!"

Pieto pyssy kädessä kävellä völäili pirttiin päin ja katseli puoleen ja toiseen. Rappusilla seisautti ja kuunteli; mutta ei kuulunut muuta kuin Pajulahden-korven helmasta lehmän kellon hieno himinä, kun märehtiessä siksi liikkui, että kieli laitaan kilisi. Pirttiin siirtyi Pieto ja mättäälle kutjahti Sepelikin. Suutaan luksautellen katsella molautteli ympärilleen, painoi vahvan turpansa kapaloilleen ja ummisti silmänsä.

Pieto pani pyssynsä nauaan, virkkoi:

"Se oli järäys, että jos olisi se sattunut karhuun, niin tallukat olisivat taivasta kohti suoriuneet... Lehmät kuuluivat asettuneen yöteloilleen Pajulahden kuusikkoon; sieltä himisi kello."

"Maija istui pysty valkean luona kädet polvilla, katseli kirkkain silmin Pietoa."

— Mutta mikä se tosiaankaan oli se, jota Sepeli niin vihassa haukkui? Oikein tuntuu onehkolta ja vielä nytkin luistele ruumistani. Jos ei olisi kuutamoa, niin olisi ollut hyvinkin kamakka... Hyi, ei tiedä minkälaisia petoja on liikkeessä tällaisen salon sydämessä. Jos vielä karkulaisia tulisi!... Kyllä kai säikähtäisin kuoliaaksi.

Samassa silmänräpäyksessä Maija nosti päänsä pystyyn teroitti korvansa ulos. Silmät pyöristyivät ja kasvat kauhistuivat. Hyppäsi seisalleen, löi käsiään yhteen ja parahtaen lausui:

"Herra hyvästi siunatkoon! mikä on se ääni joka kuuluu?"

Törmäsi pihalle. Mutta ennenkuin Pieto kerkesi seisalleenkaan, niin Maija kauhistuen parkui ulkona, että "peto on karjassa! Herra isä siunatkoon! peto on karjassa... Aivanhan tappaa jokaisen. Joudu, hyvä Pieto, hätään!... No missä se kähjää? Joudu, joudu! Herra Jumala sentään tuota ihmistä, kun ei päässyt liikkeelle! Voi, voi, voi! Voi, voi! aivan se söi joka sorkan. Mene, hyvä ruoja, jo kiireemmästi! No kaikellaista ihmistä, maailman pahennusta! Voi, voi, mikä piti tulla!"

Niin Maija itki ja hätäili kartanolla, kun lehmien surkea ölinä ja Sepelin tuima haukunta kuului Pajulahden kuusikosta ja kaikuna levisi ilman kaikille suunnille.

Pieto pani sarkatakin päälleen, otti karhupyssynsä nauasta, pani sen mukavasti selkäänsä viilekkeestä. Otti vielä luotikukkaron ja ruutisarvet, jotka olivat yhteen nauhaan kiinnitetty; ne pani nauhasta riippumaan kaulaansa ja kätki takkinsa poveen. Käveli sitte tynesti kartanolle ja seisautti. Mutta silloin lenti punaiseksi Pieton leveä otsa, tuimasti punalti päätään, purasi hampaitaan yhteen ja

virkkoi:

"Odota nyt pikkuisen, sen tulen villahousu!" ja lähti oikein reuhtoen astumaan. Astui muutaman askelen, potkasi juoksun. Paksusti tömisi kenttä ja suorana hulmusivat takin helmet, kun rientä kamalaa ääntä kohti.

Lehmät kihisivät yhdessä rykelmässä, puskiivat ja mölisivät ja Sepeli haukkui minkä jaksoi, Pieto kiljasi:

"Mikä se?"

Silloin lehmät verissään puhaltivat syrjään ja turvausivat Pietoon. Muutaman askelen päässä erään petäjän-latvuksen ja kuusen-näreeseen kalveessa Pulmikki selkäpiillään verissään makasi ja karhu oli sen päällä kuin mahdottoman suuri sammalturve. Se oli kaivanut keuhkot käsiinsä ja sydänkellarista joi lämmintä verta ja väliin mörisi kauheasti.

Pietolla oli jo pyssy käsissään, vaan ei ollut latinkia. Silloin silmänräpäyksessä hyppäsi paikalle, virkkoi:

"Tässäkö sen pahennus!" ja voimiensa takaa pyssyllään korautti karhua pitkin selkää sillä seurauksella, että kylkiluut romahtivat irti toiselta puolen selkärankaan. Silloin karhu kiskasi päänsä pois ja ärjäsi pelottavan möräyksen ja hirvittävästä suustaan puhalti ilmaan kuuman veren, joka pisaroina karisi Pieton korville. Karhu ei tiennyt mistä se isku tuli ja hyppäsi silmänräpäyksessä kahdelle jalalle. Mutta Pieto tiesi mistä karhu on arin; pyssyn-piipulla pokautti takaraivoon korvien takapuolelle. Silloin karhu pyörähti hermotonna maahan kuin villakuontalo. Pieto virkkoi:

"Heittäytkö sinä?"

ja iski vielä pyssyllään muutamia kertoja. Mutta kun karhu ei liikkunut, katsoi Pieto ympärilleen. Kasvot synkistyivät, muoto oli kuin kattilan kylki; nurin pullistuneet veriset silmät valoivat murhan myrkyä. Kiristi hampaansa yhteen, kahden kouran repisi tukkaansa, koppasi sen pyssynsä piipun, josta jo olivat puutavarat särkyneet; sillä toista leiviskän painoisella pyssynpiipulla rupesi peittoamaan karhua. Ponneton ähellys, hurja temmellys ja lyönnin-mätkinä, lehmien kamala mölinä yhteen sekauneena kauhistavalla voimalla virtaili ilman kaikille suunnille. Mutta Pieto pieksi koko otuksen yhdeksi liemeksi, ettei siinä ollut jäsentäkään tervettä. Sattui lyömään otsaluuhun ja silloin pyssyn-piippu helähti keskeltä poikki. Se viimeinkin teki lopun sille leikille.

Vihasta ja väsymyksestä puuskuttaen Pieto tointui katselemaan pyssyään. Karvaasti puhaltuen hän virkkoi!

"Voi, voi minua onnetonta!" Kyynelet herahtivat silmiin ja hän jäi seisomaan yksin jalkainsa sijoihin. Siinä vaipui ajatuksiinsa. Mielensynkeys peitti kokonaan, ettei nähnyt eikä kuullut mätään. Kuolonkalpeat kasvot ja tylsät rävähtämättömät silmät tuijottivat eräasen näreen kerkkään. Koira vaikenä ja väsyneenä vaipui jalkain juureen.

Pitkältä kierti täysikuu eteläisellä taivaankannella; ei kuulunut muuta kuin lehmien ikävamielinen ammunta, joka sanomattomana murhevirtana kaikui ympäri nummia ja aaltoihinsa kätki koko tienoon öisen rauhan.

Maahan kasvoilleen vaipui Maija ja tuskaisesti virkkoi: "Voi, voi, tämä perkeleiden ja karhuin pesä! Johonkin piti joutua! Voi, voi, mihin piti joutua! Silmätkin päästä syövät. Voi, voi, mihin piti joutua! Söivät ihan joka sorkan! Voi voi, mihin piti joutua, karhuin pesään! Voi, voi, voi!" — —

Läpi yön matkustivat tytöt rippikoulusta rientävin askelin kotiaan kohti. Hyllyäiskeron vieritse kulki tie, sinne poikkesivat nyt tytöt. Viheriäin laihovainioiden vaiheella kuhjotti tyttöin koti tyynessä kuutamoyössä. Sitä kohti virittivät tytöt katseensa... Mutta samassa Reeta värisevin huulin virkkoi:

"Mikä nyt on Muurikilla ja Isolla-Kyytöllä, kun niin apeasti ammovat? Tiistikki ja Ilokukkakin. Herra siunaa! mikä niille on tullut, kun niin katkeramielisesti ammovat!"

Kerttu sanoi päättävästi:

"Nyt ei ole hyvin asiat, lienee mikä lienee."

Auno: "Lähdetään katsomaan."

Sanna istui kentälle huoletonna.

— Ompa niillä nyt jotakin; lystikseen vaan hyvään kyllästyneenä ammovat. Ei maksa vaivaa niitä nyt lähteä paimeneen. Tuonne kotiin riennän, kun tässä vähän huokasen.

Reeta hätäili: "Kyllä niillä on, mikä lienee. Lähdetään katsomaan. Lähdetään, hyvät ihmiset, katsomaan! Lähde sinä, hyvä Kerttu!"

Kerttu lähti ja hänen jälkeensä toisetkin, paitsi Sanna ja Vappu jäivät venymään keron kuljulle. Kiireesti rientivät eteenpäin murtoista taivalta, vesat sujuivat mukaan ja murrot paukkivat jaloissa. Lähemmäksi kun tulivat, niin koira usahti äkeästi vastaan; mutta Kerttu lempeästi virkkoi:

"Sepeli, Sepeli! Mikä miehellä nyt on?"

Niin korvat luimussa häntäänsä loiskien ja ilosta muristen juoksi vastaan, palavin silmin hyppi jokaista vasten ja sitte iloisesti hyppien seurasi Kerttua lehmikarjan keskelle, jossa lehmät ystävällisellä ynymisellään tervehtivät tulijoita ja rientivät nuoleskelemaan. Kuusen varjossa seisoi Pieto synkkänä allapäin kuin hautapatsas tuonen vainioilla. Sen näki Kerttu, mutta säikäyksestä parahtain hyppäsi pitkän askelen taaksepäin ja kauhusta vapisten virkkoi:

"Hyi, mikä se on?... Isä se on... Oletteko taidollanne?... Voi Herra isä. Pulmikkiko tuossa! Oletteko tappaneet lehmän? Voi, voi, minun rakas Pulmikkini! Mikä teitä riivasi? Voi voi kun tapoitte lehmän, minun nimikkoni, paras lehmä koko maailmassa!"

Pieto kun kuuli tyttöin äänen, heräsi kuin unestaan ja tynesti, hieman vapisten sanoi: "Nytkö tulette?"

Kerttu: "Nyt tulemme. Mutta mikä on tämä tyhellys? Oletteko tappaneet lehmän?"

Pieto virkkoi matalasti: "Älä typeröi! Karhu on tappanut." Siitä lähti Pieto käyskelemään kotiin päin ja itseksensä virkkeli:

"En olisi huolinut lehmän lehmästä, vaan kun pyssyni meni, meni pahanen pyssy; ei ole toista sellaista."

Allapäin käveli Pieto; aina väliin ravisti päätään ja höpisi:

"Pyssypä se oli pyssyn päiväinenkin... No ei tässä ilmassa!... Kaikessa sitä ollaan!..."

Maija kun kuuli Pieton askelet, hyppäsi seisalleen. — Herra Jumala, no eläthän toki! Menivätkö kaikki lehmät? Voi, voi, hirveätä! Kuolta olin. Menivätkö kaikki lehmät?

Ei Pieto virkannut sanaakaan; puhkaen ja päätään punallellen meni vaan vuoteelleen ja painui nukkumaan... Kyynelsilmin tytöt katselivat sitä kamalaa tannerta kuusikon pimennossa. Riikka se jäykin kasvoin kierteli repaleina makaavaa Pulmikkia; säikähtyen virkkoi:

"Mikä tuossa pensaas juuressa?..." Kerttu pyyhkäsi silmiään, katsoi siihen Riikan osottamaan paikkaan.

— Siinähan se on se lehmän-syöjä? Isä on sen tappanut. Tyttöin silmät kirkastuivat.

Reeta: "Aivanko totta, että siinä on karhu?"

Kerttu: "Siinä on, ei se siitä parane. Katsohan Auno!"

Auno hiipien likeni; kuuristui katsomaan ja varmasti virkkoi:

"Siinä on ja huoletonna on!... Nahkallaampa maksoi lehmän. Ja suuri... voi pahennus minkälainen veturi!"

Riikka: "Vaan ei se nauraakseen lehmää syönyt... Katsokaa noita kämmeniä, niissä pysyy vaikka lehmä!"

Auno puristi kypälästä.

— Vaan retvakkapa on kypälä: ei luulisi luitakaan olevan!

Kerttu tarttui toiseen kypälään.

— Vedetään tuonne aukealle.

Riikka, Katri, Saara ja Martta tarttuivat karhuun.

Riikka: "No vedetään nyt yhtenä joruna!... Sillä lailla!... So, kyllä välttää!"

Aukealle vetivät tytöt karhun. Varaton pää venyi jälkeen ja lamasti jäi retkottamaan sammaleiselle mättäälle.

Riikka: "Mutta tuo ei ole eilisen teiren poika! Voi täytisen sammalkuorma mikä on! Mutta on se tyhjää parempi lehmän palkkioksi tuo rossi. On tuossa lihaakin puoleksi talvea!"

Auno: "Ja tuo talja se lootuja maksaa! Mutta mitenkä saada kotiin tuo rykämä?"

Kerttu: "Huudetaan Sanna ja Vappu tänne avuksi, niin kannetaan joukollaan. Tahi meneehän tuo vaikka vetämällä tämän matkan. Tänne sitä ei heitetä pikku kummassa."

Auno katsoi kuusikkoon.

— Siellä kuuluu riskettä, kukahan siellä... Ka Sanna ja Vappu! Siinä paha, kussa pahaa panetellaan. Olimme aikeessa huutamaan, mutta tulitte toki.

Sanna ja Vappu astuivat konttineen toisten luokse, nykäsivät kaulalleen päähuivinsa. Sanna puhalteli lämpymäisesti ja virkkoi:

"Mikä soidin teillä täällä on?... Ihmettä! Mitä siivoa tämä on? Mikä tuo tuossa?"

Auno: "Karhu se on."

Vappu: "Karhu? No mikä sen siihen ketisti?"

Sanna: "Mutta mikä tuon tyhmenti, että tapatti itsensä?"

Kerttu: "Katsoppas Pulmikkia tuonne kuusten pimentoon."

Sanna hyppäsi katsomaan; löi käsiään yhteen.

"No Pulmikkiko tuossa korjuussa? Herra Jumala siunatkoon!... tuon villahousun hyvää työtä. Voi maailman pahennus, minkä teki!"

Auno: "Mutta viimeinempä oli."

Vappu: "Mutta mikä siltä kuitenkin hengen kelasi pois?"

Kerttu: "Isä tässä oli, kun tulimme."

Sanna: "Kyllä arvaan, että siltä se sai viimeiset terveiset... Kutti pahennus! Huolettomaksipa ovat tallukkasi suoriuneet. No viimeinen pahateko se oli!"

Auno: "Puuhataampas nyt kotiin tämä saalis. Mutta miten se lienee paras?"

Kerttu: "Tuosta niityn aidasta otetaan vahva ulku. Köytetään siihen vitsoilla ja kannetaan, niin silloin se menee."

Sanna: "Se paras keino! Otetaan vaan vitsoja."

Kerttu: "Minä noudan ulun."

Suurilla vitsoilla kytkivät tytöt karhun vahvaan ulkuun kaulastaan ja nivusistaan, Sanna kun viimeistä vitsaa kytki karhun kaulaan, virkkoi:

"Siinä! Et ole karhu nyt omalla asiallasi. Tuo orsi jos olisi ollut selässäsi koko kesän, niin säilynyt olisi Pulmikki... Mutta mitenkäs sitä nyt otetaan?"

Auno: "Me pisimmät jäljestä ja lyhimmät edeltä. Minä kaikkein pisin jälkimmäiseksi, sitte Vappu, sitte Kerttu; sitte etupuolelta tuon otuksen ensinnä Riikka, sitte Sanna, ja Reeta kaikkein eellimmäiseksi. Meillä kuudella tämä kuitenkin kulkenee, vaikka hän olkoon raskaampi kuin karhu."

Vappu: "Niin tehdään! Katri, Saara ja Martta kuljettakoot noita muita kyntteitä. So, otetaan vaan!"

Kerttu: "Otetaan vaan!... No, jouduppas Reeta!... No vieläkö sinulla ovat ne liisterijäkälät helmassasi? Heitä ne pois, saapihan noita vastakin."

Reeta kahden käden vännysti hameensa helmoja kauluksen alle ja virkkoi:

"Kyllähän minä ne nyt tähän heittäisin. Sen matkaa kantanut. Eikä niitä kovin monesta kohti saa. Eivätkä ne ole silloin kopattava, kun tarvis tulee. Ja kylläpä ne tuossa hameen mutkassa menevät, kun saan nuo helmat ylös."

Sanna: "Säkinä se on Reeta kaikki. Sillä pitää olla aina kotiin tullessa helma täysi, vaikka hukan sammalia, jos ei muuta sujuvaa satu löytymään."

Reeta: "Kalu ei ole pakana." Tarttui kahden käden ulunnenään ja jatkoi:

"No nyt lähtemään!"

Ulkuun tarttuivat tytöt ja rupesivat nostaa punnistamaan. Aunon otsa punastui nostaisa ja virkkoi:

"Mutta se on niin ja näin, kulkeeko tämä meillä... Älkää vielä... Heittäkää vielä maahan."

Sanna: "Mikä niille nyt tuli? Kyllä tämä meidän pää tuntuu menevän."

Kerttu: "Tulkaa, Katri ja Saara nostamaan olalle, niin emme mekään jänistä."

Katri ja Saara tarttuivat ulkuun.

Kerttu: "No nyt yhtä-aikaa! No niin, nousipaan se!"

Vappu: "Täytisen ruhjake! kuin on raskas mokoma karvarulli. Mutta kyllä se nyt menee; alkakaapa paeta edellä."

Sanna: "Kyllä saatte tietä!"

Auno: "Mutta menkää vaan kovimpia paikkoja! Jos tämän kanssa menemme rimpiin, niin emme heti ole selvillä."

Reeta: "Eihän tässä mitä rimpiä ole; kohtahan tässä tulee Pajulahden tie."

Auno: "Mennään vaan Pajulahden tielle ihan suorimmittain. Sinne kun päästään, niin kyllä sitte mennään."

Tytöt lähtivät läpi kuusikon menemään raskaine takkoineen. Katri, Saara ja Martta ottivat eväskontit ja vaatevakat ja rientivät etukynteen tietä näyttämään. Sepeli uhkealla mielin ja kirkkain silmin seurasi mukana.

Kartanolle laskivat tytöt takkansa. Sepeli kytjähti viereen ja valppaan-näköisesti heitteli katseita ympärilleen. Tytöt huohottaen seisahtivat ja katsoivat Kalliojärvelle, josta heiasti täyden kuun kirkas kuvaatus, jota hieman liikutteli eilisen tuulen väreetön läikkä. Reeta se siirtyi ulomma Pajalahteen päin ja virkkoi:

"Kutsutaan nyt nuo lehmä raukat tänne kotiin... Trui, trui, trui truui! Trui Muurikkia, truui! Trui Kyyttöä, truui! Trui Tiistikkiä, Ilokukkaa truui! Tulkaa pois, tulkaa! Trui trui!... Jopa ne tulevat... Tehdään suitsu!"

Kerttu: "Tehdään suitsu joukollaan! Tuossa on puunkappaleita, sytyttäkää niitä; minä tuon lastuja tuolta lastukkaalta."

Sanna, Vappu ja Riikka sytyttivät liemakan tulen pellon liepeelle. Kerttu kaati vasusta lastun törkyjä tulen päälle, että tuli peittyi törkyin alle kituroimaan. Silloin rupesi pyörteinen valkea savu pulputen kohoamaan taivasta kohti ja seisoi kuin villainen vapiseva patsas kuutamon kalpeassa valossa. Siihen; kokoutuivat lehmät sen savun ympärille, katselivat terävin silmin ja pystyssä korvin Pajulehdon kuusikkoon ja tuolloin tällöin oikasivat suoraksi paksut turpansa ja päästivät murheisen ammonnan. Reeta se taputteli poskeen, kyhnösteli korvain juuria ja puhutteli:

"Sinä minun Muurikki-kultaseni... minun Ilokukkani... ja Kyyttö möllykkäni, älkää olko millännekään. Kiittäkää, kun sillä pääsitte. Voi, voi teitä poloset! Mutta kyllä ne paranevat."

Riikka: "Mutta ompa Kyytön olkapäässä haava... Ja selässäkin! Katso tuota!"

Auno: "Aivanhan on repalenna selkä... Se on mennyt auttamaan Pulmikkia, niin siinä se on revittänyt itsensä. Tuossakin aivan näkyvät kynnen jäljet, kun on ropannut kourallaan."

Vappu: "On Tiistikilläkin kaulassa haava."

Reeta: "Minä noudan sorkkarasva sarven, voidellaan."

Riikka: "Se on paras keino..."

Reeta toi voidesarven ja metsikanan siiven, jolla alkoi voidella

Muurikin põheisiä haavoja ja puheli:

"Sinä Muurikki kultaseni, voi, voi sinua raukkaa! Niin, vieläpä nuoleskelet minua. Kas, kas kuin kahnuttaa! Mieleenkö sinulle menee, kun minä tuolla pehmeällä siivellä nivelen? Niin, kyllä se Muurikki tietää, että hyvää minä teen... No nyt Ilokukka, onko sinullakin?"

Riikka: "Ei siinä näy, vaan Kyytössä ja Tiistikissä."

Kerttu: "Ei ole muissa kuin näissä kolmessa."

Reeta astui Kyytön luokse toisessa kädessä voidesarvi, toisessa metsikanan siipi. Kyyttö työnti vastaan törkeän turpansa ja alkoi tavotella ottosia. Reeta nosti kätensä ylös, kierti sivulle ja puheli:

"Ei tässä ole ottosia. No, no, älä nuuskikkaan. Voi, voi, sinua Kyyttö möllykkä! Voi, voi, missä pöläkässä olet ollut!... No, no, annahan voidellaan... No, no, älä nyt hiivistele, älä pelkää, enhän minä tee pahaa... Katso, kun nyt ei anna voidella! Tule, Riikka pitelemään sarvista ja kynsöstele korvan juurta... Ka sillä lailla!..."

Riikka piteli Kyyttöä sarvista, toisella kädellä moposteli korvan juurta ja niskakuoppaa ja puheli:

"No sinä, Kyyttö lehmäni, sinä kyyttöselkä punakylki, sinä murjakeposki, voi, voi sinua! No älähän kipristele... No, no katso, katso, katso, kun on siitä arka!"

Reeta vaan sukki siivellä rasvaa haavoihin ja hymysuin virkkoi:

"Se mahtaa tuo voide vähän kirvellä ensin haavoja, mutta hyvä siitä tulee... No nyt se on voiteessa! Puhuttelehan Tiistikkiä!... Eipä tässä sentään paljoa olekkaan... On tuossa sentään vähäinen rokama. No, no, Tiistikki kaitani, pannaanhan voidetta. Älä pakene..."

Kerttu otti Tiistikkiä sarvesta ja hyvitteli. Reeta pyyhki siivellä voidetta haavaan ja virkkoi:

"No antaapa heidän nyt olla... Minkäpä niille tehnee."

Lähti sarvi kädessä kävelemään kotiin. Meni aittaan, sinne aitan laudalle pisti voidesarven ja lattialle selvitteli helmastaan liisterijäkälät ja siirtyi pirttiin.

Kerttu, Auno, Sanna, Vappu ja Katri katselivat vielä Kalliojärvelle ihanaa kuutamon kimellystä, katselivat ylpeätä Hyllyäiskeroa. Mutta kun lehmätkin yksitellen kytjähtelivät Hekottelevan suitsunsa ympärille ja alkoivat hiljalleen märehtiä, niin poistuivat työtökin kotiin päin. Katselivat vielä kartanolla rotjottavaa kankiselkästä karhua, jota valpassilmänen Sepeli huolellisesti vartioi. Siitä siirtyivät alakuloisina pirttiin.

Maija ei tiennyt, että karhu oli kartanolla ja Pieton kanssa nukkui henkihiverinä eikä näkynyt kirkkosaduista välittävän. Jo nukkui Saara ja Marttakin. Katri istui pystyvalkean luona ja nosteli muutamia tervaksensolmuja tuleen. Pöydällä oli valmis ruoka iltaseksi. Siihen istuivat tytöt ja ikäväntuulennäköisinä äänettöminä söivät iltasensa ja syötyään yksi kerrallaan kallistuivat vuoteelleen ja huokasten rauhoittavan huokauksen katselivat muutamia irtanaisia silmäyksiä ympärilleen ja ummistivat silmänsä.

Mutta Kerttu se otti kontistaan rovastin antaman yhteisen Raamatun, istahti pystyvalkean luokse ja aukastua Raamatun laski helmaansa. Pää vaipui melkein riipuksiin, kasvot mieluisen-lauhkeana, suupielet luonteassa rauhan-hymyssä hän kirkkain silmin katseli kirjaansa, käänti yhden ja toisen lehden. Ja vasta kun pystyvalkean punertavat liekit varvenivat ja valkoiset höytyvät tummentivat hehkuvan hiilloksen, niin Kerttu kohotti päänsä, painoi Raamatun kiinni, kätensä laski helmaan Raamatun päälle ja syvästi levollisena katseli vielä hetken hupenevaa ja tummuvaa hiillosta. Mutta kun hiilloksen valo kokonaan loppui, ainoastaan kuutamon koljo hämärä täytti pirtin ja ikkunoista tulevat vinot valolevyt venyivät lattialla, silloin Kerttakin vei Raamatunsa karsinsoppeen hyllylle ja laskeutui Aunon viereen vuoteen partalle, huokasi syvään, parin kertaa raukeasti lupsautti silmiään ja siirtyi raukeaan uneen.

KOLMAS OSA.

XXIV.

Vuosia oli taasen siirtynyt taaksepäin. Martta oli jo kahdeksantoista ja puolen vuoden vanha ja kasvunsa oli jo käsissään. Pentillä oli myös kuudestoista kesä loppumassa. Hän oli rohkeakasvuinen, ei ole sitte jalkansa jatkuneet. Hontelo hän vielä oli, mutta hevostöissä oli kuitenkin täysi mies muussa, paitsi kyntäminen se oli Kertun ja Aunon tehtävä. Siis oli Pietolan väki kaikki saapaa mikä syöpääkin ja hyötymään silloin rupesi Pietola, levisi joka suunnalle kuin pajupehko. Pajupuron laksossa oli avara niitty, jossa seiso kolmekymmentäkuusi uhkeaa latoa täynnä mehukkaita ja monikukkaisia raivioheiniä, joista miellyttävä tuoksu levisi lenseään syksyilmaan. Itäpuolella oleva synkkä korpi, jossa muutamia vuosia sitte pyyt viheltivät ja helmaansa kätki kesä-aamun herttaisen auringon, rojotti nyt yhdessä ankeassa sulana peltona Pajupuron niittyyn asti. Siinä oli muheata peltoa sarka saran vieressä, joista muutamat peitti ryhevä laiho, toiset niuhottivat valmiina kevätkylvölle ja toiset taasen makasivat alastomana sänkenä korjatun viljan jäleltä.

Oli hiljainen syksyiltä Lokakuun loppupuolella. Tyynenä seiso lehdetön metsä, rauhaa nuokkui äänetön luonto. Illan kultapilvet lepäilivät läntisen taivaan sinipohjalla. Koko luonto soitti sanatonta kanneltaan viihdyttääkseen syksyn kehtoon väsyneitä kesän kasvia. Kultaisessa hohteessa seiso Pietola avaran aukean keskellä. Sitä katselivat tytöt istuessaan itäisen metsän rinteellä, jossa olivat lopettaneet päivänsä työt ojain luonnissa. Kerttu se näkyi kuitenkin painuneena omiin ajatuksiinsa. Koko iltapuolen päivää loi hän ojaa väsyneen-näköisellä innolla ja usein näkyi kureita hänen otsallaan ja synkkäperäisiä laineita hänen tukevilla kasvoillaan. Nyt hän pää kumarruksissa tynesti virkkoi:

"Taitaa tämä koti olla nyt parhaimmillaan. Hyvä ja rakas tämä on meille, mutta kyllä tämän kohta saamme päiväänperin maanneelle jättää."

Auno hämmästyi.

— Mitä jättää? Mitä puhut? Oletko viisas!

Kerttu: "Puhun sitä, jota kuulin. Viime pyhänä kirkolla käydessäni kertoi eräs aivan varma ihminen, että on isä kirjallisesti luvannut tämän talon tuolle Pentille. Ja meille on näistä kaikista vaan vaivat palkkaa. Milloin käsketään pois, niin silloin tie eteen, keppi käteen."

Katri kauhistuen virkkoi: "Kirottu olkoon semmoinen isä!"

Reeta: "Älä puhu syntiä."

Sanna punalti tuimasti päätään.

— Sen sanon minäkin, että kirottu olkoon semmoinen isä, jos on semmoisen kolttoson meille tehnyt!... Tuommoinen vaivannäkö mennä kuin tuuleen!... Meidän ansiota ovat nuo aukeat tuossa. Meidän käsien luoma on tuo muhkea kartano, joka niin äitiä lempeitä kasvojaan meille näyttää nytkin. Meidän omia ovat navetassa ne kaksikymmentä lypsynautaa, härkä ja vasikat ja enemmän kuin kaksikymmentä lammasta, vieläpä tuo hiirakko ruunakin, joka tuolla jyristää pilttonsa seiniä. Kuka on korjannut talven varat taasen kokoon ihmisille ja eläville kuin me? Voi, voi sentään!... Tuon akan, sen vietävän syy se on! Kyllä isä ei itsestään olisi sitä tehnyt! Susilla syötettävä koko hylky!

Kerttu: "No älä tuossa nyt; ei se sillä parane." Sanna puisti päätään ja tuimin kasvoin jatkoi:

"Niin käypi vihakseni, että koko maailman ruhtoisin tuohon kappaleiksi, kun saisin syliini!"

Kerttu: "Malta, malta ja kuuntele ensin, miten asia on."

Sanna: "Se päätös on vasta edessä isän kuoleman jälkeen. Mutta eihän isän kuolemaa tiedä, huomennako, tänäkö päivänä sattuu. Onhan isä nyt näihin aikoihin huononnat että aivan näyttää olevan viimesti rekiveto. Ja vuosihan se vanhan vanhattaa, kaksi lapsen kasvattaa."

Katri pyyhki hiuksia silmiltään, nureksien virkkoi:

"Siihen toteen tässä on riekuttu henkeä hipeätä myöten, kärsitty vilut ja nälät, ja nyt kun on saatu ehon päin eläminen, niin saamme niine hyvinemme lähteä alle ilman aidattoman, ei ole turvaa tulevata:

"tuuli on kurjalla tupana, vastaranta vaivaisella."

Auno oikasi itseään taaksepäin, nosti kätensä ylöspäin, haukotteli, laski kätensä helmaansa ja virkkoi:

"En huoli minä vielä ruveta punnitsemaan sitä asiaa. Minä odotan viimeistä käskyä. En huoli heidän kirjoistaan enkä karjoistaan; teen työtä, syön ruokaa, olen kotonani komeassa. Ja kun kaikki olemme samalla tavalla ja teemme tämän Pietolan kahta suuremmaksi, niin ihmiset rupeavat meitä sanomaan Suuren-Pietolan tytöiksi."

Vappu: "Ja sinua sanottaisiin Suuren-Pietolan Suureksi-Aunoksi."

Auno: "Siinä eivät valehteleisi."

Reeta: "Paras keino tuo Aunon keino. Sen minä kyllä teen: teen työtä, syön ruokaa, olen kotonani kuten ennenkin."

Kerttu: "Sehän on kyllä koetteeksi paras meille kaikille. Ja ei suinkaan tästä niin pyörähdetä kuin jänis haavalta. Katsotaampa häntä kannasta rekeä, kuka tässä kentän korjaa. Mutta jos meitä pakotetaan lain kautta irtautumaan, niin eivät auta juonet. Käydä käsketyt pitää, se on vanha sananlasku."

Sanna: "Ja te olette niin hullut, että vielä arvelette

"tehdä työtä tyhjän päälle nähdä vaivaa vaivan päälle siihen kostohon kovahan.

"Sen sanon, että ei ole minun työstäni siunausta enempi kuin mustilaisen työnteosta. Kyllä minä vien itse viertämäni."

Vappu: "Sen sanon minäkin, jos niin on, että tämä vieraan auraan jääpi."

Auno sanoi vakavasti: "Se on vanha sananlasku, että siinä ei ole tekijää omasta edestään, joka ei teline toisen edestä. Ja mistä tietää minkälaisen perinnön ne tästä meille vielä maksavat. Kun tähän kootaan ensin iso koko, sitähan on hyvä levitellä. Ei hätä ole tämännäköinen."

Saara kynkkämäksiensä varassa maata kytjötti mättäällä, pureskeli varpua, kuunteli muiden puhetta ja syljeskeli muutamia kyyneleitä kylmään sammaleen.

Martta se siirtyi syrjään, laskeusi mättäälle. Silmät verestivät ja kasvot tulehtuivat. Sitte silmät pullistuivat kummannäköisiksi ja alkoi hätäisesti katsella ympärilleen ja surullisesti virkkoi:

"Minä pyörryn... Voi, voi kun tulee! Voi, voi!"

Silloin hän kaatui selälleen, silmät kääntyivät nurin päässä ja kamalasti kirmutteli hampaitaan.

Kerttu hyppäsi seisalleen ja silmät renkaallaan virkkoi:

"Voi rakas Jumala! sen taasen kouristi. Katsokaa miten puistaa! Tulkaa aukomaan! Voi kuitenkin raukkaa! Aivan kai jäsenetkin lonsuvat pois sijoiltaan. No hallitkaa, hyvät ihmiset! Painakaa noita jalkoja!"

Reeta, Sanna ja Vappu ryöpsähtivät jalkain päälle.

Kerttu: "No niin. Mutta sinä Auno, koeta aukaista tuotta toista nyrkkiä... Sinä Riikka, auo tuotta toista nyrkkiä, minä hallitsen tätä pään puolta... No aukaiskaa nyt rutompaan!"

Sanna nurjerti kättä ja virkkoi: "Aukaiseisinhan minä, kun jaksaisin, vaan eihän tuo auk... Ahaa, jopa remahti!"

Riikka puisteli kättä.

— Jo tämäkin on auki ja tuntuu kuoleutuvan aivan varattomaksi.

Kerttu: "No kyllä se sitte heittää puistannan... Painakaahan sentään vielä jalkoja."

Sanna: "Kyllä pysyy, kyllä pysyy."

Martan pää retkahti varattomaksi mättäälle. Kerttu koppasi ojaturpeen, pani sen pään alle ja virkkoi:

"Helpotti se nyt... Nyt se on taasen varatonna kuin lankavyhti; nukkuu vaan. Heittäkää irti!... Mutta kyllä se polonen taasen puri kielensä palasiksi, kun verta tulee suusta kuin härän kulkusta. Katsokaa tuota siivoa!... Herra Jumala hyvästi siunatkoon!... Käännetään vatsalleen, ettei läkähtyisi... No niin, nyt

se valuu maahan, kun minä vaan pitelen päätä koholla, ettei suu painu sammaleen... Se niin... Annetaan nyt vähän nukkua... tuossa noin, niin kohta se siitä virkoaa jaloilleen..."

Auno istahti viereen, nosti pään polviensa päälle ja virkkoi:

"Korsaa nyt siinä minun polvellani... Saatte muut mennä kotiin, kyllä minä tulen Martan kanssa sitte, kun kerkeän."

Sanna istahti mättäälle ja ynseästi lausui:

"Mikäpä tuonne lie kiireempi yhdellä kuin toisellakaan. Ei ole kiireempi leivällä kuin särpimelläkään."

Auno kuuristui katsomaan Marttaa.

— Aivan kirkasta vertahan sieltä tulee, tippua nolkkasee aivan myötään..., Ethän, sinä Kerttu, vaan liene puukolla loukannut äsken, kun leukoja auoit?

Kerttu: "Älä puhu tyhjää! Miten minä tällä katkokärjellä olisin loukannut? Tämmöinen ruopio, mikä tällä loukkautuu? Katso sinä tätä minkälainen tämä on. Mihin tämä pystyy? Ja enhän minä terävämpää olisi hirvinnyt pannakkaan hänen suuhunsa."

Auno katseli Kertun käteen puukkoa ja virkkoi: "Ei tuo siltä näytä, että tämä särkisi ketään. Purrut tuo lienee kielensä... Voi sinua onnetonta!... Ei ole hyviä muutkaan taudit, vaan tuo on kuitenkin kamalin kaikista. Eikä ole toivoa paranemisesta niin kauan kuin henkeä lie rinnassa. Ja se on kerran surmannimenä niinkuin Kilkka Jaakolla."

Reeta: "Kun olisi nyt jo viime kerta, ettei nousisi tuosta. Eipähän täällä tultane sen paremmaksi; synnin mitta kasvaa vaan joka päivä."

Sanna: "Höpsis! Se on taasen niitä sinun toivotuksiasi. Elämä sentään on parempi vaikka kuinka kurjasti kuin nuorena kuolema."

Vappu: "Sen sanon minäkin."

Katri katkoi näpissään kuivaa kuusen oksaa, kasvot hieman ynseänä; tyynesti virkkoi:

"Miks en kuollut kolmiöisnä,
kaonnut kapalolasna..."

Riikka: "Niin mikä sitte?"

Vappu: "Se jotta meitä ei olisi kuin kahdeksan elossa."

Sanna: "Tässä matosessa maailmassa."

Kerttu pukki Marttaa.

"Nouse pois!... Etkö jo toinnu, Martta?... Kuule, nouse pois! vilu tässä tulee... Kuule!... Kuule, nouse jo pois!... Katsoppas kuin on vetelä kuin kuontalo... Ei siinä nyt ole paljo varoja... No nouse nyt ylös!... Nouse!... Ka, ei se tiedä tälle ilmalle! Kyllä tämä saadaan kantaa kotiin."

Auno: "Se paras. Nostakaa minun selkääni, niin kyllä menee!"

Kerttu ja Sanna nostivat Martan Aunon selkään. Pää retkotti niskoilla varatonna ja rinta ryyhitti hengittäessä, Auno tavotteli Martan käsiä olkansa takaa.

— No ei nyt sillä lailla. Pankaahan vaan mahalleen minun selkääni ja antakaa toinen käsi toiselta olalta minun käsini... Se niin, annahan kun saan hauislihoista kiinni. No nyt!

Auno sai kädet kiinni olkapäilleen; lähti käymään. Martan jalat varattomina heiluivat Aunon selässä ja riippuivat Aunon helmoille asti.

Toisetkin tytöt lähtivät Aunon jälkeen ja rennosti käsillään heilutellen kävelivät jäljekkäin ojan parrasta ja silmäillen vainioidensa kaukaisille ranteille, silmäillen kotiaan, silmäillen taivaanrantoja ilman kaikille suunnille. Mutta nukkunut oli luonto tyyneen pilviyön viileään lepoon. Hyllyäiskeron rinteessä koiti vielä lännen rannalla uinuvan ruskon hivettä kuni viaton hymy nukkuvan lapsen suupeaceä äitinsä viimeisestä suutelosta.

Umpimielisinä tytöt astuivat pirttiin. Martan asettivat penkille nukkumaan ja virittivät pystyvalkean palamaan. Sen ääreen kehiesivät kätöstelemään puhdetöitään. Mutta jokaisen mieli näkyi syventyneen johonkin raskaaseen elämän kohtaloon.

Emäntä lekerteli hyvämielisenä, pujotteli vartaaseen vasta paistettuja leipiä ja puheli tavallisia puhelujaan.

Tytöt istuivat käsitöittensä kanssa pystyvalkean ympärillä suut mareissaan. Mikä parsi sukkiaan, mikä kutoi vanuitta, mikä neuloi lapasia. Puheluun ei näkynyt olevan kenelläkään halua. Väliin aina unehtuivat kädet helmaan ja tylsästi katsoivat pystyvalkeaan ja Reetan kuontaloon; mutta tuokion perästä taas muistivat työnsä. Syvä äänettömyys oli huoneessa, ainoastaan pieni pankka niukasti ripsahtain kimposi pystyvalkeasta lattialle ja liekkien salaperäinen hulmina kuului takan savutorvesta.

Reeta se vanhalla äitinsä värttinällä kehräsi menneenvuotisia aivinoita. Usein kaikki muut unehtuivat avossa suin katsomaan sen kehräystä, kun sen vasemman käden hyppysen vipelehtivät kuontalon parrassa ja oikean käden näpissä pyöritteli värttinätä tavallista vikkelmämin. Ja heti joutui säije aina pitkäksi, että piti kerä väärttinälle. Taasen kostutti huulissaan hyppysiään ja alkoi nyhtää kuontalosta säikeensä jatkoa. Sitä tekosta teki hän niin hartaasti, että näytti kokonaan vajonneen siihen tehtäväänsä.

Mutta viimein hän ikäänkuin heräsi unelmistaan ja pyöreillä silmillään kierti koko pirtin. Kierti vielä tarkempaan, tähtäili joka nurkkaan, mihin ei riittänyt tulen loimo aivan selvästi näyttämään. Tiiristi silmänsä ja kätensä alta vielä kolmannen kerran katseli ympäri pirttiä. Mutta silmänräpäyksessä herahti kuuma veri harmaihinkin kaavoihin ja silmät lentivät kirkkaiksi. Sitte hän kysyi:

"Onko isä jo tullut metsältä kotiin?"

Emäntä halkoloukolla pesi pataa iltaskeitolle ja kelkkeästi sanoi:

"Ei häntä, ole näkynyt vielä; vaan ei suinkaan ole kaukana, koska Sepeli kuului haukkuvan tässä vast-ikään tuolla Parsikorven takana."

Kaikissa heräsi kummastus, irtautuivat työstään ja tutkivasti katsoivat emäntään.

Kerttu: "Mitäpä se nyt näin myöhällä haukkuu?"

Auno: "Minkä otuksen sattuu löytämään, niin haukkuu se. Mutta kyllä nyt otus katsoo päänsä; nyt on ulkona ihan tervapimeä."

Sanna: "Ei siellä nyt pitkältä katsele; siellä on ihan kuin säkissä. Ja miten hän mahtaa siksikään nähdä, että osaisi tulla kotiin."

Riikka: "No siitä se on paha, ettei se osaa näitä taipalia! Kyllä sillä ovat toki nämä tienoot niin ulkomuistissa, että vaikka ummessa silmin se toki tulee siitä tilasta kuin Parsikorvelta."

Kerttu: "Tulee sitä mitä tulee; mutta tulemista nyt on, kun ei näe ei otsaansa iskevää. Aivan siellä menee puihin palliksi."

Riikka: "Vaikka olisi pimeämpi kuin onkaan, niin se tulee vaikka neljänkontan."

Vappu: "Neljänkontan se kyllä on tulematta. Jos Parsikorven takana ken nyt on, niin siellä on yösiija, ei parane... Mutta siinä paha kussa paha mainitaan! Sepeli vikisee oven takana. Anna pääsen päästämään... Se-se, tule pois! Voi miestä!"

Sepeli korvat niuhassa potalti oven raosta pirttiin, hyppäsi Vappua vastaan, loiski hännällään, nuoli käsiä ja syleili etujaloillaan. Vappu silitteli Sepelin päälakea ja puheli:

"Voi miestä, kun on hyvillään! Mitä sinulla nyt on sanomista, kuu sinä niin leimuat? Katso, katso miestä kuin on hyvillään!... Kuin hyppii pystyyn minua vasten ja nuolee kuin viilikuiria!... Kas, kas! No mikä sinulla on nyt, kun et asetukkaan? Malta nyt, niin minä annan ruokaa."

Vappu roppelasti koppasi hyllystä leipäpalasen, sukasi voita siihen.

— Kas tässä voileipä!... No syö nyt! Ka, ei häijylle kelpaa... No hyvänen aika, mikä sillä on tuolla koiralla? Nyt se tahtoo pihalle mukanaan.

Pihalle luikasi koira; mennessään potkasi oven auki, matta pyörähti takaisin katsomaan. Oven aukosta näkyivät sen kiiltävät silmät. Häntäänsä heilutteli hän voimakkaasti, että koko ruumis mutruili siihen mukaan. — Suu oli hieman auki ja kiinteästi vokisi.

Kerttu: "Kyllä sillä on nyt joku mikä lienee, kun se tuommoista ilmaa pitää. Kun vikisee ja vokisee tuolla lailla. Ei se ilman mitäkään ole... Otappas, Riikka, päreeseen tuli ja mene perässä ulos, mihin tuo viepi."

Sanna: "Jonnekipa se viepi! Sen kumppali kun on jäänyt jällelle, niin siitä on tuommoisessa tulikassa. Kunhan isä joutuu kotiin, niin kyllä se asettuu."

Kerttu: "Oli miten oli, eihän tuo ota jos ei annakkaan. Otahan, Vappu, vaan tuli ja mene ulos katsomaan, mitä se hommaa."

Sepeli puhalti pirttiin takaisin; hyppi jokaista vastaan.

Kerttu hyppäsi seisalleen.

— Äläpäs huoli; minäpä lähdän myös... No lähdetäänhän nyt... Voi, voi miestä! Mikä se nyt on Sepeli-miehellä semmoinen omantunnon vaiva? Aai ai miestä, mikä se on tullut miehelle?...

Vappu otti kaksi pärettä, sytytti ne ja lähti ulos. Pihalle menivät Vappu ja Kerttu. Mutta Sepeli rientti metsän. Kerttu ja Vappu menivät vähän matkaa, mutta koira vaan siirtyi kauemmas ja vinkuin, vokisten ja häntäänsä liekuttaen taasen siirtyi kauemmas ja seisoi terävästi tuiottaen kiiltävillä silmillään takaisin. Kerttu ja Auno katselivat sen peliä. Viimein se siirtyi vähän kauemmas, istui mättäälle ja niuhassa korvin suurilla silmillään katseli Kerttua ja Vappua pärevalkean valaseman valopiirin rajalta.

Puistellen itseään ja kahden käden rintaansa puristellen palasivat Kerttu ja Vappu pirttiin ja istahtivat toisten joukkoon.

Auno: "Mitäs näkyi?"

Kerttu: "Mitä siellä näkyi... Se koira vaan alkoi metsään houkutella; mutta mennä sen perässä nyt. Siellä on semmoinen pimeys, että oikein kauhistaa. Hyih, oikein puistattaa! niin tuntui ilkeältä. Ja koira kun katsoi tuolta loittoa tulta vasten ja kun sen helakat silmät kiittivät, niin tuntui niin kamalalta kuin hirvittävä peto olisi katsonut synkästä kätköstään."

Auno: "Mutta missähän se metsämies sitte viipyy. Ompa se sentään kummaa..."

Vappu: "No ensi kerranko se nyt on metsässä yötä jos olisikin; mutta saattaahan se tullakkin."

Maija sitoi ristiraitaisen päähuivin nurkkia niskansa taakse ja sanoi:

"Jos ei tule tänä iltana, niin ei ole mies kunnian teillä. Se aikoi varmaan tulla kotiin. Pitäisipä käydä kuulostamassa, eikö kuuluisi."

Sitte siirtyi emäntä ulos kuuntelemaan. Meni pellon pientarelle ja siellä huuti Pietoa, mutta ei vastausta kuulunut. Huuti vieläkin, mutta samalla onnella. Tyhjä kaiku vaan värisi metsässä.

Ikäväntuulen-näköisenä emäntä palasi pirttiin takaisin ja virkkoi:

"Kumma paikka, kun niin varmaan aikoi tulla tänä iltana. Kun osaisin hakea, niin lähtisin. Kyllähän se koira olisi viennyt, kun olisi tullut mennyksi sen perässä."

Reeta kääri säikeensä värttinälle, laski kuosalin viereensä rahille, nousi seisalleen, puisteli aivinan untuvat ja päistäreen hivenet helmastaan lattialle ja umpimielisen-näköisenä hartiat kumarassa astui pihalle. Mutta heti palasi punastuksissaan pirttiin ja arkamielisenä virkkoi:

"Sepeli haukkuu ja ulvoo Parsikorven takana. Sillä siellä joku kumma. Lähdetään joukollaan, otetaan päreitä millä nähdään kulkea."

Sanna hytkäytti itseään.

— Eipä vähä mitä, kun lähteä tällä kululla sen matkan päähän! Kyllä minusta nähden saa se kumma olla kolmanteen suveen katsomatta!

Vappu: "Saa minustakin nähden olla!"

Riikka alkoi panna kenkiä jalkaansa ja sanoi päättävästi:

"Minä lähdän katsomaan. Mistä tietää, jos isä on siellä pahoin loukannut itsensä."

Sanna: "No niin! Tietäähän elävä kuolevansa."

Kerttu hyppäsi reimasti ylös. Silmät sälähtelivät. Pisti kengät jalkaansa.

— Lähdetään aivan joukollaan! Otta suuren rovion kuivia päreitä kainaloonsa; kolme niistä pani yhden rinnan oikeaan käteensä ja sytytti palamaan. Sitte kysyi:

— Joko lähdetään?

Reeta: "Lähdetään, lähdetään!"

Vappu: "Menkää, menkää! Sanokaa terveisiä sille, joka peripenkillä istuu!"

Sanna: "Menkää, menkää! Syöttäkää karhulla itsenne ja tulkaa sitte huoletta kotiin!"

Kerttu: "Niin, etkö sinä, Sanna, lähtenyt?"

Sanna: "En... en lähde, en, en!"

Kerttu käveli päresoitu kädessä ulos ja virkkoi: "Lähdetään sitte. Jääkööt nuo äkäpussit kotiin."

Saviset kengät jaloissaan, piikkoloimiin kudotut karkeat työhuivit päässä ja ojamultaan tuhranneet päällystakit päällä, ne vyönsiisnalla sidottu kiinni ja kinttaat käsissä he kokoontuivat kartanolle. Mutta siinä seisahtuivat kuuntelemaan Sepelin haukuntaa, joka lakkaamatta kuului Parsikorven takaa. Kertun kasvot kalvistuivat, viskasi tulisen silmäyksen toisiin ja virkkoi:

"Nyt ei ole hyvin asiat! Siellä on mikä lienee, kun Sepeli noin haukkua räyskyttää... Kuulkaa tuota!... Ja ulvoo niin kamalasti... Siellä on mikä lie... Emme saa sinne sulin käsin lähteä; täytyy meidän ottaa kättä pitempää mukaan."

Auno: "Minä otan kirveen."

Katri: "Minä otan rautahangon."

Riikka: "Minä otan korennon."

— Nurkan vierestä otti koivuisen korennon, katsahti sitä pitkin päästänsä, nosti olalleen ja sanoi:

"Tuon otan, ei ole tyhjä silloin näpissäni."

Reeta: "Mutta mitäs minä ottaisin?... Korennon otan minäkin, tuon suuren koivuisen korennon otan."

Saara: "Mutta mitäs minä, Kerttu. Katsoppas, Auno, luhdin loukosta isän karhukeihäitä, näkyisikö yhtään, vaan ovatko kaikki matkassaan."

Auno pistäysi luhtiin, kopelehti siellä ja virkkoi:

"Ai, ai, täällä on kaksi keihästä, aika salkoa! Kyllä karvastelemaan käypi karhun masmaloa, kun tuolla kuhauttaa!"

Kerttu: "Tuo minulle toinen niitä keihäitä."

Auno käveli Kertun luokse kaksi keihästä kädessä; ojenti toisen Kertulle.

— Tässä on aika väkipuukko!... Saara saakoon tämän kirveen; minä pidän keihään...

Kerttu: "No hyvä! Mutta ovatko puukot kaikilla mukana?"

Jokainen koetteli tuppiaan lonkaltaan ja virkkoivat: "Mukana on!"
Riikka vielä jatkoi:

"Mukana ovat vanhan päivän hampaat... Mutta mikä meiltä vielä puuttuu: onko tuluksia kellään? Jos sattuu pärevalkea vahinkoon, niin mikä meidät sitte perii."

Kerttu: "No hyvä toki, kun muistit! Koppaa, velikulka, uuninkorvalta rasiasta! Ota ne isot tulukset ja katso, onko piitä ja taulaa!"

Riikka juoksi pirttiin ja virkkoi mennessään:

"No, no; kyllä, kyllä!"

Sanna pirtissä Riikalle:

"No yhäkö nuo kuutiaisat ovat tuossa! Tuosta herran hetkestä oltu hommassa ja tuossa kuhnitaan vielä! Jo minä jos olisin ollut lähdössä niin olisin tuota tuokempana!" Riikka kopperehti uuninkorvalta tuluksia ja virkkoi: "Älähän nyt hätääsi kuole. Kunhan tässä ensin lähetään, sitte tästä lähetään. Viipyen erät paremmat. Se on vanha sananlasku että parempi on kerta viipyä kuin kahdesti joutua."

Sanna lähti ulos, seisahtui rappusille ja nauroi ivallisesti.

"Tuommainenko se nyt on tuo sotaväki, Pietolan komppania! Oletteko vyötetyt kupeesta? Onko hengen miekat mukana tuohitupessa? Hahhah! No ken päivännäöllä näkisi tuon joukon, niin ei sylkemättä päälle katsoisi!"

Kerttu: "Naura mitä naurat, kyllä tämä joukko naurut päältään ajaa."

Riikka tuli pirtistä kartanolle; otti kangen olalleen... "Älä naura, Sanna, etpä tiedä, jos itsekin vielä tämmöiseksi tulet... No lähdetäämpä nyt, nyt on matkassa tuohta ja tulusta, miestä kuin kytöstä."

Sanna jatkoi Riikan sanaan:

"Miestä!... Mitäs muuta kuin puhdasta miestä kuin solttua!... Kas niin, nyt sitä lähdettiin! Sanokaapa, käyttkö kaukana?... Hyvästelkää toki lähtiessänne!"

Metsään lähtivät tytöt rientämään. Aseet olalla astuivat sänkipeltoa Pajupuron niitylle päin suoraan koiraan haukunna kohti. Kerttu se tuloihdun kanssa kulki etunenässä ja toiset kynttä-kantta perässä. Sanna rappusilla katsoi, kun soihtuvalkean läihkävässä valossa välähtelivät ne karkeat aseet, jotka sekavasti heiluiivat kävelyn mukaan tyttöin olalla. Tuli Vappukin kartanolle katsomaan. Mieluinen hymy kasvoissa katselivat, miten se pieni valokehä heikkona säteenä kulki valtavan yön syvyydessä, mutta kumminkin raivasi tien aivan vapaaksi mukana kulkijoille. Pimeys oli jälen peittänyt aivan umpeen, mutta yhä sentään Pajupuron niityn takaa kuusikon helmasta näkyi valon merkkiä. Suuret lehväiset kuuset loihahtelivat niin ihanasti, mutta samalla katosivat ja toisia taasen ilmaantui näköön. Sannan ja Vapun silmät seurasivat siskoin kulkua, kunnes Pajulehdon takana painuivat Hirvijänkän avaraan alankoon. Kuuntelivat kuitenkin Sepelin haikeamielistä haukunna ja valittavaa ulvontaa.

Sanna: "Me hullut, kun emme sittekään lähteneet tuonne! Voi, voi meitä!... Kuin tuulen liehaus puhalti mieleeni ikävä tunne."

Vappu; "Niin minustakin tuntuu. Tuokin koiran haukunna kaikuu niin ikävänmakuisesti kuin hautakellon soitto koko tuolle matkueelle. Oikein kauhealta tuntuu tuo pelottava tyhjyys täällä ulkona ja huoneessa... Tokkohan tuosta joukosta kunnian kukko laulaa... tuntuu niin paha aavistus."

Sanna: "On tosiaankin niin paha olla. Emmekö lähde tuonne yhteen joukkoon? Kävi miten kävi; käynnythän matkansa sanoo, käymätön valehtelee."

Vappu: "Emme nyt enää viitsi lähteä; nauraisivathan ne, kun lähtisimme jälestä ajamaan. Lähdemme pirttiin katsomaan valmista."

Sanna: "Se taitaa olla paras."

Pirttiin poistuivat tytöt. Mutta toiset hiipien likenivät koiran haukunna Parsikankaan hongistoisella syrjällä. Ainoastaan sata askelta oli matkaa siihen paikkaan, missä koira ilmoitti olevan sen eräpaikan. Tytöt koettivat kurkistella ryhevän kuusen suojasta, näkyisikö, mikä on se koiran haukuttava. Auno se kaula pitkällä kurkotti, mutta katsahti toisiin, osotti sormellaan kuusipensaansa juureen ja suhahti pyörein silmin:

"Karhu se on tuo musta rykelmä tuossa kuusen juuressa."

Kerttu: "Sitä minäkin! Mutta nyt on paras, että asetutaan rinnakkain aseet valmiina käsissä ja sitte liketään."

Saara asetettiin keskelle tulenpitäjäksi. Kerttu ja Auno ottivat keihäät, Katri rautahangon, Riikka ja Reeta korennot. Kaikilla olivat aseet ojennettuna. Jos missä silmänräpäyksessä olisi ollut tarvis, niin silloin ne olisivat olleet valmiit laukeamaan. Jokainen seisoj ryntäävässä asemassa. Mutta niin tolkussa ei kukaan muu ollut kuin Reeta. Sen sarkainen hame oli esiliinan nauhoilla sidottu niin ylös, että melkein polvia myöten näkyivät paksut pohkeat ja tiukalla oli nilkaan kääritty ruojuvien nauhat. Vahvasti iski takajalka sammaleiseen mättään-tyveen, ja etummainen jalka polvi vähän koukussa. Sitte oikean käden tarmokas kopra oli puristettu korennon latvapäähän ja vasen käsi hallitsi keskempää. Korennon tyvipää oli ojennettu taivasta kohti vähän taaksepäin nojalleen vauhtia ottamaan. Ja suuret silmät ne tuikeasti tähtäsivät soihtuvalon etäisimmältä rannalta tuskin hämärtävään kuusirykelmään, jossa koiran haukunna ilmoitti saaliin olevan.

Siinä asemessaan lähtivät likenemään sitä tähdättyä paikkaa. Askelen kerralla he siirtyivät lähemmäksi ja kasvot olivat kovassa jännityksessä.

Risu rusahti kuusipensaassa. Koiran ääni taukosi. Mutta pensaan taakse ilmausivat loistavat silmät.

Kerttu ojenti keihäällään pensaas taa ja sanoi:

"Ka tuossa! Nyt niinkuin yksi mies!"

Silloin moiskahti Reetan korento pensaaseen ja toiset aseineen hyppäsivät elukan kimppuun. Mutta Katri parahti:

"Sepeli, Sepeli! Älkää, koira se on."

Silloin Sepeli leimuavain hännin ja korvat niuhassa vilkas! Katrin luokse, hyppi pystyyn ja nuoleskeli. Samoin kävi jokaisen luona.

Tytöt puhaltivat helpottavan huokauksen ja lakattavin sydämin seisovivat ja palkuillen katselivat ympärilleen.

Auno: "Mutta katsotaan nyt tänne, mitä se Sepeli täällä haukkui."

Tytöt lähtivät kuusipensasta lähenemään, mutta Sepeli hyppäsi sinne edellä ja alkoi vikistä. Jännitetyin kasvoin tytöt lähenivät kuusisylyvää, jossa Sepeli vikisi ja puita kynsi ilosta, kun näki, että tytöt likenevät.

Tytöillä olivat aseet varuilla vieläkin, kun tulivat siihen paikkaan, mistä Sepeli puhalti vastaan. Auno se rientti hieman etukynnissä; kumartui katsomaan kuusten juurella hämöttävään rykelmään... Mutta heti oikasi itsensä, vilkasi toisiin ja virkkoi:

"Mikä kumma!,... Isäkö tuossa?... Tuo, Saara, tulta likemmäksi..."

Saara vei arasti tulta Aunon luo,

Aunon kasvot mustuivat ja silmävalkeaiset verestivät; suurilla silmillään loi toisiin säikähtyneen katseen.

Kerttu tarttui Pieton jalkaan, retuutti siitä.

— Isä hoi, nouskaa pois! Isä hoi!...

Kertun kasvot jäykistyivät ja vapisten virkkoi:

"Tämä on tönkkö!... Isä hoi!..."

Viimeinen hoi tuli parahtamalla ja lopussa tunki ahdas värisevä henkäys.

Riikka tarttui Pieton olkapäähän ja väänti selälleen. Mutta kauhistuen parahti; löi käsiään yhteen ja jatkoi:

"Voi, voi! Pää on palatsina! Voi, voi!"

Kaikkien kädet valahtivat alas ja rupesivat parkumaan sanattomia parahduksia. Katrin kasvot vaalenivat, tuskaisesti parahtain sanoi:

"Enkös arvannut, että tappavat ne!"

Silloin kaatua roiskahti selälleen maahan.

Sitä eivät toiset näkyneet huomaavan. Käsillään rintojaan painaen parkuen itkivät ja voivottelivat, Ja metelöitsevä kaiku levisi öiseen hongistoon. Tuskan hiki tihkuili otsista ja yksi kerrallaan laukeilivat maahan kasvoilleen ja sammaleiseen mäkeen purkivat palavia kyyneliään, karvaita huokauksiaan ja kaikuja tuskanhuutojaan. Sepelin haikea ulvonta lisäsi kaikua.

Mutta viimein Sepeli alkoi pitkällä kielellään loiskia Kertun korvallista, heilutti häntäänsä ja vokisi epätoivoisesti. Siitä Kerttu virkistyi, tapasi vasemmalla kädellään silitelläkseen Sepelin päätä ja virkkoi: "Sepeli, Sepeli, älä hätäile."

Siitä nousi seisalleen ja veti keuhkoihinsa tutisevan henkäyksen. Kasvot kurtistuivat, kyynelsarja tulvahti silmistä, ulos puhalti rinnasta sakea huokausta, mutta käsillään puristi suutaan, ettei päässyt parahtamaan. Puhalti kolmisen paksua huokausta ja siitä rupesi rinta huoppenemaan. Pyyhki takkinsa hihalla kasvojaan, karasti pari kertaa kurkkuaan ja tynnosti virkkoi:

"No tointukaa nyt pois... Eihän tämä parkuin parane... Tullut on se, mikä on tullut... No tointukaa pois!"

Reeta: "Voi, voi, kuollaan pois!"

Riikka: "Kun voisin niin..."

Kerttu tuokion perästä taas, kun asetti oman rintansa, virkkoi:

"Emme saata mennä menneen jälessä... Kenellä on tulukset?"

Auno nousi mättäälle istumaan, nikotteli, täytti vielä rintansa palkeet kerran ja kasvojaan käsillään painaen laski ulos pari katkonaista ahdasta huokausta, sormillaan venytteli silmäluomiansa ulospäin; otti tulukset taskustaan, otti taulalevystä palasen, asetti näpin tarkalta piin päälle ja alkoi iskeä. Säkenet loikahtelivat, että hongista välkkyi ja korvessa kaikuivat kimeät iskut. Mutta taula ei syttynyt. Auno viskasi sen taulan metsään, virkkoi:

"Lieneekö näpistä kastunut."

Otti uuden taulapalasan, asetti sen piin terävimmän laidan päälle ja iski taas. Säkenet leimahtivat ja kolme kiiltävää silmäkettä ilmestyi taulapalan laitaan. Ne rupesivat suurenemaan ja taulan niepseä savu alkoi löyhähdellä kuusten helmoilla. Tulikuppiin pani Auno palavan taulan, puhalteli siihen, että se kiihtyi ja otsaan jo paistoi punertava koite. Otti pärepuikon, kastoi sen kärkeä kihisevässä tulikivessä; kosketti sitte hiiltyneeseen taulaan. Silloin remahti iloinen sinertävä tuli kipelehtävän puikon kärkeen. Mutta heti valkeni tuli, puikko syttyi palamaan ja vakaaksi aukeni lähinen tienoo. Auno otti päreen, sytytti sen ja katseli ympärilleen, virkkoi:

"Mikä Katrilla?"

Kerttu kumartui katsomaan, puisteli hermottomasta kädestä ja virkkoi:

"On pyörtynyt... Kasvot ovat kuin haavan lastu."

Auno puisteli olkapäästä.

— Nouse pois!... Katri, nouse pois!...Ka ei se tiedä tälle ilmalle!

Kauhistuen hyppäsivät Reeta, Saara ja Riikkakin, pyörein silmin katselivat Katria. Reeta löi rintaansa ja parahti; "Kuollut! Voi rakas, voi, voi!" Kerttu tarttui Reetaa olkapäähän.

— Älä nyt... ei tämä ole kuollut... Kas niin, jo tointuu!...

Katri nousi istulleen, öljäkästi katseli ympärilleen, sylki maahan ja kasvoille palasi virkeä puna. Katseli kirikkaasti toisiin.

— Eikö isä olekkaan kuollut? Voi, voi, minä säikähdin, kun otsa oli verissä, vihiasi niin pahasti sydämmyksiäni, että paikalla maailma meni mustaksi silmissä. Ja niin tuntuu pahalta vielä nytkin... Hyvä, ettei ole isä kuollut... Antakaa minä tässä mättäällä köllötän; hoitakaa isää... Minkätähden se vielä makaa?... Valehteliko Kerttu?

Kerttu: "Sinuahan minä sanoin, että ei tämä ole kuollut."

Katri: "Mitä se Reeta itkee? Kyllä minä tästä toinnun, kun vähän levähdän. Teki vaan niin pahaa."

Kerttu: "Mutta päreet loppuvat meiltä tällaisilla; pitää ruveta rahnikoimaan, miten saisimme kotiin. Emmehän sitä petojen ruuaksi jätä."

Auno: "Mitäpä siinä on. Otetaan vahva korento, sidotaan siihen vitsoilla ja vuoroon kannetaan."

Katri: "Minuako? Kyllä minä pääsen omin jalkoineni."

Auno: "Älä sinä nyt pidä huolta; levähdä nyt vaan."

Kerttu: "Tuossapa on vitsa tuossa koivupehkossa. Anna, Reeta, veistäsi, minun on jäänyt kotiin."

Reeta ojenti veitsen.

— Tuossa.

Auno tähysteli tannerta ympärillään.

— Missä kirves?... Ka tässäpä tuo! Minä hakkaan tuosta kuivasta näreestä korenon.

Kerttu: "Tuosta kuivasta haavasta tulee parempi."

Auno katsahti haapaan.

— Siitäpä kyllä.

Kerttu viskasi väännetyt vitsat tanterelle.

— Tuossa on yksi vitsa.

Auno toi haapaisen orren Pieton luokse.

Tässä on korento. Mutta mitenkäs nyt?... No Reeta ja Riikka, ei nyt auta itkeminen... Nostetaan tähän mättäälle.

Auno, Reeta ja Riikka tarttuivat Pietoon, nostivat aukealle ja laskivat selälleen sammaleiselle mättäälle.

Katri: "Onko se kuollut?... Kuollutpaan on!"

Kerttu! "No älä nyt enää pyörry. Eihän se sillä tule takaisin... Pyörtyi se, kaatui ihan rankana!"

Kerttu kiskasi koivusta tuohilevyn, viskasi sen Reetalle.

— Tässä on lippu! Pane sinä Reeta, vettä päähän, tuossa on rapakko.

Reeta sökkelehti sinne tänne.

— Missä?

Kerttu: Tuossa ihan likellä... tuossa juurikan komossa. Katso nyt taasen kun hourii!...Tuossahan se on... Nostele siitä vettä päähän, minä en joudu.

Reeta nosteli vettä Katrin päähän.

— Vuotaa tämä lippu.

Kerttu piirti koivun kylkeä, kiskasi tuohta ja väänti lipiksi; viskasi sen.

— Tuossa on parempi, se pitää vaikka elävää hopeaa... Auno: "Tuleppas Kerttu tänne. Miten tämä pannaan?" Kerttu: "Pannaan neljään kohti vitsat alle ja niillä sidotaan korentoon."

Pisti vitsat Pieton alle.

— Ka näin!

Sitte Kerttu pani korenon Pieton päälle, sitoi vitsat lujaan kiinni ympäri korennosta ja virkkoi:

"Siinä se nyt on."

Haapaiseen korentoon sidottuna Pieton tönkkö ruumis makasi mättäällä, Kerttu ja Auno ottivat olalleen, Saara kulki tulen kanssa edellä, Riikka ja Reeta taluttivat Katria perässä, Sepeli kulki Kertun ja Aunon rinnalla ja palavin silmin tähysteli Pietoa. Pärevalkean niukkoja säteitä levisi hongiston pimeään pylväskäytävään noin parikymmentä askeletta edemmäksi kulkioita.

Parsikorven syvimpään laksoon painui matkue, kun Saaran silmät pyöristyivät ja virkkoi:

"Mutta mikäs nyt perii, kun päreet loppuivat!"

Kerttu: "Loppuivatko?"

Saara: "Tässä on näpissä viimeinen."

Viskasi maahan ja lisäsi:

— Tuossa.

Auno: "No älä nyt sammuta vielä! Voi, voi, älä sammuta kuitenkaan!"

Saara imasi sormiaan.

— No en suinkaan minä näppiäni polta.

Auno: "Olisit ennen sanonut, niin olisi kiskottu tuohia ja niitä poltettu. No nyt sinä parhaasi taasen

teit. Sinä aina olet huoleton kuin lehmä! Mikä nyt perii?"

Kerttu: "Lasketaan tähän mättäälle. On aivan tervapimeä; emme osaa minnekkään."

Auno: "Lasketaan vaan. Mihinkäpä tässä mentänee."

Kerttu katseli taivaalle ja virkkoi:

"Mutta nyt on pimeä, ihan tervapimeä! Ei nyt näe ei otsaansa iskevää."

Auno hapuili puun-juuria.

— Tuli meidän täytyy saada vaikka miten... Kas tässäpä on koivu! Ja onhan tässä valmis tuohikäppyrä kyljessä. Iskekää vaan tuli, tässä on tuohta.

Kerttu: "Mutta annappas tulukset, sinullahan ne ovat Auno."

Auno punalti päätään.

— Mutta ne jäivät siihen mättäälle.

Kerttu: "Ja nyt ei tuluksia! No kaikkea sentään, voi, voi!... Eihän vaan liene jossakin kerroksessa, kopeloihan velikulta tarkkaan ketineesi..."

Auno kahden käden kopeloi kaikkia kerroksia suu vähän ammollaan ja silmät harreilivat pimeään yöhön.

— Ei ole, ei tunnu missään. Ja kyllä minä muistan että siihen laskin mättäälle. Olin siinä kuin häimerryksissä, niin siihen ne hätäisivät; vei kuin siivellä mielestäni, etten muistanut en kuolemakseni. Kaikkea nyt piti tulla! Harvoin minulta neuvot tielle tippuvat, mutta nyt se kuitenkin paras tuli.

Kerttu kynsäsi korvallistaan.

— No jotakin satuta sentään!

Reeta: "No se oli sentään tekonen! Semmoiset tulukset, tulukset tuluksen päiväsetkin, parhaat tulukset koko näissä kuuluvini! No kaikkea sentään! Ei pidä huolta neuvoistaan enempi kuin kuollut lehmä silmästään! Semmoiset tulukset, sanon vieläkin, jätit metsän hyviksi! Siinä ei paljon huolita."

Riikka: "So, so, vähemmällä tuo nyt välttää!... Tulukset olisivat tulukset, mutta tulta kun emme saaneet, se on enempi kuin yhdet tulukset... Mikä meidät nyt hyvä hyvittää?"

Kerttu: "Ei suinkaan sitä auta tähän jääminen. Ei suinkaan se yö silmää kaiva, lähdetään vaan hiljalleen kulkemaan kotiin päin. Koetellaan vaan lähteä, ikävähän tässäkin on. Sinä Riikka, koeta etukynnessä jalkatarkalta kopeloida matkan suuntaa, Reeta kulettaa Katria."

Katri: "Kyllä minä pääsen."

Riikka kädet kokotettuina harallaan eteenpäin lähti astua harostelevaan...

— Mutta tässä on semmoinen tureikko ja vielä vesikko... No ei tästä pääse ei matokaan... Älkää tulko vielä, hukkuu tähän...

Reeta: "Älä nyt ryve siellä yökautta! Koeta toisesta kohti!"

Riikka harrosteli toisapain.

— Tähän sotkeutuu kuin kukko tappuroihin! Ei tästä niin sanomin selviä... Sama on täälläkin. Kyllä suppuh mentiin kuin venäläinen Pyhäkoskea laskiessaan... Ei hyvät ihmiset, tästä päästä ei mihinkään!

Kerttu: "Ollaan tässä kuusen juuressa. Tässä on iso kuusi ja tuntuu olevan kuiva juuri."

Reeta: "Paras on. Odotetaan päivää tässä."

Saara: "Tässä olen."

Katri: "Odotetaan vaan päivää."

Auno: "Päivään on matkaa vielä. Mutta ruvetaan huutamaan, että kuuluu kotiin, niin tuovat päreitä."

Riikka: "Se paras keino! Huudetaan vaan!"

Katri: "Ei ole minussa huutajaa."

Auno: "No huudetaan me muut... No Saarakin!"

Riikka: "Ja Reeta!"

Reeta: "Tässä olen."

Kerttu: "No nyt! — Tuokaa tulukset ja päreitä!"

Kerttu: "Koetetaan lujemmasti!"

"Tuokaa tuulokset ja päreitä!"

Kerttu: "Vaisua tämä on. Koetetaan vielä!"

Auno: "Koetetaan vaan, mutta ei minun palkeestani lähde enempää."

Riikka: "Parastani panin! Mutta Reeta ei huutanut oikein. No Koetetaan vielä!"

Kerttu: "No yhtä-aikaa!"

Auno: "Mutta pannaanhan kätemme äänen kuurroksi suun ympärille, se kuuluu paremmin. No nyt!"

— Tuokaa tuulokset ja päreitä!

Tytöt laskivat hengästyneenä kätensä alas.

Auno: "Kylläpä sen pitäisi kuulua tuota tuonnemmaksi, kaukana soutelee tuo kaiku tuolla vuorien hartioilla. Mutta huudetaan vielä!"

Kerttu: "No huudetaan vaan. No yhtä-aikaa!"

Kaikki vetivät rintansa palkeet henkeä täyteen ja huutivat entistään kovemmin...

Mutta synkkään tyhjyyteen uupui kaiun viimeinenkin väre; ei kuulunut vastausta.

Auno: "Huudetaan vieläkin! Eihän tämä paljo maksa, jos hukkaankin menee."

Riikka: "No sama mulle!"

Kerttu: "Yhtä-aikaa!"

Korottivat taasen äänensä ja mahtavina pyörteinä rauhaton kaiku pyrki ilman kaikille suunnille.

Mutta ei vieläkään vastausta kuulunut.

Kerttu: "Tuntuu minun ääneni rupeavan särkymään."

Riikka: "Tuntuu minunkin torveni rupeavan ravistustaan."

Reeta: "Eipä tee mieli ilventelemään, on työtä tosissakin..."

Kerttu: "Istutaan tänne kuusen kengälle. Tässäpä onkin kuiva ja pehmeä sammal kuin villa. Tässäpä on hyvä istua."

Riikka istui kuusen juurelle, virkkoi:

"Olemmepä kaikki yhdennäköisiä."

Kuusen juurelle kokoutuivat kaikki yhteen kikamaan... Mutta korvesta kuului räksähtävä ääni, joka loppui nauruntapaiseen rähinään.

Katri hyksähti: "Hyih! mikä tuo?"

Reetan muoto jähmistyi ja silmät pyöristyivät.

— Hiljaa Jumalan tähden!

Auno kaula pitkällä kurkotti ja silmät seisoivat.

— Mutta mikä on tuo ääni?

Kerttu: "Ei tuo ole ihmisen eikä luontokappaleen ääntä."

Reeta: "Mutta mitä se tahtoo?"

Riikka: "Emmehän tiedä."

Saara: "Voi meitä polosia!"

Auno: "Kuulkaa, kun koettaa puhua kuin ihminen... Et meitä petä: Kyllä sinut tunnemme: sinä olet se vanha mustaturkkinen... Kuule, miten se räksyy ja nauraa."

Reeta: "Mutta voi hyvä isä sentään! Mitä hänelle on meidän kanssamme tekemistä? Olemmeko jätetyt tuon huomaan ja haltuun? Hyvä isä armahtakoon meitä kurjia! Armahda ja auta meitä, armo!"

Saara: "Jumala varjelkoon meitä! mutta minä pelkään pahaa."

Kerttu: "Mitä sinä pelkää?"

Saara: "Kunhan ei kävisi tuon ruumiin kuin Koivukankaan Matti-kallaan, jonka ruumiin oli tuo paha mies vienyt ja pölky oli pantu arkuun ja oli ruumiin asemesta haudattu."

Riikka: "Samaa pelkään minäkin."

Katrilta parahti itku.

— Pidetään kiinni isän ruumiista, luetaan rukouksia ja veisataan virsiä mitä osataan.

Riikka: "Millä äänellä sitä veisataan? Ei äänen pihausta lähde koko joukosta."

Katri: "Herra siunatkoon! Voi, voi sentään!"

Kerttu: "Tyhjä pelko se on. Koivukankaan Matti-kato oli riimuurarien uskossa; se oli jo eläissään luvannut itsensä pahalle. Toisin on laita tuon vainaan kanssa. En tiedä jumalisempaa miestä kuin isä on ollut. Ei sitä kertaa ole maata pannut, ei noussut, ei syönyt ei juonut, ettei olisi siunannut itseään. Eikä ole kirousta kuultu hänen suustaan, eikä ole turhia puhunut. Kyllä, Jumalan kiitos, ei toki ole pahalla valtaa tuon ruumiin yli."

Auno: "Niin toki luulen minäkin."

Reeta: "Mutta mitäs vasten tuommoista ilvettä pitäisi? Onhan isä voinut luvata itsensä jollekin metsänpeikolle tai Tapiolle, että paremmin lintuja saisi. Olenhan kuullut semmoistakin. Ja onhan isä saanut lintuja ja kaikkia viljoja, ettei ole likellä vertaa. Kyllä minä pelkään. Sinä, Kerttu rakas, koettele sinä, etteihän se ole jo vienyt."

Riikka: "Ollaanhan tässä yhdessä läjässä."

Auno: "Tässä ollaan!" Kuusen juureen hyypiysivät taasen työt yhteen kikamaan ja seurasivat korvillaan sitä outoa ääntä, joka kuului parsikankaan hongistosta toisakseen aina toiselta suunnalta... Mutta kuului vähänen humina ja kohta aivan likeltä korkea naraus ja perästä: kutti, kutti... kutti, kutti... kutti, huu-uuh, huu-uuh, ähäs!

Silloin tietämättään silmänräpäyksessä lenti jokainen seisalleen.

Kerttu: "Nyt ruumiin ympärille!"

Siinä he panivat kätensä ristiin ja Kerttu luki Isä meidän, mutta Herran siunaus sotkeusi Isä meidän sekaan. Sitte Kerttu vapisten virkkoi:

"Lukekaa rakkaat ystävät mitä osaatte!"

Reeta: "Minä en muista muusta kuin luomistyöstä."

Katri: "Samahan se on hätätilassa."

Reeta luki kallellapäin ja värisevin huulin:

"Alussa loi Jumala taivaan ja maan. Maa oli autio ja tyhjä. Pimeys heilui syvyyden päällä ja syvyys, liikkui meressä... Auta meitä, herra Seepahot! Amen."

Saara: "Isä, hetki tuli, kirkasta sinun poikas. Autuaat ovat hengellisesti vaivaiset... Ei terveet tarvitse parantajaa vaan sairaat... Pyhä on isä Jumala... Amen."

Auno: "Kumma, etten tapaa nyt en värsyn tekemää, vaikka onhan noita silloin, kun ei tarvitseisi vaikka lukisi päivät päästään. Voi hyvä Jumala!... Minä vaivainen syntinen ihminen, joka synnissä olen

syntynyt. Synnissä äitini minun sai, syntisessä elämässä kiinni riippunut olen ain! Auta meitä, taivaan sotajoukko. Amen."

Sillä aikaa kuin toiset tytöt elostivat täällä Parsikankaan liepeellä, niin Sanna ja Vappu ikävämielisinä käyskelevät ulkokausteella. Niimpä sattuiivat kuulemaan sen tyttöin huodon. Siitä ymmärtivät, että apu on tarpeen. Kiireen vilkkaan koppoi Sanna päreitä, sytytti tulen ja lähti Vapun kanssa rientämään Parsikangasta kohti.

Mutta lähelle päästyään he kuuntelivat, kuuluisiko toisten ääntä. Mutta koko tienoo oli kuin hauta, ei muuta kuin huuhkaimen kamala nauru ja marina kuului matkan päästä.

Sanna ja Vappu päästivät raikean haudon.

Tyttöin päät kavahtivat pystyyn.

Kerttu: "Herra Jumala olkoon kiitetty! Sanna ja Vappu tulevat! Mutta äänemme on sortunut, emme jaksu huutaa, että kuuluisi. Koetellaan kuitenkin. Yhtäaikaa!... Ei tämä kuulu monen sylen päähän. Kun haukkuisi tuo koira! Miten saataisiin haukkumaan?"

Riikka: "Ei kukko käskien laula. Tuolla makaa, minä luulen, kuusen juurella miessä huoletonna."

Auno: "Missähän meidän on kirves? Minä rupean hakkamaan tuota kuusta, niin siitä kuulevat Sanna ja Vappu, missä olemme."

Riikka: "Tässä on kirves! Sehän on paras keino." Auno rupesi puuta hakata läiskyttämään. Koira luuli siinä jonkun otuksen olevan, rupesi haukkumaan ja siitä syntyi ääntä.

Kuusien takaa alkoivat vilkkua Sannan tulen iloiset säteet. Silloin Kerttu kihisevällä äänellään virkkoi:

"Voi rakkaat siskot, kun meidät pelastitte näin suuresta tuskasta!"

Sanna: "Mikä tuska teillä täällä? Eihän vaan tuo huuhkain teitä täällä pelottane?"

Kerttu: "Mikä huuhkain?"

Sanna: "Joka tuolla hongistossa ilventelee, tuo... kuulehan nyt, kun se nauraa... Se on huuhkain, ja kuuluupa poika olevan nyt niin mielissään, että oikein! Kuuleppa miten se siellä rähähtelee! Kas, kas, mitä kukertaa! On sille raihnelle sattunut melkein ilkeä ääni, on se viimeisen vierimmäinen. Matta harvoin se toki on äänessä. Siitä se on hyvä... No tuoko teitä on pitänyt kissan linnassa täällä? Paras hirmu teillä nyt on ollut! Ja ihmisrievut oikein äänensä menettäneet!"

Kerttu käänti puheen toisaalle.

— Ei täällä ole tyhjä asiana. Tuohan tänne tulta.

Sanna ja Vappu astuivat tulen kanssa toisten tyttöin luo, jotka, kun kuulivat Sannan puheesta, että huuhkain oli heitä pettänyt, istuivat vähän noloina kuusen juurella ja helmoillaan peittivät koukussa olevat jalkansa.

Kun Sannan riemakka tuli valasi ruumiin, niin silloin pöllistyivät Sannan ja Vapun silmät. Kauhistuen Sanna virkkoi:

"Mitä tämä? onko isä tuossa?"

Kerttu: "Isä on siinä."

Vappu: "Mitä Jumalan nimessä tämä on?... Mitä? kertokaa toki."

Sanna: "Kertokaa toki!"

Kerttu: "Riennetään kotiin, sitte vasta kerromme juurten-jaksain."

Kotiin lähtivät tytöt rientämään takkoineen.

Mutta vettä alkoi tihkua aamuyön murheinen taivas. Ja ennenkuin joutuivat puolimatkaan oli sade kiihtynyt niin veteväksi, että tulenpito päreissä oli aivan mahdotonta, ja niin jäivät kuin jäivätkin öisen sateen jalkoihin. Mutta pääsivät kuitenkin tutuimmille tienoille ja utausivat pääsemään kotiin vievälle karjan polulle. Sitä tien kuuskaa jalkatarkalta päästiin eteenpäin vetäytymään. Mutta vasta aamun harmittavassa kuhjassa äänettöminä ja märkinä tytöt lähenivät kotiaan, joka kuten sairastava äiti lemmenkielellä surren kertoili eron raskaista hetkistä.

XXV.

Ylihuomenna istuivat tytöt pirtissä tuhrauneilla kasvoillaan ja niiskuttelivat katkerasta mielestä. Kerttu näytti jo vähän kalkastuneen, katseli akkunasta ulos ja virkkoi:

"Lähdemmekö käymään siellä surmasijalla? Siellähän lienevät kaikki metsästyskapineetkin; mitäpä ne metsän hyvinä tekevät."

Auno siirti hartoja lukkiaan korvainsa taakse, pyyhkäsi kasvojaan hihallaan.

— Sitä olen ajatellut.

Kerttu: "No lähdemme sitte kahden."

Reeta: "Minä lähden myös."

Riikka: "Lähden minäkin."

Kerttu: "Mitäpä siellä monella."

Kerttu ja Auno lähtivät astumaan Parsikankaalle päin. Mutta toisetkin tytöt juoksivat jälkeen. Mielet näkyivät kevenneen.

Kerttu: "No mitä tänne nyt: jokainen. Lähtevät kuin suden ajoin."

Vappu: "Rahvaan työ se näkyy... Mutta onko meillä kirvestä?"

Kerttu: "Mitäpä sillä?"

Vappu: "Sitä on kirveettä metsässä kuin kynsille lyöty."

Sanna: "Entisen ukon sanaan, että parempi on olla kirjatta kirkossa kuin kirveettä metsässä. Minä otan kirveen..."

Äänettöminä ja narreilla silmin tytöt lähenivät Parsikankaan hongistoisella liepeellä sitä kuusiryhelmää, jonka helmasta toissa iltana löysivät isänsä. Kerttu osoitti kädellään mätästä.

— Tässä se makasi suullaan oikea käsi alla ja vasen retkotti täällä suorana.

Auno osotti sormellaan.

— Katsokaas tuota kiven nurkkaa. Voi ihme! Tuohon se on langennut päälleen... Ka tätä verilampea tässä mättään kolossa!

Sanna: "On siinä maksoa! Ei kumma, jos heitti henkensä. Mutta miten se polonen tuohon sortui?"

Riikka katseli kuuseen.

— Tuolta puusta se on pudonnut; se on sinne oravan jäljessä kiivennyt...

Reeta: "Oravan jäljessä! Jo hänen mokoman hirven olisi sinne jättänyt, äläs kolmasti saaliin."

Kerttu: "No ensi kertaako se on sinne kiivennyt? mutta kun se on surmaksi sallittu, niin kuoleman edelle ei ole käynyttä. Eikä ole surmaa nimetöntä."

Aunon kasvot tuhostuivat; suuret kyynelet kirkkaina karpaloina vierivät pitkin puuhkeita kasvoja.

— Sijan tietää, kuhun syntyi; paikan kaiken kussa kasvoi; ei tiedä, kuhun kuolta pitää.

Vappu seisoi verilätäkön luona. Kyynelet vierivät hänenkin kasvoiltaan, mutta oikasi päätään ja virkkoi:

"Ei tule se takaisin vaikka itkisimme silmämme puhki Tullut on mikä on tullut."

Kerttu: "Niimpä on..."

Auno se pyyhki kasvojaan takkinsa hihaan ja alkoi itseksensä hyräillä:

"Vaan jos mun pitäis' kuoleman
Maal' vieraall' taik' muuss' paikass',
Kaut' ruton sodan ankaran,

Taikk' veen taikk' muuss' vaarass',
Niin käyköön neuvos jälkeen se;
Äl' ansion perään tuomitse.
Suo autuaast' mun tääll' nukkuu."

Siihen yhtyivät toisetkin tytöt; seisahdivat kaikki piiriin, liittivät kätensä ristiin ja yhteen ääneen lauloivat ja kyynelvat valelivat kasvoja.

Vappu katseli hongiston latvoihin,

— Kummasti raikea näin syksyllä. Heläjää kuin kannel tuo avaruus...
Kuulkaapa tuota kaikua tuolla rinteillä, miten se matkustelee.

Sitte siirtyi kuusisylvön toiselle puolelle ja virkkoi ihastuen:

"Mutta tulkaapa tänne toiselle puolen kuusikon katsomaan mitä täällä on! Ette usko mitä täällä kuusen kengällä on!"

Sanna hyppäsi sinne:

— "Mitä sinulla nyt on?... Katso, no ihme tuota linnun paljoutta!
Katsokaa minkälainen lintutakka! Ei uskoisi?"

Vappu: "Tappoi kuin Simson enemmän kuollessaan kuin eläissään."

Pyörein silmin siirtyivät paikalle toisetkin.

Auno: "Ai jai tuota läjää!... Ja laukku tässä on pukaten pakaten!...
Luetaampas..."

Sanna: "Luetaan kyllä!"

Vappu: "Minä luen... Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi,... Yksi, kaksi, kolme... Kaksi, neljä, kuusi, kahdeksan... Kaksi, kolme ja neljä... Kuusi metsoa, kolme koppeloa, kahdeksan teirtä, neljä riekkoa on tuossa ja mitä lie tuolla laukussa vielä lisäksi. Voi ihmettä tuota viljan paljoutta."

Sanna otti laukun, virkkoi:

"Raskashan tämäkin on ja täysi kuin puhuttu rakko! Täällä on vaikka mitä mötyä: on oravia ja pyitä ja näätä tuommoinen rötkäle! Semmoinen kultarinta. Voi, voi, kun on kaunis!"

Riikka: "Antamaisillaan on ollut metsä vielä viime päivänäänkin."

Reeta: "Kuoleman edellä se on metsän emäntä antanut niin runsaasti.
Kyllä se on tiennyt, että kohta se jättää rauhaan hänen karjansa."

Riikka: "Jopa tämä ei metsän emäntä pahoinkaan olisi tiennyt jo ennen aikoja tuon isän kuoleman; eikä ne sen vertaa ole kuoleman kanssa yksin puhein."

Katri: "Ei ole hyväksi ollut tuo saalis."

Saara otti varrettoman kirveen maasta.

— Mutta varsipa on katkennut kirveestä.

Riikka: "Se on puuta kopistanut pohjalla oravaa pelotellakseen, niin siinä se on nirskahtanut."

Kerttu otti kirveen Saaran käsistä; katseli sitä.

— Niimpähän on käynyt. Se kun on orava jureutunut kuuseen, niin se on sitä paukuttanut kirvespohjalla, niin siinä se on tärähtänyt siksi vikaan, että siitä heltyi poikki. Eikä sille toki kovin paljo pidäkkään, kun se sille syylleen sattuu. Ja mahinutta on ollutkin, aivan syntynyt tuo puu.

Riikka: "Mennä talvena tehty varsi, kummako tuo, jos sen nyt on raudan hiki jo joksikin uuttanut."

Kerttu: "Mutta katsellaampa vielä, mistä se isä on pudonnut tuohon kiveen... Ai jai, tuossahan on se vahingon siipi! Tuossa on verekseen katkennut hongan oksa. Ei miten muutenkaan, vaan se on pudonnut tuosta suuresta hongasta, joka tuossa koivun vieressä seisoo. Siitä tämä oksa on kotoisin."

Reeta: "Miten se tuonne on mennyt? Surmansa kai sitä on koivista vetänyt, kun ei ole oksia kuin latvakerkässä ja puu toista sylvästä ympäri. Ei, ei ole oikeata menoa se, jos vaan on tuonne noussut."

Kerttu katseli honkaan oikein urkkivilla katseillaan, tiiristi silmänsä ja vielä tyystemmin tarkasteli hongan malloa.

— Enkösin minä arvannut! Tuoltapahan on rouskahtanut, tuolta, ihan tuolta kuinka ylhäältä! Miten minä näyttäisin, mistä asti. Kyllä sinne on matkaa hyvinkin kuusi tai seitsemän pitkäkin syltä! Kyllä sinne on enemmänkin! Se on tuolta ihan läheltä latvakerkkää, tuosta haarasta vähän noin mikä häntä olisi pari kyynärää alaspäin. Siitä on ihan varmaan katkennut tämä oksa.

Sinne hongan latvaan tirkistelivät kaikki tytöt.

Auno: "Siitä, siitä se oksa on revennyt! Mutta mikä on tuolla ylempänä haarassa? Siellä on joku vilja mikä lienee; se on kuollut sinne. Katsokaahan tästä, tuolla se nuhjottaa. Se ei ole muutenkaan, vaan otus se on."

Kerttu lähti katsomaan Aunon luota.

— On siellä!

Auno: "Mutta meillä ei auta muu kuin täytyy hakata tuo honka kumoon ja siten saada tuo otus käsiinsä. Missä oli meidän kirves?"

Riikka toi kirveen sieltä toiselta puolen puiden, ojenti Aunolle.

— Ka tässä! Mutta kyllä se taitaa olla kesäterässään. Kun on multaisia juurikoita hakattu ojan kaivoksella, niin on kai se ruunaunut siellä hyväksikin.

Auno riisui päällysvaatteensa; otti kirveen.

— Kunhan on toinen laita hienompi, niin kyllä täytyy upota... Mutta mihinkäs se nyt sopii kaatumaan? No tuonne tuohon aukkoon rojautetaan.

Sitte iski hartian voi maila kirveensä hongan tyveen. Mutta kirves liuskahti kuoren kanssa maahan. Auno virkkoi:

"So-so, kylläpä on tosiaankin Riikan sanaan kesäterässään tämä kirves. Ja tuo kun on kovaksi pinttynyt, niin se vasta on vesaa. Kas, minkälaista nivaskaa se on tuosta maan nousennasta, ettei tahdo lastu irtautua. Ja niin kovaa kuin ilmosta luuta, että kiljuu oikein kirves. Ja niin tervastakin, että haisee."

Vappu: "Kyllä on pääsi harmajana ennenkuin on sillä kirveellä poikki se puu."

Auno löi vaan vihaisesti.

— Se ei ole totta! Katso vaan, että kohta on lattiassa.

Niin hakkasi Auno honkaa. Ja koira kun tiesi otuksen olevan siellä hongassa ja näki hakattavan, niin yltyi haukkumaan. Ja niin kirveen tuima loskina ja koiran kiivas haukunta sekausivat metelöitseväksi kaiuksi ja kauas se urkeni tyyniin metsiin.

Sillä aikaa kun Auno hakkasi honkaa, niin Kerttu katseli puihin. Viimein sanoi:

"Nyt minä tiedän miten tuo tapaus on johtunut."

Reeta: "No mitenkä?"

Kerttu: "Katsohan nyt. Se on tuon otuksen ampunut tuonne hongan haaraan. Ja kirveestä kun on varsi katkennut, ettei ole voinut hakata, niin se on mennyt noutamaan, siten, että on ensin noussut tuohon kuuseen ja siitä mennyt tähän koivuun, ja tästä koivusta se on mennyt tuohon honkaan ja silloin se on tuo kuiva oksa pettänyt. Mitäs se kestää toki tuommoinen kuiva oksa; se katkeaa kuin ruoto!"

Riikka: "Onkos sen ollut mitä mennäkkään tuosta noita jälkiä. Kun vaan olisi tuo oksa kestänyt, niin iltikseen olisi käynyt viljan pois."

Vappu: "Aivan olevaksi onnekseen olisi käynyt, mutta pahan teki petoksen tuo oksa. Ja tuon matkan päästä kun mies tipahtaa alas, niin se on enempi kuin kissan uunilta putous. Voi, voi sentään! Kun ajattelee tuota matkaa, niin päätä viepottaa!"

Riikka: "Jospa se sittenkin olisi sattunut pehmeämmälle, niin olisi se jonakin mennyt. Ja kun olisi sattunut joku muu paikka ensiksi vastaamaan, vaan kun tuommoinen kiven särmä! Ja siihen kun pää, ihan paras takaraiva jäsähtää, niin se ei tee hyvää. Päästäänhän se matokin kuolee, sanotaan."

Kerttu: "Vahinko tuota lienee vetänyt. Ei se ole ensi kertaa ollut pappia kyydissä; on se jo monessa puussa käynyt, monta kummaa nähnyt, monta salmea soutanut. Tosi on vanha sananlasku, että:

"syli puuta, vaaksa vettä, askel paikkaa pahoa miehelle surmasijaksi, uroholle pään menoksi."

Auno jo hakkasi toista puolta ja märkänä höyryisivät leveät hartiat. Ja koira se vaan yhä haukkua loukutti silmät kiinnitettyinä hongan latvaan. Jo alkoi lastuus syvetä; alettiin kaatumista toivoa. Kerttu otti rautahangon, sen sakaran pisti noin puolen toista sylen korkuiselle hongan malloon ja varresta asetui työntämään. Kerttu, Reeta, Katri ja Riikka työntivät, että posket pullistuivat. Vielä lisäili Auno muutamia lyöntiä lastuuksen perään. Silloin honka lähti totisena hiljalleen kallistumaan. Mutta kohta sen kulku kiveni ja hirvittävästi jyrähtäen roiskahti pitkälle pituuttaan kiviseen tantereeseen ja hongistoon pakeni voimakas kaiku. Mutta heti joutui koira hongan malloa myöten latvan puoleen ja samassa rientivät tytötkin, mutta koira jo ilosta vokisten kantoi otusta vastaan.

Vappu se joutui ensimmäiseksi koiran luo ja alkoi hälistä:

"Sepeli, Sepeli, mikä se on Sepeli-miehellä? Mikä se on miehellä, näytäppäs. Ka herranen aika, näätä on! Katsokaa minkälainen ryökäle! Voi, voi minkälainen! Miten kaunis! Katsokaa tuota! Se on oikea kultarinta! Tuossa on luodin reikä. Ihan sydämmen kautta on luoti porahtanut läpi. Ilmankos se olisi niin äkkiä kuollut, että puuhun olisi jäänyt."

Katri: "Kyllä se on kaunis elukka tuo! Kyllä sen kun näkee oksalla juoksentelevan, niin ilkeää sitä katsoa."

Sanna: "Kauankin se sitte olisi sinun katseltavanasi. Se on siksi jalkava, se liikkuu kuin tulen kieli. Ja puujaloilla menee, semmoista kyytiä, että harvat ovat ne koirat, jotka alla pysyvät. Minä olen sen kumman nähnyt kerran, kun olin isällä kolkkamiessä joskus lystikseni."

Auno: "Näin minäkin kerran tuossa Suonenvaaran liepeessä. Kun se puitti puusta puuhun, niin se oli menoa! Tuommoiset puun välit kuin tuosta kuusesta tuohon petäjään ne ovat kuin askel vaan. Ja noin viittä sylvä pitkät puun välit, niin niissä ei ole mitä mennäkkään, kerran potaltaa vaan, niin silloin se ropsahtaa toiseen puuhun."

Sanna: "Vaan somasti sillä on kypälät silloin, kun se puun väliä menee. Ne ovat aivan runnakossa kiinni ja kynnet harrallaan; sitte häntä vaan leimuaa, kun poika mennä hurahtaa."

Auno: "No ei sillä ole pää paperista. Hirveää se lähteä taipaleesen."

Vappu otti nädän käsiinsä, kukutteli sitä.

— "Nää, nää näätäseni, kuule kultarintasi. Voi, voi minkälainen kuhvelo!... On siellä tuolla metsässä kauniita jos rumiakin elukoita. Entäs sinä Sepeli parka, sinä katselet niin palavin silmin. Tunnetko sinä tätä? Tunnet sinä. Voi, voi, sinua Sepeli, kun sinä nyt olet orpo sinäkin! Voi, voi, sinua poika parka, mitä sinä nyt minusta nuolet ja liemuat? Katso nyt kuin on hyvänä! Voi, voi kuin on mielissään! Mitä minä nyt sinulle antaisin viimeisen viljan peijaiksi? Voi, voi, kyllä sinä mielelläsi etsisit viljoja, vaan kukapa pudotti alas!"

Riikka: "Joutilaana on pyssy tuolla petäjää vasten."

Reeta: "Kyllä nyt joutaa koirat jouten olla, viinet vaarnoilla levätä, kuten sanotaan."

Saara: "Kukas tiesi jos Pentti..."

Sanna: "Mitä, Pentti ampuisiko? Pankolta paistikkaan ampuu semmoinen mies!"

Vappu: "Pelkää, veikkoset, pyssyä kuin Hölmöläiset Matin sirppiä! Olihan se kerran isän pyssyllä ampunut pyytä tuossa Rantasen kassarikolla. Kun oli pannut pyssyn puolilleen ruutia ja korvaruutia oli pannut kouramitalalla, sitte oli ampua jämäyttännyt; mutta maahan oli pyssy käsistä pudonnut ja parkuin oli mies hypännyt pöheikköön päätään sammuttamaan. Kun oli semmoinen korvaruudin paljous tomahtanut, niin sileäksi oli mennyt otsatukka, silmäripset ja kulmakarvat, olipa kaupanpäällisiksi kirjaillut kasvopäitäkin. Siitä tuli miehelle mieltä. Ei ole sitte pyssyyn koskenut. Ja kyllä uskon, että vastakin joutaa pyssy naulaan hänestä nähden. Vaan luulen, että meistä jostakin tulee ampuja, kun rupeamme opettelemaan. Tai jos eivät muut rupea, niin minulla ei ole päätä palata. Oppimallahan papitkin tulevat."

Sanna: "Sen minäkin sanon!"

Reeta: "Ruvetkaahan tuota kummittelemaan muutamaksi mieliharmiksi."

Sanna: "Miksikä mieliharmiksi?"

Reeta: "Siksi, että teissä ei ole pyssyn haltijaa."

Vappu: "Eivät ne ole muutenkaan pyssy kädessä syntyneet. Oppia se on ikä kaikki... Lähdetäänhän tästä kotiin; otetaan neuvot kaikki mukaan ja mennään tästä kankaan vietettä tuonne Puolukkavaaralle ja sieltä Teiriharjun päitse kotiin, niin sillä matkalla Sepeli löytää jonkun oravan että saadaan koetella".

Auno: "Samahan tuo on. Lähdetään vaan."

Kerttu: "Mutta eihän ole ampumavaroja."

Sanna: "On tuolla laukussa vaikka paljonkin. Lähdetään vaan, minä otan pyssyn... Täälläpä makaa Sepeli pyssyn luona pää käpäläin päällä suorana. Sepeli, kuule, lähdetään nyt etsimään..."

Sepeli hyppeli Sannaa vasten pystyyn, leimusi ja nuoleskeli Sannan käsiä.

— Aijai kun tuli mies hyvilleen, kun näki, että pyssy otetaan liikkeelle. No lähdetään nyt tuonne. Usuu! etsimään... Ka niin, tuolla se jo menee! Ei ole kauan ennenkuin kuuluu ääni. Lähdetään perään; otetaan neuvot mukaan. Minä otan tämän laukun ja pyssyn; jakakaa keskenänne viimeiset rihkammat... Kas niin! nyt kuuluu jo Sepelin haukunta! Lähdetään! Mitä te kähjätte?... Joko ovat kaikki?

Kerttu: "Kaikki ovat."

Riikka: "Entäs tulukset?"

Sanna: "Niin tosiaankin!"

Reeta kopristi laukkutaskuaan ja virkkoi:

"Täällä ovat taskussa."

Kerttu katsahti tantereelle.

— Kaikki ovat matkassa... Mennään vaan.

Niin lähtivät tytöt tois-iltaiset aseet olallaan astumaan koiran haukuntaa kohti. Mutta Kerttu pyörähti vielä katsomaan takansa sitä kuusirykelmän juurrusta. Vaan kyynel vierähti kasvoille ja virkkoi itseksensä:

"Tyhjä omi tuonen maja, koti kolkko kuolemalla,

"sanotaan, mutta tosi se onkin."

Pyyhkäsi kasvojaan ja lähti toisten jälkeen...

Sanna: "Mitähän tuo haukkuu, kun noin räiskyttää?"

Auno: "Lintu on, kun haukkuu noin tiheään ja kovasti."

Sannan kasvot leimusivat.

— Kun olisi metso, aika koukkunokka!

Riikka: "Mitä sitte?"

Sanna: "Se sitte, että könäyteltäisiin laattiaan!"

Vappu: "Minä uskon, sillä ovat siivet!"

Sanna hurjana mennä kahitti ja virkkoi:

"Antaa olla; kyllä ne pettävät, kun pokautetaan kuula rintaan."

Riikka ojenti kädellään honkaan.

— Metso on tuolla aihkissa, tosiaankin aika koukkunokka ja Sepeli tuolla juuressa haukkuu ja häntä leimuaa. Katsokaa, miten tuo metso katsoa tuikottaa tuota koiraa.

Sanna hätäisin silmin vilkasi toisiin.

— Hiljaa! Tulkaa tänne kuusen juureen... Mutta kuka se osaa panna latingin?

Auno: "Kyllä minä osaan."

Sanna: "Pane sinä, mutta joudu! Sillä on oma aikansa tuolla metsolla, ei se meitä kanan odottele, kun sillä se tuuli päähän pistää."

Katri: "Siinä kuikottaa hongan lakalla. Mutta olisi se koko rötkäle, jos sen saisi!"

Riikka: "Kyllä se on koko konttura, pyrstökin kuin vasta! Semmoinen kirjavarintainen. Aijai jos se tulisi lattiaan!"

Sanna: "No älkää kuikistelko, ettei saisi vihiä."

Auno sai latingin pyssyyn, ojenti Sannalle.

— Tuossa on!

Vappu: "Mutta koeta nyt pitää kohti!"

Sanna: "Eipähän ilman!"

Auno: "Mene tuon kuusen suojaa myöten tuon kuusen juureen, niin pääset likemmäksi. Ei se huomaa, kun niin toimestaan katsoo tuota koiraa. Kuusen juuresta oksien välistä katso tilasi, mistä on selvä matka. Rihvojen läpi älä ammu; ne henkivät luotiin, että kääntyy väärään."

Sanna punastuksissaan vilkasi Aunoon:

— Parastani koetan.

Sanna lähti hiipimään kuusen suojaa myöten kuusen juureen. Rupesi polvilleen kuusen alle, pani pyssyn perän korvalliseensa ja kuusen kylkeen vakuutti pyssyä. Oli yhdessä kohti, ettei näyttänyt liikahtavan mikään paikka.

Silmät pyöreinä ja jännitetyin kasvoin tytöt odottivat milloin laukasee... Mutta Sanna puhalti ahtaan huokauksen ja hartiat nytkähtivät.

Auno punalti päätään ja varmasti virkkoi: "Ei nyt tullut mitään, ei nyt vakan enää. Isä sanoi aina, että se pitää silloin laukasta, kun ensi kerran saa pyssyn kohti, muuten se rupeaa vapistamaan jos kauan pitää. Kas, jo laukesi! Niimpähän kävi: metso lentää tuolla sellaista havakkaa ja Sepeli alla laukkaa. Se luulee, että se on haavoittunut ja putoaa."

Vappu: "Siivetpään olivat ja hyvät! Tiesinhän minä sen."

Sanna tuli toisten luo, punastuksissaan ja vähän häpeissään virkkoi:

"Mikä kumma! Olenhan minä monasti aina koettanut ilman piloillani pyssyllä sihtailla. Ja minä olen vakaunut vaikka neulan silmään ampumaan. Vaan nyt en vakaunut vaikka mitä olisin tehnyt. Mitä enemmän koetin puristautua, niin sitä enemmän vapistutti ja sydän jyskytti niin kovasti kuin riihenpuija. Tottapa se ei ollut meidän osa. Ei sitä saa kaikkea mitä näkee."

Vappu: "Olihan se entinenkin akka sanonut, että 'kelpaisi elää, kun olisi silmä nuolena, kopra kattilana'... Mutta voi, voi, Sepeliä, kun tulee niin nolona pää maassa ja häntä lupallaan. Voi, voi, kuin on mies ilkeissään! Eihän se ollut sinun syysi, kun ei saatu metsoa. Voi, voi, kun nyt on ukko pahoillaan! Sai ilmaaikojaan haukkua... Siinä se nyt makaa kypäläinsä päällä ja lupistelee silmiään niin kylläisennäköisesti. Kas, kun huokasi syvään, oikein hartiat nytkähtivät!"

Reeta: "Lähdetään pois typerestä. Martta kotona katsoo meitä pitkään tulevaksi."

Vappu: "Lähdetään vaan, ei tässä tatiä ole tässä... Mutta kukas se nyt on ampuja? Taisi Sannalta into loppua, häpeä jo silmää kaivaa."

Sanna keikautti niskojaan.

— En jänistä vielä!...

Läksi pyssyn kanssa kävelemään ja virkkoi:

Sepeli se! Lähdetään, etsi, etsi.

Sepeli läksi laukata sutmistamaan halki murtoisen kankaan.

Vappu: "Silloin se mies lähti vilkasemaan!"...

Katri: "Jo on vilja edessä. Eipä pitkältä päästy."

Auno: "Orava on nyt, kuulee sen haukunnasta. Se haukkuu harvempaan kuin lintua ja väliin viksähtelee..."

Riikka osotti sormellaan harjulle hoikkalatvaiseen kuuseen.

— Tuolla kuusen kerkässä nauvottaa orava, aikanen pöyryhätä!

Tytöt heittivät neuvonsa maahan ja katselivat kuusen kerkkään jureunutta oravaa.

Sanna: "Vaan sillä ei ole siipiä. Jos ei yksi satu, niin sattuuhan toinen tai kolmas. Paneppas, Auno, sisusta tähän pilliin, niin herätetään metsän-naukujaista."

Vappu hykähti pikku naurun.

— Valveillapa tuo on, hyvin ovat silmät pyöreinä. Saisi kyllä nukkuakin, ei olisi pahaa hätää.

Sanna ylpeästi virkkoi:

"Varokoon vaan vanttuitaan!"

Otti pyssyn Aunolta, istahti mättäälle, lasi pyssynpiipun juurikan sarvelle ja osotti pyssyn oravaa kohti. Jokaisen silmät katsoivat oravaa ja kasvot olivat jännityksessä.

Auno: "Ei tule mitään, vapisee ihan nähtävästi."

Vappu: "Älä nyt, antaahan se jätistää. Kas, jo laukesi! Voi, voi, kun ei mennyt ei sinnepäinkään! Tuolta toisesta kuusesta kerkät putoilivat ja luoti tuolla mouskahtelee puusta puuhun!"

Sanna punastuksissaan nousi seisalleen, katseli pyssyä ja nolona virkkoi:

"Se pelottaa laukastessa. Siinä on semmoinen hiimosti. En minä ymmärrä minkätähden minä nyt olen tällainen tohkeri, että laukastessani säpsähdän. Koetappa sinä Auno, sinä olet enemmän nähnyt isän ampuvan."

Vappu: "Virkkaheitto tuli siitä ampujasta."

Sanna: "Ei sitä tiedä, kävisikö se viisaammasti sinullakaan."

Vappu: "Minäpä en rupea kuvattelemaan. Äänetonnä se on tyhmäkin viisas... Mutta katsotaampa nyt, kun Auno ampuu... Ka kätensä varastako se!... Ka se! Ai, ai, orava tulee pyörien lattiaan! Se olikin lasaus! Katso tuota, kun ojenti vaan, niin anna tulla oravan pyörien maahan! Sepeli, Sepeli, älä nyt retuuta enää; anna nyt minulle... Kas, aivan hartioista ropsahti läpi! Ei olisi uskonut!"

Auno: "Kynnet koiralle ensin, sitte vasta toista etsimään."

Vappu: "Kas, kas, en yrittänyt muistaakkaan. Minäpä annan Sepelille kynnet... Kas tuossa yksi... tuossa toinen... tuossa kolmas... tuossa neljäs. Voi, voi kun makeannäköisesti natustelee!... Nyt loppui. Lähdetään uusia etsimään."

Sanna: "Se niin! silloin lähti laukata leipomaan. Se ei odota toista käskyä, tuolla se jo näkösen päässä laukata sätkii. Ka, jopahan löysi lintuja! Mitä? Metsoja neljä, viisikin niitä on!... Tuonne lentävät honkiin. Kohta sieltä kuuluu Sepelin ääni."

Vappu: "Nyt, Auno, koetappas nyt! Olisi tuo soma, jos saisit metson."

Auno: "Kun olisin oikeassa ramussani. Vaan kun en viime yönä enkä toissa yönä nukkunut silmäni täyttä, niin on kuin varjo, ei tunnu oikein vakautuvan."

Sanna: "Se kai se lienee syynä minullakin."

Vappu: "Käyhän, Auno, koeta."

Auno lähti pyssyneen.

— Sittehan tuon tietää. Olkaa täällä se aikaa.

Vappu: "Minä lähden katsomaan."

Sanna: "No etkö muista, että se kielti. Anna olla rauhassa."

Riikka: "Sepeli taasen kun haukkuu! Se kuuluu kun se poukuttaa, vaara helisee taaskin!"

Kerttu: "Mutta jo se on viisas tuo koira! Kun se lintua haukkuu tuolla lailla noin tiheään, että ääni ei sammu välillä, niin lintu ei kuule tulijaa. Ja kun se noin maassa on mahallaan yhdessä kohti ja siinä tuota kirjavaa häntäänsä liekuttaa, niin sitä lintu katsoo eikä pelkää."

Sanna: "Tuon koiran ansio se on, että isä on niin paljon saanut lintuja. Kas jo paukahti! Siivetpä oli metsoilla! Tuolla lentää hojottavat semmoista kyytiä, ettei häntä perää tavoita."

Sanna osotti sormellaan lentävien metsojen jälkeen.

— Yksi, kaksi, kolme, neljä. Mutta yksi on poissa! Viisi niitä oli. Katsotaan vaan, että siivet pettivät muutamalla.

Vappu ilahti, osotti kädellään hongistoon.

— Metso, metso! Aai, ai, sinua Auno! Metso on kädessä Aunolla, kun tulee.

Sanna: "Kas sitä, tiesinhän minä!"

Riikka: "Kas, minkälainen rötkäle on Aunolla kädessä! Tuopa lystiä!"...

Reeta: "Ei olisi uskonut!"

Kerttu: "Auno on paljo nähnyt pyssyn hallitsemista."

Auno antoi metson Vapun ojennettuun käteen.

Reeta: "Sieltäpä lähti metsän hyvä."

Auno virkkoi tynesti:

"Eihän tuo näy olevan työtä kummempaa tuo ampuminen."

Riikka: "Eihän tuossa sinulla näy olevan kuin pitää ja vetää. Ei vielä näy meiltä lintukeitot loppuneen sillä, jos isä jätti. Se ei ole pieni asia."

Vappu silitteli mättäällä makaavaa Sepeliä ja hyvitteli:

"Jopa sinä nyt ukko parka väsyit! Voi, voi, kun kieli pitkällä läähötät. Sinä poika parka, voi, voi, kun sinä katselet leppoisesti! No levähdä nyt."

Kerttu virkkoi väsyneesti:

"Lähdetään nyt kotiin. Ei maista mikään millekkään."

Reeta: "Eipä maista; tyhjältä tuntuu elämä."

Sanna: "Kyllä se maailma seisoo yhdeltä ukolta."

Vappu: "Sen minäkin sanon. Ja oli miten oli, emme voi maan rakoon painua."

Auno: "Kyllä se nyt meidän maailma kallistuu melkein syrjälleen."

Ojenti Sannalle pyssyn ja sanoi:

"Lähdetään kotiin."

Selkiensä kokoilivat tytöt neuvonsa ja lähtivät vakavin kasvoin kulkemaan kotiin päin.

Ilta oli jo pimeä, pystyvalkea jo liekotteli pirtissä ja sen punnerrus hohti akkunasta, kun tytöt astuivat kotiin lintutakkoineen.

XXVI.

Joulukuun tähdet valvoivat erään pouta-aamun puhtaalla taivaalla; otava oli jo länteen päin sarvensa kääntänyt, kun Pietolan tilavasta saunasta kuului kolmen hamppuloukun ankara töminä ja kolmen

lihtaloukun kuivat kielen sanat virkeästi kitkasivat. Enemmän kuin kolmesataa valkoista solkeakuituista hampuroivajasta oli eilen illalla päästely ja pystytely orsille ja lauteille kuivamaan saunan paahteiseen lämpymään. Niitä loukuttamaan olivat lähteneet Kerttu, Auno, Sanna, Vappu, Katri ja Riikka. Vuoroon ne aina loukuttivat ja vuoroon lihtasivat. Kerttu ja Auno olivat parina. Samoin Sanna ja Vappu. Niimpä olivat Katri ja Riikkakin yksi. Kun raskaalla loukulta loukuttivat roivajaksesta ensin luut irti ja pemistelivat enimmäkseen päistäreet pois, niin sitte antoivat sen toiselle, joka keveämmällä loukulla lihtasi pivoukset kujulleen ja sukevina suortuvina punoi sormajaksiin, joita kymmenen aina tuli kuhunkin vihkoon; joka kymmenennellä sormajaksella sidottiin keskeä kiinni yhteen nippuun. Kertun ja Aunon läjässä niitä nippuja oli jo kymmenen, kun Sannalla ja Vapulla oli vielä neljäs vajanainen. Katri ja Riikka ne alottivat kuudetta.

Kerttu irtausi loukkunsa hännästä, viskasi pivouksensa Aunon helmaan, kopisteli itsestään päistäreiden törkyjä, päästään haravoi koprillaan tappuran untuvia ja karkean paitansa hihaan pyyhki kasvoistaan hikeä ja pölyn huudetta. Sitte istui päistärläjän päälle huoahutamaan ja nojasi selkensä loukun juurikkaa vasten. Silloin taukosivat toisetkin levähtämään yksistä tuumin. Kerttu virkkoi:

"Meillä Aunon kanssa taitaa jo olla kymmenen mytykkää, mutta mitähän niillä noilla jälkiväellä on?"

Sanna supuolellaan naurahti:

— Olemmekos me jälkiväkeä? Älä toki usko itsekkään. Kyllä me olemme ensi uunin leipiä.

Auno: "Onhan sillä Sannalla ja Vapulla kohta neljä, ja kun ne edes olisivat niinkuin ihmisten. Katsohan sinä, minkälaista siivoa se on!"

Kerttu otti hampuvihkon, meni kiukaan luo päreen valossa katselemaan ja virkkoi:

"Ei tule toki mitään tämmöisestä sotkusta! Kuka näitä ilkeää nähdä, kun ovat ihan kaikkine päistäreineen käärityt. Eikä yhtään kuitua suorallaan, vaan kaikki yhdessä vanukkeessa kuin koiran vuoteet. Katsohan itsekin tätä jälkeäsi."

Sanna syrjäsilmillä vilkasi hampukääryyn ja välinpitämättömästi virkkoi:

"Näkyhän tuossa vähän lustuvia olevan."

Aunon rinta hytkähti.

— Lustuvia ne vaan ovat. Ihan selviä päisteriä, ihan kuin pahnoja!

Kerttu: "Kyllä saat siivota ne uudelleen."

Sanna keikautti niskojaan.

— Kyllä semmoiselle emännälle välttää. Kunhan on kupissa, oli ohraa tai ruista.

Kerttu: "Vähät kai se emäntää liikuttaa; meidän oma häpeä se toki on. Ja jos ihmiset näkevät meidän noin kunnotonta työtä tekevän, niin emme kelpaa ihmisten työhön sitte, kun tästä joudumme suksillemme."

Sanna: "Pian jalo tapansa näyttää sitte, kun pääsee näyttämään. En perusta minä tämän talon työstä. Minä olen kuin liika laukku reessä tämän talon töissä. Syön, juon aikanani."

Katri istahti lihtansa perälle. Vitiin veitsellä piiskasi lihdatua hampuroivajasta ja virkkoi:

"Mahtaa siitä kohta ilma nousta siitä syksyllisestäkin elon varastuksesta. Eilen kuului emäntä kertovan Pentille, miten kuuluvat Ahtolaan kantavan elon ja elämisen."

Riikka pöllähti: "Kuka sille tuolle akalle semmoisia selvittää. Kyllä Ahtolan emäntä ei niistä virka."

Sanna rupesi loukuttamaan, mutta seisautti loukkunsa, roivajas jäi loukun rakoon.

— Tiesikö tuo akka tosiaankin semmoista? No mistähän tuo räppäkello tosiaankin imi semmoista... Siitä uutisesta se varmaan Pentti illalla mönötti puhumatonna kuin säkinpaikkaaja. Mutta kuka on mahtanut tuolle akalle kertoa! Me emme suinkaan ole hiiskuneet hiirelle eikä heinälle ja Ahtolasta päin ei ole tullut tietoon.

Kerttu: "Kyllä se tehty tiedoksi tulee... Olenhan teitä kieltänyt, mutta laihan koiran haukunta ei taivaasen kuulu."

Aunon kasvot hieman tulistuivat, virkkoi: "En ole kieltänyt en käskenyt, jokainen tehköön päätään

myöten. Mutta syytön minä olen varastukseen."

Sanna: "Syytön minäkin olen varastukseen. En neulankaan edestä ole ottanut keltään enkä ota vaikka suulleni kuolisin. Ne jyvät, jotka syksyllä siirsimme Ahtolaan, eivät olleet kenenkään muiden kuin meidän. Ja se ei ole ollut viime kerta. Sen sanon, että ei niin kauan kuin minä olen Pietolassa ei tarvitse hinkaloita suurentaa. Minä tiedän ja selvästi näkyy, ettei ole minulla ikuista oloa näillä poroilla, niin en huoli lähteä aivan suorilta sormiltani. Otan minä kuitenkin omin lupini jonkun vähän edes mielihyvikseni, jos ei muuksi."

Vappu: "Sen minäkin teen. Ja sen kun tekisimme jokainen... Jos oikein tekisimme kuten olisi tehtävä, niin ensi syksynä veisimme vuoden tulokset aivan puulle puhtaalle ja heittäisimme tuon akan poikineen avossa suin katsoa tollottamaan, niin näkisivät hyvänsä siitä kirostusta välikirjastaan isän kanssa. Opetettaisiin niitä isännäksi ja emännäksi toisten vaivannäölle."

Riikka heitti puoleksi loukuttetun roivajaksensa loukun rakoon, istahti jakkaralle loukkunsa lähelle. Pieni musta nyttyrä oli niskaan pistetty kiinni katajaneulalla. Pyyhki kädellään päälakeaan ja nyttyränsä päältä hampun untuvia ja palleat hartiat laskeusivat kumaraan, kädet helmassa virkkoi:

"Niinhän tuo työ tuntuu olevan karvasta kuin tervaa ja koti tuntuu vieraalta kuin väärä raha olisi taskussa. Jos ei tuota akka-lunttua olisi tässä, niin toisin soutaisivat sukset."

Kerttu: "Mikäpä hänessä on hätänä. Oli miten oli, paras on kuitenkin olla nöyränä, tyytyä siihen mitä sanotaan."

Sanna puistalti päätään, kohautti hartioitaan ja virkkoi:

"Niin minäkö antipalalle? Ei, ei tule ne herkut, eikä puske ne hirvet!"

Vappu: "Samat sanat sanon minäkin. Kun kerran on näiksi mennyt, että omassa kotonaan pitäisi ruveta toisen kynnestä katsomaan, niin en perusta vaikka paikalla ajakoot oman onneni nojaan. Onsi on taivaan alus. Huiskeikkaa vaan pitkin pitäjän tietä! Suru ei janota vaan rikkaan hyvät eväät."

Auno: "Kyllähän hyvä mennä on, vaan ei siellä hyvä olla ole. Kun sattuu, niin routa ajaa porsaansa kotiin."

Vappu: "Eei, ehei se ennustus pidä ryhtiään. Elää niitä ihmisiä muuallakin. Ja ennen olen vaikka aidan vitsaksena ennenkuin kotonani toisen ruotilaisena."

Kerttu: "Mikäs tässä on pakko olla ruotilaisena. Syödään vaan ruokaa mitä annetaan, tehdään työtä mitä käsketään ja ollaan vaan kotonaan. Ei olla tietääkseenkään mistään mitään, odotetaan vaan viimeistä käskyä."

Sanna: "Jospa oltaisiin nelijalkaisia, noita kytkyessä tahi marhaminnassa pidettäviä, niin kyllä se sitte kävisi laatuun. Mutta ei tällä päällä, ei niin kauan kuin yli kynnyksen päästään!"

Kerttu: "Ei tiedä ylpeillä. Hätäisellä on monta ääntä."

Riikka: "Mutta kuka mahtaa tuolle akka-ränkälle kertoa niitä kaikkia seikkoja?"

Katri: "Minä luulen, että se on tuon Saaran hyvää työtä, koskahan se on yksituumainen sen kanssa kuin paita ja pohkea. Ja tuota Pentti-vänkylätä se taitaa mielessään pitää sillä tavalla päästäkseen tämän talon haltijaksi." Sanna punastui...

— No olisikoon tuolla kalmalla niin pitkät ajatukset. Mutta pari siitäkin tulisi! Hyvä hyvällä saadaan, silmäpuolella sokea, saa sanoa. Ei vielä kumpaisetkaan ole kunnollista veroa ansainneet... Mutta en minä toki usko semmoista.

Vappu: "Mistä sen tietää, mitä ne siellä joutessaan tekevät. Luuletko, ettei Saaralla olisi sydäntä ottaa tämä talo Pentin kansaa omakseen."

Riikka: "Minä uskon, että raskii! Niin vievät kuin koirat, kun saada voinevat. Ja mikä niiden on saadessa, panevat tuumansa tukkuun, niin heti pyörähtävät asiat siten, että Saara ajaa meidät oman onnemme nojaan."

Kerttu: "En usko Saarasta semmoista. Ja samahan sille on, olipa tässä emäntänä kuka tahansa. Emmehän ole emäntänä olleet ennenkään, onhan nytkin sama olla työntekijänä. Ja eihän silloin ole vieras emäntänä kun on Saara."

Auno: "Kyllähän työ ei ole entisen makuista sitte, jos Saara ja Pentti tulisivat hallitsemaan. Mutta saattaahan sitä sentään tehdä jos tahtoo ja olla niinkuin pidetään."

Sanna: "Olkoot muut miten olkoot, mutta minä olen ja elän niinkuin päästä käsketään, pois tieltä vaan!"

Silloin remahti ovi auki ja ovelta näkyivät emännän taliset kasvot ja valkeina paistoivat lostikka hampaat. Silmät kiehuivat vihasta ja kohti kurkkuaan sähähti:

"Mikä rukouksen pito teillä nyt on täällä? Vai tänne, sen tuliset luntut, olette laittauneet makaamaan! Ei tuosta herran hetkestä ole kuulunut loukun ääntä. Taidatte, sen pahennukset, luulla, etten minä kuule, milloin työssä olette. Sen tuhannen loukkaat, pääsettekö asiaan vai..."

Siihen katkesi emännän sana, kun Sanna hyppäsi eteen ja käsi ojettuna ärjäsi:

"Suu kiinni ja paikalla!"

Emäntä sävähti vastaan, että kyllä tiedän tukkia. Sinäkö tässä...

Sen enempi ei emäntä kerjennyt, kun Sanna leimautti hänet nietokselle ja nykäsi saunan oven kiinni.

Emäntä hyppäsi ylös, vetäsi henkeä keuhkonsa täyteen, puhalti saunan oveen ja oikein kirkasemalla parahti:

— Vai tapat sinä minut?

Sannan kasvot tulistuivat, leimahti saunan ovelle ja kahden käden tölmäsi Majjaa, että se lenti aivan koppina päälleen nietokseen ja äkeästi puhaltaen virkkoi:

"Älä tule toista kertaa!" Vetäsi saunan oven kiinni ja rupesi loukuttamaan roivajastaan ja kohta alkoivat käydä toisetkin loukut.

Itkien ja kiroillen meni emäntä pirttiin.

Pentti istui rahilla, rikkinäinen sarkanuttu päällä, paulakengät jalassaan ja lammasnahkainen reuhka päässään ja puukonhamaralla lykkäsi sileäksi uutta kirvesvartta.

Emäntä astui Pentin luo hengittäen raskaasti ja sakeat henkäykset vapisivat kuni suuresta väsymyksestä; mustat silmät säihkivät kamalasti ja virkkoi:

"Tule Pentti tänne kamariin, minulla on asiaa sinulle, tule."

Pentti nosti päänsä, katsoi tutkivasti äitiinsä:

— Missä se nyt on rypenyt, on lumessa kuin koira?

Emäntä ei virkannut mitään; silmät paloivat vaan.

Pentti jatkoi: "Mitä sitä nyt on? Olin tästä aikeessa metsään."

Emäntä tiukasti: "Tule vaan tänne, minulla on asiaa."

Sen sanottuaan lähti astumaan oveen ja piikkoloimiin kudottu lyhyt hame kapeana riippui lanteilta, lumiset kengät olivat pauloilla sidotut nilkkoihin kiinni, vaan paksut pohkeat vilkkoivat paljaina. Päällä oli väljä lyhytläntä nuttu irtaallaan napista; hartioilla siinä näkyi lunta joka paikassa. Seisahti ovensuuhun, katsoi tuliko Pentti jälessä. Mutta Pentti ei ollut kiireissään. Emäntä tikasi:

"Tule rikeneen, älä kähjää, äläkä kuhjaa!"

Pentti pani puukkonsa viereensä, kohosi laiskasti seisalleen ja virkkoi:

"No mikä se nyt on semmoinen hätä, tuliko se nyt on nurkassa?"

Emäntä: "Oli mitä oli, tule heti!"

Pentti otti kinttaansa ja kirveensä mukaan ja lähti emännän jälessä kamariin.

Emäntä siirti toisen jakkaran luokseen ja alkoi huohottaen:

"Istu tuohon jakkarakalle. Ei semmoista kiirettä, minulla on puhumista... Nuo tytöt pirut et sinä usko minkälaisia ne ovat, kyllä ne kohta minulta syövät silmätkin päästä. Menin tuonne saunaan sanomaan jotakin ihan hyvänä ihmisenä ja hyvällä sanalla, niin siitä nuo katalat usahtivat silmille ihan syyttä hankaatta, ihan syyn-syyttömästi kuin ampieiset, että kiitin kun sain luuni tervennä tänne. Semmoisen palkan minä olen saanut siitä lukemaan opetuksestani, semmoisesta asiasta. Ruunankummia olisivat minutta. Oikein sydämmeni halkeaa, niin on paha mieleni. Jonkillaisen koirajoukon keskeen piti joutua!"

Emäntä itkeä suhautti vähän. Pyyhki kyyneleet silmistään ja jatkoi:

"Se on nyt paras, että ajat pois tästä talosta ihan jokaisen nuo luntut. Niistä ei ole toinen toistaan parempi. Aja vaan kynnettömään"...

Pentillä olivat kinttaat käsissään, puristeli kirvesvarttaan taivutellakseen kankeita kinttaitaan kuontumaan kirvesvarren ympärille ja tymeästi virkkoi:

"Mitenkämä tässä työttä tultanee aikaan. Semmoisia työntekijöitä saadaan kirjoilla hakea kuin tytöt... Ja minä taasen luulen, että siihen riitaan on syytä sysissä jos sepissäkin. Antoivatpahan ne minulle rauhan."

Emännän kasvot tulistuivat, hyppäsi seisalleen, leimahteli sinne ja tänne; mutta istui taasen ja virkkoi:

"Sinää saat rauhan!... Ilkeät sanoa, että minä olen syypää tähän riitaan... Sinä saat rauhan!... Saat sinä tuolla tavalla rauhaa: et katso elämistäsi, varastavat ihan joka paikan. Niiden työnteko sitte jotakin auttaa! Vai noiden lunttujen puolesta sinä olet! Sinä nyt noiden pahenuksien kanssa rupeat minua syömään. Kaunis kunnia! Olenhan minä sen jo nähnyt, että sinä olet noiden puolesta. Voi, voi sentään!... Kaikkeen häntä piti joutua!... Kaikkeen häntä piti joutua!... Sydän halkeaa ajatellessa... Siihen toteen minä olen sinua sydämmeni alla kantanut ja kovan saunan kylpenyt... Nyt on korva korvan tasalla, niin tuommoisia kaulavilloja saan palkastani... Kaunis kunnia!... Vai syytä sysissä jos sepissäkin... Se on lapsi se!"

Pentti rykäsi kuivan rykäyksen ja sanoi vakavasti:

"Jos minä ajan pois noita tyttöjä niin en minä kaikkia aja"...

Emäntä pyyhki kyyneleet silmistään ja rykäsi vähän.

— Kas niin! Kyllä minä nyt yskän ymmärrän. Vai niin, et sinä aja kaikkia. Sinä luulet minut sokeaksi, etten minä näe, että tuon Saaran, mokoman liukkanan kanssa sinä yhtä pidät. Vaan sen minä sanon, että jos vaan et heitä sitä ilvettä pois, niin ei kanna kauan terveitä luita tuo lunttu!... Vie äly mieheltä, kerran lakkii harineen vähemmäksi! En toki sinuna katsoisi tuommoisia risuaidan läpikään. Olisi toista kuu ottaisit tuon Kemppaalanmäen Maikin, jolla on kymmenen tuhatta perintöä. Hakalan Eeva tässä puhui aivan varmaan, että saisit sen. Ainakin sanoissani, vieläkin varkaissani; Saara on kyllä paras kaikista toisista, sehän minulle edes puhuu toisten varastuksia, mutta kuitenkin on paras pysyä erillään tuosta joukosta. Ajattelehan nyt vähän eteesi, ajatteleppas, että kun sinä nyt niitä ottaisit yhden eukoksesi, niin sitä tietä olisit pääsemättömissä toisistakin kunnes varastaisivat koko talon, että joutuisit suksillesi. Niin sinä kun yhden sormesi annat pirulle, niin se vie koko käden...

Emäntä oli vähän aikaa ääneti, pyyhki kevelätä nenäänsä, punalti päätään ja uusi katkeruus värähteli tummissa kasvoissa.

— Minulle ovat tähän asti antaneet ihmiset rauhan. Ei tähän elettyyn ole minua sysitty eikä syrjitty eikä tyrkitty, mutta nakkasivat nuo raihnat saunasta ihan koppina kuin reuhkan. Reuhauttivat kinokselle ja minä suin päin nietokseen. Ihan noin reuskahdin kinokselle. Se tuntui kauhealta. Näet sinä, miten hyyhmä juoksee pitkin raatoa kuin uineella koiralla. Ajattelin, että kun ne edes tähän heittäisivät.

Itku purskahti Maijalta, Hetken perästä jatkoi: "No ei se lähde minun mielestäni, ei vaikka eläisin kärpästen nykittäviksi... Kyllä se on parasta, kun tottelet minua ja ajat pois tästä ihan jokaisen."

Pentti katseli lattiaan ja puristeli kintaskäsillään kirvesvarttaan.

— Annetaampa heidän nyt vielä olla tuossa. Emäntä taasen tulistui, silmät säihkyivät ja alkoi äksytä:

"Sinä hullu! hulluista hulluin! Kun ne eivät edes varastaisi, niin kaikkenahan se menisi; mutta kun ne ainakin sanoissani varastavat ihan mitä on hengestä irti. Ne vievät viljat, hamput, höyhenet, elot, ja ne vievät ihan kahden käden keskestä. Niitä ei varo ei varovakaan. Mikä sen kotisen varkaan varoo, se on vanha sananlasku. Ne vaan aikovat uhasta varastaa. Ahtolan akka se on niillä säkkinä; sinne ne kantavat. Se myöpi siellä aikojaan myöten. On sinne Ahtolaan tie auki, on sinne asiaa yölläkin päivälläkin, pyhänäkin arkinakin. Ja tiedäthän sinä, mistä niillä olisi rahaa laittaa semmoisia kankaita kuin viime kevännäkin. Minä tiedän, että se luotuja maksaa. Sen hyvän minä siitä sain, kun opetin ne oikeaa kangasta kutomaan."

Pentti nousi seisalleen, käveli akkunan luo ja varasi kintaskädellään akkunan penkkiin. Tasanen otsa vetäytyi kurttuun. Näytti aikovan sanoa jotakin, mutta sitä ei tullut.

Emäntä nakkasi niskojaan.

— No tee mitä tahasi, mutta en minä tule aikaan noiden koirain keskeissä. Ja sen minä sanon, että sinä et saa hyvällä tuota Sarkkoa. Se sinä tiedä!

Pentti lähti kävelemään ulos ja mennessään virkkoi jäykästi:

"Se on minun asiani."

Sen enempi ei Pentti. Astuskeli Pajupurolle päin. Hartiansa olivat entistään enemmän kumarassa ja kaavoissa näkyi jähmeä harmi.

* * * * *

Vuosi oli kulunut. Saaralla oli jo kuukauden vanha poika, aivan Pentin näköinen, ihan kuin suustaan sylkenyt. Tämä oli Pentin mielestä mieluinen vahinko. Ja samalla kun tuo kirisevä pienokainen ristittiin Matiksi, vihittiin Saara ja Pentti aviopariksi.

Oli Joulukuun pimeä ilta. Vasta olivat tulleet Saara ja Pentti kotiin kirkkoreteltä ja riisuneet matkavaatteensa päältä. Pystyvalkean luona istui väki ja teki askareitaan. Siihen istui Saarakin pienokainen helmassaan. Sille hän hymyili, mutta silmäykset tuolloin tällöin vierähtelivät Penttiin, joka pyhäpukuisena istui rahilla ja lattiaan tuiottaen veteli luuvartista piippuaan.

Tytöt olivat umpimielisiä, eivät näkyneet välittävän kenestäkään. Eivät kyselleet kirkkosatujakaan, tekivät vaan töitään. Puheen aluksi kysyi Saara:

"Missä nyt on emäntä, kun ei näy?"

Martta: "Kylään näkyi äsken menevän, luulen, että se on yötä siellä, koska otti kudelmansa."

Saara: "Mitä se nyt on niin yökuntiin lähtenyt?"

Martta: "En tiedä."

Sanna sylkäsi kuontalonsa partaan ja virkkoi kylmästi:

"Lieneekö mennyt sydäntään sulaillemaan. On se ollut tässä lintuna tänä päivänä, vaan taisi se polttaa siipensä tässä äsken, kun tuli minun päälleni."

Reeta pani karttajaksen vasuun, kohotti päätään, mulautti Sannaan ja virkkoi:

"Ollut lintuna... Entä sinä? Jos hyvä on, niin paremmalla palkitaan."

Pentti astui tulen luokse, lämmitteli käsiään pystyvalkean loimossa, kustristeli viiman punastuttamia kasvojaan ja pieniksi puristetuilla silmillään katseli tuleen ja tuokion perästä virkkoi:

"Ettehän liene taasen tapelleet?" Sanna keikautti niskojaan.

— Hyh! Ei tuon kanssa toki tarvitse tapella. Kun tulee liian likelle, niin lennättää siltä sijalta, että saa evästä kysellä palatessaan.

Vappu kieri varttinälle aivinalankaa.

— Pirua hän on, ei ihmistä.

Saara katseli lasta helmassaan ja kasvot olivat totisen näköiset.

— Laatusensa se näkyy olevan hänkin. Mutta kyllä sitä toisen pahoista pääsee, omistaan ei milloinkaan.

Sanna: "Mitä sinä sillä tarkoitat? Siinä niin taidat luulla, että me muut tästä pyörähdämme kuin jänis haavalta. Älä luule luuta lihaksi, koiran päätä paistikkaaksi. Kyllä sitä vielä katsotaan minkä värin tuo nyt ottaa."

Saara vähän punastui, virkkoi:

"Kuka sinua on tästä käsenyt pois? En mitään paremmin toivoisi kuin sitä, että pysyttäisiin kaikki yhdessä. Minä tunnen itsestäni, kuinka rakas tämä päivi on, niin onhan se teille sama. Ja niimpä ollaan kotonamme tässä kuten ennenkin, ollaan yksituumaiset, syödään syttä tai savea. En minä tahdo hallita paremmin kuin ennenkään. Se on tyhjä luulo."

Sanna: "Polttakaa ne kirjat pois, niin olemme niinkuin ennenkin."

Kerttu allapäin toimessaan neuloi vantutta; lappoi säikeen loppuun, nosti päätään, katsoi Saaraan ja jäykästi virkkoi:

"Sen minäkin sanon, että polttakaa ne kirjat, niin loppuu tämä niskaköyden veto."

Auno kutoi paulaa tiuhtalla, pisti kudekäpynsä tiuhtuukseen ja tuumasi:

"Polttakaa pois ne kirjat, ne ovat kuin kylmä kivi loukossa. Ei tämä tunnu kodilta niin kauan kuin ne ovat olemassa. Polttakaa nyt aivan tuossa iloisessa tulella meidän kaikkien nähden."

Katri: "Ja hääpäivänne kunniaksi."

Riikka paikkasi nuttua, heitti sen polvilleen.

— Tehkääpä tosiaankin semmoisia, että poltatte ne kirotut kirjat, niin loppuu todellakin tämä mieliharmi.

Vappu: "Silloin iloitsimme kuin oinaat ja vietämme häitänne kuin ainoan pojan häitä."

Sanna: "Tehkää se nyt, niin näemme, että on sama mielessä, joka kielessä."

Saara: "Kyllä minusta nähden joutavat. Polta, Pentti, kun polttanet."

Pentti oli vähän hämillään ja häpeän arka punastus kihosi kasvoihin ja verkalleen, hieman väristen virkkoi:

"Annetaan olla polttamatta, eiväthän nuo ruokaa tahdo."

Sanna punalti päätään.

— Siinä oli se! Eiväthän nuo ruokaa tahdo!... Eivät ne tahdo ruokaa; syövät koko talon ihan nurkkakivineen.

Se onkin sana! eiväthän nuo ruokaa tahdo. Siinä se nyt kuullaan mikä on tekeillä. Nyt sen kuulette uuden isännän! Sannan kasvot tulistuvat, hotasi korvallisiaan kahden käden taakse päin.

— Voi, voi, jos sen akan, sen tulinen varis, jos saan sen vielä käsiini, niin ei pidä jäämään koskemattomaksi paikkaa! Sen sanon, että varokoon luitaan!

Kerttu katsahti Sannaan.

— No älä nyt tuossa. Olet niin kauhean näköinen, että pelottaa.

Saara punastuksissaan:

— Ei suinkaan siitä sillä lailla hyvä tule. Joka miekkaan rupeaa, se miekkaan hukkuu. Ollaan vaan sovinnossa ja ollaan kuten ainakin kotonaan.

Saara laski Matin kätkeyeen, katsahti Marttaan ja virkkoi: "Martta, heilutappa tuota kätkeyttä, käyn ulkona."

Auno: "Mitäpä maksaa puhe enää tästä asiasta. Se on tullut, joka on tullut. Paras on, kun painetaan pahkaansa ja katsotaan valmiista."

Reeta: "Niin on."

Kerttu: "Niinpä taitaa."

Alakuloisina istuivat tytöt töitään teeskellen. Syvä harmi kuvastui kasvoissa ja surumielin huokaili nurkissa. Joulukuun tipakka tuuli; mutta lempeäniloisesti liekutteli honkainen pystyvalkean punertava tuli.

XXVII.

Oli Marraskuun kuutamoyö. Suurella rehuisella vuoteellaan miessä huoletonna makasivat tytöt ja sikeästi puukailivat jo muut, mutta kirkkaina valvoivat Sannan suuret silmät. Otava osotti jo myöhäistä

hetkeä. Sanna pukkasi Riikkaa.

— Riikka!... Riikka!... Riikka kuule!... No miten se nyt niin siki nukkuu... Riikka!... Katsoppas nyt... No, nouse nyt!

Vappu kohotti päätään ja kuiskasi:

"Mitä sinä siitä ajelet?"

Sanna: "Ilmampahan... No nouse nyt!"

Riikka havahti äkkiä ja säpsähtäen hyppäsi istulleen, vilkasi puolihätäisen katseen ympärilleen, virkkoi:

"Mitä nyt?"

Sanna kuiskaten lausui:

"Sinäpä siki nukuit. Kun minä puistin, heilutin ja pukin vaikka mihin päin, niin ei kuin retkusit mukaan vaan."

Riikka pyyhki suupieltään ja virkkoi:

"Minä tuossa iltauneeni makeimmalleen nukuin... On oikein univesi tullut suustani... Mitä sinä herätit minusta? Tuntuisi nyt uni maistavan."

Sanna: "Nytpä on niin keleä ilma. Lähdetään ottamaan jyviä aitasta, ei ole vastakaan parempi."

Riikka: "Miten pääsemme aittaan; oletko kihveltänyt avaimet?"

Sanna: "On meillä muu parempi keino. Lähdetään vaan asiaan."

Riikka: "Eihän kahden lähdetä; herätetään muitakin."

Sanna: "Herätetään vaan. Joukon työ se näkyy, sanotaan. Vappuhan on hereillään."

Vappu: "Minä lähden."

Sanna: "Herätä Katri vaan, eivät ne muut taivu kuitenkaan."

Vappu herätti Katrin ja hiljaa kähjäin kenkiysivät, sukivat vaatteita päälleen ja hiipivät ovensuuhun, mutta siihen seisahtivat.

Sanna puistalti päätään ja virkkoi:

"Entäs tuo ovi, kun sen saranat vonkuvat? Se kuulu kamariin. Saisihan silloin kissat nukkua, kun ovat hiiret liikkeellä."

Riikka: "Niin tosiaankin! Siitä voi tulla enempi kuin vähempi."

Katri: "Mutta mikä tehdään?" Sanna: "Syletään jokainen noihin saranoihin." Vappu: "Se paras keino! Syletään vaan. Se on tuo ylimmäinen joka huutaa."

Sanna: "Pannaan varalta kumpaiseenkin. Sylkekäähän tuohon ylimmäiseen, minä voitelen tätä alimmaista..."

Vappu, Riikka ja Katri sylkivät ylimmäiseen saranaan.

Vappu: "Koetellaanhan, kyllä kai siinä jo on, jos siitä on tehtoa. Kas niin! ei virka mitään. Hyvä tuli muorin jalasta!"

Sanna: "Niin käypi kuin öljyssä!"

Varpaisillaan tytöt käppäsivät ulos ja menivät aitan luokse. Sanna otti kätköstään nurkkakiven takaa vääntäimen ja työnti aitan sillan alle.

— Tällä poruutetaan hinkalon pohjaan reikä. Niin lasketaan rukiita kuin Heiton Altto kaljaa Tuhkalan muorin lipeätynnyristä... Tuokaa vaan säkkiä, kohta on reikä... Mutta kova, peijakkaan kova on tuo siltapalkki, ei pääse nenäytymään tuo vääntäimen kärki... Ja on niin paha vääntää. Tulehan sinä, Vappu, pidä yhdessä kohti tuota vääntäimen kärkeä, että se ei pääse kuleksimaan pyörittäissä... Pidähän tuosta noin. Ka niin, vakuuta lujemmasti.

Vappu koetteli pitää kädellään vääntiäintä, mutta se vaan kuleskeli sinne tänne.

— Ei se pysy.

Sanna: "Rupeahan pitkäksesi ja pidä kahden käden." Vappu rupesi syrjälleen ja kahden käden hallitsi vääntiäintä.

— Tässä on niin matala ja ahdas. Ei tästä tule kahta valmista.

Sanna pyöritti vääntiäintä ja virkkoi:

"Pidähän vaan. Se niin! nyt se jo menee. Kyllä nyt kun sijautumaan pääsi! Niin menee, että jumitus kuuluu!... Kas niin! silloin on reikä. Tuokaa vaan säkkejä!"

Riikka: "Tässä on yksi."

Sanna: "Pidähän, Vappu, siltä puolen suuta. Ka niin... sitä tulee kuin öljyä! Yksi sihinä kuuluu vaan!... Tämä on kohta täysi kuin Turusen pyssy. Tuokaa toista!"

Katri: "Kas tässä on pusseja monet."

Sanna: "Saa käsiin, nyt ovat antajat kotona. — —"

Kahdeksan säkkiä jötkötti aitan seinuksella. Sanna pisti puutapin sillan reikään, löi kämmenpäällä tappia kiinni ja iloisesti virkkoi:

"Tappi kiinni eikä märkääkään, sanoi Hakolan muori, kun olutta laski."

Sanna vetäysi aitan alta, pyyhki otsaansa ja hengitti raskaasti.

— Lämmin siellä tuli, mutta ompa kaunis läjä säkkiä tuossa. Kyllä se mökkitalon hinkalossa tuntuisi.

Riikka hymyili ja virkkoi:

"Ei se kivi vierä sijaan suureenkaan hinkaloon, vaan ei tässä nyt ole köyhäntavara edessäkään."

Sanna katsahti taivaslaelle ja virkkoi:

"Mutta nyt tielle! Yö käypi vähäksi ennenkuin säkit ovat Ahtolan Pahkopuron niityladossa. Otavan sarvet ovat jo etelään... No ottaakaapas selkään; tullaan sitte noutamaan nuo toiset."

Kukin ottivat säkkinsä hartioilleen ja lähtivät Ahtolaan päin peräkkäin astumaan. Askelten jyminä kuului routaiselta tieltä, kun tytöt raskaine säkkinensä katosivat Marraskuu-yön kuuraiseen metsään. — —

Huomenaamu valkeni sumuisena, mutta tyyni pakkasenkimakka se oli. Järvi veti hienoa riiton hilettä ja metsään kasvoi huude.

Saara se jätti pienokaisensa kamariin muorin hoitoon ja siirtyi ulkokausteelle aamuaskareilleen. Otti hän vakan ja lähti aitasta hakemaan jauhoja taikinanvastimeksi. Mutta hyvin nyrötyksissään hän sieltä astui pirttiin, laski jauhovakkansa pöydänlatvalle ja kumartui pöytää vasten ja tuhki raskaita huokauksia.

Tytöt olivat vasta nousseet ylös ja mykkinä rahnikoivat kenkiä jalkaansa eivätkä näkyneet olevan tietävinään Saaran puhkamisesta. Pentti se korjasi hevosen mäkivöitä pöydän päässä, katsahti Saaraan ja virkkoi:

"Mikä se on tullut, onko se äiti-muksu taasen leukojaan valjastellut?... Vai mikä se nyt on tullut?... No saattaahan tuon sanoa."

Saara pyyhki kyyneliä takkinsa hihalla, katsahteli tyttöihin; aikoi sanoa jotakin, mutta näpisti suunsa myttyyn, katsahti Penttiin ja alkoi vapisten:

"Näkyyhän tuo pitävän sanoa, ei tuosta näy muuten pääsevän. Nuo tytöthän nuo varastavat tämän elämisvähän ihan kuoriksi aivan kahden käden keskestä, ettei niiltä säily ei kiljuvakaan."

Pentti punastui ja leimautti talisen silmäyksen ympäri pirttiä, tiukasti kysyi: "Varastavatko?"

Saara: "Niin... nytkin on aitasta jyviä varastettu."

Pentti: "Aitastako jyviä? Eivätkö avaimet ole sinun tallessasi?"

Saara: "Tallessa ne ovat avaimet olleet, mutta on niillä avaimia. Nyt on siltaan kaivettu hinkalon alle reikä ja siitä laskettu rukiita sillan alle."

Pentti punalti päättään, ähkäsi ja lähti ulos ja tuimasti paiskasi oven kiinni perässään; astui aitan luo, että jytisi tanner.

Sanna leimautti ankaran katseen Saaraan.

— Saara luuli hyvän työn tekevänsä, kun sen sanoi Pentille. Taidat luulla, että sillä tulevat ne rukiit takaisin. Älä toki usko itsekkään!

Vappu katseli jäykästi.

— Kyllä menivät ne omasta edestään kuin Sipo-Matin sielu. Sen saat uskomalla panna?

Saara kohotti päättään ja tuimasti katseli kyyneleisillä silmillään Sannaan ja Vappuun.

— Vielä siinä ilkeätte aukoa leukojanne. Varastatte kuin pahat mustalaiset, ei säily seinäinkään sisässä.

Sanna: "Varastatte! Puhu kissallesi varastuksesta! Minä en varasta tästä talosta. Vaikka nurin käännän ja nuolen koko pesän, niin se ei ole varastusta! Ei tässä ole sinun enempi kuin muidenkaan."

Vappu: "Varastuksesta se nyt Saara puhuu. Mitäs laatua se oli toissa syksynä, kun riittä puitiin? Muistatko sinä sitä, kun yösydännä riihestä ahos pudotettiin, kopistettiin enimmät jyvät pois ja kannettiin metsään; sitte pantiin ahos sijalleen, tultiin nukkumaan hyvinäkin miehinä ja aamulla lähdettiin riihelle kuin oikeat ihmiset; muistatko sinä sitä? Minä kysyn, oliko se varastusta?... Eipä puhu mitään."

Sanna: "Se on silloin hajottanut, nyt kokoaa. Kumma pyöräys!"

Pentti tuli ulkoa, puisteli päättään ja kasvot liekehtivät outoa tulta. Meni pöydän päähän istumaan, otti mäkivyöt käsiinsä; katseli niitä, mutta ei näkynyt ymmärtävän mitään tehdä. Katsoi akkunasta ulos, mutta ei kuitenkaan katsonut mihinkään. Katsoi ympäri pirttiä ja rykäsi; näytti rupeavan sanomaan jotakin, mutta rykäsi vaan kuivan rykäyksen. Sitte alotti:

"En olisi suonut, että tahallaan olisi tästä alettu laittautua levälleen silloin, kun on valta olla yhdessä läjässä. Olisihan tässä rypysijaa meille kaikillekin. Vaan eihän tuota ilkeä nähdä, eikähän tässä kaukaista oloa ole tuolla lailla."

Puistalti päättään ja leuka rupesi jätisemään, kasvot tulistuivat ja ääni värisi.

— Kyllä minä sanon, tytöt, sen teille, että sen pitää olla viime kerta tahi silloin suoriatte jalkoihinne minun turvistani. Jos ette tottele, niin...

Sanna leimahti pystyyn, leveä rinta pullistui, kasvot lihottivat kylmänhenkeä.

— Sinun turvistasi! Häpeä toki, jos et ole häntääsi katkassut, jos ei ole häpysi kaikki poutakesänä palanut! Minun turvistani! Häpeä raiska? Minä sanon vieläkin, että häpeä ja muistele, kenen kotona sinä olet rehentelemässä, ja meitä orjana pitäisit omassa kotonamme! Siitä syystä, sen minä sanon, että jos vaan et anna hallitusta meille ja polta niitä isän liittokirjoja, niin tästä pesästä ei pidä olla hyvää enemmän yhdellä kuin toisellakaan. Meidän tämä on vaivannäköä. Me sinunkin olemme elättäneet. Aikoja sitte olisivat jo luusi rauniolla olleet, jos emme olisi vetäneet eteenpäin. Semmoiset kaulavillat siitä hyvästä työstä on saatu.

Pentin leuka vielä jätisi, polvet lokattivat ja ääni vapisi, kun oikein kirkasten tikasi:

"Siitä ei ole nyt luvuntekoa, ei muuta kuin se tietäkää, että minä olen isäntä ja minun kynsiini teidän kaikkien pitää katsoa! Se tietäkää, että jos ette varastusta heitä pois niin... niin... niin minä sanon, sen minä sanon, että jalkoihinne saatte mennä tästä sillä sanalla! Vaan jos olette oikeina ihmisinä, teette työtä, syötte ruokaa, niin olkaa kuin kotonanne. Mutta varastus pitää loppua tähän! Sen minä sanon... Sen minä sanon."

Sanna polkasi jalkaa.

— Tässä mökissä ei ole mitä varastaisimme; tässä on kaikki meidän omaa. Tässä on alimmat seinähirretkin omaamme! Ja sen vuoksi otamme osamme ihan sormia nuollen, otamme omalla kädellämme!

Vappu: "Otamme ja viemme kuin kotka saaliimme. Saat kyllä katsella avossa suin ja haistella tuulenkyntsiä."

Pentti tulistui, löi vihassa lattiaan mäkivyöt, polki jalkaa ja ärjäsi:

"Minä isäntä olen! Kävelkää jalkoihinne minun kotoani tahi minä näytän! Minä näytän..."

Sannan silmät kiehuivat, räväytti kämmeniään yhteen ja sävähti:

"Sinäkö näytät? Sen haarukka, tuhannen hapsen katti, näytä paikalla ja tule lämminnä käsiini! Nyt katsotaan kuka tässä kentän korjaa, katsotaan, ottaako isäntä selkäänsä!"

Pentti otti rikkaloukolta päreliistakon ja tuimasti lenti Sannan eteen karsinlattialle.

Sanna: "Lyö nähdäksesi! Lyö yksi kerta, et lyö toista! Lyö, näpäse!"

Saara hyppäsi Penttiin käsiksi.

— Älä ruojiin koske! No kuule, Pentti rakas, älä koske! Tappavat ne sinut. Lähde nyt kamariin. Lähde nyt! taivu minuun. No kuule!... En minä anna lyödä. Anna tänne se liistakko... Tuonne nakataan semmoinen ase. No lähde nyt kamariin äitisi ja pikku Matin luo.

Pentti vapisi, ettei tahtonut seisallaan pysyä; lähti Saaran kanssa kamariin ja puhkain ja hampaitaan kiristellen virkkoi:

"Mitäs he muka räkyttävät, että minä en muka tohdi, ei tohdi."

Saara: "Annetaan niitten räkyttää; ole sinä viisaampi. Mennään kamariin, pikku Matilla siellä on ikävä; mummo sitä vaan siellä soudattelee."

Kamariin siirtyi Pentti Saaran kanssa, huiski kädellään ja puhui:

"Voi, voi, kun minä suutuin! Ja lyönyt olisin sitä Sannan ryöhtiä, jos et olisi tullut väliin. Lyönyt olisin, että olisi räpsähtänyt! Ja edestään olisi mennyt. Jos minä lähden, niin katsokoot kallojaan pahennukset!"

"Saara otti Penttiä kädestä."

— Istuhan nyt ja malta mielesi. Ei pikasuus menesty asioissa; sitä katuu mies viime lopussa, se on Jumalan sana.

Muori soudatti nukkuvaa pikku Mattia ja laulaa hyrrytteli. Mutta heti kasvot kirkastuivat, katsahti tuikeasti Penttiin.

Mitä se oli, kun lyödä olisi pitänyt?

Saara: "Eipähän mitään. Se on ollut ja mennyt, antaa olla parsimatta."

Pentti punalti päätään, väärästi suutaan, rykäsi, katseli ympärilleen ja taasen rykäsi, alkoi:

"Nuopahan työt varastaneet jyviä, niin minä menin siitä torumaan, niin silmille vaan hyppäsivät. Niin siitä minä kimpausin ja oli niin likellä kuin kaukanakin, etten lyönyt. Saalissaan olisivat pitäneet."

Muori löi käsiään yhteen, vihelti ja niekutti päätään.

— Vai varastivat taasen! Jos tässä maailmassa on ilkeämpiä ihmisiä, ja vielä nämä sitte vastustelemaan! Kun et lyönyt! Jos minä olisin ollut sinun sijassasi, niin minä olisin kairistanut, että olisi tuntunut! Sinä olet semmoinen lehmän häntä, kyllä ne sinulta kohta silmätkin päästä kynsivät! Anna nyt semmoinen kyyti mokomille ruojille; ajahan vaan pois! Aivan ne sinut hävittävät ihan puille juurittomille, jos et ajoissa näytä mikä hoo on. Näytä aivan paikalla mistä hotu lähtee!

Pentti: "Varastaahan ne uhkaavat eteenkin päin."

Muori: "Kas sitä! Enkö minä arvaa ja enkö minä ole jo sitä sanonut, vaikka sinä et ole uskonut. Vaan vanha koira se ei valhetta hauku. Vai uhkaavat varastaa! Sinä olet hullu, jos et aja noita piruja tästä! Nyt ne vasta oikein yltyvätkin, kun näkevät, ettei sinussa ole minkäänlaista pontta. Ja siihen toteenko minä sinun puoltasi pidin ja sinun onneasi valvoin silloin, kun Pieto-vainaan viekottelin niitä välikirjoja tekemään. Ei uskoisi miten huolimaton sinä olet. Tottele nyt yksi kerta minua ja aja nuo talosi yöttäjät tästä niin kauas, ettei kuu kuule eikä päivä näe."

Pentti katsahti tulisen silmäyksen muoriin.

— Eivät ne tottele minun käskyäni. Johan minä sanoin äsken, että mennä pois, niin siitähän ne yltyivät vaan päälle terhentelemään.

Muori: "Mene nimismiehen luo! Ruunun käsi on raskas, kyllä sitä tottelevat! Mene vaan ihan paikalla nimismiehen luo: selitä sille aivan kannalleen, niin kyllä sieltä apua lähtee. Nimismies on minun vanha ystävänä, kyllä se lähtee avuksi ja katsotaampa sitte, kauanko kinnistelevät. Mene vaan ja tottele minua."

Pentti kävi ulkona. Tuli kamariin takaisin. Meni taasen ulos ja seisoskeli nurkkavierissä. Tuli taasen kamariin. Katsoi ikkunasta sumuiseen ilmaan. Otti puikon lattialta, veitsen tupestaan. Istahti rahille, kumartui, pani kyynäspäät polvilleen ja alkoi vuoleksia sitä puikkoa. Rykäsi hän ja nielasi tyhjää. Arveli sanoa, mutta ei oikein tiennyt mitä sanoisi.

Muori tiuskuen puheli.

— Mitä sinä arvelet? Ei se parane pitkittäin. Tahi jos et sinä lähde, niin minä lähden. Ilkeätkö nähdä että minä lähden sinun asiallesi? Sano heti! minä en ilkeä nähdä tuommoista ämmittelemistä.

Pentti rykäsi ja vapisten virkkoi:

Minä olen niin kahdella päällä. Ei niitä ilkeäisi ajaa pois, heidän talonsahan tämä on. Jos eivät varastaisi, niin en mitenkään raskisi ajaa niitä pois.

Muori kauhtui ja oikein hartian-voimasta rupesi säksentämään:

"Sinä hullu, hulluista hulluin! No kaikkia kuulette! Vie mieli mokomalta torakalta. Jo minun saappaassanikin on enemmän järkeä kuin sinulla!"

Saara huiskutti kädellään muoriin.

— So-so, vähemmällä se nyt taasen välttää. Herää tuo lapsi vielä tuommoisesta pärinästä ja pouhinasta. Eikös herännyt siihen juonittelemaan.

Saara laskeusi polvilleen kätkyen luo ja tarjosi ruokaa kätisevälle lapselle ja rauhattomina värähtelivät kasvot.

Matti kun sai ravintonsa, niin tyytyväiseen hymyyn levisivät lössäkät kasvot ja yhteen nipistyivät märät huulet. Saara naureskeli tekonaurua lapselleen.

— No joko sinä nyt söit? sinä äitin pullukka, sinä semmoinen pulleron pallero. Et tiedä vielä mitään. Nuku nyt, pane nyt umpeen tuo korea silmä. Mummo tulee soudattamaan ja laulaa koreasti. No nuku nyt. Is-sis-siis sis sissis.

Minä laulan lapselleni,
Minäpä laulan lapselleni;
Kieltä pieksän pienelleni,
Kieltäpä pieksän pienelleni.
Minä laulan lammen lummen,
Minäpä laulan lammen lummen;
Meren lummen luikuttelen,
Merempä lummen luikuttelen.

Niin, nuku nyt siinä, mummo soudattaa.

Mummo rupesi Mattia soudattamaan, kutoi sukkaa ja laului:

Venäläinen verikoira,
Venäläinenpä verikoira
Tappoi isän, tappoi äitin,
Tappoipa isän, tappoi äitin.

Saara siirtyi Pentin luo ja puhui:

"Mitä sinä nyt mietit niin allapäin? Kuule nyt minun neuvoani; käy tosiaankin hakemassa nimismies, niin niille siskoille tulee hätä ja ne lupaavat olla meille kuuliaiset. Eivät ne lähde tästä mielellään; kyllä ne tekevät vaikka mitä ennenkuin ne tästä tyhjin käsin lähtevät. Ja eihän niitä tahdota lähtemäänkään, kunhan meille antavat hallituksen ja tyytyvät mitä me toimitamme. Käy vaan nimismies."

Muori: "Vielä nyt niitä arvottelemaan! Kuoltuaan koira tapansa heittää. Varastavat ne sittekin, ei niihin ole luottamista. Anna mennä vaan myötä-möykkyneen. Tottelehan, Pentti, nyt minua, et kadu

kauppojasi."

Saara vilkasi muoriin ja virkkoi:

"No ei sitä nyt niin. Kyllä me Pentin kanssa tiedetään mitä tehdään... Menehän nyt, että joudut tänä iltana takaisin."

Pentti pesi silmänsä, puki pyhävaatteet päälleen.

Silloin muori puhaltti Pentin luo ja sopotti korvaan. Mitä hän lienee sopottanut, sitä ei Pentti näkynyt ottavan varteen, vaan lähti astua viuhtomaan kirkolle päin.

Tytöt olivat siirtyneet askareihinsa. Reeta, Riikka ja Martta olivat karjan-hoidossa. Kerttu ja Auno kehräsivät villoja istuen karsinpenkillä ja polkivat rukkia oikein vimmatusti, että yleinen hyrinä valtasi koko pirtin. Katri pani lämmitystä uuniin. Sanna ja Vappu olivat pesseet silmänsä, kammanneet päänsä ja oviakkunasta katsoen palmikoivat tukkiaaan. Sanna kuikisti akkunasta, katsoi sipeästi ulapalle ja virkkoi:

"Mikinkäs nyt tuo koiranhierin lähti menemään. Katsohan miten se tuo Pentti astua hatmii ja kädet roikavat kuin riusan kieli."

Vappu: "On sillä nyt joku tavotettava, kun on niin toimessaan."

Sanna punalti päätään ja virkkoi:

— Voi, voi, kun minä olen sydämmissäni tuolle vatkulalle. Ei minua muu eikä toinen sai niinkuin se, että hän isännäksi terhentelee. Jos olisi äsken pikkuisenkaan näpässyt vasta-aluksi, niin silloin minä olisin ottanut käsilleni ja olisin siitä tehnyt pehmyttä: minä olin sillä sydämen nousennalla. Ja kyllä se ilman Saaratta olisi pieksättänyt itsensä.

Vappu: "Taulametsään näkyi olevan asia; lotisemaan polvet rupesivat."

Sanna ja Vappu kun saivat päänsä palmikolle, katsoivat vielä akkunaan ja kammalla sukivat hiusmarrolla harrottavia narrinhapenia ja taivuttelivat niitä hiusten mukaan. Sitte Sanna otti uunin hyllyltä villavasun, jossa olivat kahdet kartat; sen vasun pani peripenkille karsinan puoleen ja mykkänä istui vasunsa viereen. Vappu istui toiselle puolen ja alkoivat kartata karttajaksia ja asiat taasen näyttivät olevan entisellään.

Päivä se oli kulunut murkinoille. Saara se kantoi ruuan pöydälle ja Reeta ja Martta toivat apuna. Siihen ruokapöydän ympärille entisille sijoilleen istuivat tytöt syömään. Äänettöminä ja jynkein kasvoin he pureskelivat puolikuivaa ruisleipää ja maljoista puulusikoillaan nostelivat kalavelliä palainsa painoksi. Viimein Martta kysyi:

"Mihin Pentti on mennyt?"

Sanna katsahti Marttaan.

— Onko sinulla sitä ikävä? Vaikka ei tulisi kuuna herran valkeana mokoma variksenpelko, niin en kaipaisi.

Riikka: "Näkyi se menevän kirkolle päin... Minä pahoin pelkään, että meni nimismiestä hakemaan. Kuulin äsken tuonne pihalle, että vanha akka kamarissa kuului sitä hommaavan."

Martta punastui ja lusikka patosi pöydälle.

— Onko se sinne mennyt?

Saara arasti: "Jotakinhan tässä tekee, kun ei ala silmiään auki saada. Hätäisellä on monta ääntä."

Kaikilla välähti outo kajastus kasvoissa ja katselivat toisiaan pyörein silmin. Mutta Saaran kasvat värähtelivät, ei katsonut ketään silmiin ja pala näkyi pyörivän suussa. Sanna vähän alakuloisena virkkoi: "Aivanhan pahenuksilla taitaa olla tosi homma... Kuka uskoi niinä päivinä, jolloin kurjina peikkoina nälässä ja vilussa tätä kotia yksistä tuumin koottiin kuin muurahaiset, että saamme päiväänperin maanneelle jättää ihan sanan puhumatta. Henkeä hipeätä myöten iarrettiin, kuka uskoi silloin! Mitä vasten syntyy tuommoisia!"

Saara lähti pöydästä, meni ulos ja räiskäytti oven perässään kiinni, että akkunat helisivät.

Aunon täyteläiset kasvat jähmistyivät ja katsahti akkunoihin, nypisti suunsa kiinni, hieman punalti päätään ja virkkoi:

"Kyllä se on totta, ettei tässä ilkeä olla, eläköön tai kuolkoon."

Sanna: "Viimeinen vero on näillä poroilla. Pitäkööt nyt koirat! Onsi on taivaan alas."

Vappu: "Lähdetään vaan ihan joka kynsi, niin se niitten on loppu noidenkin, eihän heissä ole eläjää tuskin valmiilla leivälläkään."

Riikan kasvot olivat synkkinä, punalti päättään ja virkkoi:

"Joukollaan toki lähdemmekin. Matta polttaisin kyllä ensin tämän kypenettömään. Sen tekisin ensi työkseni."

Auno: "Sitä emme tee!"

Sanna: "Sitä emme tee kahden ihmisen tähden."

Vappu: "Sitä emme tee kahden tai kolmen ihmisen tähden, vaan ilman niittä savu näkyisi."

Vappu punalti päättään ja lisäsi vielä:

"Jos lähtisi joka kynsi, niin savu näkyisi! Sen sanon."

Kerttu: "Hyi teitä! En olisi uskonut semmoista."

Katri: "Niine hyvineen lähdetään."

Sanna: "Lähdetään ja paikalla!"

Vappu: "Paikalla lähden!"

Riikka: "Samassa avauksessa lähden."

Kerttu: "No emme nyt niin tarvitse, ei tässä tulipalon käsissä olla."

Auno silmäsi vakavan silmäyksen Kerttuun ja sanoi:

"Nyt lähden, ei ole milloinkaan parempi."

Kerttu katseli ympärilleen, kasvot jähmettyivät, laski kyynäspäänsä pöytään, painoi otsansa kämmeneensä, hiljaa mutusteli suutaan ja kyyneliä tippui pöydälle, virkkoi:

"Tottapa lienee paras minunkin lähteä."

Martan silmät rupesivat pyörimään, kasvot tummuivat, itku purskahti ja virkkoi:

"Voi minua onnetonta! Ei minulla lienekkään eläm... Voi, älä tule!"...

Silloin valahti pöydän alle ja rupesi tärisemään. Kerttu ja Auno aukoivat kouria, nostivat penkille ja pitelivät kunnes viihtyi nukkumaan. Auno kokoili vaatteita pään alle ja siihen laittoi Martan nukkumaan. Sikeästi nukkui Martta ja raskaasti aaltoili rinta.

Kesken unehtui tytöiltä syönti, leipäpalaset jäivät pöydälle ja lusikat uiskentelivat vellissä.

Sanna toi aitasta vaatteensa, laski ne penkille ja virkkoi:

"Tehdyssä ei ole tekemistä."

Vaatteitaan poistuivat hakemaan toisetkin tytöt, paitsi Kerttu istahti penkille ja nykäsi päähuivinsa silmilleen. Reeta kiivastui ja virkkoi:

"Tosiko noilla hulluilla on? Ota mieli, lähteä tapposen tahallaan elolta elettävältä maailman rantoja kiertämään. Kaikkia kouhoja! Kotona olen. Olen niinkuin pidetään, pankoot orsille tai parsille. Olipa tämä maailma kenellä tahansa... Kun olisit sinä, Kerttu, edes kotona."

Sen enempää ei Reeta puhunut, vetäsi huivin silmilleen, paiskautui penkin loukkoon; raskaita huokauksia kuului ja hartiat nytkähtelivät.

Vaatteet olivat jo kääritty valkoisiin lakananyyttihin. Pyhävaatteet olivat jo lähtijäin päällä ja huivit silmille nykästyinä seisoivat lattialla. Hartiat olivat painuksissa ja raskaasti nytkähtelivät rinnat. Mutta kohta oikasivat itsensä ja likenivät penkinpäässä kasvoillaan tuhkivaa Reetaa ja hyvästiksi pistivät kätensä Reetan käteen. Kerttu se puristi viimeiseksi Reetan kättä ja virkkoi:

"Pidä sinä Martasta huoli."

Sitte kääntyivät, ottivat vaatenyytynsä selkiinsä ja pyöreät tuohivakat käsiinsä ja lähtivät Ahtolaan päin astumaan. — — —

Pistäysivät Ahtolassa emännän pakinoilla, mutta eivät siellä kauan viipyneet, vaan lähtivät ulomma tuntemattomaan maailmaan.

Tie kulki Hyllyäiskeron sivutse. Tytöt nousivat keran harjalle, katselivat kaukaisiin tuttaviin seutuihin ja harmaan hunnun peittämiin vuoriin. Mutta yksi ja toinen rinta pullistui, kasvot vetäysivät kurttuun ja lukemattomia kirkkaita kyyneliä karisi sammaleen.

Hetken perästä Kerttu virkkoi:

"Häpeä sanoa, kipeä kärsiä, mutta kyllä minä palaan takaisin kotiin."

Sanna kohotti päätään.

— Kotiin! Se vasta oli sana! Kerttu katsoi kotiin päin.

— Vielä palaan kotiin.

Sanna: "No mieltä melkeä pitää, jota aina tarvitaan!... Mitä sinä nyt ajattelet? Nythän sinä vasta siellä vihatuksi joudut."

Kerttu virkkoi päättävästi:

"Martan ja Reetan tähden ja... Saarakin on minun siskoni. Hän ei ole minulle paha, kun pyydän kaikki anteeksi."

Vappu: "Pyydät anteeksi ja rukoilet armoa!"

Kerttu: "Jos niin tarvitaan."

Riikka: "Surma ei ole tervaa karvaampi. Kun on tänne asti päästy, niin kyllä sitä nyt mennään! Se on tehty joka on aiottu; en palaa minä."

Katri: "Sen minäkin sanon."

Sanna: "Sen minäkin sanon. Vaikka kumolleen meni maailma, niin sen saumoissa matelen kuin torakka; kuolen kuin tarvitaan."

Auno: "Kyllä se oli Martalle hyvä, jos menet kotiin, mutta en minä viitsi palata. Ja voithan vastakin lähteä, eihän mesimätästä ole meilläkään, mihin menisimme."

Vappu kohotti päähuiviaan, pyyhki kasvojaan ja puri huivinsa nurkkia...

— Kyllä, kyllä se on hyvä siltä puolen, mutta lähdöllään hän rikkoja ruopi silmilleen. En minä palaisi, enkä palaa kun kerran lähdin. Parashan on meidän jättää, joka kuitenkin on jätettävä. Riennetään nyt!

Kerttu pisteli kättä toisille siskoille, otti vaatenyytynsä selkäänsä, vakan käteensä ja huivi silmillä lähti kävelemään Pietolaan päin. Toisetkin tytöt ottivat neuvonsa, silmäisivät vielä ulapalle ja lähtivät umpinaisin mielin äänettöminä kävelemään, jaloissa karskoi kuurainen tanner; korkeudessa kaarteli kalpea taivas. — — —

Saara tuli pirttiin; huivi tupotti silmillä ja itsekseen puheli:

"Jumala nähköön tätä tyhjyyttä!... Martta parka!... Ka Kerttuko?... Kerttu kulta! Kerttu, Kerttu, olethan kotona! Voi, voi, kun on hyvä! Nouse nyt pois, tyhjää on itkeminen. Hyvä Kerttu, nouse nyt pois! ja kerro missä toiset... Mihin ne toiset joutuivat?"

Kerttu nousi istulleen, vetäsi päähuivinsa silmilleen.

— Ne menivät.

Saara: "Mihin?"

Kerttu: "Sinne, johon lähtivätkin."

Saara: "Aivanko iäkseen?"

Kerttu: "Ei suinkaan ajakseen"...

Saara: "Jos olisi se Auno tullut takaisin, niin en olisi toisista perustanut. Ettehän sinä ja Auno ole varastaneetkaan enkä toki mitenkään uskonut, että Auno menisi. Ei ole ollut väärää sanaa."

Kerttu: "Mitä sinä nyt puhut varastuksesta. En minä kehtaa kuulla."

Saara: "No enhän minä sinulle puhu. Et usko, kuinka ihastuin, kun näin sinut, sinä olet ollut minulle rakkain koko joukosta. Ainakin minä luulen, että Sannan ja Vapun syy on tuohon varastukseen, josta on koko tämä seikka... Antaapas heidän käydä koettelemassa, eiköhän siellä kylmä haise nenään... Kun olisi vielä Auno tulemoina. Mutta hyvä, voi, voi, kuinka hyvä, kun sinä tulit! Kyllä me nyt elämme kuin punapälvessä!... Älä ole milläsikään; unhotetaan kaikki... Siitä se muka tuli tytöillä kopina, kun tämä eläminen on minun ja Pentin nimissä. Selkäämmekö me tämän otamme? Eikähän siihen asiaan ole minun syytäni."

Kerttu katseli tuimasti Saaraan.

— Sinun syytäsi! Pane suusi kiinni niin on paras.

Saara: "Ajattele, hyvä ihminen, vähä sanoissasi. Jospa itsekin olisit ollut minun sijassani. Minä olen vuosikausia kärsinyt ja painanut pahkani enkä ole virkannut mitään. Mutta kun nyt ei säily seinäinkään sisään, niin sitä et olisi ollut sanomatta sinäkään"...

Kerttu: "Se asia ei parane suusi pieksännällä eikä lipostelulla."

Ja paiskautui jälleen penkin loukkoon huivi silmillä ja virkkoi ankarasti:

"Pane suusi kiinni! sanon minä."

Saara seiso lattialla, Sormi meni suuhun kuin pahasella lapsella; kasvot vähän kalvistuivat. Kainosti hän katseli Kerttua ja virkkoi:

"Kyllä minä olen siskosi, hyvä Kerttu. Ja tässä on koti ollaksesi aivan samallinen kuin ennenkin. Sen saat uskoa. Mitä sinä huolit muorista ja Pentistä. Eiväthän nuo ole taloa hävittäneet eivätkä vasta-aluksi virkanneet ei väärää sanaa."

Kerttu ei virkannut mitään, hengitti vaan raskaasti ja käsillään piteli kasvojaan. Saarakin seiso äänetönnä lattialla ja hyppysiään pureskellen katseli Kerttua.

Reeta tali pirttiin karjanhoidosta. Leimaavin silmin juoksi Kertun kaulaan.

— No hyvänen aika! Kerttu, Kerttu! Luulin korvaini valehtelevan, kun kuulin puheesi äsken tuonne kartanolle. Voi, voi kun oli hyvä, että palasit! Ei mikään ollut mielestäni niin paha kuin sinun lähtösi. Voi, voi, kun tulit!

Reeta istui Kertun pänpohjiin, pani kätensä Kertun olkapäälle, virkkoi:

"Mihinkäs ne muut?"

Siihen katkesi Reetan puhe, kun muori tuli kamarista pirttiin, seisahti keskelle lattiaa, pyöritti sormellaan ja vihelti. Sitte nauraa rähähti ja virkkoi:

"Kas, kas! Enkö arvannut, että pystyyn tie nousee. Siinä se nyt oli! Hahhahhah! Voi raukka! Akka tieltä pyörteleikse. No kaunis kunnia! Hahhah!"

Saara mulautti silmiään.

— No välttäähän tuo jo... Nukkuuko se Matti?

Muori: "Nukkuupa tuo."

Saara lähti pihalle ja mennessään visahti: "Muori, minulla on asiaa."

Muori poistui Saaran jälkeen.

Reeta kokoili kaikkien toisten tyttöin jokapäiväiset vaatteet, pani ne kunkin erilleen, sitoi sukkanauhalla nippuun ja virkkoi:

"Vien talteen, eipä tiedä milloin ne ovat niitä tarvitsemassa. Ja jospa eivät tulisikaan, niin kyllä aika tavaraa kaupitsee."

Kerttu otti rukin eteensä ja karttajasvasun viereensä ja huivi silmillä alkoi kehrätä villalankaa. Siihen tuli Reetakin tekemään karttajaksia.

* * * * *

Ilta oli jo pimennyt pimeimmälleen, kun Pentti tuli kamariinsa ja nolona istui kätkyen vaiheelle, jota muori heilutti jalallaan ja kutoi sakkaa. Muori se parhaillaan kaventi sukan kantapäätä. Viides puikko oli hampaissa; ei joutanut puhumaan Pentin kanssa. Vaan kun sai kavennetuksi ja pääsi kutomaan näpintarkalta ja viideskin puikko joutui asiaan, niin katsahti hän iloisesti Penttiin.

— Kävitkö nimismiehen luona?

Pentti: "Mitäpä minä hänessä kävin."

Muori: "Näitkö niitä majanmuuttajia?"

Pentin kasvoissa välähti, katsahti muoriin ja vitkaan kysyi:

"Ketä?"

Muori: "Etkö sinä tiedä? No tyttöjähän niitä meni, ettei ole kotona kuin Kerttu, Reeta ja Martta, Kerttugin lähti, mutta kylmältä taisi ruveta nenään haisemaan; paikalla palasi pois. Toivoneeko sille Korteniemen Juusolle, koska se näkyy täällä kulkevan, mutta kyllä minä saatan siihen väliin pistää likaisen sormeni. Niin, pois tuli Kerttu ja mahtaa tulla sama toisillekin. Kyllä minä uskon, että heti sieltä routa porsaat kotiin ajaa. Vaan kyllä siellä kuitenkin virsusulat palaa. Eivät ne ole niin ylpeitä palattuaan. Ja onhan niille hyvä sanoa. Kyllä niille nyt on helppo nenän päälle astua, Vetäkööhän luunsa vielä tänne, mokomat varsat!... No kyllä se oli mainio asia, kun sinä sittekin lähdit sinne nimismiestä hakemaan. Sitä pakoon ne menivät. Antaapa ruojain koetella, tokko siellä oppivat tuulen tuntemaan, taivaan tajuamaan. Ovat ne olleetkin tässä koirina silmillä, vaan koettakootpa nyt! Kutti, kutti moniaankaan kerran!... Mutta luulen toki, että sivulleen tuo Kerttu nyt siipensä panee, koska hän takaisin palasi... Mutta missä asti sinä kuitenkin kävit?"

Pentti: "Kävin vaan tuolla puolen Koljolan."

Muori: "Miten sinä siitä palasit?"

Pentti: "Tuli vastaan Heinälähden ukko... Käski sanoa terveisiä."

Muori: "Heinälähden ukko! Vai tapasit ukkoa! Se on ollut minulle tuttava aivan pienestä pahasta. Niin, niin ystävällinen ukko. Jos ei siinä ole kunnan ukko, niin ei tässä maailmassa! No mitä se ukko sinulle sanoi?"

Pentti: "Sanoi se, ettei saa tyttöjä ajaa omasta talostaan."

Muorin kasvot punastuivat, ketkautti niskojaan ja virkkoi:

"Hyh, omasta talostaan!"

Sitte tulistuivat kasvot ja silmät paloivat, punalti päätään.

— Tämä on sen talo, joka saada voipi. Ei tarvita tähän asiaan Heinälähden ukon eikä kenenkään mahtia. Kyllä tietään mitä tehdään... No mitä se sitte sanoi?

Pentti: "Oli oikein vihassa ja sanoi, että kun hän olisi tyttöin sijassa, niin halkohännässä laittaisi meidät pois."

Muori: "Ka tuo sen tulen ruoka mitä sanoo!... Hyh! Vai halkohännässä laittaisi meidät pois!... Juurillaan tässä ollaan!... Vai halkohännässä!... Jos minä olisin ollut, niin minä olisin haukkunut silmät täyteen mokomata neuvonniekkaa. Ei minua olisi umpisuuhun puhutellut... No mitä se muuta sanoi?"

Pentti rykäsi ja katseli kenkiään.

— Sanoihan, että muistakaa yhdeksättä käskyä. Muori: "Vai siihen tuo kanalia vielä vetosi!... Hyh! ompa muutakin... Kyllä me muistamme käskyt ja kiellot ja tunnustukset niin tarkkaan kuin hänkin. Jos

me tämän talon valtaamme tytöiltä, niin me valtaamme laillisesti. Jos ei ukkovainaa olisi tätä luvannut, niin emmehän tätä tahtoisikaan. Luvatusa lahjastahan me pidämme kiinni. Ja omastaan joka kiinni pitää, niin se ei ole synti ei kuuna päivänä, saarnatkoot vaikka kymmenettä käskyä!... Etkö sinä sille sanonut?"

Pentti: "En."

Muori: "Sinä olet semmoinen lehmänhätä! Sinussa ei ole sanoja. Olisihan minulle tullut sellaisia puhumaan, olisippa nähty, tokko tyystyy. Minä olisin kohti partaa antanut sanan sanasta, kaksi parhaasta... No sitäkö sinä tottelit, ettet mennytkään nimismiehen pakinaan?"

Pentti katkoi näpissään pientä puikkoa.

"Sitä minä tottelin, kun se sanoi, että tähän asiaan ei ole oikeutta nimismieheltä, kun ei ole tehty mitään rikosta."

Muori löi käsiään yhteen, silmät remahtivat, suu aukesi ja niekutti päätänsä.

— Herra Jumala, tehty mitään rikosta! Ei ole tehty rikosta, kun on varastettu talo kuoriksi No etkö sinä sille hullulle sanonut?

Pentti kynsäsi korvallistaan ja kohotti hartioitaan.

— Kyllä minä sanoin, mutta se sanoi, että omaansa ne ovat ottaneet.

Muori: "Vai omaansa ottaneet! Hyh! Kyllä minä nyt kuulen, mistä tuulee... Vai niin tuo kanalia!... Kyllä ei sula minun sydämmeni ilman, etten sitä ripitä. Missä ikänä vaan tapaan, niin haukun ihan suun synnyttömään. Ei jää sanomattoman saaren päähän... Ja sinä uskoit sitä niinkuin vanhaa ruunaa ja lähdit takaisin. Eikö se ollut ilkeä taipaleelta palata?"

"Akka tieltä pyörteleiksen, ei uros pahanenkana.

"Se on vanha sananlasku. No eikö sinusta ollut ilkeä palata taipaleelta, kun kerran olit asialle lähtenyt? Periltä on hyvä palata, sanotaan."

Pentti: "Eipähän, kun se Heinälahden ukko niin sanoi."

Muori: "No sinun kanssasi ei kehtaa puhua. Sinä et älyä toisen puheesta enempi kun sika tuulimyllystä! Minä nyt olen koettanut tohottaa päähän tokottamallaakin. Niin käypi vihakseni, että kohta potkasen. Mene pois siitä silmistäni, mokoma ruoja! En ilkeä nähdä!"

Pentti nousi seisalleen ja käveli pirttiin, jossa Kerttu, Reeta ja Martta pystyvalkean luona mytyssä suin polkivat rukkejaan. Rahille istui Pentti. Äänettömänä ja syvämielisenä tylsästi katseli pystyvalkeaan ja vuoleskeli ja vuoleskeli puikkoa viroiseen. Viimein äiti kantoi pikku Matin pirttiin ja laski sen isän syliin ja virkkoi:

"Tässä on sinulle käsityö; minä otan tuolta karttuukset ja teen kehrurille karttajaksia."

Matti isänsä sylissä nojasi selkensä isän rintaan ja suu pyöreänä sinisillä silmillään raukeasti katseli jynkkää lakea kohti, joka nokisena tyhmästi hymyili honkaisen pystyvalkean liemakassa ruusuvalossa. Mutta tuokion kuluttua alkoi soluttautua lattiaan ja käsiensä varassa hiihättäutuen ryömi Saaran jalkain eteen. Kekolla niskoin katsella remautteli äitiin. Sylki valui pyöreästä suusta ja kahden kouran kiskoi hameen helmoja päästäkseen ylöspäin ja kasvot aina väliin kurtistelivat.

Saara: "No kauaksikin siitä sitte oli rauha."

Otti pojan syliinsä ja jatkoi:

"Voi sinua vähkyrä, kun sinä et muualla olisikaan kun äitin sylissä!"

Seisauttivat työtökin rukkinsa, laskivat kätensä helmoihinsa ja päät vähän niskoille heitettyinä välinpitämättömästi katselivat, kun vastapannut tervashalot iloisesti tuohtuivat palamaan.

Mutta Korteniemen Juuso astui pirttiin ja lausui Pentille hyvän illan. Kertun kasvot leimahtivat punaisiksi, ei katsonut Juusoon, vaan nykäsi huivin otsalleen ja rupesi allapäin kehrätä huristamaan. Juuso istahti penkille, kopisteli lunta kengistään. Katsahti Kerttuun ja rykäsi kuivan rykäyksen. Taaßen katsahti Kerttuun, mutta Kerttu ei ollut tietävinään; kehräsi vaan punastuksissaan.

XXIX.

Kevät oli jatkunut päiviä. Kirkkaana kaartelevassa lännessä säteili Huhtikuun illan virkeä loimo.

Saunatiellä seiso i Kerttu ja katseli lännen metsiä ja hiljakseen laulella lurkutteli:

Viis oil' tyttöä emolla, viispä oil' tyttöä emolla, viisi lasta vanhemmalla, viisipä lasta vanhemmalla. Läksi tyttö puolukkahan, läksipä tyttö puolukkahan. Toinen läksi mustikkahan, toinempä läksi mustikkahan. Kolmas koitti pähkinähän, kolmaspa koitti pähkinähän, neljänsi kesäkalahan neljänsipä kesäkalahan. Viicensi jänön jälille, viiensipä jänön jälille, koukkupolven polkumille koukkupa polven polkumille.

Mutta sattuipa Korteniemen Jussi metson amunnasta palaamaan Pietolan kautta. Hän näki Kertun seisomassa, niin ojenti suksensa sitä kautta. Kerttu kun näki Juuson hiihtävän kohti, niin alkoi laulaa:

Mistä tunsit tuhma tulla, mistäpä tunsit tuhma tulla, epäkelpo tien osata, epäpäkelpo tien osata tähän kuuluhun kotihin, tähämpä kuuluhun kotihin, kaunihisen kartanohon, kaunihisempä kartanohon?

Juuso huohotti väsymyksestä, pyyhki hikeä otsastaan ja pyssysnä pisti lumeen pystyyn, virkkoi:

"Kun saisitkin tielle kuin palkattu! Olen ollut aikeessa monet kerrat lähtemään; mutta ei ole saanut aikaan, kun pitäisi niiltä vanhuksilta silmät puhkaista. Kun nyt ovat saaneet vihjaa meidän hommista, niin näkyvät varovan."

Kerttu: "Eivätkö ne vieläkkään antaisi sinun täällä käydä?"

Juuso: "Eiväthän ne antaisi."

Kerttu naurahti suupuolellaan.

— Ei pidä käydä, kun ei suvaita.

Juuso: "Nytpä sattui matka, että eivät tiedä."

Kerttu: "Kyllä huomenna tietävät. Kunhan tuo meidän muori tietää, niin kyllä se siirtää sanan..."

Juuso: "Mutta mitäs sinä olet ajatellut niistä hommistamme, joita on joskus puhuttu?"

Kerttu punastui ja kainosti käänti kasvonsa maahan päin. "Mitäpä minä lienen... Mitäs sinä?"

Juuso hieman punastuksissaan allapäin seiso i, katsoi kenkiinsä ja sauvallaan koputteli kenkensä kärkeä, virkkoi päättävästi:

"Minulla se on ollut täytenä totena."

Kerttu: "Hyh! Ilman veikkonen ulkopuolelta hampaiden!"

Juuso vähän kohotti päätään.

— Miksikä sinä niin sanoit?

Kerttu: "Siksi, kun et antaisi tietää vanhuksillesi. Ei sitä piillen pirttiä pidetä, se on vanha sananlasku."

Juuso: "Ei sitä sitte kun tosi tulee salatakkaan vanhuksilta."

Kerttu ei virkannut mitään, katseli kynsiään ja pureskeli niitä.

Juuson ahavoituneissa kasvoissa värähteli arka punastus.

— No mitä arvelet, saisiko tuoda kihlat?

Kerttu katsoi kainon silmäyksen Juusoon, mutta suuret silmät leimahtivat niin kummasti.

— Kihlat!... Tottako sinä puhuit?

Juuso: "Milloinpa minä olen valehdellut? Sano pois suusi puhtaaksi. Minulla on kiire kotiin... Vai etkö sinä luota minuun?"

Kerttu tarttui Juuson kaulaan.

Kyllä minä luotan sinuun.

Juuso: "Nyt uskon... Jää terveeksi! Heti tulen käymään."

Kerttu heitti Juuson irti, pyyhki sormensa nenillä silmänsä aluksia ja suurin silmin katseli Juusoa.

Juuso otti laukkunsa selkäänsä, pyssynsä viilekkeestä kainaloonsa ja elävästi loihahtivat silmät Kerttuun. Yritti lähtemään, mutta seisahti vielä, näytti tahtovan sanoa vielä. Mutta portille ilmautui muori, niin heitti vaan viipyvän katseen Kerttuun, virkkoi:

"Jää terveeksi!"

Kerttu kierti käsivartensa ristiin, puristi ne rintaansa ja hehkuvin kasvoin virkkoi:

"Mene tervennä!"

Juuso laski sauvansa lumeen, työntyivät etunojoihin ja potalti eteenpäin. Sukset ne kahisivat riitteisellä hangella sauvan suoverot kitkahtelivat pukateissa. Voimakkaasti nytkähtelivät Juuson leveät hartiat ja mukavasti taipuivat jäperät polvet. Kerttu katseli jälkeen. Mutta kun Juuso katosi metsän suojaan ja kuulumattomaksi kauteni suksien kahina, niin silloin Kerttu rientti pirttiin ja virkeinä säteilivät suuret silmät. Meni akkunaan; katsoi sinnepäin, johon Juuso meni. Kääntyi, meni toiseen akkunaan ja katseli ulos. Palasi siitä, käveli lattialla eikä tiennyt mitä tekisi. Kissa unisena kyhnötti pankolla. Sen otti siitä syliinsä; kanteli sitä ympäri pirttiä ja puheli:

"Voi sinua, Mikko Matin poika, kun sinä siinä niin unisena nököität! Et näytä huolivan et tälle ilmalle, Nokinen on jo rintasi. Voi, voi, kun sinä hyriset niin ystävällisesti!... Minäpä käyn maitoa mirrilleni."

Poistui ulos, toi maitoa ja laski sen lattialle.

— Kas tässä! Kis, kis, kis! Tule nyt syömään maitoa... Ka niin, tässä on maitoa!... Voi, voi, kun on makeata tuo lämmin maito! Kylläpä sinä nyt mielissäsi nostelet noita kypäliäsi. Mutta tylsät ovat nuo silmäsi: tuskin sinä näet kauemmas tuon kuppisi laitoja.

Kerttu heittäytyi lattialle kissan luo pitkäkseen ja katseli kissan syöntiä, kun se päätään niekuttaen ja silmiään raotellen ripsakalla kielellään lakkaa lipiskoi maitoa. Sitä hän katseli ja naureskeli itsekseen.

Reeta: "No mikä tuolle ihmiselle on tullut, kun hupsuaa tuon kissan kanssa? Ho ei uskoisi kun on hupsu aikuisen ihminen! Kun rypee lattiassa pitkänään kuin huima lapsi ja nauraa ihan tyyni tyhjällä!"

Martta katsoi sipeästi.

— No mikä sillä nyt on imelä säkki leuan alla. No etkö sinä nyt ennen ole nähnyt kissan syöntiä?

Reeta: "Hupsuksi kai se nyt on tullut!"

Kerttu keturoi lattialla kissan luona ja puheli:

"Tuo kissa on niin soma, kun näyttää syövän ihan unissaan... Voi sinua Mikko, kun sinä olet niin laiskannäköinen, katselet niin tyhmännäköisesti. Mutta kyllä sinä taasen, kun pälvä vaan tulisi, niin kärsiväisenä sinä odottelet hiirtä koko keväisen päivän kyyristyneenä pensaankuonon tyveen. Sattuupa silloin hiiri lähenemään, niin silloin sinä kupsahdat niskaan. Ja kyllä silloin löytyy terävä kynsi tuosta pehmoisesta kypälästä, tuosta kypälästä, joka nyt on pehmeä kuin ukontuhnio. Ja puhdistuu silloin porosta tuo kirjava turkki."

Kerttu nousi lattialta, otti kissan käsiinsä, istahti penkille, silitteli sitä helmassaan ja jatkoi:

"No nyt sinä nukut taasen siinä minun käsivarrellani ja rinta kehrää vaan. Voi sinua Mikko Matin poika, ei sinulla ole huolta enempää kuin mökin Maijalla: syöpi mitä suusta kulkee, nukkuu mitä kerkeää!"

Martta: "No eikös ole hupsu tuo ihminen, kun laittausi tuon kissan kanssa iltakaudeksi leikkimään kuin pahanen lapsi!"

Saara tuli ulkoa ja naurunhymyssä virkkoi:

"Kerttupa tuli oikein iloiseksi kuin Juuson näki. Mitä se Juuso sinulle sanoi, kun mieli tuli niin rattaisilleen?"

Kerttu hieman säpsähti, leimautti Saaraan kysyvän silmäyksen.

— Mitä Juusoa?

Saara: "Juusoa, Juusoa. Muori sanoi, että äsken tuolla saunatiellä oli yksi Juuso."

Reeta: "Niin, vai Juuso siellä oli! Ilmanko se... No kyllä minä nyt yskän ymmärrän, vaikka en rykiä taida. Vai Juuso siellä kävi!... Mutta mitä siitä Juusosta on taikaa! Se on semmoinen puolivillainen, että se kun ympäriinsä pyörähtää, niin on toiset tuumat."

Saara: "Ei sen Juuson kosinnasta taida olla taikaa. Se putoaa kuin rikka hevon hännästä. Sen lupaukset ja aikomukset eivät sen enempää pidä kotiaan. Onhan se Juuso jo kosinut monta, se on jo monta tyttöä saattanut pahoille mielin."

Kerttu: "Ilman leikillään kosinut muita! Eihän sitä yhdestä monelle. Eihän sitä ole muut saaneet, jonka minä saan."

Saara: "No onhan tuo sinua paimentanutkin sitte rippikoulun kuin lempo lautamiestä; ei tuo kumma, jos tuosta viimein tosikin tulisi."

Kerttu kun ei enää ollut kuulevinaankaan, eivät toisetkaan jatkaneet, vaan laittoivat vuoteitaan. — —

Asetuttiin yönlepoon. Siinä yönkajaksen uinuvassa hämärässä makasi Kerttu vuoteen reunalla. Mutta uni ei näkynyt tulevan, kirkkaina siirtelehtivät silmät vielä silloin, kun pohjoisen metsien helmasta kiilui kevätyön kirkkain kaju. Mutta painuivat kuitenkin viimein umpeen.

Huomenaamuna oli Kerttu vähäpuheisena. Kävellessään ei näyttänyt katselevan minnekkään, teki vaan askareitaan, jotka olivat Sunnuntainakin tehtävät. Vaan kun sai huoneet lakaistuiksi, astiat ynnä muut järjestykseen, niin istui Martan viereen penkille istumaan. Katsahti ympäri pirtin, nykäsi huiviaan vähän silmille; katseli kynsissään valkeita pisaimia ja virkkoi:

"Juoruavan minusta näytään, kun on noita pilkkoja kynsissä... Mitähän lienee ollut, kun tänä aamuna unissani sain kihlahuivin, semmoisen keltaisenkirjavan silkkihuivin, juuri samallaisen kuin Tervaniemen Riikalla. Sitä minä katselin ja sanoin itsekseni, että 'no mitähän Reeta ja Martta sanovat, kun näkevät minulla päässä tämän huivin. Kyllä vielä monella muulla silmät repeää, kun tämän näkevät. Voi, voi kun tämä on hyvä!' sanoin, kun se niin moniväriseltä harmitti päiväpaisteessa. Ja kaikki tuntui niin hyvälle. Kaikki oli niin mukavata, niin lienteätä ja väljää, että tuntui menevän kuin alamäkeä; ei muuta kuin luotella vaan. Olin sitte eräässä talossa pyttyjä kuorimassa. Hyvin puhtaita pyttyjä kuorin isoon kirnuun, mutta jokaisen pytyn laitaan heitin koirankielen verran viiliä, panin ne pitkälle valkoiselle rahille rinnakkain. Mutta siihen ilmautui joukko pulloposkisia pienokaisia, jotka suurilla lusikoilla pistelivät sitä viiliä ja syrjäsilmillä mulauttelivat toisiinsa milloin toiselta loppuu... Voi, voi kun ne olivat lystiä valkotukkaisia, toinen toistaan vähän pyylevämmät ja piimäpartaisina siinä katselivat. Niilo se oli pienimmän pojan nimi, ei osannut oikein puhuakkaan. Ja aina se muutti lusikan vasempaan käteen ja sitte syödä tolskasi ja toiset puolet karisi rinnoille. Pieto se oli niistä vanhin. Se joutui Niilolta viiliä ryöstämään. Niilo hosui välisellä lusikallaan Pietoa ja alkoi parkua. Siitä heräsin... Mitähän lienee ollut olevinaan se uni."

Martta: "No se nyt ei ole muuta ollut, vaan olet semmoista ajatellut nukkumaan ruvetessasi."

Reeta tuli pirttiin lehmien hoidosta, pyyhki kylmästä punastuneita suuria käsiään karkeaan esiliinaansa ja istahti Martan ja Kertun viereen.

* * * * *

Kaksi viikkoa oli kulunut. Keväisen Lauantai-illan vileässä hämärässä istuivat tytöt pyhäksi ripsutun pirttinsä leveällä karsinapenkillä, kamppailen kylpemässä kastuneita päitään ja helmoissa letitetyt palmikkonauhut. Löylyn tulehduttama punastus oli puhtaissa virkistyneissä kasvoissa. Tytöt istuivat äänetönnä, katsellen jalkoihinsa Riikan ompelemia lipposkenkiä, jotka avonilkkaseen oli pantu siksi, etteivät jalat likautuisi. Ja hohtavana paistoivat vahvat nilkat lyhkösten helmain ja matalain ruojuvien väliltä. Siitä Kertun ajatukset näkyivät kulkeutuneen muistojen teille niin kauas, että sinne eksyi kokonaan. Silmät selällään katsoi värähtämättä lattialla olevaan kenkärajaan, jonka oli koiran penikka siihen vetänyt penkin alta. Ei värettä liikkunut punasenpuuhakoilla kasvopäillä. Ja eloton tyyni kajastus levisi pyöreänleveään otsaan. Siinä kädet helmaan unehtuneina istui Kerttu kuin kivetetty ja heräsi vasta, kun Juuso oli jo kerjennyt kävellä puolilattiaan, jossa päätään nyökäyttäen virkkoi kainosti hyvän illan.

Kertun kasvot leimahtivat, joka jäsen värähti, pemahti kuin puisteleva kana ja hätäisesti joutui virkkamaan:

"Hyvää iltaa! Tule tervennä! Minä ajattelin juuri sinua." Kerttu kiirehti tervehtimään; pisti Juusolle kättä ja virkkoi:

"Terve, terve! Kun on kylmä käsi kuin jääkalikka ja punaset kuin hiili! No miten sinä jaksat?"

Juuso se istui penkille ja vitkasi ruskeilla suurilla silmillään Kerttuun; matta kun Kertun silmät sattuivat vastaamaan iloisesti, niin ujona ja hieman hämmästyneenä kumartui allepäin ja vastasi:

"No yhden päivän kerralla."

Kerttu istahti Juuson viereen. Silmät säteilivät ja suu hieman mutuili. Näkyi tahtovan sanoa jotakin, mutta sitä ei tullut, katseli vaan Juusoa.

Juusokaan ei näkynyt tietävän mitä sanoisi. Otti sarkatakkinsa povesta Valkoseen riepuun sievästi käärityn käärön ja pisti sen Kertun helmaan. Kertun rinta nytkähti ja säihkyvin silmin pisti sen kainaloonsa. Lujasti puristi hän Juuson kättä ja katsoi viipyvän katseen Juusoon.

Reeta ja Martta hyppäsivät Kertun luokse, kokottivat kätensä ottamaan kääröä Kertulta. Reeta virkkoi:

"Minkä sinä sait? näytäppä."

Kerttu lähti juosta kalpasemaan ulos, mutta sattui rahi eteen. Kerttu rymähti rahiin; rahi meni kumoon ja lattialle kimposi Kertun kainalosta käärö.

Jyry kuului kamariin. Saara puhalti kamarista pirttiin katsomaan ja punastuksissaan virkkoi:

"Mikä se jyräkkä?... Seinätkinhän nuo kaatuvat."

Reeta kiirehti käärön kanssa karsinaloukkoon. Kerttu hyppäsi perässä; tavotteli Reetalta myttyä ja virkkoi:

"No anna minulle! Et saa aukasta! Tottele nyt, et saa aukasta!"

Mutta Saara rientä sinne karsinaan toisten luokse; takaapäin sieppasi Reetan kädestä sen mytyn ja alkoi purkaa kääröä auki.

Kertun kasvot leimusivat, huulet soppeilivat ja rinta hytkähteli; mutta ei kuitenkaan sanonut mitään.

Saara sai käärön auki. Silmät suurenivat ja huulet työntyivät pitkälle.

— Ihmettä kummaa, mitä täällä on! Katsokaa, minkälainen silkkihuivi!
No mistä tämä on? Kertunko tämä on?

Reeta: "Kertun kai se on, koska näyttiin Kertulle antavan."

Saara: "Voi ihme, kun on suuri ja komea! Semmoinen täplikäs, ihan samallinen, ihan ota eli anna samallinen kuin Tervaniemen Riikan kihlahuivi. No tuommoista ei ole monella tytöllä!"

Martta: "Mutta tuo vissiin lootuja maksaa!"

Reetan silmissä näkyivät valkeaiset ympäriinsä ja vakavasti virkkoi:

"No sen arvaa, ettei se ole pätäkällä ostettava."

Saaran kasvot lamausivat.

— Onhan niitä rikkaalla rohtimia. Hyvä on huivi, ken on saada voinut. Mutta siinä on sen köyden pää: joka naurulla alotetaan, se itkulla lopetetaan.

Viskasi takakäteen sen huivin Reetalle ja meni sitä tietään makuuhuoneeseensa.

Martta katseli Reetan käsiin huivia ja sanoi:

"Saanut saappaat pitää, saamaton rajaiset kengät."

Reeta levitteli huivia, virkkoi:

"On se koko loimi!"

Kerttu se hymyili suu makeassa mytyssä ja vesiharmaat suuret silmät remahtelivat katsellessaan hymysuista Juusoa.

Luhtiin vei Kerttu huivinsa. Pani sen tuohivakkaan, pyörähti sukkelaan; näkyi tahtovan joutua takaisin. Mutta Juuso tuli luhtiin, niin Kerttu ei kiirehtinyt mihinkään, vaan seisahti lattialle.

Juuso: "No nythän sinä uskot, että on tosi?"

Kerttu tarttui Juuson käteen, puristi sitä ja sanoi:

"Kyllä minä uskon. Mutta mitä se on, kun ne aina niin totissa totena puhuvat, että sinä hommaat sen Ollilan Tiinan kanssa?"

Juuson kasvot punastuivat; pää nyrkähti alas. Mutta kohotti päätään ja rykäsi; katsahti aran silmäyksen Kerttuun.

Kerttu: "Minkä tähden sinä niin punastuit?"

Juuso taas rykäsi. Vilkasi ikäänkuin pakotetun katseen Kerttuun, mutta silmät rientivät syrjään. Rykäsi ja virkkoi:

"Ei sitä ole mitään... Kyllä ne sitä Tiinaa hommasivat, kun se on rikas. Kyllä se on totta että ne sitä hommaavat, mutta en minä siitä huoli. Ja etkö sinä tiedä, miten minä siitä huolisin, kun minä sinun kanssasi olen jo niin kauan hommannut... Ne ovat akkain puheita."

Kerttu: "Mutta minkäs tähden sinä punastuit niin korviasi myöten, kun minä mainitsin."

Juuso rykäsi.

— No sen tähden, kun en luullut sinun tietävän...

Rykäsi taas ja jatkoi, että "se on samallaista puhetta kuin... puhuivathan ne kerran Kaikkolan Mariisen minua ja sitte järempää Kempaalan Liisaan ja tässä... ei tuota ole paljo aikaa, kun herjattiin Kaivopuron Mallaan. Mutta kaikkipa he ovat jääneet. Heittäneetpä he ovat hampaistaan. Samallaista se on tuohonkin Ollilan Tiinaan puhe. Mutta puhukoot! Mikäpä sen haukkuvan koiran suun tukki. Antaa heidän puhua. Kyllä heittävät, kun aikansa pitävät leuvoissaan... No etkö sinä vielääkään usko minua, kun niin kyselet?"

Kerttu: "Kyllä minä uskon."

Sitte istahti kynnykselle, mielti hetken ja jatkoi:

"Jos olisi tämä kotini entisellään, niin ei puhuttaisi näitä puheita... Miniän nimi on ikäni ollut koiran nimen arvoinen. Niimpä sanotaankin: 'harvoin orja kiitetään, miniää ei milloinkaan, pojan naista ei polvena.' Ja mikä vielä: teille tuloni, kun on vasten vanhempiesi tahdon, niin todestaankin saa sanoa, että 'niin on miniä miehelässä kuin on koira kahlehissa'... Mutta, mutta, kun kerran on joutunut tuommoisten kuin tuonkin meidän muorin sylettäväksi ja polettavaksi, niin ei korkealta kaadu kuin luudan päältä lattiaan, jos joutuu miniäksikin... Nyt olkoon ja menköön. Ei suinkaan ole kahta päätä leikatulla. Käyköön nyt syvin tai matalin."

Juuso istui Kertun viereen, piteli Kerttua kädestä ja virkkoi:

"Saanko minä nyt useimmin käydä täällä sinun luonasi?"

Kerttu pani kätensä Juuson kaulaan, puristi ja sanoi:

"Kyllä, kyllä. Minä rakastan sinua."

Enempi ei sanonut, puristi vaan Juusoa ja kyneleet vierivät kasvoja pitkin.

XXX.

Enemmän käin vuosi kulettiin ajassa eteenpäin. Oli Kesäkuun helteinen päivä. Silloin Ollilan karsassilmäinen Tiina ja Korteniemen Juuso vihittiin aviopariksi. Suuret olivat häät; paljo oli väkeä. Onnellinen oli nyt Juuso; hymysuin hän katseli rikasta morsiantaan. Mutta toisinaan silmänräpäyksessä vaalistuivat Juuson kesakkoiset kasvot ja jäi katsomaan lattiaan. Mutta taas heräsi, kohotti päänsä, kasvot virkenivät ja katseli kiersilmäistä morsiantaan ja muutakin hääväkeä. Mutta ennenkuin itse huomasikaan, jähmettyivät kasvot ja unehtui katsomaan lattiaan.

Tiina pukkasi kylkeen. Juuso heräsi, katsahti Tiinaan ja kiireesti kysyi:

"Mitä, Kerttu?"

Mutta metsiä käyskeli Kerttu turvattomana, niin turvattomana kuin voi äiti olla semmoisena hetkenä, jolloin odottaa isättömän lapsen maailmaan tuloa.

Karhurovan länteen kallistuvalla harjalla takkuisen kuusen juurelle, jossa lähellä oli jyrkkä viete, hän istahti. Mutta kaukaisuudessa sinertävänä kaarena kiertyi taivaanranta ja likempänä lainehti laksoinen ja kumpuinen avaruus, jossa siellä täällä lehtoisilla rinteillä mustanpunertavat kaskensavut pulppuillen kohoilivat korkeuteen. Poutaisen taivaan alla vaihteli avaruus: sen juhlallisesti synkät partaiset salot, sen lehtoiset viitakummut, sen kaikuvat honkanummet, sen sinihämärään pyrkivät jynkästi hymyilevät vuoret. Mutta sitä ei Kerttu näkynyt katselevan, vaan kasvot synkkinä silmäili likimmäisiä kuusentarvaita, niitten käpyisiä oksia, mutta ei varsinaisesti mitään. Väliin aina kasvot kurtistuivat, pää retkahti eteenpäin nuokalleen ja suuret kyynel tippuivat helmaan. Maahan kuusen-juurelle painui hän kasvoilleen. Käsillään puristeli kasvojaan ja hengitys muuttui raskaaksi, puhkeiksi, samakoiksi voivotuksiksi ja niitten seassa kuului sanoja:

"Voi, rakas Luoja, anna minun kuolla näihin tuskiin!... Anna minun ijankaikkisesti kantaa tätä kurjaa... Voi minua onnetonta!... Voi, voi! minua onnetonta! Voi, voi! Kuka päästää minut näistä tuskista? Miksi en voi kuolla? Miksi?"

Enempi ei kuulunut sanoja. Hartiat aina paisuivat ja aina väliin vapisten laskeutuivat — — —

Iltaan hiipi kesän punainen aurinko ja tyyntä avaruutta valeli luoteen rusko, kun Kertun helmassa esiliinaan käärittynä sirkosteli äsken syntynyt pienokainen. Tuntemattomasta se kirahteli ja raukeasti aukoi sameita silmiään.

Lähteen reunalle lakson pohjaan kantoi äiti pienoisansa ja metsän helmassa vaahtokukkasen pihlajapensaansa juurella pesi lähteen raikkaalla vedellä. Sitte esiliinaan käärittynä kantoi synnyintanterelleen tuuhean kuusen tyyneen katokseen. Siihen tyyntyi äiti. Hartiansa kuusen tyveen nojaten istui ja helmassa nukkui äitin kultanen. Sitä hän katseli ja virtana juoksivat kyynelleet.

Pitkän hetken perästä pyyhkeili kasvojaan. Pöheisillä silmillään katseli lastaan ja nikotellen katkonaisesti virkkoi:

"Miksi et kuole jo pois?... Miksi et jo siirry pois elosta sinä minun... Missä viivyt Tuoni, sinä kaikkien orpojen isä?... Oi, Tuoni rakas, ota pois tämä lahja! Ota pois tämä viaton uhri, minun sydämmeni kalliin helmi!... Helpostihan muutat pois nyt. Et tunne kovia tuskia, ei suruja, ei vaivoja, ei vihaa, ei vaivaa, ei petosta, ei valhetta. Niitäpä on elosi tie raskas, sinä kurjan äitin kantama? Jätä kaikki minulle ja sammuta tuo pieni sykkivä rintasi. Ummista kauaksi nuo vaisut silmät. Ummista tuonen pitkään uneen nuo silmät, jotka eivät kyynelistä tiedä. Ethän kaukaista kipua tunne. Jätä kaikki kyyneleesi minulle, sinä viaton sydänkäpyni!..."

Äiti nosti lapsensa rinnoilleen ja taasen sitä kyyneltulvassa virutteli... Mutta hetken perästä nykäsi likemmäksi rintaansa ja huokasten ja katkonaisesti virkkoi:

Sinä näin rakas, jolle äsken kuolemaa toivotin! Voi rakas Jumala, sinä yksin taidat antaa ja ottaa! Sinä yksin orpoin isä, turvattomain tuki, heikkoin voima, väsyneiden lepo, hävästyjen kunnia, kirottujen siunaus, sinä yksin voit murheet iloksi muuttaa.

Sun kätes vahva vartijan mun tuskissan ain olkoon, ja joukoss' unhotettujen sun apus vahva tulkoon...

Silloin alkoivat äitin kasvot virkistyä, silmät urkenivat etäälle sinertäviin vuoriin; mutta itse tietämättään herautti kyynel silmänurkkiin — tuli toinen ja kohta vallatonna juoksivat virtanaan kalpeita kasvoja. Pitkän, pitkän hetken hän istui siinä niinkuin öinen metsäkin ympärillään.

Viimein kavahti unestaan. Virkistyneenä laski hän nukkuvan lapsen helmaansa, pyyhki karkeaan paitansa hihaan kasvojaan ja raitisteli silmiään katselemaan loitommas likimmäisiä kerkkiä; katseli aina taivaanrannan sinisiin vuoriin, jotka leväten nukkuivat tyyneessä kesäyössä.

Laksojen rinteillä tuikkivat päivälliset kasken savut, vaan heikkoina kitkuina raukeasti höyrysivät ilmaan ja muistuttivat menneen päivän paahteista työtä. Mutta kaakkoisen lakson pohjalla raukeasti nukkui Parsikankaan hongistoinen tumma selänne. Sen rinteelle hiipi Kertun silmä: siellä korven rannalla mahtavana seiso lakkapäinen aihki, jonka juurelle vuosia sitte kylmeni isän tumma sydän.

Kerttu punalti päätään; kasvot punastuivat. — Voi, voi! Jos se vielä eläisi, niin, niin... Kurkkuun pukkausi karvas pala ja kyyneliin hämärtyivät silmät. Kämmeniinsä hän puristi kosteat kasvonsa, rinta

nytkytti tuskaisesti eikä näyttänyt muistavan mitä helmassa oli... Muisti toki viimein. Nosti pienokaisen rinnoilleen; kumartui katselemaan hämärtyneillä silmillään... Kasvot leimahtivat punasiksi; sitte kalpenivat. Katsoi vielä terävämmin... Pyyhki kyynelet silmistään ja katseli vieläkin. Oikein terotetuin silmin katseli kauan, että henki salpaasi ja rinta tutisi... Hermotonna retkottivat lapsen jäsenet. Kerttu puisteli sitä, virkkoi:

"Herra Jumala!... Kuollut se on... Mutta kastetta! Ai Jumala!... Kastetta!... Oi rakas Jumala sentään!... Jospa pyhään elonkirjaan olisi nimesi joutunut!... Ja jospa olisi edes avioliitossa syntynyt!... Ulos suletaan sieltä äpärät... kirottuin joukkoon kirouksen sikiöt!... Ah minua!... Ei hätäkastettakaan!... Voi, voi, minua! Voi, voi!... Ei hätäkastettakaan!... Jumala armahtakoon!... Voi, voi! Ei hätäkastettakaan!"...

Karvas kouristus täytti kurkun. Kuusen juurelle hän laski lapsen ja synkkään suruun kurtistui muoto. Seisalleen nousi ja käsillään puristi kasvojaan ja turski tuskaisesti raskaita parahduksentapasia huokauksia. Käyskenteli sinne tänne Karhurovan metsäisellä selänteellä. Käyskeli vaan. Nyrkkiin puristi kätensä ja nyrkeillä voimiensa takaa pieksi kasvojaan ja hampaitaan kiristellen pyöri ympäriinsä. Hikihelmet kohosivat tulehtuneesen otsaan ja rintaan sulkeutui paksu huokaus.

Mutta viimein huoppeni paisunut rinta ja kipeästi parahten tulvasi ulos vastustamaton huokaus. Huutaen vaipui hän maahan kasvoilleen ja siinä viehkuroi. Huokaus salpautui aina rintaan. Mutta kun rinta oli täyttynyt yli äyräiden, niin pihtipieliä repien murtautui ulos haikea valitus, joka kaikui halki siimeän metsän. Sitä teki hän kesäisen päivän. Mutta viimein illan tullen hän hiljeni. Nosti kätensä pois kasvoiltaan ja kuunteli tarkasti. Kuunteli pitkän hetken huokasematta. Viimein ihastui ja virkkoi:

"Kaa Tervolan Ella!... Ai sinäkö sitä olit?... Tuleeko se... se... se... Eikö?... No mitä se on tuo joukko? ... Mitään?... Mitä ne minulle tekevät?... Järveenkö? ... En minä lähde järveen"...

Käsillään sukkelaan rapisteli ja kiihkeästi jatkoi:

"No johan minä sanoin, etten minä lähde järveen... Hahaa! Lysti järvessäkö? Hahaa?"

Kupristi silmiään ja terotti puun juureen.

— Mutta mitä ne ovat nuo yksisilmäiset?

Reeta lähenei hiipien Kerttua, mutta seisahti kuusen taakse: oli arannäköinen ja kauhistuksissaan pyöreän silmin seuraili Kertun outoja liikkeitä. Viimein virkkoi vapisevalla äänellä:

"Kerttu, mitä sinä täällä olet? Olen sinua hakenut pääni puhki, ihan virsunkirjaan olen samonnut maat ja metsät. Lähde nyt kotiin."

Kerttu ilosta räpytti käsiään ja vauhkana juoksi Reetan kaulaan.

Reeta: "No älä nyt niin... Hurjako sinä olet!... No kuule nyt, heitä irti!"

Reeta riuhtoi itseään irti Kertun käsistä.

— Herra Jumala! Heitä irti! Tapathan sinä minut... No herra siunatkoon, älä tapa!... Heitä, hyvä Kerttu, irti!... Heitä, rakas Kerttu, jo irti!...

Kerttu yht'äkkiä heitti Reetan irti, pyörähti taakseen ja virkkoi:

"Ella, mihin se Ella meni? Hohooi! Tervolan Ella, missä olet?"

Reeta: "Mitä sinä siitä huudat; sehän on kuollut aikoja... Lähde nyt kotiin."

Kerttu pyörähti vauhkana ja sanoi: "Lähdetään!" ja alkoi hulmuta vauhkana metsään.

Reeta: "Älä sinne mene: täällä on koti."

Kerttu: "Ka missä?... Sinusta en välitä; kyllä Ella osaa."

Reeta juoksi jälkeen ja tarttui käteen.

— Kuule nyt, Kerttu rakas, lähde nyt kotiin... Taivu nyt, rakas Kerttu, minuun! Kuule, rakas sisko, taivu nyt minuun!

Kerttu halasi Reetaa, nosti kohoksi maasta ja virkkoi:

"Et sinä pidä minulle."

Reeta itkien: "No hyvä Jumala sentään! Heitä nyt irti!... Voi, voi!"

Kerttu hyppäsi syrjään ja kummasteli:

"Mitä sinä itket?"

Reeta: "Kun sinä olet hulluna."

Kerttu: "Hyh! Korvessa hullu on."

Reeta: "Lähde nyt kotiin."

Kerttu: "Sinä hyvä Reeta!"

Reeta pyörein silmin: "Älä tule käsiksi! en huoli sinusta. Lähdetään kotiin... Tule vaan tänne minun jälessäni. Anna pidän kädestäsi kiinni... Kas niin... Astuhan vaan näin rinnan"...

Kerttu kulki Reetan rinnalla. Kasvot olivat tulistuneennäköiset ja silmät liekehtivät niin kummasti, että vapisten Reeta häntä talutti kotiin päin. Mutta Kerttu kävellä hulmusi vauhkana ja puhui kiihkeästi:

"Minä hupsusin tuon Tervolan Ellan kanssa. Se tahtoi minua järveen, mutta minä sanoin, että en toki koiraanikaan käskisi mokomaan lystiin. Se hänen joukkonsa on omiaan sinne... Kas tuossa... Olkoot vaan tuommoiset ukot. Minä häntääni huiskautan tuommoisille ukoille... En minä lähde järveen. Vietkö sinä minut järveen?"

Reeta: "En vie järveen, kotiin vaan syömään. Kas tässäpä jo tuli koti; jo on tuossa pellon aita."

Kotiin tulivat Reeta ja Kerttu. Kaikki väki oli jo nukkumassa. Reeta laittoi ruokaa pirtin pöydälle, toi siihen paistettua kalaa, rieskaa ja ison viilihulikan. Katsahti sitte lattialla seisovaan Kerttuun ja vapisevin äänin virkkoi:

"Tule, Kerttu, syömään. Olet jo enemmän kuin kolme päivää ollut syömättä."

Kerttu katsoi karsinakkunasta ulos ja hätäsesti sanoi:

"Vieraita tulee ja lattia lakasematta näillä päivin."

Koppasi vesisangon ja alkoi siitä rokkuttaa vettä lattialle.

Reeta otti sangon pois.

— Älä nyt joutavoi!

Kerttu kaappasi luudan loukosta ja alkoi lakasta sätkiä lattiaa.

— Tuosta enimpiä edes, ettei niin vieraan silmään pistäisi.

Reeta: "Anna pois se luuta äläkä hupsua. Tule ruvetaan syömään."

Reeta tarttui Kertun käteen ja veti syömään. Kerttu leikkasi kappaleet, rieskaa ja haukata mäkäsi palan ja sitä pureskeli. Uutta pala vaan pyöri suussa ja öljäkät silmät seisoivat päässä. Sitä palaansa hän pureskeli pitkän hetken ja viimein näytti väsyvän; silmät vierähtivät kiini.

Reeta näki, ettei tule syönnistä kalua, niin pyörähti pois syömästä, teki vuoteen ja talutti Kertun siihen. Kerttu kytjähti vuoteelle, nykäsi peiton silmilleen ja makasi aivan liikkumatta.

Reeta istui syömään. Mutta eipä näyttänyt maistavan ruoka Reetallekkaan, vaikka päivän oli ollut aivan jyvän purematta. Syvään huokasten nousi hän pöydästä, pyyhkisi kasvojaan ja hiljaa hiipien vei ruokansa pois.

Reetaa ei nukuttanut. Itsekseen käveli rantaan päin. Lyhyvin askelin hän astui ja vakavasti heiluivat piikkoloimisen hameen helmat. Vastahakoisesti liikkuvat risujen repimät pohkeet ja päivettyneet nilkat. Kokoon näyttivät rutistuneen leveät hartiat. Kämmenillään painoi hän kasvojaan ja syvästi huokailien kumarruksissa astua töpöstelä.

Istahti kentälle, nojasi selkensä petäjän tyveen, pyyhkäsi silmiään ja katseli korkeuteen, josta pitkien petäjän oksien läpi kiilui kesäyön poutainen taivas. Katseli Kalliojärvelle, jonka rannoilla valkoiset pihlajat levittelivät muhkeaa kukkatuoksuaan kesäyön tyyneen ilmaan.

Siinä katsellessaan tyyntyivät kasvot, asettuivat huokauksetkin, kyynel kuivi silmänurkkaan ja hengitti vapaammin. Mutta kohta taasen kurtistuivat kasvot, väärään vetäytyi leuka, rinta paisui ja ulos puualli voimakas huokaus ja huokauksen seasta kuuluivat sanat:

"Kerttu, Kerttu."

Kasvojaan puristaen rientä Reeta pirttiin, rupesi Kertun viereen ja koetti nukkua. Mutta silmät remahtivat auki niiltään nimiään ja itsestään menivät Kerttuun.

Kertun kasvot väreilivät kiihkeästi ja huulet liikkuvat. Kuului hiljaista höpinätä ja peiton laidan alta katsoi sipeästi pöydän alle. Veti taasen peiton päälleen, että tuli umpipäähän peiton alle. Sitte oli hiljaa yhdessä kohti, pitkät ajat oli huokasemattakin ja sittenkin huokasi, niin hiljaa, ettei mikään paikka liikkunut. Sitte taasen hiljaa siirti peiton pois silmiensä edestä ja katsoi sipeästi penkin alle... Mutta yht'äkkiä remahti iloiseen nauruun.

— No mikä teidät tänne toi! Kummini, kummini!

Samassa alkoi hosua käsillään ja kirkui:

"Risto, älä tule! Ka, no älä tule! No älä!"

Kohta taasen meni suu nauruun ja virkkoi:

"Pertti sinä... sinä iloinen vekkuli! Utta missä sinun toinen jalkasi?... Hahhaah! Missä sinun toinen jalkasi?"

Karsinseinässä vähän ylempänä penkin korkeutta oli kaksi puunaulaa, joitten päällä pidettiin piekkoa ja leipilapiota. Kerttu hyppäsi käsiksi siihen naulaan, alkoi riuhtoa ja virkkoi:

"No et minua voita!... No ei se lähde, se on siinä kourassa. No vedä vaan, kyllä ei lähde kissanhäntä siitä kourasta. Hahaa!"

Matta naula pääsi seinästä irti ja Kerttu lenti selälleen lattialle.

— Hahaa! Tappasitpa! Kutti parahiksi kuin Rasilan kissalle!

Reeta otti Kerttua syliksi.

— Kuule, mitä sinä houraat! Mitä sinä sillä lailla?

Kerttu: "Hahaa! Niin kun tuo Kurikan Pertti tahtoi kissanhäntää vetämään. Vaan meidän voitto! sanoi Pekkiläinen."

Reeta: "Sinä hourit nyt, ei siinä ole ketään."

Kerttu vihaisesti tyrkkäsi kyynäspäällään Reetaa.

— Sinä houraat! On minulla silmät; kyllä minä näen. Katsoppa tuota joukkoa tuonne. Katsohan noita silmäpuolisia. Ne ovat lukkarin apulaisia nuo: tuo Napraakkeli, pikku Niklas ja Hana-Kyyriäinen. Ne puhuvat ruotsia... Keikkukaa vaan siellä!... No ette saa tulla!...

Kerttu paiskautui taasen peiton alle.

— No ette löydä peiton alta!

Kätkeytyi peiton alle aivan umpihuppuun; oli huokumattakin pitkän hetken ja yhdessä kohti kuin kivi. Sitte taasen siirti hiljaa peiton silmiensä edestä, huiskasi kädellään ja tiuskasi:

"No ette saa tulla tai otan tuon luudan-varren ja lyön että räikää!"

Silloin hyppäsi vuoteeltaan.

— Ei niille ole apua hyvästä, vaan kyllä minä näytän! Kiimasi rikkaloukolle, tempasi luudasta varren ja sillä rupesi huiskimaan ympäri pirttiä ja hammasta purren ilkkui: "Ähäh, lähtöpä tuli!"

Viimein niinkuin jälkimmäisiä tavottaissaan löi akkunaan sillä koivuisella luudanvarrella, että puitteineen pörähti akkuna ulos ensimmäisellä iskulla ja pieksi vielä luudan varrella akkunan pieliäkin. Vaan kun katsahti taakse, niin alkoi huiskia uudestaan yli pirtin. Kasvot olivat synkkinä ja silmät läihkivät kamalasti.

Reeta hätäytyi, itkien juoksi Pentin ja Saaran luo peräkamariin ja hengitti sakeasta.

Kun Reeta aukasi oven, niin Pentti ja Saara hyppäsivät ylös kuin ammutut silmät renkaillaan ja tukat pystyssä.

Pentti: "Mikä nyt?... Mikä tuo möyke tuolla pirtissä?"

Saara: "Herra Jumala! Mikä elämä siellä on?"

Reeta puhalti paisuneen henkäyksen ja parahtain itkua seasta virkkoi:

"Kerttu!"

Pentin kasvot tulistuivat ja kiirehti kuin noidan-nuoli pirttiin.

Kerttu kun havaitsi Pentin, niin silloin törmäsi Penttiä vastaan. Ojetulla kirveellä ja irvellä ikenin kauheasti puhisten tarjosi lyödäkseen ja hampaitaan kirauttaen virkkoi:

"Sinäkö, sen tulen pitkähäntä olet!"

Silloin täytyi Pentin palata pois ja isku sattui pihtipieleen, että suuri pälkäre rosahti ovenposkesta.

Pentti sai halon käteensä ja uudestaan rientä pirttiin.

Taasen Kerttu hurjana yritti Penttiä vastaan; mutta Pentti löi halolla kalvosille, että kirves lenti käsistä pois. Silloin Pentti sai Kertun kiinni, paiskasi alleen lattiaan. Hammasta purren alkoi hosua ja sanoi:

"Vieläkö minua kirveellä tavoittelet!"

Reeta rynkäsi Penttiin käsiksi ja hätäili:

"Älä tapa tuota mieletöntä! Älä lyö! Älä Jumalan luoma lyö! Voi, voi, älä tapa! Pentti rakas, älä tapa!"

Saara: "Älä lyö."

Pentti: "Minä lyön! Lyön pe—lettä, lyön!"

Saara tarttui Reetan avuksi Penttiin.

— Et lyö enään! et kertaakaan!

Mutta silloin Kerttu pääsi voitolle, tarttui Pentin kalvoseen ja puri hauraislihasta palan pois. Pentti raivostui uudestaan, tempasi itsensä irti Saarasta, koppasi halon ja rupesi lyömään Kerttua. Reeta pyörähti Kertun päälle ja Pentti löi Reetaa hartioihin. Reeta parkasi:

"Älä tapa! Älä tapa!"

Pentti nosti halkonsa ylös ja ärjäsi:

"Tapan minä!"

Mutta silloin sai Saara halon kiinni, tarttui Penttiin ja houkutteli sen kammariin; asetti siellä vuoteen laidalle, sitoi huivillaan Pentin kättä ja vapisten puhui:

"Minä olen tuota juuri odottanut kuin toisesta kädestäni. Niimpähän sen kävi kuin Moilalan Ullan. Sekin oli samalla lailla kuin tuokin Kerttu itkenyt monta viikkoa. Ja noin sekin oli tullut hurjaksi yht'äkkiä. Nytkin kolme päivää ollut metsässä, niin hyväkö se tekee. Ja sinä luota raukkaa hirvisit tuolla tavalla rusikoida."

Pentin silmät verestivät ja kasvot synkkinä virkkoi:

"Paha, etten lyönyt enempää. Sinua minä aina tottelen. Vaan kun minä vielä lähdän, niin... Jos minä vielä lähdän"...

Saara: "Et lähde nyt. Rupea maata tuohon, niin lauhtuu sydämmesi... No niin... Makaan huoletta, kyllä me Kertun asetamme."

Martta tuli kontuladosta pirttiin, katsoi ympärilleen, virkkoi:

"Voi, voi, mitä täällä möykättiin? Kuka nuo akkunat särki? Voi, voi, kuka nuo akkunat särki? Mikä se on Kertulla, mikä?"

Reeta sylin piteli lattialla selällään temmeltävää Kerttua.

— Kerttu särki. Tämä on mieletön. Tule, auta! Martan kasvot vaalistuivat, mutta samassa lentivät mustantulehtuneiksi ja kaatua roiskahti lattiaan; alkoi siinä pieksäytyä ja hampaat kirahtelivat.

Saara tuli pirttiin, löi käsiään yhteen.

— Voi rakas isä siunatkoon! Voi, voi, tuota elämää! Reeta puhaltain:
"Tule, rakas Saara, avuksi; pidä noita käsiä, ettei saa pieksää."

Saara tarttui Kertun käteen ja veti suoraksi lattiaan.

Reeta: "Ka niin, hallitse vaan, että saisin levähtää."

Saara osotti Reetan olkapäähän.

— Olethan veressä! Katso tuota paitasi olkapäätä ja rintaasi.

Reeta: "Se puri"...

Saara: "Jumala nähköön! Kaikissa näissä ollaan!... Mutta mikä on tehtävä?"...

Kertun kasvot vaalenivat, leuka hervahti varattomaksi, jäsenet raukesivat ja alkoi raskaasti huohottaen hengittää.

Reeta löysäsi kätensä:

— Nyt se raukeaa. Katso, aivan menee varattomaksi. Saara kalpeana katseli Kerttua.

— Siinä se nyt retkottaa. Jumalan lykky, kun kuolisi tuohon! Ei hänestä ole elämäänkään, on samallaiset päivät kuin Moilalan Ullalla: kaksikymmentä vuotta on ollut rautakahleissa kuin luontokappale. Reetalta purskahti itku.

— Voi hyvä Jumala, Kerttuko vielä semmoisena!...

Saara katsahti Marttaan, joka kouristuksen lakattua kenotti lattialla, nukkui sikeästi ja sydänala aaltoili.

— Kaksi olisi tuossa surman suupalaa. Kyllä tuokin Martta joutaisi.
Niin tajuttomana taasen tuossa makaa.

Reeta itkussaan: "En vielä antaisi surmalle.1"

Saara: "Mitä tekisimme Kertulle?... Voi raukkaa!"...

Reeta pyyhki kasvojaan ja nikotellen virkkoi:

"Pestähän tuo pitäisi."

Saara: "Pestään vaan. Minä käyn vettä"...

Saara toi sankolla rantavettä ja Reetan kanssa pesivät kuin kuollutta.

Reeta käänteli Kerttua ja virkkoi:

"Katsoppas noita mustelmia. Voi, voi! Sieluton tuo Pentti. Katsohan tuostakin hartiasta, miten on orvaskettu mennyt. Voi, voi! Pahempi petoa tuommoinen ihminen!... Voi, minkälainen reikä on päässäkin!... Ja nuo kädet! Aivanhan tuo on poikkiluiksi ruhtonut! Voi, voi, kaikissa meitä on!"

Saara: "Se tuo Pentti on semmoinen, että kun se pääsee suuttumaan, niin se menee aivan silmittömäksi. Ei se jaksaa hallita itseään."

Reetan kasvot jähmistyivät; punalti päätään.

— Ei jaksaa hallita! Mutta kun olisi Kerttu oikeassa kaamenessaan, niin selkäänsä ottaisi! Kyllä jaksaisi hallita! Sen minä sanon. Tahi jos tahtois säästää nahkaansa, niin taulametsään tulisi lähtö. Mutta kun joutuu ihminen tuolle riekeneelle, niin kyllä sitä silloin on viepäin vallassa. Kaikkihan ne kuollutta nykkivät.

Saara: "Kumpa tämä olisikin entisellään, niin eipä hän tarvitseisi kenenkään kurituksia."

Huokasi syvään ja lisäsi:

"Järki se on kallis, kun sitä aina tarvitaan"...

Kerttu ei tiennyt mitään vaikka pyörittelivät lattialla ja pesivät kokonaan.

Sitte Reeta otti sorkkarasvasarven, siitä voiteli Kertun haavat ja panivat puhtaat vaatteet päälle. Reeta kampasi pään ja voiteli päässäkin haavat sorkkarasvalla.

Saara: "On paras, kun kannetaan saunaan sinne pimeään, niin siellä rauhassa saa nukkua, jos siellä vielä paremmin tointuisi järjelleen."

Reeta: "Paras on. Ja jospa ei tointuisikaan, niin onhan siellä parempi hallita. Kyllä minä sen sinne hoidan. Kannetaan vaan. Kanna sinä jalkain puolta, minä kannan hartioista."

Saara ja Reeta ottivat Kertun.

Reeta: "Se niin. Mutta mikä paino! Ei uskoisi."

Saara: "Kyllä tätä ei pitkältä kannettaisi."

Reeta: "Tässä on saada sammua, kun saamme saunaan."

Reeta ja Saara kantaa retuuttivat nukkuvaa Kerttua yli kartanon. Kertun pää retkotti alaspäin ja verinen kieli möklötti auki olevassa suussa.

Saunan lattialle teki Reeta vuoteen ja siihen asettivat Kertun. Reeta peitteli, laitteli kaikki jäsenet mukavasti ja katselivat sitte hetken.

Saara: "Kovin kiihkeästi liikkuvat nuo veret kasvoissa. Ja miten jo hourata höpisee! Ei ole vielä toivoa selviämisestä."

Saara poistui univuoteelleen. Reeta köllistyi Kertun viereen. Mutta uni ei näkynyt tulevan Lähti siitä ulos, painoi saunan oven kiinni ja käveli pirttiin.

Martta makasi äskeisellä sijallaan pirtin lattialla. Reeta pani sille päänalustaa ja lähti vieläkin kävelemään ulos. Meni rannalle sen suuren kiven luokse. Siihen hän istui paaterolle ja katseli niitä pitkiä puunkuvaimia, jotka lepäilivät Kalliojärven pinnalla. Mutta siihen katkesivat ajatukset, kun Kerttu vauhkana juoksi järveen ja huuti:

"Kummini, älä jätä! Älä jätä!... Älä jätä, tulen minä! No älä jätä kummi!"

Kerttu juoksi järveen niin kauas, ettei jalka ottanut pohjaan.

Reeta sysäsi veneen rannalta; souti Kertun luokse; mutta Kerttu painui pohjaan. Kohta kuitenkin nousi ja toi käsissään kiven, jonka oli talvella avantoa aukaistessaan pudottanut, nakkasi veneeseen ja kiihkeästi virkkoi:

"Tuossa!"

Reeta otti Kertun kädestä kiinni.

— Kerttu kulta, tule nyt veneeseen! Kerttu nauroi oikein makeasti:

— En minä tule venheesen. Alkoi riuhtoa kättään irti.

— Kutti, empä tule! Tuonne lähden kummin luokse.

Reeta: "Älä kaada venettä! Voi, voi, älä kaada venettä! Kuule nyt äläkä riehu! Kuu... Uihui, uihuih, huih!"

Silloin painuivat kumpaisetkin pohjaan. Mutta Reeta ei heittänyt Kerttua irti ja veti vaan matalalle päin. Siten pääsivät niin matalalle, että jalka otti pohjaan. Kaulaansa myöten olivat he vedessä. Kerttu rupesi käsillään vettä räiskyttämään, mutta Reeta tarttui häneen syliksi ja kuletti maalle huolimatta, jos se räiskyttikin.

Maalle päästyä Reeta ihasteli:

"Ei vesi hulluja upota, sanotaan."

Kerttu äkäytyi seisomaan ja katseli järvelle.

— Lähdempä vielä tuon kummini luokse. Reeta puuskutti väsymyksestä.

— Minkä kummisi?

Kerttu: "Minkä kummisi! Katso silmillä äläkä reijillä, niin näet Saloisten muorin tuolla päätään harjaamassa! Tuossa, katsohan pitkin etusormeani, niin näet Saloisten punapäisen muorin, tuon sormettoman muorin. Tappasihan muori kaksi sormeaa, kun teki väärän valan. Raamatun päälle jäi muorilta kaksi sormeaa, mutta näkyypä tuo saattavan aika hyvästi nikkaroida ne nikkaroimisensa."

Reeta tarttui Kerttua käteen ja alkoi vetää kotiin päin, Hyypiyksissään Reeta astui rantatietä ja vesi juoksi jokaisesta vaateen mutkasta. Mutta Kerttu ei näkynyt olevan siitä tietävinään, astua keikutteli vaan, kuten ainakin, ja märät helmat läiskivät paksuihin pohkeihin.

Pirttiin vei Reeta Kertun ja pani kuivat vaatteet päälle; talutti sitte saunaan, laittoi vuoteelle nukkumaan ja asettui itse viereen.

Kerttu puhella höpisi tulta ja taivasta. Kiihkeästi läihkivät kasvot ja silmävalkeaiset volahtelivat kamalasti...

Saunan mustassa seinässä oli pieni hohtava valolevy, joka syntyi aamuauringon punertavista säteistä, jotka tunkeutuivat toisessa seinässä olevasta pienestä aukosta. Tomusirpaleet kähertelivät siinä auringon valajuovassa ja pikkuisina silminä säteilivät ja vaihtelivat toisiaan. Siten synnyttivät ihanan orren, jonka toinen pää oli ikkunalla ja toinen mukavasti liittyi seinässä hiipivään valolevyyn. Sitä katseli Reeta ja kuunteli Kertun höpinää. Silmät seisoivat pyöreinä ja huulet värisivät.

XXXI.

Kaksi pitkää päivää oli Kerttu ollut saunassa; oli nukkunut melkein koko ajan.

Oli jo hiljainen ilta. Kerttu haukotteli moneen kertaan... nousi verkalleen istumaan... nojasi selkensä saunan seinään ja eksyneennäköisesti katseli.

Reeta istui penkillä ja alkoi puhella:

"Mikä sinun mieltäsi painaa?... Mikä?... Sano nyt... Sano vaikka olisi kuinka pahaa... No älä nyt noin synkisty... Sano nyt minulle"...

Kerttu rykäsi... kuuristui Reetaan päin ja ääni värisi, kun kuiskasi:

"Kuule, Reeta!"

Reeta: "Kyllä minä kuulen."

Kerttu: "Minulla on lapsi"...

Reetan silmät suurenivat.

— Olemme sitä juuri yhdestä ja toisesta syystä uumoilleet, että sinulla on jotakin semmoista. Olemme metsiä koiran kanssa risteilleet sinne ja tänne ja sielläpä on Pentti nytkin.

Kerttu säpsähti.

— Pentti?... Tietääkö sen muut? Voi, voi, minä onnettomista onnettomin!

Kasvot mustuivat, repi tukkaansa, kiristeli hampaitaan ja riuhtoi käsillään ilmaan. Tarttui kynsillään seinäsaumaan ja repäsi, että sälot lähtivät.

Reeta tarttui syyksi Kerttuun.

"Älä nyt kauhistu. En minä ole sanonut; ne ovat itsestään vikoneet. No asetu nyt, rakas siskoni... Olethan mieletönnä taasen... Olet niin kauhean näköinen, että hirvittää!"

Reeta kallisti Kertun vuoteelle.

— Nuku vaan siinä. Kuule, rupea vaan tuohon vuoteelle pitkäksesi. Se niin... Älä pui sitä nyrkkiäsi. Asetu nyt!... Kas niin, nukutaan nyt tässä. Näin käsikaulassa näin vaan nukutaan. — —

Muori oli ollut Korteniemessä hääreissulla useita päiviä eikä tiennyt asioista mitään. Pentti oli tullut metsästä, istui rappusilla ja toisella kädellään hampaidensa avulla sitoi käärettä hauislihansa ympärille. Muori asteli ruispellon piennarta kartanoon päin ja neuloi sukkaa. Lankakerä oli paidan povessa, harmaa nuttu reuhotti aukinaisena hartioilla ja lyhytlännän piikkoloimisen alushameen helmat yksitotisesti heilahtelivat puoleen ja toiseen. Päälyshameen helmat oli nostettu lonkille kauluksen alle ja sen mutkassa myksöttivät uudet paulakengät mutta jaloissa tuohikengät harvasteesen kitkahtelivat verkalleen käyskellessä. Pentin luokse tultua alkoi kertoilla:

"Terveisiä häistä joka hengeltä! Sielläpä oli Juusolla suuret häät. Paljo oli väkeä; oli syömistä ja juomista tähteen jättäen. Morsian oli korea jos korea. Ruunu päässä se hemotti. Siinä se nyt oli Kertun toivo! Niin jäi kuin kalamiehen koira rannalle ulvomaan. Enkö minä sitä sanonut jo. Niimpä se kävikin... Mutta mikä sinulla kädessä?"

Pentti rykäsi ja virkkoi:

"Tuo Kerttu tuli hulluksi. Hallitsin sitä, niin puri tuosta palan pois."

Muorin kasvot hulmahtivat.

— Puri?

Pentti: "Niin."

Muori: "Ja et tuota lyönyt, että olisi hampaat suussa kalissee!"

Pentti: "Se oli metsässä kolme päivää ja siellähän se oli huimennut. Reeta sen oli yöllä taljannut pirttiin. Siitähän se särki akkunat ja kuka tietää, mitä olisi tehnyt, jos en henkeni kaupalla olisi hallinnut. Ja nuo toiset pirut sen puolesta!"

Muori löi käsiään yhteen.

— Vai puolesta nuo kanaliat! Vai puolesta! Kyllä minä nyt taian tajuan: se oli yksi tuuma. Se paras piru, sen tulen lautta tuo Kerttu! se on nyt penikoinut metsään ja menettänyt sikiönsä; sitte heittäysi muka mielipuoleksi saadakseen asian sotketuksi. Ja siinä saivat sinulle kostaa... Vai yksistä puolin!... Missä se on nyt se pahennus, maailman pahen... Kun et tuota lyönyt siltä sijalta, että muistaisi!

Muori nakkasi kudelmansa rappusille, koppasi kartanolta takkavitsan ja jatkoi:

"Missä se ruoja on nyt? Niin annan tuolla takkavitsan tyvellä, että tuntuu!"

Pentti: "Tuolla on saunassa. Vaan antaa olla itsenään."

Muori taittoi takkavitsasta latvapuolen pois, otti tyven käteensä ja lähti teuhakasti astumaan saunaan... "Minäkö, anna olla! Minä näytän mielivikaiselle, että kuka käski. Minä en pelkää häntä vaikka olen pikkuinen."

Muori repäsi saunan oven auki. Muoto oli musta ja tulta säihkyvin silmin ärjäsi:

"Täälläkö olet, pahennus!"

Kerttu hyppäsi ylös, kirnutti hampaitaan ja virkkoi:

"Tapan!"

Reeta hallitsi Kerttua.

— Älä hyvä muori tule nyt! Pane kiinni ovi!

Muori alkoi takkavitsan tyvellä mätkiä Kerttua minkä kerkesi ikenet irvissä ja virkkoi:

"Vai kiinni! Vai kiinni ovi! Vai kiinni ovi!"

Reeta: "Älä lyö! Hyvä isä siunatkoon, älä lyö!"

Muori pieksi patakallaan Kerttua; löi Reetaakin ja virkkoi:

"Tässä sinullekin, sinä toinen pahennus!"

Reeta heitti Kertun irti, mutta Kerttu ampuutui muoriin kuin noidannuoli ja ratasi kiukaan nurkkaan. Siihen ruhtoi ja hoki:

"Tapan! Tapan! Tapan!"

Muori kirkui Kertun käsissä ja parahtamalla virkkoi:

"Auta Reeta, tappaa!"

Pentti tuli saunan ovelle, kiskasi muorin Kertun käsistä pois ja tikasi:

"Enkö minä sinulle sanonut."

Kerttu yritti jälkeen, mutta Reeta tarttui Kerttuun ja veti vuoteelleen.

Muori parkui Pentin käsissä:

"Voi, voi, minä kuolen!... Kylki... Älä, älä!... Kylki"...

Pentti laski muorin käsistään maahan ja muori tuskaisennäköisenä pää niskoillaan huuti:

"Aijai-jai... Aijai-jai... Tappoivat p—leet... Aijaijai... Herra Jumala hyvästi siunaa! Tappoivat p-leet... Voi jos vielä pääsisin, en tervettä luun solmua heittäisi! Aijai, jai-jai! Tappoivat p—leet. Tappoivat ne sen vietävät!... Aijai-jai-jai!"

Pentti: "Mikä teillä on?"

Muori kädellään painoi kylkeään.

— Kylki ihan sämänä... Taosta... Ei tule siitä kylkeä... Aijai-jai!
Tappoivat p—leen p—leet... Tappoivat... Aijai-jai!...

Tuskan hiki jaoksi muorin kasvoista. Saara joutui Pentin avuksi ja kantoivat kamariin; tekivät vuoteen ja laskivat siihen.

Siinä muori jäsentäkään liikuttamatta kenotti ja kipeästi valittaen katkonaisesti hengitti. Mutta tulisena liekehtivät pyöreät kasvot ja vihasta säihkivät mustat silmät. Vielä koetti katkonaisesti sanan kerralla lausuilla:

"Minä tiedän... ihan... tarkkaan, että... tuo huo... rakko... on tap... panut... siki... önsä"...

Muori hengitti vaikeasti; rinta ryyhitti kuin metsäkissalla ja jatkoi:

"Sinun pitää il... moittaa nimi... mis... miehelle... muuten sii... tä olet vastuussa... Joutaa linnaan!... Sinne on... omansa... Siellä ovat... muutkin murhanmiehet."

Saara nureksien: "Vielä linnaan tuo raukka! Vähä tässä on muuta mieliharmia... Antaapa hänen olla. Ja olenhan kaksi päivää hakenut metsissä, mutta en ole löytänyt."

Pentti kohotti päätään; katsoi akkunasta ulos.

— Mutta mitä tuo koira kantaa tuolta pellon piennarta tännepäin?

Saara katsoi akkunasta:

— On sillä kantamista. Kas miten heitti tuohon maahan ja läähöttää kieli pitkällä. Raskas se on tuo kannettava... Nyt se ottaa sen hampaihinsa ja lähtee kantamaan. Katsotaanhan, kun se tuopi kartanolle...

Saaran silmät suurenivat; kasvot punastuivat. Kuiskasi Pentille:

"Älä Jumalan tähden virka mitään!"

Kiirehti ulos.

Muorin silmät kahahtivat renkailleen — Kas niin! Minä arvaan... että koira toi... sen raadon... metsästä... Eikös ollut... asia siten?

Pentti ei virkannut, katsoi vaan akkunasta kartanolle, kun Sepeli leimuavin hännin ja palavin silmin pyöri Saaran ympärillä, kun Saara vapisevalla äänellään virkkoi:

"Sepeli, Sepeli, hyvä Sepeli!" ja helmaansa otti sen Sepelin tuonnoksen ja lähti hätäisesti kävelemään riiheen päin...

Muori koetti kohottaa itseään ja kurkottaa akkunaan.

— Kyllä minä arvaan... aijai!... että niin se on kuin aijai-jai!... kuin minä sanoin.

Muori painausi takaisin vuoteelleen, huohotti kotvasen, mutta alkoi uudestaan:

"Mene vaan... rikeneen... nimismiehen luo... Selitä... asia... aivan... juuresta... jaksain... Joutaa linnaan... En säälisi... vaikka... Mene aivan heti!"...

Pentti: "Antaapa hänen nyt olla."

Muori: "No hul... luko sinä... olet!... Saatat... itsellesi... kaula... villoja... Kyllä minä... kuulen että sinäkin... aijai-jai!... minua serrat... yksistä tuumin... noiden toisten kanssa... Aijai-jai!... Kaunis kunnia!... No kyllä mi... minä kun... siksikään tästä... virkenen... pönkilleni, niin... niin linnaan laitan... tuon kiroton!... Aijai-jai... kun pistää tuohon... kylkeen... Ja saat katsoa... miten käypi... sinunkin... kunhan kerran... nimismiehelle... asiat kan... kannalleen selitän... Aijai-jai!... Kun lienee... pikkuisenkaan... järkeä, niin... niin tottele... ja säästä... itseäsi... Murhamiestä... säälit!... Ota mieli... Tottele nyt... minua... Aijai-jai! Voi, voi!... Tottele nyt minua..."

Saara oli saunassa Kertun ja Reetan luona. Pentti astui pyhävaatteissaan ja kirkkolakki päässään Pajulahteen päin. Saara katsoi ikkunasta ulos ja säikähtäen virkkoi:

"Eikös mene tuo Pentti!" Siitä pyörähti Pentin jälkeen juoksemaan ja itki parkuen juostessaan.

— Kuule! Pentti kulta, kuule! Pentti kulta! Pentti seisahtui. Saara juoksi kaulaan.

— Kuule, Pentti. Eihän nyt asialla niin kiirettä ole. Puhutaan nyt ensin rovastille ja miten se sanoo, niin tehdään.

Pentti: "Se tuo äiti-muksu aikoo mennä nimismiehelle sanomaan ja uhkaa vielä kannella minunkin päälleni."

Saara: "Ilman vihallaan... Voi, voi tätä mailmaa!... Kuule nyt, Pentti kulta, minua ja ole huoletta vaan. Emmehän toki tuota raukkaa voi linnaan laittaa. Minä kyllä tulen samallaiseksi, jos vaan nyt et tottele."

Pentti: "Eihän tuota kotonakaan hallitse mikään. Päätäänhän siltä saa varoa. Se on minulle niin ärtynyt."

Saara: "Kyllähän se on ärtynyt; mutta kyllä me hallitsemme Kertun saunassa pönkän takana. Saat olla huoletta. Kyllä me hallitsemme Kertun, ettei se saa tehdä sinulle mitään. Ja mistä sen tietää, jos se vielä tointuu entiselleen. Reeta sanoi olleen jo tajullaan tänä aamuna."

Pentti: "Tajullaan?"

Saara: "Usko pois, että kyllä me Kertun varomme. Tottele nyt minua"...

Pentti siirti Saaran pois kaulastaan.

— No olkoon nyt.

Ja lähti allapäin astumaan kotiin päin. Saara piteli Penttiä kädestä ja käveli rinnalla. — — —

Kerttu näytti hieman selviävän, mutta valkeankajakoina seisoivat silmät päässä ja katkerasti itkien rukoili:

"Rakas taivaallinen isä, polta tämä maailma, että saisin lentää lintuna pois!"

Silloin purskahti väkevä itkun puuskaus ja jatkoi: "Hyvä Jumala, polta pois tämä maailma, että saisin lentää pois!"

Sitä hän hoki pitkän hetken ja oistonaan juoksivat kyyneleet, kunnes hiljalleen vaipui nukkumaan.

Reeta istui viereen, laski kätensä hikiselle otsalle ja kyyneleisillä silmillään katseli syvästi hengittävää Kerttua. —

Viikkokausia kului, kauniita kesäisiä viikkoja, mutta Kerttu se viipyi saunassa suuri puskuri oven päällä.

Synkkänä, totisena hän istui melkein kaikki päivät pimeässä nurkassa ja jynkeästi katseli sitä ikkunasta tulevaa valolevyä, joka ahtaassa piirissään lepäsi saunan mustalla lattialla, kunnes hitaasti hiipien kulki pois ja äänetönnä katosi tyhjyyteen. Eikähän sitä milloinkaan näyttänyt kaipaavaakaan eikä odottanut tulevaksi. Niin hän istuskeli päivät kaikki loukossaan ja käsillään puristi rintaansa sitä karkeaa sarkakauhtanaa, joka hänellä oli päällysvaatteena pyhänsä arkensa, kylmänsä lämpimänsä. Pyhäksi aina Reeta toimitti puhtaat alusvaatteet. Ja Reeta aina kun tuli saunaan kysyi Kerttu:

"Mikä päivä nyt on? Milloin se on Lauantai?" — —

* * * * *

Niin kuluivat päivät; viikko viikkoon liittyi. Kerttu alkoi selvitä, saattoi kävellä jo valloillaan; mutta synkkää muotoa hän kantoi ja väliin puhkesi kyyneleihin.

Oli kaunis Lauantaipäivä Elokuussa, kun muori kannettiin kuolleena kirkolle. Sinne riensi kaikki väki, ettei ollut kotona kuin Saara lapsineen ja Kerttu. Kun olivat lähtijät menneet, tuli Saara saunaan ja virkkoi:

"Tule sinä Kerttu, nyt tänne pirttiin, siellä ei ole kuin Matti vaan nukkuu kätkyessä... Tule nyt... Penttikään ei tule ennenkuin huomen-iltana. Saamme olla aivan vapaana. Tule nyt."

Kerttu nousi saunan loukosta istumasta ja varoin käveli ulos, katsoi aurinkoa ja sanoi:

"Aamuisissa on päivä."

Painoi päänsä alas ja äänetönnä käveli Saaran jälessä pirttiin ja vanhalta muistilta astui pöydänlatvakohtaan periakkunan poskeen istumaan. Saara istui rahin nenällä vastapäätä Kerttua ja virkkoi:

"Sinun vaatteesi ovat niin likaiset. Iltasella kylvetään ja sitte muutetaan puhtaat vaatteet."

Kerttu oikasi kättään, katsoi käsivarttaan ja laski äänetönnä pöydälle.

Saara puheli: "Sinä olet niin muuttunut, ettei sinua tunne entiseltä näöltä: on niin kellastunut ja aidostunut väri kasvoissa ja silmänluonne niin outo."

Kerttu katsoi helmaansa ja kyyneliä alkoi tippua.

Saara: "Sinä tyhjää murehdit. On niitä onnettomampia maailmassa. Ethän sinä ole ensimmäinen, joka olet tehnyt isättömän lapsen. Ja sen kuolema, olipa se miten tahansa. Me olemme sen jo laittaneet niin, ettei siitä tule sinulle mitään eikä tästäkään muorin kuolemasta. Pentti on sen minulle luvannut, ettei hän sitä ilmoita kenellekkään."

Kerttu havahti: "Mistä muorin kuolemasta?"

Saara: "Eikö Reeta ole sinulle sanonut?... Se kuoli siitä, kun sinä rysäytit sen saunan kiukaasen, että kylki meni musuksi... Nyt on muorin pahoista päästy. Ja Pentille saisit olla kiitollinen. Ilman minua ja Penttiä olisit linnan oma."

Kertun mieli murtui, kasvot tummuivat ja verisuonet täyttyivät pulleaksi otsassa.

Saara: "Älä nyt noin synkisty... Voi, voi, sinua Kerttu, mitä sinä nyt itket niin kauheasti? Kuule nyt, Kerttu kulta ja asetu."

Kerttu turskutti rajatonta itkua ja virkkoi:

"Murhannut!... Voi, voi, voi!"

Saara: "Anna nyt olla sen asian semmoisenaan; ei siitä tule sinulle mitään."

Saara halasi Kerttua:

"Kuule nyt minua ja asetu!"

Kerttu työnti käsillään pois:

"Anna minun raukan olla rauhassa... Minulla ei ole sielua."

Saara: "Voi, voi, sinä taas tulet hulluksi! Voi, voi, tyyntä nyt Kerttu kulta!"

Kerttu riuhtoi itsensä irti.

Saara: "No et saa lähteä mihinkään. Menet vielä metsään. Ole vaan siinä ja asetu."

Kertulta juoksivat kyyneleet virtana.

— Anna, hyvä ihminen, minun raukan olla rauhassa. Ei minulla ole sielua...

Saara: "Lähde nyt saunaan; en jouda sinua vahtimaan. Menet vielä metsään, niin kuka sinut sieltä hakee. Lähdetään saunaan. Ehkä siellä selkeät paremmin."

Kerttu lähti Saaran taluttaissa astumaan pirtin lattiaa. Askeleet horjahtelivat sinne tänne ja kurttuinen harmaa hame höllähteli puoleen ja toiseen. Leveät hartiat nutjahtelivat itkunpurskauksista ja kädellään puristi kasvojaan ja virkkoi:

— Ethän vie minua linnaan. Voi, voi anna minun raukan olla rauhassa.

Saara: "En, en toki vie sinua linnaan."

Ja laski Kertun istumaan sannan loukkoon. Siinä Kerttu peitti kasvonsa käsillään ja huutaen itki ja valitti:

"Voi, voi! Ei minulla ole sielua!... Eikä polta Jumala tätä maailmaa... Voi, voi, polta, rakas Jumala, tämä maailma!"...

Saara kääntyi ulos, pani puskurin oven päälle ja kyyneliä karistellen kuunteli hetken aikaa Kertun valituksia, nykäsi huivin silmilleen ja virkkoi:

"Mieli on kallis, jota aina tarvitaan."

Sitte käveli pirttiin; mutta rappusilla seisahti vielä ja itsekseen puhui:

"Voi, voi, minua onnetonta... Ei olisi minun pitänyt sanoa... Kun satuin sanomaankin, että se muori kuoli siitä kyljestään. Voi, voi sentään!... Ei saa syötyä takaisin."

Kasvot vetäytyivät kokoon ja huokauksen seasta jatkoi:

"Voi, voi rankkaa, minkälaisessa tuskassa se on! Voi, voi sentään!... Yhä vaan huutaa kuin päättään leikattava... Voi, voi!... Hulluksi se vieläkin tulee"...

* * * * *

Kolme viikkoa oli Kerttu vielä saunassa. Reeta sitä sinne hoiteli. Oli Syyskuun Sunnuntailta, Saara oli yksin pirtissä ja periakkunan poskessa hän istui. Kellahtava syysillan aurinko paistoi raukean varjonsa uunin savustuneeseen lieskaan. Siinä hän istui. Pikku Matti sylissä hermotonna istua myssötti selkäänsä nojaten äitin rintaan, suu huolettomasti auki ja raukeasti lupsautteli silmiään. Mutta heti ne painuivat umpeen ja sieramet alkoivat sihistä unen tiheää hengitystä.

Reeta tuli pirttiin ja virkkoi:

"Ajoin lehmät yösyöntiin. Sienien jälessä kulkea huuhtovat ympäri kivelioitä, niin sitte kun tulevat kotiin, niin väsyvät ihan hengenheikoiksi. Nytkin tuossa suitsun ympärillä ihan pitkällä-pituuttaan maata rojottivat eivätkä yrittäneet tointua jaloilleen. Tuo härkä se sitte vielä, se ei muuta kuin päin kääntyi ja alkoi terhennellä, ettei hän lähtisikkään metsään; vaan kun minä otin seipään, niin hoikan otti."

Saara hiljalleen virkkoi: "Kuuleppas, Reeta, tuleppa tänne."

Reeta istui pöydän latvan kohtaan, laski kyynäspäänsä pöytään ja ohauksensa varasi kämmeneensä. Vasemman jalkansa nosti oikean polvensa päälle, siinä heilutteli ja tavallista keveämmällä mielellä hymyillen silmäili Saaran syliin lihavaa pulloposkista Mattia. Saara pyyhkäsi sormiensa nenillä silmiään ja kasvopäitään, pikkuisen karasti kurkkuaan ja alkoi:

"Minulla on sinulle, Reeta, sanomista. Ei taida se olla sinusta mieleen, vaan sanoa minun se täytyy."

Reetan silmät pyöristyivät, kasvot värähtelivät ja suu vetäytyi kolmelle sopelle, kysyi:

"Mitä sanoa?"

Saara: "Kun tuo Kerttu on niin hurja. Nyt se on tullut semmoiseksi, ettei se siedä muita ihmisiä ollenkaan. Äskenkin, kun olisin mielelläni puhutellut, menin saunaan, niin alkoi parkua kuin syötävä ja luuli minun tulleen häntä linnaan noutamaan. Niin etkö sinä lähtisi sen kanssa asumaan tuonne Pahtajärvelle isävainaan vanhaan kalastus- ja metsästyssaunaan? Ehkäpä se siellä, kun ei näe muita ihmisiä, niin selviäisi ehkä hetikin... Kyllä täältä antaisimme, mitä vaan tarvitseisit."

Reeta: "Minäkö en lähtisi sinne! Olen jo ajatellut montamonituista kertaa, että tahdon sinulta lupaa päästäksemme sinne aivan sentähden, kun se noin pelkää muita ihmisiä. Se kun kuulee vähänkään puhetta tai liikettä ulkoa, niin se vapisten kysyy: Tuleeko se tänne, tuleeko se minua linnaan viemään? Penttiä se pelkää kuin surmaa. Kun sen ääni vaan kuuluu, niin se vapisee kuin virrassa ja sanoo: Nyt se viepi minut linnaan... Ja sitä se höpisee myötään, että ne vievät hänet linnaan ja panevat vaskihärkään palamaan... Sinne Pahtajärvelle minä lähdän Kertun kanssa, sinne niitten kolmen hongan juureen. Muistan kuin eilisen asian, kun pienenä ollessani isän kanssa muuanna kauniina kevätaamuna kaloja perkkasimme niitten juuressa ja käki kukkua keikkasi latvassa. Se oksalta oksalle liepsakehti; jalat olivat keltaiset. Siinä se kukkua helkytti, että hongisto kaikui! Ja korpipääskysel loikoilivat ilmassa laulaa surittaen ja väliin laskeusivat hongan alimmaiselle oksalle ja siinä oikein lukkoon lauloivat.

Autuus käen ampuu, vaivainen pesän löytää sanotaan virkkoi isä ja rupesi ampumaan; mutta silloin käki lähti ja katosivat pääskyselkin. Vaan eivät ne enää sitä muista, kyllä käki vieläkin tulee honkaan kukkumaan."

Reeta kohotti päätään ja jatkoi:

"Sinne minä lähden Kertun kanssa. Sinne teemme peltoa; teemme navetan tänä syksynä. Annathan sinä meille lehmän?"

Saara: "Annan aivan mielelläni, kun vaan konnun saanette ja suojan saanette; mutta ethän sinä taivaan alla voi sitä hoitaa."

Reeta: "Kyllä minä navetan saan. Se on vähä asia semmoisen metsän siiressä. Minulla on muutaman viikon perästä navetta sievä kuin tupa ja lämmin kuin käen pesä."

Saara: "Laita vaan navetta; saat lehmän." — — —

Syksyn huolissaan itki pilvinen taivas ja murheissaan huokaili keltainen metsä, kun eräänä Syyskuun loppupäivänä Reeta ja Kerttu lähtivät Pahtajärvelle asumaan. Reetalla oli suuri kontti selässä. Siinä oli ruokavärkkiä ja taloustarpeita. Ja kontin päällä oli iso vaatemytty ja käsivarressa terävä kirves. Ja tulukset kaikkine kapineineen pullistivat takin povitaskua.

Toperana ja takansa katsomatta vakavin kasvoin Reeta seiso kartanolla valmiina lähtemään. Kertulla oli päällä puhdas hurstipaita ja puolivilla tummaraitainen, harmaapohjainen, lyhkönen hame ja päällysvaatteena karkea nukkaviero sarkakauhtana, joka varattomannäköisesti riippui rapistuneilla olkapäillä ja luisissa käsivarsissa löyhällä riippuivat sen väljät hihat. Kalpeana loksottivat väsyneet kasvot ja tylsästi katselivat vaisut silmät. Semmoisessa laitoksessa astui Kerttu saunasta ulos matkalle lähtemään. Kulmiaan kutristain katsahti taivaalle, mutta heti painoi päänsä alas ja silmät asettuivat lupalleen. Päivää näytti häpeävän; maahan katsoi. Jähmeänä kajotti pullea otsa, vakavana jopotti suora nenä. Kumarammassa entistään olivat leveät hartiat, kuoleuneennäköisinä vesiharmaat suuret silmät ja tankistuneina suupieliä mieluiset hymykuopat. Tylyllä mielin kuni myöty orja lähti hän Reetan jälkeen avojalkaisin astumaan. Mutta väsyneen näköisten, jättereiden taipuvissa liikkeissä ja vahvantomakkain jalkain vakavasti kuontuvissa askelissa kuvastui vielä arvelematon rohmakkuus. Niin asteli Kerttu Reetan jälessä syksyn märkää ja likaista tietä.

Kivullosennäköisesti katseli Saara niitä retkeilijöitä kunnes painuivat kuusikon helmaan ja jättivät jälkeensä tyhjän sijan.

XXXII.

Enemmän kuin puolen peninkulmaa itäpäin Pietolasta ponnettoman kivelön keskellä honkaisten harjujen ympäröimänä lepäsi noin nelisen tuhatta sylvä pitkä ja parin tuhatta sylvä leveä Pahtajärvi luoteesen ja kaakkoa pitkin. Sen läntisellä rannalla kolmen lakkapäisen silvettoaihin juuressa kyhnötti turvekattoinen pieni sauna ja kaakkoon päin parinkymmenen askeleen päässä laukupuoli koskukattoinen maja.

Siinä oli nyt Reetan ja Kertun koti. Saunaan he työntyivät. Reeta laski konttinsa loukkoon, kaivoi tuluksensa esille ja toimitti heti tulen hongan pilkkeillä täytettyyn kiukaaseen. Ja saunan kallistuneesta lakeistorvesta rupesi pulppuilemaan kierteinen tumma savupatsas, joka korven kotkottaville koppeloille ja hongiston narahteleville metsoille ilmoitti asukasten saunalle kotiutumista.

Ensimmäinen työ oli asunnon laittelemineen kuntoon. Reeta hakkasi suuren hongan, josta naulain ja kurikkain avulla halkasi penkkipuut ja huomenna ne joutuivat sijalleen. Mutta viikon päästä oli saunassa honkainen hohtava lattia ja ristikkojaloilla seisova pieni pöytä ja sen sivulla lyhyt lavitsa. Nurkassa oli kahden hengen sovittava seinäsänky ja vähän ylempänä pieni hylly, jossa oli Raamattu, Virsikirja ja Aapelus. Pöydän kohdalla seinässä oli reikäpuu, jossa oli sija kahdelle lusikalle ja kahdelle veitselle. Periseinässä neliruutuinen akkuna, joka antoi valoa tarvittavan määrän; mutta näköala siitä ei ulottunut kuin enintään viisikymmentä askelta: siinä seiso hongisto niin korkeana, että korkein kesäpäivän aurinko vaan kiiluen säteili läpi tuuheain latvain. Mutta sivuseinässä sängynpään kohdalla oli sulkuikkuna, jonka kun vetäsi auki, niin se huokui raikasta ilmaa, ja siitä kantoi silmä ympäri Pahtajärven ruohikkaisia rantoja, joissa vallattomat ahvenet kimmoissaan hyppelivät ja sorsat poikiaan neuvoivat sukeltamaan.

Pirtti kun oli saatu kuntoon, teki Reeta kankaan liepeelle muuraiskekoin vieriin yhdeksän sadinta. Syksyn myöntyessä, kun sadinpyynti ei luottanut, viritteli Reeta ansoja enemmän kuin viisikymmentä. Niihimpä aina tuon tuostakin varomaton metso, koppelo ja se toinen käydä könähtivät. Ja sieltä kesti aivan loppumaton keittämisen juuri. Sattuipa niinkin, että Pietolaisetkin saivat joskus keittonsa tuoksumaan metsälliselle. — — —

Syksy oli lenseä: kesää kekriin, syystä Joulun, Tuomas vasta talven toi. Pahtajärvellä Reetan ja Kertun talossa oli jo pieni havukattoinen navetta ja Pietolan kailokylkinen Kyyttö ynyi sisässä. Oli kirkas päivä Joulun alla. Reeta käveli ulkoaskareissaan pää riepunnyttyyn käärittynä, ruskehtunut sarkatakki päällysvaatteena ja vitsalla vyötettynä, suuret turkkipohjaiset töppöset jalassa ja käsissä karkeat jouhikkaat. Kertulla oli päällysvaatteena rieväkauluksinen turkkiröijyröksäke, päässä hurstiriepu myssyksi käärittynä, käsissä turkkikinttaat ja jaloissa suuret paulakengät, joissa oli heiniä sukkain asemesta. Kartanolla oli iso honkainen ranka. Sitä hän hakkasi haloiksi, hakkasi oikein hikipäässä ja virkeästi virtaili raikea kaiku Pahtajärven tienoon huuteisilla rinteillä. Oikein hartiat nutjahtelivat sitä mukaa, kun löi honkaiseen rankaan. Ja lastauksesta kimposi pälkäreitä tanterelle kipertelemään.

Saara oli tullut saunan edustalle.

— No terve, Kerttu! Johan sinä nyt olet aivan entiselläsi kirves kädessä. Voi, voi, kun on lysti nähdä!

Kertulta putosi kirves kädestä, kasvot jäykistyivät ja silmät tylsyivät. Kohta murtui mieli, huokaukset takertuivat rintaan ja kyyneliä karisi tantereelle.

Saara alkoi: "No älä nyt pahastu... Älä nyt toki minun tähteni. Enhän minä ole paha sinulle... No hyvänen aika sentään?"

Saara meni syliksi Kerttuun.

Kuule nyt, Kerttu kulta, minä en ole paha. No asetu nyt!

Kerttu hyrskien: "Ethän vie linnaan?"

Saara: "En toki, sisko rakas, en, en."

Kerttu nykäsi itsensä irti.

— Anna minun olla rauhassa! Voi, voi, kun ei Jumala polta tätä maailmaa!

Sen sanottuaan allapäin astui pirttiin, istahti lattialle loukkoon päin, käsillään peitti kasvonsa ja puhki raskaita huokauksia.

Saara punastuksissaan katseli Kertun jälkeen.

— En uskonut tuommoiseksi, kun katsoin tuossa kirves kädessään.

Reeta: "Se on toisakseen kuin ilmo ihminen. Se minulle on hakannut siltapalkkia, pannut avuksi siltoja ja ollut aivan myötään apuna tässä talon teossa. Ei sitä uskoisi miten vahva se on, vaikka se on tuonnäköinen ja semmoiset räähät kestänyt. Vaan se on niin paha nyrvähtämään. Sille ei tarvitse paljo neulaa nenäksi ennenkuin se loukkautuu. Tässä tuonaan kuokimme tuossa hyvinäkin ihmisinä peltoa, niin hän katkasi kuokan varren. Minä sanoin vaan, että no nyt sinä tekosen teit, kun katkasit semmoisen nijouneen varren! En sen enempää torunut, niin siitä otti itseensä ja pakeni metsään. Turhaan minä sitä huutelin päivän toista. Mutta toisen illan hämmärtäissä löysin sen erään latvuksen alta kyyröttämästä; sammalia oli nykyntyt peitokseen. Ja siitä minä sen löysin, kun näin niitä sammalia nykytyksi. Kyllä minun sydäntäni vapisutti, kun näin Kertun vanukkeisen tukan sammalkasasta eikä ihminen liikkunut vähääkään. Monta kertaa minä hätä kurkussa huutelin: Kerttu, kuule! Kerttu, kuuletko sinä? No oletko elossa? Kuule! Mutta ei se virkannut mitään. En tohtinut mennä käsiksi, vaan otin kepin ja sillä tyrkkäsin sitä kasaa, niin jo liikahti. Menin sitte viereen puhuttelemaan. Mutta kauan sitä sai rukoilla ennenkuin taipui lähtemään minun matkaani. Kuutamalla me sitte palasimme kotiin. Mutta iltasetta se rupesi nukkumaan ja venyi kappaleen huomeistakin päivää ennenkuin kuontui syömään. Iltapäivällä se jo taasen heilui kuokka kädessä tuossa kuokoksella."

Saara: "Kylläpä vähästä niipastui."

Reeta: "Vähä se sietää. Ja sään-murteiksi se on itsestäänkin töllerönä ja itkee, ettei hänellä ole sielua."

Saara: "Kyllähän se ei enää taida tulla entiselleen."

Katseli ympärilleen ja jatkoi:

"Mutta onhan sinulla täällä jo peltoakin koko lempare."

Reeta: "Onhan sitä. Mutta se oli lujaa kiskottavaa, kun on taivaan-ikäinen marjan varsikko ja muutamin paikoin tureikko, ettei matokaan läpi pääse. Kerttu se on ollut apuna tuohon kuokkimiseen. Se se innostui ensiksi. Ja sitä se teki päivät. Siinä se sai ruokalystin: iltasella aina ei puoli metsoa lieminen iltaseksi piisannut. Siitä se pala suussa kallistui vuoteelleen. Ja katkeamatta se nukkui koko syksyiset yöt."

Saara: "Siten se ehkä aikaa voittaen haihtuu sen mielestä tuo synkeys."

Reeta: "Siitpä hänen näkee."

Saara: "Paras oli, että tulit tänne: täällä siitä Kertusta tulee kalu jos tulee... Mutta on tänne koko matkat. Vaan hyvästi sen osaa, kun olet niin hyväksi pilkoitellut tuon tien suunnan. Lähdin aivan asiakseni katsomaan tätä teidän taloanne ja ajattelin olla vielä yötä; mutta tuo Kerttu kun on noin kumma, niin en huoli häiritä häntä."

Reeta: "Paras on, ettet näyttäy enää; se voi mennä metsään ja se on pahempi."

Saara meni navetan luo; aukasi oven.

— Mutta entäs Kyyttö täällä navetassa?... Voi, voi, minkälainen navetta, tuskin sopii tuo Kyyttö! Ja lämmin, tosiaankin kuin käen pesä! Voi, voi, sinua Kyyttö möllykkä, ompa sinulla pehmeä vuode! Ja niin kauniita heiniä kuin sirkun rintoja edessä...

Saara kynsösteli Kyytön korvan juurta.

— No vieläkö sinä tunnet minua? Kas vieläpään tuntee, kun alkaa nuolla! Katsoppa, kun nuolta kahnuttaa esiliinaa! Voi, voi sinua Kyyttörukka, kun jouduit yksiksesi. Täysipä tuota olet ja pyöreä kuin hylje! Ei ole vielä nälkä pannut päätäsi.

Saara ja Reeta palasivat pois, Reeta painoi oven kiinni.

— No jäähän sinne.

Saara: "Kas, kun ammoo! Ei uskoisi. Kotiin kai se ikävöipi. Voi, voi, kun ammoo haikeasti!"

Reeta: "Kyllä ei ole niin pikku lapsi. Kunhan saa ruokaa, niin kyllä viihtyy."

Saara: "Minun pitää lähteä. Ilta on käsissä: aurinko laskultaan paistaa tuonne vuoreen. On hyvinkin pimeä ennen kuin olen tellustanut tämän taipaleen."

Reeta: "Kuutamoo on illasta, ei nyt pimeä hätyytä."

Saara katseli Pahtajärven taustalle:

"Tämä niin muistuttaa Pietolaa ensi aikoina. Mutta tuo järvi on pohjoispuolella ja aivan ylt'ympäriinsä tuommoiset hongistorinteet eikä mihinkään päin ota silmä kauempaa tämän järven rantoja. Hyllyäiskeron ynseä laki pikkuisen pilkoittaa tuolta lännestä ja tuo Hirvaskero myköttää tuossa järven takana."

Reeta viittasi luoteeseen.

— Näkyypä tuolla mäntyin raosta Luopiovaara. Saara katsoi sinne.

— Se kyllä näkyy, kun tuosta tulee tuo metsä pois. Sitte Saara kääntyi Reetaan.

— Mutta minun täytyy lähteä. Jää terveeksi, hyvä Reeta.

Reeta tuipasi kättä.

— Mene terveenä!... Mutta kävithän aivan rautahampaana. Vuota pikkuisen, tuon sinulle vasta paistetun metson täkän.

Reeta pyörähti pirttiin; toi sieltä metson täkän.

— On vielä lämmin. Pureskele kävellessäsi.

Saara: Kiitos, kiitos! Vien tämän pikku Matille. Voi hyvin!

Reeta: Samaten!...

Reeta katsoi Saaran jälkeen, kunnes se katosi hongikon sekavaan pylväistöön. Kaikki oli hiljaista. Ainoastaan Lappakosken uinuva jahina himisi vuorien rinteissä. Hirvaskero järven takana lumisine poskineen muhjotti laskevan auringon ruusuvalossa. Tyyneenä seisoi salskea hongisto lumisine tuhuralatvoineen. Paikallaan seisoivat valkoiset pilvenmöhkäleet messinkikirkkaan taivaan sinipohjalla. Niitä katsahteli Reeta ja lyhyvin askelin käveli pirttiin Kertun luokse.

XXXIII.

Vuosia neljä ja puoli oli kulunut.

Talvi oli jo mennyt matkojaan. Lumetonna lepäsi ruskea hongisto. Kankaalla riutuivat nietosten pohjat. Viimeiset jäälautat ja suuret kosken vahtikuplat kelluivat joutilaina Pahtajärven taivaisella pinnalla. Lappakoski se pauhasi ja kohina levisi laaksoihin. Oli Helluntaipäivä. Lämminnä säteili keväinen puolipäivän aurinko. Kerttu se käveli järven rantaan ja kirkkain silmin katseli niitä pieniä liriseviä puroja, jotka sulavien nietosten pohjilta juoksivat järveen. Tulipa eteen taas vähän suurempi puro, joka metsäistä notkoa myöten sohisten laski järveen. Siinä sen puron rannalla Kerttu seisahti; silmät harreilivat kaikille suunnille. Viimein hän itseksensä virkkoi:

Pajupuro! Mutta missä minun myllyni, se valkeasiipinen?

Otti tupestaan paksuhamaraisen veitsensä. Sillä roppelasti leikkasi pajun vesasta kapulan. Siihen keskelle ympäriinsä pisteli puukonkärjellä reikiä ja niihin teki lastuista pienet siivet kuin myllyn hierimeen. Sitte vuoli kapulan päät hienoille kauloille ja puron keskelle pisti pystyyn kaksi korvakkoa ja siihen asetti sen kapulan niistä kauloistaan ja korvakot painoi niin syvään, että parahiksi siipien kärjet koskivat veteen. Silloin alkoi mylly pyöriä lieppasta ja riemusta säteilivät Kertun suuret vesiharmaat silmät. Leveä hymy suupielissä ja kädet ristissä hän katsoi vilkuttavaa myllyään. Lähti sitte innostuneena etsimään toista myllyn paikkaa. Käveli rantaan pitkin. Järven läntisellä kupeella oli järvestä lähtien notkelma, josta jo ennenkin oli Pahtajärven liika tulvavesi juossut, kun Petäjälänkosken ahdas niska ei kerjennyt jäljestä niellä sitä kaikkea mitä vuolas Lappakoski antoi Pahtajärvelle. Se notkopa nytkin viekkaasti nieli Pahtajärven liikoja vesiä. Mutta virta juoksi siinä leveällä ja ohuena pensaston ja marjanvarsikon läpi eikä ollut mitään kurupaikkaa, johon olisi myllynsä voinut asettaa. Kerttu juoksi kuokan kotoa ja sillä suurella peltokuokalla rupesi kurua saadakseen kuokkia mättämään järven töyrästä. Suurina turpeina lokahteli tulvan liottama savikonmuhea kenttä. Turpeet pyörien menivät tulvan mukana ja kohta oli ojaa myllyn sijaksi.

Kerttu sitä katseli ja virkkoi:

Tuosta kuokin vielä, niin tuohon tulee koski.

Otti kuokkansa ja rupesi jatkamaan ojaa metsään päin siitä mihin vesi patoasi.

Kerttu kun sai kuokan palan irti, sen virta ryösti mukaansa. Niinpä jatkoi sitä ojansa juovaa enemmän koin viisikymmentä sylvä. Ja kiivas oli virta siinä ojassa. Mutta vesi oli mullansekaista kuin velli, turpeet pyörien menivät seassa ja metsä kohisi pauhinasta.

Sitä Kerttu katsoi hetken ja osoitti sormellaan.

— Tuosta vielä kun kaivan tuota pitemmäksi, niin tähän tulee koski, oivallinen myllyn paikka. Siihen teen myllyn ja pajan, jossa takoo seitsemän seppää. No niin, tästä kaivan.

Reeta kun oli tehnyt ilta-asiansa, katseli Kerttua. Sammakkolahdesta kuului outo pauhu. Sinne hän lähti.

Reeta tuli Kertun luokse. Pyöreän silmin ja punastuksissa huuti:

"Mitä täytistä sinä täällä nyt pengot, mitä?... No mikä teko se? Tuletko pois sieltä rämpimästä!"

Kerttu: "Minä teen myllyä tähän."

Reeta: "Myllyn tähän! Tule pois sieltä tarpomasta! Oletan märkänä kuin uinut koira, kun sillä kuokalla pärskytät... No tottele nyt ja tule pois!"

Kerttu kuokkia mätti vaan, että hyyhmäinen vesi roiski ympäri korvia.

— Minä teen myllyn tähän.

Reeta: "Hukuthan kohta sinne."

Reeta katseli ojaa ja lisäsi:

"Voi, voi, minkä tekosen sinä nyt teit! Tule pois sieltä ja tottele nyt, hyvä Kerttu! Tästä pääset, kun kahlaat Minä en tulisi itseäni kastelemaan... Tule nyt pois!"

Kerttu seisoi jo päälle polven virrassa, ja repi kuokallaan maankenkää, jonka turve turpeen perästä virta nieli mukaansa ja puheli:

"Minä teen myllyn tähän..."

Kerttu ryömi Reetan luokse. Katsoi vielä sitä jokea, joka vaahtoisena koskena kuhisten huuhteli puiden juuria. Tuli Reetan luokse ja loistavin kasvoin virkkoi:

"Siinä on myllypuro semmoinen, ettei ole tästä Ouluun toista semmoista!"

Reeta: "On sinulla myllypuro! Minä pelkään pahaa, että nyt vesi syövyttää tähän ikuisen joen. Katsoppa miten tuosta petäjän juuren alta on jo multa syöpynyt... Katso Ihan kaatuu tuo petäjä... Herra jumala, päällemme kaatuu! Siirrytään pois. Huh!... Voi, voi, kun yritti tulla ihan päälle!"

Petäjän juuresta lokahtivat suuret turpeet virtaan ja paljaaksi huuhtiutui petäjän haarakas juurikka. Sitä Reeta osoitti sormellaan ja valkeaiset näkyivät ympäri silmistä.

— Mutta se on nähtävä, että se suurenee myötään tuo kaivos.

Kerttu: "Ei ole suurennut. Minä sen kuokin."

Reeta: "Sinä et ole kuokkinut niin syvältä... Voi, voi, minkä sinä nyt teit... Kyllä meidän pitää tukkia tämä oja... Niin tehdään. Minä käyn kirveet kotoa."

Reeta lähti juosta kupeltamaan ja hetken kuluttua huohottaen palasi kaksi kirvestä kädessään.

— Tuossa on kirves. Hakkaa sinä noita kuusia ja karsi havuja. Minä hakkaan tuon aihkin poikki ojasta; sitä vasten tehdään havuista pato.

Kerttu hakkasi tuuheata havukuusta. Reeta ojan partaalla hakkasi aihkia. Korvessa humisi kosken pauhu, ett'eivät kuuluneet iskut; kirkasteräiset kirveet vaan vilkkuivat ilta-aurion paisteessa.

Reetan alla alkoi maa vaipua ja hakattava honka alkoi kaatua juurineen jokeen.

Reetan kasvot kauhistuivat.

— Voi mikä tämä?

Kirves putosi käsistä. Koetti rientää kankaalle, mutta samassa losahti petäjä juurineen jokeen. Reeta turvautui juurikkoon, mutta kun hongan latvat tarttui konkeloon toisella puolen jokea, niin juurikka painui syvään ja kaulaansa myöten Reeta johotti multaisessa virrassa. Ympäri silmistä paistoivat leveät valkeaiset ja sylin kanssa piteli kiinni juurikan sarvesta ja huuti:

"Voi, voi, Kerttu rakas, minä hukun! Minä hukun!"

Mutta se ei kuulunut mihinkään. Kerttu karsi kuusta ja väliin katsoi, mitä se Reeta hommaa. Otti havuja vankan olkajaksen, kantoi ne Reetan luokse ja olaltaan viskasi ne jokeen yläpuolelle Reetasta ja virkkoi:

Tuossa on havuja.

Reeta: "Voi, voi; ne vievät minut mukanaan. Voi, voi, auta, hyvä Kerttu! Uih, huih, uih! "...

Reeta joutui havujen sekaan multaiseen jokeen. Mutta virta pukkasi hänet kuusen juureen ja siitä Reeta vetäysi maalle ja hätäisesti puhallellen virkkoi:

"Voi, voi, sitä kylpyä! Voi, voi! Jumala nähköön sitä kylpyä! Hukkua yritin."

Reeta katsahti Kerttuun ja viha leimahti kasvoihin. Mulautti pahan silmäyksen Kerttuun, mutta ei kuitenkaan virkannut mitään. Lähti sitte kyyryssä niskoin kiireesti kävelemään kotiin; mennessään murisi:

"On sitä nyt märkänä. Kun olisi märkänä, vaan kun on savilietteessä... Jos olisi järjellisen tekemä, niin kuulisi varmaan kuminakakkunsa. Tuolla savisella hameella roikuttaisin ympäri korvia! Voi, voi; sen tuon mielettömän kanssa kun on kahden kankaalla, saa viisi nähdä, kuusi kokea... No kaikkiin satuttelee sentään! Se nakkasi ne havut siihen kuin hyväntekijä vaan. Mutta niihinkös kun se savinen virta vastasi, niin ne koppasivat minut kuin rikat mukaansa. Ja entäs se kirves! Se meni kuin tina tuhkaan. Sen tien perässä on se ja pysyy."

Pirttiin meni Reeta ja riisui vaatteensa päältään; löi vihoissaan loukkoon ja sanoi:

"Kyllä ajan pesemään nuo ryötit. Tulehan sieltä, ajan kyllä pesemään!"

Katseli itseään.

— Mutta olenhan aivan saven vallassa. Järveen saa mennä, ei siitä muuten selveä.

Järvessä kävi Reeta peseytymässä; pani puhtaat vaatteet päälleen, nakkausi vuoteelleen ja peittäysi peittoon. Puistalti vielä itseään ja virkkoi:

"Huih!... Kaikkiin sattuu!... Linnun ikää se elää ihminen. Siinä ei ollut surma kaukana. Voi, voi, kun oli hirveää! Kylmä, niin kylmä se vesi ja samea, ettei näy pohjaa. Kuinka syvä lienee ollutkaan. Se hongan tyvi tutisi vaan jalkain alla ja virta kiskoi minua mukaansa. Eikä ymmärtänyt tulla auttamaan! Toki se luuli, että minä niitä havuja huudan, kun huusin, että hukun. Voi, voi sentään! kyllä ei ole älyn kohdalla paljo pitämistä... Mutta nyt se ei älyä tulla pois. Vielä se sen tekee muun hyvän lisäksi, että hukuttaa itsensä... Pitää se hakea pois"...

Reeta pani turkin päälleen ja lähti Kerttua hakemaan.

— No mitä sinä hupajat, kun yhä kannat niitä havuja? Etkö sinä näe, että mikä hyvä niistä nyt on; tuonne virran mukaan hupenevat kuin tina tuhkaa.

Kerttu katseli Reetaa. Väsymyksestä läöpästyksissään virkkoi:

"Käskithän sinä tehdä tähän patoa." Reeta mulautti syrjäsilmillä.

— Käskit!

Sitte Reeta siirtyi järven luokse katsomaan virtaa.

Kerttu heitti kirveensä maahan ja seisahtui katsomaan virran juoksua, katseli niitä vaahtipäitä aaltoja, jotka kohisten puustivat näreitä synkässä korpintokkelmassa. Yksikantaisiin herneihin kokoutui hiki Kertun otsalla ja siihen vähitellen hävisi kuni yökaste aamun tuuleen.

Reeta katseli virtaa järven kielestä ja itsekseen puheli:

"Ompa toki routinut tuon törmän! Eipä lähde se virran mukaan. Kyllä kestää se nuoleskella. Hetihän se kuivaa tuo järvi muutaman kynnärän, niin silloin tuo routa jää seinäksi... Heti se tuon verran laskeutuu. Hullut, kun rupesimmekaan patoa laittamaan. Kyllä tuossa on talven tekemä pato, joka kestää"...

Reeta tuli Kertun luokse.

— Mitä sinä töllötät? Lähdetään syömään. Ja tarvitsetpa kuivaa päällesi.

Kerttu heräsi unelmistaan ja lähti kumarassa hartioin astumaan Reetan jälkeen.

Reeta kävellessään kanervaista ja marjanvartista rannikotöyrästä sanoi:

Katsoin siihen virtaan, niin tuntui niin ilkeältä ja sydämmyksiäni rupesi ellostelemaan. Yhäkin tuntuu kuin maa lekkuisi jalkaini alla. Ja nuokin puut näyttävät kulkevan silmissä. No ihmettä! Kyllä se okselle ajaa. Voi, voi, kun panee pahasti sydämmyksiä!... Eikö tehnyt sitä, jonka aikoi... Yön!... Voi, voi!... Ihan keltainen sappi lähtee...

Kerttu katsahti Reetaan kävellessään ja virkkoi itsekseen:

"Reeta murtiuttaa nyt."

Enempi ei jatkanut, meni pirttiin ja niine ketineineen työntyi vuoteelleen; käänti kasvonsa seinään päin ja nukkui ennenkuin Reeta tuli.

Tointui Reetakin. Illanrusko kultaili Hirvaskeron nuuppoa lakea ja kuvastui järven pintaan. Sen herttaista kuvainta katseli Reeta Pahtajärven tyyneen syvyyteen. Mutta pahalta tuntui elos. Pitkään

sylkeä ruikkautteli muutamia kertoja, kääntyi pirttiin, kallistui Kertun viereen ja virkkoi:

"Tuo kosken kohina ja lintuin laulu soi pi korvissani ikäänkuin olisivat vieressä. Ja yhä näyttää tämä pirtti liikkuvan silmissäni. Kummallista!"...

Kerttu ei virkannut mitään, niin ei jatkanut Reetakaan. Mutta kauan kiiltivät kirkkaina Reetan silmät kevätyön vaisussa hämärässä. — — —

Pahtajärvi ennen kohisten laskeutui halki kuusistoisen erämaan aina Miekajärven syvään rantaan. Mutta hiljaisena seiso i nyt kuusisto ja kuivana ronottivat koskien kiviset pohjat. Lohet ja harrit tuskittelivat viimeisissä lampareissa. Kolmen viikon kuluessa Pahtajärven vesi suurenteli Kertun myllypuroa poikki savisen rantatörmän ja multaisen kankaan Halki muhean auton uurteli syvän tiensä alavalle Karpalosuolle. Sen laidassa eksyi moneen korpeen, koitui viimein Hirvivuoman kantta suurelle Pajusuolle, jonka sammaleiset mättäät peittyivät savilietteeseen ja juoksevassa virrassa seisoi vat kuhtuvat mäntyttannarit ja kuivaskarvaiset koivupensaat. Siitä pudottautui Pajupuron alankoon ja pitkin Pietolan niittyä kiertävänä kaarena laskeutui metsärantaiseen Kalliojärveen. Sameana oli vesi Kalliojärvessä enemmän kuin kolme viikkoa ja kalat oudostuivat sitä kummallista tulvaa. Ei kolmeen viikkoon näkynyt kalan pistoa ja tyhjänä olivat verkot Pietolan kalamiehillä. Tuo uusi väylä uurteli uransa Pahtajärven lähellä niin syväksi, että koko järvi meni kuivaksi; ainoastaan halki järvestä jäi virtainen juova tuskin kymmentä askelta poikki mitaten. Koko tuo aukea, missä ennen kiilteli välkkävä pinta ja missä siiat ja ahvenet hyppelivät oli mustana kamalana lietteenä.

Reeta istui yksinään Juhannusyönä rannan töyräällä uuden väylän niskalla. Käki kukkui hongassa ja tyyni metsä kaikui vastaan.

Reeta katseli järven alankoon, katseli hymyilevään Hirvaskeroon, katsoi käkeä, kun se siipiään levitellen hongassa kukkua helkytti ja virkkoi:

"Tyhjään kukut kultainen käki..."

"Empä tiedä tikka raukka, kuta tammea takonen, kuta kuusta kolkuttanen.

"Tuolla järvenä on karjan ruokamaa, lietteenä kalavesi. Voi, voi, onnetonta!"

Katseli vielä syvään kuiluun, jonka pohjassa levollisena juoksi mieto virta, jonka pyörteiseen pintaan kuvastui vaalea savitörmä. Kaukaa kuusikon helmasta kuului kosken humiseva pauhu. Sinne harreilivat Reetan silmät. Saara tuli takaapäin ja virkkoi: "Täälläpä olet!"

Reeta: "His! kun säikähdin... No hyvä kun tulit! Olen koko päivän ollut niin tyhjillä mielin. Voi, voi, kun toki tulit! Minkä sanoman kannat?"

Saara: "Rauhan sanomat. Mutta nythän tänne ei pääse ei lentäväkään! Kaikki alangot ovat tulvana ja lietteen vallassa. Mutta mikä pahin, niin meidän niitty on aivan aitoja myöten yhtenä virtana. Se on kauheaa! Kyllä siitä ei ole ikipäivinä ei pitkän piikin toivoa. Mikähän elukka parat ensi talvena perii... Pentti sairastaa hengen heikkona. Etkö sinä lähtisi sinne? Pentti se tahtoo sinua tulemaan luokseen... Se tuli ensin pahoilleen siitä, josko lienee tuo tulva Jumalan rangaistus siitä, kun hän valtasi Pietolan. Metsiä se on kävellyt monet päivät. Kävi provastinkin puheilla, mutta ei se ollut sanonut muuta kuin: sovi nopeasti riitaveljeis kanssa... Lähde, sinä Reeta, sitä lohduttelemaan ja anna sille Kertun puolesta anteeksi."

Reeta käänti kasvonsa metsään päin, hytkäytti hartioitaan ja sanoi:

"Antaa kitua, eikö katuisi."

Saaran mieli painui ja matalasti lausui:

"Eipä ole sekään oikein, että pahaa pahalla kostaa... Lähdehän, Reeta rakas, eihän tiedetä, onko hän kauan elossakaan. Semmoinen kitulias katko, monta vuotta kitua katjottanut, niin ei se paljoa kestäkkään. Taudittahan se huono kuolee, tuuletta pökökelö kaatuu. Se on tässä viime aikoina ollut muutamia kuukausia terveen silmässä, mutta nyt tuli pahasta mielestä kipeäksi. On kipeämpi kuin koskaan ennen. Sanoo kuolevansa."

Saara vuodatteli muutamia kyyneliä. Mutta heti sentään vähän kalkastuivat silmät; ja kääntyi katselemaan uutta väylää.

— No tuossako se nyt on se väylä?

Reeta: "Siinä se on."

Saara: "Voi ihme, minkälainen on! No on sillä vedelläkin voimaa, kun sille annetaan... Marttilan ukko

kuului ennustaneen, että sota siitä tulee tahi suuret nälkävuodet. Niin sanotaan Martti-ukon sanoneen. Ja kyllähän se on pelättävä, ettei se tuommoinen ihme pateetta mene... Voi ihme! Sehän on kiskonut ihan aarniohonkia mukaansa."

Reeta: "On se vienyt... Tuolla vuomalla on suuria kasoja ja on monta peittänyt lietteeseen. Kyllä se on ihmeitä tehnyt, lienee hän edellä minkä tahansa... Mutta tuo on kamala, kun tuo järven pohja on aivan mustalla muralla. Voi, voi sentään Ei näy nyt siinä alliparvia, ei sorsaparia uiskentelevaksi. Ja oli muuten miten oli, mutta mille sitä nyt suunsa aukaisee? Mistä nyt saa kalansirkan syödäkseen? Ja tuo vuoma, paras lehmän ruokamaa on tuossa tulvan vallassa."

Saara ei näyttänyt kuulevan Reetan puhetta, virkkoi:

"Lähde nyt, Reeta rakas, Pentin puheille."

Reeta: "Eivät ne asiat sillä parane... Sitä tietä on Kerttu tuolla kaaterella, sitä tietä minä tässä, sitä tietä kaikki siskot ympäri ilman ääriä. Ilman tuota samasta Penttiä ja hänen äitiään olisimme kaikki Pietolassa. Se velka on minun sydäntäni lämmittänyt. Tämä kaikki antaa anteeksi! Hyh! Vähälläpä nyt paljo ostettaisiin. En päätänikään käännä sinnepäin."

Saara: "Sinä näyt olevan oikein vihassa. Eihän tuohon minun ole syytäni, tyhjään minulle pusket vihojasi. Ja olenhan parastani koettanut vaikka se minun hyväni ei tunnu missään... Linnassa olisi tuokin Kerttu ilman minutta. Minähän Pentin kielottelin, ettei siitäkään lapsen murhasta ilmoittanut kenellekkään. Ja toinen se muorin kuolema. Kyllä siitäkään ei olisi päättä silitetty kun olisi paremmille korville tullut. Ajatteleppa niitä asioita."

Reeta: "Lapsen murhasta! Hulluko sinä olet vai viisas! Luuletko sinä semmoisia Kertusta? Hyi! Minä tiedän, että Kerttu on tänäkin Jumalan yönä puhdas siitä asiasta. Kyllä sen minä tiedän. Vai lapsen murhasta!... Minä suutun!..."

Reeta puisteli itseään, hiukset kohoilivat ja silmät pauruivat.

Saara pyyhiskeli silmiään.

— No Reeta, asetu nyt! Olet niin vihassa. Ethän tuota ennen ole niin taipumaton ollut. Olenhan sinua auttanut tännekin; miten voit nyt noin kova olla. Lähde nyt toki, Reeta kulta! Ethän tiedä minkä hyvän vielä saat. Jos vielä pääset Pietolaankin takaisin:

Reeta: "Nyt eläkää ja kuolkaa siinä Pietolassanne, kun olette saada voineet. En lähde, en!"

Saara: "Älä nyt kosta pahaa pahalla."

Reeta: "Köyhältä ei jouda kauas velaksi. En lähde!"

Reeta läksi astumaan pirttiinsä; suu oli murrollaan ja mennessään murisi itsekseen:

"Siinä ei paljo huolitaisi: ensinnä toisilta vallataan maat ja mannut, elot ja elämiset, sitte ei muuta kun anna anteeksi! silloin on kaikki hyvin. Sukkela kiepsaus! Niin ne viisaat tekisivät! Mutta on sitä mieltä leivänkin syöjällä, jos kävynkin purijalla... Semmoisia asioita tullaan noutamaan kuin aitasta... Kyllä minä muistan: monta kyyneltä olen itkenyt heidän tähtensä. Olkoot nyt siellä, minä olen täällä."

Niin murisi Reeta ja ynsein kasvoin rupesi Kertun viereen nukkumaan.

Mutta uni ei tullut. Kirkkaina viipyivät Reetan silmät ja itsekseen hän puheli:

"Voisippa tätä! Minä muistan kaikki mitä he ovat meille tehneet. Minä maistan muikkukekrin, kalakekrin kaikitekin. Kaikki täällä on korvan juuressa... Anna anteeksi! Ei suuri sana suuta halkase!... Nyletään toisilta henki ja eläminen, sitte tullaan sanomaan: anna anteeksi. Se on ajatusta! Nyletään vaikka nahka toiselta ja sanottaisiin: älä ole milläsikään, anna anteeksi... Se ajatusta!... Pahalla pahaa kostaa! Sitä emme ole tehneet. Olisimme kostaneet, niin olisimme polttaneet tulta taivaalle koko pesän. Sitä emme tehneet. Pakenimme kuin jänikset haavalta; jätimme kaikki mielellämme. Voi, minä muistan sitä hetkeä, kun tytöt jättivät Pietolan!... Anna anteeksi! Ei muuta, kun hypättäisiin kuin hyllyltä. Toisen perällä vaan tuleen istuttaisiin... Rovasti on sanonut, että sovi nopeasti riitaveljeis kanssa. Se on raamatun sana ja se on, että laita paikat paikoilleen ja tahdo sitte sovintoa... En minä muuta enkä toista, vaan kun tuo Saara lähti sille asialle. Mutta luimussa korvin se lähti... Ne ovat tottuneet näkemään, että meissä ei ole vastusta, että meitä saa nenästä vetää minne tahtoo. Mutta suuttuu se viimein suunnallinenkin. Tuskissaan se puujousikin ampuu."

Reeta kyyristyi koukkuun vuoteellaan, pani kätensä päänsä alle, lapisti silmänsä nukkumaan. Mutta ei tullut uni. Aamun helteinen aurinko paistoi jo yli Hirvaskeron honkaisen tutkaimen, kun Reeta vielä

valvoi ja siltä silmänsä nousi aamu-askareilleen. Seisahti kartanolle; katseli taivaalle. Otti vesisankon; lähti rantaan. Astui muutaman askeleen; mutta palasi takaisin ja katseli taas taivaalla lepäileviä pilvenlempareita ja kuivia tuulenkyntien haituvia. Viimein hän virkkoi:

"Kun minä en sentään lähtenyt! Jos olisi jo kuollut... No ei se nyt toki niin... Käyn minä siellä, oli miten oli; toisinaan tuo sattuu kuolemaan."

Sitte Reeta koppasi sankkonsa, kävi vettä rannasta, kasteli lypsinkiulunsa ja meni lypsämään Kyyttöä, joka seisoa möllötti pienellä peltokuokoksella ja raukeasti silmiään lupsautellen märehtiä veuhtoi; hännällään kahden puolen huiskautteli ja suuria korviaan silloin tällöin heilautteli. Ja kun Kyyttö oli lypsetty, herätti Reeta Kertun ja sanoi Kertulle:

"Vie sinä nyt tuo Kyyttö tuonne Raatesuolle ja Lappakorvelle päin. Antaa sen oppia sielläpäin kulkemaan, kun on tuo Karpalosuo tulvan alla... Vie nyt heti. Mitä se tuossa suitsun luona tekee, on se siinä koko yön ollut. Ei siinä maha täydy. Vie heti ja ole sitte kotona. Minä käyn Pietolassa."

Kerttu: "No, no, kyllä minä."

Enempi ei Kerttu jatkanut. Paitahihasillaan ja lyhyt hametölppö päällään avojaloin lähti astumaan kankaan lievettä Raatesuolle päin ja truitutteli Kyyttöä tulemaan.

Kyyttö venytteli pitkään, nuoleskeli itseään ja lähti häntäänsä huiskautellen kävellä jampimaan. Nuuski maata ja rautainen kello nalkahteli kaulassa.

Hongiston helmaan katosi ruskeakylkinen Kyyttö. Kello alkoi kuulua sekavammin ja Kertun kutsunta kaikui vaan rinteillä. — — —

Reeta se matkusteli Pietolaan, tarpoi tulvaisia korpia ja kierteli pitkiä mutkia päästäkseen kuivin jaloin enimmätsä matkat.

Puolen rinnassa oli jo päivä, kun Reeta saapui Pietolaan. Seisahtui pellon pientareelle ja rengassilmillään punastuksissaan ja suu sopella katsoi Pajulahteen päin, jossa kirkkotien vieressä paloi Vähänen tuli ja harmaansininen savu kitkuili pieninä haituvina Juhannuspäivän kirkkaaseen ilmaan.

Saara tuli Reetan luokse. Huivi oli silmillään ja kädet rinnoillaan, sanoi:

"No nyt sinä tulit."

Reeta: "Mikä tuo tuli tuolla rantapajukossa... eihän siellä lehmien suitsu?"

Saara: "Siinä poltettiin äsken Pentin vuoteita."

Reetan silmät kirkastuivat; kasvoissa välähti ja virkkoi:

"Pentin vuoteita! Onko Pentti kuollut?"

Saara painoi kätensä kasvoihinsa ja itkun seasta virkkoi:

"Kuollut... Kuollut on."

Reetan kädet lavahtivat varattomina alas.

— Milloin se kuoli?

Saara: "Vasta äsken... Kun sinä saatoit olla niin kova!... Se poltti ne kirjat."

Reeta: "Poltti ne kirjat!... Mitä hän sanoi?"

Saara: "Käski tuoda ne kirjat ja hänen nähtensä piti polttaa uunin takalla ja käski sanoa sinulle... Sitte se heti"...

Reeta katsoi maahan. Kirkkaat kyneleet ilmautuivat silmien nurkkiin. Kääntyi, tarttui Saaran kaulaan ja vavisten sanoi:

"Olkoon anteeksi..."

Reeta otti aitasta leipiä säkkiinsä; lähti huivi silmillä astumaan takaisin Pahtajärvelle.

Tuli Kärppälehdon liepeesen, jossa ryöheät koivut pimittivät ilman ja kesän tuuli huokaili heiluvissa koivuissa. Reeta heitti säkin pois selästään ja seiso. Ei hän katsonut mihinkään; silmät jäykästi harreilivat metsään. Tavallisen kovasti hän virkkoi:

"Poltti ne kirjat"...

Mutta yht'äkkiä murtui mieli, kasvot kurtistuivat ja silmistä tulvahtivat suuret vesihelmet.

"Hyvää kuoleva tekevi;
maalta lähtevä paho..."

"Ei olisi uskonut, että niin sievään kuoli... Ei uskonut... Ei olisi uskonut... Voi, voi sentään! Ei olisi pitänyt... Ei olisi pitänyt olla niin kova... No kyllä kai Jumala sentään antaa anteeksi... Voi minua, kun olin niin kova!... Itkisin vaikka verta, kun saisin takaisin. Mutta kyllä Jumala sentään armahtaa Penttiä... Kyllä hän armahtaa"...

Reeta lankesi maahan kasvoilleen tuuhean kuusen sammaleiselle kengälle. Huokauksia kuului ja hartiat nytjähtelivät.

Hetken siinä oltuaan nousi hän ja murheisena jatkoi matkaansa.

XXXIV.

Kolme kesää oli kulunut. Pahtajärven vesi oli matkallaan Kalliojärveen syövyttelyt itselleen väylän. Mutaisilla ja multaisilla paikoilla oli tyyneet suvanot ja kivisissä rotkoissa oli kohisevat kosket. Niimpä oli Pajupuron niittykin kuivalla; joki se vaan hiljaisine pyörteineen matkaili sankkaheinäisten anteiden välissä. Nyt kasvoi se entistä enemmän. Olipa Pahtajärven tulva tuonut savilietteen heinän juureen ja siten lannoitti niityn. Heiniä kasvoivat myös kaikki ne suot, joihin tulva oli lietteen levittänyt. Ja Pahtajärven pohja kokonaan kasvoi uhkean heinikon. Niistä muutaman työmiehen avulla Saara sai korjatuksi talven konnun karjalleen, ja usein Reetakin kävi auttamassa Saaraa niitty- ja peltotöissä.

Mutta vaivaisesta ne työt edistyivät ja tahkoa vetivät kaikki asiat.

Kesä oli mennyt. Oli Marraskuun Sunnuntai-ilta. Huoneen väki jo nukkui. Saara se istui periakkunan poskessa kaksivuotinen lapsi sylissänsä. Kaikki oli hiljaista ja ikävääntotista ulkona ja sisässä. Ikkunatkin seinissä umpimielisen- ja ikävännäköisinä haamuina seisoivat.

Mutta ulkoa kuului askelia. Ujosti astui vieras sisään pirtin narahtavasta ovesta ja hiipi ovensuuhun penkille istumaan. Saara katsoi tuiheasti sinne ovensuu-loukkoon yli pimeään pirtin.

Ei vieras hiiskahtanut sanaakaan puheen aluksi.

Saaran kasvot hieman värähtelivät, kysyi:

"Mitä kuuluu vieraalle?"

Vieras: "Eipä liikoja, rauha vaan. Tuo ilma on nyt leuto ja vakava."

Saara: "On tällä kerralla, mutta lieneekö häntä kanaksi. Sijat vetivät äsken rehuja ja harakka tukki seiiniä. Kyllä se on ennen ollut tuiskuiksi."

Vieras: "Onhan se vanha sananlasku, että syksyinen hyvä ilma paha ajattelee. Eihän sitä yhtä ilmaa iäksi."

Saara ei jatkanut puhetta. Heitti helmastaan kehtoon uneksivan lapsen, viritti tulen päreesen ja meni katsomaan vierasta. Mutta sitä kummallisemmaksi kävivät Saaran kasvot mitä lähemmäksi tuli vierasta.

Saara ojenti tulta aivan likelle vierasta ja totisena katsoi hyvin sipeästi...

— No mikä kumma!... Aunoko vai... Olethan Auno?... Herra Jumala!

Vieraan suu vetäysi hymyyn, sanoi:

"Olen, Auno olen..."

Saara ei virkannut mitään, pisti pankolle tulipäreesä; mielenliikutus näkyi kasvoissa ja äänetönnä juoksi Aunon kaulaan.

Pitkän hetken olivat sylitysten... Mutta viimein istuivat kätkyen luo peripenkille, pyyhkivät silmiään ja

silmäilivät toisiaan, mutta eivät näkyneet tietävän mitä ensiksi sanoisi.

Saara se jalallaan heilutteli kätkyttä, jossa nukkuva pienokainen hermotonna hetkahteli puoleen ja toiseen. Saadakseen puhetta alkuun virkkoi naurahtaen:

"Soma kun en yrittänyt tuntea, en kuolemakseni. Olet niin muuttunut. Ja kun ei tiedä aavistaakkaan; tulee ihan kuin tuonelasta."

Auno laaki kyynäspäänsä pöytään ja kasvonsa varasi kämmeneen.

— Ei minua ole täällä tullessanikaan tuntenut kukaan, ei edes tuo Rantalan vaarikaan, joka aina ennen niin toimessaan meidän kanssa puhua porpatteli, missä vaan tapasi. Enkä minäkään ole kellokkaan itseäni ilmoittanut. Tuntui niin lystiltä kulkea tuntemattomana entisillä kasvintienoilla. Mutta tuo petäjä tuossa rannalla se minua enin lämmitti. Se kun tutulla äänellään tuhaili yön tuulessa, tuhaili aivan samoin kuin aina ennen meidän uimasta kohottua sen juureen kuivailemaan itseämme. Pitkän hetken siinä seisoin ja muistelin menneitä päiviä. Ja lämpimästi sykki rintani näitä kaikkia nähdessä ja muistellessa. Mutta lähetessäni tätä tuttua asuntoa muistin vanhan sananlaskun, että takaisin tullessa on

kynnys hirttä korkeampi, kamaa kahta alempi; ukset uhkan ulvaisevat, saranat vasten sanovat.

Saara: "Vai ei tuntenut kukaan. Eipä kumma, jos minä en tuntenutkaan tuossa pärevalkean valossa, ja kun puheesi on muuttunut niin paljon ja muutenkin olet niin ajastanut."

Auno: "Ainahan se aika muuttaa. Mutta puheeni on sen tähden muuttunut, kun on pari hammasta tuosta edestä lähtenyt. Ja olenhan minä rapistunut muutenkin."

Saara katkasi Aunon puheen.

— No etkö sinä tiedä toisia siskoja? Missä ovat Katri, Riikka, Vappu ja Sanna, vieläkö ne ovat eleillä?

Auno: "Siellä he ovat ympäri ihalan ilman kuin vaivaisen lampaat. Katrilla on mies, kolme lasta ja sievä talo ruunun metsässä. Se elää kuin herran kukkarossa siellä kalavesien ja lintumetsien keskellä. Riikka on miniänä eräässä unilukkarin talossa; mutta hänen elämänsä on kuin koiralla kaivossa, jossa on kansi päällä. Vapulla on myös lapsi; sen kanssa se vieräkehtää paikasta toiseen. Hän on aivan liikelipeellä ja elää aivan kädestä suuhun."

Saara: "Entäs Sanna?"

Auno: "Sanna on tuonelassa. Se hukkuu."

Saara: "Tuonelassa! Herra siunatkoon!... Sanna tuonelassa... Sanna tuonelassa..."

Kuumat veret läikkyivät Saaran kasvoissa ja silmät harreilivat. Hetken perästä alkoi:

"Neljä vuotta, viidettä vuotta on siitä aikaa, kun minä näin sille Sannalle niin kummallisen unen ja minä tässä sanoin Pentti-vainaaalle, että kyllä se jotakin kaavehtii. Mutta nyt en muista sikloakaan miten se oli... No kerro nyt sen kuolemasta. Miten se polonen hukkuu?"

Auno: "Mitäpä siitä paljon kertoisin. Se hukkuu vaan."

Saaran silmät olivat pyöreinä ja kasvot korvia myöten leimusivat punastuksissa, virkkoi:

"Kerro toki!"

Auno: "Se nyt oli semmoista. Sannalla oli sulhanen oikein mieluinen. Hän oli eräs ajuri — semmoinen hevostmies — oikein etukärryn väkeä. Oli Juhannuspyhät, niin Sannan sulhanen hommasi lystiretken Siikakoskelle ja siihen joukkoon vietiin Sanna ja monta muuta hänen laistaan. Ja missäs se on rikka kuin rattaassa: sinne joukon jatkoksihan sitä lähdin minäkin. Siihen roikkaan karttui kymmenen henkeä: kahdeksan tyttöä ja kaksi miestä. Siikakosken niskassa virran keskellä on kaunis metsäinen saari. Siihen menimme maalle ja siinä hän sitä alettiin elää elämistään. Siinä lyötiin jos minkälaista kisaa ja Sanna parasna. En milloinkaan vielä ennen nähnyt Sannaa niin hurjana kuin silloin. Loppunsa edellä tuo lienee ollut. Siinä meni se yö. Aamusella oli jo aurinko puiden latvoilla, kun vasta lähdettiin pois. Vene oli vähävaranen. Sanna istui soutamaan ja se sulhanen viilettämään. Viilettäjä käski soutamaan, ettei väkivesi kantaisi suurelle aallokelle. Mutta Sanna vaan nauroi ja ilakoi, että katsotaan miten tuo hevostmies on hätänen. Viilettäjä käski tiukemmin soutamaan ja kaikki muutkin alkoivat hätäillä, kun vene hurjana kiirehti kuohuvaa aallokkoa kohti. Muutamat jo kirkuivat pelosta, mutta Sanna se vaan nauroi ja piti lystinään muiden hätää. Hän luotti voimiinsa, että hän muutamalla airajaksella voipi

nykästä veneeseen pois aallokkoon joutumasta. Ja niimpä viimein, kun näki, että on vaara likellä, rupesi nykäisemään voimiensa takaa. Mutta silloin katkesi airo ja silmänräpäyksessä nieli virta veneen kuohujen sisään ja me olimme kuin rikat aaltojen vallassa. Ei muuta kuin sormet soutimina mennä huppuroitiin hyökien mukana, kunnes ne hurjat hyökyaallot murtuivat suvannon tyyneen pintaan. Mutta siinä tyyneen jamassa syntyivät armottomat pyörteet..."

Silloin sana takertui Aunolle kurkkuun. Nielasi kuivan nielauksen ja jatkoi vielä:

"Ne nielasivat syvyyteen".

Saara: "No entäs sitte?"

Auno sanoi hiljaa:

"Sitte vasta kerron."

Sen sanottuaan painoi päänsä pöytään käsiensä varaan.

Saara nousi kävelemään lattialle... Tuokion päästä virkkoi:

"Voi, voi sentään! Kyllä on tosi vanha sananlasku, että naurusuuhun hullu kuolee, minkä se Sanna. Se oli ennenkin jo sellainen kiusantekijä ja nauraja. Sehän aina ennenkin, kun rietausi pelihtemään, niin eihän siitä tahtonut tulla toista päätä."

Aunon kasvot virkistyivät, alkoi jalallaan heiluttaa kätkyttä.

— Ompa siinä aika pullukkaposkinen. Tyttökö poikako lienee. On niin punaverissään, että kohta tippuvat verikarpalot. Onko sinulla näitä monta?

Saara: "Onhan näitä kolmella pohjalla. On niitä siinäkin äitin kaulaan."

Auno: "Äitin kaulaanko? Mitäs isän kaulaan?"

Saara huokasi syvään.

— Etkö sinä tiedä? Kohta puolikolmatta vaotta on isä jo haudassa maannut.

Aunon silmät leimahtivat:

— Penttikö haudassa? Minä en äsken sitä tajunnut, että mitä se oli, kun sinä mainitsit Pentti-vainaata... Vai haudassa!... Entäs muori?...

Saara: "Siellä on sekin. Ei se ole täälläkään tuoni jouten ollut..."

Auno poistui. Meni rannalle sen ison petäjän juureen. Lankeksi kasvoilleen maahan, liitti sormensa ristiin ja huulet liikkuivat.

Pitkän hetken perästä tuli Auno pirttiin; istahti Saaran laittaman pystyvalkean lähelle. Katseli ympäri pirttiä, katsahdelti sivulattialla olevalle vuoteelle, jossa talon palkolliset, pari mustalaispojan kokoista poikaa makasi, kysyi viimein:

"Mutta missä Kerttu ja Reeta ja Martta?"

Saara myhähti puolinaurua.

— Sinä olet pudonnut kuin pilvistä! Et tiedä meidän eloksesta et mitään... Kerttu ja Reeta ovat Pahtajärvellä omituisessa talossaan ja Martta on kamarissa nukkumassa lasten kanssa.

Auno ällistyen: "Pahtajärvellä Kerttu ja Reeta!... Mikä ilmassa lentää?... Pahtajärvellä Kerttu ja Reeta. Mikä kumma!... Vai omassa talossaan... Reeta sanoi aina olevansa niin juurillaan tässä Pietolassa, ettei lähtisi ei purren ei potkasten; matta nyt se kuitenkin on poissa."

Mutta siihen katkasi Auno puheensa. Ei näkynyt tahtovan puhua enää mitään; katseli vaan pystyvalkeaa suu nipistyksessä ja kasvot totisina. Mutta otsaan vetäysi aina toisakseen kolme vahvaa poimua. Viimein hän laski ohauksensa kämmeneensä ja kyynäspäänsä varasi polveensa. Siinä hän kumarruksissaan istui.

Saara sai talkkunan valmiiksi ja pani sen entiseen Aunon ja Kertun yhteiseen kuppiin, tasotteli sen kapustalla sileäksi ja keskelle painoi voikappaleen silmäksi ja hymyellen virkkoi:

"Tuleppas nyt syömään Pietolan talkkunata tuosta kupista, josta jo olet monasti ennenkin syönyt... No

tulehan."

Auno sitasi irtaallaan olevat huivin nurkat leukansa alle solmuun ja nousi seisalleen pystyvalkean luota. Läksi kävelemään pöydän luo ja loi katseensa ympäri pirttiä, joka herttaisen pystyvalkean liekehtivässä valossa hymyili totisenystävällisesti. Istahti entiselle sijallensa pöydän taakse, liitti kätensä ristiin, painoi päänsä alas ja huulet liukkuivat. Mutta hetken perästä hän kääntyi syömään. — —

Syömästä päästyä Saara teki vuoteen pirtin lattialle ja virkkoi:

"Rupeamme tähän. Jos menisimme kamariin ja Martta unimielissään sattuisi sinut näkemään, niin säikähtäisi."

Siihen köllistyivät rehuvuoteelleen yönlepoon. Saara se nukkui heti, nukkui kuin hako tietämättä tälle ilmalle. Mutta eipä ummistunut Aunon silmä. Rauhatonna vaan vieräkehtivät ympäri kuutamokuhjoisen pirtin ja kasvoissa veret kohahtelivat; mutta siitä aina riittyivät tyveniksi ja vakautuivat mieltävän näköisiksi. Ja aamua lauloi kukko, kun vielä kirkkaina valvoivat Aunon silmät ja kuni kesäillan kyyhkynen kummun kuusikossa lentelivät katseet ympäri hämärän pirtin pilviyön kuutamon niukassa valossa. Viimein kuitenkin voitti uni, joka siirti ajassa valkeaan päivään, jolloin askartelevain ihmisten kolke ja iloisten lasten virkeä liike hänet herätti ja vierestään löysi Martan makaamasta.

Auno tervehti Marttaa, pani vaatteet päälleen ja siirtyi ulkokausteelle. Meni navettaan. Siellä lehmät oudosti mullistellen ja suhkien sieramiinsa katselivat outoa vierasta ja kolmivuotias takkupäinen härkämulli periparressa päästi käheän möräyksen ja äkeästi puhisten kalisteli pitimiään.

Auno seisahti lattialle ja kasvoissa ikävät väreet virkkoi:

"Matta kaikkihan tämä navetan hoito on aivan kurjannäköistä. Hukkuvassa liassa seisoo polviaan myöten jokainen elukka, parret kaikki remallaan ja ovi rempottaa yhdessä saranassa. Voi tätä siivoa!"

Menipä pelloille kävelemään. Kierteli kaikki pellot Tultuaan istahti penkille ja vakavasti virkkoi:

"Paaleikkona on kesanto ja melkoinen lempare on kulollaan tikan pyrstölle kuivanutta ohraa. Syyskyntö on vielä kesken, ojat ummessa, pajupensaita ojain sijalla, naurista muudan osa ottamatta. Voi, voi miten tahkoa ovat vetäneet asiat! Kaikki näyttää olevan nukkuvassa lamassa. Jos minne silmänsä luopi, näkyy väsyttävä kurjuus. Kaikki räystäätkin ovat aivan repaleina ja aidat kaatuneet pelloilta ja pensaat pientarilla."

Saara laitto murkinaa perheelleen ja virkkoi:

"Niinhän se on, kun on yhdestä aisasta reki perässä. Mutta nythän sinä ruvennet meille avuksi? Jäänethän sinä toki kotiin?"

Auno: "Tässöpähän nähdään. Kyllä kai tämä ei näy paljoa miellyttävän. Näkyy olevan koko Pietola ihan perälleen painumassa."

Saara ei virkannut mitään, osotti Aunolle kämmenpäänsä, johon oli luudan varresta sälö pistänyt. Kun Auno puukonkärjellä kaivoi puikon pois, tunnusteli Saara kämmenpäättä tuntuuko vielä pistäväksi ja virkkoi:

"Eiväthän ne ole yhden jäljet niinkuin yhdeksän. Tuommoisten väkipuoleisten kanssa olen tässä riepannut. Pentti kitui kolme vuotta, puolet aikoja melkein selkänsä tiessä ja välistä ihan käsin käänneltävänä, ei ollut työlle eikä tielle. Vaivaisia ja vasoja, ruhoja ja rampoja on tässä vaan ollut eikä yhtään täysirahkeista henkilöä, niin kyllä tässä on suoraan pidetty. Eipä kumma, jos joku kohta tahkoakin vetäisi. Mutta kyllä meillä sentään on talven varustetta vuotta välttää, kun muu paha muualta katsonee. Ja siinä on kylliksi. Huomisella päivällä on suru itsellään."

Samassa ilmausi Saaran kasvoihin syvästi arka punastus ja siihen lopetti puheensa. Mutta pitkän hetken perästä virkkoi:

"Nythän minä alan toivoa, että vielä kerran tultaisiin koko joukko yhteen tässä Pietolassa."

Mutta siinä sanat sulkeutuivat suuhun. Näytti olevan halua puhella, mutta ei sitä tullut.

Auno: "Kyllähän tästä vielä kalu tulisi, jos joukolla kokoutuisimme. Kyllä kai se kohta pesisi silmänsä tämä ontuva Pietola. Mutta siinä on yksi asia..."

Enempi ei Auno tahtonut sanoa. Umpimielisenä vaan katsoi käteensä ja sujutteli sormiaan sinne tänne.

Saara: "Kyllä minä ymmärrän mitä tarkoitat. Minä olen aivan viaton siihen asiaan. Minä tiedän että jokainen sormi on yhtä kipeä. Ne, joita on moittiminen, ovat haudassa ja annetaan niitten olla siellä. Mutta nyt mitä vaan on maata ja maanpäällistä, niin olkoot kaikki yhteiset, niin yhteiset, niin yhteiset, kun ollessamme alastomat kuin variksen pojat tuossa palaneella kentällä, jolloin söimme suolain kanssa paistinkalaa."

Auno ei virkannut mitään; meni ulos. Käveli rannalle petäjän juureen, jonka tyvessä nokiset kaarnansilvat vielä muistuttivat sitä muinoista paloa. Siinä hän istui kuuraiselle kivelle, pisti kätensä nuttunsa poveen ja katse urkeni kauas. Kalliojärven laksossa lepäsi sumu, mutta Hyllyäiskero kohotti tuttavvan päänsä yli sumun ja hymyili kuin harmaapäinen vanhus katsellessaan leikkiviä lastensa lapsia ja mieleensä johdattelee menneitä muistoja elämänsä päiviltä.

Siinä istui Auno ja vakavin kasvoin silmäili ympärilleen kauas ja lähelle.

Siihen tuli Saara tummunut karjaturkki päällään ja virkkoi:

"Sen petäjän juurelle olen monta kyyneltä kylvänyt ja monta huolta pois huokaissut."

Auno: "Tämän männyn juuri on minulle rakkain paikka tässä Pietolassa... Rakkain paikka sanon minä, tuo jäinen petäjän juuri, kivinen tanner vaan. Jäinen ja kivinen tanner, mutta usein sen olen muistanut."

Saara katseli ympärilleen, huulet mutuilivat, mutta viimein hän sanoi:

"Pentti se poltti ne välikirjat."

Aunon silmät pyöristyivät, katsoi tukeasti Saaraan ja virkkoi:

"Poltti!... En usko."

Saara: "Usko jos tahdot, mutta paloivat ne." Äänettöminä he istuivat pitkän hetken. Siihen tuli Marttakin. Saara kysyi: "Eikös ole tosi, että Pentti poltti kuolemansa edellä ne välikirjat?"

Martta: "Palaneet ne ovat; ei niistä ole ristiä. Mutta voi, voi, jos saataisin vielä täällä olla joukollaan! En parempaa toivoisi en elämäni päivinä!"

Martta tarttui Aunon käteen ja jatkoi:

"Laita sinä, Auno kulta, niin, että tulevat vielä takaisin ne toiset siskot. Syödään syttä tai savea, eletään tai kuollaan joukossaan. Voi, voi, hyvä Auno, laita sinä ne toiset siskot tänne. Ehkä Reeta ja Kerttukin tulevat."

Auno loi lämpimän katseen Martan kalpeihin kasvoihin.

— Kyllä luulen, että tulevat... Minä lähden Reetan ja Kertun luo käymään.

Saara: "Mutta se Sanna. Voi sentään, kun ei näe enää."

Martta punastui.

— Mitä, miksi ei näe enää? Sano nyt, Saara, miksi ei näe enää?

Auno: "Ei se ollut mitään. Kyllä se tulee Sannakin." Martta kääntyi Aunoon.

"Minä näen sinun kasvoistasi, että siinä oli jotakin, jota et aio sanoa. Sano pois, minä en heitä ennen."

Auno: "Sanna on kuollut."

Martta punastui kuin hiili ihan korvia myöten.

— Onko Sanna kuollut?

Auno: "Kuollut on Sanna, ei tule enää."

Martan kasvot mustuivat, hän kirkasi oudosti ja kaatui pitkäkseen taidotonna. Silloin rupesi puistamaan se tauti ja puisti vielä kovemmin kuin koskaan ennen.

Pitkän tuokion perästä, kun puistutukset taukosivat, kantoivat he Martan kamariin, jossa hän verta oksentain tointui hetkeksi, mutta sitte heikosti valittaen vaipui uneen.

Auno virkkoi: "Minä lähden nyt Reetan ja Kertun pakinaan."

Saara ujustui, virkkoi: "Kun menet Pahtajärvelle, se on vähän kipeä."

Aunon kasvot sälähtivät, silmät pyöristyivät ja katsoi tuikeasti Saaraan.

— Miten kipeää? Mikä sillä on?

Saara: "Se on vähän lyhytjärkinen."

Auno ei enempi kuunnellut. Otti pikkuisen vaatemytyn käteensä ja lähti astumaan Pahtajärvelle.

Saara juoksi jälkeen ja huuti: "Ei sieltä, ei sieltä! Siellä on joki. Mene tästä tuonne Pajulahden puolelle tuon sillan yli. Tuosta lahden perästä tuon suuren kuusen luota lähtee pilkkatie. Se vetää Pahtajärvelle."

Sinne lähti Auno kiirein askelin ja heti katosi Pajulahden pensaikkoon.

XXXV.

Reeta oli linnun pyydyksillään ja Kerttu istui karsinloukossa lattialla likainen turkki päällään ja syvästi huokaillen kankeasti katseli ympärilleen, ja levotonna kurttuili synkkä muoto. Ei näkynyt välittävän tulijasta mitään, vaikka loikin kohta kylmännäköisen, jyrkän silmäyksen. Valkorintainen suuri kissa uuninkorvalla rakoisilla silmillään kerran tylysti katsoi tulijaan ja ummisti takaisin raukeat silmänsä.

Ikäänkuin jähmettyneenä seisahti Auno keskelle lattiaa ja katsoi Kerttuun. Katsoi kotvasen liikahtamatta. Väliin leimahti kasvoihin syvä punastus, mutta vaalenivat taasen. Tietämättään valahtivat suuret kyöneleet nenänieliin. Ne pyyhkäsi pois sormiensa nenillä ja katsahti ympäri pirtin tutkivan silmäyksen.

Sitte astui Kertun luo ja kysyi:

"Tunnetko sinä, Kerttu, minua?"

Ei vastausta.

Auno puisti Kerttua vähän olkapäästä.

— Kerttu, tunnetko sinä minua? Kerttu virkkoi kylmästi:

"Aunopa tuota olet."

Auno silitti Kertun karkeata takkuista päätä.

— No kun sinä tunnet, niin nouse nyt tervehtimään... No nouse nyt!... Mistä sinä olet pahoillasi? Kuule, mistä?

Kerttu alkoi itkeä isolla äänellä: "Voi, voi, kun ei Jumala polta tätä maailmaa!... Anna sinä minun raukan olla rauhassa... Vai ei minulla ole sielu!... Minä olen lintu... Kyllä se akka maksaa helvetissä, ... Kyllä se akka maksaa helvetissä..."

Auno: "Kuka akka? ja mistä se maksaa?"

Kerttu ei virkannut mitään; kohosi seisalleen ja katkerasti itkien ja kurjasti horjuen lähti kävelemään ulos. Joutilaannäköisenä riippui kurttuinen, pinttynyt turkki kumartaneilla hartioilla ja sen kankea helma hetmahteli puoleen ja toiseen. Ruskeat suuret jalat töpsähtelivät huolettomasti lattiaan.

Kerttu painoi jälkeensä oven kiinni. Auno katsoi oveen kauan silmät rävähtämättä ja totisissa kasvoissa syvässä kuumotti lämmin veri.

Hetken perästä hän juurikuin virkosi ja alkoi katsella talon kapineita. Lattialla oli keinutuoli Reetan omaa tekoa, kirveellä ja puukolla tehty. Jalaksina siinä olivat vanhat kärrynkäyrät, jotka Reeta oli kirkolla käydessä tien vierestä löytänyt. Niitten sormen reikiin oli jalat istutettu. Istuin ja muut päällysneuvot olivat pantu kokoon luontaisista koivunvääristä. Mutta salvokset olivat ravistuneet, että se koko rakennus soutaissa hetkähteli sinne tänne ja kitkahteli kuin vitsarahe pakkasella... Periakkunan edessä oli pienoinen pöytä. Se oli pesty hyvin puhtaaksi, mutta viime syönninjäljeltä oli siinä kaksi kokoa

linnan luita ja maljan pohjassa vähä sakeata velliä. Akkunan poskessa oli reikäpuu, johon oli pistetty kaksi lusikkaa terät ylöspäin. Ne olivat Pietolasta kotoisin, mutta aivan kaaluiksi kuluneet. Orsilla oli päreitä iso röykkiö ja päreiden päällä kaksi vasua höyheniä täynnä ja orressa riippui siipiä iso kimppu. Periloukossa oli pieni hylly, jossa oli Virsikirja, Aapelus ja tuo siskokunnan yhteinen Raamattu. Mutta siihen oli savu niin läpikotoisin uponnut, että vaikea oli tuntea kirjaimia varsinkin laitapuolissa lehtiä ja sen jykevät kannet olivat savustuneet aivan mustiksi kuin kodan orsi. Kiikkutuoliin istui nyt Auno ja katseli Raamattua. Salainen iloisuus levisi kasvoihin, kun käänteli sen ruskeita lehtiä. Näytti unohtaneen kaiken muun ja uppoutuneen siihen koko sielullaan.

Ulkoa kuului liikettä. Reeta astui pirttiin loistavin silmin ja kasvoissa terve kylmän puna. Selässä oli kolme metsoa, teiri, kaksi riekkoa ja viisi pyytä, jotka olivat jaloista sidottu keppiin. Lintutakkansa heitti hän lattialle ja kepin pani loukkoon. Sitte kääntyi tarkastamaan vierasta kuka oli. Mutta oikein säpsähti ja siirtyi askeleen taaksepäin. Katsoi vielä pitkään, mutta heti levisi poskiin iloinen nauru.

— No kaikkea näette! Auno, Auno! Terve! Terve monen päivän edestä! Mikä kumma sinun tänne eksytti? Hyvänen aika sentään, että vielä saan sinua elävin silmin katsella! Olenhan luullut olevasi niin kaukana, ettei kuu kuule eikä päivä näe. Minä näin sinua tuonnoin unissani ja nyt on monena päivänä suutani syyhyttänyt niin makeasti. Ja tuokin kisaa on kaukaa pessyt silmiään. Illallakin se suohnitti ihan korvien takaa. Sinun edelläsi se on ollut. Minä illallakin sanoin, että jos olisi vanhaan taikaa, niin tulisi kaukavieras. Ja tulipaan!... Mutta missä on Kerttu?

Auno: "Pistäysi äsken ulos."

Reeta: "Herra Jumala, jos se on taasen mennyt metsään? Kun on tämmöinen pilvi-ilma ja tietää tuiskua, niin se on pahempi. Poutailmalla se on kuin ilmo ihminen..."

Auno: "Jos se on mennyt metsään, niin paleltuuhan se nyt."

Auno lähti hätäisenä ulos ja Reeta joutui jälkeensä.

Kartanolla näkyivät jäljet hienossa lumessa, että oli mennyt kontulatoon. Sinne rientivät Auno ja Reeta. Mutta siellä ei näkynyt eikä kuulunut hiiren hiiskausta. Reeta huuti:

"Kerttu, missä sinä olet? ja alkoi kaivaa olkia."

— Ei kuulu. Haetaanhan täältä olkien takaa... Ei tunnu täällä. Eihän vaan liene siellä loukossa sen kuvon takana? Katsoppas.

Auno tarttui kupoon.

— Kas täällä on! Nouse pois! Lähdetään tupaan lintuja laittamaan.

Kerttu kyyristyi vaan loukkoon.

— Voi, voi, antakaa minun raukan olla... Kyllä minä lähden... Ettehän ole vihassa?

Auno tarttui syliksi.

— Mistä vihassa? Lähdetään pirttiin. Enhän minä ole vihassa, hyvä Kerttu. Lähde vaan pirttiin.

Pirttiin menivät. Auno ja Reeta taluttivat Kertun mukanaan, ja heittivät istumaan.

Auno katsahti lintutakkaan.

— Voi ihme sentään!... Jos vielä pääsisi tänne lintumetsien keskeen, niin kyllä kymmenen vuotta nuoreneisin! Oma pyytämä lintu se on toista puolta makeampi kuin toisen saama.

Reeta: "Olisi kyllä ilmonen onni, kun vielä kerran olisimme yhdessä kaikki. Lintumetsät ne kaikkena menisivät, mutta tuo niitty! Voi, sinä et usko tuota niittyä minkälainen se on! Siinä ei ole suurella alalla lehmän heinä. Siinä on aivan yhteen rautaan niitettävää varmaan enemmän kuin tuhannelle lehmälle."

Auno: "Hourithan nyt! Tuhannelle lehmälle! Jo nyt puhut liikoja."

Reeta: "En paraiksikaan. Ja entäs siihen lisäksi Karpalesuo, Hirvivuoma ja Pajusuo kokonaan kuin luhta. Ja monta monituista korpea kasvaa heinikkoa kuin hankea, että lehmä peittyi heinikkoon."

Auno: "No millä ihmeellä ne ovat tulleet? Eihän täällä ennen ole semmoista ollut. Järvihän tässä ennen oli."

Reeta: "Se tuo Kerttu kerran tulvan aikana kaivoi myllypuron tuohon Sammakkolahteen. Siitä vesi sai alkunsa ja uurti tiensä poikki kankaan. Ja sitä tietä meni kuivaksi koko järvi. Silloin se tulva lietytti Karpalosuoan, Hirvivuoman ja Pajusuon yhden lietteen valtaan. Siltä uulalta ne nyt kasvavat heinikkoa kuin hankea."

Auno: "Thme ja ihme sentään!... Kenen ne ovat omia kaikki nuo heinämaat?"

Reeta: "Ne ovat minun ja Kertun. Rovasti on sanonut kyläläisille, etteivät saa muut koskea."

Auno: "Hyvä, hyvä, kun on rovasti puolella."

Reeta: "Muutoin olisivat jo kyläläiset niittäneet aivan sujoksi, mutta eivätpä iljenneet, kun rovasti kielti."

Auno: "No ihmettä suurta! Kyllä tänne pitää saada ihan joka kynsi meidän joukkoa. On Katrilla ja Riikalla kirkassilmäisiä perillisiä. Kyllä ne vielä kylän tekevät tuommoisen heinäjuuren ympärille. Onhan veri vettä sakeampi, tottahan toki annat siskojen ja siskojen perillisten omaksi nuo heinämaat?"

Reeta: "Kun sanotkin! Kellekkäs muille! Olivathan tälle jo nuokin Vaaran kyläläiset hammasta hioneet, että tulevat niittämään. Mutta oli rovasti sen kuullut, hän oli sanonut, että paras on pysyä poissa, se on Reetan ja Kertun."

Auno: "Hyvä hyvä kun rovasti on puolella!... Lähdetään katsomaan sitä niittyä."

Reeta: "Lähdetään vaan."

Auno: "Eihän kissa syö lintuja?"

Reeta: "Ei se koske luvatta..."

Rannalle tulivat Reeta ja Auno. Reeta osotti kädellään.

— Tuossa sitä on aukeaa.

Auno: "Tuoko kaikki?"

Reeta: "Ihan rantoja myöten, paitsi tuossa tuo kiertävä juova, jossa on sileä jää, se on joki. Näet sen, miten heinikko rymöttää kulollaan. Se on kaikki niin täysi kuin maasta sopii ja ihan minua leukaan."

Auno: "Ja koko tuo aukea?"

Reeta: "No aivan ääriin vierin!"

Auno: "Kyllä minun täytyy saada tänne toiset siskot vaikka millä kurilla. Kyllä vielä Pietola silmänsä pesee... Aamulla lähdän matkalle siskoin luokse."

Reeta: "Voi, voi, kun sinä sen tekisit. Saisit siskot tänne, niin kaikki olisi hyvin."

Auno: "Aamulla lähdän hommaan. Kyllä uskon, että tulevat... Mutta tuo Kertun kohta on kamala. Miten se on tuommoiseksi tullut? Voi, voi, sentään?"

Reeta: "Siitä olisi paljonkin puhumista, mutta kerrotaan sitte. Lähdetään nyt lintukeittoa laittamaan."

Yöllä oli ollut vähänen tuisku, mutta päivä valkeni kirkaana.

Auno laittoi lähtöään.

Reeta toi ison kontin pirttiin ja sanoi:

"Tässä on sinulle evästä. Panin yhdeksän metson täkkää, vie kappale kullekkin siskolle. Kuusi täkkää on itsellesi evääksi. Panin neljä juustoleipää. Anna niistä pala kullekkin siskolle, mutta sinulle itsellesi on matkaevääksi se isoin leipä. Siellä on vielä evääksi kolme suolaista harria, voirasia ja viisi paksua leipää."

Auno kohotti konttia viilekkeestä.

— Tuommainen konttiapaja minulle selkään! Voi, voi, kun on raskas!
Mikä tämän kantaa?

Reeta: "Kyllä se menee hiljalleen. Kyllä matka kontin keventää. Älähän muuta kuin otahan selkääsi! Kule vointiasi myöten ja kun alkaa väsyttää niin käänny konttiisi päin. Mihinkäpä sinulla on kiire."

Auno: "Matka se on vihapito, se on vanha sananlasku."

Reeta: "Vaikkapa onkin, mutta sinulla nyt ei ole sienat tulessa eikä aika jäniksen selässä ruveta henkimeneyksiin ehdättämään... Otahan pois kontti selkääsi, ei ole tyhjä kannettavana."

Aunon selkään nosti Reeta kontin.

— Ka se! Ei ole ei raskaannäköinenkään. Ihan keikkuen se siinä menee!

Auno: "Kyllä se matkan päälle painaa. No jää nyt terveeksi!"

Reeta: "Mene tervennä! Ja koeta nyt saada tänne ne siskot. Kerrohan kaikesta hyvästä mitä täällä on. Ja luulisihan synnyinturpeen muistuvan mieleen. Tulethan sinä ainakin?"

Auno: "Tulen, tulen! Ja usko pois, että tulevat toisetkin."

Reeta: "Kaikki tämä hyvyys olkoon yhteinen. Mene nyt tervennä! Tule tervennä takaisin!"

Auno kääntyi Kerttuun.

— Mutta Kerttu, yhäkö sinä möhönturkkia paikkaat, kun istut loukossa seinään päin? Anna nyt kättä minulle.

Kerttu: "Anna minun raukan olla rauhassa!"...

Auno taputti kädellään Kertun mustatukkaiseen päähän, virkkoi:

"Voi, voi sinua, minun kaksoissiskoni... Jääkää Jumalan haltuun!"

Reeta: "Samaten sinäkin... Ja kuten olet aikonut, niin laita tulemaan siskot tänne aivan niin kuumalta kuin kärsii."

Auno: "No, no, kyllä, kyllä."

Auno lähti matkalle ja työntyti Sainiokankaan hongistoon.

Halki huurteisen metsän, pitkin Parsikangasta, poikki Ritakorven ja Seipiharjun eteläistä vietettä hän painui suoraan aina Ketolan kirkkotielle. Siinä hän istahti sammaleiselle kivelle ja löyhdytti rintanuoransa ja puhalteli paisuneita henkäyksiä raikkaaseen poutailmaan. Syvälle olivat painuneet kontin tuohiset viilekkeet Aunon olkapäihin. Märkänä oli pää, hartiat höyrysisivät ja kasvoja pitkin vierivät mehevät helmet.

Auno pyyhiskeli otsaansa. Kun huokaukset hiljenivät ja otsa kuivi, katseli hän tuuheaan metsään, jossa kuusi toisensa peitti ja koivu koivua piteli.

Itsekseen hymyellen hän virkkoi:

"Nuo kuuset tuossa niin ihanat. Nuo partaiset kuuset hymyilevät kuin ystävä. Tervaskantokin tuossa tien vieressä niin somannäköinen. Ai, ai, kun on kaikki niin puhtaan näköistä!"

Sitoi taasen rintanuoransa kiinni ja virkkoi:

"Ei istuin matka eisty."

Nousi ja läksi kevein askelin kävelemään kuuraista polkua ja kiireesti lyheni tie.

NELJÄS OSA.

Viikot kuluivat; kuluivat kuukaudet. Ei näkynyt siskoja tulevaksi. Joutui Toukokuu käsiin. Oli heleä Lauantaipäivä. Saara leipoi rieskoja Pietolan pirtin pöydällä. Porstuasta kuului hiljaista kuhinaa ja pehmeitä askelia. Ovi narahti.

Saara kääntyi katsomaan, löi käsiään yhteen ja lausui:

"Herra ihme, Auno! Voi, voi, ja Katri ja Riikkakin! Entä Vappu? Ka tuossahan on sekin! No ei olisi uskonut. No hyvänen aika sentään! Lyhyt on nenä tulijalla. Ei olisi uskonut!... No mitä sanomaa tuotte?"

Auno: "Rauhan sanomat!"

Katri laski penkille sylistään pienokaisen ja lausui:

"Pitkältä on kauas matkaa minkä tännekin. Voi, voi, kun oli raskas tuo kantaa, vaikka ei ole kovin vanha, vasta kahden kuukauden."

Riikka selvitteli korkeasta vasutötteröstä pulloposkista pienokaista, joka katseli vasun laidan yli pyöreillä silmillään, virkkoi:

"Tuopa ei ollut raskas vaikka on jo vuosikas. Tuo vasu kun oli viilekkeillä selässä, ja siinä poika istua tökötti vaatteilla kuurrottu kaulaansa myöten, niin ei tiennyt olevankaan. Siinä se poika tuli kuin papin eväs."

Lattiaa astua teutaroi lenkojalkainen poika. Suu mytyssä pyöreillä silmillään se rehellisesti katseli ympäri pirttiä.

Saara: "No kenenkäs tämä valkeatukkainen leveäposkinen poika on? Tuleppa anna kättä, sinä nykerönenä. Kas niin se losauttaa tuo sievä äitin poika!... Joko sinä olet vanha?"

Katri: "Eipä virka mitään. Matkalle on mieheltä kieli pudonnut... Minun poikani se on. Jo se on kuusivuotias."

Saara: "Tämäkö verran sinulla onkin?"

Katri: "On se isän selässä vielä yksi kolmivuotias tyttö, aika vähkyrä. On vielä lihavampi kuin tämä."

Saara: "Ei ole tuokaan karvakato... No kenenkäs tuo suurisilmäinen sievä tyttö? Sepä on ihana!"

Vappu: "Minun se on nimikkoni."

Saaran kasvot lamautuivat ja silmät välähtivät ikävästi. Kääntyi Riikkaan ja kasvoihin palasi taasen lysti hymy, sanoi:

"Entäs sinulla, onko niitä muita kuin tuo nauvotus tuossa sylissä? Voi, voi, kun sinulla on pyöreät ruskeat silmät ja musta tukka ja noin pikkuisella!"

Riikka: "Se on isänsä näköinen. On se isällä vielä selässä kolmivuotias, samallinen paurisko kuin tämäkin."

Saara: "Mutta mikäs se tässä penkillä on? Katselee kuin hiiri ropeesta. Kenenkäs näköinen sinä olet?"

Katri: "Sukuun on, ei sikaan. Veistäjänsä se lastu lähtee, sehän on vanha sananlasku"...

Saara hykerteli käsiään, palavin silmin katseli siskojaan ja virkkoi:

"Voi, voi, kun tulitte! No mitä teille nyt kuuluu?"

Katri: "Eipä kuulu kummia."

Vappu: "Tuossa Pajulahdessa minä kummaa katselin, kun entisen Pajupuron sijalle, josta astumalla yli kulettiin, on tullut suuri joki ja nyt tuommoinen silta yli. En yrittänyt tuntea entiseksi Pajulahdeksi. Ja tämä talo oli niin räjäytyneennäköinen kuin uupuva koni, niin en tahtonut uskoa Pietolaksi."

Katri pyyhki hikeä kasvoistaan esiliinaansa ja sanoi: "Mutta minusta tuntuu lystille nyt istua. Voi, voi, kun minulla oli jo vaikea!"

Saara: "Väsyttäähän sinua, kun olet lihonut tuommoiseksi. Olet kuin seitsemän leivän uuni."

Riikka: "Kunhan kerran viikossa niin väsyisit, niin *kyllä lähtisi täkkä päältäsi.*"

Saara: "Mutta missä ne miehet ovat?"

Katri: "Ne hevosten kanssa tulevat jäleltä. Kun on tuolla matkalla vetelöitä soita, niitä pitää kierrellä."

Saara: "Miten ne osaavat?"

Katri: "Kyllä ne osaavat tämän viimeisen matkan. Tuohon Parresuolle asti tulimme yhtä matkaa. Mutta miten päässevät tänne tuosta joesta poikki. Tuskin ne hevoset tuolle sillalle lähtevät, kun se noin hepattaa ja ketkahteiee ja lonsuvat nuo palkit."

Vappu katsahti ikkunasta.

— Kas tuossa ovat kartanolla Tahvo ja Olli-Pekka. Nulikat vasuista katselevat kuin variksen pojat pesästänsä. Eivät ole tietääkseen, nauvottavat vaan isäinsä selässä. Saarakin katsoi akkunasta kartanolle ja virkkoi: "Tuo pieni mieskö se on Olli-Pekka? Sekö se on Riikan?"

Riikka: "Semmoinen tervanahturi se on minun mieheni."

Saara: "Katrillapa tuo on vohlakka mies."

Katri ja Riikka rientivät ottamaan miestensä selästä viilekevasuja, jossa lapset istua tikottivat. Katri ja Riikka kantoivat lapset pirttiin ja jälessä astuivat miehet harmaat nutut päällä ja paulakengät jalassaan. Syvä tympeys kasvoissaan istuivat penkille. Saara meni tervehtimään. Paidanhihat olivat käärittynä kainaloihin ja esiliinana karkean hameen päällä oli hurstinen pyyhevaate. Kainosti hän virkkoi:

"Terve! Mitä sitä kaukavieraille kuuluu?"

Saara: "Hevosennehan ovat matkastuneet ja tarvitsevat ruokaa. Viekää ne tuonne Pajupuron niittyyn tuossa ihan pellon takana. Siinä on ruokaa ja juomista."

Miehet lähtivät viemään hevosiansa.

Saara kavahtui ja virkkoi:

"Voi, voi, minultahan jätti uuni! Ihan on hiilillään! ja rieskat ovat leipomatta."

Auno hyppäsi, heitti päällysnuttunsa naulaan ja kääri hihansa ylös.

— Kyllä tässä nyt heti syntyy rieskoja. Tulkaapa, Riikka ja Vappu tekin, ja Katri tuo leveä mamma!

Katri: "Niimpä leveäkin."

Vappu, Riikka ja Katri tulivat rieskan leivontaan.

Auno: "Kyllä nyt rieskoja syntyy. Saa alkaa uunia luutia, kyllä nämä nyt joutuvat. Kas tuossa on muudan!"

Katri: "Tuossa on toinen!"

Riikka: "Tuossa on kolmas!"

Vappu: "Tuossa on neljäs!"

Saara: "On tuossakin."

Vappu: "Mutta sen kantapa nauraa! Katsoppas kun irvottaa."

Saara: "Anna nauraa."

Auno: "Alahan Saara mennä luutimaan uunia, kyllä nämä rieskat siinä joutuvat. Pian kypsä kerkeää emännän hyvän käsissä... Siinä ovat nyt rieskat. Mutta tämä pirtti on pestävä. Ei, ei Pietolan pirtti saa olla näin nokisilmänä."

Saara luuti uunia ja virkkoi:

"Tämä on aivan talvinokineen. Eihän tässä ole kuka näitä pesisi. Martta kulkee paimenessa. Siellä on nytkin. Ja minä tässä tuikkasen elämisen hoidossa lasten keskellä. Noilla muilla on tuo touonteon homma, niin siinähan näkyy menevän... Pestävä kai tämä olisi."

Auno: "Nyt otetaan käsilleen Pietolan pirtti! Minä lähdän metsästä hakemaan luutia, joilla lasketaan

laki ja ripsutaan seinät."

Katri: "Mene vaan, minä teen lykkäysluutia." — —

Ilta oli tullut. Maalleen vieri kultainen aurinko.

Petäjän juureen rannalle kokoutuivat istumaan siskokset. Reetakin sattui tulemaan Pahtajärveltä. Siinä he istuivat äänettöminä ryhevän petäjän viileässä katoksessa ja katselivat illanruskosta juopuvaa luontoa.

Auno: "Voi, voi, kun on ihana tuo Hyllyäiskero, ihan kuin tuliaisiksi meille laskeva aurinko sitä valelee kultasateillaan! Voi, voi, kuinka syvä rauha kuvastuu tuon kerovanhuksen totisissa kasvoissa!... Jospa ihmissielu olisi noin puhdas!... Puhdas ja turvallinen... Jospa olisi..."

Reeta: "Ompa nyt tyyni tuo kuikan pelto ja kirkas, kirkas, että empä monasti muista noin kirkasta. Katsokaas, kun tuo Hyllyäiskero kuvastuu tuonne veteen, ja kuin on likellä, että luulee saavansa kädellä koetella."

Katri: "Jos ei aniksi kädellä, niin korennolla tuohon yltää."

Riikka: "Kyllä minä muistan tuon järven noin kirkkaana monastikkin. Ja tuo mänty vaikka se tuossa noin mykkänä seisoo, mutta kyllä se on kiertynyt minun mieleeni monet kerrat."

Katri: "Minä olen joka kerran Pietolaa muistaissani muistanut tätä mäntyä ja tuota kiveä tuossa, jossa ennen kirkonmenoja pidettiin. Mutta missä on se..."

Kaikkien kasvot värähtelivät, Katrikin katkasi puheensa ja katseli järvelle.

Saara: "Kertokaa nyt matkastanne, kun lähditte täältä ja olostanne."

Riikka hymähti ja tyyli virkkoi:

"Ne eivät ole kerrottu kolmeen viikkoon."

Saara: "No lyhimmittäin pääasioita. Kerro sinä Auno."

Auno vähän punastui.

— Kyllä kai sitä olisi kertomista, mutta mitäpä niistä. Se on pääasia, kun olemme tässä... Kerro sinä Katri.

Katri: "Kerro sinä, mitä sinä juonittelet."

Martta: "Kerro nyt, Auno, ajan ratoksi. Kerro nyt, Auno."

Aunon kasvot olivat mieltävän näköiset, katseli järvelle. Kääntyi sitte toisiin päin ja virkkoi:

"Kerronma häntä vähäisen... Kerttu lienee kertonut eromme tuossa Hyllyäiskeron laella. Lähdimme siitä ja vaikka tuntui pahalle tie tietymätön, niin hammasta purren painoimme pahkaamme ja sanan puhumatta astuttiin, minkä henki takaa käski. Kulettiin kuin Jerusalemin suutari yötä ja päivää halki hanean maailman, vaikka jalkoja pakotti kuin ajoksen sydäntä. Mutta siitä ei huolitettu. Aiottiin vaan mennä sitä soittaa niin kauas, ettei kuu kuule eikä päivä näe. Niin tultiin lähelle Wiipurin kaupunkia. Olimme väsyksissä, niin väsyksissä, ettei voitu ei kahta korvaansa kantaa. Vieressä oli sammalperäinen viitakumpu. Siihen istahdimme levähtämään, nyytyistämme pureskelimme evään rippeitä. Mutta ei se maistanut ruokakaan millekkään. Suu oli kuin pakkula. Vaan vätkytettiin sitä vähä ja aiottiin lähteä eistämään. Oli lenseä päivä. Kelmeänä paistoi puolipäivän aurinko. Väsymys voitti, kyyristyimme vaatteihimme ja nukahdimme nimemme tietämättömäksi. Ja iltapimeä oli kun vilusta värisevänä säikähtäin heräsimme, kun..."

Katri: "Sitä ei tarvitse kertoa. Se on ollut ja mennyt."

Auno ajatteli hetken ja sitte jatkoi:

"Niin, sittehän sitä menimme eräasen suureen taloon. Siinä oli saunakin maalattu punaiseksi ja isäntä siinä oli lihava kuin mallassäkki ja naama kuin leipäre. Emäntä oli musta ja pikkuinen kuin paistettu silahka ja pahankurinen kuin katajapehko. Mutta hyvä se oli hyviinsä, paha pahoihinsa. Siihen taloon sitä pääsimme minä ja Sanna palvelukseen."

Vappu: "Siinähan se sai Sanna talonpojasta ensimmäisen sulhasen."

Riikka katsoi Vappuun tympeän silmäyksen.

— Niissä sulhasissa se menee sinun mielesi.

Vappu katsahti raikkaan silmäyksen Riikkaan.

— No mikä sitte? Onhan se oikea asia. Saihan se sulhasen, mutta se kuoli seisalleen ja silmät jäivät selälleen.

Jokaisen suu meni nauruun, mutta Auno yrmisti muotoaan ja syrjäsilmillä vilkasi moittivan katseen Vappuun. Kiskasi puolan varren ja sitä helmassaan nypösti.

Vappu jatkoi: "Saihan Sanna siltä toisen sulhasen kuin merenkaihilan, mutta siitä tuli liian hyvillään."

Auno vilkasi taasen Vappuun.

— Ole nyt jo vaiti, anna olla rauhassa.

Saara: "No mihinkäs toiset joutuivat?"

Auno ei ollut kuulevinaan, katkoskeli näpissään puolan vartta ja kasvot totisina katsoi helmaansa.

Eivät näkyneet muutkaan olevan hyvin puhetuulella.

Katri viimein nakkasi silmäyksen toisiin ja alkoi:

"Minä sain paikan lähellä näitä Aunoa ja Sannaa eräässä pienosessa talossa."

Vapun silmät leimahtivat.

— Siitähän tämä vietiin emännäksi, tulen palavaksi emännäksi. Ja silloin tämä Katri oli mies mielestään, kun ruunu päässä hemotti häissään ja hyvällä sijalla oli silloin mieli.

Katri viskasi Vappuun kylmän katseen.

"Soima toiseen sopii, kotiin ei koskekkaan. Kaikkeahan tuota muistetaan. Mutta yhteen on tien päässä tultu."

Saara: "Onhan Vapullakin ollut sulhanen, koska on tyttö elämässä."

Riikka: "Sulhanen... Aikansa sulhanen. Kuka sen tietää, mistä se kielettömään konttiin käpy putoaa."

Vapun mieli nyrvähti.

— Noo, jos minä olen mikä olen, niin minä olen herrain.

Saara katsoi Vappuun pitkän halveksivan silmäyksen.

Vappu: "Älä katsele, Saara, niin ylpeästi. Sinä et tiedä enempää kuin vastasyntynyt tästä maailmasta! Tällaisessa kodissa metsän sisässä kasvetaan kuin säkissä ja sitte kun hyvän pahan tietämättönnä tullaan maailman jalkoihin, niin sitä ei tiedä lähtiessään, mitä taipaleella tarvitaan. Mutta kokenut kaikki tietää, vaivainen kaikki kokee."

Katri: "Vappu taasen vei puheet omille teilleen... Niin, minä jäin siihen, mutta tämä Riikka se kulkeusi hornaan Säkijärvelle eräisen taloon karjapiiksi ja siinä kaksi vuotta palveltuaan joutui miniäksi paikoilleen, mutta kuudenneksi kälyksi, miniäksi semmoiselle muorille, joka antaa tietää kuinka monta päivää on viikossa."

Riikka hymyili.

— Empä hänestä ole millänikään. Tallessa on ikä eletty. Hyvä kaikki vaan!

Saara: "No mihinkäs iloon Vappu joutui?"

Katri vilkasi kieltävän silmäyksen.

— Kertokoon Vappu itse.

Vappu: "Mikä siinä on, ettei sitä saata kertoa vaikka kuka? Hyvä ei hävetä. Minä pääsin Viipurin kaupunkiin eräälle leipurille välipiiksi. Vaan heti muutaman kuukauden perästä pääsin sisäpiiksi. Ja siinä hötkyttelin pari vuotta kuin paras mamselli: renkaat korvissa ja kalvosissa, jalassa kiiltävät kengät: syödä sai mitä suusta kulki Sen sanon, että silloin en ollut suksimiesten puhuteltava. Kisälli, mies kuin maisteri, komea kuin kesäheinä, herttainen kuin lammin lumme, eipä kumma jos sai pauloihinsa... Tuo tyttö on ihan isänsä näköinen ja sitte sen perästä"...

Mutta siihen katkesi Vapulta, kun Auno vilkasi Vappuun.

— Kyllä nyt riittää jo kertomus... Mutta missä ne ovat miehet, kun ei näy? Malttavatkin olla poissa meidän joukosta.

Riikka: "Ne menivät Pajupuron niitylle katsomaan hevosiaan. Ja eivätköhän ne katselle niittyjäkin, nekin ovat niin innokkaita maanviljelijöitä."

Reeta: "Vaan paras niitty niiltä jää näkemättä... Mutta siihenkö ne loppuivatkin ne kertomukset? Kertokaa nyt Sannasta vielä."

Auno puheli tyyneesti:

"Se on niin surullinen tarina, etten voi sitä kertoa tämmöisenä hetkenä... Tyhjänäpä on hänen sijansa tässä.

"Sijan tietää, kuhun syntyy, paikan kaiken kussa kasvaa vaan ei tiiä kuhun kuoleman pitää."

Reeta: "Tyhjänäpä on toinenkin sija. Kerttu on poissa."

Sitte Auno otti taskustaan virsikirjan, pyyhkäi kädellään kasvopäitään ja alotti virren:

"Pois makia maalima ja" j.n.e.

Siihen yhtyivät ääninensä toisetkin siskot.

Kun Hyllyäiskeron liepeelle oli sammunut viimeinen syvämielinen kaiku, niin nousivat tyyneesti iloisina ja rientivät nukkuvain lastensa luo pirttiin. Aamua säteili jo koillisen ranta ja hereille virkui nukkuva luonto — — —

Huomeinen päivä oli jo lypsyin ajoissa. Miehet poistuivat katselemaan tiluksia ja karjan hoitoon kiirehtivät Auno, Riikka, Vappu ja Martta. Lapset nukkuivat vielä suurella vuoteellaan pirtin puhtaalla lattialla. Unimielissään heittelivät käsiään ja jalkojaan sinne tänne ja viehkuroidessaan kulkeutuivat mikä minnekinpäin.

Katri se istui kätkyessä ja sylissänsä syötteli pienokaistaan ja kasvot olivat herttaisessa hymyssä. Saara istui penkillä ja hymyellen katseli sitä isoa vuodetta, jossa oli seitsemän lasta ja virkkoi:

"On tuossa vielä vanhan päivän varoja."

Katri: "On siinä laihoa. Aikapa näyttää, minkälaista toukkoa siitäkin kasvaa."

Saara: "Sanotaanhan, että

"tuki nuoresta tuleepi, vara vasta kasvavasta."

Katri pani lapsensa kätkyeen, istui jakkaralle, soudatteli lastaan ja alkoi laulaa lurkutella:

"En ti'eä emopoloinen, en katala kasvattaja, mitä miksikin imetän, kuta kuksi kostuttelen; imetätkö itkukseni, vaalin lasta vaivakseni.

"Niin lauloi aina anoppimuorini lapsia soudattaissaan."

Saara: "Tuo Riikan vanhin poika on oikein isänsä näköinen."

Katri: "On se. Sillä on jo kasvotkin niin kiukkuisennäköiset kuin isällään, ja samallinen pippurisäkki siitä näkyy tulevankin kuin isästään."

Saara: "Kumma, kun tuo Riikka huoli noin näreenkarvaisesta miehestä."

Katri: "Se raha se kaikki voittaa. Se on kuulun Kallolan poika."

Saara: "Sinähän tuon olet satuttanut oikein luonteannäköisen miehen."

Katri: "Sijaansappahan välttää. Eihän tuo vielä ole tukkia repinyt."

Saara: "Mutta tuo Auno minun juohtui mieleen."

Katri: "Minkätähden?"

Saara: "Näyttää niin muuttuneen mielentilassaan entisestä. Tuntuihan tuo jo syksyllä täällä käydessään, mutta en siitä niin tiennyt kuin tässä illalla. Tuolla illalla petäjän juuressa puheessaan

tuntui siltä ja sitte maatarupeuksen edellä minä menin ulos, niin tuolla pientareella oli maassa kasvoillaan. Minä luulin, että se oli rukoilemassa."

Katri: "Kyllä se on muuttunut. Se tuli siitä Sannan kuolemasta niin levottomaksi. Monta kuukautta oli semmoisessa tuskassa sielustaan, että käveli metsiä vaan eikä ollut tielle eikä työlle."

Saara: "Miten se siitä selvesi?"

Katri: "On eräs saarnamies sattunut sitä tiellä tapaamaan. Sen kanssa olivat hetken puhuneet, niin se tuli niin sanomattoman iloiseksi. Voi, voi, kun se oli sitte iloinen! Minulle se siitä ensiksi tuli puhumaan. Se oli niin, niin erinomaisen iloinen ja sen kasvot oikein leimusivat! Ja sitte myöten se on ollut semmoinen, että se ei ole rukoilematta yhtään päivää. Ja se on niin omituinen, että se ei suutu vaikka sanottakoon kuinka pahasti."

Saara: "No pitiköön se illalla vieraskoreutta, kun se meni tuonne pientareelle?"

Katri: "Salapaikassa se tavallisesti rukoilee. Ja nuo miehet kun sille ovat vihaiset, niin eihän se niitä tahdo pahentaa."

Saara: "No oliko hän sitte syyllinen Sannan kuolemaan, vai minkätähden hän tuli niin levottomaksi? Eihän Auno kuitenkaan ole pahasti elänyt milloinkaan."

Katri: "On se ollut Sannan kuolemaan siten syyllinen, että kun ovat olleet siellä kosken kuohuissa, jossa pyörre on kiskonut pohjaan, niin Sanna on tarttunut Aunon jalkaan, mutta Auno kun on tuntenut painuvansa, niin on kiskassut jalkansa irti ja silloin on virran hyökky pukannut Aunon maalle päin ja Sanna on jäänyt sille tielle. Ja siellä on, ei ole nähty luun suremata."

Saara: "No mikä tuo sitte on pahoiltava? Kuka siinä nyt semmoisessa joutaa toista ajattelemaan, kunhan omaa henkensä saa pelastetuksi. Hyvänen aika, semmoisessa hädässä vielä toisesta huolta pitämään! Kyllä minä en tuommoisesta paljon pahoilisi... Kummapa se Auno... Mikä siihen on hänen syynsä!"

Katri: "Niin se on sinun mielestäsi. Mutta se oli Aunon mielestä raskas. Voi, voi, kun se oli hirveässä tuskassa! Oikein sääliitti, mutta minkäpä teki; ei voi sokea sokeaa taluttaa."

Saara: "Mikä sokea? Olisithan sinä voinut sanoa samoin kuin minä nyt."

Katri: "Silloimpa me olemme sokeat..."

Saara: "No luuletko sinä sitte, että Auno on mei... sinua parempi."

Katri ei tahtonut puhua siitä asiasta; katsahti vuoteelle, jossa lapset viehkuroivat ja virkkoi:

"Kas tuota Paulia, kun pyörii kuin makkara tuossa vuoteellaan. Se on siinä vaikka millä mukalalla."

Saara: "Näkyvätpä ne siinä uivan vaikka mihin päin... No jopa sieltä lypsymiehetkin tulevat."

Auno rupesi pyyhkimään käsiään naulassa riippuvaan pyyheliinaan ja sanoi:

"Vaan Karjankukka kun minulle oli vihanen, niin sehän oli koko äytäri, aivan se täytti päälle, jos vaan likelle menin."

Saara naurahti.

— Sinä olit liian korea sen mielestä. Se tässä yhtenä syksynä myötiin Tervasalmeen, niin se ei ruvennut siellä olemaan eivätkä ne voineet sitä pidättää, kun oli kolmikärvä: se aina tuli pois ja ne aina sen veivät sinne, mutta se tuli pois kuin palkattu. Ja kuuli sen aina kun se tuli: tuossa se ammoi aidan takana jo tullessaan monta henkäjystä. Sitte annettiin toinen lehmä. Se oli kaksi kärva, niin pysyipään se. Osasivatpaan sen pidättää. Alakiveen ne olivat sen pidättäneet; ei ole näkynyt. Niin se Tervasalmen Sikri se aina kuletti tuota Karjankukkaa ja oli aina kirkkovaatteissaan, niin sitte myöten se on ollut vihanen koreavaatteisille.

Katri: "No on mieltä elukallakin!"

Auno: "On sitä mieltä elukallakin... Mutta minä lähden verkkoja kokemaan. Kuka lähtee airolliseksi?"

Katri: "Minä lähden. Kyllä tämä nukkuu tuossa kätkyessä, kun joskus joku heilauttaa. Lähdetään vaan..."

Kalliojärveä soutelivat Katri ja Auno ja yhteen ääneen lauloivat:

"Kiitoksen Herra sinulle
Täll' huomenhetkellä
Tuon iloisella veisuull'
Ja hartaall' mielellä.
Rukoilen sinua:
Älä hyljää minua,
Mua synneist' kaikist' päästä
Ja hoivat' hädästä."

Ihana liekutteleva kaiku väreillen lainehti metsien tyynillä tutkaimilla.

XXXVII.

Niin elettiin syksyyn. Aittoihin oli korjattu kultainen vilja talven varalle ja turpea laiho kattoi peltoa. Oli Syyskuun lenseä päivä. Keveillä mielin haastelivat Pietolan asukkaat iltansa kuluksi.

Tahvo otti piippunysänsä, vilkasi katseen muuhun rahvaaseen, siivoili sen piippunsa tuomista vartta, istahti karsinpenkille, jossa Auno nukutteli Riikan lasta helmassaan, kun se juonitteli ainoan kätkyen päältä, jonka nuoremmat tarvitsivat.

Katri syötti pikkuistaan kätkyessä ja siitä puheli toisten kanssa mitä sattui.

Tahvo taas, vilkasi katseen toisiin ja kaiveli patapankon käreillä karstoja piipustaan ja virkkoi:

"Minun päähäni on pällähtänyt ajatus, että rupeaisimme tuonne Pahtajärvelle tekemään toista taloa, kun siellä on semmoinen niittyjuuri paikoillaan. Ja eipä näy loppuvan peltomaakaan. Ison metsän allahan tuo on, vaivan panttina se on pelto niin kylmässä metsässä, mutta siitä se vähän kerrallaan liestyy. Eikähän tässä yhdessä päivessä sovita tämmöinen parvi kuitenkin olemaan ilmoista ikäänsä."

Olli-Pekka: "Sitä minäkin olen ajatellut pahasta päästäni, että tehtäisiin sinne vähintään yksi talo, jos ei kahta."

Riikka: "En lähde minä sinne! Kun olen kerran tähän päässyt, niin vaikka nälin surmin kuollen, niin tähän kuolen ja sukassa lähden tästä. Ja mitä vielä, aivanhan tuolla on kuin luolassa, ei näe kuin taivaan päälleen. Sen sanon vieläkin, että kun olen tässä, niin ei tule sitä palavaa, että minä lähtisin hyvää hakemaan. Menkää vaan, te ukot sinne, kyllä me vielä tulemme aikaan Pietolassakin vanhalta muistilta."

Katri: "En lähde minäkään."

Auno: "Sen minäkin ehdottaisin, että ollaan Pietolassa. Ei ole työ kaikki vielä tässäkin."

Vappu virkkoi iloisesti:

"Kyllä minä lähden teille emännäksi sinne. Tehkää vaan talo Pahtajärvelle; antaa noiden olla täällä Pietolassa. Äläs tämä nyt mokoma mesimätäs. Ja mitä tuo, jos tähän nyt näkyisi enempi tuota kurjaa maailmanrantaa. Jopa kai siitä leipä valkeaa ja puutos pakenee, kun sitä näkynee tuota tyhjää kirottua maailmaa. En, en kaipaisi häntä nähdäkseni sen etemmäksi kuin tuohon pellon perille."

Katri: "Mene sinä."

Vappu: "Menisin kyllä enkä kysyisikään kylästä kyytiä, jos olisin paremmassa varressa kuin kuokan varressa; mutta kielletty on rahaton kaupasta. Ei ole sillä sarvia, joka puski."

Riikka katsahti Vappuun syrjäsilmyksen.

— Mene sinä. Pääsethän tuonne, kun niin halottaa. Se kieltoa mikä minusta. Mene vaan!

Vappu: "Eipä ole rengillä rekeä eikä orjalla oritta... Hym. Sinä puhut kuin vastasyntyneelle. Kyllä minä toki yskän ymmärrän... No elänen tuota minä vielä. Onsi on taivaan alus. En korkealta kaadu kuin luudan päältä lattiaan, jos joudun kerjäämäänkin. Kyllä kai minusta pääset. Kyllä toisen pahoista pääsee, omistaan ei milloinkaan."

Riikka: "Eikös ole hupsu. Kuka sinua tästä käskee pois, kun älynnet olla aisoissasi? Senhän me

muistamme, että suoraan meitä pidettiin tähän taloa tehdessä; sempätähden juuri ovatkin nämä katokset niin rakkaat. Ja siitä syystä en tästä lähde eikä tarvitse sinun lähteä. On tässä tilaa ja sopu toista antaa, kun pannaan sarvensa sivulleen."

Katri: "Sen sanon minäkin."

Auno: "Sen sanon minäkin, että korjataan Pietola ensin kuntoon; tuumataan sitte semmoista."

Reeta aukasi oven.

Katri: "Kas tuossahan tulee Reeta kuin käsketty! Mitä se virkkaa?"

Reeta pyörein silmin ja kävelystä läähättäen istahti peripenkille, nykäsi huivin päästään ja hiukset hotasi pois silmiltään.

— Mitä Reetalla nyt pitäisi olla sanomista?

Auno: "Sitä kun Tahvo ja Olli-Pekka aikovat lähteä sinne Pahtajärvelle talon tekoon."

Reeta iloisesti: "No se ei hulluinta olisi!"

Katri: "Sinä vielä yksi houhka! Pahtajärvelle toinen talo ja niin tämän Pietolan asukkaat ja tämä Pietola kuitenkin hajoaisi. Mitä hulluuksia?"

Reeta: "Eivätpä kuitenkaan kaikki voi kotiutua tänne, vaikka mitenkään olisi, sillä se Kerttu ei tule tänne vaikka mitä tehtäisiin. Ja kun Kerttu ei lähde mielellään, niin en minäkään lähde. Mutta jos ken sinne tekisi talon, se pitäisi olla yhteinen Pietolan kanssa. Kaikki työt tehtäisiin yksituumaisesti ja tuumattaisiin yhdessä kaikki asiat."

Tahvo: "Sitä minäkin sanon, että kun tehtäisiin talo Pahtajärvelle, niin siellä niityn laidalla voisi kasvattaa karjaa ja saattaisi siellä asua ken tahtois."

Olli-Pekan pyöreät kasvot tulistuvat ja mustat pienet silmät kiiluivat tuikeasti.

— Siitä ei tule kalua siitä hommasta! Se on vanha sananlasku, että rahvaan vene ei saa tervaa. En päätänikään kallista siihen tuumaan. Omille nokilleni rupean tekemään.

Tahvo: "Ole höpäjämättä! Rahvaan kattila se on rasvainen, se on vanha sananlasku. Reetan tuumaan taivun ja lähden Pahtajärvelle talon tekoon. Jos ei Katri lähde, niin ompa siellä Reeta ja Kerttu. Ja Vappuhan sinne on jo pulikylistään menemässä."

Saara: "Tehkää vaan niinkuin hyvä tulee, kunhan vaan tämäkin Pietola ei jäisi matojen pesäksi."

Reeta: "Viimeiseksi se toki tässä tuli palaa siltä, jos Pahtajärvellekin talo tehdään."

Tahvo: "Tämä nyt on meille tämmöiselle susijoukolle vähä asia saada tämäkin talo kuntoon. Päätetään vaan niin, että ruvetaan tekemään toista taloa niin kuumalta kuin kärsitään."

Reeta: "Ruvetaan vaan."

Olli-Pekka: "No jos tekemään, niin tekemään itsepäällistä."

Tahvo: "Yhteinen tehdään. Siitäpä häntä on hyvä erota, kun ei aleta sopia yhdessä olemaan."

Auno: "Jos se Kerttu ei tule tänne, niin parashan on, että tulisi Pahtajärvelle suurempi talo, jossa olisi parempi olla Kertullakin."

Katri: "Sama on. Tehkää vaan, kunhan vaan pidätte huolta Pietolasta."

Riikka: "Sama minullekin. Mutta minä en lähde näiltä poroilta."

Katri katsahti Marttaan, joka istui karsinpenkillä.

— Vaan mitäs sanoo Martta, joka on aina hiljaa? Martta: "Eipä se laiha koiran haukunta taivaasen kuulu, sempätähden en virkakkaan. Toivon vaan, että oltaisiin joukollaan tässä Pietolassa. Mutta jos se on varma, ettei Kerttu tule tänne, niin tehkää hänelle parempi koti."

Pää laskeusi alas, pyyhkäsi kädellään kasvopäitään, kallistui penkille pitkäkseen ja rinta hytkähteli.

Vappu istui oviakkunan alla tupotuksissaan ja umpimielisesti katseli ulos; mutta nyt kääntyi toisiin

päin.

— Siinä se nyt oli se Riikan kiista! Niin raukesi tyhjään kuin Pirta-Paakion myllyn teko.

Katri näkyi tahtovan puhetta kääntää toisaalle, katsoi akkunasta pihalle.

—. Mutta missä on se moskajoukko?

Auno katsoi rannalle päin.

— Tokipa ne ovat kaukanakin: tuossahan törmällä laittavat kivilehmiä. Anni siellä liehuu parassa miessä. Siellä on jo aikaset karjat.

Riikka: "Pitäisihän niille ruveta rypysijaa laittamaan."

Katri: "Saisivathan tässä asettua muutkin; aurinko paistaa enää Hyllyäiskeroon. Mutta sadetta se ennustaa huomiseksi, kun päälleen puhuu aurinko."

Reeta: "Kyllä siitä ei ole nyt sade kaukana: lehmät äsken nuoleskelivat toisiaan ja kuolleita näin unissani mennä yötä. Äitivainajakin oli niin toimessaan. Ahtolan muurin kanssa niillä oli semmoista hommaa siinä Ahtolassa. Mutta mitähän siihen Ahtolaan tullenee, ei se mene aivan pateetta. Siinä oli uusi rakennus tekeillä ja ukko oli niin puhtaissa vaatteissa. En muista oikein perinpohjin sitä untani; mutta hyvähän lienee, jos siihen ei jotain tulisi... Äiti se oli ennen tarkka unilleen."

Olli-Pekka: "Minun äitini se on tarkka unilleen. Semmoista ei ole monta. Minä muistan, kun se kerrankin näki unen Repoharjulle ja aamusella luki kuin kirjasta, miten Repoharjun talon käypi. Ja niin kävi aivan sanasta sanaan kuin naulattu, vaikka silloin kun se äiti näki unen, ei kukaan uskonut semmoista. Rikas talo kuin linna, ihan ääriään tietämätön: vanhukset kovat kuin juurikat hoitivat taloa. Ja siinä talossa tiettiin kuka on isäntä. Vanhukset kuolivat yhteen hautaan. Päät tulivat päältä pois. Nuoret eivät sopineet yhdessä olemaan. Kaksi veljestä, Timo ja Antero rupesivat erottamaan toisia, maksoivat suuret osat ja niin velkausivat silmiään myöten. Sitte rupesivat juomaan. Markkinasta markkinaa kulettiin ja roijattiin; paras hevonen ostettiin eteensä. Sitäpä eivät velkamiehet kauan kärsineet, ottivat omansa pois ja isännille jäi tyhjä näppiin, maailma haltuun. Ja niinkuin nakutettu, kuten äiti povasi, kävi, että muutamain vuosien perästä joutui maa vieraan auraan. Ja niin se iso Repoharju hävisi puille juurittomille, meni tietämättä kuin nukkuneen rukous."

Katri: "Niin ne ovat muutamat tarkkoja unilleen. Mutta eikös se sinulle povannut tänne lähtiessä mitään?"

Olli-Pekka naurahti, että povasihan se, mutta mitenhän se siinä lienee sattunut paikalleen. Sehän sanoi meidän elävän niinkuin punapälvässä. Ja sen vuoksihan se ei kieltänyt lähtemästäkään.

Riikka: "Tolkussahan se muori olikin. Sehän laittoi, hommasi ja hyppäsi niin, niin mielissään, että ei mihin panna. Se kun oli liukas minullekin, se lekerehti kuin liposen lintu. Ja lähtiessä antoi virsikirjan minulle. Tämmöisen virsikirjaa muori antoi. Olihan se niin paljon kuin voita rievussa," Olli-Pekka sanoi naurusuin:

— Minulle se sopotti, että pidähän Jumala silmäisi edessä, niin ei sitä tule hätään.

Auno: "Paras neuvo, mitä äiti voi antaa lapselleen." Siihen loppuivat illan tarinat. Reeta pisteli kättä hyvästiksi kaikille ja lähti Pahtajärvelle Kertun luokse. Joukollaan toiset siskot, Tahvo ja Olli-Pekka saattelivat Reetan pellon perelle. Reeta kääntyi vielä toisiin ja virkkoi:

"No tokihan nyt tulette hirren hakkuusen Pahtajärvelle."

Tahvo: "Tulemme, tulemme, ihan huomenna tulemme."

Olli-Pekka: "Mitäpä se paranee pitkittäin."

Reeta pisteli kättä uudelleen ja kääntyi tielleen, mennessään virkkoi:

"Hyvä, hyvä:" ja heti katosi kuusikon helmaan. Kotiin palasivat saattomiehetkin.

Vuosi oli melkein kulunut. Katto päällä oli jo Pahtajärvellä uusi iso asuinrehto, mutta Pietolassa työskenteli nyt kaikki perhe paitsi Reeta ja Kerttu. Ryömyllään ryhötti pelloilla kypsytetty vilja. Kevät oli ollut kylmä ja kesä sateinen. Myöhään oli venynyt olen kasvu ja sitä tehden terän teko. Nyt oli jo Elokuun loppupuoli. Sateinen oli ilma. Pohjoinen lietsoi kovasti ja surren taipui keltainen koivu.

Ilta lähenee. Pilvet poistuvat. Poutaan laskeusi valju aurinko. Lännen-rannassa kuumotti illan haihtuva kajaj ja itäpuolelta kuusikon helmasta kohosi kelmeä kuu. Tyyni ja juhlallisenhohtava oli taivaankansi, mutta jään kahleissa seisovat toukkojen korret.

Kuolonkalpeina ja valitellen käyskelivät Pietolan asukkaat vainioidensa pientaria. Unta ei tuonut koljo yö. Kasvot synkinä, kädet povessa äänettöminä kävelivät ja katselivat hallan työtä. Ja mitä valkeammaksi valkeni aamu, sitä kovemmaksi kävi pakkanen. Kokoon kutistuivat vihannat jyväiset tähkät ja auringon noustessa peitti paksu kuura kylmettyneen touon, maan ja metsät. Järvestä kohosi näin paksu sumu, että peitti aamuaurinko paistamasta. Vasta puolenpäivän rinnassa katosi sumu, haihtui halla ja herttaisesti paistoi aurinko ja vilkattaen höyräsi taasen märkä vainio. Hallan tuhoista tou'oissa ei selvään huomannut; näyttivät vaan vähän öljäköille jyvän selät ja siikanen oli kalpeampi entistään, mutta näytti kuitenkin siltä, että noin kauniina päivänä voipi toivoa virkistyvän. Toinen yö ja kolmas yö tulivat vielä hallaiset vaikka eivät niin kovat kuin ensimmäinen, sillä aurinko lämmitti maan päivällä. Kolmas päivä oli kaunein melkein koko kesänä. Leyhkeästi henkäili etelän mieto tuuli, ja herttaisesti paistoi aurinko. Mutta tyhjänä heilui kalpea tähkä.

Synkillä mielin ottivat nyt Pietolan asukkaat viikatteensa, niittivät ja panivat suovaan jyvättömät tou'ot — —

Suovassa olivat tou'ot, ei vuoden tulosta mille kättä ojentaa muuta kuin kuopallinen nauriita. Vesikiehteisin silmin hoitelivat äitit pienokaisiaan ja vähäpuheisina istuivat toiset pystyvalkean suopeassa loisteessa ja teeskelivät vähäisiä käsitöitään. Ainoastaan Aunon kasvot olivat tyytyväiset.

Katri huokasi syvään ja virkkoi:

"Jumala tietää millä talvelle lähdetään. On oltu köyhiä ennenkin, mutta niin tuntuu, ettei toki ennen näin tyhjinä. Kun talvi kättä antaa eikä talven varustetta mille suutaan aukasta."

Auno: "Se on vanha sananlasku, että asestä köyhä syöpi viimeisensä ja elää yhtäkaikki."

Katri: "Elät sitä sinä, kun olet aikuinen, mutta nuo lapset raukat."

Tahvo: "Kyllä tuota tästä vuodesta päästään. Onhan noita sen verran varoja, kunhan ei pahempaa tulisi. Mutta painaahan tuo mieltä, kun tuommoiset tou'ot, oljot kuin hankea ja aivan tuossa käteen käymässä, niin kun menevät tuosta läpi käsien. Menevät kuin siivellä pyyhältäin. En ole moista nähnyt en kuullut, kun ei jäänyt ei sian puremista. Ja niin menee vuoden työ kuin kuumille kiville. Sehän tuo tahtoo päätän vannehtia."

Olli-Pekka virkkoi kylmästi:

"Kyllä se kävi niin, että tänne tultiin syömään viimeiset rihkamansa."

Kasvot kihalivat punaisiksi.

— En liikuta minä muualle äyriäkään kuin tuohon talon tekoon, en äyriäkään, sen sanon!

Riikka: "Mutta kunhan nälkää katsoo silmästä silmään, niin kyllä panet. Henki on eläkkeen poika."

Olli-Pekka lisäsi vielä, että

"en äyriäkään, en, en! Minä panen ennen vaikka mihin. Menen kotiin."

Riikka: "Hym, kotiin! Sinne tullessasi on kynnyksesi hirttä korkeampi."

Auno: "Ei tiedetä vielä olla milläänkään. On näillä poroilla ennenkin jo kumma nähty. Ja ompa meillä nyt lemmiä ja hyviä lehmän kontuja. Hoidetaan niitä ja imetään niitä; kyllä lapset marjoilla elävät. Hätä on kaukana. Mutta kyllä meidän pitää petäjiä kiskoa, että saadaan niistä leipää."

Tahvo kummasteli: "Petäjiä! Ja oravan kanssa yhteiset leivät! En ole siihen kummaan, vielä yhtynyt."

Olli-Pekka: "Jo ovat huulet hukassa silloin, kun kieli maata vetää!
Petäjästä leipää! Vie koirille semmoinen eväs!"

Auno: "Älä ylpeile, on sitä semmoiset syöneet ennenkin!"

Olli-Pekka: "Minä en syö, en! Sen sanoin, että en syö petäjän kuoria, en!"

Riikka: "Kyllä minä syön, kunhan on kiveä pehmeämpää."

Katri: "Kun ei olisi noita lapsia, ainakin sanoissani, niin aikainen sitä nyt syöpi vaikka jänön kääpiä leivän sijaan, kun maata on. Se on vanha sananlasku, että:

"viepi koski rikkojakin, hyvä särvin survojakin.

"Mutta nuo lapset."

Auno: "Ole huolehtimatta. Kyllä Luoja pitää lapsistaan huolen."

Vappu: "Hym, Luoja pitää lapsestaan huolen! Heitähän itsesi siihen varaan, saadaan nähdä lentävätkö kypset kärpäset suuhusi."

Auno: "Voi sinua Vappu parka!"

Vappu: "Vappu parka! Minä en ole sinun parkasi! Minä en ole rukka enkä raukka enkä kintas kenenkään."

Olli-Pekka sanoi kylmästi, että

"sen sanon minäkin, että jos itse heittäyn huolettomaksi, niin Jumalasta nähden kyllä joutavat hampaat naulaan."

Ei kukaan jatkanut puhetta. Auno hymyhuulin alkoi hyräillä:

"Jumala on meidän väkevä apum,
Turva tosin tuskiss' suuriss'!"

Riikka: "Kyllä kai kuitenkin on paras sulan aikana kiskoa petäjiä. Ei suinkaan mitä leipänään pidetä."

Auno: "Petäjiä ruvetaan kiskomaan aivan ensi töikseen." — — —

Huomenna lähti Auno, Martta, Riikka ja Saara petäjän kuoria kiskomaan. Tukalaa se oli, kun oli jo kuori tarttunut puuhun kiinni. Vaan lähti niitä kuitenkin, ja jos ei paljon päivässä niin paljo viikossa. Kaksi viikkoa kulkivat kiskomassa, niin oli talven leipä kingossa ja kasvoista katosi synkeys.

Talvi tuli aikaiseen ja mitä ankarin: pakkasta ja tuiskua vaan aivan katkeamatta. Siitä huolimatta pyydettiin lintuja ja kaloja. Auno se oli aivan linnun-pyyntin varrella, siihen nousi siihen laskeusi. Toisena päivänä oli toisella suunnalla virkatie. Enemmän kuin peninkulman päähän urkenivat Aunon suksiladut ja uusia kotoksia hän teki joka päivä milloin kaksi milloin kolme sen mukaan, miten aika myönsi. Kotos tehtiin siten, että lapioittiin ryhevän kuusen juuresta lumi tarkkaan, että pälveen tuli sula marjan-varsikko. Sitte pälvi katettiin siten, että hakkailtiin aisan paksuisia näreitä, niitä pantiin kuusta vasten pystyyn niin tiheään, että tuli lumen pitävä katos pälven suojaksi. Kahden puolen oli aukko siihen katokseen. Lintu jo puunlatvalta huomasi pälven ja heti liepsahti maahan ja työntyi kotokseen. Mutta siihen oli pantu ansat kahden puolen kuusesta, niin hyvillä vihillä, että jos lintu tahtoi mennä lystäilemään toiselle puolen pälveä, niin oli varma täytyminen tarttua ansaan. Niimpä sattuikin, että usein oli kumpaisessakin ansassa lintu.

Sellaisia kotoksia oli Aunolla enemmän kuin kolmesataa. Ja kymmenittäin oli lintuja Aunon nahkakielisessä suuressa kontissa joka ilta, kun hän hohtavin kasvoin palasi kotiin. Ja heitettyään painavan takkansa riemuitsevan lapsijoukon purettavaksi, hän mielihyvällä riisui päältänsä ryytteisen turkkinsa ja jaloistaan tieraiset töppösensä, jotka Martta tai joka muu sisko laittoi kuivamaan.

Vappu ja Martta ne Kalliojärven rannoilla rantapajukoissa pitivät metsiköiden ansoja. Niihimpä aina aamuhämärässä yksi ja toinen riekko takertui. Olipa heillä likimmäisissä metsissä kotoksiakin, joissa moni teiri ja koppelo löysivät surmansa. Tahvo se laittoi mertoja ja niitä piti Kalliojärvessä. Pajupuron suu se oli paras paikka. Siitä sai joka päivä käydä haukia, matikoita ja kyrmynskoja ahvenia kuin aitastaan usein enemmänkin kuin siksi päiväksi tarvittiin. Niin karttui sekä lintuja että kaloja, että aina oli yli tarpeen enemmän kuin kahden päivän vara. Vaikka leipää ei ollut kuin naurishillaan olki ja petäjäjauhoista hierottua taherrusta ja se sitte levyllä paistettu, niin haprasta, että kolmikannalla sitä ammennettiin suuhun, mutta kun oli joka verolla tähteen jättäin keitettyä ja paistettua lintua ja keitettyä ja paistettua kalaa; siihen lisäksi maitoa ja voita syödä miten sen katsoi, niin kadehdittavaa hyvä oli Pietolan elämä maihin verraten, joilla ei ollut lintuja eikä verestä kalaa. Niin meni talvi. Ja kesän tullen siihen sijaan kuin monessa perheessä näkyi kivulloisenkuihtuneita muotoja, näkyi Pietolassa hyvin voineiden terveitä kasvoja.

Samoin eli Reeta ja Kerttu Pahtajärvellä.

Kesä tuli taasen kolkko ja sateinen. Pahaa ennustivat Pahtajärven asukkaat. Niimpä kiskoivat jo petäjät kuoren niloillaan ollessa tulevan talven varaksi. Eivätkä erehtyneetkään: halla vei kaiken viljan. Vanhoja ja toisenvuotisia eloja oli vielä siksi, että yhden vuoden siemeneksi. Ne kätkettiin hiiriltä hyvään talteen ja varustauttiin talvelle samoilla eväillä kuin viime talvellekin. Ja toivossa, että vielähän siitä ajat ylenevät, puuhailivat peltojen lannoittamisen ynnä muun talon korjuun puuhissa.

Niin meni talvi. Kesä tuli ajallaan. Peltoon kylvettiin viimeiset jyvät. Ilma oli lämmin, lehti kiirehti puuhun, ruoho maahan ja ylös maasta rienti kierteinen oras. Mutta Juhannuksen aikana tuli kylmä orashalla, vei pelot mustaksi, vei lehdet puista, kukat nurmilta. Alastomana seisoi kurja luonto Pohjolan valosana Juhannusyönä. Emintimän henkeä huokaili pohjoinen ja lunta karvoi pilvinen taivas — —

Juhannus oli käsissä. Korkealta paistoi lämmötön aurinko. Huurupilvet samoilivat kolkolla taivaalla.

Pirtissään istui Pietolan perhe. Reetakin oli joukossa. Eivät olleet iloisia eivätkä vallan suruista; näyttiväthän vaan kuin jotakin outoa olisi tapahtunut. Olivat kuin kynsille lyötyjä.

Katri oli karsinapenkillä ja sylissään piteli kolmivuotiasta pulloposkista pienokaistaan, taputteli sen puhtaita kasvoja ja virkkoi leppoisesti:

"Mitähän sinä äitin pullukka, sinä perhoseni, tulevana talvena panet tuohon pikkuiseen suuhusi, tuohon pikkuiseen suuhun, suu kuin mansikka. Mitähän siihen pantanee, kun ei kesää tullutkaan; ei kasva edes karjan ruokaa."

Reeta: "Niin sitä sanotaan, että suuri on kesä kateiksi. Mutta kyllä se todellakin näyttää, että ei tule kesää. Juhannus on käsissä ja sammalikko oli jäässä vielä äsken, että kannatteli."

Riikka: "Sanotaampa sitä niin, että ei ole tähkätöntä Juhannusta. Mutta mustana on nyt maa. Ei ole orastakaan, sitä vähemmin tähkää."

Reeta virkkoi vakavasti:

"Ei tämä ole ensimmäinen kumma. Äiti-vainaja niin usein puhui: kun hän oli ollut paimentyttösenä, niin oli ollut seitsemän hallavuotta peräkkäin ja kahdeksantena kesänä oli Juhannus-aamuna olleet viitat pystyssä pappilan salmella ja isoa Ruokojärveä oli hevosella ajettu. Eikä ollut moni enää kylvänyt ollenkaan, jos oli siemeniäkin. Vaan sitte oli kääntänyt toisen kylkensä. Päivää palattua olivat ilmat lämmenneet, kesä oli tullut lämmin ja poutainen ja joka oli kylvänyt, niin seitsemässä viikossa oli joutunut pivosta pivoon. Ahtolan ukkokin oli viikkoa jälkeen Juhannuksen kylvänyt ohran siihen mäkipeltoon, niin Perttulina oli ollut uutisrieska syötävänä, valkea kuin sämpylä."

Katri huokasi ja virkkoi:

"No on sitä ollut aikoja ennenkin. Seitsemän hallavuotta peräkkäin ja yhä ovat ihmiset vaan henkeä pitäneet, koska eivät ole aivan sukupuuttoon kuolleet."

Reeta: "En muista äitin kertoneen, että olisi yhtään näljin-surmin kuollut."

Auno: "Kyllä se Jumala sentään pitää huolen luomista lapsistaan. Sama se on nytkin. Kunhan vaan tyydytään Jumalaan eikä huolita huomisesta päivästä, niin kyllä se antaa ravinnon ajallaan."

Vappu katkasi puheen.

— Hym, Jumala pitää huolen! Se antaa ravinnon ajallaan! On tuo nähty tuon huolenpito. Kun ei olisi itse pidetty huolta itsestään, niin aikoja sitte olisi jo saatu suulle kuolla eikä olisi koirakaan perään haukkunut... Ei huolita huomisesta päivästä! Kaikkia kuulee!

Tahvo tuli kalalta. Synkeänä oli muoto ja vihaisena heitti konttinsa lattiaan ja virkkoi karmeasti:

"Jo nyt on saanut pe—le arennille tämän tienoon!"

Katri katsahti Tahvoon, rienti katsomaan konttia ja ystävällisesti virkkoi:

"Etkö saanutkaan kaloja? Eihän sitä aina. Nyt kun on näin kylmät, niin kalat ovat kauttautuneet; mutta kunhan lämpiävät ilmat, niin sitte taasen. No onhan noita vähäsen. Kas tuommainen hauki! Ja onhan täällä ahvenia toista läjää! Kyllä näistä keitto tulee."

Tahvo ei kuunnellut Katrin puhetta; kiroili vaan, käveli lattialla ja sanoi vihasesti:

"Kyllä minä en rupea tänne nälkään kuolemaan. Saat laittautua matkaan noiden perillisten kanssa. Lähdetään kuin Piironen joukko kulkeutumaan talo talolta kotipuoleen ja heitetään petoin huostaan

tämä... Voi, voi sentään mihin piti joutua! Se on sinun syysi ja tuon muutaman rohveetan, tuon Aunon... Ala vaan laittautua matkaan! On meillä vielä sen verran rihkamia, että pääsemme kotipuoleen kerjäämättä? Vaan kun syömme täällä viimeiset, niin joudumme kerjuuseen."

Katri punastui eikä virkannut mitään, puristi vaan huulensa yhteen.

Riikka katsahti Katriin ja virkkoi:

"Joka menee se menköön. En lähde minä. Henki on surmalle velkaa. Vaikka kuolen tänne, niin kerta kuolla syntyneen. Ei ole pestyä pöydänpäätä sielläkään."

Katri: "Sen sanon minäkin, että ei ole pestyä pöydän päätä sielläkään. Vaivallahan on eläminen, meni mihin meni. Ollaan vaan täällä. Ei ole surma tervaa karvaampi."

Olli-Pekka sanoi kiihkeästi:

"Samaa olen tässä miettinyt, että en rupea tänne näljin surmin kuolemaan. Kotipuoleen lähden minäkin. Kun ei lähtene Riikka, niin jos tahansa. Oma on syynsä. Ei syytä minua toistekkaan, että olen tänne kulettanut."

Riikka: "Empä syytäkään sinua enkä muita. Hyvä vaan, että olemme täällä. Tyydytään vaan onneensa."

Olli-Pekan silmät rupesivat kiilumaan.

— Tyydytään onneensa!... Kyllä minä nyt vielä sinua kuuntelen! Kyllä olet minua jo nenästä vetänyt siksi, että nyt jo välttää. Lähde vaan, kun lähtenet matkaan!

Riikka: "Eipä vähä mitään. Paljonpa panit palallesi... Hohoo! vai lähde matkaan! En toki lähde tässä hädässä."

Olli-Pekka: "Kyllä minä saan lähtemään, kunhan minä vien rahani matkassani."

"Vie vaan, vie kukkaroineen! Kun lienevät sinulle aivan vieraat nuo lapset, niin heitä vaan minun kaulaani ja mene vaan niin kauas, ettei kuu kuule eikä päivä näe!"

Tahvo se puhki vihoissaan ja kamalansynkkänä oli entinen valkoverinen muoto ja vihasta verestivät sinisenharmaat silmät. Tyhjää toimittain käveli pirtin; lattialla, käveli ja puheli. Viimein punalti päätään, virkkoi tuimasti:

"Nuo akat ja pe—leet! Niille kun antaa yhden sormensa, ne vievät koko käden... Maksaa se mielestä mesimarjan: tämän ajan on saanut tehdä työtä kuin tuleen. Voi sen..., sen..."

Olli-Pekka virkkoi tivakasti:

"No syötyä ei saada takaisin. Se on, tullut, joka on tullut. Lähdetään kotiin. Paistaa siellä päivä vähän lämpimämmästi... Lähdetään!..."

Reeta: "Mihinkäs talon teos jääpi Pahtajärvellä?"

Olli-Pekka: "Jäi mihin jäi; pois lähden!"

Tahvo kävi aitasta rahansa, heitti pöydälle kourallisen hopearahoja ja sanoi:

"Tuossa on matkarahat, joilla pääset, kun et älyä lähteä yhteen matkaan."

Olli-Pekka teki samoin, heitti rahoja pöydälle ja virkkoi tylästi:

"Tuossa on!... Tulkaa yhdessä matkassa."

Katri tuikasi ulos, meni saunaan ja siellä itki itsekseen. Riikka meni rannalle ison kiven suojaan, lankesi kasvoilleen maahan, käsillään puristeli kasvojaan ja puhki raskaita huokauksia...

Tahvo ja Olli-Pekka olivat menneet. Katri ja Riikka tulivat huivisilmillä pirttiin. Katri seisahti pankkoa vasten. Riikka istui oviakkunan poskeen ja katseli akkunasta ulos, vaikka ei mitään sentään katsonut.

Auno istui kädet helmassa peripenkillä ja suurilla silmillään katseli Riikkaa ja Katria, virkkoi:

"En minä luullut, että se nyt on totta tuo homma. Tuli kuin puulla päähän lyöden."

Reeta: "En minäkään uskonut, että tuo nyt on totta. Luulin, että nyt tuossa vihoissaan tuskeilevat, mutta se raukeaa, kunhan purkavat pussinsa."

Katri rykäsi, kohotti hartioitaan vähän pystympään ja umpimielisesti virkkoi:

"Kyllä se oli ennen aiottua. Jo ne ovat vuosikausia sitä nurkuttaneet. Mutta me Riikan kanssa kun emme ole taipuneet, niin ei ole saanut satuun lähtö."

Riikka kääntyi toisiin, pyyhkäsi esiliinaansa kasvojaan ja virkkoi:

"Kun niitä nytkin olisi kehdannut ruveta houkuttelemaan, niin..."

Reeta alkoi puhella toimestaan: "Vielä näitä nyt houkuttelemaan! Äläs pikku lapsia! Houkuttelemaan! Eipä vähä mitään! Vähä yksi varis tekee kesää tai talvea. On täällä eletty jo sen verran ilman heitä ja eletään vastakin, kun muu paha muualta katsonee. Menkööt vaan! Menkööt, menkööt!" Katri puhui alamielin:

"Niin sitä sinä sanot. Sinä et tiedä maailman kelkan jukkoa, minkälainen se on. Kunhan olisit tuommoisen lapsijoukon keskellä tyhjin käsin kuin taivaan lintu, niin et sinä niin sanoisi."

Auno: "Kyllä se ei kannata haikailla. Kyllä lapset elävät siinä missä muutkin."

Riikka: "Kivessä on kipeä silloin kun toisessa."

Saara: "Sen minäkin sanon, että kivessä on kipeä kun toisessa...
Mutta se ei ole huutain huokeampi eikä parkuin parempi..."

Vappu: "On sanottu, että ei ole ihmisen hyvä yksinänsä olla. Mutta yksin on paras! On vaan ja elää kuin kelloton hevonen metsässä! Ei kaipaa kukaan eikä ole ikävä ketään."

Katri: "Sinä sanot sen ulkopuolelta hampaiden."

Auno peripenkillä istuissaan nojasi hartiansa seinään ja vakaisesti tuumaili:

"Minusta on vähä vahinko, jos nuo miehet menivätkin... Vai mitä Martta? Sinä et milloinkaan virka mitään."

Martta: "Kyllä kai tässä siltä vahingolta tuli palaa."

Vappu: "Sen minäkin sanon, että kyllä niistä nähden tuli palaa. Tuossa he vonkuilevat vaan ja ovat isäntiä olevinaan. Sanon vieläkin, että en kaipaisi heitä, en syödyille mailleni. Niin ovat kuin liika laukku reessä."

Katri: "Kas, kas nyt Vappu! Kyllä tuohon olisi sanomista, mutta ole suuni vaiti."

Vappu: "Puhu mitä puhut. Kyllä minä tunnen monta miestä, minä tunnen edestä ja takaa; minä tunnen niiden mielet ja kielet. Kun sanon oikein, niin tämä maailma on miehillä ja susilla pilassa!"

Martta: "Koko maailma pilassa! Miten sinä niin voit sanoa?"

Vappu: "Sinä lapsi rukka et tiedä mitä kysyt. Sudet sinä tiedät, että ne aina väjyvät viattomia kotieläimiä; mutta et tiedä mitä miehet väjyvät pauloihinsa."

Martta ei enempää kysynyt, menihän ajatuksiinsa ja suurilla silmillään katseli lakeen; katseli totisin kasvoin ympärilleen, mutta ei varsinaisesti mihinkään.

Auno: "No eivät ne kaikki miehet ole semmoisia."

Vappu: "Kukahen noista on parempi? Panehan koira makkaran vahdiksi."

Katri: "Nyt se on Vappu vihassa miehille. Oletko aina ollut semmoinen?"

Vappu: "Jos olisin aina ollut tämmöinen, niin en niitä tuntisikkaan.
Jos olen vihassa, niin syystä kyllä olenkin."

Riikka: "Sillä tuolla Vapulla ei pysy kauan yksi mieli. Ei ole kauan aikaa, kun viimeksi hommausit Pahtajärvelle Tahvon ja Olli-Pekan uuteen taloon, kun muut eivät aikoneet lähteä ja olit aina yksistä tuumin Tahvon ja Olli-Pekan kanssa meitä sortamassa. Nyt se on kaikille miehille niin vihanen, niin, niin vihanen, että ihan purra pistää."

Vappu: "No eihän susikaan pesänsä luota syö lampaita."

Katri: "Ei sitä taasen ole paljo hyvän ja pahan ilman väliä. Nyt se on Vappu vihanen miehille, mutta katsotaan vaan, niin kohta se alkaa hymyillen puhua sulhasista."

Vappu: "Saatanhan minä puhua vaikka milloin sulhasista, mutta minä samalla tiedän minkälaisia ne ovat."

Auno kääntääkseen puhetta toisaalle katsoi akkunasta ulos ja pyhkäsi kädellään akkunata. Katseli vielä tarkempaan ylös ja alas taivaankantta ja virkkoi:

"Mutta nythän näyttää ilma lämpenevän. On niin rastaanrinnassa tuo läntinen taivas ja ilma niin leppoisennäköinen... Mutta sappi on auringon edellä."

Reeta: "Sade siitä tulee. Sehän on vanha sananlasku, että

"kylmäksi on kuu'un kehä, sateheksi päivän sappi."

Auno: "Ei siitä säät ilman lämpeäkkään, jos ei sadetta tule."

Katri katsoi karsinakkunasta ja virkkoi:

"Jopa lehmät tulevat. Kas, kas, kun ne ovat iloisia!... Tuota Maatikkaa minkälainen vilja se on! Ja entä tuo Karjankukka! Kun laukkaa pölkyssä hännin kuin hurja. Kas kun mennä roikasi yli tuosta kuopasta kuin korento!

... Kas, nyt se säkeysi puskemaan! Lähdetään erottamaan ja kytketään navettaan. Lähdetään...

Pihalle rientivät tytöt ja lapset hyppäsivät penkille akkunasta katsomaan. Siinä ne sovittelivat ja kurkottelivat mikä mihinkin ruutuun olisi saanut päänsä sovitelluksi. Katrin kaksivuotias lihava kipeäjalkainen poika itkien pyyteli lattialla kontallaan, että "ottakaa minuakin memmee kattomaan. Ottakaa minuakin äitin memmee kattomaan. Kaitu, ota minuakin äitin memmee kattomaan. Ota nyt. Otathan, Kaitu?"

Toiset eivät olleet kuulevinaan; kähertivät vaan ikkunassa kuin karpäset hyvässä ruokapaikassa ja tukkivat päitään mikä mihinkin rakoon, josta olisi sopinut paremmin näkemään. Mutta kun poika yhä pyyteli lattialla, niin pikku Anni kiimasi sen luokse, virkkoi:

"Otan minä Anteron."

ja tarttui Anteron kainaloihin ja kulettaa nujuutti senkin toisten joukkoon.

XXXIX

Kesä oli sateinen ja olkia kasvoi tavallista enemmän. Halla ei ollut syksyllä; mutta oli yhtä sadetta enemmän kuin kymmenen viikkoa, niin eivät joutuneet elot eikä saatu kokoon. Niitettiin taaskin Pietolassa joka korsi ja talvelle lähdettiin samoilla eväillä kuin ennenkin. Terveitä olivat sentään. Muissa taloissa hieroivat leiväkseen niitä vuodentuloksia, mutta jo syksystä saivat punataudin. Siihen liittyi surma toveriksi ja yhden ja toisen nutisti päiviltä pois. Niin vei enemmän kuin puolet ihmisistä Tuonelan tuville, vei muutamat talot aivan autioiksi. Sattuipa Tuoni Tahvon ja Olli-Pekan kotiinkin, vei isät, vei äitit kumpaiseltakin; vieläpä harventeli veliä ja siskoja ja likeltä piti itsiäänkin. Mutta Tahvo ja Olli-Pekka erosivat siitä leikistä ja kääntyivät päin Pohjolaan ja eräänä Joulukuun tähtisenä iltana olivat Pietolan pirtissä iloisen siskojoukon ja riemusta hyppivän lapsijoukon keskellä — —

Talvi oli leuto. Jos sattui tuisku, niin vesisade oli perästä ja suvesi lumen aina pois, että kaljamilla olivat maat ja kieränä olivat järvet. Maaliskuussa vasta karttui vähä lunta. Mutta Huhtikuussa sulivat jo maat ja järvet, että Toukokuun alussa oli jo lehti puussa, ruoho maassa. Vaan ei ollut siementä mistä panna peltoon eikä ollut tietoa mistä saada. Mykkinä kuin kannot istuivat Pietolan asukkaat rannan äyräällä eräänä Toukokuun kauniina iltana, jolloin huolettomat sorsat ja allit lepäilivät Kalliojärven kimaltelevalla pinnalla. Suruttomain lasten kimeä melu ja liatuin iloinen laulu kaikui metsien syvämielisillä rinteillä ja tuo vanha petäjä istujain keskellä hymyili mielissään.

Riikka katseli järvelle.

— Kesähän tämä keikkuen tulee, talvi tanssii takana kuten sanotaan. Mutta mikäs hyvittää polosia, kun ei ole siementä eikä tuumaa

tulevata, ei riepää veräjätä. Mahona on ruispelto; autio on ohramaa. Kyllä siitä on vajoa vastakin, vielä hoikka huomennakin.

Tahvo katsahteli pieniin ruskopilviin.

— Ikävää on, mutta eipä se pakisten parane.

Saara: "Mitähän, jos olisi lähteä etelästäkin hakemaan. Saisi edes vähänkään. Jos ei kaikille pelloille, parempi toki vähäkin kuin aivan ilman."

Olli-Pekka: "Etelästä! Kyllä se homma on yhtä tyhjän kanssa. Minä uskon, että useampi on mennyt aivan siemenkatiin. Jos jollakin on, niin on omiksi tarpeikseen. Ja jos olisi liiaksi, niin se säästää toiseksi vuodeksi. Vanhat kuuluvat ennustavan vielä neljää hallavuotta."

Riikan kasvat punastuivat.

— Vielä neljä hallavuotta!... Kyllä sitte sopii Jouluna rahvas kirkkoon... Neljää hallavuotta?... Onhan sananlasku, että ei kuku käki seitsentä vuotta yhden olkisuovan pielessä... Mutta siinä laskussahan tulisi olemaan seitsemän hallavuotta peräkkäin...

Olli-Pekka: "Niin kuuluvat ennustavan muutkin ja niin ennusti tässä tuonnoin tuokin Härmänmäen iso tietäjä. Ja niin ennusti Leveis-ukkokin tässä tuonnoin Halikon ukon peijaissa. Kyllä niillä on vähä viestiä ne kun tutkivat aikain ja taivaan merkkejä."

Tahvo: "Niinhän se on, että ei sitä vielä tiedä hyvin hätäillä siemeniä ennenkuin näkee mihinpäin rupeaa maailman ajat kallistumaan. Tämä kaunis kesä saattaa loppua hyvinkin lyhyeen. Olihan viime keväänä näin lämmintä Helluntain pyhinä, mutta surmansa edelläpäin oli. Kyllä se on pelättävä nytkin. Paras taitaa olla, kun ei ruveta koko siemenen puuhaan."

Olli-Pekka jatkoi: "Niin minustakin on. On vaan vaivaista vahinkoa ja mieliharmia, kun suurella vaivalla hankkisi siemenkouran ja sitte ne joutuisivat hallan uhriksi."

Riikka: "Kun saisi vähänkään koetteeksi."

Katri: "Ei siitä nyt toki tule mitään, että aivan jäädään kylvöttömäksi tämmöissä kauniina kesänä... Voi, voi sentään!... Lähdeppäs sinä Tahvo hakemaan siemeniä. Vaikka tyhjäänkin menisi, niin et sen tähden kuoltuasi jalkojasi potkittele... Lähdehän?"

Tahvo mietti pitkään, katseli Hyllyäiskeroon, katseli Kalliojärvelle, katseli taivaalle. Vaalakoissa kasvoissa oli kummallinen punastus ja suuret sinisenharmaat silmät harreilivat epätietoisina. Sitte kohotti hartioitaan ja virkkoi vähän arasti:

"Kyllä se on niin hämärää se lähtö, kun ei ole tietä telaakaan mistä lähteä. Ja jos saisikin, niin se on onnentarhaan kylvääntä vielä tänä kesänä. Niin se tuntuu. Ja kyllä minä uskon vähän noita vanhain ennustuksia."

Auno: "Hyh! Vanhain ennustuksia!... Leveisukon ennustuksia! Ne ovat samallaisia kuin Heppu-Tervokallun ennustukset, kun se tässä kerran ennusti Ahtolan häviämistä kun lehmä teki kaksi vasikkaa, Mutta ei ollut ei putken polttamaa."

Katri: "Niin, entäs Härmänmäen iso tietäjä, kun se kerran ennusti tulevan maailman lopun ja merkkiä sanoi jo näkyvän auringossa ja kuussa. Matta eipähän siitä ole ollut ei kissan potkausta."

Auno: "Mitäs veikkoset! Ei niihin ole luottamista. Ei, ei muuta kuin laitetaan siemeniä ja kylvetään."

Riikka: "Niin tehdään. Etsitään siemeniä vaikka sinisen kiven sisästä ja kylvetään, että ropajaa! tuli mitä tuli. Jos menee myttyynkin, niin siitä ei mieltä väärää."

Tahvo: "Laitetaan, mutta mistä laitetaan? Se on helppo sanoa, että laitetaan. Mutta laitappa, mitenkä laitat."

Olli-Pekka: "Sen sanon minäkin, että laitappa. Miten laitat, kun ei ole mistä laittaa? Tekemään et kykene... Minä en kyllä lähde. Tyhjän kyllä tietää tekemättäkin."

Vappu katseli Aunoon ja virkkoi:

"Auno se aina sanoo Jumalalta saavansa kaikkea, mutta käyppäs nyt siemeniä. Käyppä muudan säkki, niin nähdään minkälaisia nuo ovat sen talon pellossa kasvaneet."

Toiset hytkähtivät ja silmäisivät Aunoon, Auno lenti punaiseksi kuin kekäle, puristi huulensa ja

hampaansa yhteen ja kasvoille ilmausivat suuret kyyneleet. Vesikiehteisin silmin kohosi ja meni metsään. Mutta levottomin kasvoin nousivat toisetkin siitä ylös ja menivät yönsä lepoon.

Vaan Marttaa, Riikkaa ja Katria ei mielinyt nukkuttamaan. Kirkkain silmin vuoteellaan pirtin lattialla katselivat ja kääntelivät itseään.

Pohjoisen rannalla oli jo valoisin päivänkajas eikä vieläkään Aunoa näkynyt, niin yksitellen hiipivät ulos Martta, Katri ja Riikka. Kulkivat metsään Karhurovalle päin, mihin olivat nähneet Aunon menevän, ja siellä tapasivat toisensa, mutta ei Aunoa kuulunut. Tulivat viimein erään ryhevän kuusen lähelle. Sieltä kuusen juurelta kuului Aunon hiljaista pahetta.

Siihen noin kymmenen askelen päähän seisahtivat. Martta pyörein silmin kuiskasi:

"Kenen kanssa se Auno puhun?"

Katri laski päänsä alas, kasvot vaalenivat ja hieman vapisten kuiskasi:

"Se rukoilee."

Riikallakin pää painui alas, katseli maahan ja visahti:

"Olkaa hiljaa!"

Viimein he lähenivät likemmä kuusta. Auno oli maassa kasvoillaan, sormet liitetty ristiin.

Martta laskeusi Aunon viereen polvilleen ja virkkoi:

"Kuule, Auno kulta. Anna anteeksi, kun sinut pahoitimme. Emmehän ymmärtäneet, että se sinuun niin koski."

Auno ei näkynyt kuulevan.

Katri laskeusi polvilleen Aunon viereen ja virkkoi:

"Kuule, Auno rakas. Älä nyt pahene meille..."

Martta itkussaan nyki Aunoa.

— Kuule nyt, mikä sinulla on? Virka nyt yksi sana meille ja anna anteeksi.

Auno kohotti päänsä, virkkoi:

"Ettehän minulle ole pahoin tehneet."

Sitte hän nousi seisalleen, liitti vielä kätensä ristiin ja katsoi korkeuteen. Silmistä juoksivat tulvanaan kyyneleet. Sitte hän pyyhkäsi kasvojaan ja lähti äänettömänä kävelemään kotiin.

Vuoteilleen palasivat tytötkin ja nukkuivat herttaiseen uneen...

Aamulla herättyään pukeusivat ja siirtyivät askareihinsa kukin. Auno se Riikan ja Katrin kanssa lähti pellolle lehmä lypsämään.

Auno virkkoi lehmää lypsäessään Riikalle ja Katrilla: "Minä kun unissani näin rovestia. Se kun oli niin hyvä minulle. Oli paljo väkeä, mutta ei kellekkään ollut niin hyvä kuin minulle. Minä en muista, mitä hyvää se teki, mutta hyvä se oli. Herättyäni joukahti mieleeni, että tokihan se antaa meille ohran siemenet."

Riikka: "Hyh! Eipä vähä mitään! Vai ohran siemenet? Semmoinen se on mieskin! Ei kuulu se auttavan ketään, vaikka näkisi suolleen kuolemassa. Niin sanovat kaikki. Ja yksikö siltä on niitä yrittänyt!"

Auno: "Ei ota jos ei annakkaan. Mutta minä en uskoani pane paljoonkaan, etten saisi edes vähää."

Katri oikein ihastui.

— No hyvänen aika!... Mutta minä uskon myös, että rovasti antaa. Sehän on aina ollut meille hyvä. Mitenkä tuossakin Pahtajärven niityn kohdassa oli ollut meidän puolesta, kun olivat kyläläiset tulleet niittämään.

Riikka: "Älkää toki nuolaisko ennenkuin tipahtaa."

Auno: "Lähden minä kuitenkin käymään, ei tuo maalta merelle aja."

Saara: "Lähde vaan heti. Olisi tuo Jumalan lykky, jos vähänkään saisi."

Auno: "Kunhan saan syödä, niin lähden." — —

* * * * *

Päivä oli lännellä ja iltasuutsua tehtiin lehmille. Pöydän päässä istui Tahvo ja vuoleksi viikatteen kapulaista. Vuoleksi noin vaan viroikseen, enemmän aikansa kuluksi kuin asian vaoksi. Olli-Pekka soudatti lasta oviakkunan alla vasemman käden kynnäspää polvella ja kasvonsa varasi kämmeneen. Siinä oikealla kädellään soudatti nukkuvaa lasta ja laulella lurkutteli enemmän omaksi huvikseen kuin sille nukkuvalle lapselle. Näytti kuin olisi työ loppunut. Jalonjuoksevat lapset olivat pellolla lehmien luona.

Auno astui loistavin kasvoin pirttiin ja virkkoi:

"Nyt on siemeniä luvassa. Menkää nyt hevosilla hakemaan."

Tahvo ällistyi ja punastus kihosi kasvoihin. Nousi seisalleen, katsoi akkunasta ulos, katsahteli sinne tänne eikä oikein mihinkään. Kääntyi siitä, katsoi lattiaan; sormellaan kaiveli sierantaan ja virkkoi:

"Pappilasta?"

Auno: "Niin."

Tahvo: "Onko niitä paljo?"

Auno: "Niin paljo kuin tarvitaan."

Tahvo: "Pitääkö sinne rahaa viedä?"

Auno: "Ei ennenkuin sitte, jos ei kasva semmoisia sijaan. Vaan jos kasvaa, niin sitte jyvät jyvistä. Suvirukiita saatte tuohon rukiinlaihon sijaan."

Tahvo ei enempi kysellyt; laittaausi vaan. Ja Olli-Pekka ei virkannut mitään. Hienot huulet vaan visuun nipistettyinä katseli ympärilleen pyöreillä mykrän silmillään, ja kilmuili lähteäkseen Tahvon mukaan toisella hevosella noutamaan siemeniä ja jouduttautui matkalle.

XL.

Kesä oli lämmin ja kaunis ja mustan puuhakkana laihona aaltoilivat pellot. Mutta vahingosta oli tultu viisaaksi: ei uskallettu olla vielä petäjiä kiskomatta, vaan nilon aikana kiskottiin talven varaksi petäjän kuoria; kuivattiin ne auringon paisteessa murenevan kuivaksi ja pantiin kinkoon ja katettiin huolellisesti.

Eräänä kauniina Kesäkuun päivänä oltiin koko joukolla petäjän kuorinnossa Parsikankaalla. Oli tyyni päivä. Puolenpinnasta paistoi helteinen aurinko.

Lännestäpäin kuului ukkosen hyminä ja auringon eteen hiipi savenharmaa pilvenhäkärä. Se paksuni myötään ja heti peitti auringon paistamasta. Ukkosen jyräykset kovenivat ja sade näytti lähenevän. Kaikki katselivat taivaalle ja kasvoissa näkyi arkoja väreitä.

Katri: "Sadehan tulee eikä mitään päällysvaatetta, olemme ihan paitahiasillamme."

Riikka ei ollut milläänkään, sanoi vaan, että jos kesä kastelee, kyllä kesä kuivaakin.

Kuivamassa olevat petäjän kuoret koottiin kuusen juureen läjään ja peiteltiin tuohilla. Vettä rupesi tihmomaan, niin siirtyivät kaikki kuusen juureen.

Sade tuli, suurin moneen vuoteen. Ankara oli tuuli, puita kaatui, mustaan pilveen kääriytyi koko taivas. Kohisten tuli vettä ja jyrähteli, että maa lekkui ja tulta löi, että tulen vallassa hulmahteli koko metsä.

Tuuhean pihkarosoisen kuusen alla vaalein kasvoin kyyröttivät ihmiset, ja vapisten katselivat salaman leimauksia, paitsi Auno oli tyynellä mielellä. Ristissä sormin kädet helmassa, hartiat kuusen malloa vasten nojattuna istuivat ja huulet hieman liikkuvat.

Vettä tuli taivaasta ihan koskena. Mutta keskellä sateen kohinaa silmänräpäyksessä leimahti koko tienoo tulimereksi. Jyrähti hirmuisesti. Suuri kuivalatvainen aarniohonka rämähti kappaleiksi ja ihmiset viskattiin sijaltaan yksi sinne toinen tänne. Auno paiskattui vaan ryömylleen. Kasvot vaalenivat ja jäsenet näyttivät olevan tarmottomat. Mutta kohta kihosi taasen kasvoihin terve puna ja heti tointui seisalleen katsomaan, miten muiden kävi. Muut mikä missäkin sateesta kohisevan metsän helmassa sammaleisella tantereella ojentelivat ja uihkivat ankaran sateen vaellella. Yksittäin ne sieltä kohoilivat ja rientivät puiden alle sateen suojaan ja silmät harreillaan katselivat ympärilleen.

Vappu se makasi selällään pitkällä pituuttaan pensaun juurella eikä liikuttanut jäsentäkään. Auno huolimatta sateen tulvasta hyppäsi Vapun luo, tarttui käteen ja puisti sitä; mutta se oli aivan hermoton kuin lankavyöhytti ja mustantulehtunut oli muoto. Mättään partaalla retkottava pää ja niskat aivan varattomat. Auno puisti kädestä ja virkkoi:

"Vappu!... Vappu!... Voi, voi! Oletko kuollut?... Rakas Vappu!... Tulkaa, hyvät ihmiset, katsomaan!"

Kaikki hoiperrellen tulivat katsomaan ja polvet kummallisesti horjuivat. Riikka tarttui Vappuun syliksi Aunolle avuksi ja nostivat Vapon istulleen ja rupesivat puistelemaan.

Auno: "Otetaan kohoksi. Otahan sinä Tahvo tuolta hartioista. No niin... Sinä Olli-Pekka, ota sinä kumppalina."

Riikka: "No mitä sinä seisot ja katsot kuin puuhevonen? Ota nyt hyvä ihminen... tuosta noin!"

Olli-Pekka köpelehti hommassa tukka pystyssä ja silmät harreillaan, virkkoi:

"Ka tästäkö?"

Auno: "Siitä, siitä. Kas niin... No niin, pitäkähän vaan sillä lailla pystyssä. No nyt puistetaan; retuutetaan ihan joukolla. Ka niin, puistetaan vielä... Kas sitä. On henki, jo turskahti. Herra Jumala olkoon kiitetty!... Viedään tuon kuusen juureen... Ka täällähän on suoja. Pannaan suulleen tähän mättäälle. Näin juuri... Se niin... Katsokaa, miten oksentaa verta... ihan kirkasta verta... Voi, voi, rakas Vappu! Jumala sinua auttakoon!"

Vappu häkelteli, sylki verta suustaan ja katkonaisesti virkkoi:

"Älä... hätäile... kyl..."

Auno: "Mutta mitä tekisimme sinulle?"

Vappu: "Anna makaan tässä."

Kuusen sammaleiselle juurenkömölle asetti Auno Vapun pään ja katsoi säälien.

Vappu nukkui raskaasti hengittäen ja kurkku kärräsi. Auno istahti viereen.

Tahvo ja Olli-Pekka toisen kuusen juuressa viluissaan kyyröttivät ja puolipyöryksissä pökertelivät vielä äsköisestä säikäyksestä. Riikka ja Katri istuivat Aunon ja Vapun luo, pitelivät päitään ja syljeskelivät pitkään.

Salamat leimahtelivat ehtimiseen, mutta ukkonen jyrähteli jo loitompana ja ohenevan näytti läntinen puoli. Vaan vielä painoi hurja tuuli puiden latvoja ja oistonaan juoksi maalla sateen vesi. Mutta ukkonen siirtyi kauvemmas kerta kerralta. Tuuli heikkeni, taukosi sade ja kohta paistoi herttainen aurinko. Ihana seitsenvärinen vesikaari kaksinkertaisena kultavempelenä leimusi pakenevan pilven tuhkanharmailla maahan riippuvilla helmoilla.

Kotiin lähtivät rientämään halki vetisen metsän. Auno ja Riikka taluttivat Vappua. Mutta matkalla pyörtyi Vappu aivan toimeettomaksi. Silloin tehtiin parit ja niillä Auno ja Tahvo kantoivat Vapun tunnotonna kotiin. Pahoinvoipina olivat toisetkin. Makuulleen rientivät kaikki ja nukkuivat henkijieverinä huomeiseen aamuun. Ainoastaan Martta, joka oli ollut kotona lasten kanssa, oli Aunon kanssa valveilla ja hoitivat karjaa — — —

Huomenaamun viileänä hetkenä heräilivät Pietolan asukkaat ja konkoivat ylös, mutta Vappu ei kyennyt päätä nostamaan. Kasvot olivat tulehtuneet, kuollut veri silmäkuopissa, huulet mustat ja turpuneet, ja verestävät silmät vieräkehtivät raukeasti. Paljo oli verta oksentanut vielä yöllä ja kipeästi valitteli vuoteellaan pirtin lattialla. Mutta Auno teki vuoteen kamariin itäpuoleisen ikkunan alle ravatille ja siihen talutti Vapun, peitteli vuoteelle.

Kuuma kyynel putosi Aunon kasvoille, virkkoi:

"Voi rakas Vappu, ei Jumala tahdo syntisen kuolemaa. Jota hän rakastaa, sitä hän kurittaa."

Auno katsoi pitkään vuoteellaan hojottavaa Vappua ja hetken perästä poistui päivänsä askareihin. Vappu kallisti päänsä akkunaan päin ja akkunan läpi katseli itäpohjoiselle taivaalle, jossa hiilakansinisen kannen alla liiteli pääskyspari tuntematta tavallisen ihmislapsen suruista ja mielimurteista.

Kesä oli lämmin ja kasveille mieluinen. Maan täydeltä kasvoivat pellot ja Elokuun alussa oli vilja täysi kypsänä ja ryhevät kuhilaat melkein peittivät Pietolan vainioita. Niinpä eräänä Elokuun kultaisena päivänä asukkaat keveillä mielin kokosivat närtteihin kahisevia kuhilaita ja hohtavia närtteitä kohosi keltaiselle sängelle.

Mutta vuoteellaan oli Vappu. Ei ollut toivoa elosta. Synkkinä värisivät haudankalpeat ja suoniksi muuttuneet kasvat ja kahdeksanvuotias tyttänsä itki rinnoilla.

Täytyneellä sydämmellä sammaltain katkonaisesti, virkkoi äiti:

"Sinun tähtesi eläisin, rakas Anni... En tietäisi rakkautta olevankaan, jos ei olisi sinua..."

Siihen katkesivat sanat. Kyyneleet valtasivat ja mieli murtui. Koetti sanoa vieläkin, mutta ei voinut. Koetti uudestaan ponnistaa voimiaan, mutta sana sekausi itkun-turskaukseen.

Anni: "Aina joka päivä olemme rukoilleet, että pääsisit taivaaseen. Mutta saanko minä tahtoa Auno tatiä, että rukoilisimme elämää? Kuule äiti, saanko tahtoa Auno tatiä? Kyllä Jumala kuulee. Jumala on aina meidän luona, kun me rukoilemme. Auno tati on niin sanonut... Äiti, saammeko rukoilla? Kuule, saammeko? Kuule nyt, äiti, saammeko?"

Vappu ei virkannut myöntymystä eikä kieltä, tuhki vaan tuskaisesti ja kyyneleet juoksivat virtana. Mutta kun Anni yhäkin pyyteli, niin huokausten seasta kuuluivat sanat:

"Eläisin... sinun tähtesi..."

Anni juoksi pellolle Aunon luo ja ilosta loistavin kasvoin tarttui syliksi Aunoon ja virkkoi:

"Äiti tahtois elää. Rukoillaan Jumalaa, että äiti saisi elää. Voipihan Jumala kärkeä pois äitin luota kuoleman."

Auno laski lyhdesylyyksen kykään luo ja katsoi Anniin. Annin loistavat silmät olivat vakavasti renkaillaan Aunoa kohti ja kasvat totisina.

Auno katsoi Anniin. Näkyi ajattelevan hieman, sitte virkkoi:

"Kyllä Jumala voipi kärkeä kuoleman pois, jos tahtoo... Mutta tapahtukoon Jumalan tahto."

Anni tuli hieman alakuloiseksi, katsoi peltoon ja sormi meni suuhun. Mutta heti vilkasi silmänsä Aunoon, tarttui Aunon hameeseen ja sanoi:

"Onhan Auno tati aina sanonut, että Jumala kuulee rukouksia. Rukoillaan nyt Jumalaa, että äiti saisi elää."

Auno hymysuin katseli Annia, virkkoi:

"Uskotko sinä, että Jumala kuulee meitä?"

Anni: "Uskon minä. Onhan Auno tati sanonut, että Jumala on luvannut kuulla meitä."

Aunon kasvat värähtivät, taputti Annia kasvoihin ja loistavin silmin virkkoi:

"Sinä lapsi kulta, kun sinä uskot, niin sinulle tapahtuu."

Auno lähti kävelemään; mutta Anni tarttui Aunon käteen ja hyppelehti siinä. Niin käsi kädessä menivät rannalle ja sen ison petäjän juureen lankesivat kasvoilleen. — —

Tuokion perästä palasivat. Anni rientti kamariin ja säihkyvin silmin liepsahti äitin rinnoille, virkkoi:

"Me Aunon kanssa rukoilimme Jumalaa, että äiti saisi elää."

Anni taputteli äitinsä kasvoja ja iloisesti jatkoi:

"Ei äitin tarvitse itkeä, ei nyt saa tulla kuolema."

Anni syleili äitiään ja poistui Aunon luo pellolle. Iloisesti hymyillen hyppeli pellolla ja tuon tuostakin

liemahti syleilemään Aunoa, ja aina väliin kantoi kuhilaita kykäälle, jossa Tahvo ja Katri hiki päässä ja hartiat märkänä latoivat kykääsen.

Iltasella päivän töistä lakattua Auno tapansa mukaan meni Vappua katsomaan. Mutta Vappu tuskittelee vuoteellaan ja koki kätkeä Aunolta kyyneltulvaa kuohuvat silmänsä. Auno istahti Vapun luo ja kysyi:

"Mikä sinulla nyt on? Oletko kipeämpi vai mikä?... Kuule nyt, missä sinulla on tuska?... Kuule nyt..."

Vappu parahtain virkkoi:

"Kun olen elänyt niin pa... hasti."

Aunon kasvot välähtivät, painoi kädellään Vappua kasvoihin ja virkkoi:

"Vappu kulta, eihän Jumala tahdo syntisen kuolemaa."

Samassa ryöpsähti maahan kasvoilleen. Pieni Anni teki samoin. Auno rukoili ääneen. Pitkän hetken perästä vasta nousivat, hoitelivat vielä tuskittelevaa Vappua ja siirtyivät vuoteilleen yönsä lepoon.

* * * * *

Kolme päivää oli Vappu ollut levotonna. Kolmannen päivän viimeinen kajas hymyili lännen ruskorannaksella. Tuikkaava pystyvalkea hämäästi valaisi kamaria. Vuoteellaan virui Vappu, Hengen lähtöä katsomaan kokoutui rahvas. Kyyneleet olivat kuivaneet. Tuskanhiki virtaili kurjia kasvoja. Muita jäseniä hän ei liikuttanut kuin päättäänhän kallisteli puoleen ja toiseen ja vireästi puhui sekavia sanoja ja tavattoman kirkkailla silmillään katsella remautti ylös ja alas ja joskus kiintyi katsomaan yhtä suoraa läpituokevan terävästi, mutta silloin parahti itkemään. Mutta kun sai käännetyksi silmänsä ylöspäin, niin rauhoittui ja sanoi:

"Milloin se tulee?... Milloin se tulee? Sinä aina sanot: 'nyt se tulee!' mutta eipään tule..."

Kalpeina ja kyynelsilmin katselivat kaikki Vapun outoja liikkeitä.

Sitte Vappu kallisti päänsä akkunaan päin ja katsoi itäiselle taivaalle; teroitti silmänsä yhteen paikkaan. Mutta kohta levisi kasvoihin virkeä ihastus ja sylinsä ojenti sinnepäin ja riemuten virkkoi:

"Katsokaa, katsokaa, nyt se tulee! Katsokaa tuonne! Katsokaa!"

Heti remahti huone valoisaksi. Säikähtyen kääntyivät kaikki siihen Vapun osoittamaan paikkaan ja näkivät itäisellä taivaalla kirkkaasti paistavan valolevyn. Se ei ollut päivän valoa, ei kuun valoa, ei revontulen valoa; mutta hohtavaa ja kirkasta se oli, ja isoja, kirkkaita säteitä lankesi harvasteesen maahan.

Vapun valtasi voimakas mielenliikutus ja lamasi koko ruumiin. Valtaviin huokauksiin sekoivat sanat; mutta huokausten voimakkaissa purkauksissa kuului:

"Tulit... tulit... tulit..."

Auno lankesi kasvoilleen lattialle. Saara parahti:

"Herra Jumala! Nyt on viimeinen päivä! Isä armahtakoon!"

Martta kaataa roiskahti lattialle paikoilleen ja ankarasti tapasi se hänen kouristustautinsa. Saara ja Katri peittivät kasvonsa ja kyyristyivät kamarin loukkoon. Riikka juoksi pirttiin, koppoi kätkeystä nukkuvan lapsen syliinsä; sen kanssa vapisten istui penkille ja hengitti hätäisesti. Saara ja Katri Riikan jälessä pirttiin ja pyörein silmin istuivat penkille. Tahvo ja Olli-Pekka juoksivat pihalle ja pyörähtivät katsomaan takansa taivaalle sitä valoa. Mutta kun se rupesi himmenemään, niin huokasivat keuhkonsa tyhjiksi ja Tahvo virkkoi:

"Tyhjä kaikki."

Olli-Pekka katsoi pyöreillä mykrän silmillään sitä himmenevää valoa ja musta tukka oli pystyssä kuin harjan terä. Matta kun valo sammui, niin äkein kasvoin palasi pirttiin ja virkkoi:

"Petos ja pe—le!" ja köllistyi vuoteelleen.

Pieni Anni ei huomannut äitin mielenliikutusta, vaikka äitiltä valuivat tulvanaan kyyneleet ja rinta ponnisteli korkealle; riemusta räpytteli vaan käsiään, hyppi äitin luona ja sanoi:

"Katsokaa minkä äiti sai! Auno, Auno, katsokaa, minkä korean äiti sai!... Auno, no nouse nyt, rakas Auno täti, katsomaan!... Et usko minkä linnun äiti sai! Voi, voi, kun se on korea!... Voi, voi, kun et nouse

katsomaan."

Anni repi Aunoa hameesta.

— Nouse, nouse katsomaan, ennenkuin menee piiloon tuonne äitin poveen!

Auno nousi katsomaan ja virkkoi:

"Minkä se äiti sai?"

Anni palavin silmin ja leimuavin kasvoin syleili Aunoa.

— Voi, kun ette nousseet ennen! En minä saata sanoa minkälainen se korea oli, jonka äiti sai... Et noussut katsomaan!... Se oli noin laaja, semmoinen häkkäräsiipinen lintu. Se lenti tähän näin, se lenti tähän äitin rinnan päälle ja hiljalleen painui äitin poveen piiloon. Tähän näin se painui, ihan tuohon kohti.

Aunon kasvoissa leimusi punastuksen väreitä ja suurina remahtelivat silmät. Taputteli Annia kasvoihin. Suu aukesi jotakin sanomaan, mutta ei kuitenkaan sanonut mitään. Katsahti Marttaan joka lattialla pieksi ruumistaan kouristustaudin käsissä. Pyörähti Marttaan käsiksi ja virkkoi: "Eikö sitä kukaan auttanut?" Aukoi sormet ja hallitsi, ettei saisi itseään loukata. Hetken perästä taukosi tauti ja Martta vaipui voimatonna nukkumaan lattialle, johon Auno pani pään alustaa.

Rauhottua alkoi Vappukin. Tyhjentyvä rinta puskuili vielä raskaita huokauksia, mutta suurista silmistä säteili mieluinen ilo. Pieni Anni lakkaamatta hyväili äitiään ja pyyteli:

"Ettehän nyt kuole, kun saitte sen korean linnun? Ettehän, äiti, kuole? Kuule, ettehän?... Sanokaa nyt minulle."

Vappu harristi sormiaan; tahtoi ojentaa kättään Annille. Mutta sormet raukesivat suoriksi. Koetti kääntää päätään Anniin, mutta ei jaksanut. Kuiskasi tuskin kuuluvasti, että "elän... en kuole..."

Silloin Anni kilmasi Aunon luo ja virkkoi ilosta hehkuvana:

"Äiti elää!... Antaapaan Jumala äitin elää!..."

Auno kouristui, taputti Annia ja kuiskasi:

— Sinä onnen lapsi!... Kiitetään nyt Jumalaa.

Anni iloissaan puristi Aunoa kaulasta ja sanoi:

"Kiitetään, kiitetään ja rukoillaan, että äiti tulisi terveeksi... Anna minä rukoilen!"

Samassa puristi hän kätensä ristin, lankesi polvilleen ja rukoili:

"Kiitos, rakas hyvä Jumala, kun annoit äitin elää! Anna äitin tulla aivan terveeksi. Anna sen linnun aina olla äitin povessa. Täti ja minä uskomme, että sinä annat äitin tulla terveeksi. Anna meidänkin olla terveinä. Ole hyvä Auno tädille. Anna meillekin semmoiset koreat linnut. Me uskomme. Amen."

Anni hyppäsi pystyyn.

— Voi, hyvä Auno täti, kyllä Jumala parantaa äitin!

Kohta nousi Aunokin ylös ja katseli uneen viihtyvää Vappua. Hiljaista ja lienteää oli nyt kamarissa. Pystyvalkean riutuva hiillos vielä hieman pilkahteli uinahtelevia säteitään. Nukkuvan vapaa hengitys kuului Vapun vuoteelta ja hiljaa nukkui Marttakin lattialla.

Pirttiin poistui Auno ja Anni. Siellä muu väki jo nukkui henkiahieverinä, mutta Katri ja Saara kädet povessa istuivat oviakkunan poskessa penkillä ja kummeksivat sitä ilmiötä. Mutta kun Auno kallistui rauhallisena pienen Annin kanssa vuoteelleen, niin vuoteilleen siirtyivät Saara ja Katrikin. — — —

Lännen metsien helmaan hiipi jo huomeisen päivän aurinko, kun Vappu vasta tointui illallisesta unestaan. Istulleen seinää vasten hän nostettiin. Mutta kammottava oli tuo luiksi rapistunut haudankalpea olento. Varattomina riippuivat luiset kädet ja pitkät sormet olivat kuivat kuin kuusen oksat. Kurjasti riippui kaulalla imekkeiksi vanttunut ruskeankellertävä tukka ja heikosti nytkähteli väsynyt rinta.

Kummikseen sitä tuli muukin väki katsomaan.

Mutta Vapun kasvoissa oli tyynesti virkeä loimo. Suoniksi kuihtuneet silmät säteilivät kirkkaina, kun katseli ilta-auringon mieluista hymyvaloa Teiriharjun tummulla metsäisellä rinteellä.

XLI.

Nukkui metsä; hiljaa oli ranta Syyskuun lenseänä iltana. Petäjän juurella istuivat Auno, Vappu ja Anni. Vappu oli syventynyt ajatuksiinsa ja kummallisesti loistavin silmin katseli nousevaa kuuta, joka suurena kehänä hiljalleen kohosi Teiriharjun jynkästä helmasta.

Auno: "Tuo taivas on nyt kuin kupari... Nytpä paljo tähtiä on!...
Mutta tuolla tuon tähtikannen takana se on Isän koti."

Anni: "Minkälainen se on, äiti, se Isän koti?"

Vappu: "En sitä, lapseni, voi sanoa. Vaan kaikki, jotka uskovat, ne saavat nähdä Jumalan."

Auno: "Mutta sanoppa, mikä oikeastaan oli se valkeus, joka näkyi taivaalta silloin yhtenä iltana?"

Vappu punalti päätään ja silmät olivat teroitettu erääseen rannan kiveen.

— Mutta... Sen tekisin sinulle mielelläni, mutta...

Vappu painoi otsansa käteensä eikä virkannut enempää.

Anni meni Vapun kaulaan ja virkkoi:

"Sano nyt, äiti, meille. Ei sitä kuule muut... Sanokaa nyt äiti..."

Vappu: "No lapsi, sinä näit sen, mitä minä sain, niin sen tähden sanon... Se valo oli taivaan kirkkaus ja siinä kirkkaudessa ilmestyi Vapahtaja; näytti haavansa, jotka..."

Anni: "Mutta mikä oli se korea lintu?... Sano nyt, äiti. Minä olen hyvä sinulle."

Vappu pyyhkäsi kasvojaan, otti Annin syliinsä, suuteli ja virkkoi:

"Jos sinä ymmärtäisit, niin sanoisin... Se oli Henki, joka antaa elämän, rauhan ja ilon."

Anni: "Kyllä minä sen ymmärrän. On siitä Auno täti puhunut, että ei se näy."

Vappu: "Ei se näy kaikille. Mutta autuaat ovat ne, jotka eivät näe ja kuitenkin uskovat."

Anni katseli taivaalle pyörein silmin. Kallisteli päätään ja katseli suu mytyssä ja kasvot jäykkänä. Sitte virkkoi:

"Etkö, äiti, ole sitte autuas ja enkö minäkään ole autuas, kun me näimme?"

Vappu taputti Annia poskelle.

— Olet sinä ja olen minä. Olemme, olemme, totisesti olemme.

Annin silmät harreilivat taivaalle.

— Onko Auno täti?

Vappu: "On, on Auno tätikin."

Anni: "Onko Riikka täti ja Reeta täti, ja, ja..."

Vappu keskeytti: "No älä kysele semmoisia. Sen tietää Jumala."

Anni: "Mistäs tietää äiti, että ne..."

Vappu: "No, no... Et tiedä, mitä kyselet..."

Auno: "Mutta mitä olivat ne säteet, jotka siitä valosta lankesivat maahan?"

Vappu katsoi terävästi taivaalle. Silmät kiertelivät omia tietään, josta näki ett'ei hän katsonut

mihinkään erityiseen paikkaan. Sitte hän käänti päätään selkänsäkin taakse katsomaan ja sitte takaisin sinne kuun puoleen. Silmissä näkyi kummallinen syvyys. Sitte hän osoitti sormellaan ilmaan, virkkoi:

"Näetkö, sinä Auno, tuota pientä valoa tuossa?... Näetkö?... Tuossa noin... Nyt on tuosta Otavan pyrstöä kohti... Tokko erotat?..."

Auno katsoi sinnepäin. Tiiristi silmänsäkin. Koetti katsoa kauas ja likelle ja seurasi silmillään, mihin Vapun sormi osotti; viimein virkkoi:

"En minä erota mitään sanottavaa. Tuolla tähtien rajalla luulen näkeväni jotakin, mutta se katoaa, ennenkuin sen kerkeän nähdä. Se lienee vaan silmien valetta. Niin luulen. Mutta mikä se on, jota sinä osotat?"

Vappu: "Ei se ole niin kaukana. Se on tässä sylen parin päässä, joskus vähän etempänäkin. Toisinaan on tässä aivan silmien edessä, kirjaa lukiessa tulee usein kirjan lehdelle, ja silloin on kirja kirkas ja kullanhoitava... Se on yksi niitä säteitä siitä valosta..."

Auno koetti katsella ympärilleen ja kasvot olivat hämmästyksestä punastuksissaan, sanoi:

"No ihme ja kumma!... En minä näe... Ei sitä anneta minun nähdä... No näetkö sinä aina?..."

Vappu: "Aina silloin kun ajattelen ja rukoilen Jumalaa. Mutta jos muut ajatukset voittavat, niin silloin katoaa. Kun käännän ajatukseni Jumalaan, niin silloin se ilmestyy..."

Auno: "Vai silloin ilmestyy... No ompa se koko lahja sinulle..."

Vappu tarttui Aunon käteen.

Älä nyt puhu muille... Sanon sen sinulle vaan...

Auno puisti Vapun kättä.

— Ole huoletta!... Mutta kuule sinä, rakas sisko...

Vappu katsoi kysyvästi Aunoa silmiin:

"Mitä?... Sano nyt..."

Auno: "Tuo Kerttu painaa minun mieltäni... On sanassa: Mitä ikänä te anotte minun nimeeni, niin te sen saatte... Tahtoisimpa sinuakin kanssani rukoilemaan hänen puolestaan. Ja onhan Martta toinen onneton... Jospa näkisimme ne terveinä!"

Vappu puristi Aunon molempia käsiä ja palavin silmin virkkoi:

"Auno, Auno, mielelläni sen teen. Kiitos, että muistutit semmoisesta! Rukoillaan ihan joka päivä, niin saamme olla varmat, että rukouksemme tulee kuulluksi. Kun uskomme, niin meille tapahtuu" — — —

* * * * *

Oli Sunnuntaipäivä Syyskuun ja Lokakuun rajalla. Keltainen metsä murhemielin huokaili syksyn viileässä tuulessa. Pohjoisesta retkeilivät joutsenet pilvien rajalla. Pitkänä raitona ne siirtyivät etelään päin ja tuolloin tällöin kurlahtelivat ikäänkuin hyvästiksi Pohjolle.

Pellolla kykäiden ja savuavan riihen vaiheella käyskelivät Tahvo ja Olli-Pekka. Ylentynein mielin he katselivat kellahtavia rikkaita nartteitään, joihin oli kätkeyty enemmän kuin yhden vuoden leipä ja siemen.

Kantolan ukko astui Tahvoa ja Olli-Pekkaa kohti. Päässä oli matala naapukkalakki, otsassa syvä arpi, ja tuuhea harmaa parta kierti kurttuista muotoa. Jaloissa oli uudet paulakengät ja uudet hurstihousut. Lyhyt harmaa sarkaröijy oli yllä ja sen alla korkeakauluksinen paita. Suuri kuparisolki lopotti kaulassa pitelemässä paitaa kiinni, mutta pitkästä paidan halosta paistoi sentään ruskea rinta. Vakavin askelin ja silmäillen niitä monia kykäitä ja nartteita astui ukko kahisevaa sänkeä. Lähelle tultuaan ojenti pitkävartisen kätensä ja virkkoi:

"Terve miehiin!"

Tahvo puisti kättä.

— Terve, terve! No mitä kuuluu vanhukselle?

Ukko pyyhkäsi takkinsa hihalla väsyneennäköisistä karkeista kasvoistaan hikeä.

— Eipä kuulu. Eipä kuulu rauhaa parempaa eikä ruokaa makeampaa.

Olli-Pekka: "Tänne nyt ukko kulkeusi. Eipä ole usein teitä täällä näkynyt."

Ukko: "On siitä jo vuosia kuusi seitsemän, kun olen käynyt. Lähdin vielä kerran katsomaan tätä tyttöin tekemää taloa..."

Pyyhkäsi taasen otsaansa ja kasvojaan ja jatkoi:

"Pian halla matalan kylmää minkä minunkin. Äläs eto taival, antoi tuommoisen lämpymän. Mutta eihän se vanhuus tule yksinään"... Sitte suoristi itseään; katseli pellolle päin.

— Mutta ompa tuo pelto antanut täytensä! Kyllä vaan siinä on kaunista mitä katsella... No ei uskonut aika päivinä silloin, kun tähän Pieta alotti rypysijan. Korpi kuin linna oli tässäkin. Ja siinä Pietosta nähden olisi vielä nytkin. Mutta nuo tytöt, ne, ne tästä talon tekivät. Vaan ne tässä ovat nähneetkin yhden kumman kerralla.

Tahvo: "Ovathan ne tätä aukoneet, mutta lintuin maana olisi ilman meittä tuon Olli-Pekan kanssa. Tämä oli jo ihan viimeisellä portaalla silloin, kun me tulimme. Kaikki olivat pelot menemässä nurmaksi, ojat kasvoivat pajuja, aidat kaatuneet, katot repaleina ja joka kohta veisasi viimeistä värsyään. Mutta on tämä nyt meidän käsissä pessyt silmänsä. Ja ilman meittä olisi tänäkin keväänä jääneet kylvämättä nämä pelto vähät. Sanon vieläkin, että ei tässä tuli palaisi, jos ei olisi meitä"...

Tahvo kääntyi kotiin päin ja jatkoi:

"Mutta käykää nyt mökkiin levähtämään."

Ukko lähti Tahvon jälkeen astumaan ja virkkoi:

"Periltähän se on hyvä palata, sanotaan."

Pirttiin astuivat jäljekkäin ukko, Tahvo, ja Olli-Pekka jälkimmäisissä. Pirtissä olivat kaikki rukouksissa pöydän ympärillä, kasvot laskettuina pöytään. Siellä oli joukossa Riikka ja Katrikin ja lapset kaikki, että nuorimmat vaan nukkuivat kätkyessä.

Tahvon kasvot hulmahtivat, katsahti tulisen silmäyksen joukkoon ja äsähti:

"Pois se ilve!"

Katri ja Riikka hyppäsivät ylös ja lapset pälähtivät kuin pyyparvi ja lähtivät juosta kopistamaan ulos minkä kypälistä lähti. Ylös nousivat toisetkin. Martan kasvot olivat vaaleat, mutta heti leimahtivat mustanpuuhakoiksi, polvet rupesivat vapisemaan ja kipeästi virkkoi:

"Voi, voi!" Samassa lysähti lattiaan, silmät kääntyivät nurin, hampaat kirahtivat ja koko ruumis rupesi vapisemaan.

Auno ja Vappu tarttuivat käsiksi Marttaan, aukoivat käsiä ja hallitsivat jalkoja. Mutta pieni Anni kyykähti maahan kasvoilleen, liitti kätensä ristiin ja kelkkeästi lausui:

"Hyvä Jumala, ole hyvä Martalle. Anna tulla Martan terveeksi. Auta äitiä ja tatiä. Auta meitä kaikkia. Amen."

Silloin kiimasi ylös ja pyörein silmin katseli Marttaa. Auno puristi Martan hartiaain kautta syliksi ja virkkoi:

"Ota, Vappu, noista jaloista ja viedään kamariin."

Vappu tarttui jalkoihin,

— Viedään vaan.

Auno: "Hallitse, sinä Saara, tuota päätä, ettei katkase niskojaan... No niin. Lähdetään nyt."

Ulos lähtivät nyt viedä ketuntamaan tuskissaan kimmertelevää Marttaa ja sinne meni Annikin.

Kantolan ukko pyörein silmin ja suu homollaan katsoi Martan meininkiä. Istahti penkille ja sanoi:

"Mikä tuolla työllä on tuo tuommoinen tauti?"

Riikka: "Siinä on ollut melkein ikänsä. Se kun säikähtää, niin sen tapaa tuo tuommoinen. Se nytkin

säikähti tuota..."

Olli-Pekka: "Suu kiinni nyt!... Pitikö teidän ruveta kuvattelemaan! Kun vaan silmä välttyy tai johonkin liikahtaa, niin silloin ollaan höperöimässä."

Riikka ja Katri koppoivat kätkyestä jaloillaan ja käsillään sirkostelevat lapsensa syliinsä ja sanaa puhumatta menivät ulos. Riikka losautti raskaan pirtin oven jälkeensä lujasti, että koko rakennus jyrähti ja akkunat helisivät seinillä.

Olli-Pekka istui oviakkunan pieleen. Tahvo istahti rahille kynkkämäksilleen polviinsa varaten kynnäpänsä; kasvoissa väreili kiihkeä punastua.

Ukko istui sivupenkille hartiansa seinään nojaten ja ruskeat kädet polville heitettynä. Paksut tammat suonet Tollottivat korkealla harmaissa kalvosissa ja ruskeissa käsiselissä. Harvasteesen hän lupsautteli pitkäripsisä silmiään ja virkkoi:

"Ovatko ne tulleet heränneiksi tuo vaimoväki?"

Tahvo kohotti hartioitaan.

— Hullujako lienevät. Kukapa heistä selvän saanee. Tuo Auno-loipio ja Vappu-kouho ovat olleet tähän asti, mutta nyt näkyvät hullautuneen jokainen.

Olli-Pekan mustat silmät pyörivät kiihkeästi ja alkoi papattaa, että

"Kyllä me olimme hullut, kun tähän vaivaisten valtakuntaan, hullujoukkoon vielä tultiin! Yksihän niitä on jo ihan emä-hullu. Sitä Reppa, toinen viisas hoitaa Pahtajärven kalasaunassa. Näkyisi niitä jo kolme joutavan täältä lisäksi. Vappu se paraskin on. Siitä uskosta se paasoa, muusta ei ole puhettakaan. Toiset kuuntelevat kuin kelloa. Toisakseen sitte virsiä laulaa luikuttavat kuin minkähän lintuset, ettei ilkeä kuulla mokomia soittoniekkvoja."

Tahvo: "Koveramaksi niille näkyy pitävän ruveta. Eivät ne ilmaa siitä herkiä."

Kantolan ukko: "Mikäs paha asia se sitte on?"

Ukko laski kämmenensä polviinsa ja käsien varassa nousi seisalleen.

Tahvo: "Nytkö pois? Mihin se semmoinen kiire? Eihän nyt niin ole aika jäniksen selässä eivätkä sienat tulessa. Istukaahan toki. Minä käyn niille akan loukkaille sanomassa, että laittavat leivän laatua. Eihän toki saa rautahampaana lähteä."

Ukko lähti vaan äänetönnä kävelemään ulos. Väljällä höllähtelivät housun lahkeet ohuilla reisillä. Lujempaan painoi hän lakkinsa korkeaan päähänsä ja jäykkänä kajotti syvä niskakuoppa harmaiden hiushaituvien alta.

Tahvo ja Olli-Pekka jäivät pirttiin. Katselivat ikkunasta pellolle, kun ukko käsnäkeppineen astua vinnaili peltoa Ahtolaan päin. Olli-Pekka rykäsi ja virkkoi:

"Ukko tunnusti olevan noitten akkain puolesta."

Tahvo: "Niin se tuntui olevan. Mutta olkoon mitä olkoon, se saapaa mikä lähtevääkin. Kyllä emme käy Kantolasta mahtia."

Sitte Tahvo käveli toiseen akkunaan ja katseli luoteiselle taivaalle. Katseli Karhurovan kuusisille rinteille. Katseli taasen taivaalle eikä kuitenkaan mihinkään. Käveli taasen lattialla ja palasi akkunaan katselemaan luoteiselle ilman suunnalle. Kääntyi siitä ja rykäsi kuivan umpikuljuisen rykäyksen. Kynsi takaraivaansa, käänti korvainsa taakse tuhkanharmaat hiusraakajakset ja rykäsi taasen. Sitte virkkoi:

"Se se sukii, kun sitä aina kuulee sanottavan: 'Tyttöin talo, tyttöin talo'... Minä ajattelen parhaaksi, että lähdemme valmistamaan Pahtajärvelle sitä talomme alkua. Saamme sen ehkä jo ensi talveksi asuttavaksi. Olkoot sitte täällä tuo hullu joukko. Vaikka päällään pyörisivät, niin se ei meitä hidasta."

Olli-Pekka: "Se lienee kaikista paras. Sinne lähdemme. Teemme talon ja asutaan kahden kahtojaan. Emme kaipaa ketään."

Tahvo: "Emme siellä kahden tule aikaan. Ei siitä talosta ole ei koirillekaan, jossa ei ole emäntää. Paremmiin ne akat tulevat aikaan ja voivat hoitaa taloa ilman miehittä koin miehet naisista. Veisimme sinne eukot ja lapset. Mutta sen minä sanon, että ne olisivat meidän kotona."

Olli-Pekka: "Sen minäkin sanon, että siellä opetetaan olemaan kuuliaisat, kuten Saara oli

Aaprahaamille kuuliainen ja kutsui häntä herraksi."

Tahvo: "Sitä se nyt ei sinunkaan akkasi rupea tekemään vaikka nylkisit."

Olli-Pekka: "Kyllä sanovat vaikka kultaiseksi omenaksi, kun oikein kovan näkevät. Kyllä tuskassa härkäkin poikii, sanotaan."

Tahvo: "Niin, se on meille parasta. Lähdemme vaan jo aamulla sinne työhön. Teemme navetan ja saunan. Sitte alamme laittaa asuinhuonetta muutamaa ensi hätään lämpiäväksi."

Olli-Pekka: "Niin teemme. Huomen-aamuna lähdetään. Ensi työkseen tehdään laukupuoli-maja, jonka edessä voimme nuotioa pitää yötä maatessamme. Kehikossa ei saata tulta polttaa ja Reetan ja Kertun taloon emme mene, emme vihallammekaan. Sanoisivat, että meidän turvissamme olette... Utta se niittyjuuri, se pitäisi meidän saada omaksemme. Pitäisi meidän kerran lähteä rovastille tuumaamaan, että se puollustaisi meille sen. Sen me kun saisimme omaksemme, niin sanottaisiin niin, että täältä ne ohjat juoksevat; kysykää meiltä mitä tehdään!"

Tahvo: "Onhan se Reppa meille luvannut niin paljon kuin tarvitsemme. Emme huoli siitä vielä huolehtia. Lähdetäänhän vaan huomenaamuna kirveineen sinne."

Olli-Pekka: "Niin tehdään."

Siirtyivät kartanolle kävelemään, kävelivät pellolle, katselivat ilman kaikille suunnille; kasvoissa viiltelivät rauhattomat väreet Mutta kamarista kuului heleä virren laulu ja mieluisesti hymisivät seinätkin — — —

Huomen aamuna Tahvo ja Olli-Pekka hommasivat lähtöä hirren-hakkuuseen uudelle talolleen. Katri se leimuavin kasvoin laitto evästä suuriin tuohikontteihin. Mutta Riikka hoiteli lastaan ja tympeästi katseli lähtiöitä, virkkoi:

"Tyhjään hommaatte taloa. Sen olen ennen jo sanonut, etten lähde sinne."

Katri laitto toimestaan evästä konttiin: pani leipiä, pani petäjälevyyn käärityn ison kääryn suolaisia siikoja, kaksi jäärän paistia kumpaisenkin konttiin, pani kesävoilla täytetyt tuohivakat ja pussin talkkunajauhoja; sovitteli ne konttiin. Tahvon kontinkieleen satoi kattilan ja asetti kontit rahille rinnakkain ja tyynesti virkkoi:

"Eihän tuonne vielä ole lähtöäkään."

Miehet ottivat kontit selkäänsä, kirveet kainaloonsa ja lähtivät astumaan Pahtajärvelle päin. Mielihyvällä siskokset kokoutuivat karsin-akkunasta katsomaan.

Katri: "Nyt ne miehet menevät kokolla koprin talon tekoon."

Riikka: "Ne luottavat kuin pukki suuriin sarviinsa; kun he muka ovat miehiä. Luulevat, että se talo tulee ihan tuossa paikassa. Mutta ei se tyhjältä oksalta putoa!"

Katri: "Antaapa heidän koettaa."

Riikka: "Hyvin kyllä joutavat tuosta haukottelemasta. Hyvä vaan, että on heillä työtä. Venytteleisivät tuossa kuin talviset kissat ja paimentaisivat askeleesta askeleeseen."

Auno ja Vappu eivät virkanneet mitään; katselivat vaan, kun miehet konttineen astua rokkasivat ojan äyrästä Pahtajärvelle päin. Ja kun miehet painuivat kuusikon helmaan pellon perillä, niin kääntyivät pois akkunasta ja tarttuivat askareihinsa. Samoin tekivät Katri ja Riikkakin. Mutta Martta jäi vielä katselemaan akkunasta ulos, katseli metsän rinteelle, katseli taivaan hattarapilviä, katseli sinne ja tänne; kasvoissa näkyi hiljainen tyyneys.

XLII.

Joulu antoi kättä. Auno ja Vappu tahtoivat nyt viettää joulu-yötä juhlallisemmasti kuin ennen. He olivat kumpaisetkin nähneet joulukuusen ja osasivat laittaaakkin; osasivat tehdä kolmihaaraisia kynttilöitäkin. Pirtin seinät veistettiin valkeoiksi, uuni valkaistiin savivedellä ja lattia pestiin hohtavan valkeaksi. Auno ja Vappu hakivat metsästä ryhevän kuusen, joka ylty lattiasta lakeen. Keskelle pirttiä pystytettiin se

kuusi ja sen oksiin sidottiin enemmän kuin viisikymmentä kolmihaaraista kyntteliä. Tehtiin punaisesta, valkeasta, viheriästä ja valkeasta villalangasta letikoita ja niitä viihleiltiin kuusen oksiin koristeiksi. Tehtiin hienosta valkosesta ja punertavasta tuohen-sydäimestä lippuja, joita kiinnitettiin kuusen oksiin ja havuköynnöksillä koristettuihin akkunankamanoihin. Ja pystyvalkea-pesän ympärillä oli havuinen köynnös. Puhtaaksi jos puhtaaksikin pesty pöytä oli kuusen takana pirtin perällä, ja pöydällä tuo tyttöin vanha savustunut Raamattu auki jalkainsa päällä. Sitäkin ympäröitsi havuköynnös. Sellaisessa asemassa vuotteli nyt Pietolaa pirtti Joulunaatto-illan tuloa — — —

Ilta oli pimennyt täydeksi yöksi. Suurina kuin tulisoihdud leimusivat tähdet eteläisen taivaan kannella. Kullanhohtavat revontulet hulmuten huuhtelivat pohjoista taivasta. Maalla kumalteli puhtaana siitteinen hanki.

Kylpenyt oli Pietolan rahvas ja puhtaisiin olivat kaikki puetut. Tyttöillä oli päät sileöiksi kammatut ja sievät palmikot niskoissa. Päällä oli suoraraitaiset harmaapohjaiset kapeat nutut ja hameet, jaloissa näppärät paulakengät punasenkirjavilla pauloilla sievästi sidottuna nilkkaan. Lyhyenlääntäin helmain alta näkyivät valkoset sukanvarret. Tahvolla ja Olli-Pekalla olivat pitemmät talvisaappaat jaloissa, uudet sarkahousut ja sarkanutut päällä ja sileäksi ajetus parrat, hiukset harjattu kahdelle korvalle.

Honkainen pystyvalkea se palaa liekotteli ja sen valossa istuivat lattialla Martta, Saara, Auno ja Vappu. Katri ja Riikka istuivat lapsi sylissä kätkyissään ja Tahvo ja Olli-Pekka istuivat jakkaroilla uunin luona. Kaikkein kasvoissa kuvastui rauhasa juhllisuus. Syvä hiljaisuus oli hymyilevässä pirtissä. Tyyninä istuivat puhdassilmäiset ja pyhäpukuiset lapsetkin lattialla ja tyytyväinen hymy kasvoissa pyörein silmin katselivat pystyvalkean punertavia liekkejä, joista tuolloin tällöin kuului kimeä räpsäys ja lattialle kimposi hohtava hiili; mutta se heti otettiin pois ja viskattiin tuleen.

Auno nousi seisalleen, meni karsin-akkunaan katsomaan näkyisikö Reetaa ja Kerttua tulevaksi... mutta virkkoi:

"Kyllä eivät taida tulla. Jopa nyt pitäisi tulla, jos tullakseen."

Saara: "Kyllä ne tulevat, ne aikoivat ihan varmaan. Mutta eihän sieltä niin sanomin pyörähdä umpitietä. Eilen kun siitä kulin, niin oli puolissäären polannetta ja nietoskohdissa enemmänkin."

Katri: "Ja kaksi suden mittaamaa neljännestä matkaa, niin siinä on toviksi taarostamista semmoisille kulkijoille. Ei siinä Kertussakaan näy suuria uhon varoja enää olevan, on laihtunut ihan kaatuvaan lamaan."

Saara: "Aivanhan tuo näkyy olevan kuin kaapeenalanen."

Riikka: "Hyväkö se tekee, kun on vuorokausittain ihan syömättä? Eikähän se alituinen pahominenkaan suurta herkkua ole."

Saara: "On se joskus kaksi ja kolmekin vuorokautta ihan jyvän kokematta, niin sen pitää tuntua. Jo se eräs olisi ennen nahkansa heittänyt."

Auno: "Eiväthän vaan noita revontulia pelänne, etteivät lähtisi ollenkaan. Voi ihme, miten ne nyt hulmuavatkin! Katsokaa, minkälaisina patsaina loihuavat ihan taivasnavalle ja valasevat lumen, että pakkasensilmät näkyvät tuolta hangelta. Kyllä ne metsästä katsoin näyttävät kamalilta."

Vappu: "Eikös mitä, jotta ne pelkäisivät revontulia, ovathan nuo vaan niin sanomattoman juhllisia."

Katri: "Eihän niitä tarvitse pelätä, vaikka kammottavat ne kyllä noin yksinään ollen."

Riikka: "Kammottavat ne kyllä, mutta eivät ne kuulu tekevän pahaa, kun ei niille virka mitään. Vaan oli se kerran Pankkolan ukko-kallas yhtynyt kummaan revontulien kanssa tuolla Parsikankaalla. Eräänä syksyn lumetonna iltana olivat revontulet palaneet noin kuin nytkin, niin oli ukko irvistellyt ja pilkannut revontulia; mutta olivatpa kärehtäneet korvuksiin ja karreksi oli ukolta mennyt niskatukka. Juurikkaan komoon oli ukko jouduttanut ja reuhkansa oli vetässyt ihan kaulalle asti, niin siinä oli säilyttänyt pahan päänsä, vaikka olivat revontulet kuhahdelleet, että kanervat olivat kärehdelleet kankaalta ja petäjät olivat raakeiksi palaneet; olipa ukonkin selkään takki palanut pahan pilaan."

Olli-Pekka: "Mutta on silloin ukolla ollut sydän kyykyllään."

Tahvo: "Riittipä, kun sillä pääsi."

Auno: "Eipähän ollut opiksi hänellekkään: kiro suuhun oli kuollut sentään."

Vappu: "Mutta kyllä me nyt sytytämme kuusen. Kyllä on nähtävä, etteivät ne tule enää. Saattaahan olla, että Kerttu ei ole kyennyt lähtemään, niin odotamme aivan turhaan."

Auno: "Sytytetään vaan. Eiväthän ne niin heti loppu noin pitkät kynttilät; tapaavathan ne vielä, jos tulevat myöhemmälläkin."

Katri: "Paras on; sytytetään vaan."

Martta: "Jos vielä odotettaisiin, niin Kerttukiin näkisi sytytyksen."

Saara: "Sama se on, kunhan näkee palamassa."

Riikka: "Kyllä nyt on aika sytyttää, että lapsetkin näkevät; ne kohta nukkuvat."

Tahvo: "Pankaa vaan tuli. Ei yhdeksän yhtä odota."

Olli-Pekka otti päreän orrelta, sytytti sen pystyvalkeassa ja tarjosi sen Aunolle.

— Tässä pärettä ja tulta.

Jokainen otti tulipäreet ja kohta leimusi kirkas tuli jokaisessa kynttilässä ja häikäsevä valo täytti koko huoneen. Valkoset seinät heiasivat, että näyttivät olevan likempänä toisiaan ja koko pirtti näytti puolta pienemmältä kuin ennen ja kaikki köynnökset näyttivät kuin mettä tippuvan. Lapset hyppivät, räpyttivät käsiään ja huutivat ilosta.

Martta: "Voi, voi, kun on kaunis! Voi ihme, kun on kaunis! Voi, voi, kun on kaunis! Tule, Saara, täältä katsomaan. Se on niin ihmeellinen! Voi, voi, sinä Vappu, kun laitoit meille tämän ilon!... Voi, voi, jospa tulisi Kerttukiin!"

Kukin ihailien kiertelivät kuusta ja katselivat sen leimuavia tulia. Lapset palavin silmin riemuiten juoksivat ympäri kuusta. Ei kukaan huomannut, kun Kerttu ja Reeta työntyivät ovesta sisään.

Kerttu seisahti oven eteen, silmät olivat pyöreinä ja kamala hämmästys väliäsi leveät kasvot. Silmänräpäyksessä hän nosti kätensä ylös, repsutti niitä ja huuti:

"Taivas! Taivas! Taivas!"

Toiset siskot kuulivat Kertun äänen, niin kovasti ilahtaen rientivät tervehtimään. Mutta Kerttu repsutti vaan käsiään ja huuti:

"Taivas, taivas! Jumalan pyhä taivas!"

ja kasvot loistivat ilosta. Sitte yht'äkkiä tulvahtivat kyyneleet, rinta ponnahteli ja sanat tulivat voimakkaina huokauksen purkauksina. Tuokion perästä heikkeni ääni ja varatonna vaipui maahan rengassilmäisten siskojensa keskeen. Auno tarttui syliksi.

— Voi, voi!... Pyörtyy tämä! Katsokaa, ihan ovat kasvot vaaleat kuin haavan lastu... Tuokaa kylmää vettä!

Vappu: "Lumi parasta." Riikka toi ulkoa lumitönkkää.

— Tässä lunta!

Katri: "Tässä lunta; vieläkö tarvitaan?"

Vappu: "Kyllä riittää."

Kerttu oli lattialla selällään aivan tajutonna. Auno hieroi päätä lumella. Vappu painoi kätensä sydän-alaan.

— Voi, miten sydän läkättää! Paneppas tuohon kätesi, niin tunnet, mitä elämää se pitää.

Katri painoi kätensä sydän-alaan ja sanoi:

"Ei uskoisi, miten telmää sydän!"

Auno: "Nostetaan nyt istulleen, ehkä tämä tointuu paremmin. Ka niin, pitäkäähän siinä, minä vielä hieron niskoja... Kas niin, jopahan tointuu, koska aukasi silmänsä."

Vappu: "Ei ole vielä tietoa tointumisesta, outo on tuo silmänluonne... On paras, kun pannaan maata. Tehkääpä, Katri ja Riikka, tuohon penkille vuodetta."

Katri ja Riikka tekivät ovensuuhun penkille vuoteen.

Auno: "Pankaa loukkoon päin päänalunen, että kun tointuu, niin näkee kuusen ilman kääntymättä

mihinkään."

Katri ja Riikka saivat vuoteen valmiiksi.

Katri: "Kas tässä! Nostetaan vaan siihen."

Auno: "Nostakaa jalkapuolta, minä nostan hartioista. Kannata, sinä Saara, tuota päätä, etteivät taitu niskat... Se niin!..."

Nostivat kohoksi ja kantoivat penkille.

Auno: "Ei uskoisi mokomaa luukokoa, kun on sentään raskas!"

Auno oikoi jalat ja kädet suoriksi.

— Kas tuossa! Kyllä siinä saattaa levähtää.

Vappu: "Otetaankohan kengät pois jaloista?"

Katri: "Antaa olla. Lämpimämpi on."

Auno: "Kas, kun nukkuu raskaasti ja huokuu syvästä!"

Vappu: "Annetaampa hänen nyt nukkua..."

Siinä se Kerttu makasi selällään vuoteellaan. Harvasteesen kohosi rinta ja syvään vaipui sydän-ala ja tuolloin tällöin karskahteli rinta... Kuni myrskyn jättämä järvi läikkyy uupuvia laineitaan, jotka väreettöminä hitaasti ajelevat toisiaan järven pinnalla, niimpä Kertunkin rinta tänä hetkenä tyyneesti kohoili ja kohoili; mutta tuokion perästä asettui... nousi taasen hitaasti ja laskeusi heti paisuneen huokauksen ulos tullessa; tyyntyi siihen. Nousi vielä kerran, kohta kuului syvä huokaus ja alas lotkahti sydän-ala ja kasvoihin ilmautui väreeton hymy.

Auno: "Annetaan nyt nukkua rauhassa..."

Reeta: "Olipa hyvä, kun nukkui, ettei jäänyt itkeä volisemaan, kuten aina ennen."

Vappu: "Mutta kyllä se nyt nukkuu siki: huokuu hiljaa kuin lintu."

Reeta: "Hiljaa se aina nukkuu silloin kun nukkuu."

Auno: "Annetaan hänen nyt nukkua rauhassa, ei siitä näy nyt tulevan Jouluyön valvojaa... Katseleppas nyt, Reeta, joulukuusta!"

Pois kääntyivät tytöt Kertun luota.

Reeta pölisteli kirkkailla rengassilmillään kuusen latvaan, kasvoissa pyhä ihastus.

— On ihana! Ihmeen komea on tuo kuusi! Ja tämä koko pirtti, niin merkillisen kummallinen, että oikein minä tyrmistyin, kun astuin sisään. Se teki niin kummallisen vaikutuksen, että oikein minä eksyin itse mielessäni! Luulin kyllä tulleeti johonkin muualle, ei Pietolan pirttiin...

Vappu: "Eipä kumma, jos se Kerttuun vaikutti kummallisesti."

Reeta: "No jo on tuo kuusi soma!"

Katri: "Kun olisi metsässäkin tuommoisia kuusia!"

Martta: "Kun olisi metsässäkin tuommoisia kuusia, niin olisi se kaunis metsä; näkisi siellä jänis silmänsä varoa risuilta."

Katri: "Mutta noista lapsista se oli kumma, kun sytytettiin: ne nousivat sellaiseen villiin, että räpyttivät käsiään kuin hurjat. Mutta nyt niillä ei ole mitään sanomista, kyterehtävät tuolla kuusen juuressa kuin pulmuset pälveissä... Tämä pikku porsas tässä äitin sylissä ei vielä ymmärrä mitään, katselee vaan pyöreillä silmillään ja suu auki kuin variksen pojalla... Niin se katselee tuo äitin pikkunen tyyppiä. Et tiedä vielä paljo et iloista etkä suruista, siksi olet liian nuori: muutama, kuukausia yhdeksän vasta päässäsi. Sinä, sinä äitin helmi, rupeappa nyt nukkumaan tuonne keilituutuun... Sinne se pantiin tuo äitin pienonen... Isä tule soudattamaan."

Auno se seishti pöydän luo; kasvot olivat totisina. Huokasi syvään ja rykäsi vähäsen. Sitte vakavasti virkkoi: "Äiti ennen Jouluiltana puhui meille Vapahtajasta ja sitä hän toivoi, että me oppisimme rakastamaan Vapahtajaa. Sitä hän aina meille puhui Jouluiltana, vaikka ei hän lukeakkaan osannut. Niin

me kun osaamme lukea, niin luetaan nyt Jumalan omia sanoja täältä Raamatusta tänä kalliina juhlahetkenä. Emmehän tiedä, ketä meitä jo ennen tulevaa Joulua muuttaa maan mustiin multiin."

Sitte istui Auno Raamatun eteen ja alkoi lukea Vapahtajan syntymisestä. Kaikki istuivat äänettöminä mikä missäkin penkillä. Tahvo ja Olli-Pekkakin kuuntelivat tarkasti ja lapsetkin kuusen juurella olivat hiljaa kuin kyyhkysen yön kuusikossa.

Pitkän hetken Auno luki Raamattua, painoi sen sitte kiinni, kädellään siveli rauhaisia kasvopäitään ja katsoi Raamattuun. Sitte otti hän Virsikirjan ja alkoi veisata: "Sun porttis oves avaja j.n.e." Siihen yhtyivät toisetkin ääninensä. Mutta ennenkuin virsi oli lopussa kuului lasten joukosta parahtava ääni, että "metsä palaa! Metsä palaa!"

Tahvo: "Kuusi palaa!"

Vappu: "Herra Jumala! Nyt palaa koko pirtti! Voi, voi!"

Riikka: "On täällä vettä!"

Auno: "Roivaa tuohon!... No et osannut. Näytä se sankko tänne!... Voi, voi, ei ollut vettä! Voi, voi, aivan ovat liekit laessa!"

Vappu: "Haetaan luuta!"

Auno kiskasi vaipan Kertun päältä ja alkoi sillä rostia. Silloin hälvenivät liekit ja tuokiossa sammui ihan kipenettömään, että pilkko pimeässä kaljana ja savuten seisoi nyt korpunut kuusi. Sen ympärillä savun seassa koko perhe vapisten seiso, silmät selällään eikä kukaan virkannut mitään.

Mutta pystyvalkean hiilloksessa pilkahteli muutamia kirkkaita säteitä. Siihen pani Tahvo honkaisia halkoja pystyyn ja puhalteli hiilokseen, puhalteli, että tuhka põlisi ja haloissa kohta liekehti kirkas tuli ja leppoisesti valasi savuisen pirtin.

Auno pyyhki savusta karvastelevia silmiään nuttunsa hihalla ja virkkoi:

"Kiitos, kiitos Jumalalle, että niin vähällä pääsimme!"

Riikka: "Minä säikähdin, että kyllä tuli sama kumma kuin silloin ensimmäisen pirtin palaissa."

Vappu: "Niin minäkin säikähdin ja sentähdenhän en yrittänyt toimita mihinkään."

Katri: "Niin minäkin luulin, että nyt tulee kylän kutsut; aloin katsella ulos lähtöä."

Reeta: "Minäkin säikähdin, että vapisen nytkin vielä ja kyllä minusta nähden olisi saanut palaa. Tuskin olisin älynnyt itseäni pelastaa. Kummallisen typeräksi minä menin kun en ymmärtänyt tälle ilmalle. Ja nuo lapset tulivat tänne minun suojaani ja tarttuivat syliksi kuin parempaankin turvapuuhun.",

Tahvo rykäsi jyrmeästi, lausui:

"Semmoisia hullutuksia te laitatte... Mitä... täysiälyisten laitoksiako ne ovat nuo tuommoiset!... Kenenkä syy olisi, jos olisi mennyt tulta taivaalle koko pesä... Ne ovat hullutuksia nuo tuommoiset laitokset!"

Olli-Pekka: "Ne ovat hullutuksia, sanon minäkin. Mutta kun olisi palanut tämä hovi, niin varmaan mielellään lähtisivät Pahtajärvelle. Mutta siellä pitäisikin kysyä meiltä mitä tehdään."

Katri: "Sempätähdän sinne ei lähdetäkään, kun siellä pitää teiltä kysyä, mitä tehdään."

Riikka: "Ei sittenkään vaikka olisi palanutkin tämä talo, olisi lähdetty Pahtajärvelle."

Auno: "On tähän jo ennenkin paljaille poroille talo tehty."

Vappu: "Mitäpä maksaa kiistäminen; kiitetään käteistään, kun on näin päästy... Mutta miten on Martan asiat?... Tuollahan makaa loukossa."

Saara: "Sen tapasi se tautinsa, mutta ei sitä puistanut. Se nukkuu."

Auno: "Tehdään raukalle vuode... Se taasen säikähti tuota tapausta."

Saara: "Sitähän se säikähti, mutta kumma, että sitä ei puistanut, kuten ennen."

Vuoteen tekivät tytöt Martalle ja nostivat siihen. Mutta Riikka se otti uunista paistumasta suuren

liharaajan; kantoi sen pöydälle. Kantoi siihen voita ja rieskaa, kantoi maitoa monta haarikkaa ja syömään kokoutui nyt väki. Saara virkkoi:

"Entäs Kerttu, eiköhän se jaksaa nousta syömään."

Reeta: "Ei se syö nyrystuulella ollessaan. Paras on, ettei herätäkkään; antaa nukkuu." — — —

Iltanen oli jo syöty, pöytä korjattu, vuoteet tehty. Auno meni Kertun luokse, pukkasi ja virkkoi:

"Kerttu, nouse vuoteelle!... No nouse nyt!... Kun on jäykkä tuo käsi kuin puusta..."

Aunon kasvot vaalenivat, mutta heti sälähtivät punasiksi.

— Mutta voi, voi!

Auno peräytyi askeleen, pyörähti ja hätäsenraskaasti hengittäen rientti uunilta pärettä ottamaan ja kasvot lainehtivat outoja väreitä.

Vapun silmät seurasivat Aunon liikkeitä, kysyi:

"Mikä on?"

Saara: "Herra siunatkoon!"

Auno sytytti päreen ja rientti Kertun luo. Kaikki usahtivat perässä.

Auno vei tulen Kertun kasvojen luo. Silloin lentivät kasvot vaaleiksi ja huutaen virkkoi:

"Kuollut on!"

Reeta kiirehti lähemmä.

— Kuollut?... Kerttuko kuollut? Hyvä Jumala siunatkoon! Kuollut!...
Voi, voi!... Puistellaan, ehkä tulisi henki. Voi, voi!

Auno: "Puistellaan koetteeksi."

Tahvo tarttui syliksi Kerttuun ja varmasti virkkoi: "Tönkkö ja kylmä on jo. Ei ole eläjäksi hänestä."

Reeta kohti kulkkuaan parahti:

"Kuollut Kerttu! Voi, voi!"

Auno tarttui Reetaan syliksi virkkoi:

"Älä paru, rakas sisko! Ei se sillä tule takaisin."

Reeta riuhtasi itsensä irti Aunosta, meni syliksi Kerttuun ja parkui:

"Älä kuole, vielä rakas Kerttu! Älä kuole! Älä kuole!"

Vappu syleili Reetaa.

— Älä nyt niin! Hallitse toki itseäsi!... No, no. Reeta, Reeta! Ei se auta mitään vaikka kuinka valittaisi.
No hiljene nyt!...

Sitä ei Reeta kuullut, parkui vaan ja riuhtoi Kerttua ja huuti:

"Älä kuole!"

Parkuen itkivät toisetkin..., Kohta kuitenkin hiljenivät.

Jo hiljeni Reetakin ja kyynelsilmin ja tuhkien kaikki seisoivat Kertun ympärillä... Mutta hetken perästä Vappu pyyhki kasvojaan ja virkkoi:

"Siskot, siskot, mitäpä itketään... Kiitetään Ju... malaa..."

Raskas huokaus puhkesi Aunolta, uudestaan tulvahtivat silmät, mutta sormensa liitti ristiin ja lankesi Kertun viereen maahan ja alkoi ääneen rukoilla. Siihen lankesivat toisetkin siskot. Mutta Tahvo ja Olli-Pekka siirtyivät pöydän päähän penkille, istuivat mykkinä allapäin ja kasvot hieman värähtelevät. — —

XLIII.

Reeta ei enempi lähtenyt enää Pahtajärvelle, vaan haki lehmänsä ja kaiken elämisensä Pietolaan. Mutta raskasta mieltä hän kantoi kauan ja Kertusta hän tahtoi puhua. Kun sai kylliksen Kertusta jaaritella, niin hänen kyyneleensä vähenivät ja elämänsä näytti keveämmältä.

Kirkossa kulki nyt Reeta joka Sunnuntai. Niimpä talvellakin ja Lauantai-aamuna päivän hämärässä nähtiin Reeta kaksisauvassa hiihtovan kirkolle päin pieni tuohikontti selässään, sarkapäälyksinen turkki päällään ja töppöset jalassaan. Saarnastuolin kohdalla oli se penkki, jossa hän aina istui penkinkorvassa. Turha vaiva oli häntä siitä käskeä paremmaksi ja yhtä turhaa oli häntä estää siihen menemästä. Maanantaina vasta se Reeta talvisaikana palasi kirkosta, mutta palatessaan hän koki ison joukon linnunpyydyksiä. Usein hän tuoden tuli kotiin, ja mieluinen hymy kasvoissaan hän heitti kirjavan takkansa riemusta hyppelevän lapsijoukon käsiin. — — —

Niin ajat eelleen menivät, eläjät menivät mukana. Kului vuotta kaksikymmentä. Saaralla oli jo toinen mies. Rekke se oli miehen nimi. Sillä oli kuusi lasta. Kalliojärven rannalla lähellä Pietolaa oli kaksi uutistaloa; pietolaisten sukulaisia niissä asui. Niissä oli kammassakin kymmenen lehmää, härkä, muutamia lampaita ja hevonen. Kontunsa saivat Reetan määräämältä tienoilta Pajusuolta ja perkkiomaaksi antoi Reeta niille avaran Parsikorven, jonka kerran Pahtajärven tulva lietytti heinämaaksi. Pahtajärvellä oli kaksi suurta taloa, enemmän kuin kuusikymmentä lypsylehmää kammassakin talossa, erittäin maa nouseva karja, lampaat ja hevoset. Toisessa oli Katri, toisessa Riikka emäntänä. Riikalla oli kaksitoista lasta, Katrilla kahdeksan. Riikalla oli kaksi miniää ja yksi vävy. Katrilla yksi miniä ja yksi vävy. Olipa vävy Vapullakin ja sillä kolme lasta. Vävyt lapsineen olivat kaikki kotona, mutta heillä oli jo talointeokset vesikatossa ensimmäinen parin sataa askelta Riikan talosta länteen päin ja toiset taasen samalla matkalla eteenpäin. Saara se asui Pietolassa juopon ja pahapäisen miehensä ja lastensa kanssa. Kaikki muut olivat Pahtajärvellä. Reeta ja Martta olivat Katrin talossa, mutta Vappu vävyineen ja Auno ne olivat Riikan kotona varsinaisesti, mutta auttelivat asioissa kumpaisessa talossa milloinkin parhaimmin tarvittiin. Talojen pellot olivat pitkin entisen järven rantaa kahtaalle päin. Etelän puolella noin kuusikymmentä askelta kartanoista oli murtoinen loivasti viettävä kangas, jossa tuolla täällä karhotti lakkapäinen aarniohonka, jonka hirrenhakkaajat rosoinsa ja suuruutensa tähden olivat jättäneet seisomaan. Pohjois- ja itäpuolella hieman kaarevana lepäsi Pahtajärven pohja aaltoilevana heinikkona, siinä enemmän kuin tuhannen lehmän kontu, jota Reetan lavalla suurimman osaa niittivät Lainion kyläläiset. Taloin puoleista laitaa aivan Katrin talon vieritse kulki kiiltävänä vyönä vienopyörteinen virtajuova, joka loivasti mutkitellen halkasi äkeän heinikon. Lännen ja luoteen puolella lojotti yhteisenä laitumena suuri Karpalosuo, jonka sakeassa heinikossa karjat polviaan myöten kaahlailivat ja kielellään kierrellen napsivat mehukkaimpia latvoja. Yli tuon Otavan Karpalosuon alangon lännen metsien yli näkyi Hyllyäiskeron muhkea laki ja Karhurovan selänteen korkein harja. Idässä noin viidentuhannen sylen päässä möllötti jyrkkärintainen Hirvaskero. Luoteen pilvien rajalla enemmän kuin puolentoista penikulman päässä sinisenä johotti monilakinen Luopiovaara. Sen jynkistä kalliorotkoista usein vielä Heinäkuussa valkeina kirjoina paistoi menneentalven hankinen lumi; mutta alempana sen painanteisilla liepeillä kasvoi huikea haapa ja rauduskoivun sekainen kuusikkoviita. Sen viileässä hämärässä kupelehtivat lukuisat koppelon ja pyyn poikueet ja jäniksen kyykkivät pojat kätkeytyivät kuhisevan hattuheinikon ja sanajalkojen suojasään katokseen. Etelän ja lounaan sivulta valtasi taivaanrannan Sainiokankaan mäntyinen selkä, jonka hitaasti kaltevan vietteen takaa tuskin puolikyljistään jaksoi nousta talvinen aurinko sen kuhmukselle harjalle. Kaakon korpjen helmassa tohisi moniputouksinen Lappakoski, jonka vaisu johina levisi lähisiin metsiin. Katrin talon vieressä seisovat vielä ne kolme silvettoaihkia, joitten juuressa ennen kyhnötti Reetan ja Kertun asunto, entinen Pieton kalasauna. Näitten aihkien ympäri oli tehty kuorituista mäntypiduista ristikkoaituus ja rahat aitovierille ympäri aituusta. Kuten Pietolassakin rannalle männyn juureen, siihen kokoutuivat siskokset aina joutoaikoinaan muistelemaan elämänsä sattumuksia ja kertoilemaan nuoremmille kokemistaan matkojensa vaiheista ja toisinaan aina lukemaan ja laulamaan virsiä.

Niimpä tänäkin hetkenä Auno luki sitä vanhaa savustunutta Raamattua ja useimmat talojen perheistä olivat kuulemassa. Nyt oli poutainen Sunnuntain iltapäivä Heinäkuussa. Oli ollut pitkä pouta, sakea auer täytti ilman, että punasena vaan paistoi helteinen aurinko; mutta virkeästi leuhutteli etelän leppoinen tuuli ja välistä reuhautti sinne tänne Aunon kirjanlehtiä.

Mutta kenenkään huomaamatta sakeni ilma ja kuului hieno katkeamaton jyrinä.

Riikka kohotti päätään, katsahti ympärilleen, virkkoi:

"Mistä tässä savu haisee, kydössavu, semmoinen metsäsavu?"

Katri: "Sitähän minäkin tässä jo tunnustelen."

Vappu hyppäsi seisalleen, kädellään kuurroten auringon kiloa katsoi tuulen perälle. Kasvot hulmahtivat punasiksi ja virkkoi:

"Voi, voi, meitä! Tulessa on tuo kangas, katsokaa tuonne!"

Kaikki usahtivat aituuksesta ulos; säikähtynein kasvoin terottivat silmänsä etelän suunnalle.

Riikka: "Herra siunatkoon! Se on aivan rintanaan tuo kankaan selkä tulessa. Kuulkaa sitä jyrinää! Voi, voi! Tuommoinen marrokko tässä kankaalla aivan melkein huoneihin asti!... Hukassa olemme nyt."

Vappu: "Mikä herran tähden on kuitenkin tehtävä? Herra armahtakoon, aivan se tulee ihan likellä jo! Ja katsokaa miten yltyy tuo savu! Mikä on tehtävä?"

Katri parahti itkemään ja virkkoi:

"Toisen kerran aivan puhtaaksi! Voi, voi, hyvä Jumala!"

Lapset alkoivat parkua ja juoksentelivat sinne tänne.

Vappu: "Voi, voi! Mitä, rakas Auno on tehtävä?"

Auno: "Ei meitä hätä auta, ei mikään muu jos ei Jumala. Rakoillaan kuitenkin Jumalaa emmekä saa epäillä pelastumisestamme."

Auno laski Raamatun käsistään maahan, lankesi kasvoilleen sen päälle.

Anni virkkoi kiirusta:

"Ei ruveta tähän. Kuulkaa, täti, mennään muualle. Tahvo ja Olli-Pekka näkevät meidät; ne ovat vihaiset. Kuulkaa, Auno, mennään tuonne kehikkoon, jossa ennenkin..."

Auno ei näkynyt kuuntelevan Annin puhetta, oli vaan liikahtamatta paikoillaan. Siihen lankesivat Vappu, Anni ja Marttakin.

Matta samassa kuului kartanolta Tahvon kiljunta:

"Metsä palaa! Sammuttamaan! Jokainen sammuttamaan? Sammuttamaan!"

Sinne rientivät kaikki pienet ja suuret, nuoret ja vanhat. Sinne rienti Olli-Pekkakin, mutta tapasi kentällä Aunon, Vapun, Martan ja Annin, niin poikasi jalkaa ja ärjäsi.

— Sukkelaan tulen sammutukseen!

Polkasi jalkaa lujemmasti ja sävähti: "Tokko pe—leet kohoatte!"

Silloin tarttui Vappua käsivarteen ja reuhautti kappaleen matkaa kentälle ja irvellä ikenin puhisten rupesi tavottamaan Marttaa, mutta Martta hyppäsi jaloilleen. Samoin teki Annikin, mutta Auno pysyi paikallaan. Hampaitaan kirauttaen tarttui Olli-Pekka Aunon olkapäähän, repäsi ylös ja mukiloi nyrkin kanssa korvalle ja hartioihin ja kirkuen ja äheltäen virkkoi:

"Sinä pe—leen pahennus, vai tähän sinä laittausit! Totteletko sinä minua toisen kerran, hähhäh!... Käveletkö tuonne vai mitä, häh!"

Auno polvillaan maassa painoi korvallistaan, kyynel herahti silmästä, katsoi maahan ja huulet liukuivat.

Olli-Pekka poistui ja pauhaten rienti tulen sammutukseen. Mutta Auno, Vappu, Anni ja Martta jäivät paikoilleen ja lankesivat maahan kasvoilleen entisiin sijoihinsa.

Tuli pääsi kotirinteelle, jossa oli kymmenvuotinen hirsien latvusmurta ja kanervainen katajikkosekainen kangas. Silloin alkoi rytistä, että maa täräsi ja hurjina reuhtoilivat punaset liekit ja tuulen vauhdilla rientivät taloja kohti. Synkässä savupilvessä lehviään puistellen seisoivat aarniohongat, kun juuria huuhtelivat jyrisevät liekit.

Surkeasti parkuen rienti väki takaisin kotiinsa. Mutta kun liekkien hirvittävä rintuus lähenei jo aivan likelle ja tuuli lennätti palavia kerkkiä, jotka leimuten putoilivat maahan ja siellä täällä edessä ja takana palaa liekottelivat kuivalla kentällä, niin äitit koppoivat lapsensa syliinsä ja kauhein kasvoin huulen hoilaten juoksisivat rantaan. Vanhemmat lapset parkuen rientivät perässä. Rannasta menivät veneillä yli joen. Huutaen, voitotellen ja käsillään kasvojaan peitellessä ja ruumistaan tuskaisesti väännellen seisoivat yhdessä ryhmässä. Lapset puristuivat syliksi äiteihinsä ja siinä huutaen itkivät ja voivottelivat. Mutta miehet ja muut aikuiset ihmiset kantoivat vaatteita ja kaikkia talon tavaroita joen partaalle ja

puolipyörryksissä itkien ja parkuen juoksentelivat sinne ja tänne läkähdyttävässä savussa. Tahvon ja Olli-Pekan komentavia kiljumisia kuului ehtimiseen. Silloin tällöin akkunat rämähtelivät helisten maahan, kun Tahvo ja Olli-Pekka löivät ulos, että niistä tavaroita työntäisivät pihalle. Toiset kantoivat niitä joen partaalle tulta pakoon.

Mutta silloin hyppäsi Auno, otti Raamatun kainaloonsa ja sanoi:

"Noustaan pois. Voi, kun särkevät huoneet!"

Sen sanottuaan rienti Riikan talolle, jossa Tahvo ja Olli-Pekka liikkuvat ja kättään puistaen huuti:

"Ette saa särkeä huoneita! Ette saa särkeä! Hyvät ihmiset, ette saa särkeä!"

Silloin Olli-Pekka auki olevasta akkunasta viskasi ämpärillä Aunoa ja ärjäsi:

"Tuletko, pe—leen kekäle meitä opettamaan! Kanna pois noita tahi..."

Auno ei osannut savun seassa varoa; ämpärin uurre sattui kulmaan, että tuli suuri haava ja verta tulla porhosi oistonaan.

Auno heitti Raamattunsa maahan, kiskasi kaulastaan huivin ja satoi sen ympäri päästään. Mutta samassa kuului Vapun ääni savun seasta:

"Katto palaa! Voi, katto palaa!"

Auno kiirehti sinne, juosta kapasi tikapuita myöten katolle. Kolmessa kohti katossa oli hatunlaajuiset pilkat, jotka savua pulputen palaa lieskottelivat ja tuuli heilutteli mustanpunasia liekkiä sinne tänne. Silloin Auno repäsi hameen päältänsä ja sillä roiskutti tuohikatossa liekuttavia liekkejä. Ne tukehtuivat silmänräpäyksessä. Katrin talon katolla näkyi samallaisia savutuppaita, mutta siellä jo oli Vappu huiskuttamassa hameellaan ja parkuen huuti:

"Auno, Auno! Tule Auno kulta! Auno kulta! En pääse pois! Palan, Auno kulta!"

Silloin Auno juosten laskeusi katolta ja samassa holpasi toiselle katolle, jossa Vappu oli. Tikapuiden kohdalta rotisten paloi katto ja korvissa hulmahtelivat hurjat liekit. Mutta Auno rupesi voimiensa takaa huumomaan villaisella hameellaan. Silloin liekit rupesivat masentumaan. Samassa kuului ukkosen jyräys ja silmänräpäyksessä tiemahti tuuli pilven päälle, käänti savun ja liekit takaisit kankaalle päin.

Vappu ja Auno puristivat kätensä ristiin ja kuin yhdestä suusta huutaen virkkoivat:

"Kiitos Jumalalle! Kiitos Jumalalle!"

Vapun rinta kuohahti ja suuri kyyneltulva purkautui kasvoille; mutta kyyneleistä silmiään rapistellen sammutteli viimeiset kytevät kohdat ja laskeutui maahan.

Maahan rienti Aunokin. Kaikki seisoivat puhtaassa selvässä ilmassa kuin puusta pudonneina katsellen ihmeellistä pelastustaan. Riikan ja Katrin kasvoissa näkyi syvä mielenliikutus ja käsillään rintojaan pidellen hyrskivät valtavaa itkua. Riikan huokauksissa kuuluivat sanat:

"Hyvä Jumala... Hyvä Jumala."

Mutta murrokossa jyräsi vielä tuli, että maa täräsi ja honkien latvain tasalle reuhuilivat irtonaiset liekit.

Auno pani hameen päälleen, kävi Raamattunsa ja meni aihkien juureen siihen pieneen aituukseen; pani Raamattunsa penkille ja virkkoi:

"Lähdetään katsomaan tuota tulta."

Auno lähti kävelemään. Toisetkin rientivät perään. Mutta ukkonen jyrähti likempänä; aurinko oli jo pilveä takana. Kohisten likeni mehevä sade, jonka suuret vesisherneet suhisivat kuumassa porossa. Jyrähti taasen ja sade kiihtyi, että kenttä ropisi ja mustiksi tummuivat hohtavat kekäleet, ja murtojen riehuvat liekit hupenivat valkeaan savun kitkuun.

Silloin juosten rientivät kaikki Riikan kotiin. Siellä suuressa pirtissä punastunein kasvoin ja pyörein silmin hällisivät ihmeellisestä tapauksesta. Sinne tuli Aunokin, mutta kulmastaan juoksi vielä veri ja valui pitkin kasvoja ja paitakin oli aivan veren vallassa.

Katri säikähti, virkkoi:

"No herra ihme! Mikä Aunolla, verissä kuin karhun repimä?"

Riikka: "No mikä todellakin? Hyvänen aika!"

Auno päästeli huivia pois, virkkoi:

"Ei mikään; loukkasin vähän. Mutta minkälainen siinä on se haava?"

Vappu rientä katsomaan.

— Voi, voi, miten suuri palkeenkieli lähtenyt! Mutta mitä siihen pannaan? Voi, voi sentään, aivanhan kuiviin juoksee!

Riikka: "Taula se parasta on."

Uuninkorvalta koppasi tulukset, otti paksun taulalevyn, pani sen haavan päälle ja sitoi huivilla lujaan, virkkoi:

"No kyllä se nyt tukehtuu."

Tahvo ja Olli-Pekka ne puhumattomina ja seljin toisiin katselivat särjetystä ikkunasta kankaan liepeellä höyryäviä kekäleitä ja pakenevaa sadepilveä, joka savenharmaana usmana kohisten kulkeutui halki metsien ja jätti jälkeensä tyynen poutaisen ilman.

Olli-Pekan kasvot olivat jäykkänä, mutta syvässä värähtelivät kuumat veret. Tietämättään puhkesi syvä huokaus ja ketään katsomatta meni ulos. Kiirein askelin hän rientä metsään. Silmät rävähtämättä katsoi maahan ja käveli Karpalosuon sivua kankaan lievettä. Erään korpinotkelman laidassa, jossa tuhannet kuuset hämärtivät ilman, istahti hän kuusen kengälle ja virkkoi:

"Voi, voi sentään!... Ilman Aunoa olisi palanut... Voi, voi, kun ei olisi sitä tullut!..."

Suuret kyneleet ilmautuivat kasvoille ja viimein taasen kuului:

"Voi, voi mitä tein!..."

Vappu katsahdelti ympärilleen, virkkoi:

"Mutta missä Reeta?"

Katselivat muutkin ympärilleen, mutta ei näkynyt.

Riikka: "Missä tosiaankin on Reeta?"

Auno; "Lähdetäämpä katselemaan ulkoa."

Auno ja useita muitakin talon väkeä lähti katselemaan. Auno meni kankaalle päin; mutta seisahti ja kuunteli tarkkaan.

— Tuolta kuuluu Reetan ääni tuolta Raatesuolta päin.

Sinne lähtivät suhittamaan.

Reeta oli kuusen juuressa kasvoillaan, väänteli ruumistaan ja puristeli kasvojaan, huutaen itki ja voivotteli, Auno juoksi syliksi Reetaan.

— No Reeta, Reeta, mitä sinä huraat! Ei ole hätää, ei ole mitään palanut! Kaikki on hyvin. Kiitos Jumalalle!

Reeta itku kurkussa melkein parahtaen virkkoi: "Vappu paloi!"

Vappu: "Voi Reeta rakas, tässä olen! Kiitos Jumalalle!"

Sen sanottuaan Vappu tarttui Reetaan syliksi ja nosti seisalleen.

"No Reeta kulta ei meiltä ole palanut mitään, ei ihan mitään! Ole nyt rauhassa. Ole aivan huoletta!"

Reeta vähän rauhoittui, pyyhki silmiään ja nikotellen virkkoi:

"Hyvä, hyvä, kunhan et sinä palanut."

Mutta sen sanottuaan taasen kurtistuivat Reetan kasvot, kyneleet tulvahtivat kasvoille, rinta pullistui ja parahtaen virkkoi:

"Kun toisen kerran piti nähdä!"

Auno tarttui syliksi.

— No usko nyt meitä, ettei ole palanut mitään.

Reeta: "En usko, paloihan meillä jo katot. Voi, voi! Kun toisen kerran jäimme kuin linnun pojat. Voi, voi!"

Auno: "Lähdetään katsomaan."

Auno ja Vappu tarttuivat Reetaan ja toinen toisesta käsipuolesta taluttivat kotiin päin ja seisahtuivat kankaan liepeelle, johon jo näkyivät kaikki talot.

Vappu: "Katsoppa nyt, eivätkö ole talot paikoillaan."

Reeta katsahti kotiin päin, pyyhkäisi silmiään, katsoi taasen ja suuriksi levisivät harmaat silmät. Sormellaan osotellen luki hän kaikki talot; sitte katsahti niitten kolmen aihkin latvoihin ja rinta hytkähti.

— Hyvä Jumala, ei nuokaan aihkit!

Sen enempi ei Reeta puhunut. Kyyneleet alkoivat juosta pitkin tuhranneita kasvoja ja rinta hytkähteli. Hetken perästä virkkoi:

"No hyvä Jumala sentään, kun ei Rekke saanut tehdä niinkuin aikoi!"

Riikka: "Rekkekö? Luuletko, että Rekke olisi syypää tähän?"

Reeta: "Tuossa minun luonani kävi äsken, sanoi sytyttäneensä siitä hyvästä, kun pakenimme tänne, emme olleet kaikki paitsi Tahvon ja Olli-Pekan joukkoa Pietolassa, emmekä antaneet olla hänen isäntänä ja Saaran emäntänä."

Riikan silmät leimahtivat.

— Minulle oli jo kuin sanottua, että sen se on hyvää työtä.

Auno: "Kiitos Jumalalle! Nythän näette, voipiko vihamies tehdä mitään, jos turvaa Jumalaan."

Auno liitti kätensä ristiin, käänti silmänsä korkeuteen. Samoin Vappu ja Anni. Kyyneleet vierähtivät kasvoille ja huulet liikkuiivat. Äänettöminä seisoivat toisetkin sen hetken.

Riikka: "Mutta mitä se muuta sanoi?"

Reeta: "Minä kun sanoin talojen palavan, niin hypähti ilosta ja sanoi, että 'kutti pe—leet!' Nyt minä menen Reponiemelle ja juon kolme päivää siitä ilosta."

Katri: "Vaun jos minä sanon Tahvolle, niin selkäänsä ottaa, sen uskon."

Auno: "Et saa sanoa. Emme saa pahaa pahalla kostaa."

Vappu: "Mutta lähdetäänpä katsomaan, mistä se on sytyttänyt."

Katri: "Lähdetään vaan, katsellaan lystikseen."

Sinne halki palon lähti koko joukko mennä jytistämään, mutta Auno tuumaili mennessään, että "tämä koko palo täytyy hommata rukiiksi. Katsokaahan tuota paloa ja tuota multaa tällä lantamaita. Ei mikään kasva ruista, jos ei tuo tuommainen metsän pohja."

Vappu: "Ja kymmeniä vuosia hautunut tuommoisen murron alla. No tuhmathan lienevätkin, jos eivät laittane touoksi."

Riikka: "Kyllä minä hommaan. Eihän vihallaankaan toki ole laittamatta touoksi. Siitähän Rekkekin näkee, että tyhjään laukesi vaikka kohti kohotti."

Riikan vävy: "Mitä siinä on tuumaamista. Aletaan vaan huomenna rovita ja kassaroida noita puun tikkeloita pois. Nuo suuret hongat saattavat seista touon keskelläkin. Toiset kun rupeavat siivoamaan, niin toiset rupeavat jäljestä kyntämään. Sitte kylvön-aikana kylvetään ja karhitaan vaan siemen."

Auno: "Niin tehdään. Ruvetaan vaan!"

Riikka: "Siinä ei ole sen pitempää. Ei muuta kuin huomenna asiaan käsiksi. Muutamat rovihtemaan, toiset kyntämään ja muutamat aidan panoon, niin tulevan sunnuntain aikana on huuhta siementä

odottamassa, ja silloimpa tarvitaankin päästä heinäntekoon."

Reeta istui mättäällä. Mutkikkaina raitoina näkyivät vielä kyynelten jälet, mutta tyyntyneet olivat kasvot ja vakavasti hän katseli asuintalonsa kattoa, jossa oli suuria laatareita syvälle palaneita kohtia. Siihen likenivät Auno, Vappu, Riikka, Anni, Martta ja Katri. Reeta katsahti Vappuun ja virkkoi:

"Mikä todellakin sinut pelasti tuolta katolta? Minä kun katsoin, niin liekit jo löivät yli pääsi. Silloin sinä huusit: Auno, Auno, en pääse pois!... Se vihiasi minua kuin puukolla, pani sydäntäni pahasti ja hurmasi päätäni, että pyörtyä olin. En voinut enää katsoa, vaan juoksin tuonne metsään... Voi, voi, sitä tuskaa!... Niin, miten sinä pelastuit?"

Vappu: "Enhän minä tiedä itsekkään, miten minä pelastuin; huumoin vaan hameellani minkä kerkesin."

Aunon kasvoissa näkyi mielenliikutuksen väreitä ja hän alkoi matalasti kertoa:

"Minä nousin tikapuita katolle, niin juuri tuossa tikapuiden kohdassa katto reuhusi tulella ja tervamustan savun kanssa liekit löivät ympäri korvia, että tukka kärehteli. Mutta kun Vapun ääni kuului liekkien takaa, niin minä sanoin itselleni, että yhteen kuolen tai yhdessä pelastun. Menin liekkien keskeen ja hameellani rupesin roikuttamaan minkä kerkesin..."

Aunon puhe katkesi, nielasi tyhjän nielauksen ja jatkoi:

"Niin, tuohessahan on irtanainen tuli, mihin kohti löin, niin siitä sammui ja en tiennytkään, kun liekit vähenivät ympärilläni. Jouduin Vapun luo; rostin siinä Vapulle avuksi. Heti huomasin harjalla tuon tuokimmaisena pilkan olevan tulella. Hyppäsin sinne, löin parin kertaa hameellani. Samassa jyrähti ukkonen, tuuli puhaltti toisaalta ja käänti savun tännepäin. Silloin huusimme: 'Kiitos Jumalan!' Mutta kun tuuli vei savun kaikki pois, niin ikäänkuin löysin itseni seisomasta paljaalta katolta. Silloin vasta huomasin, että olin juuri tuossa räystäään nurkalla... Voi, voi sentään! Samassa havaitsin ylläni tämän verisen paitani, veriset käteni ja kuuma veri roiki kalvoisilleni. Silloin jylähti pahasti, hurmasi päätäni ja tuntui kuin rupeaisin kaatumaan syvyyteen. En muuta kerennyt, sanoin vaan että auta Ju...! Niin samassa jouduin kontalleni katolle enkä muistakaan miten lienen tullut alas. Mutta heti toimisin. Rinnastani kuohahti sanomaton ilo; en tiennyt mitä tein. Kiitin vaan Jumalaa, että sulaa olin siihen paikkaan... En ole vielä milloinkaan niin aivan kädestä vetäen tuntenut Jumalan apua, kun nyt tuossa. Kiitos, kiitos Jumalalle!..."

Toiset tulla haluttivat sieltä palon synnyn katsomasta, Riikan viisitoista vuotias tyttö kertoi:

"Aivan se on sytyttämällä sytytetty. Tuolta harjunselännettä kulkee muuan pieni karjanpolku, niin sen vieriin on viskottu palavia tuohikäppyröitä. Aivan näkee, kun siellä täällä on karreksi palaneita tuohikäppyröitä ihan haamallaan ja siitä on lähtenyt leviämään myötätuuleen. Vähän matkan päässä ovat yhtyneet toisiinsa, josta sitte on lähtenyt rintanaan kahnistamaan."

Riikka katsoi kotiin päin, virkkoi:

"Lehmät jo pemistelevät kellojaan kotona. Menkääpäs tytöt laittamaan suitsuja..."

Juoksulla lähtivät tytöt suitsun tekoon ja kotiin lähtivät kaikki muutkin.

Yö oli, kun Olli-Pekka yhä istui kuusen kengällä ja huokausten seasta kuuluivat sanat:

"Voi, voi mitä tein!... En voi näyttäytyäkkään hänelle... Puhun siitä kuitenkin Riikalle..."

Sen sanottuaan hän nousi ja allapäin käyskeli kotiinsa — — —

Huomenaamuna lähti väki palorovihtuun. Nokisina työskenteli Pahtajärven rahvas palaneella harjun vietteellä, laitellen sitä yhteiseksi kylvömaaksi. Kolmannen päivän iltapuolella Saara juoksunhypsäksä kätet edestakaisin huiskaen, tukka karhallaan tulla haarotti sinne palolle, kasvot tulehtuneina ja silmät tavattoman suurina. Seisahti Aunon luokse ja huohottaen virkkoi:

"Voi, Auno kulta! Rekke on kipeä ja kutsui sinua. Voi, voi kuitenkin! Lähde sinä nyt sinne!"

Aunon kasvot leimahtivat, suoristi itsensä.

— Onko se Reponiemellä?

Saara: "Siellähän se on. Sunnuntai-iltana oli sinne mennyt ja olivat vähän ryyppineet sen talon Jussin kanssa. Voi, voi, lähde nyt, Auno kulta!"

Auno: "Mitä minusta sinne; humalassahan se on."

Saaralta parahti itku ja itkun purkauksen seasta sanoi:

"Se on tuskassa... Ei se elä kauan... Sanoo tehneensä... Voi, voi lähde nyt, se aivan kohta kuolee ja sanoo joutuvansa helvettiin... Voi, voi lähde nyt!"

Aunon kasvot kirkastuivat, mietti vähä, kääntyi sitte Saaraan ja virkkoi:

"Juokse nyt ja vie minulta semmoinen neuvo, että ei Jumala tahdo syntisen kuolemaa. Jos kääntyy Jumalaan, niin hän saa elää... Minä rukoilen hänen puolestaan ja tulen sitte, kuu pesen itseni ja panen puhtaammat vaatteet päälleni... Mene nyt, kyllä minä tulen."

Saara lähti helmat kourissa juosta haihottamaan takaisin. Auno lähti kotiin, pesi noesta itsensä, muutti vaatteet päälleen ja lähti Raamattu kainalossa astumaan ja kasvoissa lienteä loimo — — —

* * * * *

Vuoden perästä enemmän kuin kuuden tynnyrin kylvö kuhotti ruista kuin hankea siinä kotirinteellä, joka ryöhyten lainehti kesän liepeässä tuulessa. Tuolla täällä laineiden keskellä seisoivat kiertävine rosoineen alastomia honkia, jotka lehvättömine oksineen kurjasti ojentelivat ikäänkuin kättä tarjoten toisilleen, muistuttaen sitä viime kesäistä kamalaa paloa. Mutta kului vuosia kymmenen. Silloin ei enää näkynyt honkia, vaan muheat peltosarat lojottivat laidasta laitaan yli tuon valtaisen aukean ja vieläkin etemmäksi, aina tuonne lakean Raatesuon tarvasmännikköiseen rantaan. Nyt eivät enää Lainion kyläläiset niittäneetkään Pahtajärven heinikkoa.

Olipa jo toisella puolen Pahtajärvenkin neljä uutistaloa, jotka hohtavine tuohikattoineen ja päivän paahtamine ruskeine seinineen ja valkeapuitteisine ikkunoineen seisoa kepottivat pienoisien viljapeltoinsa keskellä tuon valtaisen luhtaniityn päiväkaltevilla rannalla. Niissä asui perheineen Katrin kaksi nuorempia poikia ja Riikan kaksi nuorempia vävyjä. Lehmien pulppuilevien suitsujen vaiheilta kuului lasten kimeä räihinä. Vähän pyylevämmät poikanulikat erosivat omiin joukkoihinsa. Useinpa nähtiin noiden poika palkeroiden parveilevan puolelle ja toiselle Pahtajärven heinäistä laksoa. Kokoutuipa aina taon taostakin multajalkainen vilisevä joukko kankaan jäkäläiselle pielukselle, niin huristen lenteli silloin valkea kirppa tai korkealle ilmaan ponnahteli jänenkääpäinen tervatta koppi. Hienoksi murtui jaloissa harmaa jäkälä ja vilpotellen levisi virkeä kaiku kesä-illan tyyniin metsiin.

Niin viettivät pojat lapsuutensa suruttomia päiviä harmetessa kolmannen polven. Mutta kokoutuipa joskus vanha polvikin yhteiselle aterialle. Niimpä nytkin eräänä Heinäkään Sunnuntaipäivänä siskokset kotoutuivat Riikan lehditettyyn pirttiin viettämään yhteistä lakkatalkoota, kuten sitä Vappu nimitti. Olipa joukossa Ahtolan hopeahapsinen muorikin, entinen tyttöin paras auttaja. Vuosikymmenien perästä hän vielä tahtoi elävin silmin nähdä noita Pietolan entisiä siskoksia.

Taloin nuorempi polvi oli jo kukon laululta lähtenyt lakkaan suuren Raatesuon vaivaiskoivu-rämeisille laiteille, mutta nyt vasta auringon kohotessa puolen rintaan helmat ja lahkeet märkinä hohtavin kasvoin palasivat kotiin. Käsivarsilla oli kannannaiset tuohiropeet täynnä saaria keltaisenkuulakoita sakeassa mehussa hyllyviä lakkoja. Pöydälle laskivat ne tuonnoksensa ja enemmän kuin kaksikymmentä semmoista astiaa johotti nyt lakkoja pitkällä hohtavanvalkealla pirtin pöydällä.

Siihen pöydän ympärille kokoutuivat nyt siskokset yhteiselle lakka-atrialle. Iloisesti haastelivat he menneistä päivistä ja kolmikannalla vinttailivat lakkoja. Mutta hitaasti huoppenivat nuo lujaan sulloutuneet lakka-astiat. Levähtivät ja kävelivät aina väliin muut, mutta Reeta se harvasteesen nosteli yhdellä istumella ja tuumaili:

"Saattaahan näitä syödä niin kauan kuin tahtoo."

Saara katsoi akkunasta ulos, virkkoi:

"On paras kirkon aika... Kirkossa ne ovat miehet; siellä se on Rekkekin... Kyllä se oli koko asia, kun se tuli heränneeksi... Ei ne ole yhtäällä onnen-ohjat. Minäkin osaltani, vaikka en ole laajoja tarhoja tehnyt, vaan kyllä olen viisi nähnyt, kuusi kuullut, seitsentä käsin pidellyt."

Ahtolan muori: "Taisihan se tämä nykyinen isäntä ensi aikoinaan ohjakset kanton sitoa. Mutta nythän se on mies kuin mies."

Saara: "Ihan sitte myöten kun Rekke tuli heräykseen, niin se on ollut kuin toinen mies. Koko elämä käänti toisen kylkensä, valkeni kuin päivä."

Riikka tuumasi verkalleen.

— Vastapa meidänkin koti on oikein kodilta tuntunut sitte, kun Olli-Pekka laittoi körttiröijyn.

Riikka katsahti akkunasta ulos ja jatkoi:

"Tuon rinteen palo tässä vuosikymmenen takaperin se tuotti sen siunauksen. Silloin ne tulivat Olli-Pekka ja Rekkekin heräykseen."

Auno oli jo heittänyt lakan syönnin, ei paljo välittänyt puheista; istui vaan kirja vasun vieressä penkillä. Vakavina olivat kurttuiset kasvot, katseli Raamattuaan ja hiljakseen virkkoi:

"Jospa olisimme kaikki oikeita heränneitä... Jospa olisimme."

Reeta ei näkynyt kuulevan Aunon sanaa; mulautti vaan toisiin syrjäsilmyksen ja tympeästi virkkoi:

"Niistä miehistään niillä on aina puhetta. Miehet kuin miehet."

Lupsautti silmiään ja nosteli lakkoja huulelleen, joka aina uskollisesti työntyi pitkälle lipille vastaan ottamaan näppien tuonnosta.

Pohjassa kopisivat jo Reetan näpit, harosteli vielä ropeen pohjalla heiluvasta mehusta lakan sokareita, kallisti rovetta, katsahti siihen ja virkkoi:

"Juokoot lapset tuon mehun."

Imeskeli vielä näppiään ja kohosi pois pöydästä; siirtyi periakkunan poskeen istumaan. Kahden käden siirti kaulalle riippuvat valkeat hapensa korvainsa taakse ja aikansa kuluksi alkoi soudatella Riikan miniän kuusiviikkoista lasta.

Kaikki muutkin näkyivät jo saaneen lakoista kyliänsä. Tyyninä he istuivat mikä missäkin penkillä ja jakkaroilla. Näytti kuin olisivat puheet loppuneet. Ainoastaan lapset piehtarivat lehditetyllä lattialla.

Riikka se kokoili lakkaropeet latvapäähän pöytään yhteen kinkoon ja metson siivellä pyyhki pöydältä kaikki roskat. Pani metson siivet orteen, istahti penkille, otti miniältään rengassilmäisen pienokaisen ja hymyillen virkkoi:

"Tuleppas minulle, sinä äitin tupikki. Kuule sinä kullan solki, mitä sinä nyt töpötät niin totisena suu mytyssä ja silmät pyöreinä kuin suitsirenkaat. Noilla suurilla sinisillä silmilläsi vaan katselet etkä tiedä mitä katselet, ja harostelet noilla pienillä käsilläsi. Niin sinä katselet siinä. Et tiedä paljo tälle ilmalle. Ethän tiedä mitä näet ennenkuin olet niin lopussa kuin olet alussa. Mitä sanot silloin, kun on pääsi niin valkea kuin tuon Reetan ja tuon muorin."

Katri: "Onni se on ihmisen perimies. Eihän kaikilla ole yhtäkaikki."

Ahtolan muori istui penkillä selkensä nojaten seinää vasten ja löyhällä riippui leukapielissä kurttuinen nahka. Käänti verratonna riippuvia valkeita hapsiaan korvainsa taakse ja virkkoi:

"Joka kovan kokee, se pehmeän perästä löytää, sanotaan, ja tosi onkin. Kyllä tekin sen tiedätte... Ei suotta sanota, että tikka on kirjava, vaan ihmisen ikä on kirjavampi."

Vappu: "Kyllä todellakin kaikilla ei ole yhtäkaikki. Toiset menevät elämän halki kuin veneellä, mutta toiset saavat mennä uimalla."

Katri: "Me juuri olemme niitä uimamiehiä."

Riikka: "Kyllä sitä on saatu soutaa jos huovatakin ennenkuin on tänne päästy. Mutta perillä tuota kohta oltanee, kun harmaita kasvavat korvukset ja kolmas polvi jo tuossa pyrkii korvan tasalle. Ei muuta kuin hyvä kaikki, hyvä kaikki!"

Reeta kohotti valkeata päätään ja virkkoi:

"Tähämpä häntä on päästy ja hyvä kaikki. Monta on rankempaa."

Painoi kämmenensä korvalliseensa, katseli kehtoon nukkuvaa lasta ja alas riippuvissa kurttuuisissa kasvoissa kuvastui tyyni rauha.

Auno nosti kirjavasun pöydälle, virkkoi:

Hyvin on kaikki, hyvin on kaikki. Kiitos Jumalalle!

Otti Raamattunsa, aukasi sen, pani jalkaa vasten nojalleen, vilkasi silmillään huoneen väkeä ja rupesi

lukemaan, että "joka korkeimman turvissa istuu ja kaikkivaltijaan varjossa oleskelee j.n.e."

Kaikki asettuivat tyneen: kädet helmoissa istuivat ja kuuntelivat Aunon lukua. Kasvoissa näkyi mieluinen tyytymys ja herttaisesti paistoi puolipäivän aurinko.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PIETOLAN TYTÖT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work

(any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic

works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary

Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.